

ČESKÁ KNIŽNICE

NAKLADATELSTVÍ
HOST

Kryštof Harant
z Polžic a Bezdružic

PUTOVÁNÍ
ANEB CESTA Z KRÁLOVSTVÍ
ČESKÉHO DO MĚSTA
BENÁTEK, ODTUD PO MOŘI
DO ZEMĚ SVATÉ, ZEMĚ
JŮDSKÉ A DÁLE DO EGYPTA
A VELIKÉHO MĚSTA KAIRU
/II/

PRAHA — BRNO 2017

ČESKÁ KNIŽNICE

Vydávají Nadační fond Česká knižnice, Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., a vydavatelství Host

www.kniznice.cz

ÚSTAV
PRO ČESKOU
LITERATURU
AV ČR, v. v. i.

Akademie věd
České republiky

Strategie AV21

Špičkový výzkum ve veřejném zájmu

Ediční přípravu svazku zajistil Nadační fond Česká knižnice za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Vychází za finanční podpory Ministerstva kultury ČR.

Publikace vznikla s podporou na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné instituce 68378068 (ÚCLAV ČR, v. v. i.).

Ediční příprava Hana Bočková

Ediční příprava latinských pasáží Markéta Melounová

Komentář, vysvětlivky a slovníček Hana Bočková a Markéta Melounová

Vědecká redakce Jan Linka

Editor © Hana Bočková, 2017

Commentary © Hana Bočková a Markéta Melounová, 2017

© Nadační fond Česká knižnice, 2017

© Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i., 2017

© Host — vydavatelství, s. r. o., 2017

ISBN 978-80-88183-07-5 (Nadační fond Česká knižnice)

ISBN 978-80-88069-31-7 (Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.)

ISBN 978-80-7491-942-8 (Host — vydavatelství, s. r. o.)

DRUHÝ DÍL

*V němž se vypisuje cesta z Jeruzaléma
do Egypta a velikého města Kairu, odtud
dále do Arabiae Pusté, k moři Červenému,
k hoře Sinai, Oreb a svaté panny Kateřiny,
a naposledy rozličných národův obyčejové,
zlí i dobří, i také krajiny jejich mnohé,
v nichž bydlejí*

Kapitola I.

O vyjetí našem z města Jeruzaléma až k městu Ráma

Cedrenus ačkoli krátce, však vlastně rozličné povahy škryben-tův a kněh spisovatelův vypisuje těmito slovy: Kdo knihy píše, činí to (prý) anebo proto, že sobě *commentarium*, totiž pamět věcí rozličných shromažďuje, aneb pro nějaký zvláštní užitek, aneb někomu k vůli, aneb pro to oboje, a naposledy buďto z přinucení, aneb jiným na ublížení. Aby pak někdo nemyslel, jako bych já tímto spisem svým ke všem položeným od *Cedrena* příčinám se přiznával, a zvláště podlé rozličnosti mnohých divných věcí, národův, zemí, řádův, měst, řek velikých, zvířat a potvor, o nichž v této knize mnohém více nežli v první vypisovati míním (jako *Terent. in eun.* přivozuje osobu, o níž praví: *Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo*, aneb co doleji položil: *Negat quis? Nego. Ait? Aio*), třebaš ledajakés nedůvodné a vymyšlené věci zbytečně poznamenával, aneb co *chamaeleon* zvířátko všech barev vlastnosti, když se na ně posadí, tak já všech těch věcí rozličnost sobě samému, jako bych osobně povědom byl, sobě přivlastňoval.

A protož čtenáři pobožnému přes umysl můj v předmluvě na první díl oznámený ještě tuto dalšího jeho otevření předložiti pomínouti nemohu. Předně, že historií a věcí pamětihodných,

cizích i domácích netoliko doslejšám, ale sobě v pamět skládám a jimi svůj život řídím, k tomu se znám. Příkladu jiného byt nebylo, jej od včelíček přirozený mám, kteréž ač na rozličné kvítko připadají a z nich rozličné moci a podstaty sbírají, však vždy jednu a tůž *substantiam*, vlastnost a dobrotu medu mistrovsky udělají. Tak potřebí jednomu každému v těchto posledních předivných časích věku tohoto všelijakým dobrým věcem se učiti, rozličným povahám zvykati, jímí se spravovati a z těch ctné, dobré a prospěšné zvolovati a sobě přivlastňovati, čehož potvrzuje *Demosth. in 17. proe.: Illud existimo prudentum hominum munus esse, ut parem curam et providentiam rerum vestrarum quam alienarum habeatis, ne humani solum, sed etiam prudentes videamini*, to jest: Za povinnost mužův rozumných to mám, aby tůž pilnost a prozřetedlnost o věci své jako o cizí měli, a netoliko přívětiví, ale i opatrní vidíni byli.

Zisku ani užitku žádného jiného nevyhledávám nežli toho, o němž *Mimus* píše: *Beneficium dando accepit, qui digno dedit. Beneficium dignis ubi das, omnes obligas*. Španielové totěž v přísloví mají: *Beneficio quién dio al digno, dandolo recebielo. Beneficios dando a los dignos, obligas a ti a todos*, totiž: Kdo co vděčnému dal, již za to dobrodiní přijal. Když vděčným dobře děláš, všecky sobě zavazuješ. Nebo pobožnému čtenáři tuto svou práci obětujíc tím umyslem to činím, aby pro ctnou dobrotu svou, tou sobě i jiným dobře prospíval, a protož ctností to činíc, za to odplatu ctností vzdělání a dobročinnosti sobě pokládám.

Lásky a přízně leč pravdou a upřímnou věrností dosáhnouti se nestrojím, maje dosti na tom, co *Plautus in Amphitry.* pověděl: *Virtute ambire oportet, non favoribus; sat habet fautorum semper, qui recte facit; si illis fides, quibus ea res est in manu*. To jest: Ctností má se přízeň vyhledávati, a ne pochlebenstvím; dosti každého času fedrovníkův má, kdo dobře činí, věříš-li těm, v kterýchž ta věc rukou jest.

Obojího toho společně tak šetřím, totiž aby můj bližní spolu se mnou v historiích a příbězích mně stalých tím více se cvičil a příkladnějším učiněn byl. Nebo vedlé propovědění svatého Augustýna všickni z počtu těch býti máme, *qui scribunt*

proficiendo et scribendo proficiunt, to jest: píší prospívajíce, a psaním prospívají.

Abych komu svým spisem ubližovati chtěl, toho se jako poctivý pán snažně vystříhám, spíše se mně toho dostane od mnohých, kteříž mě na zlou stranu vykládati budou, ale jak Pláto těší: *Melius est iniuriam accipere, quam iniuriam facere*, totiž: Lépe jest křivdu snést nežli jí učiniti. Na to málo dbáti budu. Snad se jim naposledy steskne a přihodí, co *Mimus* svědčí: *Etiam qui faciunt, odio habent iniuriam*, totiž: I ti, kteříž křivdu činí, křivdy nenávidí. *Presto esta da arrependirse el que juzga de ligero. Aun los que fazen injuria, la aborescen*, čehož bych všem vinšoval.

Naposledy maje dosti příčin tohoto druhého dílu buď do konce zanechat, aneb jej běžně přeběhnouti, poznáv, mimo počatý umysl můj, první díl příliš prodloužený a pracný býti, a zvláště jsa za příčinou služby své dvorské a jiných zaneprázdnění k takovému spisování a vydávání kněh nezpůsobný. Přes to ohlédaje se na povědění *Seneky*: *Quoties aliquid scripturus es, scito te morum tuorum et ingenii chirographum dare*, totiž kolikrát co píšeš, věz, že tvých obyčejů a umění jistotu od sebe dáváš. Kteréžto věci nyní, co *Mimus* poznamenal: *In iudicando est criminosa celeritas*, to jest: Souditi lidé s utrzkou spěšní sou a s tím se více nežli s čím jiným obírají. A zvláště kdež se všem zachovati a ve všem dokonalým býti možné není. Nýbrž jak svatý Jeroným píše, přihází se obyčejně: *Unumquenque fallunt sua scripta et authorem praetereunt, atque ut filii deformes delectant, sic etiam scriptorem indecores sermones sui palpant*, totiž že každého jeho vlastní psaní svodí, a od původu mnoho přehlídnuť bývá. Avšak jako synové nezdární otcí přece milí jsou, tak jedna každá práce spisovateli svému se dobře líbí. *Menander* kratičce toho též dotekl: *In admonendo sapimus omnes, verum ubi peccamus ipsi, non videmus propria*. Totiž: Jiné souditi umíme, sami toho, co přehlídžeme, nešetříme. *Del defecto de otro el sabio enmienda el suyo*. A jak *Demosthenes Olynth. 3.* krátčeji pověděl: *Facillimum est omnium sese decipere*, že nejnáze sebe člověk oklamá.

Avšak nadto nadevšecko od některých vzácných panův mne k té práci probuzováním dohnán jsem, že sem od svého předsevzetí ustoupiti a mimo sepsání příhod i míst putování mého v Egyptě, na poušti arabské etc. i jiné vypsání mnohých orientalských království, jako abissinského, perského, španielského v Indii, tatarského a jiných východních zemí, obyčejův lidí v nich a mnohých věcí pamětihodných, vedlé tureckých zemí (kteréž že jsem vedlé *Gregoria Nazianzena* napomenutí, *praeclarum est mentem historiarum cognitione instructam habere*, tak jakž sem se na to těch, kteříž se v těch zemích rodili a v nich obchody své vedli, a zvláště v Kairu a v Egyptě, vyptal a sobě pro pamět poznamenal), mimo vůli svou dotejkati musil. Snad mne proto k tomu měli, co *Isocrates* vypravuje, *quae maxime rara sunt inprimis delectari*, že co neobyčejného jest, to nad jiné věci oblibováno bývá.

Pročež k té práci s tím ohlášením přistupuji, že nic o své ujmě a z svého mozku nepíši než to, nač sem se, byv blíže těch všech krajin a s větším počtem lidí z těch krajin rodilých i odjinud, v nich živnost vedoucích, vyptati a s jinými hodnověrnými škrybenty, kteříž o tom nemalo vypisují, srovnati mohl. Ač snad někdo co onen *Philemon* řekne: *Qui non loquetur ulla, quae sint usui, multiloquus hic existimetur tibi, licet duarum syllabarum sermo sit*, že mnohé věci nepotřebné, zbytečné i také k víře nepodobné vypisují. Na to já s *Plautem in Menaechinis* odpovídám: *Si illud aegre est mihi, quod volupe est, meo animo morem gero*. Když mi se toliko líbí, byť pracné bylo, sobě v tom dosti činím.

Poněvadž jest umysl můj takový, abych svým dobrým panům a přátelům to k vůli učinil a své milé vlasti posloužil, na tom dosti mám, podlé přísloví: *No estudies complazer a muchos, mas a quales*, nehleď se všem zachovati než toliko těm, kterýmž náleží. *Denegar se ala patria es padescer destierro*, vlasti nechtíti posloužiti jest se jí odepřítí. Zase pak rozličné věci mysl občerstvují, jakž *Lucianus* pověděl: *Illud, quod semper sui simile est, celeriter adferre satietatem. Ninguna cosa es alegre, sino laquela variedad farta*, latině *varietas delectat*, totiž: Rozličnost

přináší rozkoš. Spíše by se čtenáři stesklo věci běžné, jednotejné a známé čisti nežli tak rozdílné, avšak pravdivě stalé, jakž mimo mnohé osoby hodnověrné, kteréž mne v tom potvrzovaly, i některých škrybentů při každé věci dotknouti nepominu.

Naposledy aby věci cizích známost jakákoli, zlá i dobrá, neměla prospívati, tomu na odpor, co sem v prefaci prvního dílu poznamenal, nepokládám, ale přitom zanechávám, a toho dokládám, co *Basilius*, řecký císař, v knížce *Κεφάλαια παρανελικά* o užitečných historiích synu svému předkládá: *Per historias ire ne recusa, ibi enim reperies, quae alii non sine labore collegerunt, atque illinc hauries et bonorum virtutes et improborum vitia, malorum facinorum poenas et bonorum praemia, quorum illa fugies, haec amplectaris; vitae humanae varias mutationes et rerum in ea conversiones, mundi huius instabilitatem et imperiorum praecipites casus.* To jest: Nebud' tobě za obtížné v historiích se probíhati, nebo tam najdeš, co sou jiní s velikou prací sebrali; odtud poznáš i dobrých lidí ctnosti, i zlých nešlechtnosti, a těch se budeš vystříhati, jako oněch následovati. K tomu spatříš rozličné lidského života proměny a v něm všech věcí sem i tam přemítání, světa tohoto nestálost, království a panování náhlé pády. *Aura el hablar effecto, si hablamos honestas cosas,* totiž že řečmi prospíváme, když o poctivých věcech mluvíme.

V prvním dílu bylo vypravováno, kterak strojíce se z Jeruzaléma odjíti *conventu* sme almužny přes 120 dukátův dali a pomalu se rozžehnávali, až i náš Lampert po receptu od *gvardiana* přijatém, jakkoli se stavěl, jako by nikam nemohl, a shrbený obcházel, však přece s námi vypraviti se musil.

**Začátek
historie**

Již pak oznámím, že tu sobotu po památce svaté Lidmily, to jest 19. dne měsíce září, když sme se připravili, okolo času nešporního šel s námi *gvardian* se vším *conventem* do kostela, a tam některé modlitby vyříkav, nám na cestu požehnání dával. A potom s každým obzvláště i jeho mníši a pan *Antonio Donato* (kterýž tu pozůstal, aby jinou cestou skrze zemi galilejskou a Damašek do Tripoli a odtud do vlasti své jeti mohl) se rozžehnal a nás propustil.

Nás tedy šest s sedmým mníchem řádu svatého Dominika, o němž sem prvé zmínku učinil, vzavše každý svůj filec, vyšli sme před klášter, kdež nás turečtí *mucari*, totiž sedláci s osly, čekali, a tu sme se ještě jednou s *gvardianem* a všemi jeho rozžehnali. Poté každý z nás osla svého za uzdu chytiti a skrze město tou cestou k bráně, skrze níž sme do města vešli, vyvesti musil. *Vicarius* pak a jeden mních vyprovázeli nás až za město na jakési pole, kdež sme se společně pod olivovím (jehož tu mnoho bylo) zastavili a na truelmana (slove také *dragoman*), kterýž za námi z Jeruzaléma přijeti měl, očekávali.

Byl pak týž truelman z Rámy, kterýž nás do země Svaté nejprvé uvedl a proň sme na svůj groš do Rámy poslati musili. Kterýž po vyřízení svých věcí v Jeruzalémě (neb ač pro nás tam přijel, však při té příležitosti svých věcí a fortelů nepominul) na oslu k nám přijel a my také hned na naše neohebné a dlouhouché kleprlíky sme vsedali a *vicaria*, rozžehnavše se s ním, opustili; sami pak ve jménu Božím okolo dvou hodin před večerem k straně západní se obrátili.

I jeli sme zpočátku dosti dobrými cestami až do noci a měli sme lepší cestu, nežli když sme nejprv do města z Rámy jeli, a touto jinou nás truelman vedl, kteráž na levou stranu, a předešlá na pravou šla.

V noci napomenul nás truelman, abychom tíše jeli a nerozprávěli, že blízko cesty jsou stráně skalnaté, na níchž Arabové jeskyně a boudy mají a v nichž přebývají, tak aby, že tudy putujeme, nezvěděli a nás neobloupili. Pročež s velikým strachem vespolek sme jeli, až sme těch strání minuli, na níchž sme nemalo ohňův pálení viděli i psy štěkati slyšeli, což se stalo okolo čtvrté hodiny na noc.

Potom sme mezi jakési vinice přijeli, kdež nám truelman ssednouti kázal, a Turci oslům obrok dali. Mezitím vběhli někteří do vinic a nám mnoho velikých hroznův dobrého vína přinesli, jehož sme s chutí pojedli, a potom se na zemi položili a pospali. Sotva hodina minula, truelman nás zase zbudil a vsedati velel, což když se stalo, bylo každému z nás divné, že sme povrchu šaty vlhké a mokré, jako bychom zmokli, měli,

a noc jasná beze všeho mračna byla. O čemž nám trucelman zprávu dal, že se stalo za příčinou tichého času a že větru nebylo, a tehdaž že rosa hrubě padá a k zrůstu obilí, vína a jiných věcí velmi nápomocná jest, sice že by všecko od denního horka vyhořelo a vyschlo.

Od toho místa jeli sme zlými cestami pro vrchy, skály a rok-
le, kteréž se tu začaly a trvaly až do hodiny přede dnem; kdyby
byl měsíc nesvítil, byli bychom bez urazu a většího nebezpečení
ství z nich nevyjeli.

Potom když se rozednilo, jeli sme pěknými rovinami mezi ro-
lím zdělaným a olívovými i jiného ovoce lesy, a tu
sme nejprve viděli jakési husté bodlačí s velikými
špici co prostřední špendlíky, však tlusté a moc-
né, že by skrz nejlepší šaty snadně prošly, a toho
bylo místo plotu a trní podlé cesty plno. Které-
mužto když sme se divili, že tak velice bodlavé a mocné jest, dal
nám zprávu trucelman, že z takového židé Kristu Pánu korunu
spletše, na hlavu vsadili a do kůže vtiskli. Kdež sme se více ukrut-
nosti židovské podivili, neb tak špičaté a dlouhé špice, nejináč
než jako hřebíky, těžkost a bolest velikou Kristu Pánu učiniti mu-
sily. Od čehož podnes Vlaši tomu trní *spina santa*, totiž svaté trní,
Arabové *alhansegi*, latině *rhamnus* říkají. *Bellonius obser.* Toho
bodlačí po těch cestách až do Gázy mnoho se nachází.

**Trní, z kte-
réhož Krista
Pána koruna
pletená byla**

Kapitola II.

O přijetí k městu Ráma a odtud do města Gázy

V neděli 20. dne měsíce září přijeli sme ranním jitem po rovinách k městu Ráma, o němž sem v prvním dílu psal, však do něho sme nejeli, ale uhnuli se na levou ruku na jakés zorané pole, na němž mnoho olívoví stálo, půl míle vlaské od města, na kterémžto, že trucelman do města do domu svého za příčinou potřeb svých odjel, sme z oslů dolů ssedli a na něho očekávali.

Někteří mezitím procházeli sme se pod tim olívovím a viděli sme zvířátek množství, kteréž někteří *authores* latině *chamaeleon*, vlasky *chameleonte* jmenují, veliké co veveřice (a některé něco větší), hubené po hřbetě, puchejřů plné co zemská žába, šeredné, šeré a názelené barvy, s ocasem dlouhým co německá myš, s hlavou velikou a s zuby ošklebenými, jako by se smálo, jakž tuto jeho kontrfekt ukazuje.

Zvířátko
chamaeleon

To zvířátko jest velmi směšné svým nahoru na štěpí i zase s nich dolů lezením, kterýchž sem v těch i jiných potom místech, až i v Egyptě zčásté a mnoho vídal. Nebo na způsob ještěrek na člověka patříc se zastavuje a proti němu divně kejkluje, se točí a probíhá, jako by se z přítomnosti jeho radovalo. O němž píší a nám také svědčili v těch zemích jednomyslně, že nic nejí ani nepije, ale

Chamaeleon

od samého povětří a slunce že živo zůstává. A protož že se proti paprskům slunečným usty obracuje a jimi nejináč než jako nějakým pokrmem břicho své naplňuje a nadýmá. Má také tu vlastnost, že na kterou barvu aneb věc jakékoli barvy, buďto zelenou, červenou, modrou, bílou etc., se posadí, takovou na se vezme a na sobě jí míti bude, což někteří bázni jeho a jiní radosti přičítají.

Zvířátko toto hadům a jiným jedovatým živočichům jest velmi odporné, číhá a běhá ze všech stran, zdali by hada neb co jiného vidělo na slunci se sušiti a spáti, a když co spatří, hned vyleze a posadí se nad něj, a tehdáž vypustí dolů na hlavu jeho *materii* jedovatou, kteráž se jemu z ust co po nitce dolů táhne. Když pak uhlídá, že dobře nad hlavou nesedí, poodsedne sobě rovněji, až je trefí, od čehož vše brzy umříti musí, jakož sme pak znamení toho dosti na množství hadích koží slečených, a některých dosti velikých, na dva i tři lokty dlouhých, viděli. *Andrea Corsali nelle lettere, Giovan Lioni Africano della descrizione dell’Africa, Edoardo Lopez nella descrit. di Congo etc. A Plinius lib. 28. cap. 8.* mnohém více o něm, a že se i v lékařství užívati může, vypisuje.

Když se již k poledni schylovalo, trucelman k nám zase přijel a s sebou snídaní přinesl, totiž hus pečenou, vnitř místo jablek rejží dobře vycpanou, kteréž sme velmi vděčni byli a k ní se na zem po turecku

**Hus rejží
vycpaná**

zasaditi nemeškali. Mezitím trucelman hus na šat položiv, jí oběma rukama, jak mohl, trhal a rejži na šat vysypal. Potom nám svýma dobře zamaštěnýma rukama kredencoval a z ručky do ručky (jakž se říká) podával a rejže po hrsti, až mu se skrze prsty trousila, každému z nás uděloval, načež my nic nedbajíc, také sami bez nožův, bez lžic totéž činiti a tak jísti musili, vedlé přísloví *necessitas non habet legem*, že potřeba žádného vyměření nemá. A dobře nám šmakovala, lépe nežli, jakž říkají, *ori dulcescit faba frigida, quando famescit*, že hlad jest dobrým kuchařem, třebas syrový bob osladí. Jakož pak když sme se trucelmanovu trhání smáli, dal nám odpověď, že takové předkládání pokrmů jest nejstarší a od toho času vzešlo, *al buon tempo, quando se tagliava el sorgo con le scalle*, za onoho zlatého věku, když se ječmen řebříky místo kosy sekával. Potom sme se každý toliko po trunečku vína (neměvše ho více) napili a hned vzhůru byli a na cestu se obrátili, kterážto velmi rovná, pěkně zdělaná a urodná byla, a tak trvala, až sme se okolo západu slunce k jakési vsi, na ten čas Dutt neb Dutty řečené, přiblížili.

    Za starodávna nedaleko té vsi, blíž moře Prostředního, byl port a město řečené *Azotus* aneb *Asdod* (česky znamená milost ohně), jedno z pěti měst předních filistinských, v nichž obrové Enakim bydleli, kterýchž Jozue po dobytí města vyhladiti nemohl. Jozue 11. 13. 15.

    V tom městě byl chrám modly *Dagon*, jejížto hlava, ruce před archou Páně, kteráž tam od Filistinských vnešená byla, klesly a na zem padly. *Iud. 10.*

    Blízko toho města Jůdas Machabejský od *Bacchida* a *Alcima* zamordován byl. *1. Mach. 9. 10. 11.* Potomně od Jonaty Machabejského dobyto a vypáleno bylo. *Ibid.* Tam také svatý Filip apoštol, byv od Ducha svatého pochopen, Krista Pána kázal. *Actorum 8.*

    Když křesťané ty země drželi, byla v něm biskupská stolice, a *suffraganeus* trevirský užívá titule biskupa z Azotu. *Hier. in lo. Hebr., Brocar., Vilhel. Tyr. 4. bel. c. 12.* Těchto časův pobořené leží, z jehožto říčenín opodál od břehu mořského tato

ves vystavená jest, pro bezpečnost před loupežníky mořskými a lepší vycházení na pole a rolí blízká. A jakož se prvě *Azdod* nazývalo, nyní malo rozdílněji Dutt se jmenuje.

Mimo tu ves Dutt jde silnice veliká z *Aziae* Menší a jiných zemí s ní mezujících, takže co z těch království lidu po zemi do Mechy, Mediny, do Egypta a jiných dalších končin putuje a táhne, všickni tudy procházeti mohou, a vedlé soudu mého největší silnice v tureckém panství jest. Jakož pak odtud koliks málo honův do jedné turecké hospody (kteréz obyčejně při takových silnicích bývají) sme přijeli a v ní přes noc zůstali.

**Hospoda
turecká**

Byla pak od našich hospod jak z strany stavení, tak i chování nás rozdílná. Stavení měla na způsob čtverhranný všecko od kamene, zdi vysoké jako při zámčích a v těch jedny toliko vrata, veliké jako brána při městě bývá. Vnitř vůkol těch zdí bylo loubí aneb klenutí, co v klášteřích ambitové, kteréz do placu čtverhranného otevřené stálo. Vrata byly železné a toliko se závorou zastrkovaly. Hospodáře ani žádného člověka, kterýž by nás přivítal, ovšem pak něčím opatřil, tam sme nenašli, nýbrž přijevše před vrata, je sme otevřená našli a upřímo do placu vjeli, kdež sedláci aneb osláři své osly od nás vzali. Poté zavřeli sme ty vrata na závoru a sami místa, kde bychom noclehovati mohli, hledali. I ačkoli ten plac byl přes padesáte krokův zdýlí a tolik zšíří, však na něm ani pod tím klenutím místa žádného, na němž by se poseděti a poležeti mohlo, nebylo. Všudy lidských i hovadských nečistot plno bylo, nicméně chtěli-li sme co jísti a pospati, semotam místa sme sobě vybírali a uklizovali, a co sme s sebou přivezli (totiž chleba a vody), toho požili a poté odpočinuli.

Nemohu toho pominouti, abych něco obšírněji o tureckých hospodách napsati neměl. V zemi turecké jest mnoho na silnicích takových hospod, netoliko při větších i menších městech, ale i v soukromí, však na pouštích a krom lidí. Jedny nákladnější nežli druhé bývají, z níchž tato naše nejchatrnější byla. Nebo které jsou nákladné, ty tímto způsobem vystaveny bývají: totižto klenutí mají vůkol na způsob suchých sklepův u nás, toliko že tam z té

Vypsání tureckých hospod

strany dveří do placu a dvora otevřené jest, a nad ním pavlač, při kteréž vůkol maličké komůrky jsou. Dolejší klenutí jest místo marštalí, pro opatření kupectví a ochránění hovad od dešťů, zimy etc. obyčejně z štukového kamene, pěknými mramory řemeslně ozdobené, a střechy olovem přikryté má, plac dlážený a studnice neb čisterna ozdobná, jednomu každému ku pohodlí tam bývá.

Některé pak takto stavěny bývají: totiž že toliko vysoká zed a ohrada okolo velkého placu a vnitř jiná nízká tří neb čtyř střevíc zvýší od země jde a s tou nižší zároveň až k ohradní zdi rumem vyplněno jest, na kterémž místě lidé a na nižším placu hovada s náklady zůstávají. Však i na tom vyšším placu časem lidé pokoje užití nemohou, protože hovada a zvláště velbloudí dlouhými krky svými k ním dosahují, a když jedí, často jim bezděk kredencují. Ač někteří z nich své koně a jiná hovada tomu učí, aby s nimi jedli i leželi, jako ti, kteří u nás psy domácí při stole chovají a trpí.

Slovou pak ty hospody všecky malé i veliké turecky *seray*, *caravanseray*, *carvatscharas*, *carabachara*, arabsky *champ* neb *kan*. Takové pak hospody stavěli a podnes stavějí císařové turečtí, bašové a jiní bohatí páni, a to nejvíce z těch příčin, že ve všech těch zemích hospod žádných není, v nichž by putující pohodlí užití mohli. Nebo velmi mnoho putují, oficirové pro časté uradův a míst měnění a se stěhování, vojáci pro ustavičné války v rozdílných krajinách a lid obecný pro kupectví a rozličné obchody, a řídká města i vesnice jsou, do nichž by jako u nás každodenně dojíti mohli.

Nejvíce pak to z náboženství místo almužny činí. Nebo slib učiníc, že když *meschit*, lázeň obecní, most kamenný, špitál aneb takovou hospodu vystavěti dá, má za to, že ti, ješto v takových místech jeho skutků dobrých požívou, jemu modlitbami svými a vinšováním štěstí vše dobré v tomto životě i po smrti způsobí. Zvláště když jim nějaké nebezpečení války, nemoci etc. nastává, takovým slibem sobě pomoci chtějí.

Jiní, kteříž dětí a přátel nemají, aby statek jejich roztrhán a od lidí rozebrán nebyl, raději po sobě památky dobré

zanechati chtějí a některé z těch jmenovaných kusův, anebo všechny společně, totiž *meschit* při hospodě a lázeň k tomu pro všechny putující vystavěti dají.

Však na tom nejvíce záleží, že k ním veliká nadání nařídí s jistými instrukcemi vedlé vůle dobrodince a velikosti důchodův nařízených. Totižto že při některé takové hospodě všem putujícím, buď jich mnoho neb málo, za měsíc několikráte se tu zastavujícím jísti a vyměřené opatření dávati, lázeň a přitom všecku povolnou službu darmo prokázati musejí, místem za tři dni, místem den, dva etc., a někdy, by člověk nechtěl chleba a jídla vařeného přijíti, tedy se ho doprosí a jej jako donutkají. Pročež nešetří žádných osob, buď on Turek, křesťan, žid a kdokoli jiný, vyššího neb nižšího stavu. A také se žádný baše a jiný slavný pán turecký nenajde, kterýž by takové hospody minul a v ní zavděk nepřijal, má-li aspoň sám pro sebe lahůdky, tedy čeledi jeho a hováďům se dobře stane. Sami pak potřeby své s sebou vézti musejí, jako lžice, misky, modrací a co jiného potřebují, neb jim tam nic než samého lozumentu a jídla bez nádob propůjčují. Jaké pak krmě obyčejně dávají, také toho doložím. Nejprvé dávají kaši, buďto z *trachana*, neb *bohurt*, neb *affcos*, anebo z *riz*. *Trachana* a *bohurt* jest věc z pšenice s kyselou smetanou smíchaná a spolu svařená, potom na slunci sušená a rozdílným způsobem strojená, podobně tomu co Vlaši *maza* jmenují. *Affkos*, z latinského slova *aphaca* vzaté, vaření, roste v Egyptě a odtud se po šířích do všech zemí dodává. *Riz* jest rejže, vaření známé. Potom masa kus vařeného s polívkou, a někdy pečeného dávají, k tomu chleba a ovoce vedlé času v roce, že s nimi každý spokojen bývá, jakž více o tom *Augerius de Busbec. epist. Turcic.*, *Leuenclavius Turc. chron.*, *Pet. Bellon. obser.* a jiní vypisují.

**Darmo jísti
a jaké krmě
dávají**

Jakož sem pak málo výše toho doložil, že na větším díle takové hospody lidmi a hospodáři osazeny i důchody obdařeny sou, tak také některé pusté stojí, tím toliko pohodlné, že se v nich lidé před loupežníky, deštěm etc. ve dne i v noci ochrániti mohou, a takové právo jest, které *caravanna* neb tovaryšstvo tam

se dostane, ti po sobě vrata zavrou a žádných k sobě, byť jich ještě více bylo, leč z své dobré vůle, nepustí. A taková tato naše neopatřená byla, tím sme ji toliko užili, že sme v ní před Araby, kteříž by na nás bezpochyby ve snách byli připadli, bezpečni byli. Avšak přece lotří, nemohouce k nám, v noci, když sme leželi, kamení na nás přes zed házeli, ale žádného z nás díka Bohu netrefili.

Dvacátého prvního dne téhož měsíce, v pondělí den svatého Matouše, jak se počalo rozednívati, na osly sme vsedli a z hospody bez poděkování vyjeli, a odtud jeli k straně polední pěknými rovinami, než na větším díle písčitymi, místem dosti blízko moře po pravé straně sme měli.

Když sme něco málo poodjeli, náš trucelman zastaviv nás omlouval se, že s námi za příčinou spravení sobě některých svých pilných věcí dále jeti nemůže, poroučeje nás jednomu z pěších k průvodu, a rozžehnav se s námi, zpátkem domu do Rámy se navrátil a my naší cestou přece jeli. Okolo tří hodin na den viděli sme přes 20 Turků v poli řadem vedlé sebe na pěkných koních jeti a každý při koni jednoho chrta na smečce vedl, okolo nichž několik pěších s dlouhými ručnicemi šlo. Vidouce je zdaleka, lekli sme se jich, ale poznavše, že na štvání z Gázy vyjeli a nás pokojně minuli, zase sme potěšeni byli. Vtom letělo přes ně a nás několik trofů a ti po straně nás blízko v poli zapadli, pročež naši pěší volali na ty rejтары a jim je ukazovali, načež dva z pěchoty s ručnicemi se odmísili a k těm trofům po kolenách dosti blízko dolezli i na ně vystřelili, ale žádného netrefili, protože podlé přísloví velmi dobře v těch zemích s ručnicí pod vodou umějí.

Nedaleko odtud na pravé ruce při moři viděli sme říceniny někdy slavného města Aškalonu, vykládá se na česko strážce ohně, kteréž bylo jedno z pěti měst předních filistinských. Položení mělo při moři jako půl cirkle, a tou příčinou znamenitý port a handl tu byl. U toho města Samson těch 30 mužův zabil a jejich šaty aneb sukně těm, ješto pohádku jeho uhodli, daroval. *Iud. 14.*

Činí se o tom městě zmínka na mnohých místech Starého zákona, jako *Ios. 13.*, *1. Reg. 6.*, *Iud. c. 1. etc.*, *2. Reg. 1.*,

Iere. 25., Amos 1., Soph. 2., 1. Mac. 10. Z toho města byl rodem onen Herodes, kterýž nemluvnátka zmordovati dal, a v něm mimo jiné stavení slavný palác vystavěl. *Ioseph. ant. 17.* Za času křesťanského držení byla v něm biskupská stolice, avšak pod správou stolice betlémské zůstávala. Bylo také hrabství, a pán toho města sloul hrabě aškalonitské. *Vilh. Tyr. 11. bell. sac. 12. et 14. bell. 12. et 18. bell. 24.* Podnes ještě tam viděti slavných paláců, věží etc. říceniny, a jest městečko Arabů, židů a jiné lůzy plné, ale v něm sme nebyli, než minuli sme ho.

Odtud nedaleko odjevše, měli sme po stranách blízko cesty v polích pěkné zahrady s rozličným štěpím, mezi nimiž sme dobrou chvíli jeli, a zvláště vedlé cesty mnoho fíkových stromů (vlasky *figari di faraone*, totiž faraonový fík, latině *sycomorus* řečený) větších nežli u nás vlaských ořechů stromoví sme viděli, o nichž nížeji při vypsání Egypta doloženo bude.

Okolo poledne viděli sme město Gázu, a k němu se přiblíživše, napřed do města jednoho z pěších našich vyslali, aby k nám trucelmana toho města přivedl. Nebo v předních městech těch krajin trucelmanové jsou nařízení a ti, jakž přezvedí, že přespolní křesťané před městem jsou, jim glejt do města od *sangiachy* vyjednati musejí, sice žádný do města pod velikou pokoutou nesmí.

Kapitola III.

Příjezd do města Gázy a co v něm předsevzato bylo

Po malé chvíli přišel k nám trucelman maje glejt od sangiáka a nás vlaskou řečí přivítal, a jak bychom se chovati měli, vyučoval. Poté nás do města uvedl a před námi šel (každý pak z nás svého osla za sebou vedl a filec na zádech nesl), až nás přivedl do jakéhosi domečku, kterýž měl býti hospodou neb špitálem poutníkův, ale u nás by sotva pastuší chalupou slouti mohl. Nebo v něm, jakkoli v malém počtu sme byli, směsknati sme se nemohli, nýbrž vně na malém plácku přes noc ležeti sme musili.

**Hospoda
v Gáze**

Bydlel pak v té chalupě Řek jeden, a to ten, o němž sem na hoře v prvním dílu, 100. listu zmínku učinil, že na návi *Silvestra* řečené, když od loupežníků vybojována byla, život svůj zachoval. A ten nám zprávu dostatečnou o všem učinil, nebo i vlasky mluvití uměl, pročež nám radou svou dobrou mnoho prospěl. Nebo radili sme se s ním, kterou bychom cestou z Gázy do Egypta nejpríhodněji jeti mohli. I oznamoval nám o dvojí cestě, jedné po zemi a druhé po moři. Jak pak nebezpečná po zemi jest, pro Araby a pro zlé, neurodné, písčité bez vody pustiny, obšírně vypravoval. K tomu že bychom se na ní v tak malém počtu

**Rada o plavbě
do Egypta**

vydati nemohli, leč by *caravana*, totiž tovaryšstvo nějaké (o němž doleji více psátí budu) tam táhnoucí se nahodilo, a na ten čas že v Gáze o žádném neví, a třebaš v několika nedělích že bychom se žádného nedočkali. A protož nám radil, abychom se po moři k Damiátě, nejbližšímu portu a městu egyptskému při zemi Svaté, vypravili, a tím časněji na šíf při portu se vyptali. Kteréžto jeho poslední rady netoliko pro pospíchání naše, ale i pro nebezpečnoství Arabův následovati sme umínili, vedlé přísloví: *Quando vedi el lupo, non cergar le soi pedage. Corazon que sabe temer, sabe guardar la vida. De ligero viene el peligro, que es menospreciado.*

Když vlka vidíš, nehledej jeho šlepějí,
mysl, která se umí báti, umí život zachovati,
nebo nejspíše z pohrdání přichází nebezpečnoství.

I vyptávali sme se na šíf a s velikou radostí na jednu tureckou lodí, *caramusalu* řečenou, se vyptali, kteráž jednomu Turku přináležela. S tím sme dali jednati, zdali by nás s sebou do Damiáty vzítí chtěl, a velmi těžce to při něm obdrželi, že se nás vzítí uvolil, pro množství Turkův, Arabův a kupectví, jimiž svůj šíf naladovaný měl. Ale naše peníze byly mu žádostivé a víc se mu od nás, nežli by trojnásobně tolik Turkův bylo, dostalo.

Pročež starali sme se, jak bychom s dotčeným patronem smluvili a profantů na šíf sobě najednali, a majíce toho mnicha řádu svatého *Dominica* v tovaryšstvu svém, kterýž tureckých zemí obyčejův a řeči dobře povědom byl, a abychom se jemu důvěřili, nás nabádal, uvoluje se, když mu něco peněz dáme, že všechno za nás rád chce spraviti a svého dílu k tomu upřímně přiložiti nepomine.

K čemuž od něho namluveni byvše, tak sme učinili a několik *cechinův* na zaplacení patronovi a spravení nám do šífů potrav jemu odevzdali. Kterýž s našim hospodářem Řekem k patronu šel, a co s nim smlouval, jiného nevíme než to, že vrátiv se stejskal sobě strany práce své v tak veliké horko, a že by více nechtěl za nás choditi, pravě, že se dosti nebezpečně s Turkem patronem pro nás navadil a natáhal, takže nemalé nebezpečnoství pro nás

Mnich einkauferem učiněn

vystátí musil. Nicméně že přece rozšafně a v mírnosti s nim smluvil, totiž z devíti širokých tolarů, to jest u nich piastrů. I bylo nám toho mnicha, když tak naříkal, zpočátku dosti líto, ale jakž sme o sumě s patronem smluvené uslyšeli, náramně sme se ulekli a počali mnicha v domnění míti, že jest konečně svou osobu na naše peníze vychovati umínil. Avšak nechali sme ho na ten čas při tom, chtějíce gruntovně jeho upřímnosti zkusiti. *Non vien ingannato, se non chi se fida*, totiž kdo se komu důvěří, ten nejspíše oklamán bývá.

Když bylo patronu zapláceno, dal se mnich do kupování potrav a nakoupil něco málo kuřat, vajec, ovoce, chleba čerstvého i dvakrát pečeného, biskotů, a místo vína, kteréhož se v Gáze nemohlo dostati, několik dčbánů vody spravil, a maje toho mnohém více za ty peníze, kteréž sme mu dali, nakoupiti, nás ze všeho vypočítal, a tu nám již v patrné podezření přišel. *Ha dato le sue conditioni in nota*. Nebo nám vědomé bylo, jak se co v tom městě platí i co patronu v slušnosti dáti měl, že jest sobě přinejmenším polovici toho zachovati musil, což tovaryšstvu velmi nelibé i stížné bylo. Nebo každý věděl, kde ho střevic hnětl a že málo v měsících bylo; mnoho v Jeruzalémě vydání přišlo, mnoho na tak dalekou cestu, kterouž sme před sebou měli, potřebí bylo. Pročež sme poznali, že ho Jidáš měščem uhodil, a my chtějíce se louži vyhnouti (když sme Řeku nechtěli toho svěřiti), do bláta sme upadli. *Havevamo da far con un barbier, che sapeva piu rader che spender*, totiž že sme měli činiti s barvířem, který nás bez britvy uměl holti, ale neupřímně skupovati.

Z té příčiny tehdáž sme přemejšleli, jak bychom ho zbýti a pěkně odbyti mohli. Ale byl liškou podšitý, neměl mošny sytý, uměl tak s námi zacházeti, že vol neb nevol s nim sme dále táhnouti musili, avšak jemu se v ničemž nesvěřili.

Mezitím spatřovali sme v městě, co se nám vidělo, jakožto v posledním a pomezním země Svaté. Nebo jest podnes město dosti veliké, však ne tak ozdobené mnohými velikými a starožitnými staveními jako Jeruzalém a domy také obecné chatrnější jsou nežli v Jeruzalémě. Zdí

**Nedobře
hospodařil**

Gáza město

žádných nemá, toliko zámek neveliký na malém vršku čtverhraně stavený a ohražený, v němž *sangiach* obydlí své má, kterýž vystavěl *Balduinus*, král jeruzalémský. *Vilh. Tyr. 14. bel. sac. 12.*

Obyvatelé jeho jsou Turci, Řekové, Arabové a židé. Od kuppetví a všech potřeb ku pohodlí veliký dostatek v něm se nachází. Nebo zahrady a rolí mnohé mají, štěpí palmového, granátových jablek, limounového etc., fíkového, olívového dostatek. Však palmy sme malé viděli proti egyptským, za příčinou menšího horka nežli v Egyptě, pročez doleji o nich vypisovati budu.

A pro tu příčinu všecky *caravany* do Egypta a *Indiae* a zase odtud do Azie k tomu městu táhnouti obyčej mají a v něm potřeby na daleké cesty, zvláště z té strany do Egypta a *Arabiae Pusté*, kdež žádného města ve dvanácti dnech cesty i více se nenachází, sobě připravují.

Slove pak těchto časův *Gazera* a *Gazara*, před lety sloulo *Gáza*, a židovsky *Aza*, na česko se vykládá síla. Nebo bylo veliké a přední z pěti měst filistinských, dobře zpevněné, od moře dobré půldruhé míle vlaské ležící.

Nejprvé to město židé s hejtmanem svým *Kalefem* dobyli. *Ios. 10. 11. 12. 13. 15.* Tu také *Samson* železné brány města toho zvaz na záda, na vrch blízko *Hebronu* odnesl. *Iud. 1.* Týž *Samson* potom byv jat a oči vyloupené maje, v vězení samotičný mlejn táhnouti a v domě jednom velikém před knížaty filistinskými hráti musil, kdežto ujav dva sloupy, na nichž všecko stavení stálo, ty sloupy na knížata a všecken jiný lid porazil, takže jich tehdáž do tří tisíc pobito bylo. *Iud. 6. 16.*

Proroci tomu městu veliké zkázy předpovídali, jakož pak *Alexander Veliký* veda válku proti *Peršanům* a dověděv se, že město *Gáza* lidem perským osazeno bylo, po dobytí *Týru* k němu přitáhl a po dvou měsících od obležení je dobyl a z gruntu vyvrátil, od čehož za dlouhý čas zpuštěné stálo. *Iose. 11. ant. 8.*

Potom za času *Machabejských* počalo se zase stavěti. *1. Mach. 7. 9. 13. 14. 15. etc.* A brzo tak hrubě zrostlo, že po kolikas málo letech, když je *Alexander Ianneus* oblehl, celý rok před ním ležeti musil, a naposledy zradou jednoho hejtmana v městě jeho se zmocnil. *Ioseph. 13. ant. 19.*

Za časův Herodesa krále bylo pěkně spraveno a císaři římskému Oktaviánovi v moc přišlo, kterýž je od země júdské od cizil a k syrské připojil. *Ioseph. 17. ant. 17.* Svatý Jeroným připomíná *in loc. Heb.*, že za jeho časů velmi lidné bylo. A znáti z toho, když ho Alexander Veliký dobyl, že jest v kostele modly *Apollinis* shromážděných do pěti set radních panův jal a pomordoval. *Ioseph 13. ant. 19.*

Silvanus
mučedlník

V tom městě *Silvanus* mučedlnickou smrt s čtyřicíti tovaryši svými podstoupil, jakž o tom *Niceph. hist. eccl. lib. 7. c. 16.* obšrně vypisuje. Na ten čas nic starožitného tam neukazují nežli říceniny toho velikého domu, v němž Samson ty Filistinské zařítiti měl, a chtějí někteří, že tentýž dům byl chrám modly *Dagon*. *Brocard. iti. 7., Breid.*

Nyní se zase k své cestě navrátím. Oznámil nám patron, abychom se druhého dne ráno k moři najíti dali, že míní odjeti. Pročež v utedy po svatém Matouši, 22. dne měsíce září, okolo dvou hodin na den přivedli nám sedláci osly, a rozžehnavše se s Řekem, hospodářem našim, a jej almužnou spokojivše, šli sme skrze město druhou stranou k západu slunce a mezi zahradami vsedše na osly jeli sme na půldruhé míle vlaské velikými písiky až k moři, kdež sme se dověděli, že patron větru očekávaje dále jeti nemůže. Pročež tu v tom písku v velikém horce od slunce po vrchu a od písku pospodu ten celý den a noc s velikou naší těžkostí ležeti sme musili, však potěšeným srdcem, že se z těch zemí tak příhodně a brzo, vedlé vinše našeho, máme odebrati. *Cor contento e schiavina in spalla*: mysl spokojená jest, jako by se dobře odíl. A kdo chce užiti sladkého, musí okusiti kyselého.

Tehdáž když sme tu čekali, chodil sem a ohlédal sem se vůkol břehu pilně a bylo mi divné, že sem města někdy slavného a velikého Konstancia téměř žádných řícenin neviděl. Souditi jináč nemohu, než že mořským pískem zanešené a do města Gázy odvezené býti musily. Nebo též město bylo tu u portu a sloulo *Majoma* neb *Majonia*, a za času Konstantýna císaře že v něm na větším díle křesťané byli, Konstancia nazvané bylo

a osvobozeno, aby městu Gáza, v němž tehdáž všecko ještě pohané bydleli, poddané jako předtím nebylo.

Za času Juliána císaře bylo zase k Gáze připojeno a Gázou pomořskou nazváno. *Hiero. in ep. Paulae et in vita Hilari., Hist. trip. lib. 6. c. 4., Niceph. 10. hist. c. 4.*

Kapitola IV.

O plavení se našem z země Svaté až
do Egypta k městu Damiáta

Téhož měsíce 23. dne, okolo dvou hodin na den přijeli pro nás turečtí marináři k břehu na bárce a nás k šífu *caramusaly* opodál na moři kotvemi se zdržujícimu přivezli. **Veliká nouze na šífu** Když sme se do něho dostali, uhlédali sme jej plný lidu tureckého a arabského, tolikéž jejich žen a dětí, že nám sotva patron místečko v něm vykázati mohl, a to bylo, co by tři osoby leže směsknati se mohly, a nás bylo sedm poutníkův. Tu každý může souditi, jak sme se z tak malého prostranství radovati mohli. Mněť jest prvé na mysli až do té chvíle leželo ono první s vojáky z Benátek plavení a za obtížné sem je sobě pokládal, ale tuto byl bych polovici takového pohodlí rád přijal a na něm přestal a více jsem na ně nezpomínal: *un fatto desmentiga l'altro.*

Šíf *caramusala* byl dosti veliký, však po vrchu nezabedněný a nepřikrytý jako náve veliká. Měl tři veliké plachty a dvě bárky přivázané, marinářův na něm bylo do dvanácti, tak ošatěných pacholíkův, jakýchž sem kontrfekt při vypsání hory *Quaranteny* v listu 258. v prvním dílu položil, totiž že byli nazí a bílí co Cikáni, pravá cháska od Žamberka.

Mezitím ten celý den na tom šířě státi sme musili a na vítr očekávali, dobrou vůli sobě činíc s profanty nakoupenými, za jiné ndržíce, nežli že se na druhý den do Damiáty dostaneme, a také abychom těm pohanům laskominy udělali, zhojna sme sobě vedli, až sme všecko do večera (krom něco biskotův) vytrávili. Okolo druhé hodiny na noc rozkázal patron kotve vytáhnouti a všecky plachty spustiti, a tehdáž sme se ve jménu Božím od země hnuli a tu celou noc dobrým větrem plavili.

Ráno 24. dne ještě sme zemi Svatou viděli, protože sme se k polední straně jako vedlé země dávali. Potom se vítr obrátil k půlnocní straně a nás dále na moře vehnal, takže sme již o polednách země neviděli, a poté se vítr pomalu utišil, že sme na jednom místě stáli. Před večerem povstal vítr k naší cestě příhodný, ale zas po některé hodině v noci až do rána se utišil.

Dvacátého pátého dne počal zas dobrý vítr váti až do nešporů, ale potom až do noci ticho bylo. Po půlnoci do rána pozdvíhl se zase a drahně cesty nám ukrátil.

Dvacátého šestého dne od rána až do poledne ticho bylo, potom na ostatek toho dne a přes celou noc dobrý vítr byl.

Dvacátého sedmého dne, když svítati počalo, poručil patron plachty spustiti a svinouti, i jednu kotev do moře pustiti, protože nás vítr blízko k zemi byl přihnál, kteráž nám byla po levé straně mezi východem a polednem, nám pak bylo velmi vděk, nejináč myslíce, nežli že již konec našeho plavení bude a ta země že Egyptem jest. Ale zmejlila nás naděje, neb sme tu státi musili, až by nás jiný vítr nežli ten, jímž sme dolů sjeli, na moře výš vynesl.

Po hodině rozpustili jednu plachtu a malým větříkem sme se plavili, poté zas zastavili a kotev do moře vrhli, až do nešporu odpočívající. Potom sme se plavili až do noci a přes celou noc stáli.

Dvacátého osmého dne ráno na usvítě marináři vytáhše kotev všecky plachty rozpustili, i plavili sme se dobrým větrem. Když bylo okolo snídání, zahlídli sme věže od Damiáty. Pročež Turci a ta jiná chasa hlavy své obyčejem svým k zemi sklonili a modlitby své říkali, my poutníci také sme Pánu Bohu z šťastného od těch

bíd, v nichž sme pod uši tehďáz vězeli, vysvobození děkovali. Nebo vpravdě větší sem nouze v těch málo kolikas dnech mezi těmi pohany zkusil nežli na vši předešlé i budoucí cestě.

Místečko sme těsné měli, ležeti sme v něm nemohli, ale sotva sme sedě spali. Smradu od nečistot lidských, zvláště od těch, kteříž moři nezvykli, všecky outory slabé a průduchy otevřené měli, okolo nás ze všech stran nečistili a neřád dělali, takže by nebylo divu, aby sobě člověk byl všeho nezošklivil a nemoci nedostal. Ale což bylo činiti nežli trpěti. *Pacienza es el mejor remedio a qualquier dolor.*

A jakož sme prvního dne všecky profanty naše pojedli a je té chásce toliko ukázali, byli sme zase perně od nich pomštni.

**Jaký sme
nedostatek
snášeli**

Nebo nercili jídla žádného, krom biskotů, ale za dva dni ani trunečku vody sme neměli, z každého truňku Turkův sme prositi musili, někdy jí nám dali, a to smradlavé, které sami nechtěli, a někdy i té nám uděliti se zbraňovali, že sme, jak Vlaši říkají, *el muro al seco d'uno, che magna senza bere*, bez vápna na sucho stavěti musili. Pročež sme se jim zase dosti v zuby nahleděli, vedlé přísloví *tu guardi per dritto, come fanno le ocche le verze*, totiž přímo co husy na zelí na ně hleděli. A našemu einkauferovi z takového nás opatření dobře na zuby žehnali.

Ty biskoty nám někdy k lepší zvůli pomohly, když sme je za pár cibulí aneb něco jiného vyfrejmarčili, takže sme je tehďáz za zvláštní lahůdky jedli a truňk vody s zahražením nosu pro její smrad se napili, majíc v čas nouze dobře zaživací žaludek, *bon budello, cioè a deggiuno.*

Tehďáz sme bolestí žaludka často trápeni byli, i za pravé dali, co onen *Diphilus apud Gregorium Giraldu* o ní píše:

Ventre verendum minus est nil, nil mage ventre importunum: is vel mediis in luctibus urget et memores iubet esse sui cogitque iubendo.

Nic nestydatějšího nad břich není,
nic nevhodnějšího, neb se vždy mění.

A jak uprostřed bolestí nás rmoutí,
tak v každý čas pamět na se mít nutí.

Byť mu se pak chtěl kdo časem oprítí,
chtěj nechtěj musí svůj poklis uzřítí.
Byť jej pak chtěl i zavázati časem,
však musí bezděk v stranu vrci pasem.

K tomu ti lotrovští marinaři nelítostivě s námi zacházeli, a obzvláště v noci. Někdy ledačims na zapřenou na nás hodili, nohami po nás šlapali, námi jako psy strkali a jedné noci vylezl jeden z nich nahoru do koše a naschválně na nás veliký škřípec, jakéhož u nás k stavení a jiným potřebám užívají, do několika liber stíží, spustil, takže mezi nás upadl a mého hřbetu štrejchoval. Avšak Božím řízením žádného škodně netrefil, pročež sem zkrík a více se lekl toho nebezpečnosti, z něhož mne Pán Bůh vytrhl. Neb jest věc jistá, že koho by byl trefil, byl by tu na místě zůstati aneb o některý oud přijíti musil. Ale jakž se říká: máš-li škodu, o posměch se nestarej, totéž ti lotři prokazovali, toliko se nám smáli a posměšným na nás *christiano* voláním nám utrhalí. Že ačkoli sme v strachu a moci jích byli, dosti sme na sobě znáti dávali, že bychom se jim zase, kdyby nás více bylo, uměli odplatiti. *Pacienza muchas vezes injuriada, torna se en ira.* Ale o tom nechť jest zadosti povědíno.

**Jak s námi
Turci nakládali**

Když bylo okolo poledne, přijeli sme do portu a tu hned jeden marinářský lotr chodil v šífu s červeným kloboučkem a vybíral ode všech napořád na spropitný. Ale byli bychom raději lotrům místo poděkování po dobrém pohlavku dali, aneb jak vlasky říkají, *te recommando a' griffe de gallo, cioè al diavolo*, je všem čertům poručili. Nicméně přece se mne jeden pacholek dožádal, abych od něho list vzal k jeho bratru v ostrově Maltě zajatému, a pokudž bych sám tam nejel, abych jej po někom odeslal, což sem přece lotru k vůli učinil.

Mezitím viděli sme v portu státi mnoho *caramusalu* a z nich i do nich kupecké zboží ladovati, z nichžto jeden k nám vstříc upřímo vyjel a patron z něho nás se ptal, kteří bychom se co nejdříve do Damiáty vypraviti chtěli, abychom k němu vystoupili, že nás tam dovezti chce. My poutníci majíce za to, že naše *caramusala* v portu zůstane, nemeškali sme z našeho šífu vystoupiti a do jeho sme vešli.

Když se pak s námi k břehu připlavil (což se brzo stalo, nebo nebylo daleko), přistavil k jednomu pramenu řeky *Nilu*, toliko jedině ve všem Egyptě, kteráž tu do moře vpadá, a nás pobízel, abychom na břeh vystoupili, že nás dále vézti nemíní, chtěje od nás míti záplatu, že nás nedovezl.

Tožť sme poznali, že nás ten Turek podvedl, pročez nechtěli sme mu nic dáti, až by nás prvé do Damiáty doplavil, a nejvíce náš mních, uměje řeč jejich, za nás mluvil a s tím Turkem se hádal, podvod jeho mu vyčítaje; až Turek vyhledal v šifu kej a přiběhl, na nás napřáhaje a nás bíti chtěje, pročez mnich ulevil a od řeči, jako Turek od kyje, upustil, naposledy chtěli-li sme pokoj míti, vždy sme se po několika majdyních složití a jemu zaplatiti musili.

Tak tedy znovu sme lodí jednali, kteráž by nás do města Damiáty dovezla. Bylo jích tu dostatek a rozličných, některé malé co naše rybářské lodky, než že širší byly, jiné okrouhlé, široké a tak krátké byly, že se téměř s šířkou srovnávaly, a ty měly plachty čtverhranné a malé, toliko pro vození některých potřeb od jednoho města k druhému po Nilu. Na kterýchž sme se pustiti nechtěli, ale dali sme se na největší lodí, jímž se po Nilu plaví, ty měly některé jednu, některé dvě plachty, jazykem jejich *dzierma* nazvané, vesla také měly. Jsou nízké, okrouhlé, však dosti veliké, jakéž sem na řece *Padus* ve Vlaších viděl. Na nichž se, když jest pěkný čas, i na moře některou míli pustí, tak jako ve Vlaších z Pádu po moři do Benátek se plavívají. Nikdež sem tak nízkých lodí jako při Nilu neviděl, protože břehy nízké má a voda zároveň s břehem jde, neb by jim tak na nízký jako u nás na vysoký břeh z nízké lodí vystoupiti těžko bylo. A že vůkol Nilu žádných vrchů ani téměř ve vsí zemi egyptské není, pro tu příčinu mohou se po všem Nilu svobodně s plachtami plaviti, bez mnohého proti vodě, když jedou, vesly táhání.

Také sem se tu ohlídal a diviti musil pěknému položení, ourodě a stromoví při začátku země egyptské proti způsobu jiných krajin, kteréž při moři, a kdež do něho vody veliké vpadají, hrubě písčité aneb skalnaté bývají. Nebo tuto hned při samém

**Na jakých
lodech po Nilu
se plaví**

břehu všecko se jako živé býti zdálo, jakž pak o hojnosti té vši země doleji vypisovati budu.

Řeka Nilus v tom místě vpadala do moře zšíří našeho Labe u Litoměřic, však není v tom místě celá řeka než **Řeka Nilus** toliko jeden díl její, jakýchž ještě mimo tento šest rozdílných do moře vpadá, a slovou latině jmény vlastními takto: *Pelusiacum ostium*, jináč *Damiatae*, *Taniticum*, *Mendesicum*, *Pharniticum*, *Sebenniticum*, *Belbiticum* a *Canopicum*, jináč *Heracleoticum*. Avšak mimo první a poslední pramen jinými se neplaví, protože malé, mělké a ne tak městy i vesnicemi osazené jsou.

Egyptští těchto časův nejmenují nežli dotčené dva jmény obzvláštními, totiž *Pelusiacum*, kterýž teče při straně východní a Damiáty, *Garbie* a *Canopicum*, kterýž teče při straně polední a Alexandrii, nazývají *Scharguie*, pro rozdíl spěšný ve všelijakých potřebách. *Propert. lib. 2.*, *Ovid. met. lib. 5.*, *Claud. in Ruff. lib. 1.*, *Paling. leone*, *Vir. 6. Aeneid.*, ti všickni připomínají sedm pramenů řeky Nilu.

Také sem se tomu divil, že velmi daleko do moře svou kalnou vodou barvila, a to několik vláských mil, i sladkost svou zachovává. A jakž sem tam zajisté zpraven, že plavci, když na moři zabloudí, buďto chtějí k straně *Garbie* jeti, k druhé se dostanou, a zase naproti tomu k straně *Scharguie* místo *Garbie*, tehdy jsouce daleko v moři a nemohouce země viděti (neb jakž jsem vejš dotekl, země pro nízkost a roviny její daleko na moři neuhlídá), barvou vody, jednoho i druhého toku rozdílnou, avšak obojí kalnou, se spravují a své šify k portům, k nimž přistati chtějí, za času napravují.

A tak my smluvivše do Damiáty, plavili sme se na té lodí *dzierma* proti vodě nahoru, a po levé ruce něco opodál od Nilu blíž portu viděli sme pevnůstku nevelikou čtverhrannou, tureckými soldáty osazenou pro obranu portu i města Damiáty a jiných vyšších měst.

Nebo v té pevnosti zdaleka spatřiti mohou šify k portu se plavící a mají k tomu vycvičené holuby, kterýmž, když co potřebí hejtmanu do

**Pevnost
turecká**

Damiáty sangiachovi napsati, k jich nohám cedulku přiváží a je pustí, kteříž bez meškání v brzkém času, kdež náleží, do Damiáty přiletí a sobě tu cedulku vzíti dají a zase do pevnosti se navrátí. O čemž sem netoliko na místě slyšel, ale i u jistých autorův čítal, že se ten obyčej po všem Egyptě před několika sty lety zachovával, ano i svýma vlastnímá očima v Damiátě takového holuba přiletěti a cedulku mu od nohy odvázati sem viděl a totéž

**Holubi mnoho
mil listy nosí**

v Alexandrii z druhé strany Egypta podnes činí, jakž o tom doleji oznámeno bude. A svědčí to též ti, kteříž Indie a země orientálské vypisují, jako *Gaspar Balbi etc. nell viagg. delle Indie Orientali*, že z *Ormus* do *Balsari* a z *Balsari* do *Bagdetu* a zase zpátkem kupci holuby k svým faktorům aneb tovaryšům vysílají, uvážíce jim listy pod křídla; kdežto z *Ormus* do *Balsari* dvamecítma dní cesty, z *Balsari* do *Bagdetu* třiceti osm dní po vodě jest, že za jeden den takoví holubí do jednoho z těch měst doletí. Leží ta pevnost na deset mil vlaských od Damiáty. Potom nic obzvláštního krom lesů palmových nevidouce, přijeli sme dobrým větrem okolo dvou hodin před večerem k městu Damiátě.

Kapitola V.

Jak sme se do Damiáty dostali, co v něm předsebrali, a přitom vypsání téhož města

Když sme k břehu toho města přijeli, nesměli sme z lodí vystoupiti, až sme *viceconsulovi* krále franckého, kterýž se v tom městě zdržuje, náš příjezd v známost uvesti dali. Kterýžto nemeškal po malé chvíli sám k nám a pro nás přijíti, a velmi přívětivě nás přivítav, do příbytku svého skrze město vedl.

Avšak nejprvé skrze jakýsi starý dům sme šli, v němž mnoho Turkův bylo, před nimiž sme filce naše na zem položiti a jim je k otvírání a přehledávání dáti musili. Však nic nám z nich nevzali, ale nás pasirovali, kromě jeden z nich dobře oděný a snad i z oficírův, ten, když vyložili z karnýře jednoho našeho poutníka křížky a páteře v Jeruzalémě koupené (jakž v první knize o tom doloženo), velmi se nad nimi jako užasl a hněvem pohnul a zlořečil v jazyku svém, až i naposledy na ně při přítomnosti naší plil, a my sme jemu nic proto říci ani se na odpor proti němu postaviti nesměli. Avšak podivili sme se té jeho nevážnosti, že mimo obyčej jiných Turkův tento sám těch věcí nic sobě nevážil. Nebo jiné sem Turky viděl, kteříž na takové věci laskavi jsou (krom křížkův a obrázkův, o čemž doleji položím) a poutníkům je rádi berou, aby je sami na hrdle neb na rukou nosili

**Turci na
páteře své
modlitby říkají**

a po nich své páteře říkali; však přitom po každém zrně své „*Subana hala*,“ totiž: „Bože, obrať se ke mně hříšnému,“ přivěsí a tu modlitbu stokrát, pokaždé vedlé páteřů, říkají.

Odtud nás *viceconsul* vedl upřímo do svého příbytku, v kterémž samotný s svým služebníkem bydlel a sotva sám pro sebe komoru v něm měl, od země jedné podlahy zvýší, a nám pod ní dole v síni, kdež sme jedli i ležeti musili, vykázal.

Aby pak každý věděl, kdo jest ten *viceconsul*, věděti sluší, že někteří křesťanští potentátové, kteří s Turkem ustavičný pokoj mají a handle své vedou, jako král francký a Benátčané, v některých předních tureckých městech, jako v Konstantino-

**Kdo jest *consul*
a *viceconsul***

poli, v Tripoli, v Halepu, v Kairu, v Alexandrii a jinde, vyslané své mají a ti, poněvadž tam za příčinou pokoje činění aneb pro jiné brzké některých věcí vyřízení, po němž by se s odpovědí domu vrátili, nejsou jako *ambassadors*, *oratores* anebo poslové a legáti, ne užívají také těch jmen, ale *consules*, totiž purgmistři nazváni bývají. Kterížto v dotčených místech *ordinarie* svou residencí mají, k tomu jsouce nařízení, aby mezi křesťanskými kupci (kteříž tam namnoze pro handle své dojíždějí) řád, pokoj a všecko dobré zachovali. Když by se co od Turkův jim přihodilo, buďto že by se nová cla a jiné nové neobyčejné věci na ně ukládaly, mimo smlouvy a privilegia mezi jich potentáty smluvená a utvrzená, buďto že by jim kdo z lidu tureckého ubližoval, ti *consules* povinni jsou o to se domlouvati a svým vrchnostem, jestliže by se jim to nenapravilo, o tom věděti dáti mají.

Jsou pak u Turkův u vážnosti a od tureckých císařův mnohými obzvláštnostmi obdařeni. Od své vrchnosti a kupeckých obchodův mají poctivé vychování, takže místy veliký dvůr vedou, své *guardie* turecké, totiž některého janičara, vždycky při sobě mají, kteříž jich v domácích hlídají a po ulicích před nimi jdouce provázeti a před sběří tureckou jako před bašemi plac dělají musejí. K tomu veliké komonstvo kupců křesťanských slavně a v pěkných hedbávných šatech připravených za nimi jde a jim velikou podstatu při těch národech činí. Takže se dobře o nich říci může: *Onza di stato, libra d'oro*, totiž že ouřad nemejlí.

K těm pak dvěma vrchnostmi křesťanských purgmistřům přiznávají a přivínují se jiní národové, jako k benátskému ze všeho jejich panství poddaní, Raguzští etc., k franskému Němci, Nyderlanti, Engličané, z města Genuie, Florencie, z Luky etc. kupci a poutníci, kteříž všickni svého purgmistra poslušni býti musejí.

Pro lepší pak *iurisdikci* a zachování řádu mají sobě od Turkův oddané domy veliké, řečené *fondiques*, jako by u nás v Praze Kotce byly, a ty místy dosti nákladné tak od starodávna vystavené jsou. V těch *consul* a kupci i s zbožím a krámy bydlejí, zavírajíce se v noci a vartu majíce, jakž potom níže něco o nich dotknou.

Abych pak o našem *viceconsulovi* oznámil. Ten byl tu v Damiatě *consula* z Cairu místodržící a nařízený. Avšak poněvadž tam *fondiquy* a handlů valných křesťané nevedli, také malé vychování a podstatu měl a spíše křesťanských poutníkův, z Jeruzaléma obyčejně tudy do Egypta putujících, hospodářem a pro skupování rejže a jiných některých věcí alexandrinských křesťanův faktorem nazývati se může. My tedy k takovému člověku se dostavše, vděčni sme toho byli, že nás k sobě přijal, s námi vlasky mluvití uměl a přitom dobrý a upřímný člověk byl, rád a ochotně ve všem se nám propůjčoval.

Viceconsul

Především pak, byvše po cestě od hladu zemdení, ptali sme se na víno a od něho přezvěděli, že ho ve všem městě najíti a ovšem dostati možné není, avšak že pro svůj truňk dobrého vína z ostrova Cýpru něco málo má, kteréhož že nám rád chce uděliti, dokud postačí. Přijavše tu jeho dobrou vůli a skutek s poděkováním, prosili sme ho za brzkou večeri, s kterouž také dlouho nemeškal, ale po malé chvíli dal nám pečených i vařených kuřat, ryb a vaření v hojnosti a k tomu toho dobrého vína, takže sme sobě tu zase dobře po předešlé nouzi naší nahradili, jakž se v přísloví říká, dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe a řídký pivo pí. Pročež také někteří z tovaryšstva sobě povolili a veselí byli *di viso sereno*, až když dobře pozdě bylo, prostřevše sobě modrací a houně na zem a někteří na stolice (neb sme tu na stolicích za stolem po křesťansku seděli), na odpočinutí sme se odebrali.

**Dobrá vůle
a pohodlí
u *viceconsula***

Lampert podroušiv se dal se v zpívání

Náš pak Lampert ten obyčej míval, že když dobrého vína dopadl, ním se rád podroušil a poté rozličné písně v svém nyderlandském jazyku pobožné i světské zpíval, podlé přísloví *l'acqua fa male, il vin fa cantare*, víno zbuzuje k zpěvu a voda k hněvu. Čehož tehdáž také neobmeškal, jakž sme svíčku zhasili a se utišili, dal se nám do zpívání hlasem a my se mu z ticha smáli poslouchajíce ho. Mnich pak, snad že s chutí povečeřel, tím více snem obtížen byl, *chi ben cena, ben dorme*, nemohl ho

Mnich toho trpěti nechtěl

sněsti, ale okřikl ho vlasky: „*Lamperto, taci*“, „*Lamperte, mlč.*“ Pročež Lampert nedozpívav verše začatého umlkl, neb se ho bál. Vtom jeden z tovaryšstva, neměv veliké chuti k mnichu, zvolal na Lamperta: „*Lamperto, canta*,“ totiž: „*Lamperte, zpívej.*“ Takž Lampert maje zástupce, a že ho posilovali, *che gl'i facevan spalle*, začal tím hlasitěji zpívati. Mnich proti tomu zase ho okřikl, aby mlčel. Lampert uposlechl ho, ale poté hned zase byl k zpívání ponoukán, i dal se teprv právě do zpívání. Až mnich vida, že ho hrubě za kápi (jakž říkáme) táhne, vztyčil se z ležení vzhůru a na Lam-

Mnich na Lamperta vstal a bítí ho chtěl

Tovaryšstvo ho bránilo

perta s hurtem a křikem, aby ho bil, pospíchal. Někteří z tovaryšstva poznavše to, nemeškali Lampertovi na retuňk přispěti a proti mnichu se postaviti. I potkali se potmě s mnichem, až místo vlaského přísloví *una parola tocco l'altra*, že jedna řeč druhou stihá, tuto jedna pěst druhou potkávala. Nebo mnich vida, že žertů není, jsa osoba vysoká, dlouhých ramen a silného, oschlého těla, udatně sobě počínal, bil, pral okolo sebe, jako by dvěma kordy v houfě šerموval, a zase z tovaryšstva potmě často místo mnicha v sobě byli, podlé přísloví *chi vade notte, trova spesso delle botte*, kdo se v noci toulá, často buchty dostává.

Až *viceconsul* slyše tu pranici, neb nad námi ležel, přiběhl s světlem dolů všecken zděšený mezi nás, prose pro Boha, abychom sobě pokojně počínali, takže sme my ostatní, ješto sme se té hře dívali, jemu jich rozvesti napomáhali. Ale mnich jsa hněvem rozpálený, nemohl se spokojiti, nýbrž ještě k tomu na

ulici vyběhl, volal, křičel, aby mu Turci na pomoc přispěli, že ho loupí a mordují, ale nemohl se tak rychle žádného dovolati, protože pozdě a v první usnutí bylo, a *viceconsul* ho s mou pomocí k našemu velikému štěstí do domu násilně vtrhl. Nebo by sebe i nás třeba do věčného vězení aneb u velikou pokutu peněžitou byl přivedl. Pánu Bohu buď chvála z ochrany jeho svaté. Tu po velikém křiku sotva sme toho mnicha spokojili a té pranicí konec učinili. Neb byl tak zapálený, že by byl nedbal všecka nebezpečství podstoupiti, ješto ač dílu svého dostal, však on vždy více nebohému Lampertovi, vytrhv mu po levé straně téměř polovici jeho fousův na bradě, a některým jiným ublížil, takže jest z toho žertu dosti mnoho strachu přišlo, *il molto e 'l poco rompe il gioco*. Naposledy sme se všickni upokojili.

**Mnich volal
k Turkům
o pomoc**

Dvacátého devátého dne měsíce září, to bylo v uterý den svátého Michala archanděla, hned jak sme vstali, tovaryšstvo se radilo, jak by toho mnicha pozbyli jakožto nerovné spřeže, a zase strany *excommunicací*, kterouž v té šarvátce také hrozil a své odporníky do klátby dal, že sou na pomazaného a *clerica* rukama sáhnouti směli. Jakž o tom mnoho v právích duchovních, *c. Si quis suadente 17. q. 4., iuncto c. Non dubium et c. Veniens et c. Ad eminentiam, c. Cum illorum, c. Religioso etc. de sentent. excom. tit. lib. 6.* vyměřeno jest.

**Rada mezi
tovaryštvem,
jak by mnicha
pozbyli**

**O klatbě, jíž
mnich hrozil**

I ač sou mnohé příčiny měli, aby na tu jeho *excommunicací* nedbali, jako předně, že jest té moci neměl a osobě své vedlé kánonu, kterýmž se toho dovoluje, přivlastňovati nemohl, *c. Corripiantur 24. q. 3., c. Visis 16. q. 2., glossa in c. Nemo episcopus 2. q. 1. dicti tit., c. Cum ab ecclesiarum de offic. ord., Hostiens. ibid.*

Druhé, *ratione privilegii clericalis, quod tum amiserat multis modis: cum non debuisset vindicativus in tam levi causa fuisse, sed patiens, de sent. excom. c. Audientia. Unde clerico manus inferenti resistere licet, Lancelottus inst. lib. 4. de sent. excom., quia iure naturae licet vim vi repellere, l. Ut vim ff. de iust. et iure. Secundo, vinum sibi non temperando nec se a vino temperando*

tertiam potionem transgrediendo, c. A crapula de vit. et hon. cleric., c. Quando quod dicitur palea 44. distinct. Také iniusta per se excommunicatio non servato ordine in sententia praescripto, 11. q. 3. parag. Item senten., c. In sacro, c. Cum medicinalis eod. tit. lib. 6., Iohan. de Ligna. tract. de censura eccles. Unde excommunicatio iniusta non tenet, quoad Deum, Abbas in c. Ab excommunicato de rescri., 11. q. 3. parag. Ex his hoc tit.

Similiter socius, quamvis turbatus, clericum impellit ex subito motu, non erit excommunicatus, ut tenet Rich. in 4. dist. 18., facit textus in parag. Notandum 2. q. 3. Inconsultus calor calumniae vitio caret et ob hunc nullam poenam erogari oportet, glossa ibid., Iohan. Andr., Didacus Covarru. in c. Alma mater.

Niunguno puede en los males esperar ben, salvo el innocente.

Ačkoli tedy to tichým duchem mohlo pominuto býti, nicméně přece sem tovaryšstvo k tomu měl, aby se s mnichem smířili a to v zapomenutí uvedli. *La olvidenza es el remedio de las injurias.* Jakož sem také s mnichem do některých ulic na procházku vyšel a jeho napomínal, aby se s tovaryštvem spokojil, že mu to k dobrému bude a že oni spíše bez něho nežli on bez nich v těchto nepřátelských zemích budou moci býti. *Olvidar lo que sabes, algunas vezes trae provecho,* v zapomenutí uvedení některých věcí že užitečné bývá. Čemuž mnich neodporoval, ale hned se ke mně omlouval, abych nemyslel, aby on mne v *excommunicaci* své mínil, že on se mnou dobře spokojen jest a že jest svého dobře pomstil a jim to rád odpouští. A vtom mi plnou hrst fousů nebohého Lamperta ukázal, kteréž v galiotech schované měl, jimž sme se dosti nasmáli.

Vtom přišel čas snídání a my sobě dali třiceti vajec sazených na velké pánvi připravit, pročež vedl sem mnicha s sebou k stolu, a on chtěje s námi jídla účasten býti, dal požehnání všem, a poté zase sme spolu veseli byli, však někteří s mnichem mluvit nechtěli. Po obědě na žádost naší zjednal nám *viceconsul dziermu*, kteráž by nás do *Bulako* města a portu blízko Kairu dovezla, a smluvil od jedné osoby po *cechinu* benátském.

Mnich vida, že se to bez něho jednalo, a také mu oznámeno bylo, aby se, jak může, opatřil, že ho s sebou míti nechtějí, velmi

nerád tomu byl, a nemoha sám nic pěknými slovy spraviti, vždy jinde přímluvy hledal, vedlé toho *meglio se vince la cosa per il consiglio che per l'ira*, zdali by mohl co pokorou a dobrou radou spíše nežli hněvem získati. Nebo vyjednal sobě přímluvu od *sangiacha* toho města, kterýž k nám vyslal osoby jisté, žádaje nás, poněvadž sme mnicha s sebou přivedli, abychom jej zase odtud odvedli, nechceme-li dále, toliko do *Cairu*. Avšak když tovaryšstvo poníženou omluvu svou učinilo, že sobě slíbili, aby ho v tovaryšstvu netrpěli, žádající ho, aby jích při tom zanechal, na té odpovědi přestal a mnichu se spokojiti poručil. Takže jest nás prázen býti musil a my sobě přísloví toho potvrdili, kteréž napomíná varovati se příliš zdravých krmí, příliš velikého štěstí a příliš dobrých lidí. Aneb jak jiní říkají: *Dio te guardi da cingue f: fame, fumo, fiume, frate, femine*.

Dne 30. a posledního měsíce září, čekající na našeho plavce, až se zhotoví, procházeli sme se po městě, kteréž jest starodávní a sloulo někdy *Pelusium* od *Pelea*, otce *Achillesa*, jináč *Eliopolis* od *Elia Pertinace*, kterýž je vystavěti měl.

**Vypsání města
Damiáty**

Bylo před lety dvojí zdí cihelnou a dvojími příkopy obehnané a opevněné, takže když léta 1246 král francký Ludvík, příjmím Svatý, přitáhn do země Svaté, aby Jeruzalém a křesťany retoval, pustil se do Egypta po armadě k tomuto městu nejprvé a přes celý rok je oblehl a šturmem ho dobytí nemohl. Ale když pohané bezpečně sobě v něm počínali a hodující spali, tehď s svým fortem jednu bránu dobyl a města s velikým bohatstvím a loupeží dostal.

Ale nedlouho užil toho vítězství. Nebo chtěje upřímo k městu *Cairu* táhnouti, zdržoval se příliš na cestě, až čas přišel, že řeka *Nilus* z břehu vystoupila a zemi vůkol zatopila. O čemž král Ludvík nevěda, lidu svého časné opatření nemohl, takže jest všecko ležení vojska jeho v vodě stálo, pastev a potrav nemělo a zpátkem do Damiáty, ani z Damiáty k nim přitáhnouti možné nebylo. A vtom žoldán egyptský s lidem velikým na něj přitáhl a jemu na sucho vystoupiti bránil, až i pro vlhkost místa mor

**Král francký
Ludvík
ho dobyl**

v ležení nastal, takže chtěl-li jest král dokonalého zahynutí ujíti, musil se žoldánovi i s lidem svým poddati, však s takovými výminkami, že má do Damiáty i s lidem propuštěn býti a města se vším příslušenstvím žoldánovi postoupiti, a přes to všecko osm tisíc liber zlata *ranzionu*, totiž výplaty, položiti. Čemuž král i žoldán potom zadosti učinili. *Chron. de temporibus aetatibusque mundi, Ioh. Titius, Guaguinius, inventaire du Ian de Serres.*

Nyní samým položením, že v rovině a při vodě Nilu leží, pevně jest, ale zdí nemá, než co domové pořád staveni zavírají. Položení jeho jest obdloužní od strany půlnoční až k polední a jako půl měsíce nakřivené, kudyž hlavní tok Nilu mimo samé město teče, a jest od jednoho rohu k druhému asi míle vlaská a zšíří na půl míle se táhne. Stavené jest na větším díle z cihel na slunci pálených pro nedostatek kamení, ulice nečisté a pusté má, avšak proti tomu obyvatelé města toho znamenitou zvuili a kratochvil mají, protože při něm množství rozkošných zahrad jest, do nichž ze všech stran z Nilu vodu pouštějí a v nich od limounových, citronových, pomorančových, granatových, fíkových, olivových, palmových, kassiových štěpí, od cukrových třtí a rajského stromoví veliký dostatek mají. Vaření všelijakého hojnost jiným zemím dodávají, zvláště pak rejže, o kteréž nám *viceconsul* vypravoval, že se jí z toho města do roka za milion aneb desetkrát sto tisíc vyveze, avšak ne jako by tu zrostla, ale z okolních měst a vesnic že se do něho přiváží a dodává.

V tom městě jest také znamenitá hojnost od množství dobrých ryb z Nilu i z moře. Nebo ač jako u nás s mnohými přípravami, totiž měchy, korbělíky, víchy, čeřeny etc., nic neumějí, aniž o nich co vědí, však ledajakous malou sítkou aneb udicí znamenitých ryb dostatek chytají. A viděl sem to v městě Damiátě i jinde výš po Nilu, že ledakdos přivázel na provázek kus hřebíku špičatého a k němu kus chleba, a hodiv to do vody, velmi brzo dobrou a velkou rybu vytahoval, jako by ji na nejlepší udici chytiti mohl. A mohl bych říci, že tato řeka nad jiné v světě na ryby nejhojnější jest, a to z příčiny její tučnosti a kalnosti, o níž doleji potom

Množství ryb v Nilu

ryb z Nilu i z moře. Nebo ač jako u nás s mnohými přípravami, totiž měchy, korbělíky, víchy, čeřeny etc., nic neumějí, aniž o nich co

psáti budu. *Athen.*, starý autor, *lib. 7. cap. 29.* dobrotu i velikost ryb z Nilu vypisuje.

Ještě toho dne, nejsouce umyslu Lamperta našeho dále s námi vésti, smluvili sme s *viceconsulem*, aby ho do ostrova Cýpru fedroval, aby mohl odtud do Benátek se dostat. A tehdáž hned na jednu *caramusalu* se vyptav, jej na ní šikoval a my zaplativše, co od plavení přišlo i co tu s námi protrávil, ještě sme mu na cestu my sami dva, totiž pan Černín a já, s potřebu peněz udělili a připsání k otci *guardiánovi* do Cýpru učinili, aby mu všechny naše věci u něho zanechané, totiž truhly, modrací a jiné věci od šatstva, vydal a jemu propustil.

**Opatření
Lamperta**

Vpravdě nerádi sme ho pozbyli pro jeho kratochvílné a veselé posuňky, jichž bychom byli na poušti Sinai k obveselení našemu dobře potřebovali, nebyvše nežli samotní, pan Černín a já. Nebo:

*Un bon compagno per la via te porta a cavallo,
un cattivo non t'aiuta, ma te far tirar la caretta.*

Dobrý tovaryš na cestě
jest za vozík, věz zajistě,
máš-li zlého, k tomu lháře,
jest, jako by s ním táhl v káře.

Po vyřízení toho nakoupili sme sobě za laciné peníze profantův od vajec, slepic, ryb pečených i vařených, chleba, biskotů, kromě vína, kteréž sme v hospodě naší všecko vypili a ještě před odjezdem počali vodu z Nilu píti. Poté sme se rozžehnali s *viceconsulem* a jej pěkně spokojili, mnícha a Lamperta s nim v městě zanechali a sami v pěti osobách se k lodí vypravili, kdež sme přes noc čekající na dobrý vítr odpočívati musili, ale velmi málo spali pro k víře nepodobné ryb se házení, metání a lodí naší otírání, že sme se někdy lekati musili, a tu sem také u toho města delfiny viděl, o níchž v první knize psáno jest.

**Vyjetí z města
Damiáty**

Kapitola VI.

Kterak sme z Damiáty odjeli a do města *Cairu* přijeli

Prvního dne měsíce října, to bylo ve čtvrtek po svatém Michalu archandělu, ráno když se počalo rozednívati, byli sme hotovi odjeti, ale že vítr teprva dvě hodiny na den se ztužil, dříve sme neodtrhli. Patron lodí naší byl z Egypta se dvěma pacholky, kteříž slovou snědí neb bílí mouřeninové, tak jako by žlutou barvu v komíně očadil, pro rozdíl nigrítův a právě černých mouřeninův, o nichž doleji poznamenáno bude.

Dzierma byla uprostřed rohožemi pro slunečnou horkost přistřená, kteréž tam přes celý den trvá a svítí, v létě i v zimě, a protož tam nikdy neprší, a když drobet sprchne, za zlé znamení a budoucí neštěstí vši zemi té pokládají; jakž to i *Herodotus* svědčí, že jednoho času v *Thebis* městě nad *Cairem* drobet sprchlo, a hned potom *Cambyses*, král perský, krále egyptského zamordoval a zemi jeho sobě podmanil. V Alexandrii a Damiátě, že blízko moře a zemí studenějších leží, často pršívá, ale toliko samý déšť, nebo sníh a kroupy nikdy tam neprší.

S těmi Egyptčany nic sme mluvíti neuměli, toliko co ukazováním rukama jim sme návštějí dávali, *parlavano a cegno*. Nebo řeč mají od Turkův rozdílnou,

**V Egyptě
nepršívá**

Řeč jakou mají

totiž arabskou, aneb jak jiní jmenují, mouřeninskou, však netak vlastní jako před lety, kteráž skrze přestěhování se do té země pro urodu její mouřeninův a Arabův v času válek dokonce v zapomenutí přišla.

Když potom *dziermu* odvázal, táhl jí vesly na druhou stranu břehu, aby mohl větru nadjetí, a poté, když rozpustil plachtu, počali sme ve jménu Božím jeti proti vodě Nilu dosti prudce, že sme brzo město Damiátu z očí ztratili.

I jeli sme mezi krajinami velmi urodnými a rovnými, na nichž sme množství dobytka rozličného pasoucího se viděli, rákosí cukrového, stromoví rozdílného, zvláště palmového, fíkového hned lesy, obilí dozralého, rejže, pšenice turecké etc., již tehdyž podruhé toho roku zrostlého, velikou hojnost, jakéž sem nikdy prvé neviděl. A jsou tu také dobří zahradníci okolo Nilu, jakž je *Athen*. připomíná a druhou příčinu mimo zavlažování z Nilu takovému zrůstu přidává, totiž povětrí mírné a zemi i urodám příjemné, o němž doleji položím.

Poněvadž se již o palmě nejednou zmínka učinila, také tuto o ní krátce doložím. Jest strom spanilý a obyčejně do dvaceti loket vysoký, roste nahoru v jednom toliko pařezu, kůru má šupinatou a tvrdou a teprv nahore nejvýše ratolesti dlouhé z sebe pouští, kteréž na podzim co rákosy dolů padají, jež také u nás suché vidáváme. Ovoce nese v hromadě, sotva čtyry neb šest chomáčů na jednom stromě, a jako by hrozny veliké visely, sladké, chutí i barvou fíkům nápodobné, však vnitř s peckou obdloužnou, kteréž fík nemá, a zespod visí pod listím ovoce u velikosti prostředních uherských švestek a dvojí barvy, žluté a nahřebičkové, jako u nás špendlíky a švestky od sebe se dělící.

Vypsání palmy

Slove to ovoce latině *dactylus*, česky daktyle a egyptsky, když jest čerstvé, *bellan*, a suché *tamar*, strom palmový slove *dachel*, jináč *machla* aneb *nachal*.

Jest pak strom tento dvojího přirození aneb pohlaví, totiž samec a samice. Samice nikdy ovoce nenese, leč podlé samce vštípená bývá, a všudy vesměs obojí strom státi musí, sice není-li samce, tedy

Divná vlastnost palmy

nikdy nenese ovoce samice, aneb jináč jako lékařstvím nějakým jí se pomáhati musí.

Pročež Egyptčané berou lístí od samce a to kladou neb strkají mezi její lístí a zase prach mezi lístím a kůrou samce zanešený. Item květ od samce sypí na samici a tak jí rodnou činí. *Levinus Lemnius de occult. nat. mirac. lib. 4. c. 10.* nazývá ty povahy palmy *affectum Venereum*, totiž Venušinou náchylností, jako by byliny anebo stromové život a smysl měly, jakž o tom pěkně disputuje *Stepha. Theupolus academ. contempl. lib. 9. c. 2. a Plotinus enead. 3.*

Také tuto vlastnost divnou má, že se nedá žádná tíži tak snadně snížit a sklonit, takže čím víc jej dolů táhneš a naň nakladeš, tím více se pozdvihuje a nahoru pne, pročež od starodávna byla za příklad ctnosti a trpělivosti nepřemožené a za znamení vítězství se jí užívalo. *Gellius 3. lib. ca. 6.*

Palma v těchto zemích neroste, ale v Syrii, Egyptě a v Africe a zemích východních u velikém množství se nachází, ač místem ve Vlaších a Hišpanii se štěpuje, však ovoce nenese a snadno vyhyne.

Užitek její   Není užitečnějšího stromu nad palmu. Nebo předně dlouhý kmen hodí se na stavení a všelijaké potřeby, ratolesti na rozličné nádoby, a zvláště jedno z něho dělají, *cuffaz* řečené, z lístí lůže, rohože, koše a místem, jako v království *Congo* a jiných Orientalské Indie zemích, znamenité drahé cejgy, totiž zlatohlavy, axamity, damašky etc., dělají, a to tímto způsobem, že z nich nitky vytahují a je suší a spravují a těch místo hedbávných nitek při tkání jmenovaných cejgův užívají, jakž to *Edoardo Lopez viaggio nelle Indie Orient.* a jiní svědčí.

Item z kůry od kořene provazy lýčené dělají, ovoce pak každému vědomý užitek, když ho zakusí, dává a i v těchto zemích u kupačův dostati se ho může.

Jací by pak účinkové a moci palmy i ovoce jejího byly, o tom viz *Plin. lib. 13. c. 4. et lib. 23. c. 5., Diosc. lib. 1. c. 150., Galen. de alim. facult. c. 26., Theofr. lib. 1. c. 2. et lib. 3. c. 5., herbar. Mathioli et Conzolo d'Oviedo nell' sommario dell' Indie Occidentali*, kterýžto osmeré pokolení palmy v Indiích Okcidentálských

vyčítá. Jak by se v těchto studených zemích sázeti a chovati mohla, pěkně o tom vypisuje *Olivier du Pradel dans le theatre d'agriculture*, kdež o všelijakých neobyčejných stromích a bylinách, štípení a spravování jich vyučuje, a vedlé toho do jiné knihy, *la maison rustique de Charles Estienne*, také nahlídnouti se může.

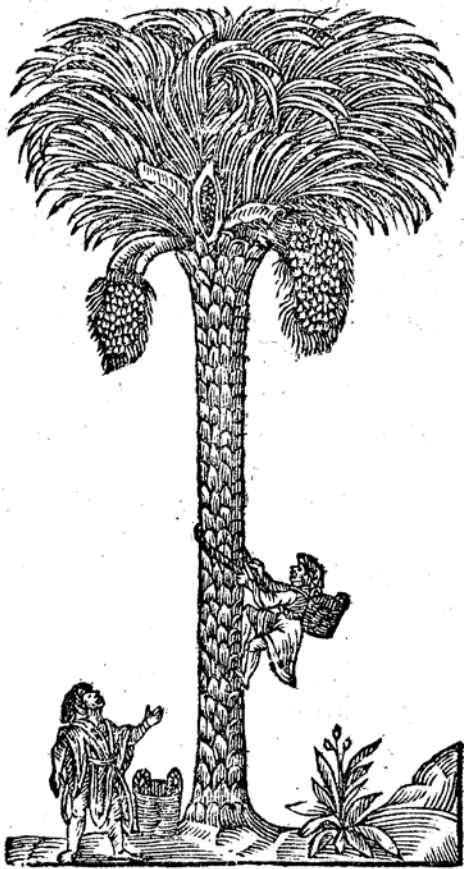
Obyvatelé egyptští, když to ovoce na podzim dozralé česati chtějí, bez řebříku na stromy lezou, protože tak vysokých žádných nemají. Užívají pak místo řebříku provazu dosti tlustého, kterýž okolo štěpu kolem co obruč obváží, však prostranně, aby mohli mezi ten provaz a štěp proleztí. Když pak kdo nahoru lézti chce, přitiskne se k stromu a toho provazu díl pod paždí sobě dá, takže životem mezi provazem a stromem bude. A poté, maje košík na hřbetě přivázaný, nahoru rukama a nohama lehce co opice leze, vždy toho provazu jako obruče, povyleza trochu nahoru, za sebou potahuje, a jestliže by ustal aneb rukama se zdržeti nemohl, na ten provaz hřbetem spolehne a se ztuží, že může poodpočinouti, až vyleze, protože kůra štěpu, jak nahoru hladká, tak dolů pro špičaté šupiny jako sukovatá jest, tím lépe se zdržeti a zase hladčeji nahoru podávati se může. A tam dotčeným způsobem na týž provaz se spoléhaje, oběma rukama ovoce do koše trhati a dolů po provázku v koši spouštěti musí, jakž to kontrfekt palmy a česajícího ovoce tuto přiložený ukazuje.

**Jak daktyle
česají**

Jest také jiný strom nám divný a tam obyčejný, totiž kterýž kmen sotva na sedm neb osm pídí vysoký nad zemi má a potom lístí místo větví nahoru, 7 i 8 pídí dlouhé a 2 i více široké a 3 neb 4 prstův po hřbetě tlusté, se vystřelují. V létě to lístí opadá a na zimu samý kmen toliko zůstává. Ovoce nese jako okůrky veliké a vnitř taková jadýrka má, však žlutší barvy, a jakousi kožkou jest obtažené jako fík, kteráž se musí, když se jísti má, co z fíku stáhnouti, a roste na stromě uprostřed toho lístí, že se sotva spatřiti může. Veliké množství pospolu jako palma zrn svých má a těch chomáčův přes 15 sotva na jednom stromě nevyrostává.

**Vypsání jiného
stromu, *musa*
řečeného**

Kontrfekt palmy

Ovoce to jest libější nežli fík a s růžovou vodou polité znamenitě žízeň zapuzuje a tu vlastnost má, že kde se koli a na kolik kusův rozkrojí, všudy vnitř kříž, figůru ukřižování Krista Pána v sobě má a nese. Odkudž od některých vlasky *pomo del paradiso*, **Jablka rájská** totiž rajske jablko, nazvané jest, jako by z toho pokolení jablek býti mělo, jehož Adam, první otec náš, zakusiv v hřích upadl, totiž z stromu vědění dobrého i zlého. A na znamení tehdejšího Božího předpovědění

o vysvobození lidského pokolení skrze smrt kříže, že jest od toho času křížem vnitř znamenáno bylo a tak až podnes zůstává. *Ioh. a Nedder c. 6. lib. formicarius 4.* píše, že podobné ovoce v království granátském v Hispanii se nachází, kteréž kde je koli načneš neb nařežeš, vsudy obraz *crucifixu* v sobě má.

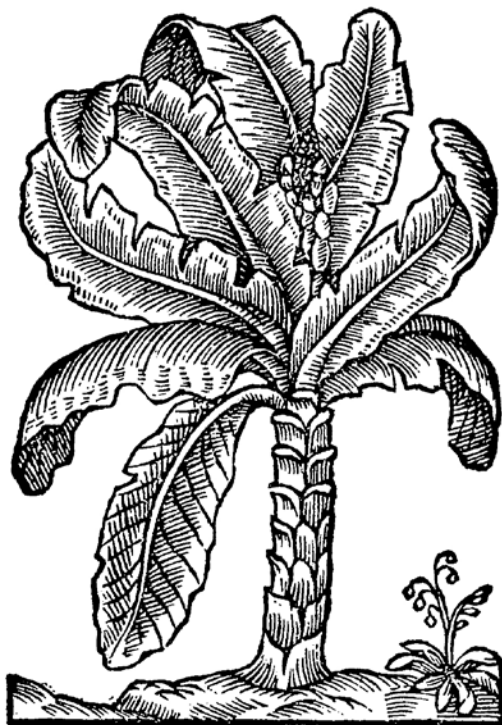
Egyptsky slove *maus*, *musa*, aneb *moris*, štěp slove *daracht moris*, a jinde indiánský fík, o němž píše *Garzias de Horto in arom. hist. lib. 11. cap. 10.*, *Giovan Lioni Afric. della descrit. del’Africa, Avicen. lib. 2. c. 491.*, *Rhasis lib. 3. c. 20.*, *Serapio c. 84.*

Mnozí o tom smejšlejí, že by to ovoce mělo býti takové, o jakémž se v čtvrtých knihách Mojžíšových v třinácté kapitole zmínka děje těmito slovy: *Pergentesque usque ad torrentem Botri abscederunt palmitem cum uva sua, quem portaverunt in vecte duo viri.* To jest: Potom přišli až do údolí Eškol a tu uřezali ratolest s hroznem jedním jahodek plným a nesli jej na sochoře dva. Nebo často se třetí tak veliký hrozen toho ovoce, že s ounos býti může, zvláště kdež tak velké bývají, že v jednom přes dvě stě zrn pospolu srostlých jest. Jakž *Iohan Hugo de Lintschott* v knize vypsání Orientálských Indií svědčí, že nejednou takový hrozen od dvou na sochoře v dar nositi viděl, *cap. 11.* Kteréhožto stromu kontrfekt vlastní tuto přiložiti sem dal.

Když bylo po západu slunce, přistali sme s naší lodí k břehu jedné veliké vsi a tu přes noc v lodí zůstali, dosti s velikým strachem, aby nás Arabi a Egyptčané v noci nepřepadli a neobloupili. Nebo nebezpečné jest pro jejich loupeže netoliko v noci na místě státi, ale i přece jeti, že dobře umějí plovati a tak lehce se k lodím příkradou, že často lodí, zvláště když všickni spí, zlezou, a co nejvíce mohou, s sebou poberou a s tím do vody se spustíc uplynou a někdy, když se jim jednou podaří, podruhé přijdou, šifu se dohoní a jej zloupí. Když někdy vidí, že by se plavících zmocniti mohli, tehdy je pomordují a po vůli své s věcmi jejich nakládají. Pročež kteří s svou lodí bezpečni býti chtějí, nakoupí knotů neb cundštryků ručnických a těch v noci roznícených vůkol šifu nastrkají, aby se zdaleka zdálo, jako by tolik ručnic při sobě měli, a mají-li jednu ručnici, tou velmi dobře

**Nebezpečné
plavení na Nilu
pro loupežníky**

Kontrfekt stromu *musa*, jináč *maus* řečeného

a často umějí stříleti a strašiti, a tak nejspíše projedou. Však přece někdy ti loupežníci tejně se k lodí pouštějí, a zvláště když tmavá noc bývá, a kdyby byli prozrazení, že se pod vodu pohřžiti mohou, podlé přísloví *da boscho e da riviera*, praví lesní a vodní lidé.

Ale my díka Pánu Bohu před nimi sme pokoj měli a druhého dne téhož měsíce ráno dobrým větrem sme se plavili, a to přes celý den a potom i celou noc velmi prudce a rozkošně při pěkných březích, všelijakými urodami osazených a okrášlených.

Třetího dne téhož měsíce tentýž vítr dobře nám k naší cestě sloužil a toho dne mimo jiné veliké *alteraci* žízně i horka sme pocítovali.

I ačkoli voda velmi kalná a hlinovatá přes celý rok jest, však velmi dobrá a chutná ku pití bývá, a co sme jí až přesprlíš do sebe lili, nic nám neuškodila, toliko že nás obměkčovala a purgovala. Proti čemuž obyvatelé egyptští, aby ustavičně po ní neběhali, užívají fortele, jimžto vodu z Nilu pěknou, čistou a zdravou činí. Nebo mají veliké hliněné aneb kamenné nádoby, dole široké a nahoře co dčbány uzké, v jedno aneb dvě vědra, ty plné vody kalné nalejí a poté vezmouc pět neb šest hořkých mandlových jader, drobet nimi po vrchu dčbánů potrou a ty mandly v hrsti ztláčíc do vody vrhou a rukama přes loket v vodě semotam chvíli míchají a točí a tu vodu co nejvíce zkalí a státi nechají, až se co sklo pěkně učistí, a to ve třech neb čtyřech hodinách. Kteroužto potom do jiných menších dčbánů ulívají a ku potřebě z nich užívají.

**Voda z Nilu
kalná a dobrá**

Jak ji čistí

Ta voda vpravdě nemůže se vychváliti pro svou dobrotu a zdraví. Nebo jakož každá voda po třech věcech se poznává, *Galen. lib. 1. de simpl. med. facult. c. 5.*, totiž po kořtování, barvě a vůni, tak i tato všecky ty vlastnosti v sobě má. Kořtování jest chutná a sladká, barvy pěkné a čisté a dosti také vonná jest, a to z té příčiny, že z dalekých a nejhoročejších krajin světa teče, kdežto od slunce dobře jako zdistilovaná a vyvařená, v neporušitedlnosti své, nepřiměšujíc k sobě jiných řek a nezdravých vod, do Egypta přichází. A jakkoli kalná bývá, však se to z prudkosti toku jejího a vysokých spádův mezi velikými horami (jakž o tom níže psáti budu) stává, takže v těsných udolích lehkou a černou zemí pohnouc, s sebou jí zanáší a dobře usaditi se nemůže, nicméně když se to bláto odmísí, voda v své dobrotě přece zůstává.

Jakož také *medici* a lékaři to za *reguli* mají, že voda krve nedělá a nezažívá, však o této samé to jistí, že se v krev co víno obrací, a jakž obyvatelé egyptští a doktoři arabští za to mají, že by od té chvíle, kdyžto Pán Bůh skrze Mojžíše Egypt ranami bil a vody v krev obrátil, tuto vlastnost nad jiné vody zachovati měla. Čehož skutek patrný jest viděti na tělích Egyptčanů při Nilu bydlících, kteříž proti jiným, totiž Arabům v pustých místech obývajícím, tlustější a krevnatější jsou.

Galenus tuto vodu z Nilu nade všechny jiné vody vychvaluje a dokládá, že plodné ženy činí, *lib. de aquae bonit.*, *Seneca natur. quaest.* také dokládá, že netoliko zdravé a plodné, ale i nezdravé, kteréž od dávného času zatvrzené byly, zase zdravé činí. Což také *Avicenna primo can.* a *Aristoteles hist. anim.* svědčí a množství lidu a dětí tam při Nilu toho potvrzuje.

Král egyptský *Ptolomeus Philadelphus*, toho jména druhý, když dceru svou *Berenici* králi syrskému *Antiochovi* za manželku dal, vždycky do Syrie vodu z Nilu posílal, aby tu samu toliko jeho dcera pila, netoliko že jí zmládlí doma u něho zvykla, ale i proto, aby matkou mnohých dětí býti mohla. *Polybius hist.* Podobný příklad *Herodotus lib. 1. hist.* o králi jednom perském přivozuje, že jest sobě z řeky *Choaspe*, mimo město *Susa* tekoucí, vodu brátí, a kamkoli táhl, třebaš na sta mil, v nádobách velikých stříbrných a na vozích na vahách visících, k tomu vařenou, za sebou voziti dal.

Že pak život obměkčuje, klade toho příčinu *Theophrastus lib. de aquis*, totiž že jest salnytrovatá od země egyptské, čímž s sebou a prudností svou stírá a táhne z střev, co zapopadne.

Okolo nešporu plavice se viděli sme zdaleka *pyramides* u *Cairu* a zdály se, jako by nějací vrchové byli, o níchž doleji psáti budu. Naši plavci, jakž je spatřili, hned tváří a těly svými na podlahu padli a modlitby neb *salutaci* své s radostí konali, že se tak blízko *Cairu* (ač ho ještě nebylo viděti) býti poznali.

Tu sme také místy množství velikých ptákův co labutě na Nilu plovati viděli a mají bílé peří a široké ploutve na nohách a slove týž pták latině *onocrotalus*, má pak pod pysky veliké a tvrdé vole, do něhož co s kostmi nachytá, a když maso tam od kostí odpadne, to teprv do žaludku požře a kosti z toho volete zase vyvrže. *Plin. lib. 10. c. 47.*, *Bellon. obs. 2. cap. 27.*

Naši pak plavci i jiní užívají toho volete, usušíc je a svážíc na koncích, místo korejtky a ním vodu z lodí vylívají, a jakkoli u vodě leží, přece jako dřevo tuhé zůstane a dlouho nerozmokne.

Po hodině, jak sme *pyramides* viděli, spatřili naši plavci nový měsíc na nebi, tu opět obrátivše tváře k měsíci s divným

**Pták s velikým
voletem**

natahování těla modlitby své konali. Až když bylo v soumrak, přistavili sme k jedné vsi, okolo pěti mil od *Cairu* ležící.

Na té vsí cestě mnoho vesnic a měst nehražených, dosti velikých sme minuli a některé nám jmenovali, jako *Serou* a *Rascalis*, z jedné i z druhé strany břehu ležící, a ta od starodávna i posavád proti sobě v velikém nepřátelství trvají a sobě všelijak překážejí, potom *Cherbni* a *Baramon*, z té strany *Garbie* leží, *Tavilla* a *Cayaria* z druhé strany *Scharguie*. Po nich leží *Massun*, u něhož jeden pramen Nilu se začíná, ježž jmenují *Barzoguer*. Dále blíž *Cairu* leží *Callebo*, *Menie Canibri*, kteréž má na polovici cesty z *Damiáty* do *Cairu* býti. Potom jsou jiná města, jako *Spayty*, *Caracanya*, *Bulgaita*, *Abessus* a *Subrak*, naposledy *Bulako* a *Cair*.

Města při řece Nilu

Když sme k té vsi přistavili, dával nám náš patron návěští, abychom vystoupili a do vsi šli, jmenujíc ji *Bulako*, jako by smlouvě zadosti učinil a nás již tu, kdež náleželo, dovezl. I majíce my zprávu a povědomost, netoliko z čítání, ale i z zprávy od mnohých lidí, že *Bulako* při samém *Cairu* v jiném položení i s jiným stavením a portem leží, a toho sme tu nic neviděli, nechtěli sme mu věřiti, ale bojíce se oklamání, tu noc sme z lodí vyjítí nechtěli, ale v ní odpočívali. On pak lotr

Plavci nás podvedli

v noci vystoupil a nám oslíky malé jednal, kteréž, jak se rozednívalo, k břehu přivedeni byli a tu teprva od obojích, plavců i oslářů, s křikem k tomu přinuceni sme byli, že sme musili věřiti, že se ta ves *Bulako* jmenuje: *Corvi con corvi non se cavano mai gl'occhi*, bodej kostka kostky nehyndrovala. Tak dobře sobě napomáhali, že nás z lodí vyloudili, a hned z toho místa opodál od břehu odtrhli, abychom k ním nemohli, a my teprva poznali, že nás oklamali. Jakož sme se potom příčiny toho doptali, že ti plavci byli z těch, ješto nesmějí do *Buláku* pocestné a kupectví bez jistého dovolení a šajnu od vrchnosti své plaviti, sice kdyby byli postíženi, v pokutu uloženou byli by upadli, pročež po záplatě odtud tím raněji odjeli a my s těmi osláři do *Cairu* znovu smlouvati a jim platiti sme musili.

Poté jeli sme skrze ves, z nížto vyjíždějící přijeli sme k vodě z Nilu vycházející a dlouhý kout činící, u kteréž sme mnoho

fíkův velikých a pod nimi židův a Turkův několik viděli, kteříž pod stínem na sedadlách k tomu připravených seděli.

**Clo židům
i Turkům dá-
vati sme musili**

K těm jak sme se dostali, byli sme zastaveni, a abychom clo dali, napominání, pročez musili sme ssednouti a jim zprávu nejprvé dávati, kdo, co a odkud sme, a mluvil k nám od nich jeden žid španielskou řečí. Když sme oznámili, že z Jeruzaléma do *Cairu* a odtud dále na horu Sinai jeti chceme, velel nám, abychom naše věci, kteréž s sebou neseme, vykládali a z nich clo dali. My pak velice sme prosili, aby nás k tomu vykládání neměli, že mimo obyčej jiných poutníkův nic s sebou neneseme než toliko hliněné, kamenné a dřevěné věci, kteréž by nám dlouho rozvazovati, vykládati a těžce skládati přišly, a poněkud sme

**Židé ukrut-
nější nežliTurci**

Turky k naší žádosti naklonili, že nás při tom zanechati chtěli. Ale ti zrádní židé nikterakž tomu povolití nechtěli, ale po dlouhém s Turky se o to hádání nás k tomu přivedli, že sme všecko do nejmenšího jim ukazovati a od osoby po širokém *piastru*, totiž tolaru, dáti musili. Přičemž věděti sluší, že proto židé Turkům v té příčině odporovati nemohli, že to clo s nimi spolu od vrchnosti pronajaté měli, a jak oni Turkům, tak Turci jim v vybírání překážeti nesměli, o čemž doleji při zmínce o židech více psáno bude.

Spravivše sobě zase naše věci, jeli sme dále okolo tří honův, a tu sme k velikým vodám z Nilu rozvodněného přijeli, skrze ty nebylo nám lze na těch oslících malých projeti, leč bychom byli chtěli pod samé krky v vodě seděti a naše všecky věci jeruzalémské zmáčeti. Viděli sme tu množství lidu, do několika set Arabův,

**Lid egyptský
nestydatý**

Turkův a Egyptčanův, kteříž po té silnici do *Cairu* a z *Cairu* jdouce skrze tu vodu co slepí, toliko košili aneb suknicí v rukou nad hlavou nesli a ven z vody bředli. Kterí krátkého těla byli, ti splejvati musili a pro mnohé louže v těch místech ani se zase neoblékali, ale tak jeden před druhým nazí chodili, neostejchajíce se ani množství žen tudy s nimi vandrujících. Avšak něco poctivěji nežli muži v plundrách aneb gatích uherských, kteréž jim od pasu až do kůtkův šly, z modrého a bílého strakatého plátna dělaných, se

procházely, leč kde přes pás voda šla, tu se od mužův odměšujíc, a kde stačiti nemohly, stranou nadcházejíc, ostatek šatů nad hlavu vytahovaly a se obnažovaly. Z čehož očím stydlivým a nám všem velmi hanebné divadlo činily, *non le vorria veder depente*, kterýchž by člověk nechtěl malovaných viděti, nejináč nežli jako bychom v Indiích a amerických zemích, kdež obojího pohlaví osoby bez studu nazí chodí a bydlejí, byli. O čemž *don Pietro Martyre hist. del novuo mondo*, *Gonzalo Fernando d'Oviedo hist. delle Indie Occidentali*, *Fernando Cortese relationi*, *Hieron. Benzone hist.* a jiní vypisují.

Mezitím, nadivavše se do vůle tomu brodu, nevěděli sme sobě jaké rady dáti, nejvíce se o věci v našich tlumocích starájece, až sme viděli, že někteří vysoké arabské koně osedlané tu blízko drželi a na nich lidí za peníze přenášeli.

Pročež nemeškali sme s nimi, jak mohli, jednati a po čtyřech mejdyních od koně, toliko aby nám přes tu louži na nich přejeti dali, smluvili, a tak sme s filcy na zádech, však sedě svrchu v sedle zhůru nohami jako opice, když místem s námi plovati musili, na druhou stranu přejeli. Kdež také naši osláři s osly svými vespolek přeplovli a způsobem jiných tehdejších na té silnici obchodníků nám na službu hleděli, že sme jich někdy mezi tím množstvím toho nahého lidu a co mravenců zhusta tudy semotam putujícího tak nahých poznati nemohli bez *coram nobis*.

Jakž sme málo dále poodjeli, hned sme na jiné louže z Nilu před námi přišli, však malé, skrze něž sme ani pěšky, leč po egyptsku, ani na oslích pro bahna nemohli, a tu koní žádných jako u prvních nebylo. Z té příčiny zjednali sme sobě jinou jízdu, a to naše osláře, na jejichž hřbety vsedše, od nich přenášíni sme byli, netoliko přes tu, ale i přes jiných několik louží, kterýchž na té cestě více bylo, a jak která veliká byla, po mejdynu, dvou aneb tří od osoby platiti sme musili. Poslední louže ta nám zaneprázdnění učinila, *la coda e peggior a scortegar*, jakž rádo neštěstí při konci zadržne, tak se i nám stalo, když sme uprostřed louže byli. Nebo ten, kterýž pana Černína nesl, klesl s ním v té louži, že se dosti hluboce do vody pohřížil a jeho šaty

**Místo mostu
jak se převázejí**

pokálel, pročez se pan Černín velice rozhněval, že by mu byl rád na zamčenou dal, *pax tecum sul mostazzo*. Se mnou také potkali se dva Turci pěkně oděni a zzutí do kolenou, ti zastavivše mého mezka dvounohého mne za rameno pozadu chytli a do vody vtrhnou-ti chtěli, chtějíc ode mne peníze míti, ale pěkně sem jich odbýval, že jim nemám co dáti, a mezitim vždy drže se hrdla svého nosiče, s nimi sem táhanici měl, až nemohše nic ode mne dostatí, strčili mnou i nosičem mým, co mohli, tím umyslem, aby nás po hlavě do té louže porazili. Ale s pomocí Boží, kteráž mne chránila, dobře můj nosič na nohách ostál, jako dobrý kůň, jak říkají v přísloví, *caval d'un fosso*, ač několik krokův vrávoral a se motal, však přece mne na sucho vynesl, začez sem mu o jeden mejdyn více dáti musil, a již také čas byl těm častým vydáváním peněz konec učiniti. Nebo v těch zemích povědění (*i dinari stanno sempre con la berretta in mano per tuor comiato*, že peníze ustavičně klobouk v rukou drží, berouce od nás odpuštění) nad jiné krajiny pravdivé jest.

Když sme se z těch louží co mouchy z pomyjí vypravili, dostali sme se do pěkného a velmi lidného kraje, kdež sme palmových a jiných stromů lesy vůkol nás viděli, v níchž lidu česajících daktyle a projíždějících se na pěkných koních velmi mnoho bylo, po čemž sme znáti mohli, že nedaleko *Cair* město býti musí. Kterézto, hned jak sme z těch lesů vyjeli, před námi sme uhlídali a k němu s radostí chvátali i do něho a skrze ně, nessedajíce z oslův jako jinde, pro velikost jeho a veliké množství prachu v ulicích, pěším nezvyklým nesnesitelného, okolo poledního času přijeli, a měvše kundšafty z Damiáty, kde a jak bychom se po *consulovi* krále franckého ptáti měli, téměř půl míle naší skrze město sme jeli, nežli sme k jeho lozumentu přijeli a tu se zastavili.

Kapitola VII.

O příjezdu našem do města *Cairu* a co sme v něm činili

Když sme se před dům *consula* dostali, šli sme do něho a potkali sme se s samým *consulem*, kterýž zvěděv, že tu jsou poutníci, nám vstříc vyšel a tu nás přívětivě řečí vlaskou vítal a do svého pokoje nahoru vedl. Až něco málo spolu porozprávěvše, jak sme z Jeruzaléma a potom z Damiáty od *viceconsula*, od něhož sme jemu ledacos oznámiti měli, vypraveni byli, byl jemu čas obědu od služebníka oznámen, k kterémužto nás přátelsky zval a míti chtěl, i my toho také potřebovali.

**Příjezd do
Cairu**

Byl pak velice zdvořilý, učený a několika řečí povědomý pán, vedl sobě panský, mnoho služebníkův měl a ve všech věcech skvostně a pořádně sobě počínal a jako jiný turecký pán v hedbávných šatech chodil.

**Consul fran-
couzský**

Při jídle pěkná rozmlouvání a myslí obveselení s námi měl. Od krmí pak nákladných a mnohých, s dobrým vínem cyprským, tak silným, že ač sme ho čtvrtý díl ke třem dílům vody přilívali, přece co nejsilnější uherské víno bylo, velmi dobře nás choval.

Po obědě důvěřice se témuž *consulovi*, oznámili sme, odkud sme. Čemuž se on velmi podivil, že v tak nebezpečné časy, pro válku Jeho Milosti Císařské, pána našeho, s Turky, mezi

uhlavní nepřátely naše sme se pustiti směli. Pročež radil nám, jak bychom se v tom městě chovati měli, abychom vyšpehování nebyli a do věčného vězení se nedostali, zvláště pak židův se

**Diskurs
o židech**

vystříhali a s nimi mnoho nemluvili, že by nás po řeči nejspíše poznati mohli. Nebo ten národ jestli u nás chytrý a obmyslný, jest mezi Turky mnohém více. A to tím, že sou Turky od přirození dosti sprostné, avšak lakomé, svým šejdům vycvičili, takže všeho lotrovství a oklamání jako židé beze všeho svědomí hledí. Nemají tam jako i u nás žádného dědictví ani gruntů, ale partytami a handly se živí a tak tam bohatí jsou, že nejpřednější cla a jiné důchody buďto sami, aneb spolu s Turky sobě k ruce najaté drží, za kterých tureckému císaři vedlé velikosti a malosti v jisté termíny jistou sumu hotových peněz beze vší starosti Turkův dávají. A ačkoli jim uloženo jest, jak mnoho od čeho vybírati mají, však dobře umějí lidi přetahovati, že z toho veliký zisk a užitek berou a dobře se mají. Obyčejně několik řečí umějí, by se v těch zemích nezrodili. Jako kupříkladu když léta 1492 *Ferdinandus* a *Isabella* a po nich *Emmanuel* a *Carolus V.*, králové hišpanští, do 144 000

Židé z křesťanských zemí vyhnání mnoho zlého v Turcích přičinou jsou

a císařové římsí léta 1340 z svých zemí mnoho tisíc židův vypověděli, kteříž táhli do Turek a tam řečem navyklym své děti učili, že posavad mnozí dobře španielsky, vlasky a slovansky mluvíti umějí. *Cronica d'Hispania m. Anton. Beuter cap. 1.* Od kteréhožto času Turci řemesel mnohých a nástrojův válečných od děl, ručnic etc. strojení k nenabyté škodě všeho křesťanstva dostali. Takže sám turecký císař tehdejší tato slova propověděl, že se diví veliké zpozdilosti králův křesťanských, jestliže sou nechtěli takového množství lidu židovského pobiti, že jich aspoň za chlapy k službám a pracem potřebným nezachovali, ale je raději k svému horšímu vyhnání nežli k dobrému zdržeti chtěli.

Jaký obchod vedou

Kupecké handle od drahého kamení, zlata, stříbra a drahých cejgův nejvíce vedou a převyšují v tom Turky a téměř i všechny orientálské kupce, jakož pak v *Cairu* nejbohatší krámy a sklepy mají.

Obírají se také s lékařstvím a hojením lidí a jsou tam nejlepší lékaři a materialistové židé, také není žádný křesťanský apatykář aneb materialista, kterýž by tolik *species* a všelijakých bylin v jednom krámě aneb v své moci jako oni měl, a to proto, že mají mnohé staré arabské psané i tištěné lékařské knihy a herbáře, kterýchž my v našich zemích nemáme. Mají přesto jiných nám známých autorův knihy, jako *Galeni*, *Hippocratis*, *Almansoris*, *Serapionis*, *Aristotelis*, *Platonis* a jiných v řeči turecké a arabské, z nichž mohou umění dobrého nabývati. A nacházejí se někteří mezi nimi, zvláště v Egyptě, kteříž dosti učení jsou a vedlé regulí lékařských v hojení se zachovávají a o tom disputovati dostatečně mohou.

**S uměním
lékařským se
obírají**

Spravili sobě také dotčení židé v Konstantinopoli drukárnu aneb impresí, jíž sami Turci nemají, v té tisknou ve všelijakých jazycích knihy, jako vlasky, španielsky, řecky, latině a židovsky, a mohou je i v jiných řečech vydávati, krom v turecké a arabské, pro záповěd tureckou, jako by ty dvě řeči svaté byly a oni jich hodni nebyli aneb že by je poškvřnili. V impresí užívají křesťanův učených a od Turkův z zajetí vykoupených, s těmi jako otroky nakládají a je i v svátek k robotě a dílu ženou.

**V Konstantinopoli svou
impresí mají**

Kupují také svobodně jako jiní Turci křesťanské děvčata, panny i ženy, a těch k dílům i k kuběnářství proti zákonu svému užívají a zase vedlé líbosti prodávají, byť s některou několik dítek zplodili, když toliko svůj zisk vidí, přece takové odbudou.

Děti křesťanské kupují

Že pak u Turků v žádné vážnosti nejsou, kteříž s nimi ani jísti, ani z jích pokolení žen a kuběň sobě bráti nechťí, a pro rozdíl od jiných lidí místy žlutý tumbant a jinde, jako v zemi Sváté a v Egyptě, červené vysoké klobouky na hlavě nositi musejí, všelijak pak křesťany zoškliviti, prozraditi a sebe zvelebiti hledí. Pročež umějí tisíc řemesel, jak by něco na křesťany vymysliti a je k vrchnosti donesti mohli, takže každý křesťan, zvláště přespólní, jích se jako čerta vystříhá. Ač jim Turci také ne tak lehce všemu (znajíc je

**Žlutý tumbant
nosi**

prvé dobře) uvěří. A potud o těch zrádcích židech nechť jest do-
sti povědíno.

Vyrozuměvše pak všelijakému dobrému zdání pana *consula*, také sme ho žádali za fedruňk k hoře Sinai, abychom se tam co nejdříve vypraviti a odtud zase navrátiti mohli, dříve nežli bychom křesťanské šífy, toho roku z Alexandrie odjeti mající, zmeškali.

I vypravoval nám o nebezpečnosti té cesty, a zvláště o teh-
dejší Arabův s *caloiery* kláštera hory Sinai nevoli a nesvornosti,
že tíž *caloiery* od Arabův obležení jsou a do kláš-
tera ani z něho zase žádný nesmí. Pročež nám
radil, abychom té cesty zanechali, ani se na *ca-*
ravanu nebezpečili, že bychom se pro náve křes-
ťanské obmeškali. Tovaryšstvo jakž to uslyšelo, hned se někteří
ohlásili, že tam jeti nechtějí, kromě my dva, pan Černín a já, na
rozmyšlenou sme sobě vzali, až bychom se něco gruntovněji na
to vyptati mohli. A ačkoli sme toho i od jiných doslechali, jak by
nám nebezpečné bylo v tak malém počtu mezi houfy lotrův se
pustiti, však nás vždy od předsevzetí našeho odvesti nemohli,
abychom dostavše se tak daleko a jsouce hotovi, jakž říkají, *ha*
il piede in staffa, ještě posledního vinše našeho vykonati neměli,
podlé přísloví *la osadia mucho aprovecha en las cosas dudosas*,
totiž že v pochybných a nejistých příbězích opovážení činí zku-
šení, a kdo se chřestu bojí, nechod' do lesa. Zvláště nemajíce se
jaké ztráty peněz a statku obávati a mohouce všech svých věcí
v *Cairu* až do navrácení se zase nechati, nebo smrt nebéře, kdež
nic není. Protož na tom sme my dva zůstali, že bychom sami jeti
měli, přece se tam vypraviti chceme. A hned žádali sme pana
consula, aby nám dvěma tam dopomohl, že sme se na to rozmys-
lili, abychom se přece na tu cestu vydali. Kterýžto vida náš umysl
stálý býti, zakázal se nám, že druhého dne s námi k patriarchovi
řeckému, kterýž v *Cairu* bydlí, sjíti a vedlé správy neb rady jeho
nás dále fedrovati chce. Což sme s velikou radostí a vděčností
přijali, jemu z obědu i z laskavé té jeho k nám neznámým náklon-
nosti poděkovali a na ten čas od něho odpuštění vzali a do lozu-
mentu nám od něho vykázaného odešli.

Ten dům byl v jeho moci a pro poutníky aneb kupce z národů k jeho správě náležejících (o nichž sem výše doložil) jemu od Turkův i s druhým vedlé toho, v kterém sám bydlel, za peníze postoupený. Byl veliký, všecken z kamene stavený a zpředu i z zadu do ulic z něho se hleděti mohlo.

Jací jsou domové v Cairu

Jsou pak i jiní domové v *Cairu* na ten způsob, jako tento náš byl, staveni, totiž že o dvou i o třech podlahách na výš staveni jsou a střechy žádné nemají, než toliko hlinou aneb vápnem po vrchu obvrženi, a kteříž jsou přednější, ti olovem přikryti bývají, vnitř jsou komory vysoké a prostranné, ale v celém domě přes čtyry aneb pět jích se nenachází.

Uprostřed domu jde jako komín naskrze od spodku až nad nejvyšší podlahu po vrchu otevřený, obyčejně pěti neb šesti loket široký, netoliko proto, aby jim tudy světlo do vnitřka vcházelo, ale také aby vítr shůry do spodku pronikati a chládek činiti mohl. Jakož pak všelijaká chlazení vymejšlejí, budťo že pokoje své každého dne travou čerstvou potrušují, aneb vodu čerstvou několikráte za den na zem lejí. Ale mají také rádi uprostřed síně studnice neb čisterny, kteréž vodou napouštějí, aneb ji do nich nanesti dávají. Z těch se chládek po síni rozchází, při nichž oni rádi jedí i líhají. Oken málo mají a ty jsou z barvených skel, tmavé a malé, neotvírají se, nežli jiné pod nimi nižší, kteréž toliko okenice dřevěné mají a nahoru co poklop se otvírají a podpírají. Lavic a stolů žádných tam neviděti, každý musí (*portar il scagno seco*) svou stolicí přirozenou s sebou nositi.

Jak sobě v Cairu chládek čini

Do takového tedy domu byli sme ložirováni, v němžto místo obyvatelův mnoho opic, *bragounu*, mořských koček a jiných potvor, kteréž tam *consul* sobě chovati dal, s jedním, který jích hlídal, sme našli a z počátku tomu rádi byli, domnívajíce se, že sobě jich kratochvílením a hrami v čas nešporní, nejhorčejší a k odpočívání tam obyčejný, chvíle ukrátíme, ale nahražovaly nám to zase v noci rvaním a hryzením se spolu, s potvornými křiky po všem domě se rozlíhajícimi, že nás dosti mrzely a k hněvu popouzely.

Hospoda naše v Cairu

Přidal nám *consul* jednoho služebníka svého, kterýž našim einkaufrem i kuchařem byl, a ten nás dobře od rozličného masa, ryb a ovocí choval a chléb bílý pšeničný (neb tam žito neroste)

Jaké sme opatření měli

nám dával, kterýž obyčejně křesťanští pekaři pekou, a to za mírné peníze. Jako kupříkladu šedesáte čtyry čerstvé limouny za jeden mejdyn koupil, fíkův, daktylův hromady, kromě hrušek, jablek, švestek a vína v hrozních, čehož tam nemají, leč co odjinud a obyčejně z Damašku po vodě přivážejí a velmi draze prodávají, že by za jedno prosté jablko několik limounů a jablek granátových rádi dali. Vína ku pití tehdáž sme dostati nemohli pro záповěd tuhou od baši *cairského*, kterýž že byl z rodu a krevnosti Mahumeta, proroka jejich, přísný regiment nad zákony jeho držel a sotva je panu *consulovi* míti dovolil. Však naposledy majíce k hoře Sinai vyjeti, přece sme se ho u jednoho Řeka doptali a na cestu dosti draho koupili, však mezitím vodu z Nilu pili. Když bylo k večeru, dobře sme dvěře zavřeli a závorou zastrčili, nevěříce té sběři nevěrné v tak velikém městě, v kterémž by se jích žádná vrchnost doptati nemohla.

K patriarchovi sme pro připsání šli

Ráno 5. dne téhož měsíce přišli sme do domu *consula* a on s námi vyšel k patriarchovi řeckému, kteréhož sme však doma nenašli, neb byl do Alexandrie přede dvěma dny odjel. Pročež žádali sme jeho místodržícího, aby on jménem principála svého nám připsání k arcibiskupu hory Sinai v klášteře panny Kateřiny pod horou Oreb dal, což on s ochotností učinil a řeckým jazykem napsal, žádaje jích, aby nás dobře chovali a co nejdříve zase zpátkem vypravili.

Vracující se s *consulem* domu, jelo proti nám na pěkně vypravených koních a v drahém šatstvu přistrojených Turků deset, kteřížto, jakž nás dojížděli, hned proti nám

Nevážnost turecká proti křesťanům

v prudkém běhu hnali, nejináč než jako by nás poraziti chtěli. Ale *consul* a my za ním časně sme z cesty na stranu ke zdi domovní uskočili, kdež oni také v okamžení své koně před námi zastavili a některří semotam mimo nás je tumlovali a objížděli, velmi šeredně na

nás hledíce a ukrutné vzezření nám ukazující, až když uhlédali, že jim žádné příčiny nedáváme, od nás pryč odjeli. Když sme se divili, že takové osobě, jako *consul* byl, to činiti směli, odpověděl *consul*, že mezi nimi byl jeden (kteréhož nám ukazoval, stáří okolo 17 neb 18 let a dosti krásný), kteréhož baše *cairský* zle užívá, a z té příčiny na něho laskav jsa, jemu ve všem folkuje a slavně jej chová. Pročež že pro baši netoliko on, ale i jiní turečtí oficírové ledacos jemu přehlídati musejí, ano že mu mnozí pochlebují, na službu hledí a skrze něho bašovi se zachovati chtějí.

Nebo mezi těmi pohany člověk mnoho sná-
šeti a mlčením přemáhati musí, vedlé přísloví
chi ode, vede e tace, vivera sempre in pace, totiž
kdo slyší, vidí a mlčí, mnohých neštěstí uchází. Leč by se všem
zoškliviti chtěl, což by se stalo, kdyby pro takové příčiny každo-
denní a lehké vrchnost svou i jejich zanášel.

**Trpělivost
křesťanská**

Když sme se zase navrátili, byl čas obědu, *consul* do svého
a my do našeho lozumentu k němu se rozešli. Tu sme opět tova-
ryšstvo napomínali, aby se s námi přece vypravili. Ale nemohli
sme při nich nic obdržeti, protože zvolili radu *e meglior esser con-
fessore che martyre*, totiž lépe býti vyznavači nežli mučedlníky.

Po obědích šli sme k *consulovi* a žádali sme ho, aby nám tul-
mače a velbloudy zjednati poručil, což on na se přijal a nám
jednoho služebníka svého, mladého křesťana v *Cairu* rodilého
a několika jazyků povědomého, ukázal, že ho nám chce propůj-
čiti, aby s námi jel. Kterýž pro nás a sebe tři velbloudy zjednati,
a co potřebí bylo od profantův, na cestu koupiti měl.

Poté vrátivše se do lozumentu, tu sme s těmi potvorami,
o nichž nahoře dotknuto, a vyhlídaním z oken na ulici čas ostat-
ní toho dne strávili. Nebo sme viděli veliký počet lodí malých
i velikých jako *dziermy* po ulici na vodě se plaviti, kupectví vo-
ziti i také na procházku semotam se voziti, a jak nám jistili, že tu
v té ulici voda mnoho loket zhloubí jest a ta teče skrze město
canali dělajíc, toliko toho času, když řeka *Nilus*
velká bývá. Když pak slunce zapadlo, tu teprva
sme projíždějící se Turky na lodech spatřovali,

**Projíždky tu-
recké po vodě**

pěkně připravené a křížem nohama složenými v kole sedící. Mezi nimiž hromady rozličného a povětrí svou libou vůní naplňujícího kvítí bylo, a pohlédajíce nahoru do oken, muzikou, kterou s sebou vezli, sebe obveselovali s velikým svým zalibováním a našim tejným smíchem, jako by svině pískala a osel bubnoval. Jakž každý z kontrfektu té jejich muziky, co za harmonii býti musila, souditi moci bude.

Kontrfekt muziky turecké

Také sme toho dne i jiných, všelijakých věcí od lahůdek a ovocí, kteréž na lodech po ulicích města, kde *canaly* jsou, vozí, před domem dosti dostávali, toliko dvířkami, kteréž každý dům k vodě má, i náš pozadu měl, vyhlídali, a co sme míti chtěli, ukázali. Kde pak vody není, tu nosí v nádobách všech věcí k víře nepodobnou hojnost.

Dne 6. téhož měsíce vstali sme ráno vedlé námluvy naší, kterouž sme před tím dnem s služebníkem pana *consula* a s budoucím naším tlumočnickem k hoře Sinai učinili, abychom na zámek *cairský* projeti se mohli.

Okolo hodiny na den přišel k nám dotčený tlumočnick, a již-li bychom hotovi byli za chládku vyjeti, se dotazoval, a našed nás na sebe očekávající, vyšel s námi před dům a tu toliko zavolal na mukary, kterýchž hned několik párů s osly se prezentovalo. Nebo tam v každé ulici oslů, mezkův a místem i koní osedlaných pohotově s těmi, kterýmž náležejí, přes celý den množství stojí a oznámíc, kam kdo chce po městě jeti, hned smluví a bez meškání jich užive; toliko aby, jako v Benátkách *gondole*, tak tu *homar*, totiž osla zavolal, hned jich mnoho jeden přes druhého k němu se hrnou, jej za šaty chytají, chtěc každý, aby na jeho hovado vsedl. Ač pak malí oslíkové jsou, však velmi pohodlní pro dobrý mimochod a lehké běhání, při níchž osláři jejich klusem pobíhati musejí. Sedla mají dobrá i uzdy, lepší nežli v zemi Svaté, o níchž v první knize psáno stojí.

**Příležitost
hovad
k projížďce
po městě**

Pan Černín tehdy a já s naším novým tlumočnickem vybrali sme pro nás tři dobré oslíky a upřímo na nich k zámku jeli skrze dlouhé, pěkné a několikereé ulice, v níchž lidu rozličného množství veliké, co by ho napral, plno bylo. Mezi nimižto naši osláři před námi běžíce hlasem křičeli: „*Dahry, dahry*,“ to jest: „Stranou“, aneb „ustupte“, a plac nám ku projetí dělali, až sme za město vyjeli, a tu hned k vrchu dosti vysokému, však nepřikrému, na němž zámek stojí, jeli. Když sme před bránu přijeli, u ní sme z oslíkův ssedli, je tu držeti poručili, až bychom se navrátili, a sami tři toliko do zámku vešli. A nejprvé dostali sme se na veliký plac, okolo něhož bylo veliké stavení, tak trvám, že pro *gvardie* a marštale pro koně. Na tom tehďáž mnoho velmi nákladně a pěkně od pobitých a krumplovaných zlatem a stříbrem uzd, sedel, dekův, peří a jiných věcí, přistrojených arabských vysokých koní, ješto služebníci drželi, bylo, nebo páni jejich při dvoře u baše v radě byli. Přes ten plac šli sme bez překážky a přišli k jiným,

**Projížďka na
zámek *cairský***

nízkým, sotva půldruhého lokte vysokým dveřům, chtějíe skrze ty do hlavního placu, tu, kdež baše bydlel, vjíti. A vtom nenadále z těch dveří proti nám vystoupil jeden žid, kterýž našeho *consula* tlumačem byl, a zastaviv se před dveřmi, na nás co zděšený hleděl, a poznav nás, že bychom v ochraně jeho patrona byli, bez meškání na nás s hurtem udeřil a s hněvem se dotazoval, kam bychom chtěli jíti, a maje odpovědino, že bychom rádi dvůr a residenci bašete spatřiti chtěli a sami se na procházku vydali. Takž on hned našemu vůdci velmi domlouval, že nás bez rady a vědomí pána svého tak všetečně do neštěstí uvesti směl, a abychom ihned, jestliže nám naše svoboda milá jest, odtud pospíšili, dříve nežli by se Turci toho, že sme tu byli, dověděli, že bychom sic vězení neušli. Nebo že tu chvíli při dvoře někteří zpravu dávají, že v městě Němci a špehěři jsou, kteříž před lety v tažení polním v Uhřích byli a od těch jistých že jsou poznáni. Což my doslechše, mnohém spěšněji, nežli sme tam vešli, sklopivše hlavy, ven z zámku a poté pěšky dalekou cestou (strachem sebe necítíce) do lozumentu sme chvátali a horkem velikým i strachem zemdleni sotva sme ducha popadali, a teprv o dobrém poledni se navrátivše, dobře té rady *chi non ha cuore, habbia gambe*, kdo nemá smělého srdce, měj rychlé nohy, uposlechli. A ani tomu židu z vejstrahy nepoděkovali, ani se na osly naše neohlédali, jíchžto páni nezdráhali se na ních za námi jeti a od nás doma záplaty žádati.

Když se toho *consul* dověděl, také nám toho nechválil, nýbrž pověděl, že by nás tam byl mohl skrze přátely a známé Turky *fedrovati*, kdyby těch klevet nebylo. Však na to místo nás novinou dobrou potěšil, totiž že se doptal *caravany*, kteráž ve třech neb čtyrech dnech k Červenému moři tahnouti má, s kterouž že bychom bezpečně jeti mohli. Pročež abychom mezitím času užili, žádali sme ho, aby nám vůdce přidal, který by nás do zahrady císaře tureckého *Matharea* řečené, kde balsam roste, provodil, že bychom tam nazejtří sjeti chtěli.

Zámek v Cairu Abych pak zámku mlčením nepominul, co sem očitě v něm a při něm viděl a ostatek se

vyptal, tuto krátce o tom poznamenám, že jest veliký, nákladný a veselý, nebo leží na vrchu dosti vysokém, z něhož netoliko město, ale veliký díl Egypta spatřiti se může, v svém okršlku jako hrad Pražský s Hradčany míti může, vůkol jdou zdi a okolo nich mnoho bašt a věží starodávních bez příkopův, více křtalt dávající, nežli aby v čas války ostáti mohly. K bráně hlavní zámecké na vrch nahoru sou stupně dlážené a na díle v skále vytesané, po nichž volněji nežli na hrad Pražský s hovady ladovanými jeti se může. Vnitř domové v prvním placu jsou pěkně a nákladně od mramoru a jiných barevných kamenův staveni, a jakž z jedné strany do placu hlavní stavení bašovo viděti bylo, v tom okna, dvěře a některé jiné vikýře ve zdi dílem musajckým z malých kouskův perlových matek, ebenového dřeva, křišťálů, korálů, jaspisů, skel a mramoru obkládané a pozlacované byly. Vnitř pak, jakž sem slyšel, ku podivu nákladně a veliké štoky má vůkol velmi prostranného a šestnásobně plac hradu Pražského před Jeho Milosti Císařské kuchyni převyšujícího placu. V těch štocích pokojové drahým kamením a zlatem nadmíru ozdobeni jsou, zvláště jeden palác, z jehož stropu, aby mohli židé zlato a drahé kamení obloupiti, jednoho času 20 000 dukátů dáti chtěli, takže se předešlých žoldánů mamaluckých, kteříž to všecko vystavěli, sláva a bohatství z toho samého poznati může.

**Nákladně
vystavený**

V tom pak placu vnitřním jest místo neveliké, mřeží dřevěnou ohražené, v tom jest kámen místo sedadla, na němž Selim císař, když dobyl *Cairu*, nejprvé z koně sstoupiv, se posaditi a té země jako panství svého se ujíti měl, od toho času to místo Turci ohradili a jako svaté u veliké vážnosti je mají.

V zámku není žádné vody studničné ani dešťové. Ale jest studnice hluboká a široká, z skály pod samým zámkem při vrchu vytesaná, do níž se povlovně může dolů po schodech vytesaných (kteréž mají okolo pěti set stupňův) k vodě jíti, a ta voda vede se do ní po *aqueductu*, totiž trubách kamenných, na vysokých pramouších přes tři sáhy nad zemí z štukového kamene vystavených, jíchž do půlčtvrta sta jest a jdou od zámku až k řece na

**Studnice
nákladná
a hluboká**

půl míle malé české, kdežto od volův tažená, jistými koly a instrumenty (kterýchž konfrakt doleji v zahradě *Matharea* položím) voda z Nilu do těch trub se podává a nalívá a odtud do té čisterny přímo teče, z kteréžto zase jinými koly nahoru se vytahuje a po trubách olověných a kamenných, kde potřebí, po zátku se rozděluje a vede.

Kapitola VIII.

O výjezdu našem do zahrady císařské, kde balsam roste,
a co sme po navrácení se z ní v městě předsebrali

Dne sedmého měsíce října vstali sme všickni z tovaryšstva přede dnem, kdež k nám janičar od pana *consula* zjednaný přišel a nás do zahrady *Matharie* vésti měl a vlasky i francouzsky mluvíti uměl. Jeli sme tehdy od lozumentu skrze město na oslích, jeničar s mukary napřed a my za nimi.

Když sme z města vyjeli, musili sme přes **Tumplac** tumplac veliký jeti, kdež Turci od starodávna sebe v rytířských činech cvičivali a ještě cvičívají, na němž sme veliké pokušení od Turkův, kteříž proti nám koně rozbodovali, oštípy a šípy k nám směřovali, snášeti musili, a kdybychom byli jeničara s námi neměli (pro jejichž podstatu a moc ve všech tureckých panstvích přednější i chatrnější Turci pokojně sobě počínati musejí), byli bychom se od nich s celou kůží nenavrátili.

Odtud sme jeli podál od Nilu, majíc jej po levé ruce, až sme do *Matharie*, jináč *Almathrie*, okolo 5 neb 6 mil vlaských přijeli, kdežto ves jest a v ní luthauz někdejších žoldánův, dosti veliký a nákladně vystavený, i také dům aneb hospoda pro poutníky, kteříž z hory Sinai skrze pouště do Egypta s *caravanou* přijíždějí. Nebo takové právo tam jest, že žádný Arab nesmí dále přes *Matharii* do *Cairu* kupectví ani lidí vézti, leč chce svá hovada

propadnouti a sám se do vězení dostat, takže ti, ješto přes pouště arabské fůry mají, tu v *Matharii* čekati a z *Cairu* sobě jiné zjednati musejí. Což pro nic jiného od starodávna nařizeno není, nežli že ta loupežnická, nepoddaná arabská chasa, kdyby se v houfích svobodně do *Cairu* dostatí měla, mnoho by zlého tam nastrojila, takže tam o ně nic nestojí.

To místo leží v pěkném veselém položení, kdež sme se nejprvé k jednomu kostelíku aneb kaple dostali, vnově a pěkně na mustr vlaský vystavené, kterouž tehdejší náš *consul* francouzský na svůj groš rozšířiti a z gruntu obnoviti (neb na tom místě prvé jedna menší od pana Daniele Barbara, *consula* benátského, léta 1553 vystavená byla) dal. Kterýžto že jest bez dovolení a vědomí vrchnosti to učinil (nemaje žádný křesťan té moci, netoliko aby měl kostel znovu vystavěti, ale ani ho bez povolení a záplaty za to obnoviti dáti nemůže), do dvou tisíc tolarů pokuty bašovi dáti musil a sotva tou sumou většího nebezpečensví ušel, ačkoli ho předtim pokojně stavěti nechali a teprva po vystavení s ním o to činiti měli, a stavení ho stálo do 2 000, jakž nám sám o tom oznamoval.

Do toho kostelíka všedše, v něm sme čtverhrannou kašnu z štukového kamene do země vyzděnou, do paždí člověka hlubokou a plnou vody čisté, čerstvé a ku pití pohodlné spatřili, jakož sme ji pak s chutí pili. Tu vodu volové koly a korbělíky nahoru táhnou nedaleko odtud z jedné studýnky živé a pramenité vody a kromě té ve vsi zemi okolní egyptské se nenachází. Od kudž po žlábcích kamenných do toho kostelíka se vede a druhou stranou do též zahrady struhou teče a ji zavlažuje.

Viděli sme také v tom kostele kámen zazděný a znamenáný, dvou pídi zšíří, o kterémž pravili, že by měl býti ten, na němž Panna Maria s děťátkem Kristem Pánem, když pro strach Herodesů do Egypta utekla a tu v tom místě bydlela, sedávati měla.

**Studnice, kde
Panna Maria
bydlela**

Jakož pak o dotčené studýnce, z níž se voda vytahuje, pravili, že by z ní vodu měla pívati a v ní plénky děťátka právati; ano že na modlitbu její, nebyvši tu žádná voda předtim, ten pramen se

tu vyprejštiti měl, jakž tomu těch zemí křesťané nepochybně věří a o tom *Breidenbach, Ioh.* Tucher, Hans Werli von Zimber v svých putováních píše. Ale aby rodička Boží neměla míti hojnost vody ku pití, poněvadž od toho místa blízko řeka *Nilus* teče šetřícím to položení, zdá se věc k víře nepodobná býti, nýbrž že když tu jámu vykopali pro zavlažování zahrady, že se z Nilu tam voda táhla a táhne, patrně se poznává.

Odtud nás vedli k velikému fíkovému stromu, kterýž sám o sobě stojí a s několik sáhů v objetí jest. Na tom prý Panna Maria plénky zavěšovala a sušovala. V témž stromě jde naskrze pařezu díra jako rozpuklina, o níž jistili, že utíkajíc Panna Maria před těmi, kteříž od Herodesa, aby ji honili, vysláni byli, k tomu fíku se dostala a tak velmi ustala, že nikam dále nemohla, kterýž že se měl tak před ní rozpuknouti a ona že se v něm i s Jozefem skryla. Jakož pak kdo chce, skrze něj naskrze pro památku leze, i z nás někteří sme to učinili, a Turci lezou tolikéž, však z pověry, jako by tím mnoho zlého budoucího ujíti měli, a visí na tom stromě ustavičně lampy hořící. My sme ovoce jeho, protože tehdaž zralé bylo, také zakusili.

**Fík, v němž se
Panna Maria
skryla a na
něm plénky
věšela**

Toho fíku ovoce není takové jako jiných, ale menší a hrubě trpké a nelibé, jako by jablka planá proti štěpným jedl, jmenují se vlasky *fici di faraon*, totiž faraonové fíky. Strom slove latině *sycomorus*, egyptsky neb arabsky *giomez*, o kterémž výše doloženo. Přes celý rok plný ovoce bývá a v roce do sedmi i osmikráte na něm dozrává, že se trhati může. Však to jest divné, že ovoce jeho ne z ratolestí, ani z větviček, ale hned od dřeva a pařezu vychází a roste.

Jest pak strom ten v těch horkých a suchých zemích svým listím a stínem k největšímu pohodlí. Nebo listí má na způsob moruší velmi hustě rostoucí, kteréž pohodlný chládek dává, takže je v těch i jiných horkých zemích netoliko při domích ve dvořích svých, ale i v místech a na placích obecních i v zahradách naschválně štěpují, aby se pod nimi chladiti a před horkem chrániti mohli.

Don Francisco Alvarez viag. dell’Ethiopia cap. 38. píše, že v království abissinském tak velicí a širocí jsou, že v jednom místě, *Chaxum* řečeném, v paláci královském na placu tak veliký vyrostl, že na jeho větvích podlaha kamenná udělaná a na ní dvanácte stolic kamenných mistrovsky tesaných pro dvanácte soudcův postaveno jest, kdež oni lidu audienci dávají a soudy vykonávají.

Od toho fíku šli sme do pěkné štěpnice zdmi obhražené, do kteréž nás zahradník Turek pustil, v té sme mnoho rozličného u nás drahého ovoce, jako indiánských ořechů, limounů, pomorančí etc., na stromích a jiných drahých bylin pěkně v zemi rozsazených růsti viděli.

**Vypsání
stromu indian-
ského ořechu**

Poněvadž sem zmínku o indiánském ořechu učinil, něco tuto také o něm dotknu. Má kmen vysoký, palmovému stromu nápodobný. Ovoce má na stromě visící pod listím jako prostřední meloun aneb pštrosové vejce, po vrchu má jakousi kůru tlustou (z níž v Indiích koudel a provazy dělají), v níž jest zavřený, pod tou kůrou škořepina jest tvrdá a v té jádro veliké jako husí vejce, dobré sladké chuti a lepší nežli u nás vlaského ořechu. Z kůry dělají kofíky, jichž se nemalo v našich zemích nachází, a praví, že by proti šlaku dobře z nich pítí bylo. O němž více vypisuje *Mathiol.* v herbáři a *Hugo de Lintschot.* Figúra jeho taková jest.

Při jedné straně k východu jest jiná zahrada, nevelikými zdmi obhražená, v té od několika set let stromovíčko drahého a ve všem

**O balsamu
a drahém oleji
jeho**

světě vzácného balsamu roste, do kteréž nás zahradník na žádnou prosbu, ani sliby, ani na přímluvu jeničara pustiti nechtěl. Než toho nám dovolil, že sme ke dveřům té zahrádky, majícím v sobě plno děr okrouhlých, a co by pěst do nich vlezti mohla, prostranných, naschvále k prohlídání udělaných, přistoupiti a tudy na to znamenité stromovíčko volně hleděti a dívati se mohli. Nebo bylo blízko dveří množství kříčků sotva lokte neb puldruhého vysokých, s ratolestmi jako husí pysk tlustými a listím zeleným, bazilice prostřední u nás nazvané bylině podobným. Dvakráte v roce nařezují se větvičky jeho u přítomnosti komisařův a lékařův

Strom indiánského ořechu

tureckých k tomu od baše vyslaných a tehdáž, když kape z větvičky, bílou šťávu má, po některých dnech dostane oleje barvy názelelé. Potom bývá barvy nážluté a právě medové a tu za mnoho let zachová a ji nezmění. Prodávají ho do křesťanstva v hojnosti a najde se i v Praze, netoliko ratolesti, ale i olej i šťáva jeho, v dobře spravených apatykách.

Aby pak každý vyrozuměti a tomu uvěřiti mohl, že se do našich zemí dostává, tento diskurs o něm položím z příčiny mnohých psaní, kteráž to jistí, že by nikdež jinde na světě nežli

**Diskurs,
že netoliko
v Egyptě, ale
i jinde balsam
roste**

v Egyptě, a to v dotčené zahradě býti a růsti neměl, ale že na omylu byli a jsou, níže z hodnověrných autorů to prokázati chci.

Pošel pak ten omyl z některých starých škrybentův, jako *Theophrasta, Plinia, Solina, Serapione, Dioscoride etc.*, kteříž všickni psali, že by se jinde nežli toliko v Jůdstvu nenacházel. Odkudž majíc novotnější tu posilu, dále se na to neptali. Ale také do dalekých (jako nyní se děje) zemí nedojížděli i po nich totéž jistili, až když ho něco odtud do Egypta bylo přeneseno, psali o tom napořád, zvláště poutníci nábožní, že by v samé té zahradě a nikdež jinde nebyl.

Proti čemuž jsou jistí důvodové a na větším díle staří i novotní historikové toho potvrzují (jimiž se každý spraviti může), že jest nikdy židovská ani egyptská země pravou a jedinou vlastní té drahé byliny býti nemohla. Nebo předně dotčení škrybenti, totiž *Theophrastus, Plinius etc.*, sami dokládají, že jest se v zahradě neb ohradě královské s pilností choval, kdežto byliny přespólní a obzvláštní toliko se chovají, sice kdyby v té zemi se zploditi měl, vsůdu by ho těch časů hojnost byla.

Potom jest *author* jistý *Iosephus lib. 5. antiq.*, kterýž píše, že za času krále Šalomouna královna z Sáby nejprvé z Arabie Urodné neb Štastné bylinu balsamu darem králi s sebou přivezla a z té že jest se potom rozplodil.

Píší také *Diodorus Siculus lib. 2. hist., Strabo 16. lib. geogr., Pausanias lib. 9.*, že balsam v Arabii Štastné a Sábě všech časův v hojnosti rostl. Naposledy zkušený mnoho tisíc lidu každoročně z *Cairu* a odjinud do Arabie putujícího, kteříž je tam u velikém množství růsti, ano v *Cairu* nejednou v té zahradě vyhynouti, jiné z Arabie přivezti a na to místo vsaditi viděli, toho všeho dostatečně potvrzuje. Jakož pak jistá věc jest, že tento nynější, kterýž sme viděli, léta 1575 z poručení baše *cairského* ve 40 štípcích přivezen jest.

A tak vedlé spisův mnohých i ustního potvrzování roste v Arabii *Felicis* aneb Štastné neda-leko města *Mecchi* na jistých pahrbcích písčítých ve mnoho tisících křičcích. Před časy že tak velikých handlův do těchto zemí z oněch krajin nebylo,

**V Arabii
Urodné dosti
balsamu roste**

nešetřili ho a nerozplozovali sobě. Ale nyní že z něho veliký užitek mají, namnoze jej štípí, však s dovolením knížete z *Mecchy*, kterýž slove u nich *seriph* a Turkům poddán není, však s nimi věčné příměří má, pro pout, kterouž oni do jeho zemí vykonávají, tak také že z rodu Mahometova jest a jako posvátného pokolení. Ten moc a právo štípení ho prodává pod jistý plat, však aby s jeho vědomím potom prodáván byl, takže kdo ho z kupců koupiti chce, od něho dovolení míti musí. Pročež každého roku, když *caravana* z *Cairu* do 20 i 30 tisíc lidu pospolu na pout k Mahometovu hrobu do Mediny a potom bytu jeho do *Mecchy* táhne, tam ho při cestě, kteráž mezi dotčenými pahrbky *Arafat* řečenými jde, dosti viděti mohou a s sebou ho do *Cairu* přivázejí, odkudž do našich zemí se dodává.

Každého pak roku posílá císař turecký *seriphovi* sukni zlatohlavovou, synům jeho, bratřím a nejbližším přátelům sto a padesát tisíc dukátův darem a serif jemu zase čtyry sta štuček indiánského nejtenčejšího kmentu a balsamu tři neb čtyry libry odsílá, bašovi kairskému jednu libru a *hamiragovi* (kterýž hejtmanem *caravany* bývá) půl libry.

Z těch tedy příčin může se ho v Egyptě s potřebu za peníze koupiti a hrubě ho místo všelijakých jiných lékařství užívají, jako vnitř proti jedu a těžkostem nenadálým i jiným rozličným nedostatkům a zevnitř na rány, urazy etc. Jakž to svědčí *Alpinus*, doktor vznešený, kterýž v Egyptě několik let byl, *lib. de plantis Egypt. cap. 23.*, že za bytu svého tam jednoho benátského kupce znal, jemuž v hlavě rána kamenem až do kosti od Turka učiněna byla, že se mu téměř v jednom dni po tom balsamu zhojila. Také užívají ho proti bolesti očí, uší, kamenu, neplodnosti, mornímu nakazení a vráskům na tváři a jiným nedostatkům.

Ženy turecké a arabské bohatší, kteréž doma se zdržujíc krásné a bílé jsou, ty toho balsamu mnoho vypatljají, a to tímto způsobem: chodí často do lázně a dobře se v ní zahřejíc maží se po těle tím balsamem, kde chtějí pěknou hladkou kůži míti, a přece po mazání hodinu neb půldruhé na suše a v horku zůstávají, až by se do těla vtáhl

**K čemu se ho
užívá**

**Jak ho ženy
užívají**

a dobře vetřel, potom jdou domu, nesmačejíce se do třetího dne ničímž ani otírajíce. Třetího dne jdou zase do lázně a maží se znovu předešlým způsobem a opět se nesplakují ani v lázni, ani doma, vždy třetího dne se znovu natírajíce, až do patnáctého dne počítajíc od začátku mazání. Potom před jinými věcmi namaží se olejem hořkých mandlův a poté zmyjí se vodou z bobů distilovanou, a tak pěkné, hladké a právě hedbávné kůže dostanou.

Kdo chce více o něm věděti, k čemu a jak dobrý jest, item jak se má od falešného s pravým a nepomíchaným rozeznati, o tom viz *Alpina* v traktátu zvláštním *de balsamo dialog. a Belloni lib. 2. obs. c. 39.* Figúru jeho, jaký tam v Egyptě jest, tuto přiložiti sem dal.

Po spatření všech těch věcí a davše zahradníku Turku na spropitné obrátili sme se zase do *Cairu*, kdež sme něco málo

Kontrfekt balsámu

po poledni se dostali a oběd hotový našli, k němuž sme našeho jeničara pozvali a s ním veselí byli.

Po obědích přivedl před dům jakýsi Arab s pacholaty na řetězích opice *bracconi* řečené, velmi veliké, a když se postavily na samé zadní nohy, prostředního člověka zvýší a silou každého převyšující. Ty byly napřed co lvové chlupaté a nazad holé s dlouhými ocasy, barvy šedivé jako popelice a velmi pěkně vyrovnané chlupy, jako by je nejpěkněji sčesal, zvláště okolo tváře jako by naschvální štíce vyhlazené měly, místa holá jako tvář etc., červené, jako by je tělnou barvou obarvil; měly náhubky přes tlamu, aby lidí nekousaly. Kteréž divné kratochvíle provodily s menšími opicemi, s oslem a s psem, jednoho na druhém ježděním, skákaním, až i osel, na rozkaz jednoho Araba, s kloboučkem okolo, drže jej v ustech, chodil, a obcházaje všechny Turky a jiné tu přítomné, před žádným se nezastavil nežli přede mnou, aniž odšel, až sem mu koliks mejdynů do jeho čapky uvrhl, že mi s podivením bylo, že to nejhoupější hovado od těch tupých lidí ledačemus vyučeno bylo, proti přísloví *ogn'uno a suo modo, et li aseni al anticha*, všechny věci svůj způsob mají, osel pak při svém starém způsobu zůstává.

**Kratochvílné
hry opičí
a oslové**

Osmého dne téhož měsíce povědino nám bylo, že baše z *Cairu*, kterýž přede dvěma měsíci z uradu ssazen a ke dvoru do Konstantinopole citován byl, toho dne z města jeti a na cestu se vydati má. Pročež pan Černín a já vyšli sme z domu, abychom se na jeho odjezd podívati mohli, a jdouce chvíli skrz několik ulic, vešli sme do jakési dlouhé ulice, v kteréž sme již lidu na koních i jináč po obou stranách očekávajícího na baši plno našli, že sme sotva prostředkem skrze ně projíti mohli, vždy šetříce, kde bychom na stranu za lid ustoupiti a pokojněji se dívati mohli. Ale čím sme dále šli, tím těsněji a více lidu bylo, anobrž že takovým způsobem až k zámku mnoho lidu býti musí, souditi sme mohli, a nedali nám nijakž mezi sebou státi, ani za ně sme se protlačiti nemohli, jakkoli často sme se o to pokoušeli. Ale strkali námi semotam, zuřivě na nás hledíce a jiní nám se posmívající, takže sme se zase zpátkem touž cestou, kterouž sme pracně a s posměchem první

šli, ještě s větší hanbou a nám noh podražováním i ušklebováním se na nás navrátiti musili, až sme se do jakés malé uličky, v kteréž tak mnoho lidu jako v jiných nebylo, uhnuli, že sme na stranu ustoupiti a ke zdem domu jednoho přijíti mohli.

Do té když sme se s radostí dostali, pan Černín počal na předešlé nebezpečnoství pozapomínati, *ha avanzato li piedi fuora delle scarpe*. A nepřestávaje na tom, že na zemi stoje v pokoji všecko spatřiti mohl, dal se v lezení na jednu železnou mříž před oknem, od země člověka zvýší, na kteréž již prvé několik Turkův se drželo a stálo, mezi ty se přitiskl, a že mu to strpěli, počal, jak říkají, vejskati a se mně chlubiti, jaký fortel přede mnou míti bude. Ale byla po malé chvíli *alegrezza di pan fresco*, totiž radost z měkkého chleba, protože přišed jakýs Turek, potáhl pana Černína za nohu, veleje mu dolů slézt, což on učiniti a Turku svého místa nechati a se mnou zároveň státi musil. Když sme tu půl

Baše povolan jsa do Konstantinopole slavně z Cairu vyjel

hodiny očekávali, počali vésti bašovy velbloudy a mezky nesoucí truhly a věci jeho, pěknými barevnými deky přikryté, a bylo velbloudů do padesáti a mezků do čtyřiceti, vždy jeden po druhém kráčejíce. Za těmi jeli Turci po páru, drahým rouchem odění, na pěkně vypravených koních, okolo 120 osob. Za nimi šlo mnoho jeničarův s dlouhými ručnicemi po dvou, a bylo jich do mnoha set, kterýchž sme přečísti nemohli. Po nich jelo šest jeničarův na koních a za těmi sám baše v letech padesáti na znamenitém koni jel, maje na hlavě veliký zelený tulban, totiž zavítí, protože byl z rodu Mahometova. Proti němuž Turci, když mimo ně jel, z oken vyhlídajíce hlavy své skláněli a pacholata po ulicích křičely a zpívaly, tím jemu šťastnou cestu vinšujíce. On naproti tomu k oknům každé strany se obracel a pravou ruku na prsy kladouc hlavu proti ním zase skloňoval, tím se s nimi rozžehnával. Za nim jelo jiných šest jeničarův na koních. Za těmi opět houf pěších jeničarův. Až naposledy mnoho koní povodních bašových jízdní vedli a závěrek houfu učinili.

Odtud sme se do lozumentu k jídlu obrátili a na rozkázání našeho vůdce, mouřenína arabského, ještě toho dne na cestu k hoře Sinai všechny potřeby zhotoviti dáti i z města vyjeti sme musili.

Kapitola IX.

O putování našem z města *Cairu* k Červenému moři, do Pusté Arabie a na horu Sinai

Dne osmého měsíce října, zhotovivše se na cestu, došli sme k panu *consulovi* a při rozžehnutí se s ním jemu naše peníze a všechny věci k věrné ruce svěřili a schovati dali, nevzavše s sebou nežli po třech neb čtyrech dukátích, toliko pro dání z nich almužny v klášteře pod horou Oreb. Kromě já bez vědomí všech, jakkoli mi praveno bylo, že se konečně na té cestě někde s Araby potkáme a od nich obloupeni budeme, přece sem dvamecítma cikynův, totiž dukátův, v tlustém nebíleném plátně na způsob opasku zašitých s sebou vzal a tím sem se přes levé rameno pod košili nejvýš opásal, mysle na to, kdyby se v nepřítomnosti naší *consulovi* od Turkův co přihodilo a naše věci k zmaření přišly, abych dokonce o všecko nepřišel. Pan *consul* povolal před sebe mouřenína Araba, velbloudníka našeho, jemu nás pilně poroučeje, aby nás v takovém způsobu ve zdraví zase přivedl, a dav mu polovici smluvených peněz, druhý díl až do navrácení se za sebou zanechal.

Potom, majíce oslíky zjednané, pan Černín, já a služebník pana *consula*, nám za tlumočnicka na náš groš přidání, okolo půldruhé hodiny před večerem i s potravami od biskotů, chleba čerstvého, sejra a něco málo vína sme se vypravili a cestou do

Matharie zpočátku jeli, až sme se nedojíždějící tam na pravou ruku k východní straně uhnuli, od *Cairu* na čtyry míle vlaské vzdáli. Po levé straně viděli sme nedaleko od nás ležení bašovo, kterýž toho dne, jakž dotčeno, z *Cairu* vytáhl a mnoho pěkných stanův rozbitých na způsob nějakého nevelikého polního ležení měl, kterýž toho umyslu byl, aby na tom místě až do druhého neb třetího dne zůstal. My přece naší cestou sme jeli, až v samý večer do arabského ležení, kde *caravana* naše byla a náš mouřenín své velbloudy měl, přijeli, okolo šesti mil vlaských od *Cairu*. Kdež sme vedlé stánku chatrného naše věci na hromadu složili a sami okolo nich sobě večeri s sebou přivezenou vyložili, jedli a mouřenínu také něco udělili a potom na modracích (majíc každý z nás jednu s sebou) obalíc se do nich až do rána odpočívali.

To ležení arabské bylo, v němž jim nejbliže *Cairu* bydleti dovoleno jest, a tu sme viděli, že ženy, děti a všecko hospodářství místo stánků aneb chalup na holech do země vstrčených z tlustého plátna plachty aneb rákosy rozprostřené měly, a bylo jich množství tu bydlících, i náš mouřenín tu svůj byt, ženu i děti měl. A tak bych soudil, že to položení do dvou mil vlaských v sobě obsahovalo. Jaký v něm regiment byl, vyrozumí se doleji, kdež o jejich životu a krajině obzvláštně vypisovati budu.

Devátého dne téhož měsíce, totiž v pátek den svatého Diviše, okolo dvou hodin sjížděla se na jisté místo před ležení *caravana*, s kterouž sme jeti měli až do Suez města k moři Červenému, a shromáždilo se jí okolo 300 velbloudův, všecko obilím naladovaných pro opatření pevnosti a města Suez. My tedy nemeškali sme své věci na naše tři velbloudy naložiti a sami se po jednom na každého na vrch posaditi a ven do pole vyjeti, kdež náš mouřenín před námi bosý v košili pasem širokým přepásaný kráčel a v ruce dlouhou hůl do dvou sahů, na konci s železnou špicí nesl. Odtud sme pomalu jeli až do dobrého poledne, a když se *caravana* zastavila, my také stranou dolů ssedli nedaleko od zátoky z Nilu vycházející a tu sme posnídali a vodou se na cestu opatřili. Mají pak tam místo soudkův,

Caravana
se sjížděla,
s kterou sme
jeti měli

flaší aneb jiných nádob kožené nádoby, zprosta z vytažených koží nevydělaných, tak jak je z hovada třeba ještě zatepla stáhnou, ty jinak nejsou připravené, nežli kde konce jsou, tu provázky zatažené mají a vody do nich naberouce zaváží vrchní konec a tak s srstí zevnitř obrácenou na velblouda přiváží.

Po půl hodině vypravili sme se za *caravanou*, směřující k východní straně, a tu sme již všudy po pískách a písčítých rovinách až do samého večera jeti začali. Kdež potom v pískách sme noclehovati musili a sotva travičky uschlé nasbíratí mohli pro maličký ohníček, jimž by sobě člověk mohl kaši ohřítí, totiž mouky do vody nasypaje a to spolu smíchaje toliko málo pozahřítí a tak místo lahůdky pojesti. Arabové pekli sobě chléb, o němž doleji psátí budu.

Dne desátého téhož měsíce hodinu přede dnem z stanoviště našeho nočního sme vyjeli a ten celý den trvající v nesmírném horku slunečném po pískách zahřítých a prach horký z sebe vyrážejících ustavičně až do noci jeli a tolikéž v písčítých místech noclehovali.

Jedenáctého dne téhož měsíce hodinu přede dnem sme vyjeli a proti východu cestou se brali. Poznavající pak, že *caravana* ne tak spěšně táhne, jak bychom rádi chtěli, dali sme s naším mouřenínem Arabem skrze tlumače jednati, aby se s námi z *caravany* vytrhl a napřed pospíšil, že mu mimo smlouvu rádi na spropitný přidati chceme. Neb nám k cestě naší málo času zbývalo do odjezdu lodí neb náví křesťanských z Alexandrie. Což on rád uslyšel a s námi samotnými, totiž třmi osobami a s tolika velbloudy, napřed se pustil.

**Sami sme se
pustili napřed
bez *caravany***

I jeli sme velikými pustinami a písiky, nic jiného nevidíce nežli nebe a zemi písčitou, takže se nám spravedlivě stýskalo a vedlé přísloví *chi aseni cazza, puttani mena e corre per l'arena, non esce mai d'afano e di pena*, totiž kdo žene osla, kurvu s sebou vede a po pískách vandruje, není bez různic a bez těžkosti. Tak my netoliko vády a nebezpečností, ale i práce těžké sme zakusili. Abych pak o obojím něco dotekl. Když bylo okolo pole dne, viděli sme po levé ruce jakous tureckou pevnost v pískách,

však od kamene čtverhranně vystavenou na způsob prostřední tvrže u nás, kteráž od města *Suez* do 5 mil vlaských leží.

V té pevnosti chová Turek soldáty pěší i jízdné, a to pro port u *Suez*, a jest místo bašty zemi egyptské z té strany od moře Červeného. Když sme pevnosti minuli, vyšli proti nám tři Turci a nás zastavili chtějíce, abychom jim peníze dali. My sme se jim vymlouvali, že žádných peněz nemáme a jako chudí že z almužny putujeme. Oni potom, abychom jim vína dali, že je u nás čiji,

**Turci našeho
vína koštovali,
že ho nám
málo nechali**

a dali se sami do štáraní a kůže, v níhž voda byla, ohledávali, až vždy na dčbán vína, kterýž rákosím opletený byl, trefili, ježž sme hned odvázáti a jim ho podati musili. Ale nemeškali se dlouho, pili jeden po druhém tak spěšně, že se do vůle, až víc nemohli, napili i zežrali, a poté s veselou a pokojnou myslí od nás odešli. Však zisku nám na víně nechali, podlé přísloví *dal robar al restituir se quadagna trento per cento*, totiž po loupeži navracováno bývá, když se co málo zanechá, jako by uroku z jednoho sta třiceti přijal, tak vzácné bývá, aneb naproti tomu místo hlavní sumy když někdo toliko urok s těžkostí dostává. Tak i tuto, když sme se jináč nenadáli, nežli že je nám všecko vyžerou a v čas největší potřeby nás o ně připraví, byli sme vděčni, že ho nám trošku zanechali, jako by je nám darovali. O jiných nebezpečnostvích doleji oznámím.

Největší pak těžkost sme nesli od horkosti toho písku, kterýž se nejmenší, jak vlastně latiníci *aura*, totiž libý větríček, jmenují, nahoru kopytami velbloudovými vyrážel a na nás padal co jiný nejsubtilnější prach, že se nám zdálo, jako bychom v nějaké peci plné popela horkého byli.

Okolo nešporu jeli sme nedaleko moře Červeného, však až k samému sme nedojeli, jakož i města *Suez* na dvě míle vlaské stranou sme nechali, a vždy moře před očima majíc, až do noci jeli a tu se v píscích složili a našemu mouřenínu, jak velbloudům jísti dával a je opatroval, se dívali. Totiž slože z ních břemena (k čemuž oni kleknou, protože jích žádný dosáhnouti nemůže) dal každému drobet bobu, asi s půl klobouka, a píti jim nic

nedal, takže jak sme z Egypta vyjeli, až do té chvíle nic nepili a také sme k žádné sladké vodě nepřijeli.

Dvanáctého dne toho měsíce vstali sme tři hodiny přede dnem a jeli sme dávajíce se na pravou stranu, totiž mezi východ a poledne, majíce moře Červené po pravé ruce vzdáli od nás tři neb čtyř mil vlaských. Ta cesta naše nebyla obyčejná, jakž náš mouřenín pravil, a proto se stranou z silnice s námi vydal, abychom obloupeni nebyli, nebo věděl, že tu při silnici Arabové své stanoviště mají, což nás potom, když sme zase zpátkem tou silnicí jeli, nechybilo.

Když se rozednívalo, přijeli sme k jakýms loužem, kteréž slovou dvanácte studnic Mojžíšových, v nichžto černá voda byla a tak smradlavá, jako u nás při hnoji bývá. Tou vodou náš mouřenín nás od mnoha míli troštoval, a že ní pytle naše kožené naplníme, těšil. Když pak nám oznámil, že to ta voda čerstvává jest, velmi sme se lekli a jemu věřiti nechtěli. On pak netoliko nám o ní potvrzoval, ale ještě za svatou a velmi vzácnou vyhlašoval, že sme hned soudili, že musí býti ta, o níž se zmínka činí v pís-mích Starého zákona v 2. knihách Mojžíšových v kapitole 15. těmito slovy: *Venerunt autem in Elim filii Israel, ubi erant duodecim fontes aquarum et septuaginta palmae, et castrametati sunt iuxta aquas, totiž: I přišli do Elim, kdež bylo dvanácte studnic vod a sedmdesáte palm, i rozbili tu stany při vodách. O nichž se také v 4. knihách Mojžíšových v 33. kapitole připomíná.*

**Dvanácte
studnic
Mojžíšových**

Náš tedy mouřenín opravdově se k té vodě měl, velbloudy ní napojil, a to nejprvé na vší té cestě, a sám také s chutí z jedné se napil. Potom se svlékl a do nejhlubší z nich, kteráž do půl kolenou zhloubí nebyla, se položil, aby se vychladil a svou cikánskou kůži obmyl, po kteréžto lázni také nádoby naše prázdné snímal, a do té vody se zase navrátě, v ní se posadil, a nemaje čím jiným, do koží hrstí vody nabíral a do nich kalnou a svým šplícháním, když se v ní koupal, pohnutou nalíval a nám ku pití přichystával. Tu každý může toho povážiti, jakou chut sme k takové vodě míti

**Voda
smradlavá**

a jak se ní občerstvovati mohli, ješto mnohý čtenář, čta tento diskurs můj o ní, mohl by sobě ji zoškliviti. My však když sme ten žert pravý býti poznali, na to sme se oddati a ji teplou z těch nevydělávaných koží píti rádi musili, zpominajíce na povědění: *Varonilmente suffre lo que la necesidad trae*, abychom zmužilé srdce měli v tom, co nouze a potřeba dává. A nedivili sme se Tatarům, o níchž se píše, že v čas potřeby koňům svým žilu zatkou a teplou krev píti obyčej mají. *Nicetas chroni. lib. 2. de reb. Manuelis imp., Niceph. Gregoras hist. Rom. lib. 2.* Nebo ta nikoli tak nesmrdí ani pokažená nebývá, jako naše voda byla.

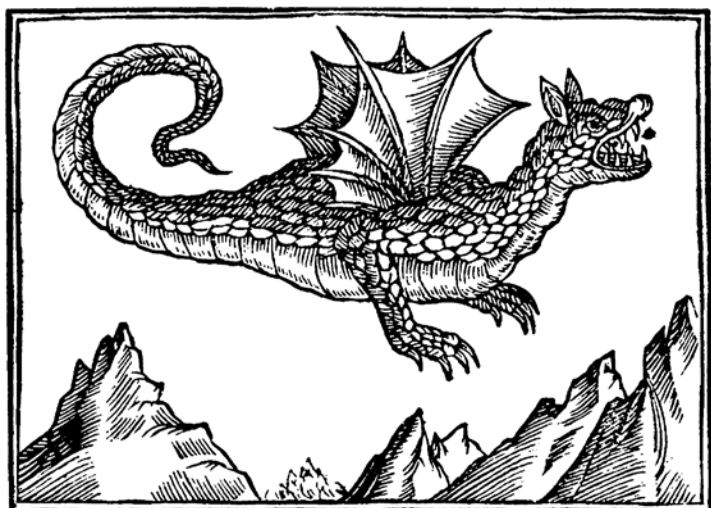
Pozdrževše se u těch nechutných louží za půl hodiny, jeli sme odtud a začali viděti před námi hory a vrchy skalnaté a holé, k nímž když sme se po některé hodině přiblížili, mezi ně sme vjeli a odtud až k hoře Sinai vždycky takové hory a vrchy skalnaté sme měli. Když pak noc byla, mezi skalím a pískem sme odpočívali a leželi.

Dne třináctého téhož měsíce vyjeli sme dvě hodiny přede dnem a měli sme velmi zlou cestu ten celý den, jako i ostatní k hoře Sinai, protože sme na větším díle z jedné hory a skály jednák dolů a zase hned nahoru anebo v údolích uzkých a po stezkách ostrých velmi nebezpečně jeli a nad námi hory na upadnutí visely, že strašlivé bylo ze všech stran na ně hleděti. Tu žádného stromoví ani trávy nebylo viděti, leč něco bodlavého a nehodného. Zeměplazů pak rozličných, hadů a ještěrek jedovatých množství bylo, a zvláště drakové velicí a někteří s křídly létající tam se zdržují, jakěž sem vycpané v *Cairu* prodávati viděl a jejich kontrfekt tuto přiložiti sem dal.

Viděli sme také po těch skalách běhati a skákati jakási velmi pěkná a milostná zvířátka, srstí nápodobná kamsikům, však rohy mají delší a rovnější nežli kamsikové a jsou něco menší i krotčejší. Ale snad proto, že jich tam mnoho nehoní a neplaší, jsou k jídlu chutného masa a jedl sem je v Alexandrii, slovou pak vlasky *gazelli*, latině *orix*.

Tou cestou bez stavuňku až do noci sme jeli, a když kdo jísti chtěl, vzal sobě kus biskotu z pytle a jeda pojídal a na svém

Kontrfekt draka s křídly

velbloudu svou flaši měl, z níž se té smradlavé vody do vůle napiti mohl. K tomu měl obyčej náš mouřenín, když se mu stej- skalo jíti, že zastavil některého z velbloudův, kteréhož nejčer- stvějšího býti poznal, a jemu návštějí jistou řečí dav, k tomu ho, že klekl, přivedl, potom naň vlezl a před námi ruce a nohy v hromadu před sebe co opice slo- žíc a zadek proti nám obrátíc se posadil. Poté dal se v zpívání, a to z obyčeje starodávního, o kterémžto ně- kteří píší, že to činí Arabové, aby velbloudům tím ochotnější chůzi učinili, a že vedlé zpěvu, jak kdo rychle aneb nespěšně zpívá, velbloudy vycvičené mají, že tak spěšně aneb nespěšně krácejí. *Bellon. lib. 2. obs. c. 5. 4.* Ale náš začasté oběma konci píšaly pouštěl, *cantava da due parte*, jako by žáby kukaly. Přesto jeho hřbet stejkal se s tváří naší, od něhož dosti smradu kozlového sme pocítili, až nás v oči čpělo, a to tak trvalo hodi- nu, dvě i více, že se přísloví naplnilo: *Non semper violae nec semper lilia florent*, že ne vždycky fiala a lilium kvetne, aby se k němu vonělo.

**Pěkná jízda
mouřenína**

Dne čtrnáctého téhož měsíce vstali jsme tři hodiny přede dnem a opět ten celý den až do noci mezi vrchy a kamením bez odpočívání jeli a potom mezi skalím jako dobří *eremitae* spali.

Dne patnáctého vypravili sme se o půlnoci při měsíci, kterýž tehdáž plný byl a jasně svítil, pustinami a vrchy až do samého večera bez stavuňku sme jeli a tu k jakési louži smradlavé vody se dostali, v níž mouřenin velbloudy napájel a nám ji do kozích koží nabral, a odtud s námi dále jel okolo míle vlaské pro strach Arabův, kteříž tu blízko té vody v jeskyních a rozsedinách skály se zdržují, aby přijdouce pro vodu nám nějaké těžkosti neučinili.

Majíce pak po tak veliké cestě od půlnoci až do samého večera trvajíc odpočívati, stala se nám překážka, že náš Arab nevěděl, kam dále nás vésti, a dokonce ani po slunci, ani po měsíci na

Přístrachové na poušti

dobrou cestu se vpraviti nemohl. Nebo na té vši cestě ani stezky, ovšem pak cesty, anobrž ani šlépějí, po nichž by se poznati mohlo, že tu lidé putovali aneb hovada chodily, znáti nebylo a nebývá, a to netoliko proto, že tam nemnoho putují, ale že písek tak subtýlný a lehký jest, že nercili od nejmenšího větříčku pohnut, ale často od nesmírného horka jako pozdvihován bývá, nímž se hned všechny šlepěje zanesou. Pročež obyvatelé těch pustin ve dne sluncem a v noci měsícem strany cesty své spraviti se hledí a jiní poutníci *caravanami* a kupci *compassem* jako na moři se řídí.

Z té příčiny nemalo sme se ulekli nad tou nesprávou našeho vůdce a veliký strach na nás přicházel, zvláště kdybychom zavedeni byli, abychom tu bídně hladem (jakž se to jiným poutníkům před námi třefovalo) zahynouti nemusili, aneb abychom naschvále od toho lotra mezi ty loupežníky Araby uvedeni jako do léce do věčného zajetí aneb k prodaji divokým národům vydáni nebyli. A zvláště dal se nám v podezření, když od nás v noci do hor odšel, tím umyslem, aby některého Araba k ukázaní nám cesty pohledal, a my jináč nemyslili, nežli že tu své náhončí shledává, aby nás obloupili, a vždycky jsme se, jak se co nejméně chřestlo, lekali a Pánu Bohu poroucheli a již všeho oželeli, chtějíce raději hrdla svá ztratiti, nežli těm zhovadilým národům v moc a poddanost přijíti. Tak tedy, majíce spáti, ani oka sme

zavřítí nemohli, ač se pak po třech hodinách k nám s jedním Arabem zase navrátil a při nás oba bezpečně se položíce spali. Však přece sme mu nevěřili, domnívající se, kdyžt jest jednoho našel, žeť jest jich také více shledati mohl a snad že pro lepší vyšpehování nás tento s nim přišel. Až když bylo ráno 16. dne téhož měsíce, v pátek na svatého Havla, vidouce, že se k cestě mají a dvě hodiny přede dnem nás vyburcovali, tu sme se poněkud v dobré naději ustavili, však nedokonále, obávající se, aby snad některého místa fortelně neopanovali a nám cesty nezaštoupili. V kterémžto strachu jeli sme největšími horami a nejhorší cestou až k nešporům, a tehdaž zahlídlí sme skrze údolí klášter svatě panny Kateřiny, kdež sme teprv všeho strachu pozbyli, Pánu Bohu z jeho milostivé a božské ochrany a pomoci děkující, že se nám beze vší zlé příhody šťastně k tomu místu tak žádanému dopraviti dáti ráčil. A nepotřebující víc toho najatého Araba a poznavše to, že nás dobře vedl a ochotný byl, dali sme mu na dobré spropitné a k tomu něco biskotův, neb byl hladovitý pacholek, a pokojně sme ho od sebe propustili.

Po půl hodině dostali sme se před klášter, a sedše dolů z velbloudů, přede dveřmi naše věci sme složili a na klášter zatloukli, žádající do něho puštění býti. I vyhlídli k nám mníši řečtí kaloierí přes zdi dolův a nás se vyptávali, kdo sme a odkud jedeme etc., načež jim náš tlumočník zprávu dostatečnou dával, s tím doložením, že psaní od patriarchy z *Cairu* s sebou neseme, z něhož všemu vyrozuměti moci budou. Oni pak nám naposledy takovou odpověď dali, abychom malé strpení měli, že jak se Arabové rozběhnou, nám rádi otevřítí chtějí. Nebo v tom čase, co sme tloukli a spolu mluvili, sběhlo se k nám mnoho Arabů s ženami a dětmi a ti na nás zevlovali. Mníši pak jim nic nevěřili, protože s nimi v nějakém nedorozumění byli, takže málo dní předtím šturmovali ke dveřům klášterním, a nemohouce jich pro sílu jejich (nebo závorami velikými dobře opatřené a železnými tlustými plechy obité byly) dobytí, chtěli je vypáliti. Ale že mníši vnitř hasili, nic dovesti nemohli, však znamení toho všeho patrné pozůstavili. Obávali se tehdy mníši,

**Příjezd do
kláštera
sv. panny
Kateřiny**

kdyby nám otevřeli, aby se oni s námi tam nevetřeli aneb dveří nezaskočili.

Ti pak Arabové odtud se také odjít nestrojili, až v samý večer, nevím, z jaké příčiny, přišli mezi ně dva jejich hejtmané, *capi* od nich nazvaní, kteříž všemi Araby okolo hory Sinai vládnou. Ti když k nám přišli, byli od nás žádáni, aby ty jiné odtud vypravili, že na spropitné míti budou. Což oni nemeškali učiniti, a toliko něco málo v svém jazyku zkřikli, hned se to množství přech odtud bralo, že ti sami dva *capi* zůstali. Pročež nám mníši otevřít nemeškali a nás ochotně a přívětivě do kláštera přijali, s velikou naší radostí, že po tak velice těžké a nepřístupné cestě jako k dobrému portu sme se dostali, a zvláště mimo obyčejné putování v těch zemích do 400 mílí vlaských,

**Jak jest daleko
z Cairu k hoře
Sinai**

našich 80 velkých z *Cairu*, co jiní ve dvanácti neb třinácti dnech sotva vykonati mohou, my v osmi dnech s pomocí Boží, totiž od 8. dne měsíce října až do 16. téhož měsíce sme ve zdraví bohdá s dobrou pochvalou vyřídili, proti přísloví: *Veggiar alla luna e dormir al sole non fa ne pro, ne honore*, totiž že kdo při měsíci jezdí a na slunci spí, prospěchu ani cti žádné z toho nemívá. Ješto sme téměř vždycky při měsíci jeli, a nevyspavše se v noci, třebaš v největší horko slunečné jedouc, vyspati se musili. Z čehož Pán Bůh pochválen buď.

Kapitola X.

O příjezdu našem do kláštera svaté panny Kateřiny pod horu Sinai a co tam dále od nás předsevzato bylo

Když sme do kláštera skrze dvoje pevné dvěře vešli, kteréž na způsob malých vrat veliké udělané byly, vyšli proti nám někteří mníši *caloieri* a jeden z nich vlasky k nám mluvě nás jménem arcibiskupa svého vítal a poté, majíce sobě od nás poděkování učiněné, vedli nás jakýmisi schody nahoru a tam nám lozument náš vykážali, totiž komoru prázdnou, bez loží, stolů, lavic a jiných potřeb, toliko zídky jakési od kamene a cihel na slunci sušených, do paždí zvýší a pěti čtvrti lokte zšíří, při zdech přistavené pro líhání byly, ale ani slámy, ani modrací na nich nebylo.

**Jaký sme měli
lozument
v klášteře**

Ten *caloier* byl nám k rozmlouvání přidaný a s námi se dobře snášel a hladem, žízní a horkem zemdlené brzkou večerí těšil, s kteroužto že dlouho od nešporů až do večera prodlívali, jináče sme nemyslili, nežli že tím lepší bude, a k ní jsme se s chutí chystali. Když pak čas večere přišel a nám o tom oznámeno bylo, kdož jest raději a ochotněji k ní chvátal jako my; pročež ukázali nám do *refectorium* svého, o některý stupeň nížeji, nežli naše komora byla, a my se tam za stůl zasadili a k nám dva jiní *caloieři* přisedli, majíc každý z nás před sebou po talíři dřevěném a pecník

**Jakou nám
večeři dali.
Bob syrový**

chleba černého nevypeklého. První dání přinesli nám na míse bob syrový u vodě rozmočený, na způsob u nás pučálky močené a neupražené, jakýž náš mouřenín svým velbloudům dával. Toho zakusíc, nemohli sme pro jeho hořkost a odpornost jísti, a jakkoli nechutný chléb byl, raději sme ho uštípovali a v ustech žvejkali, očekávajícíce na něco lepšího. Potom dali dvě konvice na stůl, k nimž sme tím ochotněji sáhli, domnívajícíce se, že v nich dobré víno najdeme, abychom po něm síly nabyli a sobě zase žaludky po té smradlavé vodě napravili. Nebo tím méněji sme ho z *Cairu* vzali, majíce za to, že ho tam konečně v hojnosti dostaneme, ale bylo husí víno a o jiném nic věděti nechtěli. Druhou krmi přinesli jakési ryby

**Ryby na slunci
sušené**

syrové z Červeného moře, toliko že na slunci sušené byly, nápodobné těm, kteréž u nás Matky Boží ryby a jináč platejsy nazýváme. Můj tovaryš s tulmačem z velkého hladu jedli je s ochotností a ukusovali jích velmi těžce, že sobě zuby vylámati mohli, ale já sem jích ani koštovatí nechtěl, nýbrž rozuměje tomu, že to poslední krmě byla a počínali sklízeti z stolu, žádal jsem za kus sejra, abych tím, *ca-seus et panis sunt optima fercula sanis*, totiž sejrem a chlebem, nejlepšími a zdravými pokrmy zavřel. I přinesli ho malý kus, kteréhož jakž sem okusil, jinačejší chuti a barvy mi se nezdál, nežli jako u nás mejdlo bývá, a podnes jej za takový mám. *Pro secunda mensa*, místo ovoce, pozdrželi nás rozprávkou, až když sme již

**Sejr takové
chuti jako
u nás mejdlo**

vyvstati chtěli, poslal nám arcibiskup na přivítanou zvláštní pocu, totiž konvičku malou z daktylů páleného vína a našemu z droždí pálenému nápodobného, toliko že tak silné nebylo.

Tu nám přidáný mnich dal přinesti *porcellanu*, a do ní málo toho páleného naliv, k tomu vody z konvice přilil a poté nám přilil a my jeden druhému, až sme to pálené všecko vypili. A hned sme poděkovavše z večeře odtud vyvstali, na tučnou polívku nenaříkajícíce, zvláště já, kterýž sem ani toho sejra užiti nemohl. Z čehož každý souditi může, jaký sme nocleh s prázdným žaludkem míti mohli, podlé přísloví *chi va in letto senza cena, tutta la notte se remena*, totiž:

Kdo se s večerí chybívá,
nepokojnou ten noc mívá.

Sedmnáctého dne téhož měsíce ráno, vstavše tím lehčejší, po cestě sme odpočívali a kostel, kaply, a co v nich bylo, spatřovali, zvláště spatřili sme množství jmén osob z rozličných národův, kteříž tam byli, a některých erby vyryté, rejsované i malované po stěnách.

Potom pak žádali sme *caloierův*, poněvadž náš *intent* a přední umysl jest, abychom horu Sinai a jiná místa v Písmích svatých vznešená i svatá spatřili, pro něž že sme se na takovou ne-

Kaloieři povinni poutníky provázeti na místa svatá

bezpečnou cestu vydali. Z té příčiny aby nás vedlé obyčeje starobylého z prostředku jejich dva provedli, a dá-li Pán Bůh, hned dne zejtrřejšího taková místa nám volně ukázali. Oni zase nám odpověděli, že to arcibiskupu svému oznámiti chtějí, a po malé chvíli přišedše od něho, nám, abychom k němu přišli, že nás za to žádá, pověděli. K kterémuž jakž sme přišli, místo jiného pozdravení a promluvení toliko nám ruky podal a zase od sebe propustil. Však potomně uradiv se s svými *caloieri*, dal nám oznámiti, že jim v čerstvé paměti zůstává, kterak s poutníky po místech svatých choditi povinni jsou. Ale na ten čas že o tom dobře víme i sami na díle toho povědomi jsme, v jaké oni nevoli s Araby okolními zůstávají a pro ně z kláštera vyjítí nesmějí. Z té příčiny abychom jim nic zlého nepřáli, nýbrž poněvadž některé své náhlební a poplatní Araby u sebe v klášteře mají, z těch dva že nám přidají, a ti to vše, což by *caloieři* mohli učiniti, nám dostatečně že ukáží.

Jak nás arcibiskup přivítal

Podlé čehož vidouce, že jináče býti nemohlo, na tom jejich zakázaní sme přestati musili a již k času rannímu celý den (abychom tím volněji tu celou obyčejnou pout v témž dni vykonati mohli, ješto jiní před námi ji sotva ve dvou dnech vykonávali) zásobili sme se chlebem, těmi suchými syrovými rybami a tím nechutným sejrem; vody sme s sebou nevzali, protože sme ji tam dostati mohli, a tím časněji po takovém pankétu, jakýž jsme prvního dne měli, na odpočinutí se odebrali.

Kapitola XI.

O vyjití našem z kláštera svaté panny Kateřiny na horu Oreb, Sinai a horu svaté panny Kateřiny a co sme v těch místech pamětihodného spatřili

Počátek chůze na horu Oreb

V neděli po svatém Havle, to jest 18. dne měsíce října, vyšli sme my dva poutníci, náš truelman a dva nám přidání Arabové tři hodiny přede dnem ven z kláštera a byli sme tíše a s strachem *caloierů* vypuštění.

I počali sme jíti k vrchu nahoru po levé ruce, Arabové napřed, po jakýchsi kamenných a širokých stupních, tak naschválně místem v skále vytesaných, místem položených po vši hoře Oreb, od starodávna tak nazvané (po kteréž až na vrch té hory těch stupňův do některého sta jest, a jakž někteří počítají, na tisíce, a zvláště Jan Tucher v knize putování svého do 7 000 jích pokládá), a tak potmě jdouce jináče jsme nemyslili, nežli že o nás žádný nezví a nás tak ráno Arabové se nenadějí. Ale že měli ostražitě psy, kteříž hned zdaleka na nás štěkali, a páni jich naschválně blízko cesty na nás číhali a leželi, nemeškali k nám tři *capí* arabští (a to ti, ješto prvé příčinou byli nás do kláštera vpuštění) se připojiti, a že nás chrániti chtí před jinými svými Araby, nám připovídali. Kterýchžto zprvu jsme se ulekli a jích nevelmi vděčni byli, ale potomně poznavše k nám jich dobrý umysl a platnost naší, byli jsme jim rádi. Oni pak pro

ten některý peníz tím ochotněji nám na službu hleděli, zvlášť měvše toho již vna du při našem vchodu do kláštera, a tak nás budoucně více užiti hleděli, dle přísloví *el dia siguiente es discipulo del precedente*, to jest: den předcházející jest zkušením dne následujícího.

Těmi tehdy stupni a v tom tovaryštvu kráčejíce vždy nahoru s velikou těžkostí, netoliko pro mrákotu, kteráž mezi těmi horami měsíčné světlo nám zastíňovala, ale také pro mdlobu z náramného vedra, sotva sme došli jedné studnice čerstvé, čisté a chutné vody. U té sme se poobčerstvili a od *caloierův*, jak jest na tom místě pošla, po navrácení našem se vyptali, o čemž málo níže oznámím.

**Studnice vody
čerstvé na
hoře Oreb**

Potom sme zase výše vstupovali a přišli k jedné kaple, na větším díle rozbořené a nazvané vlasky *capella della Madonna, Sancta Maria Apparita*, to jest kapla Zjevení se Panny Marie.

**Kapla Zjevení
se Panny
Marie**

O kterémžto zjevení nám *caloieři* zprávu dávali, že se stalo, když jednoho času v klášteře svaté panny Kateřiny a vůkol něho tak mnoho hadův a žížal jedovatých bylo, že se pro ně z kláštera vystěhovati myslili a před odchodem svým, chtějíce ještě jako na *valete* všecka místa svatá okolní zchoditi a s nimi se rozžehnati, že jsou tam s procesí se brali, a navracující se zase z té pouti k klášteru (aby z něho *reliquias*, totiž svatých a světic kosti, a jiné své věci vynesti mohli), vtom že se jim na místě jistém blahoslavená Panna Maria ukázala, a aby v klášteře pokojně zůstávali, je napomínala, a že napotom od týchž žížal aneb hadův bédování a trápení nebudou, tím je bezpečila a potom že by před nimi zmizeti měla. O čemž když *caloieři* pochybovali a mezi sebou rozjímalí, jaké by to vidění bylo, dobré-li čili zlé, i oddali se na modlení. Po jejichž potom modlitbě na důvod, že by na témž místě toho vidění voda čistá studená, nikdy tu předtím nebyvalá, uprostřed nich se vyprejštila a posavád zůstává studnice, o níž sem málo výše zmínku učinil, že sme k ní nejprvé přišli. Vedlé kteréhožto předpovědění, když se ty žížaly ztratily a zmizely, že jsou na

Původ té kaply

památku dotčenou kaplu vystavěti dali. Ale od Arabův a Turkův, kteříž někdy valněji k hoře Sinai putovávali nežli nyní a u té studénky se chladívávali, ze zlosti pomalu rozbírána a kamení z vrchu dolů rozhazováno bylo.

Brána, skrze níž žádný žid projíti nemůže

Odtud šli sme vždy výše až k jedné bráně, od jedné klauzy z skály až k druhé sklenuté, však bez vrat, ale znáti bylo, že někdy zavírány bývaly, aby každý k místum těm nemohl, leč by těm, kdo toho moc měl, uplatek dal. O té nám zprávu dávali, že skrze ní žádný žid nekřtěný projíti, a proto ani na horu svatou dojíti nemůže. Toho mnohé příklady nám vypravovali, ano že jsou se mnozí židé nacházeli, kteříž v oděvu poutnickém a pod zástěrou křesťanského jména skrze ní s jinými křesťany projíti usilovali, ale (prý) nadarmo. Nebo musili se přiznati, omámeni jsouce strachem, že vídali kříž dřevěný přese všecka vrata zastavený, pro nějž jim nebylo možné projíti, než tu se zjevovati musili, že židé jsouce, žádostivě ta svatá místa spatřiti chtěli. Pročež někteří ze se u studénky dolejší pokřtiti dávali a potom bez překážky tam docházivali.

Jestližež tak jest, vpravdě jisté znamení hněvu Božího proti ním i v té částce znamenati by se mohlo, že Pán Bůh ani té památky tak slavných skutkův svých, jim někdy prokázaných na těch místech, příti neráčí. Ješto jistá věc jest, když k jiným místům svým pamětným putovati mají, žeť by ovšem k hoře Sinai, na níž Zákon jejich předkům vydán, Bůh v moci své a zázracích vídán byl, u velikém počtu a často putovati se snažovali.

Od té brány šli sme něco málo výše, vše po hoře Oreb, až sme přišli na rovinu obdloužnou a neširokou, a tu sme teprva horu Sinai uzřeli. Nebo z kláštera po vši cestě nahoru pro horu Oreb ji nebylo viděti.

Kapla Eliáše proroka

Po té rovině šli sme k jakýmsi zdem nízkým a pustým, kdež že by prvé kapla Eliáše proroka, nazvaná *capella Heliae prophetae*, býti měla. Mezi ty zdi dvírkami malými sme vešli a vnitř poznali po přehražených zídkách, že tři kapličky pospolu býti musily a v jedné jest jeskyně malá, v níž Eliáš prorok bydlel. O němž toto se nachází

v 3. knihách Královských v 19. kapitole: Když utíkal před Achaba krále manželkou Jezabel (kteráž se byla zařekla, že o jeho bezhrdlí státi chce, protože příčinou byl zamordování Baalových kněží na hoře *Carmel*), že přišel na poušť jednoho dne, a pod jalovcem se posadiv, žádal sobě toho, aby umřel, a poté že usnul v stínu jalovcovém. V tůž chvíli anděl Boží dotekl se ho a řekl jemu: „Vstaň a pojez.“ On pohleděv vůkol a aj, v hlavách jeho podpopelný chléb a nádoba vody, i pojedl a napil se a opět usnul zase. I navrátil se anděl podruhé a dotekl se ho, řka jemu: „Vstaň a pojez, nebo dlouhá cesta nastává tobě.“ Kterýž když vstal, jedl a pil, i šel, posilniv se tím pokrmem, čtyřiceti dní a čtyřiceti nocí až na horu Boží Oreb, a když tam přišel, bydlel v jeskyni. A aj, stala se k němu řeč Hospodinova: „Co tu děláš, Eliáš?“ Kterýž odpověděl: „Velice sem horlil pro Hospodina, Boha zástupův, nebo opustili smlouvu tvou synové izraelští“ etc. Řekl Bůh: „Vyjdiž a stůj na hoře před Hospodinem.“ A aj, Hospodin šel tudy a vítr veliký a silný podvracující hory a rozrážející skály před Hospodinem, ale nebyl v tom větru Hospodin. Za tím větrem zemětřesení, ale nebyl v tom zemětřesení Hospodin. A za zemětřesením oheň, ale nebyl v ohni Hospodin. A za ohněm hlas tichý a temný. Ježž když uslyšel Eliáš, zavinul tvář svou pláštěm svým a vyšed stál u dveří jeskyně. O čemž, co s ním Bůh mluvil a kam mu odtud jíti velel, v též kapitole se nachází.

Od toho místa šli sme po rovině až k vrchu Sinai, samotnému co homole, na kterýž sme s velikou prací po kameních a špičatých skalách lézti počali, však brzo zpočátku ukazovali nám v kamení a samorostlé skále kopyto velbloudovo, vytlačené aneb vytesané, jako by v hlíně vytisknuto bylo. O něm naši Arabové nám vypravovali, že jest odtud Mahomet po rozmlouvání s bohem svým do *Mecchy* jeti a stěhovati se strojil a to na znamení a památku jeho tu někdejší přítomnosti od svého velblouda, na němž jeti měl, zanechal. A proto u veliké vážnosti od pohanův jest, i naši Arabové s velikou nábožností je líbali a svá čela o ně otírali. My sme se ho ani nedotkli, ale šli sme výše k vrchu nahoru, až sme vždy po častém odpočívání na něj

**Figúra kopyta
velblouda, po-
hanův svátost**

vylezli a tam na kamení se posadili, i slyšeli sme nedaleko nás veliké dusání a kamení dolů z vrchu válení, že sme se nad tím pozděsili. Ale Arabové nám pravili, že zvěř *cazelli* před námi utíkají. Vtom sprchl čistý čerstvý deštiček, kteréhož sme ani nejmenší krůpějičky, co sme z Benátek vyjeli, na té vši cestě, až právě teprv tu, neviděli a neměli, kterýž však ani prachu nepromočil a dlouho netrval.

Kapla na vrchu hory Sinai

Na té hůře našli jsme čistý plácek a na něm dvě kapličky, jednu křesťanskou a druhou tureckou meschitu k straně západní. Arabové měli klíče od naší kaply, při níž byly železné dvěře, a dali jim je *caloieři*, aby nám otevřeli, což nemeškali učiniti, a sami do své meschity k modlitbám vešli. My pak tak potmě (nebo ještě nesvívalo) v naší sme se modlili a poté očkávali, až by se rozednilo, pro lepší spatření míst na té hoře.

Forma hřbetu Mojžíšova do skály vytištěná

Když den byl, viděli sme v tom kostelíku plno jmén poutníkův hrudkou, uhlím napsaných i jináče vyrytých, ale jiného nic obzvláštního v něm nebylo, nežli při levé straně zdi, když se do něho vchází, musí se lézti pod jakousi skálu dolů, jako do jeskyňky malé, v ní jest vytisknutý celý hřbet, hlava, ramena až do pasu, jako by z hlíny forma byla udělaná. Když sme tam slezli, kladli sme naše hřbety do té formy a dobře se třefovala každému z nás, velikému i malému jednostejně. Bylo nám praveno, že by to místo býti mělo, o němž psáno stojí, když Mojžíš svatý žádal viděti slávu a tvář Boží, že mu řekl Hospodin: „*Ecce, est locus apud me, et stabis supra petram; cumque transibit gloria mea, ponam te in feramine petrae et protegam dextera mea, donec transeam; tollamque manum meam et videbis posteriora mea,*“ totiž: „To, hle, jest místo u mne a staneš na skále, a když půjde sláva má, postavím tebe v rozsedlině skály a zakryjít tebe pravicí mou a uzříš hřbet můj, než tváři mé viděti nebudeš.“ *Exod. cap. 34.* Mojžíš tehdy že jest tu figuru hřbetu svého, jak jest se přitisknouti musil z bázně pro tehdejší přítomnost Boží, zůstavil.

Ten kostelík jest od kamene stavený a velmi veselý. Od toho sme šli asi patnácte krokův k tureckému meschitu, při němž sme našli jeskyňku pod zem jdoucí, jako nevelkou jámu, v níž prý Mojžíš 40 dní a 40 nocí postiti se měl, jakž opravdového jeho postu vypsání se najde v 2. knihách Mojžíšových v 24. a 34. kapitole.

Turci pak, majíce Mojžíše za zvláštního proroka, odjali tu kaplu křesťanům, kteříž ji byli vystavěli, a k svému modlářství ji obrátili, v ní modlitby své konají, jináč nesmejšejíce, než že tu Mahomet s Mojžíšem se shledal a o zákon, jež *Alcoran* jmenují (o němž doleji psáti budu), rozmlouval, jako by způsobem Zákona Božího na té hoře jim vydán byl. Odtud nevelmi daleko po straně byla čisterna, v kteréž sme vodu čerstvou našli a z ní pili, jmenuje se čisterna Mojžíšova, že prý z ní, když často na hoře bývati musil, píjval.

**Čisterna
Mojžíšova**

Ten vrch Sinai jest velmi vysoký, okrouhlý a nepřístupný, a jakž *Adrichom. in Pharan num. 92.* píše, že jest měl několik tisíc stupňův vytesaných aneb položených, kromě kde se volněji a rovněji chodilo, kdež žádných nebylo potřebí. Viděli sme z něho moře Červené, však ne tak dobře, jako jsme je potom z vrchu svatě panny Kateřiny spatřili.

Na výšce vrchu toho, padesátého dne po vyjití synův izraelských z Egypta, Pán Bůh Zákon svůj v plameni a zvuku hrozném vydati a svým svatým prstem na dvou diskách kamenných vyryti jest ráčil. Vtom lid izraelský pod horou, když jest sobě stýskal po Mojžíšovi, že 40 dní a nocí na hoře ustavičně byl, domnívajíce se, že tam umříti musil, dali sobě tele zlaté slíti a tomu se modlili. Pročež Mojžíš dolů sešel a horlivostí jsa popuzen dsky, kteréž s sebou nesl, udeřiv jimi o zem, je rozrazil, takže pro jiné nahoru vstoupil a tehdáž Boha míjejícího se v slávě božské pozadu viděl, dsky jiné přijal a odtud s jasnou tváří, na níž žádný z lidu patřiti nemohl, přišel, že jest musil zástěru přes tvář zavěsiti a mezi lidem tak obcovati, jakž o tom šířeji psáno stojí *Exod. 19. 20. 31. 32. 33. 34. ca., Levit. 7.*

U toho vrchu bydleli synové izraelští celý rok a čtyry dni, v kterémžto času byl stánek, kněžstvo a všecka Starého zákona

hierarchia a regiment světský nařízený, o čemž celá kniha *Leviticus* a něco *Num.* a *Exod.*, *Hieron. mans. 13.* vypravují.

Ten vrch někteří jmenují Oreb, chtějí slovo Sinai všem okolním horám, tak jako poušti Sin, přivlastniti. *Exod. 19.*, Beschreibung der Wallfarth zum H. Grab Hans Werli von Zimber und ander. Herrn etc. anno 1483, o čemž také *Hier. in loc. Hebr., Ioseph. 2. antiq. 12.* píší.

Ale zpráva vůbec od starodávna dělí ty vrchy tím způsobem, jakž jsou ode mne položeni, totiž Oreb, vedlé textu Třetích kněh Královských v 19. kapitole, kdež se zejména klade jméno Oreb, tu, jako se Eliáš postil. Azase o Sinai na několika místech se dokládá: *Super verticem montis*, totiž u vrch hory, *Exod. 24.* a *34.* Což patrně špicí hory Sinai, daleko vrch Oreb převyšující, ukazuje a znamená. Tu horu Sinai pohané arabští a mouřeninští *Agar* aneb *Tur*, *Weissenb.* také *Turla* jmenují, jakž *Odoardo Barbosa nel' summ. del' Ind. Orient.* svědčí.

Na té hůře Sinai byvše do slunce východu, líbilo se nám dobře. Ale že sme ještě mnoho zchoditi měli, šli sme zase dolů z druhé strany k západu, a to do mnohém hlubšího údolí nežli k rovině Oreb, kudy jsme na horu lezli, jakožto pod tou rovinou dobře nízko ležícího.

Tu každý může souditi, s jakou prací nám to lezení přišlo po těch nebezpečných špicích a rozsedlinách skal, však s Boží pomocí přece sme dosti rychle dolů se dostali, v kterémžto údolí viděli sme štěpnicí několik honův dlouhou, však uzkou, dobře vysazenou rozličným dobrým a vzácným štěpím všelijakého ovoce, vůkol zdi ohraženou. Při ní viděli sme říceniny kláštera, někdy dosti velikého, kterýž slove 40 mučedlníkův, *Quaranta Padri*, a to proto, že prý pohané z města *Thor* při Červeném moři ležícího na tu poušť táhše, aby křesťany hubili a mordovali, mezi jinými že také na mnichy toho kláštera nenadále připadli a pomordovali jich v počtu 40 a od té doby že tu žádný nebydlel. Nyní jsou tam samy zdi bez krovův a domky některé z hlíny a ze tří splácané.

**Kláster 40
mučedlníků**

někdy dosti velikého, kterýž slove 40 mučedlníkův, *Quaranta Padri*, a to proto, že prý pohané z města *Thor* při Červeném moři ležícího na

U toho kláštera skonává se hora Sinai a začíná se svatě panny Kateřiny hora, na kteroužto když sme jíti počali, nechtělo se těm *capum* arabským s námi nahoru, ale šli od nás do zahrady, pravíce, že na nás tu dole očekávají budou. Pročež aby naši Arabové z kláštera profantův zbytečně nenesli, nechali jsme jim všech v filci svázaných a toliko po malém kousku chleba k sobě sme vzali, pravíce jim, že tu potom budeme snídati.

**Hora svatě
panny
Kateřiny**

Tak tehdy dali sme se v lezení nahoru, nejprvé dosti povlovně, ale potomně až nahoru, bylo-li jest na horu Sinai nebezpečně a příkře, byloť tuto mnohém hůře. Avšak poodlehčilo se nám v polovici, když sme k jakési studýnce mezi rozsedlinou skal velmi nepřístupných se dostali, při níž sme se (protože velmi čerstvá byla pro nedocházení k ní slunečného horka a světla, mimo kterouž vodu na vši cestě jsme čerstvější nepili) posadili a poobčerstvili. Poté sme ji sobě do malé kozí kůže nabrali a na cestě se ní ochlazovali. Od té studýnky hledíce k vrchu nahoru bylo nám velmi strašlivo a téměř za nemožné nahoru se vydati.

Ale však přece když jsou jiní na ní mohli, také sme se těšili, že i my na ní vylezeme. A protož velmi pracně povylezše dosti vysoko na nějakou špici, z ní jsme nikam nemohli nežli zas dolů, a tu slezše jiné cesty hledati sme musili, někdy jeden s pomocí a postrkováním jiných vylezl a potom jiné zas nahoru k sobě za ruce pozdvihoval. A sumou žádné hory sme tak nebezpečně neměli. Avšak vždy potom sme se s pomocí Boží nahoru beze škody dostali, k jedné malé čtverhranné a kamenné, sotva čtyř krokův široké a tolik dlouhé kapliče.

**Kapla sv. panny
Kateřiny**

Tu sme našli otevřenou, aniž se kdy zavírá, a v ní nic jiného nežli kámen široký z země vyrostlý, nápodobný kamenu hrobovému velikostí a formou, na němž byla vytesaná osoba ženská, jako by v dlouhé hazuce byla, a dva anděli, z každé strany jeden, an ji za ramena drží.

O té figůře ženské oznamovali nám, že jest podobenství sv. panny Kateřiny mučedlnice, o kteréžto co se v historiích nachází, sumovně poznamenati chci.

**Historie
o sv. panně
Kateřině**

Za času Maxencia, císaře římského, byl jeden král Kostus manem císařovým, tomu a jiným všem mocnárům a knížatům svým císař poručil, aby se k němu do Alexandrie z jistých příčin, o něž se s nimi raditi měl, vypravili.

Tu král Kostus, byv velmi laskav na královnu, manželku svou, a dcerku jedinou, nechtěl bez níh k císaři na cestu se vydati, ale s ními a s slavným svým dvorem do Alexandrie přijel, kdež od císaře ctěn a dobře chován byl, avšak po dobré chvíli při dvoře císařském život svůj dokonal.

Za živobytí pak svého, chtěje svou dcerku ve všem dobrém zvedenou míti, dal ji při takové tehdejší v Alexandrii příležitosti, kdež toho času nej přednějších a nejučenějších lidí množství bylo, umění literárnímu učiti. Kterážto panna tak jest nad povahu věku svého mladého, což jest ku podivu, mnoho prospěla, až všecken fraucimer při dvoře jak rozumností, tak krásou daleko převýšila.

Po smrti tedy krále, otce jejího, vida ji císař tak umělou a šlechetnou, žádal královny, matere její, aby ji synu jeho zasnoubila. Což když matka dceři oznámila, nalezla ji v tom odporou. Avšak nesměje císaři v hněv upadnouti, radila se s přátely, jak by císaře spokojiti mohla. Až také doptavši se blízko Alexandrie na poušti jednoho svatého muže, o němž slyšela, že mnoho dobrého lidem radívá a šťastně, k němu se tejně s dcerou vypravila a svou žalost mu toužila. Ten pak člověk byl křesťan, a poznav je pohanského náboženství býti, dal se v vyučování jích víře křesťanské, takže jsou v Krista Pána ony obě dvě uvěřily, a vrátivše se potom zas ke dvoru, tajně své služby křesťanské vykonávaly.

Po některém pak čase vydal se císař v tyranství a mordování křesťanův, rozeslav mandáty, aby všickni bohům neb modlám pohanským pod ztracením svých hrdel obětovali. Když tehdy mnoho pobožných křesťanův se našlo, kteříž ho v tom uposlechnouti nechtěli, poručil je rozličnými a ukrutnými smrtmi z světa sklízeti, takže časem velicí zástupové křesťanův zahubení bývali.

Jednoho pak času, když veliké množství křesťanův pro strach smrti s velikým zvukem od všelijakých instrumentů modlám obětovali a svatá panna Kateřina to viděla, k císaři z paláce svého šla, a opovávši se života svého, jemu s pokorou tu jeho ukrutnost tupila a k milosrdenství ho nakloniti se snažovala. Ale davši jedna řeč druhou, a na vychvalování císaře své modloslužebnosti když víru křesťanskou zjevně vyznávala a zvelebovala, že císař pro odpovídání jí mudrce nejučenější povolati a jim proti ní disputovati poručil, a když ona ty k mlčení přivedla, poručil z okolních krajin podobným způsobem mudrce obeslati a z těch ze všech padesáte jich vymísiv, o ten artikul nejvíce, že by nemožné bylo, aby Bůh člověčenství přijíti a trpěti měl, se hádali, což jim ona písmys filozofův a Sibyll, pohanských prorokyní, dovozovala a provedla, že netoliko jí za pravé dali, ale i k víře křesťanské se obrátili. Pročež potomně od císaře ohněm udušeni a usmrceni byli. Ona pak od císaře do vězení dána, v něm u víře křesťanské trvala, až i samu císařovou a množství jiných k víře křesťanské pobožným svým mluvením přivedla. Z té příčiny rozlítiv se císař proti ní v hněvu, smrti jí hrozil, pokudž by modlám obětovati nechtěla. Ale když ji tím stálejší býti poznal, dal čtyry kola železnými špicemi a pilami obité udělati, aby jimi tělo její pořezati a roztrhati mohli. Ale když k popravě přišlo, praví se, že by anděl Páně ta kola do houfu lidu vtiskl a pustil, takže jimi do 4 000 lidu potlačeno a usmrceno bylo. Pročež císařovna k císaři přistoupila a z ukrutenství toho jej trestala i křesťankou se býti vyznala. Kteroužto on také jíti a na smrt vésti poručil, ale žoldněři byvše od svaté panny Kateřiny u vězení k víře přivedení, zpečovali se to učiniti, takže se hněv císařův tím víc rozpaloval. Kterýžto všem dotčeným i svaté panně Kateřině hlavy stínati dal, a to se hned vykonalo s velikým vzýváním a oslavováním Pána Boha, že jim té koruny mučednické společně popříti ráčil.

Odtud že by hned její tělo svaté mělo se ztratiti a od andělů na horu Sinai do 20 dní cesty vzdálí nešeno a tam pochováno býti mělo, jakž o tom obšírněji *Peregrinus de sanctis serm. 70., passionale Iacobi de Vorag. legenda 67.* a v knize *Dormi secure serm. 66., item Discipulus Ioh. Heroldt serm. 44.* a jiní vypisují.

Potom po třech stech letech od smrti její, když v těch zemích křesťané se rozmnožili a všudy vůkol v Arabii Skalnaté a na poušti *eremitae* neb poustenníci bydleli a tehdaž ten klášter pod horou Oreb vystavený byl, zjeveno měl sobě opat kláštera toho, aby těla panny Kateřiny hledal na hůře a nalezna do kláštera přenesl. Což když on za sen měl a učiniti toho obmeškával, že sobě podruhé i potřetí měl o tom navrhováno, až se na to oddal a se vším konventem s procesí na vrch hory putoval a tu že by se s nimi potkati měl mnich, jehož neznali, ale po oděvu za jednoho z své řeholy jej drželi, kterýž jim to místo pod kamenem oznámeným ukázal a poté se od nich ztratil, nechav jich, aby tělo svaté panny Kateřiny do kláštera snést a tam je v truhle chovati mohli, odkudž podnes klášter, ješto předešle Sinai sloul, nyní svaté panny Kateřiny nazván jest. A co toho více kaloierové naši nám o divích a zázracích jejích i jiných příbězích vypravovali, pro krátkost pomijím. Kdo chce o jejích divích něco více čísti, může *Discipulum de tempt. serm. 44. de sanctis et legend. 209. Jacobi de Vorag.* nahlédnouti.

Na té hoře byli sme okolo dobré hodiny a bylo nám na ní veselo a chladno, kdež jsme posnídali po kusu chleba a té vody z koží se napili. Potom sme se ohlédli a viděli sme dále a lépe všecko nežli z hory Sinai, protože tato hora o drahný kus vyšší a mezi všemi horami pouště Skalnaté Arabie nejvyšší jest a všechny z ní přehlídnouti se mohou. Tu jsme viděli moře Červené, a jak se točilo na způsob luku dlouhého, zdálo se býti blízko, však dobrých dvou dní cesty odtud stojí. Viděli jsme také položení města a portu slavného *Thor*, blízko *Aethiopiae* tak nazvaného, o němž doleji psáno bude. Viděti bylo k straně polední poušť a vrchy, na níchž klášter svatého Antonína a Makaria od starodávna jest, a posavád tam křesťané kaloieri, armeniáni a maroniti bydlejí, o níž doleji bude dotknuto.

K patrii pak, totiž k straně západní hledíce, hned sme dolů pospíšiti usilovali a tu sme nejprvé zpátkem domu se vrateti počali. Pročež tim ochotněji sme dolů lezli, ač s hrůzou velikou, nejvíce pro velikou hlubokost dolů, do kteréžto jsme hleděti

musili s strachem, aby se nám hlava netočila, čehož lezouc nahoru obávati se nám nebylo potřebí.

Potom sme se dostali k čisterně vody čisté a chladné, z kteréž sme se napájeli, a ta slove studnice panny Kateřiny. Od té sme přišli doleji zase k té pramenité studýnce, z níž sme sobě nahoru jdouce do koží vody nabrali. Tu vůkol místy viděli sme mnoho křoví. Z toho dříví, praví, že by ona hůl Mojžíšova, kterouž on také veliké divy a zázraky činil a jí po cestě putování synův izraelských užíval, uřezaná býti měla. Jest materie tvrdá, velmi sukovatá a těžká, dřeva toho já sem s sebou hůlku do vlasti naší přinesl. Řekové mnoho o jeho moci a užitcích, zvlášt při ženách těhotných, že když k porodu pracují a tu hůl v ruce drží, lehčeji rodí, povídali, ale já jsem ho v ničemž nezkusil.

**Křoví, z jaké-
hož Mojžíšova
hůl byla**

Jdouce od toho místa dolů, nacházeli sme mnoho rozličně a velmi divně vyrývaných kamení od bylin, kvítí, stromoví, zvířat etc., jako by na ních naschvál malováno bylo, kteréhož sme sobě něco na cestu nasbírali, toho sem i já také do vlasti s sebou něco přivezl.

**Kamínky
pěkných figur**

V hodinu první po poledni dostali sme se zase do výš jmenované zahrady a štěpnice a v té sme se s našimi vůdci Araby shledali. Ta pak štěpnice kláštera svaté panny Kateřiny jest mnichům k svobodnému užívání propuštěná, toliko že jsou každého roku povinni na dvou neb na třech velbloudích, jak se kdy buď mnoho, neb málo urodí, do *Cairu* ovoce z ní na zámek odeslati, a to proto, že v ní stromoví rozličného a nad jiné chutného ovoce, a zvláště pro divy za Starého zákona v těch místech zjevované, Turkům vzácného roste. V té zahradě sme se zasadili pod fíkový strom, nedaleko vody pramenité, kteráž se nadržovala v připravené tu vodárně, z níž, když sucho bývá, do štěpnice ji spouští a zavlažovati mohou, sice by suchem všecko vyhořelo a žádného ovoce nebylo.

**Štěpnice kláš-
tera sv. panny
Kateřiny**

Pan Černín s tulmačem a s Araby dal se do jedení suchých ryb a sejra, až z toho obého nic nenechali, a já jsem toliko chlebem

pozaložil, a chtěje se napiti z potůčku (kterýž jsme z té vodárny do štěpnice spustili), byl jsem smradem a puchem nechutným té vody zaražen, divže jsem neomdlel, a chtěje zvědětí toho příčinu, pohleděl sem přes hráz do vodárny, i poznal jsem, že to bylo z příčiny množství jakýchsi velkých žlutých pomřelých a po vodě svrchu, též pod vodou zůstalých kobylek, až vody

Kobylky jakou škodu dělají

pro ně nebylo vidětí. Těch kobylek bylo toho roku množství veliké v Arabii a po skalách hor

svatých i po cestě, zvlášť v noci místem jich dosti zhusta se prolétalo a byly holemé, nebo když nám někdy o tvář zavadily, zdálo se nejináč, než jako by kamínky malými házel. V těch pak místech bylo jich plno umrlých, že neměly co žrát, a toho roku netoliko všecko ovoce, ale i listí v té štěpnici požraly, takže ubozí mníši, co by za malý peníz stálo, ji neužili. Ano i nám ani té vody pro jejich smrad dostati se nemohlo, pročez sme toho dosti litovali, že sme žádné vody dotčených studýnek na hůře s sebou dolů nepřinesli,

Sv. Arsenius smradlavou vodu píjíval

a z žízňě veliké vinšovali sme sobě chut a žaludek svatého Arsenia, o němž se píše, že bydleje na poušti košíky z palmových listí pletával a z nádoby té, v níž to listí močil, tu vodu smradlavou,

všecku jeskyni jeho týmž smradem naplňující, vždycky píjíval. Ta voda se mu snadno zsmradívala tímto dvojím způsobem: jedno z šťávy toho listí, druhé, že on vždycky na to jiné vody přilíval a nikdy do konce vyliti a vyčistiti ji nedal, říkáje, že jakož když při dvoře císaře Theodozia v službě slavné byl, drahou vůní a pízmem své věci naplňovával, takže tehdáž té vody smradem to zase nahražovati musí, aby pamatujíc na bídu svou a čině pokání, smradu pekelného zbaven býti mohl. *Vit. Patr. lib. 2. c. 89.*

Poodpočinuvše v té štěpnici, vyšli sme z ní k západní straně, majíce horu Oreb z pravé strany, až sme štěpnice minuli, odkudž nedaleko vedlé cesty po pravé ruce přišli sme k jednomu vysokému všeokrouhlému, samo o sobě stojícímu kamenu na způsob malé skalky, do toho byly čáry od spodku při zemi až nahoru dlouhé, zdýlí pražského lokte a na šíř dvou prstů, vytesané a těch bylo dvanácte, přes něž jako žlábek uzký jiná dlouhá čára byla. O tom kamenu dávali zprávu, že to ten jest, na něž Mojžíš holí

udeřil a těch dvanácte čár v něm udělal, z nichž z jedné každé obzvláště voda tekla na znamení dvanáctera pokolení izraelského, o čemž v 2. knihách Mojžíšových v 17. kap. psáno stojí. Na ten kámen vylezť nahoru chtěl sem ho kus uraziti, ale nebylo možné, protože tvrdý byl a co škřemen oblatkový hladký.

Od toho kamene šli sme podlé hory Oreb po rovině rovnou cestou proti západu za některé hony, až sme přišli mezi stany a obydlí Arabův, kteříž tu mezi skalím v jeskyňkách někdejších poustenníkův a svatých Otcův křesťanských přebývají, a to mezi rozsedlinami pod samým nebem, toliko jen že pro slunečnou horkost rohožemi, sukny a ledajakýmis hadry aneb tim, co tak kdy poutníkům v tom vůkolí mocí pobrali, po vrchu místo střesky se přikryli, kdež s dětmi a s ženami, co v doupatech myši, na hromadě bydleli. Skrze ty musili jsme projíti, **Obydlí Arabův** a kdybychom byli těch *capu* arabských s sebou neměli, byli by nám tak pokojného průchodu nedopustili. Nebo vyběhše v houfích z těch svých skrejší, na nás co sovy oči vyvalili, patrně znáti dávajíce, že k nám choutku nemalou měli, ale pro strach svých vrchních nic proti nám předsebráti nesměli.

Dále se berouce přišli sme na konec hory Oreb, kteráž tou stranou, vedlé níž sme šli, na dyl se táhla, a tu sme spatřili udolí široké a pískovaté, kteráž se táhne ve čtyřech ramenách neb oužlabích do hor a pustin skalnatých mnohonácte mil zdylí a křížem jedno proti druhému se začíná, ale my sme se obraceli do udolí na pravou ruku k straně půlnoční, kdežto sotva půl hodiny pošeďse přišli sme na místo, na němž ukazovali, že synové izraelští nemohše se Mojžíše z hůry Sinai dočekati, tele zlaté sobě slili, a je ctíce za boha, okolo něho tancovali, jakž o tom šíře v 2. knihách Mojžíšových v 32. kapitole se nachází.

V tom udolí přece kráčejíce, obcházelí sme horu Oreb a k straně východní se obraceli, až sme na cestu, po níž sme do kláštera z *Cairu* přijeli, trefili a brzo potom při západu slunce velice unaveni a od chůze zemdení před klášter přišli, do něhož však pro strach Arabův, jichž sme tu houf našli, puštění jsme nebyli, až právě teprv v samý soumrak, když se oni odtud rozběhli, do něho sme vešli.

Tomu našemu v jednom dni se navracení divili se mníši a při nás to dobře viděli, že jsme nezháleli, anobř co jiní vždycky ve dvou dnech vykonávali, to že sme my za jeden den skoncovali. Nebo obyčejně první den na horu Oreb a Sinai až do již jmenované štěpnice klášterní přicházívají a tu přes noc zůstávají, na druhý den teprva na horu svaté panny Kateřiny docházejí, až zase do štěpnice, odkudž potomně ostatek cesty na velbloudích až do kláštera dojíždějí.

Kapitola XII.

Vypsání kláštera svaté panny Kateřiny, co jsme
v něm působili a jak sme se na cestu strojili

V tu chvíli, co sme před klášterem stáli, připravili nám večeri podobnou oné první, jakž jsme se tam dostali, kterouž sme my bez mnohého na dotázky na nás činěné odpovídání (vedlé přísloví *inanis venter non audit verba libenter*, totiž žaludek jsa hladovitý, nemá slov kdy poslouchati) zavděk přijíti musili a bezděk jedli. Zatim jsme mouřenínu našemu vzkázali po truelmanovi, aby tím raněji pohotově byl, že miníme odjeti. Také jsme *caloierův* žádali, aby nám tím dříveji tělo svaté panny Kateřiny ukázali, což slíbili učiniti, a v tom jsme šli na odpočinutí.

Ráno 19. dne téhož měsíce, to bylo v pondělí po svatém Havle, vzbudili nás *caloierové* tři hodiny přede dnem, a jak sme se přistrojili, vedli nás do svého velkého kostela a tu v řeckém jazyku mši zpívali, a to na tom oltáři, na kterémž tělo svaté panny Kateřiny pochováno bylo, v straně kůru, když se jde do kostela, po pravé ruce. Po dokonání mše, maje každý v rukou hořící svíci, šli sme s procesí do kaply, kteráž jest na levé straně kůru, když se vchází do kostela; před tou, dříve nežli sme do ní vešli, z noh svých sme obuv zzuli a bosí tam kráčeli. Tu po mnohém řečí řeckou slov říkání a divně konaných ceremoniích povídali nám, že by to místo té kaply bylo,

**Kde se Bůh
ve kři hořícím
ukázal**

na němž se Bůh v ohnivém kři Mojžíšovi ukázal a k sobě přistoupiti nedal, leč by z noh obuv zzul, mluvíc o něm, že by to místo země svatá byla, jakž o tom více psáno jest v 2. knihách Mojžíšových v 3. kap.

Pomodlivše se tam, vyšli jsme zase ven a šli jsme k oltáři již jmenovanému, na němž mši sloužili. Tu s novými ceremoniemi a zpěvy vytáhli jakousi příhradu po straně oltáře, v kteréž leželo tělo svatě panny Kateřiny. Po dlouhém zpívání před tou příhradou teprva po páru *caloierové* jedni po druhých s častým klaněním a v prsy se bitím přistupovali a hlavu její líbali, jináče se jí nedotýkajíce, a poté šli zpátkem s týmž klaněním vždy s obrácenou tváří k ní, a jak opodál od ní odešli, zase se navraceli a hlavu její políbili a týmž způsobem zpět kráčeli, i potřetí totéž učinili a poté stranou se postavili a jinému páru přístup dali, až i na nás přišlo, jíchž sme v tom obyčeji jejich nasledovati se nezdráhali. Po vykonání toho dali sme ofěry po dvou cikyních benátských do medenice, kteráž tu naschvál od nich postavena byla, a těmi sme je za všechny pocty jejich odbyli. A vtom jsme zase bez ceremonií k samé příhradě přistoupili a sobě volně na tělo té Boží mučedlnice pohleděli.

I viděli sme samu o sobě hlavu, jak sřatá byla, od těla oddělenou, kůži na ní černou, jak po tváři, tak jinde po hlavě bez vlasův, oči zavřené, tvář obdloužnou měla; nosu, ust téměř znáti nebylo. Ruka levá bezmála do půl lokte v celosti a s kůží i s nehty zůstává. Okolo ní bylo pěkných červených a velikých korálův nemalo, jednonásobně navázaných, a na prstech s drahým kamením několik prstenů, ostatek pak těla jejího samé kosti byly a pořád na dyl v té příhradě ležely. O té ruce levé povídali nám, že byla jednoho času odtud vzatá a do Persie zavezená, ale že pro jisté zázraky pro ni stalé i pro jiné zlé přišle na ty, kteříž ji odtud odvezli, zase navracená býti musila. Nám pak na památku a za svátost udělili drobet bavlny, kterouž byla hlava obkladená, a tu sme s sebou do vlasti přivezti chtěli, ale když jsme byli od Arabův zase zpátkem jedouce obloupeni, ta bavlna také podlé jiných věcí nám se ztratila. Píší nahoře dotčení spisovatelé,

**Vypsání těla
sv. panny
Kateřiny**

kteréž při vypsání života svaté panny Kateřiny sem přivozoval, a svědčí to vedlé nich i *Caes. Heisterbachensis lib. 8. cap. 83. hist.*, že by z kostí jejich olej vonný měl časem tekávati anebo co pot na nich se vyrážeti a proti mnohým neduhům a nemocem dobrý býti. Ale tam sem toho nic neslyšel ani neviděl, tak smejšlím, kdyby co toho kdy se bylo stalo, že by *caloierové*, mimo to dosti pověrní, nám o tom vypravovati byli nepominuli.

Po vykonání našich modliteb vyšli sme z kostela, kterýž jest pěkně od kamene vystavený a plný malování historií svatých, a tu hned na cestu se strojíce, co nám něco málo chleba na cestu dali a biskoty z *Cairu* přivezené, kterýchž nám několik zbylo, i naše jiné věci sme složili a zvláště vody do koží nabrali, též co nám z lásky arcibiskup daroval, totiž malou nádobku z tykví pálené vody, kterouž sme se chladiti a občerstvovati měli, rozžehnali sme se se všemi kaloiery a v tom co nejtíšeji vyšli z kláštera, zavřevše oni dvěře po nás, jináče sme se nenaďáli, nežli že hned vsednem a pojedeme. Ale nenašli jsme tu žádného, až po dobré chvíli, když již den nastal, přišel náš mouřenín s některými Araby k nám a stěžoval sobě do těch Arabův přítomných, že jemu jeho velbloudy zajali a propustiti jich nechťejí. My chtějíce vyrozuměti, z jaké příčiny naše velbloudy zadržují, ptali jsme se jich skrze tulmače. I oznámili, že ten mouřenín neměl toho práva a takové svobody, aby měl a mohl poutníky do jejich *reviru* a končin na svých velbloudích voditi, protože jim ty země náležejí, že oni sami z nich užitek bráti a míti chtějí, a protož že jest je jako v kontrabantu propadl. Tu se teprva křik začal, náš mouřenín jim odporoval a oni ještě více křičeli, že chtějí my konec takového hadrování viděti, dali jsme je za to pěkně žádati, aby nás nezdržovali, že máme sobě v *Cairu* dovoleno moci jeho užívati. Proti tomu oni po dlouhém křiku dali se slyšeti, abychom vedlé jejich práva na jejich velbloudích, kteréž nám přivedou, jeli, a tomu mouřenínu jeho že chtějí prázdné propustiti, a my abychom s nimi znovu až do *Cairu* za cestu smlouvali.

Tu jsme opět jiné zaneprázdnění měli, prvé sme dosti draze smluvili v *Cairu*, a těmto abychom duplem platiti měli, bylo

Vyjítí z kláštera poslední

Váda s Araby

nám to obtížné; pročez myslili jsme sobě, že kdyby ti lotří jaká hovada měli, že by je dobře časně přivedli a nám o tom včerejšího dne něco říkali (neb mezi nimi výš oznámení dva *capi* byli). I poručili jsme jim oznámiti, aby nám hned svá hovada přivedli, že s nimi smluviti chceme, však že dříve viděti je musíme, abychom vedlé hodnosti jich platili. Což oni uslyšavše, velmi od předsevzetí svého ulevili, a my to poznavše, počali sme se již také proti nim zpurně stavěti a vždy je napomínati, aby nás nemeškali, ale hned, co mají, přivedli, vědouce přísloví *il villano fa carezze a chi lo ponge e minaccia a chi lo onge*, totiž více-li se chlapci modlíš, tím ho více na se dráždíš. Tedy oni dali za odpověď, že nám chtějí naše propustiti, abychom je od nich vyplatili, a my vidouce, že od toho posledního podání neupustí, vedlé přísloví *meglio e dar la lana che la pegora*, totiž lépejiť jest vlnu dáti nežli celé ovce zbýti, smlouvali jsme s nimi až do jednoho cikynu, kterýž jsme jim dali, a za to naše velbloudy přijali. Pak byla-li jest s naším mouřenínem a nimi jaká o to námluva, nevím, sic jest věc jistá, že vespolek tak dobří byli, že na nich kůže (jakž říkáme) praskati mohla, a bylo rozuměti, že sobě tak nenáviděli, jako když pes psu blechy vybírá.

Vypsání kláštera sv. panny Kateřiny

Abych pak kláštera vypsání neopomíjel, věděti náleží, že klášter sv. panny Kateřiny leží pod horou Oreb, zdmi pevnými jest ohražený, a jakž *Adrichom. in Pharan num. 92.* svědčí, že jej císař *Iustinian* založil i vystavěti dal. Zdi jsou tak vysoké, že v něm pro ně žádných domův před klášterem viděti nelze, dvěře dvoje dobře opatřené a mohlo by se v něm v čas potřeby i proti střelbě odporovati. Vnitř jest mnoho domečkův z hlíny a z kamení naplískaných. Osob řeckých *caloierův*, řádu aneb *regule* svatého Bazilia, tehdáž (prý) bylo do osmdesáti, a co jich tam již zemřelo, přes deset tisíc pokládali. Mizerně a chudě živi sou, sejra, másla, masa nejedí, vína nepijí, jen toliko ryby, vaření a ovoce jedí. Kterézto však věci dodávají se jim odjinud, od spolu jednomyslných a téhož náboženství křesťanův. Nebo patriarcha z *Cairu* každého roku podlé strážných *caravanu*, kteráž jim

Jak mnoho caloierův v něm bylo

obilí, mouku a egyptské vaření přináší, dodává. Tentýž ode všech řeckého náboženství, v jakkoli dalekých končinách, almužny a pomoci na to sbírá a tu v *Cairu* jim potřeby v hojnosti skupuje. Tolikéž obyvatelé z města *Elthor* a jiní okolo Červeného moře ryby na slunci sušené jim posílají. Nebo tam za mnoho hned míl nic neroste, co by k vyživení bylo, kromě zahrady napřed jmenované, v níž sobě vařeníčko, jmenovitě hrách, bob, saláty a něco tomu podobného málo mezi štěpím sázejí, ale i to jim na větším díle kobylky aneb Arabové požerou a roznoší.

Jaké vychování mají

Přes to pak všecko musejí přes sto Arabův z rok do roka, den po dni s ženami i dětmi jejich vychovávat. Kteříž vyslípáním takovým od nich to míti chtějí, že (prý) tu bydlejí v jejich zemi, nemajíce k ní práva jako oni Arabi v ní zrození, a protož že jim za to plat ten a jakýkoli jiný uložený dávati povinni jsou. Ti bydlejí tu vůkol a blízko kláštera v jeskyních a ledajakýchsi skrejších, každý den přicházejíce pro svůj uplatek, kterýž se jim z kláštera vydává, jmenovitě jednomu každému buďto mírku nařízenou a smluvenou mouky pšeničné neb samé pšenice, buďto v jisté míře pecník chleba, a to dolů skrze okno po provaze v nádobě naschvál k tomu připravené. A že téměř přes celý den s tím pouštěním práce bývá, jsou k tomu jisté osoby z jích prostředku nařízené, kteréž nic jiného nedělají, nežli těm Arabům toliko profanty spouštějí, a co by který z nich vedlé toho kdy žádal a mimo to, což mu náleží, potřeboval, to aby vyřizovaly; jakož jsem pak toho byl tehdáž přítomen, že na žádost některých jehly a níti dolů spouštěti musily. Jináče pro nejmenší věc a špatné příčiny začnou s mníchy různici a nevolí, že častokrát ubozí mníši nevědí, co činiti, aby je spokojili, a pokaždé s nimi příměří a nově i těžší, nežli prvé byly, artikule smlouvati musejí. Pročež jak toho zprávu dávali *caloierové*, že již nejednou myslili z kláštera se vystěhovati a dokonce ho prázdní býti, však že pokaždé, když Arabové viděli, že mníši nežertují, zase je, aby zůstali, naprosili, jim mnoho slibující, potom však málo toho plníce. Zajisté kdyby tu *caloierů* nebylo, i oni by se tu déle zdržovati nemohli, leč by chtěli hladem zemřítí.

Araby vychovávatí musejí

Kromě těch v skalích bydlících Arabův vychovávají ještě jiné v klášteře a ti jim za stravu ve všem posluhují a jako chlapi jejich jsou, jež oni takto stravují: totiž nalejí jim do velikého škopku ledajakýchs matlanin od šupin bobových a málo něco bobů mezi tím, drobtů chlebových, a co tak jiného od vaření zbude a *caloierům* se nehodí. Okolo takové krmě zasadí se na zem (ne tak, jako Turci sedají, totiž podobně jako u nás krejčí na verštatě, kteříž nohy křížem přeloží před sebe, ale onino kleknouce na kolena, tak na ně se posadí, že paty zadu vystrčené a vzhůru obrácené mají, jakýž způsob v sedění všickni Arabi zachovávají) a poté berou hrstí, až jim zase skrze prsty piští aneb se trousí, anebo majíce kus chleba, tím nabírají místo lžice, však bez pokálení a zmáčení všech prstů to nebývá. Vpravdě u nuzného člověka u nás mají se psi lépeji, ano chrtům neb vohaříkům při dvořích upraveněji tluč a kusy chleba se dávají nežli těm lidem, a kdyby takovou peskou našich psů stravu měli, za pankéty by sobě to pokládali; a může se o těch všech Arabích říci: *Spalle d'asinello, bocca di porcello, orechie di mercante*, totiž že jsou mocného hřbetu a k dílu co osel, usty že se rovnají sviním a ušima kupcům na doslejhání a pozorování, kde by co vyšpehovati mohli.

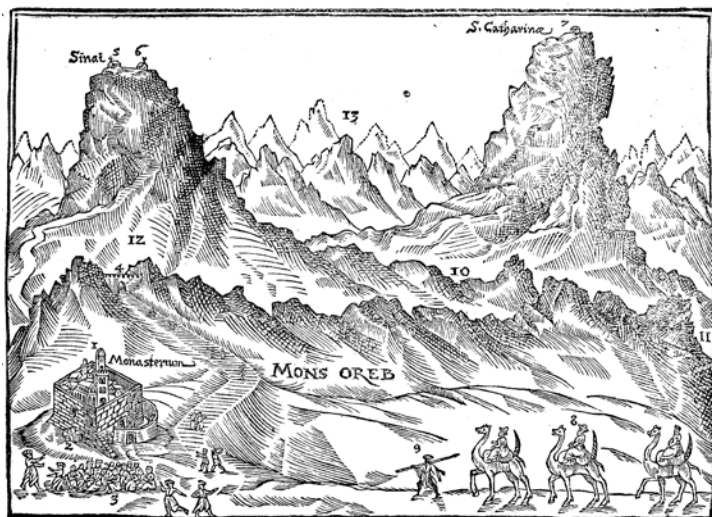
Pro lepší pak vyrozumění všeho napřed položeného vypsání o hoře Sinai, Oreb a svatě panny Kateřiny dal jsem tuto vlastní všech těch věcí položení podlé cifer vymalovati a vytlačiti tímto způsobem:

1. Kostel v klášteře, kde tělo sv. panny Kateřiny leží.
2. Okno, kudy se Arabům jejich potrava dolů spouští.
3. Arabský lid.
4. Brána, skrze niž žádný žid projíti nemůže.
5. Kostelík křesťanský na hoře Sinai.
6. Turecký meschit na hoře Sinai.
7. Kaplička na hoře sv. panny Kateřiny.
8. Jak poutníci k klášteru jedou.
9. Jak před nimi jich mouřenín zmužile kráčí.
10. Udolí mezi horou Oreb a sv. panny Kateřiny štěpnice.

11. Mezi horami skála, na kterouž Mojžíš holí udeřil, z níž vodu vyvedl.
12. Kde se Eliáš postil.
13. Hory arabské skalnaté blíž k moři Červenému.

Kontrfekt hory Sinai, Oreb a svaté panny Kateřiny

Na závěrku kapitoly této vejpis z originálu v řeckém jazyku sepsaného *testimonium*, to jest vysvědčení zpečetěného, nám od arcibiskupa toho kláštera z nás jednomu každému obzvláště daného, přiložiti sem dal, slovo od slova takto:

Τοῖς ἀπανταχοῦ ἐνσεβεισιν χριστιανοῖς χαίρειν. Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, ὅθ' ὁ παρὼν ἐγγενῆς κύριος, κύριος Χριστόφορος Ἀρανθ' τὲ Πολιζίτζη, τὲ Βοημία, ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς χάριν προσκνήσεως τοῦ ἀτίου καὶ θεοβαδίστου Ὀρους τοῦ Σινᾶ. Ἐν ᾧ ὁ θεὸς τῷ θεόπτη Μοῦσει τὰς θείας πλακὰς τοῦ νόμου ἐνεχείρησεν. Ἐν ᾧ καὶ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἀκαταβλέκτου βάτου ἐνεφάνισεν. Ἐν ᾧ ἀνθινὸν καὶ τὸ μύρεψικόν καὶ μαρτύρικον λυσιγὸν τῆς μεγαλομάρτυρος

παρδενου και πανσόφου τῆς Καθαρίνης κατάκειται και ἄλλα πλεῖστα θαύματα ὑπάρχει, καθὼς γέγραπται ἐν τῇ θεῖα γραφῇ. Ὅθεν ὁ ἄνωθεν ῥηθεὶς κύριος Χριστόφορος, προσκυνήσας και ἀσπασάμενος μετ' εὐλαβείας ἅπαντα, βουλόμενος δὲ ἀνάκαμψε πρὸς τὴν αὐτοῦ πατρίδα ἠτίσατο γράμμα παρά τῆς ὑμῆς ταπεινότητος εἰς πίστωσιν και τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν. Διὸ παρέχομεν αὐτῷ ὑπογεγραμμένον τῇ ἐμῇ χειρὶ, σφραγισθὲν μετὰ τῆς μεγάλης σφραγίδος τοῦ ἡμετέρου μοναστηριοῦ. Ἐν ἔτει ἰζρζ, ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ἡ. Ἐξ Αἰγύπτου.

Ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λαυρέντιος τοῦ ἁγίου Ὁρου Σινᾶ και Ὁραῖβοῦ και ὑπέρτιμος.

Pečet kláštera svaté panny Kateřiny

Výklad téhož listu Všechněm pobožným křesťanům pozdravení

Známo budiž vám vůbec, že přítomný tento urozený pán, pan Krystof Harant z Polžic etc., Čech rozený, k nám jest tím pobožným umyslem přišel, aby spatřiti i také vážně poctiti mohl ta slavná samého Boha tu na onen čas putování místa na svaté hoře Sinai, kdežto Mojžíšovi Bůh na sebe patřícímu svaté dsky Zákona do rukou vydávati ráčil. Item, kdež také to převeliké tajemství onoho kře ohněm hořícího, avšak neshořujícího se ukázalo. Kdež tolikéž to ztrápené, mučednické, vonné a svaté tělo veliké té mučedlnice, nejosvícenější literního umění mistryně panny Kateřiny jest pochováno. Item, kdež se také bylo množství jiných divných zázrakův, o nichž v Písmích svatých jest zapsáno, dále.

Protož svrchu oznámený pan Krystof etc. ta svatá místa všec-
ka poklonou náležitou i také pozdravením jich poctiv a maje
umysl zase se do vlasti své navracovati, od nás jest tohoto listu
(pro jemu toho, co jest tak koli vskutku u nás spatřil, uvěření
a pravdy potvrzení) se vši ponížeností žádal, kterýž jemu vlastní
naší rukou podepsaný a větší pečeti kláštera našeho zpečetěný
dán jest.

Stalo se léta MDXCVIII, měsíce října dne XVIII.

Z Egypta

ponížený arcibiskup Vavřinec
a nejvyšší na svaté hoře Sinai a Orébě

Kapitola XIII.

O navrácení se našem z poutě hory Sinai
a svaté panny Kateřiny do města *Cairu*

Devatenáctého dne měsíce října, jak sou nám Arabové naše velbloudy zase navrátili, tak jsme se hned odtud hnuli, a to okolo třetí neb čtvrté hodiny na den. V kteréžto chvíli přijel k nám jeden Arab, sedě na dromedáři, kterýž se s námi strojil a počel až do *Cairu* jeti a nás jinou, neobyčejnou a lepší cestou vésti připovídal, což také začal dokazovati, až jsme toho vděční byli a k tomu pro lepší bezpečnost na větší počet jsme spoléhali.

**Dromedář
co jest**

Avšak tuto především dotknu o dromedáři, totiž co a jaký jest, o němž píše *Ludovico Barthemia Itiner. cap. 10.*, že jest z pokolení velbloudův a jako jiný velbloud, však velmi rychlé zvíře. O jehožto rychlosti přivozuje příklad *Giovan Maria Angiolello cap. 6.*, že léta 1473, když císař turecký proti *Usuncassanovi*, králi perskému, s válečnou mocí táhl, v *Armenii* do ležení jeho jedenácte osob na tolika dromedářích přijelo a ti od krále z Syt dary přinesli. Byli na těch dromedářích dotčení muži netoliko přivázaní, ale okolo života a ledví uvazky bílými jako ručníky obvázaní, protože by byli jináč na ních oseděti nemohli pro prudkost běhu jejich a na ních se otrásání. Kteřížto dodavše dary před stanem císaře tureckého, nemohli dolů ssednouti, ale dostavše

hned tehďáž odpovědi, zase jeli tak prudce, že jako v okamžení z očí patřících na ně zmizeli; to však za pravdu jistili, že v šesti hodinách devadesáte mil ujeli. Což jestliže vlaské mile *author* mínil, učinilo by našich 18 mil a tři míle přišly by za hodinu ujeti, jestliže pak o jiných mílích krom vlaských psal, tehdy věc podobná není. *Flavius Vopis. in vita Aurel. imp.* připomíná o královně *Zenobii*, když od císaře *Aureliana* přemožená byla, že jest na dromedáři utíkala, aniž by jí byl kdo dohoniti mohl, kdyby se byla v houfu jízdných císařských neoctla a tu byla jata.

**Dromedář
v 6 hodinách
90 mil uběhne**

Nyní pak k cestě naší zase se navrátím. Ten Arab jel s námi na tom dromedáři, na kterýž bych byl velmi rád vsedl (protože jest můj velbloud byl hrubě zhnětený) a prosil jsem toho lotrasa, aby mi toho dovolil, že mu rád až do Kairu od cesty platiti chci. Ale nechtě k ničemuž svoliti, vždy mi odkládal, že jest k tomu ještě dosti času, poté uhlédaje svou chvíli se zastavil, pravíc, že něco málo na stranu od nás poodjeti a některé své věci nedaleko odtud na horách mezi jinými Araby s sebou do *Cairu* vzíti musí; my abychom přece svou cestou jeli i potom nocovali, on že k nám v noci v jisté místo, kteréž našemu mouřenínu jmenoval, přijeti chce, a poté do jakéhos jiného údolí na pravou ruku od nás se uhnul. My toho nevšímajíce, jeli jsme naší cestou nevelmi daleko, a viděvše večer před sebou, umínili jsme mezi skalím a na píscích tu noc strávití, a tu sedše a pojedše, na spaní jsme se oddali.

V outerý po svatém Havle, to bylo 20. dne měsíce října, ráno okolo tří hodin přede dnem, probudiv se ze sna, slyšel jsem našeho mouřenína (kterýž od nás obyčejně s velbloudy okolo šedesáte krokův nocovával) s někým mluvití a jináče jsem nemyslil, nežli že ten Arab musí býti, jenž k nám zase na dromedáři přijeti měl. Avšak když hlas a to volání se rozmáhalo, vztyčil jsem se vzhůru a viděl jsem, an náš mouřenín jde proti tomu hlasu. Tedy já, abych zvědětí mohl, co by to bylo, vzbudil jsem pana Černína a našeho tulmače, aby se zeptal, co by to volání znamenalo. Což když náš tulmač učinil, uslyšel od mouřenína

**Nebezpečení
od loupežníků**

tu odpověď, abychom my se spokojili, že nebude dobře s námi, protože jsou lotři před rukama.

Náš pak mouřenín na jejich volání ohlásil se jim, domnívající se, že dotčený Arab na dromedáři nás hledal, sic jinak by se jim neozval a oni by byli nás třebaš chybili. Ale když viděl, že jest jich několik a že jsou zbraněmi zásobeni, šel jim vstříc a prosil jich, aby nám nic neubližovali. A v té chvíli i my jsme je při měsíčním světle spatřili, a než sme málo slov mezi sebou, co bychom měli předsevzíti, promluvili, vtom oni nás také zhlédli. A ihned osm sílných pacholkův s oštipci arabskými, s luky a místo šavle s dlouhými připásanými noži tureckými (jako by u nás mohly býti tulichy) proti nám se vyskytlo, mezi nimiž byl také jeden *capo* jejich s dlouhou ručnicí, k nám ní naměřujíc, a ti všickni společně zbraněmi svýma na nás obrácenýma proti nám uprkem běželi a doběhše nás obskočili. Tu my, nemohouce uteci a zbraně při sobě žádné neměvše, jako ovčičky k zabítí povolně sme se dávali, a stoje já zpředu,

**Loupení pout-
níkův od lotrů
Arabův**

pan Černín za mnou, byl jsem od čtyř obklíčen, kteřížto nože své dobyté, jako by mi krk zařezati chtěli, k krtánu mému přičinili a za obě ramena mne tuze drželi.

Když pak uznali, že nic v rukou od zbraní nemáme, aniž se brániti strojíme, tu se dali do makání a přehledávání našich šatův na nás, od spodku až do vrchu hlavy všecko přetřásali, peněz hledající. Tak já nevida zbytí, pomyslil jsem sobě, že dám-li něco dobrovolně, tím je spokojím, i vzal jsem z kapsy měšec malý na řeménku přivázaný, v němž jsem jeden *cechin* na zlatě a drobné mince na mejdýních, co by za tolar stálo, měl, ty jsem jim dal ochotně. Ale to jim rovně tak vzácno bylo, jako jedno bobové zrno lvu litému a hladovitému v hrdlo vrci. A takž to nimi nic nepohnulo, nýbrž sobě teprv zachutnali, myslíce, že jsou na pravé trefili. Protož jako vztekli dali se do svláčení mých šatů, chytivše mne jeden za jeden rukáv, druhý za druhý, tak nelitostivě mnou trhali, nejináče než jako by mne křížem roztáhnouti chtěli. Po strhnutí ze mě sukně, když viděli, že jsem sprostné plátěné šátky na sobě měl, tou měrou ze mne to stáhli a k tomu

mne, abych se na zem posadil, přinutili, a tu jeden za jeden střevíc, druhý za druhý, nerozvázavše řemínku, po písku a kamení mnou táhajíce vláčeli, až jsem všeho z sebe do košile pozbyl. Na tom nepřestali, ale zdvíhše vzhůru košili, ji mně přes hlavu přetáhli, že pak byla pevně okolo krku zavázaná a rukama sem dobře držel v rukávcích, nemohli mi ji stáhnouti, ale mezitím krk můj trpěti musil, nebo mne zaň tak hrubě táhli, až praštěl, a obnaženým tělem mým semotam trhali, takže jsem jináč nesoudil, než že tu již o hrdlo a život přijdu.

Vtom maje na sebe pamět, aby, kdyby ze mne košili strhli, na ramenu levém v plátěném pasu 22 *cechinův* zašitých nenašli, právě v té táhanici stáhl jsem pravou rukou ten pás po ruce dolů až do pěsti a v té jsem ty peníze zavřené držel, a vtom oni, na mně košili roztrhše, na stranu ode mne odešli, a šaty mé na hromadu snášejíce, je přehledávali. Já pak ten pás s dukáty vrhl jsem stranou do písku a nohou zahrabal, a místo kamenem znamenav, odtud odšel a stál nemaje nitky na svém těle, až mouřenín náš, spatřiv mne v takovém způsobu, uvrhl na mne jakousi žiněnou bílou plachtu a tou mne odíl.

I ohlédaje se po mých tovaryších, uzřel jsem pana Černína a tulmače v galiotech a v košilích, a že jich jako mne nesláčeli. I šel jsem k nim a s nimi se na ty lotry díval, jak naše věci na hromadu skládali a profanty od biskotů, ryb suchých brali a sobě osobovali. A byli zrádci tak hladovití, že se nejprvé do žrádla dali, aniž vyčkati mohli, až by prvé svou žádost lakomou v přehledávání šatův provedli, ješto sic jinak tak jsou na peníze lakotní, že by se stěžkem zdržeti mohli (jakž se v přísloví mluví: *El scorticaria un pedochio per haver la pelle*, totiž aby vši i z kůže svléci a její kůže užití neměli žádostivi býti). Potom když se již našli, teprv se do štáraní dali a všudy peněz hledali, ale nenašli, nežli co by se jim k ošívání za krk hodilo, a hodných pro ně něco živých dukátův, kteříž v těch zemích o mnoho vážnější jsou nežli u nás a slovou faraonové vši a jsou tak veliké co u nás malé semeněčné zrno, kteréžto když se hovadům do kůže vežerou, musejí je dřívkem aneb koštišťkem k tomu připraveným oddrapovati.

Mezitím ptal se mne pan Černín, také-li sem o peníze zadržité v dotčeném pasu přišel. Odpověděl jsem mu, že o všechny. On lekv se šel k tulmačovi, a že mi všechny peníze pobrali, jemu oznámil. Ten pověděl mouřenínu a mouřenín se zarmoutil a šel k těm lotrům, velmi žalostivě a snažně jich prosil, aby mi mé peníze, nechtějí-li zouplna, aspoň nějaký díl vrátili, že se nebudu moci domu, nemaje nač, dopravit. Oni uslyševše tu řeč, vztyčili se vespolek a běželi mezi nás, dotazující se, kdo z nás takové peníze měl, a když na mne ukázáno bylo, obstoupili mne a tázali se, kde sem je měl. Já nevěda, co se to dalo, jináč jsem nesoudil, nežli že o mých penězích zvěděli, až jsem srozuměl, že z toho mého na foch mluvení ten omyl povstal, protože ukazoval jsem na nohu, že by tu měly býti odvázány a vzaty.

Pročež oni popořád ke mně přistupovali a každý mne za nohu bral, ohledávající ji, jako by na ni poznati mohli, kde se děly, potom hledali, kudy znamenali, že mnou zem umítali, až jsem se starati počal, aby tou příčinou zakopaných peněz mých opravdově nenašli. Ale chvála Bohu nic najíti nemohli. Z té příčiny nemohli se spokojiti, nýbrž jak říkáme v přísloví: *El fa come la gatta, che mangia e si rognisce*, jako kočka, když žere, vrčí, aby jí toho zase nevzali, tak tito na sebe vrčeli a mezi sebou se na ně vyptávali. Až jejich *capo* shlučil je dokola a jednoho po druhém se dotazoval a s hurtem se jich vyptával, zdali by ty peníze kdo z nich měl, ale žádný se znáti nemohl a každý odpíral, takže ten *capo* jedná od nich ke mně, vždy se dotazujíc, v čem a jak byly opatřeny, jedná ode mne k ním běhaje, dosti činiti měl, já zatím pilně hledaje, jako bych se spravedlivě o ně staral, co nejdál od toho místa, kde byly, obcházel jsem. Naposledy přišel *capo* a nám nakonec oznámil, abychom pravdu pověděli, měli-li jsme takové peníze mezi sebou a kam se poděly, má-li je někdo mezi námi, abychom je časně vydali, že jinak, nestane-li se toho, abychom věděli, že vydadouc on přísahu svým Arabům a oni se nepřiznají, že musíme sami vinni býti a jisté smrti očekávati. I rozumějíc já, že žertu nebude, dal jsem oznámiti, aby mi za zlé neměl, že se můj tovaryš, od něhož ta řeč pošla, přeslechl, že jsem já nemínil jiných peněz, nežli kteréž mi s měšcem

vzali, ani jsem jaké jiné měl, a čeho jsem neměl, k tomu se přiznati a ovšem pak dáti nemohu.

Tak ten *capo* zavolal na své tovaryše a jim oznámil, že s nimi spokojen jest, aby se v domnění neměli, a co jsem já dal oznámiti, to jim vypravoval. Náš pak mouřenín dal se jich do prošení, aby nám šaty naše navrátili a něco profantův udělili, oznamujíc jim, že jsme chudí křesťané z panství císaře tureckého a k tomu že mnoho platů a daní dávat musíme. I navrátili nám každému sukni dlouhou a plátenku jednonásobní a mně galioty. Jiné věci všecky, od košilí, šátků a drobných rozličných věcí, také deky, kterýmiž jsme se odívali, sobě nechali. Anobř že nám sukně dlouhé dali, dosti se jich rukou a čel nebohý tlumočník náš nalízal a nalíbal a to oni za největší pokoru a přátelství mají. Chleba pak a biskotův, co nám toliko za den nebo dva k trávení vystačiti mohlo, jsou zanechali, takže kdybychom byli trošku mouky v pytlíku od mouřenína ukryté neměli, hladem bychom byli zemřít musili.

Dobře *Menander* pověděl, *haud molliuntur viscera improbi viri*, totiž že srdce nešlechetníka nelítostivé jest a ten, kdo nečije bolesti, nemá lítosti, jakož i Vlaši říkají, *a chi non duole, ben scortega*, kohoť nikdy nic nebolí, tent' jiné rád z koží holí. A majíce již naše věci svázané a strojíce se od nás odjítí, prikazovali nám, abychom se k hoře Sinai do kláštera nevraceli, ani v *Cairu* na ně žalovali, ani co o tom, že jsme obloupeni byli, říkali, jinak bylo-li by, tehdy že kde nás dopadnou, nad námi se mstítí budou. Což jsme jim slíbiti musili a poznali jsme, že jsou zrádci byli od hory Sinai, a ten, jak před tím dnem s námi jel, že náhončí jejich byl, aby na nás, kudy pojedem, pozor měl a do léči nás uvedl, ač jsme jeho tu s nimi neviděli. Ale věřili jsme Pánu Bohu, že, Bůh dá, v ruce jejich podruhé nepřijdeme, ani se jich báti budeme. Protož přišlo mi na mysl francouzské pověděni:

*Pour ung bon jour on pour tic et pour tac,
vous ne in'aurez plus dedans vostre sac.*

Měrou vícť nás jistě žádnou
do klepet svých nedostanou.

Po tom tehdy našem neštěstí, kteréž na dobré tři hodiny trvalo, a po odjítí od nás těch zrádcův počalo svítati a my děkující Pánu Bohu, že jsme při životu jeden každý zachováni, strojili jsme se tím dřív odtud hnouti, však vždy se ještě obávající, aby snad sobě něco nezamyslili, a vrátíce se na nás, dokonce třebaš nezamordovali, protož jsme se tím ochotněji na cestu hotovili, na tom rádi s milostí, podlé přísloví *assai avanza, chi fortuna passa*, přestávající, že jsme s celou koží jich znikli. A já našed mé zahrabané peníze, dal jsem je našemu mouřenínu k schování, obávaje se, aby mi snad, kdybychom se podruhé do takového nebezpečensství dostali, vzaty nebyly.

I jeli jsme odtud k straně západní, však cestou, kteréž sám mouřenín náš povědom nebyl, ale samým položením po slunci se spravovati uměl. Tou cestou brali sme se po horách skalnatých ten celý den bez stavuňku až do soumraku a vtom vidělo se nám poodpočinouti, tedy pojedše toho milého kus biskotu a truňk vody napivše se a tím páleným (na něž Arabové netrefili a nám ho nevzali) žaludky naše sme posilňovali po maličkém trunečku, a zvláště k posledku ho požívající, avšak špatně sme spali pro strach předešlé noci, jehož sme tak brzo z myslí svých vyprázdniti nemohli, ano i to velice nás nepokojilo, abychom opět jiným lostrům v moc neupadli.

Potom dne 21. téhož měsíce vyjeli jsme hodinu přede dnem, a jedouce vždy mezi horami a po kamení, za tři téměř hodiny na den přijeli sme k jakési studnici, v níž voda byla čtyř sáhů hluboko od svrchu dolů. Mouřenín náš navážil jí po provázku do jedné kůže, ta však velmi nechutná a slaná byla. Odtud jeli sme až do západu slunce, vše naskrz po zlé cestě, až sme se zastavili pro nocleh v jednom údolí na píscích.

Naš pak mouřenín vida, že sme chleba neměli, pečoval o to, aby nás něčím jiným opatřil. I chodil po skalách a stráních, a kde jaké koření a travičku zprahlou od horka nalezl, tu vytrhl a k nám na hromadu snášel. Čemuž my vyrozuměti nemohouce ani se domyslit, co by on takového tím obmejšlel, jemu sme se dívali, až sme viděli, že nalil drobet vody do kůže, z kteréž

**Způsob
pečení chleba
po arabsku**

velbloudy napájíval. A vzav z oznámené mouky, kterouž sme schránili před Araby, a ta byla černá a nedobrá, jako by polovici popela v ní bylo, té mouky nasypal trochu do té vody a to spolu míchal a klektal rukou, jako by kvas zadělával, potom rozkřesal oheň a zapálil tu hromádku shledané trávy, kteráž jakž se jest zjala, hned pojednou shořela, dříve nežli sláma, o níž však toto přísloví jest: *Chi de paglia fogo fa, piglia fumo e altro non ha*, kdo z slámy oheň dělá, dým jen po ní, nic víc, mívá. A tou měrou sotva jí co zůstalo, anobrž on i to hned pískem zahrabal, aby teplo zachoval.

Což když učinil, z toho těsta dělil na kusy a z každého kusu udělal koláčky dvou prstů ztlouští a poté rozkutit zase ten písek teplý a na něj ty koláčky položil a všecky znovu pískem přikryl, takže jich nic nebylo viděti, kterýchž tak za chvíli, až by se upekly, zanechal. Po malé pak chvíli, nemoha vyčkati času svého toho posvícení, vyňal jeden koláček z písku, a drže jej na jedné ruce, druhou naň potukával, a když mu se vidělo dosti upečený býti, protože všecky ven z písku vydobyl, a že nám koláčů napekl, se pochloubil, vždy svým jazykem, „*sid schobisch*“, totiž „dobrý chléb“, říkáje, a abychom jedli, nám je rozdával. Ale my, jak sme ho kus utrhlí, poznali sme, že bylo syrové těsto, toliko že vůkol zevnitř jen pozatverdlo, i neměli sme k němu žádné chuti. On pak vida, že sme usty nad ním mlaskali, jináč se nedomníval, než že snad není slaný, anebo že by k tomu ještě jiná lahůdka náležela, protože odešel od nás a hledal po skalách semotam, až našel jakés hlíny kus. Tu přinesv vložil do kůže a mezi ostatek rozmazaného těsta, poté z kůže příliv vody do toho rukou míchal a jíchu udělal, v kterěz ihned chléb svůj neb koláč omácel a nám ji vychvaloval, až i prsty po ní lízal.

My tehdy toho jsme nemeškali koštovati a s ním omáčejíce poznali jsme lepší a chutnější to těsto býti, a to z té příčiny, že bylo slané od té hlíny. Odkudž jsme soudili, že všudy po těch pustinách musí slaná země býti, a na větším díle slané vody sme nacházeli s velikou naší nelibostí. A tu jsme se divnému způsobu těch nebohých lidí Arabův v stravování jich podiviti musili a jistě na to myslí přijíti, *pobreza fuerza a los hombres*

esperimentar muchas cosas, to jest: kdež nouze mívá své sídlo, tuť nemůž být dobré bydlo.

Po té slavné večeři mínili jsme pospati, však měli-li jsme strach a nebezpečný sen předešlé noci, aby na nás ti zrádci aneb jim podobní nepřipadli, podobně měli jsme té noci a po ní ještě horší. A to tím, že jsme neměli do čeho se obaliti, jako sme to prvé, dokud jsou nám modrací nepobrali, činili, takže jsme se obávali, aby nám ještěrky, hadi a jiné jedovaté potvory, jejichž děr a skrejší všudy vůkol nás mnoho bylo, neuškodili. Tam jsme vždy s lidmi měli činiti, tuto pak s nerozumnými hovady a živočichy, při níchž žádné lítosti a čitedlnosti není, musili sme se potýkati.

Dvacátého druhého dne téhož měsíce vyjeli jsme čtyry hodiny přede dnem a jeli jsme pustým skalím až do poledne, v kteréžto chvíli sjíždějíce z jedné hory viděli jsme opodál moře Červené, z něhož se náš mouřenín velmi zradoval, neb teprva se upamatoval, a že jsme dobře jeli, poznal, avšak vždy sme jeli bez odpočívání až do noci a měli jsme nocleh v píscích obyčejný.

Tě noci měli jsme opět jinou překážku snu a odpočinutí našemu. Nebo majíce tu z tykví zachovalou flašku páleného, toho sme ráno, než jsme vyjžděli, pro opatření se před denním horkem (neb chladícího přirození bylo) i večer, když jsme spáti měli, pro choutku a občerstvení po těch smradlavých a slaných vodách jen košťováním požívali, avšak poněkolikráte poznali sme, že ho nám přes noc ubylo a flaška o mnoho lehčejší byla, nežli když jsme ji sobě v noci do hlav postavili, a ve dne jsme viděli, že na velbloudu visela a že k ní krom nás jiný žádný nemohl. Protož když se žádný z nás k té ztrátě znáti nechtěl, měli jsme v domnění mouřenína, a tak tu noc na číhání se oddali, zdali bychom koho při skutku postihnouti mohli.

Ale nemnoho chybito, nebo když jsme tíše leželi, jako bychom spali, vtom zhlédli sme našeho mouřenína po břiše lézti až k samé flašce, kteráž nedaleko našich hlav stála, kteréžto on se chytiv spěšně a dobře do ní vlehl, takže jsem již zkríknouti aneb ho odstrčiti chtěl, vida, an již téměř vyvažuje. Avšak sem

se toliko jako ve snách obracel, čímž jsem jej od vyvážení ostatku poodstrašil, takže tím časněji od flašky té své bezuzdné huby odtrhl a zase zticha po břiše od nás odlezl. Což my spatřivše, ihned tu milou flašku mezi sebe pod šaty jsme postavili, takže on ji víc nemohl viděti. Ale však skůro pozdě sme to učinili, poněvadž již téměř mls byl vytažen a my nebozí, chtějíce na tom páleném do *Cairu* dosti míti, sotva jsme ho za dva dni měli a právě jsme s ním z lotrů mezi lotry upadli, jakž v přísloví se mluví, *da corsaro a corsaro non se guadagn' altro che barille vode*, kdo z lotrů na lotry přichází, tomu jmění tím víc uchází. Nebo jedni nám filce se vším vzali, tento pak ostatku vytrávití pomáhal.

Dvacátého třetího dne téhož měsíce, vyjevše na tři hodiny přede dnem, jeli jsme bez přestání až do poledne a tehdáž sme se u Červeného moře zastavili a tu z hor a skalí zase do rovin písčitých jsme se ubírali, abychom sobě opět něco chleba po arabsku napekli. I shledávali sme trávu, až sme jí tak s nevelké přehršlí shledali, a našeho mouřenína ostatek podlé výš psaného způsobu spravovati nechali. Život náš tehdejší zajisté byl bídný a horší nežli jakých soldátův, o nichž přísloví jest: *Vita di soldato, pan duro e vin guastato*, nezdárný tvrdý chléb jísti, pokažené víno píti, vojácký jest život vésti. My bychom byli rádi na tvrdém, dobře vypečeném a třebaš jakkoli plesnivém chlebě a zvětralém víně přestali, kdybychom jen byli toho obého s potřebu měli, ale tuto jsme syrové a jako země černé, všecko pískem a prachem osypané a osolené těsto, též vodu smradlavou a slanou zavděk přijali a všeho toho zažiti musili, jakž přísloví jest:

*Esuriens stomachus fertur cocus optimus esse,
nam facit insipidos persapuisse cibos.* Totiž:

Žaludek nejlép kuchaří,
když se hladem povymoří,
neb mu potom i nechutná
krmě bývá dost pochutná.

Z toho místa asi po hodině dále jsme jeli a pravil nám mouřenín, že jest slýchal, když jest jiné křesťany tudy k hoře Sinai vodil, že jiní vůdcové toho povědomí to za jistou věc pravili,

Kde synové izraelští skrze moře přešli že na tom místě synové izraelští moře Červené přešli a tu nejprve mezi zdmi rozstoupilých vod z moře vyšli a za nimi chvátaje s lidem svým král farao že se tu v těch místech se všemi svými ztopil, jakž o tom v 2. knihách Mojžíšových v 14. kapitole čteme.

Kde farao zahynul

K večerou pak pospíchali jsme k studnicem Mojžíšovým, o níchž nahoře dotknuto, abychom při ních noclehovali, ale právě v samý soumrak viděli jsme zdaleka při ních oheň pálení, z té příčiny nesměli jsme k nim dojeti, soudíce, že nějaké ležení arabské při ních býti musilo, abychom opět mezi lotry neupadli, ale od těch opodál k jedné z těch 12 studnic a louží přijevše (neb pospolu blízko sebe nejsou než některé na hony jedny od druhých), z ní jsme vody smradlavé do koží nabrali a přece dále cestou naší jeli blíže k *Sues* městu až do tří hodin na noc a tu v písku ostatní čas noční odpočívali.

Dvacátého čtvrtého dne téhož měsíce dvě hodiny přede dnem sme vyjeli a okolo času snídání k městu *Sues* přijížděli. I jelo proti nám Turkův na koních do sedmi neb osmi osob z též pevnosti, z níž předešle ti vojáci vystoupili, kteříž nám víno téměř všechno vyžrali, a jakž nás uzřeli, zabodli své koně proti nám, naměřující přímo na nás ručnice dlouhé. Což když náš tlumočnick viděl, chtěje spěšně z velblouda slézt, i spadl z něho a na nás křičel, abychom rychle dole byli. My z leknutí dovedli jsme tolik co on, po hlavě dolů padající, avšak vstavše postavili jsme se, k nám jich očekávající. Oni vidouce naší pokoru, a že jsme jim tu uctivost prokázali, nic nám neublížili, nežli objevše nás vůkolptali se na víno, abychom jim je dali, poté vidouce, že jsme nic neměli, dovolili nám, abychom zase na velbloudy vsedli, a jeli podlé nás, dotazující se o našich příhodách na cestě, a náš tlumočnick jim o všem, co sme od těch Arabův pocítiti musili, oznámil, v čemž nás litovali a na ty lotry láli a poté od nás napřed jeli.

Pozdravení Turkům od nás učiněné

My potom, přijevše k městu okolo tří honův vzdálí, zastavili jsme se a poslali mouřenína s tlumočnickem, aby nám nějakých potrav nakoupili, a k tomu jsem jim jeden můj dukát, za nějž by

kupovali, vypáratí dovolil. Jinák sic kdybychom byli tu sobě nic od jídla nekoupili, byli bychom pro hlad nevěděli co činiti. Pan Černín pak a já měli jsme zatím velbloudů hlídání, ale jakž od nás naši odešli, smluvili jsme se, abychom se v moři Červeném zkoupali. A takž šel pan Černín nejprvé a sám se do vůle v něm zmyl, a jakž se zase vrátil, šel jsem já také a poznal jsem, že velmi mělké kraje a daleko mělo, nebo dost opodál jíti jsem musil, než-li jsem do pasu vody došel a dáleji nemohl, chtěje se brzo k tovaryši mému navrátiti.

**Koupání
se v moři
Červeném**

Sotva jsem se z lázně vrátil, vtom přišli naši einkaufferove a přinesli nám poskrovnu chleba a sejra, též chuti a dobroty mejdlové, jakož byl v klášteře sv. panny Kateřiny.

To město *Sues* leží při moři Červeném, sotva nevelikým městečkem u nás by slouti mohlo, neb v něm jest namále domův, a to z hlíny odpolu písčité a z palmového dříví vystavených, a na větším díle rybáři v něm bydlejí. Před lety sloulo *Arsinoe* od jména dcery krále Filadelfa *Laga*, na jejížto památku král dal to město vystavěti proto, aby tu při něm moře Červeného port byl, z něhož by se mohlo až do Egypta na lodech jezdit a tak dále až do Prostředzemního moře, o čemž doleji oznámím. *Batt. Ramusio nell' disc. sopra li viag. delle spetierie.*

Město Sues

Bylo někdy to město veliké a lidné, pro kupecké obchody, do něhož někdy vodu z řeky Nilu v čas rozvodňování jeho po strouze vodívali a tou všecky čisterny pod domy naplňovali, ale toho nynějších časův ničehož se nenachází. Nebo ani obilí, ani vaření, ani ovoce nemají, všecko se jim z *Cairu* po velbloudích dodávati musí. Vodu pak z nahoře dotčených studnic Mojžíšových okolo šesti mil vlaských od města vzdálí berou a pijí a jiné nemají, takže by tam žádný nebydlel, kdyby nebylo pro port, k němuž z Indie všelijaká kupectví po moři Červeném vozí, a pro bezpečnost jeho dotčená pevnůstka vystavená jest.

V té císař turecký s velikým nakladem jeničary a jiné soldáty chová a vedlé toho galejí nemalo z Konstantinopole tam dodává a všecky jiné municí od děl a potřeb posílá, a to s velikou

nesnází. Nebo z *Cairu* musejí se rozbité na velbloudích až do *Sues* nositi a tu se znova sbijeti. Což vše děje se pro ostrach Portugalesův, aby tudy do Egypta vpádu neučinili, *Viaggio di un comito Venetiano*, jakž o tom níže dotknuto bude.

A když jsme z města profantů dostali, dali jsme se zas na cestu a pojiždějice jedli sme s dobrou chutí a napravovali sobě prvnější nouzi aspoň trochu vypečenějším chlebem a místo té z hlíny omáčky sejrem aneb raději mejdlem.

Caravana,
totiž jízda
z Sues

Když již večer přišel, dohonili jsme *caravana* okolo 50 velbloudův a byli v ní Turci, Arabi a mouřeninove vesměs, kteříž do *Sues* z *Cairu* potřeby a profanty donášeli a domu se prázdní

vraceli. Ta se nedaleko od nás zastavila a my tolikež.

Majíc pak já zhněteného velblouda, dal jsem skrze mouřenína našeho s jedním z *caravany*, starým padouchem mouřenínem, jednati, aby mi dovolil na svém některém velbloudu jeti, toliko přes noc, a smluviv s pěti mejdynův, když se asi po hodině *caravana* hnula, vsedl jsem i já na toho nájemného, kterýž ve všem houfu největší byl a nikdý jsem tak vysokého neviděl, a jel jsem přidržuje se toho starého lotra, vedlé obyčeje těch zemí, kdež každého pána velbloudové, kolikož jich koli má, jeden k druhému přivázání jsou a pořád jeden za druhým kráčí.

Že pak *caravana* čerstvější hovada měla a našeho mouřenína velbloudové dlouhou cestou ustalí byli, předjela je a daleko sme pana Černína a mého tovaryšstva nechali, takže sem samotný mezi tou chasou jeti musil přes celou noc až do bílého dne. Tu celou noc byl jsem v strachu, boje se, jedno, abychom daleko našich, mé peníze i profanty s sebou majících, nepředjeli, s nimiž kdybych se neměl až teprv v *Cairu* shledati, byl bych snad musil hladem mezi těmi lotry mahumetány umřítí, druhé, chtěje toho fresuňku pozbyti a vida, že všickni dřímají, dal sem se také do spání a vtom ten starý pes udeřil mne kyjem pozadu na hřbet, až sem se sotva schytil, abych dolů neupadl, k němuž o to, proč by mne bil, domlouvati sem se nesměl, nebo tu nebyl, kdo by s ním tulmačil, a bublání jsem také zanechal proto, aby mi podruhé nepřidal, věda přísloví *e mal star ala discretion*

delle bastonate de villani, totiž chámové když se rozlítí, nešetří nic míry v bití. Však poněkud sem se domejšlel, že mi to učinil proto, že sem ve spaní jednu nohu na jednu stranu víc než na druhou převěsil a nerovně seděl, tožť se on bál, abych mu hovado nezahněl. Pročež teprva sem toho litoval, že sem se kdy mého tovaryšstva strhl, nerozsuzujíc, jak bych budoucí jízdy s tou *caravanou* zažiti mohl, a zvláště kdybych byl nesměl pospatí, jak sem měl živ zůstatí. Ta noc byla mi vpravdě dlouhá, k tomu převelmi tesklivá. Když se již pak rozednívati počínalo, zastavila se *caravana* pro hovad pokrmení a vtom asi v dobré hodině dohonili nás naši a při mně se zastavili. Tu já nemeškav k ním sem se zas připojil a s radostí za jednu hodinu pospal. Mezitím *caravana* svou cestou před námi jela a můj lotr starý s nimi, jemuž jsem vinšoval *a casa del' diavolo e tre miglia piu in la*, totiž aby jel za čertovou hospodu, by se měl tři míle dále za ni dostati.

Potom vyjeli jsme odtud a jeli mezi velikým smradem od mrch velbloudových, jíchž všudy mnoho vedlé cesty leželo, takže jsme tu také i od zlého povětří pokušení měli, zvláště nočního času, když nic prvé toho zdaleka nezhledše, nevěděli jsme se, jak před tím stříci, tak jako by to ve dne spíš býti mohlo, když by člověk, zhlédna to, mohl by ale nos zahraditi. A přesto obyčejně prudčeji v noci smrad se rozmáhal nežli ve dne.

Po té cestě do *Sues* viděli jsme mnoho tisíc orlův místem, jak kde pastvu měli, na sta pospolu, vedlé řeči Páně u svatého Matouše v 24. kapitole: *Ubicunque fuerit corpus, ibi congregabuntur et aquilae*, to jest: Kdežkoli bude tělo, tu se sletí i orlice.

O polednách zastavil nás mouřenín, aby pokrmil velbloudů, tedy i my také po kusu chleba jsme pojedli. A když jsme zase cestou jeli, nedaleko odjevše viděli jsme v píscích pštrosa se procházejícího a krotkého, neb se nám tak stavěl, jako by nás dočkati chtěl. Pročež pobídlí jsme se s panem Černínem, abychom jej honili, mníce, že bychom jej uhoniti mohli. A protož slezše dolů z velbloudův, já jsem vzal mouřenínů oštipce, abych jej ním prohnal, a běželi jsme honem k němu. Tehdy on hleděl na nás svobodně sobě stoje, až jsme ho blízko byli,

vtom počal znenáhla kráčetí před námi, a neběžel, než tak nás předkračoval, že jsme my naším běháním daleko za ním zůstali a poznali, že jest daremní naše předsevzetí, ješto kdyby byl měl běžeti, byl by tak prudce běžel, co by letěl. Tak my ustalí a horkem unavení, zase zpátkem k velbloudům došedše, svou cestou jsme se brali.

**Pštros pták
jaký**

Jest pak pštros pokolení ptačí a divoké zvíře, velké, co by člověk prostřední rukou nad hlavu vysáhnouti mohl, nohy má holé a tlusté co holemé pachole v patnácti letech, na krku také peří nemá a pod břichem skoro nic rovně jako husy podškubané. Tělo má tlusté, peří na křídlech a na ocase pěkné kadeřavé, bílé a černé, pro něž nemůže létati, toliko sobě nimi v běhu fochruje a vítr nahání, takže tuze co nejrychlejší kuň běží. Na nohách má kopyta rozdvojená co jelen, jímiž, jakž někteří píší, když utíká, vyráží pozadu v běhu kamínky a prach a tím často před myslivci se obhazuje. Vedlé čehož někteří, *Diodo. Sic. lib. 2. cap. 10.* a jiní tomu chtějí, že by ani mezi ptáky, ani zvířata čtvernohá neměl přičítán býti, odkudž přísloví jest: *Le vostre parole hanno del struzzo, che non e ne bestia, ne ucello*, totiž když někdo dvojího jazyku jest, říká se o něm, že jest řečí tak jistých, co pštros ptákem neb čtvernohým zvířetem. Samice sází do desíti i víc vajec pospolu, velikých co koule patnácti i šestnácti liber stíží železa, těch na hromadě v písku nechává; však tak hloupé a nepamětlivé zvíře jest, že ihned, když někam na pastvu jde, zapomene, kde je položil, a hledá, až najde třebas jiného vejce, ty vysedí, a často ani svých, ani cizích nenachází. Z těch vajec mladí od slunečného horka se vylíhnou a hned pojednou běhají, pokrmu sobě hledajíce. Tak hloupé také jest, že když hlavu buď do kroví neb trávy a jinam vstrčí, myslí, že ostatek těla dobře ukrytý zůstává, *Ioh. Bapt. Porta physiogn. lib. 2. c. 1.*, a tou příčinou mnoho jich chytají. *Albertus Magnus* píše, že železo zažívá, ovšem pak jiné tvrdé věci, jako kosti etc. Peří jeho známé jest v našich krajinách a přede dvěma lety ráčil jest Jeho Milost Císař dvě živých v zahradě při hradě Pražském míti. Ale znáti bylo, že byli z mládí v domích vychovaní, protože nebyli tak velicí a pěkných peří,

jako kteříž se na poušti v svobodě vychovávají, jakýž byl ten, kteréhož jsme honili.

V těch krajinách a jinde, kde se zdržují, jedí z nich maso, však slyšel jsem, že není chutné a dobré, nežli mozek jejich má býti vzácnou krmí. Jakož svědčí *Lampridius in vita Heliogabali*, že za času starých římských císařův císař *Heliogabalus* dal mezi jinými neobyčejnými a nákladnými krměmi i tu, že 600 hlav pštrosových k jídlu připravených na stůl a k pankétu představití dal, aby samé mozky z nich hosté jeho jedli.

Častokrát bývají velikého strachu příčinou kupcům a putujícím po poušti, zvláště když v houfu chodí, nebo zdaleka se zdají býti jako nějaká jízda na koních, takže se před nimi zašancují, jako by hned od nich přikváčení býti měli. Píše o nich *Gio. Liono 8. par. del'Africa* a *Plinius lib. 10. cap. 1.* Latině slove *struthio-camelus*. A tu příležití kontrfekt ostatek doplní.

Kontrfekt pštrosa a poutníka spouštějícího se dolů z velblouda

Mezitím co jsme toho pštrosa honili, připojili se k nám tři Arabové, kteříž na velbloudu v truhle mrtvého Egyptčana do *Cairu* provázeli. O něm nám vypravovali, že byl bohatým kupcem v *Cairu* a na pouti v *Mecchi* že umřel, pro něhož je všecky tři

žena toho mrtvého poslala, aby jí ho k pohřbu přinesli. To tělo bylo viděti po vrchu v truhle, neb nebyla zabetněná, a přes celý den slunce na ně svítilo, však nic nesmrdělo, nýbrž libou vůni vydávalo, protože bylo balzamované.

Jeli jsme tehdy v tom tovaryšstvu přes ten celý den až do noci, ano přece do dobrých čtyř hodin na noc, až jsme s pomo-

**Do ležení
arabského se
navrátili**

cí Pána Boha do ležení arabského a k příbytku mouřenína našeho přijeli a tomu rádi byli, že s námi domu pospíšil. A protož, byvše unavení a neměvše v jeho chaloupce co jiného pojesti, nežli co jsme s sebou chleba a sejra přinesli, dali jsme se tím dříve na odpočinutí a teprva na vsí cestě k hoře Sinai první bezpečné spání.

Kapitola XIV.

O zemi arabské a národu v ní přebývajícím

Arabia, jináč Arab v hebrejském jazyku, jest krajina veliká a všecky země v sobě obsahuje, kteréž jsou mezi *Oceanum*, totiž Velikým mořem, mezi Červeným mořem, mezi Perským mořem a mezi židovskou a egyptskou zemí. Obyčejně dělí se na tré, a tak trojí jest: jedna *Arabia Deserta*, to jest Arabia Pustá, kteráž od půlnoci mezuje s zemí Mezopotamií, na východ s babylonskou, na poledne s Arabií Štastnou a na západ s Arabií Skalnatou.

Arabia trojí

1. Pustá

Druhá *Arabia Petraea*, totiž Skalnatá, od města hlavního *Petra*, totiž skála, jináč *Nabataea* od *Nabaioth*, syna Izmaele, nazvaná. *Esai. 60.*, *Ezech. 27.* Ta se začíná od půlnoci z té strany země židovské, od poledne při moři Červeném, od východu při straně *Arabiae Štastné*, od západu při zemi egyptské.

2. Skalnatá

Třetí slove *Arabia Felix*, totiž Štastná neb Bohatá, v kteréž město a krajina *Saba*, v Písmích svatých známé, leželo. Ta leží k půlnoci při dotčených dvou Arabiích, k poledni při moři Velikém, k východu při moři Perském a k západu při moři Červeném. *Cestius epitome orbis terr.*

3. Štastná neb Bohatá

Jsou pak dotčené dvě Arabiae, totiž Skalnatá a Pustá, jedna od neurodných skalí a hor, druhá od holých pískův tak vlastně nazvané.

Arabia Skalnatá Skalnatá obsahuje v sobě tato hlavní města, totiž *Mecchu* a *Medinu*, k nimž mahometáni za příčinou náboženství svého každoročně putují, o čemž doleji připomenuto bude.

Potom město *Thor* při moři Červeném ležící, ne tak pro svou velikost a množství lidu v něm, jako pro port a příležitost jeho vzácné i známé. Nebo jest jen jako u nás prostřední městečko, toliko že zámček chatrný, něco větší a pevnější jest nežli u *Sues*, a to pro ochranu toho kraje při něm vystaven.

Obyvatelé tam na větším díle jsou křesťané maroniti a mají tam svůj kostelík, v němž arabskou a armenskou řečí služby své konají. Byly v ní také za prvních let *Erupa*, *Sora*, *Choca* a *Salma*.

Arabia Pustá Pustá nemá žádného obzvláštního města než toliko leckdes chalupy, jeskyně a stany Arabův v místech nejistých, jak se jim kde zlíbí. Před lety byly v ní města *Lysa*, *Lydia* a *Adra*, o nichž viz *cosmogr. Petri Apiniani*.

Jest pak tato téměř z těch tří největších, však nic jiného než holý písek, bez vody, bez stromová a beze všech bylin zemských, až hrozno na ni hleděti, ovšem skrze ni putovati. *Hier. in epist. Paulae*. Není tam žádné jisté cesty ani stezky, vpravdě jakž kdo téměř nohu z šlepěje vyvleče a málo poodjede, hned se pískem zavěje a zanese, ano také vítr přes jednu noc navěje písku na jednu hromadu tak mnoho, že bude co nějaká veliká hora, a zase hory přikryje pískem bílým jako u nás sněhem, takže jsem já jináč ponejprv nemyslíl, než že jsou to sněhové hory, až mi tlumočník náš oznámil, že jsou od větru pískem přikryty, a na druhý neb třetí den viděl jsem též hory neb skalí bez toho písku, železné barvy, jakž pak tam ty skály všechny takové jsou. Od čehož slove ta poušť i jiné pouště v Skalnaté Arabii

Moře písčité bez vody moře písčité, protože jako v nějakém moři semotam vítr pískem zmítá. A jakož vlnobítí na moři zatopuje lodí i lidí, tak toto, co zastíhne v své vichřici, to zasype a tak náhle a násilně přikryje, že pod ním udušeno býti

musí. A když pak jest nejmenší větříček, tehdy tím pískem tak subtilným, jakéhož my užíváme v sypacích hodinkách, a ještě drobnějším, vzhůru jej vznášejíc, chumelivá, odkudž potom rovně jako v čas mlhy u nás taková mrákota bývá, že tovaryš tovaryše přes něco málo krokův neuhlédá, a v takové mrákotě trefí se někdy den, dva i víc putovati. Však toho fortele lidé užívají v těch krajinách, když do Bagdetu a z té strany Pusté Arabiae táhnou, že mají na velbloudích po dvou truhlách a v každé jeden čistě, volně seděti i v ní položití se může, do těch truhel jsou okénka, aby skrze ně světlo do vnitřka šlo, avšak zahrazená. A takž tím způsobem se opatrují před pískem, kterýž nejvíc očím škodí, a mnozí od něho o zrak přicházejí.

Nicméně však přes to všecko musejí jako na moři kompasem a Cynozurou se spravovati a při jízdách svých neb karavanách lidí těch míst povědomých jako na moři při armádách užívati, a jako na moři před bouří často kompast nic neprospívá, tak tuto když vichřice veliká jest, tedy je se vším i s kompastem zanese neb zasype. *Ludov. Roman. navigat. 1. cap. 14.* Mnoho lidí putujících tam hyne, a to od horka, žízně, písku a lotroviny.

Tu na té poušti zvláštní příhodu stalou vypisuje *Nicephorus 3. eccle. hist. cap. 37.*, kterěz tuto abych kratičce dotekl, za hodnou věc býti jsem uznal. Totiž za panování Marka *Antonia* císaře jakýsi žid přes tu poušť s křesťanskými kupci po svých potřebách putoval, a jsa od horka zemdlený, upadl v nemoc, takže o svém dalším živobytí pochybil. Tou tedy příčinou hnut jsa v svědomí, prosil svých tovaryšův, aby ho bez potěšení neodcházeli, alebrž nemůže-li jaké jiné pomoci býti, aspoň ho tu pokřtili, že rád chce křesťanem býti a umříti. Proti tomu oni když se omlouvali, že mezi nimi kněze není a k tomu žádné vody nemají, on však nepřestával jich tak vysoce žádati a prositi, až jsou se uvolili tu žádost jeho naplniti, a poradivše se, jak by to vykonati mohli, kázali mu se z šatů svleci a poté naň potřikráte pískem sypali, ve jméno Otce i Syna i Ducha svatého, a jméno křesťanské mu dali.

Toho tak divného a neslýchaného tou svátostí přisluhování následovalo skutečné jeho při zdraví polehčení a vši nemoci

**Žid pískem
pokřtěn**

pozbytí, takže jest ihned s nimi se bera ochotněji a čerstvěji nad ně tu cestu vykonal. Oni pak přijevše do Alexandrie také tu věc na biskupa tehdejšího, jménem *Dionysia*, vznesli, žádajíce v tom jeho rady a potvrzení, kterýž uradiv se s staršími církve, dal jej podlé ustanovení Krista Pána vodou pokřtiti a ten nedostatek napravil.

V těch dvou Arabíích Pán Bůh při onom lidu izraelském mnohé a veliké divy činil, jakž toho knihy Mojžíšové plné jsou. Obzvláště pak jmenují se třiceti dvě místa, při kterýchž se synové izraelští zdržovali. Jmenují se také zvláštními jmény nazvané pouště, jako *Pharan*, *Gen. 21.*, *Nu. 10. 13. 20.*, *Deut. 1. 32. 28. 29.*, *Elim*, *Exod. 15.*, *Zin*, *Exod. 16. 17.*, *Num. 13. 20. 26. 33.*, *Deut. 32.*, *Cades a Cadesbarne*, *Num. 13. 20. 16.*, *Sur*, *Gen. 16. 19.* a jiné, kteréž všecky obšírně v Skalnaté a Pusté Arabii se obsahují, na níchž synové izraelští třiceti osm let bydleli, a v tom čase nic nesíli ani žali. Ale měli manu a vodu od Boha sobě dávanou v hojnosti, ani šaty jim nezetlely, ani obuví noh se nepotrhalo a přes šestkrátě sto tisíc mužův kromě žen a dětí tam zahynulých a pohřbených zůstalo, jakž o tom o všem místně vypravuje *Sulpit. Seve. Aquit. hist. sacra.*

Eremus Slouly ty oboje země před lety slovem řeckým *Eremus*, totiž pouště, a to z těch příčin, že když léta 252 za časův *Decia* a *Valeriana* i jiných potomních císařů římských veliké a hrozné ssoužení a trápení nad křesťany ukrutně provozováno bylo, i byli mnozí horliví a o svá svědomí se starající muži, kteřížto aby snad buďto z křehkosti těla pro náramné muky, anebo pro rozkoš a sliby k zapření víry křesťanské přivedeni nebyli, opouštěli statky a všecko své jmění, a ucházejíce toho nebezpečensví, utíkali na pouště, mezi hory, a kde věděli, že by před nepřátely svými sebou bezpečni býti mohli. Tam sobě stánky, jeskyně, a co kdo mohl, stavěli, doupata v skalí lámali, řemesla svá všelijaká dělali, jiní zahrádky štípili a rolí vzdělávali, jak kterého místa příležitost byla.

Potom pak ačkoli taková nebezpečensví přestala, však mnohým se ten život zlíbil a té samotnosti přivykli, že tam raději

zůstávali a do svých vlastí, do měst ani k přátelům se nenavrátili. *Niceph. lib. 8. c. 39., Sozom. lib. 1. c. 12.*

Takoví tehdy na poušti bydlící lidé slouli *eremitae*, totiž od pouště nazvaní poustenníci, a ti byli trojí. Jedni slouli vlastně *eremitae*, jináč *anachoretae*, totiž ustupující z prostředku lidí na poušť. *Rabanus lib. 4. c. 6.*

Eremitae

de prop. ser., Pyamon apud Cassian. collat. 18. c. 4. Druzí *caenobitae*, totiž pospolu bydlící, jako by česky řekl klášterníci, ti tolikéž na poušti bydlívali, však

Caenobitae

v klášteřích a v společnosti a v jistých místech. *Euagrius de Palest. monachis.* Třetí slouli *remboth*, jako by řekl opovržení, jináč *sarabaitae*, oddělení, že se od jiných oddělovali a tři neb čtyři pospolu bydlívali v nejistých

Rembothitae

místech, živností všelijakých hledíce a handle vedouce, však vše do spolku, sami svoji jsouce, dávali a na to se vychovávali, žádnému nebyli poddáni ani koho poslušní. *Vincent. in spec. hist. c. 54. lib. 17., Cassian., Isido. de offic., Antoninus tit. 15. parag. 2.* A z těch posledních povstali *circumcelliones*, totiž tuláci, *gyrovagi*, od jednoho města a místa k druhému putující a žebrotou se živíce, o nichž *Anton. tit. 15. c. 1., Isid. lib. de offi.* A byli tito vypovědění na sněmu chalcedonském léta 453, c. 4.

Circumcelliones

V těch tehdy Arabiích bylo nercili na sta, ale na tisíce poustenníkův potomních časů, když se bylo zase křesťanstvo rozmohlo, jako za císaře Konstantýna a jiných potomků jeho. Tehdáž zajisté kdo se Bohu cele oddával, ten svět a marnosti jeho dokonce opouštěl. Jedni tedy pro světských marností vzdálení, Bohu pak v čistotě a svatosti ustavičné sloužení, na pouště se oddávali. Jiní pak vidouce kacířstva rozmnožení i aby se ním nenakažovali, raději na pouště ucházeli, jako svatí *Basilius, Nazianzenus, Augustinus, Hieronymus* a jiní. *Cassiod. tripar. hist. lib. 1. c. 11.* Někteří pro příklady předešlé a následování předkův svých, jiní pro pokrytství, jiní pro zahálku, jiní z zoufalství (o nichž přísloví: *desperatio facit monachum*) vydávali se do těch pustin, a kde se komu líbilo, jak o kterém

**Příčiny, pro
něž se na
poušť lidé
oddávali**

místě a tovaryšstvu slejchal (nebo mnohém známější věc byla tehdejší časům nežli naším), tam bydlel, ale však nevždycky s pochvalou před Bohem i církví, jakž o nich sv. Ambrož *apud Gratian. distin. 40. ca. Illud autem*, Řehoř papež *ead. dist. c. Quaelibet a glossa ibid., Epiphan. lib. 3. tom. 2. haeresi. 80., Hilarius Pictav. episco. expl. psal. 64., Hieron. in Paulae epita.* a jiní mnozí historici církevní osvědčovali.

Prvního poustenníka praví býti Pavla z města Theby, kterýž že by léta 256 od 15 let věku svého do 113 let na poušti bydlel, žádných šatů na těle svém neměl než jen rohož z listí palmového spletenou, jakž o něm obšírně *Marul. lib. 1. c. 9., Anto. tit. 16. c. 1. et 2., Hierony. in vitis Patrum, Alvarez Guerrero thes. Chri. relat. cap. 57.* vypisují. Po něm *Antonia, Hilariona, Amona, Macaria, Raphuntia, Apollonia etc.* za nej přednější a nejstarší mají. *Sozom. ca., Suidas, Hierony.*, kteříž mnoho o jich životu a obcování píší. Já pak tuto něco o potomních některých a jiných zvláštnostech krátce dotknu.

Bathaeus poustenník tak se (prý) hrubě postíval, že z jeho zubův červi lezli. Jeden syrský chleba za 70 let nekoštoval. *Sozom. lib. 6. c. 34. Alas* 80 let chleba nejedl. *Niceph. lib. 11. Acepsema* šedesáte let v jeskyni své zavřený byl, aniž se dal viděti, ani s kým mluvíval, ale kdo mu co do jeskyně jísti hodil, to jedl a tím živ byl. *Theod. lib. 4. c. 28. Didimus* že 90 let samotný beze všeho lidského pohodlí bydlel a kořeny bylinné jídal. *Socr. lib. 4. c. 23. Maria* Egyptská, byvši někdy nevěstka zjevná a obecní, dala se na poušť pro pokání, 47 let samotná a beze všeho oděvu tam živa byla. *Paul. Diac. in vitis Pat. Iohannes* Egyptský 50 let v jeskyni na vysoké hoře zavřený zůstával, jen skrze okénko s lidmi mluvíval, a ponejprv když se tam dostal, tři léta stoje spával i jídal, a to vše pod jedním kamenem, v tom čase ani jednou nesedl, až mu potomně nohy otekly a se zahnojily, takže nechtěl-li jest od noh počínaje shnítí, musil sedávati. *Sozom. lib. 6. c. 34. Mikuláš* z Antiochie nic

Života takového někteří z sv. Otcův neschvalovali

Poustenníci nejprvnější

Přísnost života a obzvláštnost některých poustenníků

nemluvíval, toliko jen rukama návěští dával, nikdy se nesmál a měl podobného v svých obyčejích *Dominica*, o nichž *Gerardus de Nazareth c. 37. 6.* Jiný *Dominicus* pancířovou košili na sobě a pouta na nohách a rukou nosil a každý den koštišťkem se mrskával, jakž o tom *Surius tom. 5. de vit. sanctorum* vypisuje. *Siméon*, ten na sloupě 40 loket vysokém bydlel třiceti let, nikdy dolů z něho nescházeje, a nercili komu jinému, ale ani své vlastní mateři se neukazujíc. Od něho původ vzali jiní, kteříž také na sloupech stávali a bydleli, a slouli *stylitae* aneb *columnellae*. *Euagr. lib. 1. c. 13.*, *Surius tom. 1. de vit. sanct.*, z nichž se připomínají nejpřednější: *Daniel*, tomu praví, že když jedné zimy v noci vítr kápi z těla strhl, že on nahý ostál na sloupě a sněhem tak opršel, jako by se v led obrátil. *Vincent. spec. hist. lib. 21. c. 51. et 52.*, *Metaphrastes, Aloisius Lippomanes, Surius tom. 6. de vit. san.* Item *Alipius*, biskup adrianopolitánský, ten 70 let na sloupě a na malé tabulce, na níž se posaditi, ovšem položití nemohl, ustavičně stál, a pod sloupem s přistoujícími mnichy a učedlníky svými žalmy zpíval dnem i nocí až do smrti. *Surius tom. 6. vit. sanct.* O těch a jiných mnohých lidech na poušti těla svá bědujících onde méně, onde zase více paměti se nalézá, o nichž *Hierony. in vitis Patrum, Bigae salutis* a jiné *legendy* obšírně vypisují. Kdo víc věděti chce o samotnosti a životu poustennickém i o jeho rozdílu, aneb co o něm smejšlíno, jaké jemu obcování býti by mělo a kterých lidí Starého a Nového zákona i pohan-ských mudrců příkladův následovati aneb jich vystříhati se sluší, čti o tom spis *Franci. Petrarchae lib. 2. de vita solitaria*.

Ale za našich časův takového tam není žádného. Nebo místo poustenníkův přebývají v těch jeskyních a skrejších Arabové, kromě kde ještě který klášter v celosti zůstává, jako při hoře *Sinai*, svaté panny *Kateřiny* a na poušti thebaitské za Červeným mořem, proti *Thor* svatého *Macaria* klášterové, kdež posavad *caloierové* bydlejí, a o té poušti i klášteru svatého *Macaria* mnoho se v knihách *de vitis Patrum* píše, kdež žádostivý čtenář bude sobě moci přečísti.

Zatím také mnoho nám *caloierové* kláštera svaté panny *Kateřiny* vypravovali a jistili, že by v tom okolku hory *Sinai* nějaký

Kláster nevědomý

nevídaný klášter byl, ale že náhodou naň trefují a začasť Arabové (z nichž že tu mnoho povědomých toho, a to domácích, nahotově jest) do něho přicházejí, tam s mnichy jídají a mnoho jich tam pospolu vídají. A co ho naschválé *caloierové* i Arabové k tomu najatí pilně hledali, však že nikdy ho naleznouti nemohli. Než dávají zprávu, že zvonění a zvuk několika zvonů po horách se rozléhající slychají. Mimoto že časem z prostředku svého jednoho aneb dva v okamžení ztracují, avšak to jistivají někteří Arabové, že když do toho kláštera se dostávají, tam je poznávají mezi jinými i s nimi mluvívají. Odkudž jináč souditi se nemůže, než že z jednoho kláštera do druhého přenášení bývají. A mnoho jiných obzvláštností o tom klášteřeru rozprávějí, kteréž já tuto příčinou krátkosti vypouštím.

Mana, jenž se vykládá ruka, protože ji rukama sbírali

Také se podnes na těch pouštích arabských mana, pokrm nejsubtilnější, nachází, a když jsem byl v klášteře svatě panny Kateřiny, přinesli mi nám Arabové, kterouž jsme také jedli i na cestě místem jsme ji nacházeli. (Tě maně podobná přšela při městě Jerichu, kdyžto židé Velikunoc drželi, léta od počátku světa 2453, 16. dne měsíce máje.)

Jaká by to věc byla, píše se v Písmích svatých *Exod. 16. 17.*, že byl pokrm, jenž z nejsubtilnější páry horkem slunečným z země do povětří vytažené a tam horkem jako zdistilované co nejlépeji se temperoval aneb připravoval, a nočním chladnem se stydna, dolů na zem na kamení a na stromoví co rosa padal a od lidu sbírán i požíván byl. Jest věc nábělelá, v zrnkách co koriander a chuti sladké co med, odkudž *mel roscidum* neb *aëreum*, totiž med z rosy neb rosový a z povětří, nazván jest.

Pokrm ten, kterýž jsme my jedli, byl velmi chutný a sladký. Avšak jakož těchto posledních časův všecky věci, proměnu svou berouce, prvnější podstaty své pozbývají, tak i mana ta se pozměnila. Než smejšším, že za onoho zlatého věku zvláštním Božím zázrakem jsouci, také lepší a chutnější býti mohla.

Galenus píše, že za jeho času mnoho jí na hoře Libánu se nacházelo, a podnes svědčí to *Iuan Huarte lib. examen de ingenios para las scientias cap. 12. etc.*, že se jinde i v Hišpanii zhusta nachází, a vypisuje mnoho o jejich účincích, jako i *Mesue lib. 2. cap. 16.*

Nacházejí se v těch Arabiích jednorožcové, **Jednorožcové** o nichž píše *Breidenbach* a *Hans Werli von Zimber* v svých putováních, že je po horách viděli běhati, dokládajíce, že tak velicí byli co velbloudové. Píše o nich *Plinius lib. 8. c. 21.*, *Albertus*, *Arlunnus* a jiní, že jsou velice náchylní k panám. A protož že často je myslivci takovým způsobem chytají: přistojí krásného mládence do

Jak je chytají panenských šatův a vonnými věcmi tělo jeho namaží a v noci jej na místo, kdež obyčejně bývají, postaví a sami zalezou, naň pozor majíce. Jednorožec když zdaleka učije vůni libou a šaty ženské zahlídne, upřímo k mládenci jde a jemu hlavu svou na nohy položí a tou vůní se sytí, až i usne. Vtom, když on tak spí, mívají onino návěští sobě dané od mládence a přiskočíce sváží ho a roh jeho mu upilují a pustí zase svobodného anebo beze škody vezmou jej, kde chtějí. Praví o něm, že jest srstí a postavy koňské, noh slonových a hlavy jelení, roh některý na půldruhého lokte, někdy delší dvou loket vprostřed čela vyrostlý nosí.

Jak jest pak koli, však jistá věc jest, že jsou na světě toho pokolení zvířata, a ta báseň, že by jich nebylo, a před potopou vedeni byvše do korábu, že by samice jakožto plachá do vody vskočiti a se utopiti měla a od té doby toliko ten samotný na světě zůstati a časem svým zahynouti měl, jest jistě smyšlená. Nebo předně *Job* v 39. kapitole zmínku o něm činí: Svolí-liž jednorožec, aby tobě sloužil, připráhl-liž by provazem jednorožce k orání etc. *Ludo. Barthema itiner. c. 17.* svědčí to, že při kostele Mahometovém v městě *Meccha* viděl dva jednorožce v ohradě postavy jako hříbě jednoroční, a dokládá, že byli žoldánovi darováni od krále mouřeninského, jináč abissinského. *Marco Polo lib. 3. c. 12.* praví, že jich na východ v království *Basma* dosti jest, vypisujíc je jiným způsobem nežli předešlí,

a to tak, že je připodobňuje srstí k buvolu, nohami k slonu, a hned dokládá, že žádnou měrou koni podobní nejsou, ani se skrže osobu v panenské postavě chytají, nýbrž že jest zvíře pokojné a rohem svým žádnému neubližuje, ale místo toho, když se rozpálí, že koleny strká, a koho porazí, toho teprva jazykem pere velmi tuze. Také v 2. knize kap. 43. píše, že v království *Mien*, item *lib. 3. c. 28.* že v království *Guzzerat* též se nalézají, jakž toho hojná svědectví máme, poněvadž potentátové křesťanští, jako Jeho Milost Císařská, potom král hispanský, francký, englický, polský, Benátčane i jiná knížata, celistvé, veliké a právě přirozené jich rohy po páru i více mají. Že pak námale se jich dostává, není div pro veliké pustiny a nepřístupné hory, v nichž se oni zdržují, kamž nelze neb pro horka, neb pro nedostatek potrav a jiná nebezpečství docházeti. Ač někteří smejšlejší, že by místo jednorožců divocí oslové, *onagri* řečení (kteříž se tam také nacházejí), býti měli, a to pro roh, kterýž na čele vyrostlý mají, ale mejlí se, neb ten roh daleko menší nežli jednorožcův a toliko jedné pidi zdílí jest a velmi tlustý a srstí i velikostí od sebe rozdílní jsou, jakž *Victorius lib. 38. var. lect. c. 1.* obšírněji o něm píší.

Arabia Šťastná Arabia Šťastná jest nazvaná od dobré a urodné své země. Nebo v ní mnohá, pěkná, možná a dobře vystavená města jsou, k tomu mnohé řeky a hojnost vod pramenitých, jimiž se zavlažuje a urodnou činí, takže v ní od všelijakého obilí, ovocí, kteréž dvakrát do roka roste i vyzrává, ano i žeň také dvakrát bývá, item hovad, též zvířat rozličných, mimo to převelmi vonných věcí, jako mirry, kadidla, drahého kamení nad jiná všeliká království hojnost jest. Píše *Diodo. Sic. lib. 2. c. 12.*, že i ta sama země vonnou páru z sebe vydává a často že se taková hlína a země tu nachází, kteráž nadmíru libě voní, ano k stavení potřebována bývá. Dříví vonné a drahé místo jiného prostého pálí, kteréž by u nás u veliké vzácnosti bylo. Odtud pochází nejlepší ryzí zlato, kteréž samorostlé a vyčištěné nacházejí v kouskách jako žaludy, místy jako kaštany, takže se z něho hned potřeby všelijaké dělati mohou. *Diod. lib. 2. c. 13., lib. 3. c. 3., Sabell. lib. 3. ene. 1.*

Země ta dělí se na kraje zvláštní a vedlé knížetství jistým rodům a panům i jich poddaným náleží. Nebo na větším díle má své pány a císař turecký nejmenší díl jí drží a s těmi přiměří zachovává, též některým, aby proti němu nebyli, tribut dává.

Měst v té zemi jest mnoho, dosti nákladně od kamene vystavených, zdmi, věžemi opatřených a pro kupecké obchody velmi vznešených. *Alexand. ab Alex. gen. die. lib. 5. c. 24.* píše, že před lety, místy v některých místech, v přednosti postavení lidé střechy své na domích pozlacovati, slonovými kostmi vykládati a drahým kamením okrašlovati dávali, čehož na ten čas nic již tam není, nebo vědí sic, kam jinam a nač zlato v handlích obracet, zvláště těchto časů, když se k nim Portugalští dostali a s nimi tarmarčí a kupčí.

Nejpřednější i nejbohatší město jest *Aden* a má dva porty pro šífy, Turek je v své moci a dobře vojáky osazené má. Po něm jest *Zibith*, *Tartaque*, *Taqui*, *Lasa*, *Nazua*, *Bayla*, *Manta*, *Calhat*, *Zaqui* a jiná mnohá, o nichž více vypisují *delle relati. univers. de Giov. Botero lib. 2., Summ. di tutti li regni etc. Orientali etc.*

Města Šťastné
Arabiae

Sába, město arabské, nade všecka města toho království té Arabiae Šťastné se vychvaluje, jakož *Diodorus lib. 3. c. 3., Plin. lib. 6. c. 28.* píší, že za jich časův nádoby domovní všelijaké, ložní sloupy, stolečky, jež *tripodas*, od tří noh, tak byli nazývali, římsy nad okny, dveřmi a jiné potřeby domovní od zlata a stříbra, drahým kamením vysazované a obkládané mívali. To pak město, chtějí tomu, že tak velice hojně bylo od rozličných vonných věcí, totiž skořice, balsamu, mirry, kadidla, vonných palm, až se daleko po moři přes několik mil ta libá vůně větrem zanášela a tudy plavícím příjemná byla. *Diod. lib. 3. c. 3.* Než zase že někdy také těm obyvatelům tak škodlivá bývala, až od její průdkosti omdlívali, a kdyby pryskyřicí aneb kozlovou bradou nebyli podkuřováni, že by mnozí od té silné vůně zemřít musili. *Strabo lib. 16., Diod. lib. 3. c. 3.* Což jest-liže tak jest, tehdyť jest podobné i to, což se o jednom sedláku rozpráví, že když mimo jednu apatéku šel a z ní vůně ho zarazila, on omdlel a k sobě zas nepřišel po žádném vonných věcí

užívání, až mu kdos trusem hnoje pod nosem natřel, od toho že zas okřál.

Proti tomu však nachází se *don Fran. Alvarez viag. della Aetiopia cap. 37.*, kterýž projev ty země všecky a jich dobře povědom jsa, ten proti obecnému smyslu *cosmographů* píše, že město Sába nebylo a není v Arabii, nýbrž že bylo v zemi mouřeninské a že podnes zůstává i slove týmž jménem.

Ten pak *author* béře svůj základ z jedné knihy, kterouž (prý) v království *Chaxumo* v městě *Sabaim*, podnes tak řečeném, v jednom kostele křesťanův abissinských, týmž jazykem psanou, viděl, a v té že se dokládá při začátku, že ta kniha nejprvé židovskou řečí

**Královna
od poledne
někdy k králi
Šalomou-
novi přišla.
3 Král. 10.,
Luk. 11.**

sepsaná a potom teprva zase do jejich řeči přeložená byla. Začátek té knihy že vypravuje, kterak královna jménem *Maqueda*, slyševši o moudrosti, slávě a stavení Šalomouna, krále jůdského, s velikým množstvím velbloudův, zlato a jiné drahé věci nesoucimi, do Jůdstva se vypravila a mnohém víc všeho o Šalomounovi pravdivého shledala, nežli jest v svých zemích z pověsti slyšela. Ta že by toho času, když v Jeruzalémě byla, s králem Šalomounem manželsky obcovati, a počavši s ním plod, potom po navrácení se domů časem

**Meilech,
syn její**

svým syna, jménem *Meilecha*, zploditi měla. A toho že potom k otci, aby spolu mezi jeho jinými syny vychován a v dobrém zveden byl, odeslala. Jehož, když již svá léta měl a nad jiné sobě královsky a skvostně vésti chtěl, že král Šalomoun zase materi jeho s komonstvem královským vypravil. Ten že po smrti matere své kraloval a potomci jeho, kteříž nyní králové abissinští aneb mouřeninští slovou, až do těchto časův že by zůstávali a v té knize od mnoha set let životové jejich vypsání jsou. Ano i titul králův abissinských to zřejmě ukazuje, když se píší a titulují

**Králové
abissinští neb
mouřeninští
píší se z pokolení
Jůdova**

podnes z pokolení Jůdova, rodu Davidova a syny Šalomouna, z semene Jákoba etc., jakž toho více doleji doloženo bude.

Také podnes při dvoře krále abissinského že se nalézají rodové a pokolení židovská z těch, kteříž tehdejšího věku

od Šalomouna za přední rady a jiné dvorské oficíry synu jeho přidání a do jeho země propuštění byli, a těch potomkové že v těch úradech poslušně zůstávají i u veliké vážnosti je mají. Jakž to týž *Alvarez cap. 138. ibid.* písic vypravuje. Těchto (prý) let město *Sabaim* s příslušející zemí k správě jednomu z krevních přátel krále abissinského, kterýž slove král *Tigremahon*, postoupeno jest. *Idem cap. 41.*

Navrátím se k Arabům. Národ ten arabský nejprvé posel z Izmaele, z děvky Agar od Abrahama zplozeného, v 2. knihách Mojžíšových v 16. kapitole. *Iosephus lib. 1. c. 21.* A slouli před lety Agareni, však k tomu se znáti nechtěli, nýbrž Saraceny, jako by z Sáry, pravé manželky Abrahamové, posli, sami se nazývali. Byl národ všech časův divoký a bojovný, jakž o Izmaelovi sám Bůh to prorokoval. A nemnoho cizím králům neb národům poddanosti dokázali, sotva za času Trajána, císaře římského, pod mocí římskou a poplatníci jejich byli. *Eutropius brev. lib. 8., Cassiodorus.* Ač předtim přemožení byli od Oktaviána císaře, však platu a daní dávatí nechtěli. *Sext. Rufus.* Nejvíce s jízdou zacházeli a udatní rekové na koních byli (z jakýchž také i *Marcus Iulius Philippus* císařem římským učiněn jest, *Pompon. Laetus in vita eius*), nebo mají velmi rychlé koně a trvánlivé, k tomu zvyklé jednomu toliko obroku za den, takže na nich, jsouce sami trpěliví a těla tvrdého, mnoho zharcovati mohou. Jakž to kontrfekt příležití na koni předního arabského rejtaru ukazuje.

O národu arabském

V Arabii Pusté a Skalnaté napořád, v Šťastné na větším díle v širém poli pod stany aneb v horách a jeskyních bydlejí a obyčejně dělí se jmény, totiž že ti, ješto v městech jsou, mouřeninové, a kteříž krom měst, Arabové slovou.

Ti pak Arabové tuláci nebydlejí na jednom místě, ale tak dlouho se na jednom zdržují, dokavadž jim jejich pastvy a vody dobytčům stačí a všeho tu nevypasou. Potom hned dále táhnou s ženami, čeledí, s dobytky a se vším, co mají, a tak z rok do roka po houfích sem i tam se trmácejí, a zvláště blízko silnic, jako k té straně *Eufrates* řeky, kudyž z Alepu, z Damašku, z Turek aneb do Bagdetu, Balsary, Persie a Indie kupci jezdívají. A z druhé

Kontrfekt předního rejtara arabského

strany při moři Červeném, kudy *caravany* k Mahometovému hrobu do Mediny a do *Mecchy* a jinam táhnouti musejí. Tu všec-ko dátum jejich jest, aby zjezdili co káně všecku zemi, hledajíce, koho by s čím napadli, aby ho obloupili.

Nebo sic profantů, ani chleba pečeného, ani jiných věcí od jíd-la nemívají, leč co vyderou kupcům, než mlékem a masem živi jsou a mnohý, dokud živ, chleba ani jiné jaké věci od pokrmů nám obyčejných nezakusí. Bohatství jejich jest míti množství koňův, velbloudův a jiných hovad, též od zbraní, jako oštipcův, šavlí neb tulichů, terčí a lučišť. Takové věci jeden po druhém dědí a v dědictví je prodávají aneb profrejmarčí, rovně jako u nás se děje s grunty a jinými zdědilými věcmi. Protož žádnému sousedu víry nedrží, nýbrž kde mohou, země a města blízka i daleká, zjevně i zrádně v houfích, často i na tisíce přepadají, a co uchvátanou, tím se do vystačení živí, a sumou, z koho jen mohou býti, žádného nešanují a nelitují.

Oděv jejich obyčejný rovně takový jest, jakýž u nás Cikánův: hlavu oholenou jako jiní Turci nosí, sukně bez rukávů, dlouhé do kolen bez otevření, kromě kudy hlavy prostrkují, a ty žiněné jsou aneb soukenné, pod sukněmi nosí košili, u ní široké otevřené rukávy, jichž nezavazují, ale čím širší rukávy nesou, tím za nákladnější je mají. Na to jsou opásaní ledajakýms širokým koženým pasem aneb rouchou, na níž tulich neb šavle zavěšená jest.

Oděv Arabův a žen jejich

Obecní pak chasa jen v samé košili chodí a místem nazí, toliko nějakým hadrem zředu obestřeni bývají. Ženy jejich nosí gatě uherské z plátna bílého neb modrého, dlouhé až do kutkův, a majíce někam jíti, tedy jdou s tváří plátnem přikrytou, toliko díry v něm prodělávají, aby skrze ně hleděti mohly. A když se nejpěkněji ušperkovati chtějí, tehdy páteřů korálových, akšteinových a sklených, a co k tomu podobného míti mohou, toho na šňůru naváží a pověsí sobě přes tváře, po stranách vedlé uší, pídi zdýlí, a to když se jim okolo tváři a očí čistě klátí a chřestá, tomu ony jsou velmi rády, a které s to býti mohou, ty sobě prstěnků s drahým kamením najednají a na prsty nastrkají.

Místo stěvíc přednější mezi nimi obyčejně chlupatou kozí kůži okolo noh obvázanou nosívají a jiné, chudší, bosa běhají. Anobř také mezi nimi téměř napořád armpanty mosazné aneb stříbrné, s jaké mohou které býti, na nohách nad kotníky mívají. A pro lepší toho všeho vyrozumění dal jsem teď kontrfekt Araba v košili a ženu Arabkyni přiložiti.

Vrchnosti mají rozličné, nebo někteří mají své jisté krále po rodech, jako ti, kteříž okolo *Eufrates* řeky bydlejí. Těch král jest mocný a možný, Turka se v ničemž nebojící, anobř on sám ustavičně téměř proti Turku válčí, takže Turek, chce-li, aby kupce jeho svobodně přes pouště Pusté Arabie propouštěl a zboží nepřejímal, dává jemu každoročně platu do 60 000 dukátův. Ten jako jiní Arabové v poli přebývá pod stany a mnoho tisíc Arabův při sobě chová, však každý se živí, jak může. Na větším díle bydlí u řeky a pasův, kdežto veliká cla od kupectví běře a své poklady do některých pevností, jako *Iabar*, *Saphet* a jiných, shromažďuje.

Jaké vrchnosti mají

Kontrfekt Araba a ženy Arabkyně

Královského prachtu a dvoru žádného nevede, nežli prosté šaty hedbávné jedny neb dvoje mívá a ňáký halsbant zlatý na hrdle, v jiných věcech téměř svým možným Arabům jest podoben.

Jiní potom nejsou žádnému jistému poddáni, nežli koho sobě za *capa* a vůdce z rodu starožitného zvolí, toho sobě vysoce váží. Nebo když on někdy komu místo glejtu šavle zapůjčí aneb něco z svých zbraní, tedy jich sobě tak váží, jako by on tu sám přítomen byl, a nic proti jeho poručení nečiní.

Jiní sou dokonce bez vůdce a hlavy, a ti netoliko v arabské zemi, ale i v jiných tureckého císaře okolních zemích, jako v syrské, židovské, egyptské etc. zemi, kde se jim treťí, aneb dokud jich nevyženou, všudy štrafují a prolezou. A na kohoť něco majícího přijdou, všeť mu poberou, buď on Turek neb kdokoli, ani tomu neodpustí, a chtěl-li by některý baše proti ním co

předseví, neví, který houf viniti, protože jich mnoho houfův porůznu jest, a který co zlého učiní, ten jinam odtáhne; anebo by se mstili, takže by napořád třebaš všechny země turecké, z těch stran všudy beze všech pevností jako otevřené, plundrovali a hubili.

Ty i druhé všechny Araby ač jest se nejednou pokoušel císař turecký pod svou moc přivesti, nikdy však toho dovesti nemohl. Nebo tím samým jej umdleli, že do hor a pustin před ním odtáhli, kamž jeho lid za nimi pro hlad, žízeň, horko etc. nemohl dostačiti, a mezitím onde i onde skrze vpády mnoho jemu lidu pomordovali, takže musí na ten čas jim jejich svobody nechati a s nimi v dobrém srozumění býti. A ten jejich rozdíl odjinud nepochází nežli z veliké nesvornosti, kteráž mezi nimi jest, a vedlé toho, protože hrubě daleko v cizích zemích roztrženě bydlejí. Nebo před některýma sty lety, dokud svého *generala* a krále měli, drželi se více pospolu a mnohé války vedli i mnoho národův sobě podmanili, jako celou *Numidii*, *Barbarii* a mnoho jiných království v Africe, až odtud i do Hišpanie se dostali a několik set let království *Granata* v držení byli. Ale ničehož nezdrželi, nebo všechny pevnosti těch zemí jim odňaté jsou, ale z hor a z krajův vytištění nejsou, nebo nejvíce v nich se po houfích toulají, nejinak než jako v své vlasti Arabii, a ze mzdy králům těch zemí slouží, anebo někteří dokonce v poddanost uvedení jsou. O čemž mnoho píše *Giov. Lioni Afr. 1. parte dell’Africa*.

**Jak předešle
mocní byli**

Těchto let že žádných válek v těch zemích za dlouhý čas nebylo, tím jest to, že nic pořádného začítí neumějí, leč kde koho množstvím přemohou a po tatarsku utíkaním a zase se navracením škodí. A na krádež jsou tak doskoční i opovážliví, že by pro kus chleba do ohně skočili, a tak chytře a bystře s ní zacházeti umějí, že by, jakž se říká, pod slepicí vejce, an by neučila, ukradli.

Za starodávna, zvláště za římských a křesťanských císařův, byli milovníci umění filozofského, *Aristotele*, *Platona* a jiných sobě vážili a podnes nejpřednější umění lékařského *authores* z jejich národu posli, zvláště tejných umění, jako cabalistských, talmutických a hvězdářských, před rukama jsou. O nichž

Pic. Mirandula lib. 1. vanit. gent. et lib. 8. c. 6. in astrolog., item artis cabal. Ioh. Pistorii etc.

Jakož potom ti a takoví, když Mahomet mezi nimi povstal, mnohých básní a bludův příčinou byli a mnozí z nich svým mudrováním tak mudrovali, až na větším díle epikureové učinění jsou a po mahometsku se obřezují, ač před Mahometem za času apoštolův příkladně židův obřízky užívali. *D. Clemens lib. 8. ad Iacob. frat. Domini.* Avšak v rymování se cvičí a v rytmích své činy na myslivosti, v bitvách provozované a freje vypisovati se snažují, jakž o tom *Leoni Africano sub. all.* vypravuje.

Kapitola XV.

O Červeném aneb Rudém moři

Červené aneb Rudé moře latině slove rozličnými jmény, z jiných a jiných příčin: jako *Erythraeum*, od jména krále *Erythraea* tak nazvané, *Curt. lib. 7., Plin. lib. 6. c. 22.*, jinák v Písmích svatých moře Třtinovaté, *mare Carectosum*, židovsky *Iamsuph*, Červené od hor červených a barvy železné, kteréž červený mramor vydávají, *Hugo de Lintschot 2. parte c. 4. Ind. Orient.*, aneb od země a písku červeného na dně, kteréhož však v těch místech u *Sues* sem neviděl. Nebo voda nikoli červená není, jakž se někteří domnívají, ale čistá a sklenné barvy. Ještě jmenuje se *sinus Arabicus*, moře Arabské, protože při Arabii leží a jako do země arabské se táhne.

Jaká jména má

Velikost jeho vztahuje se na dýl, a to, jakž *Lopez lib. 2. c. 10. descr. reg. Congo*, na 1 200 vlnkých učiní českých 240 mil, šířka pak místy na 5, 15 a nejvíce 20 mil se táhne.

Jak veliké jest

Počíná se nedaleko města Aden, totiž tu, kdež nejužší vrchy z obou stran země arabské a Afriky má jako nějaké dvě bašty a brány. A slovou ti vrchové vlastními jmény z té strany Arabiae *Capo de Guadafu*, jinák *Capo d'Ara*, z druhé strany Afriky *Capo Rosbet*. Od *Capo de Guadafu* táhne se arabská země až právě

k *Sues*, z jedné polovice. Z druhé strany od *Capo Rosbet* jest země abissinská, po ní troglodytská a egyptská až k *Sues*, kteréž na druhém konci proti těm horám a jako vratům leží.

Obsahuje v sobě, mimo mnohé jiné malé, tři hlavní ostrovy, na nichž lidé bydlejí: *Camaran*, *Delaque* a *Suaquem*. K tomu prvnímu ostrovu může se od počátku s všelijakými naladovanými šífy jeti bezpečně, ale odtud dále až k *Sues* nelze jinudy než prostředkem, kdežto, jako by údolí neb příkop byl, nehlouběji jde voda, však divně se točí a velmi nebezpečně tu s malými a nehlubokými šífy jeti se musí, a to pro skalí a mělkost velikou, jinudy není možné projeti. Nýbrž ani skrze ten *canal* aneb prostředek, leč ve dne, není bezpečno jeti. Nebo v noci špiče skal a točenice viděti se nemohou, an dosti ve dne činiti mají, aby jich pilně šetřili.

Co se v něm nachází Jest moře na ryby nehojné, takže dost málo jich v něm chytají, a to z těch příčin, že nemá okolo sebe nikdež žádné řeky, která by do něho padala a s sebou ryby drobné vnášela. Druhé, že vůkol něho ani v něm žádné trávy dobré rybám k pastvě neroste než toliko místem rákosy, kteréž k žádnému pohodlí a užitku nejsou. Avšak jest vzácné pro korály, kteréž v něm rostou, a pro plavbu.

Korály v něm dobývají pěkné červené, bílé i strakaté a místem co ruka tlusté, však vnitř duté, nerovné, zpukané a děravé. Co se menších cinků a rohův neb proutkův dotýče, ty jsou celistvé, hladké a mocné ke všem potřebám. Protož těch velikých pařezkův nepotřebují nežli na okrašlování oken, dveří, truhel a jiných potřeb, netoliko při meschytích, špitálích, ale i při dvořích neb forbercích.

Plavby se užívá pro mnohá kupectví, kteréž z Indií Východních od mnoha set mil po tom moři až do *Sues* se dodávaly, však jak jsem výš dotekl, že od jistých míst na větším díle na malých lodkách do *Sues* se vozily a vozí, a ty nejvíce z palmového dříví a listí spletené, provazy lýčenými svázané a hřebíky dřevěnými sbíjené jsou.

Odkudž někteří škrybenti tak smejšleli a psali, jako by tam lidé proto žádných želez na lodech svých neužívali, že (prý)

magnetových skalí v tom moři mnoho jest, kteréž by pro nejmenší kus železa lodí k sobě táhly a na kusy roztržily. Ale v tom jsou se velmi omejlili. Nebo tu se žádného magnetu nenachází, ač barvou hrubě všecky okolní skály magnetu nápodobné jsou a blyští se, jako by je olejem namazal. Raději sama pouhá chudoba a nedostatek dříví i železa k tomu je vede, že tak malé, z proutí a lístí palmových spletené a svázané lodí, a ne z fošen, tak jako jinde mají. K tomu není magnet takové moci, aby mohl pro kus železa lodí naladovanou přes moc větru a lidskou vesly pomoc k sobě přitahovati. Ale že se nikam ven z toho moře nepouštějí, protože toliko k portům těm dojíždějí, do kterýchž velicí šifové mohou, a z nich kupectví berou, a přes to, že jest to moře tiché, pro svou uzkost a mělčinu, i nebezpečné pro skalí, nepotřebují jiných větších a nákladnějších lodí. Naposledy poráží se ten omyl skutkem, poněvadž císař turecký do třicíti galejí v *Sues* ustavičně má a ty od železa dobře opatřené jsou, těmi však bez překážky magnetu, ač pro skalí velmi nebezpečně, vždy od jednoho konce k druhému každoročně projíždějí a se plaví.

O tom moři v Písmích svatých činí se zmínka pro obzvláštní div a skutek Boží, totiž převedení lidu izraelského prostředkem toho moře, kdež se vody rozstoupily a byly jako zdi, po pravé i po levé straně, takže lid suchou nohou na druhou stranu nad městem *Sues* (o čemž jsem nahoře zmínku učinil) přešel. Což vida král farao a lid jeho vojenský, kteříž Izraele honili, když se také do něho pustili a projeti myslili, byli od vod zatopení a doprostřed moře vraženi, takže nezůstal z nich ani jeden, jakž se to obšírněji vypisuje v druhých knihách Mojžíšových v kapitole 14. a 15.

Připomíná to též jeden starožitný historik, *Berosus in Ascatade*, toho smyslu slovy: léta osmého *Ascatadis*, král egyptský, *Cancre*s řečený, byv kouzly židovskými přemožen, zahynul v moři Rudém.

Tuto čtenář pobožný nemusí se na tom zastavovati, že dokládá kouzly židův, kdyžto nám jest z Písem svatých povědomo, že mocí Boží to se stalo, nebo ten jistý píše o tom jako neznaboh

**Skutek Boží
při tom moři
stalý**

a pohan, neměv o tom skutku Božím od jiných nežli od pohanův zprávu. Avšak proto sem jej tu přiložil, aby vědomé bylo, že i pohanští *authores* strany zahynutí faraona s Písmys svatými se srovnávají a ta věc že všemu světu tehdáž známa býti musila.

Města s porty Měst, při níchž by porty byly, málo jest pro nepřístupnost k břehům. Avšak nejřednějši pokládají se z té strany Arabiae: *Sues, Thor, Zibith, Zidem, Adem*, z druhé strany *Suaquem, Erioco*, kteréžto všecky turecký císař drží, kromě *Zidem*, neb přináleží k městu *Meccha*, kteréž od něho dne cesty vzdálí leží a svého vlastního pána má. A druhé, *Erioco*, to jest krále abissinského vlastní.

Za starodávna jaký obchod a kupectví po Rudém moři bylo Bylo Rudé moře po všeka léta, jakž se v pamětech snáší, slovoutné pro handle a dodávaní po něm z Indií Východních všelijakých drahých věcí a kupectví do Evropy, Afriky a na větším díle do Aziae. Nebo nebylo žádné jiné cesty před lety obyčejnější jako skrze Egypt od Alexandriae po Nilu nahoru, až kudy se po zemi k moři Červenému vozilo, a zase od moře dolů po Nilu do Alexandriae, odkudž potomně na všecky strany světa docházely. Nebo nacházejí se předešlých císařův římských mnohá v právích císařských *in Codice et Novelis constitutionibus* o důchodech, clech etc. země egyptské vyměření a poručení. Obzvláštěně pak císaře *Marca* a *Commoda*, z kterých by se věci a co ungeltu neb cla při moři Červeném platiti mělo, nařízení jest. Odkudž se poznati může, jaké jsou se znamenité věci na onen čas z Indií do Egypta dodávaly, jmenovitě: skořice, pepř dlouhý, pepř bílý, hřebiček, špikanard, *cassie, costus, xylocassie*, mirra, kadidlo, *cassia fistula, thymiama*, kadidlo skládané, zázvor, *ammoniacum, amamum, galgan, galbanum*, lazůr, dřínová houba, gummi, rájská zrna, skořicové dřevo, *carpesium*, subtilné kmenty všelijakých barev, slonové kosti, ebenové dřevo, všelijaké drahé kamení, jako perly, diamanty, smaragdy, safíry, rubíny etc., hedbávi, šarlat a zvířata divná.

Těchto pak časův přes ty všecky vyčítané materiae známé jsou i nám tyto věci z Indií pocházející, totiž porcelány, muškátový květ, kůlky, *indigo*, barva drahá, *myrabolanum*,

tamarimum, camphora, opium, amfion, bangué, ambra, rhabarbarum, manna, tamarindi, iaqua, turbith, cubeby, duriakon, iambos, mangas, ananas, samaca, bettele, arecca, sanguis draconis, vannanas a jiných podobných ovocí, letkvaří, *aromatum etc.*, jež by dlouho bylo vyčítati, zvláště od pomorančí, citronů etc. v Evropě se nacházejících, jichž tam všech hojnost mají, tolikéž nám neznámých zvířat rozličných pokolení mnoho se z těch zemí vozí, o čemž *Hugo de Lintschot* v čtvrtém dílu o Východní Indii obšírně vypisuje.

Z kteréhožto tak rozličných věcí poznamenání rozuměti se může, jak obyčejná i užitečná plavba po moři Rudém bývala. Nebo svědčí to mezi jinými autory *Cicero* v jedné své *oraci*, že za jeho časů král *Ptolomaeus Auleta*, otec královny *Cleopatry* poslední, měl z Egypta samého důchodu a platu ročního 12 500 talentů neb hřiven, v naší sumě počítajíc, půlosma milionu zlata, ješto tehdejších časův nedobře bylo spravováno.

**Plat v samém
Egyptě
z kupeckých
handlův**

Potom přišlo to království v moc Římanům, ti jsou ovšem lepší užitky z něho brali, jakž mnohá a častá v právicích o tom nařízení před rukama jsou.

Posledních pak těchto časův, když z římské moci žoldánům Egypt se dostal, ze všeho nemírné, nýbrž duplované daně a cla dávati musili, a kde za starodávna na tom moři sotva patnácte neb dvaceti šífů pospolu bývalo, nyní velké armády semotam se vídají.

Protož každý souditi může, jak veliká suma peněz žoldánům a těchto nynějších let Turku se scházela a posavád schází. A kdyby překážky od Portugalezců nebylo, kteříž před některými lety do Indií z Hišpanie začali jinou, dalekou, neobyčejnou a velmi nebezpečnou cestou po moři *Oceanu* svými šífy dojížděti a odtud sami sobě i pro jiná křesťanská království všelka těch zemí bohatství a kupectví ladovati, ano také mimo to ani Turkům handlovati v Indiích téměř v ničemž nedopouštějí, sami mnohá království tam opanovavše, a přes to všecko i po moři Červeném začasté štrafujíce i města plundrují a Turky

všelijak ssužují, o čemž v následující kapitole obsírněji toho doložím. Takových, řku, překážek kdyby nebylo, nebylo by na důchod v světě bohatšího a jistšího království jako toto egyptské.

Někteří staří egyptští králové, znajíce takové
Předešli králové někteří vody Rudého moře a Nilu v jedno spojití chtěli toho moře příležitosti, chtěli moře Rudé s mořem Prostředzemním a jiní s Nilem řekou spojití tak, aby se z jednoho do druhého plaviti a tím volněji všelijaké věci do Egypta dodávati mohly.

Herodotus lib. 2. píše, že král *Sestoris* začal od moře Rudého příkop k Nilu dělati a ten čtyř dní cesty dyl v sobě obsahoval a na špic byl, co by dva šífy největší se minouti mohly. Avšak po ztracení při tom kopání a díle do 120 000 lidu a jsa věštím duchem, aby toho zanechal, napomenut, od předsevzetí svého přestal a toho příkopu nedokonal.

Darius, král perský, tutouž věc před sebe vzal a dělal příkop široký 70 loket a hluboký, co mohl šíf nesoucí deset tisíc liber stíží stačiti, ale nic nedovedl. Až po něm král *Ptolomaeus* udělal strouhu sto střeoviců šíří, třiceti hlubokou a dlouhou 37 mil vlaských, do kteréž vody z moře napustil, a potud plaviti se mohlo. Však když dokonati chtěl, porozuměl, že moře Rudé bylo o tři lokty vyšší nežli země egyptská a Nilus, kteréžto kdyby se bylo mělo pustiti, bylo by netoliko řeku Nilu svou slanosť nakazilo (nebo Nilus všemu Egyptu vlahu, ourodu i nápoj dává), alebrž všecken Egypt potopilo, a protož musil toho tolikéž tak nechati, jakž o tom *Plinius*, *Strabo*, *Basilus in 4. hom. sex dierum*, *Aeneas Silv. in cosmogr.*, *Batt. Ram. tom. 1. fol. 371.* dále vysvědčují.

O královně Kleopatře píše *Plutarchus in vita Antonii*, že chtěje oznámeným příčinám vyhnouti, dala se do kopání jiného příkopu, aby ten *istmum*, což jest říci uzkost země, mezi mořem Rudým a Prostředzemním na 300 honův v sobě obsahující, otevřela, že by moře jedno jako druhé slané jsouc, tím bezpečnější průjezd dalo a Egyptu k žádné škodě nebylo. Ale měla překážku od Arabův a potom brzo smrt její v to vkročila, takže opět nic nebylo dokonáno. Příkopů těch ještě nedaleko od *Sues* i jinde po poušti dosti mnoho patrných znamení podnes jest a to jsem já vše tak býti očitě spatřil.

Kapitola XVI.

Diskurs o Indiích Orientálských, co jsou za země, jak jsou se do nich Portugalezové dostali a jak tam podnes hospodaří

India jedním jménem nazvaná jsou mnohá království a krajiny, kteráž od západu mezují s zeměmi *parapomissadskou*, o níž *Plinius lib. 6. c. 20. 23.*, *Arachosii*, o níž *Strabo lib. 11.* a *Ptolom. lib. 6. c. 20.*, a *Gedrosii*, jinak *Tarsis*, o níž *Sabellicus* zmínku činí.

Meze a termíny Indie

Od půlnoci začíná se od hory *Imao*, kteráž jest díl vrchův *Caucasus* řečených. Od východu stýká se s královstvím *China* a od poledne spojuje se s mořem *Oceanus*, kteréžto (jakž *Pomponius* píše) do šedesáti dní a nocí cesty po moři břehy indické smáčí a zalévá.

Nejvíce pak dělí se India na dvě: jedna jest z této strany řeky *Ganges* ležící, totiž od západu počínajíc až k řece *Ganges* se vztahující. Druhá za řekou *Ganges*, totiž z oné strany řeky až k Chině dosahující. A sumou všechny země mezi řekou *Indus* a *Ganges* ležící Indie slovou.

Jak se dělí

Ti národové a krajiny byli vždycky všech časův velmi vznešení, netoliko proto, že všelijakých umění a řemesel, kupectví a zboží pilní byli, ale také nikdy cizím králům a potentátům nebyli poddáni, krom jediného Alexandra Velikého, kterýž jen toliko skrze zemi jejich s lidem válečným projev a některé jejich

krále přemohy, zase zpátkem odtáhl a jim regimentu zanechal, o čemž *Quintus Curtius* a *Diodorus* píší. Takže se neví, aby od počátku světa který národ býti mohl, ješto by svých svobod a řádův tak chvalitebně hájil a je zachoval, jako tento indianský.

Národ jest a byl všech časův pohanský a slavně vystavené kostely svým modlám, místy naše kostely nákladem, velikostí i mustry převyšující, měl a má.

**Náboženství
Indiánův** Toho národu lidé byli v svém pohanském náboženství nejvycvičenější mezi všemi národy a to náboženství své tajivali, jiným ho v žádné příčině nezjevujíce. Věřili pak v jednoho boha, modl a obrazů v kostelích netrpěli, přirození všech věcí zpytování možných zpytovatí se cvičivali. Snažovávali se také věštím duchem uměti hádati etc. Sami však žádného cizího tomu nevyučovali. Kně-

**Kněží jejich
*brachmanes*** ží svých od starodávna *brachmanes* řečených na tisíce mívali, kteřížto vším náboženstvím vládli a pythagoritský život vedli, jakž o ních nemalo píší *Pic. Mirand. lib. 1. de van. gent. c. 2. etc., lib. 7. de rer. etc. prae not. c. 9., Philostr. in vita Apoll., Bardessanes Syrus.*

Ti *brachmanes* byli u veliké vážnosti jmíni. Nebo po králích nejpřednější bývali, úřady vládli a za proroky je měli, kteřížto lidu tomu mnohé ceremonie a řády vynalezli, a což podivné hodné jest, přes dva tisíce let v své podstatě a posloupnosti zůstávali, takže se podnes ještě v Indiích nacházejí a *bramanes* slovou, jakž to svědčí *Hugo de Lintschot lib. 2. Orient. Ind. c. 36., Odoardo Barbosa nell somm. delle Indie*, kdežto mnoho o jejich náboženství vypisují.

I toto se tolikéž o ních nachází v Historii církevní Eusebiově a u jiných autorův, že jest apoštol svatý Tomáš v Indiích evangelium kázal, a mnoho tam na víru křesťanskou obrátiv, návodem těch *brachmanů* mučedlnickou smrtí u ních život dokonal (ač sic *Dorotheus synopsis* svědčí, že by svatý Bartoloměj v Indiích kázati měl) a podnes v těch zemích památky o svatém Tomášovi se nalézají, a to mezi křesťany těch krajin, kteříž do dnešního dne své náboženství

tam konají a svobodně po všechny časy je vyznávali. Ti mají ještě mnohé paměti skutkův a divův od něho za živobyjí jeho činěných, a nadto výše na památku jeho kostely jménem jeho posvěcené, až i město svatého Tomáše, jináč *Meliapor* nazvané mají.

**Ve jménu
jeho tam
město a v něm
chrámu sobě
posvětili**

V tom podnes jest kostel, v němžto kaplička dřevěná stojí, udělaná z toho dříví, kteréž za času svatého Tomáše zázračně k tomu obráceno bylo. Nebo že jest (prý) sv. Tomáš žádal při králi, aby mu dovolil kapličku vystavěti, v níž by kázati mohl, a král původem *brachmanů* nejprv nechtěl tomu dovoliti, ale že potomně musil, kdyžto něco dříví velikého v jedné řece se zastavilo, takže pro ně s žádnými šífy projížděti nemohli; kteréžto dříví že žádnou lidskou mocí, ani skrze spřež tří set slonův, jež král dal zapřáhnouti, z té řeky vyvléci se nemohlo, až je svatému Tomášovi dovolil vytáhnouti. Ten že je svým pasem beze vši nesnáze na sucho vytáhl a z něho tu kapličku vystavěti měl. *Hugo de Lintschot cap. 15. Orient. hist.* V té tehdy kapličce jest hrob a v něm *reliquiae* neb kosti svatého Tomáše ukazují, kteréž u veliké vážnosti chovají.

Dotčení křesťané indiánští své církevní služby a ceremonie řeckým sic obyčejem, ale řečí chaldejskou konají a mají své biskupy, z nichž jeden nedávno v Římě byl a potvrzení služeb v náboženství jejich pro bezpečenství před Portugalezery obdržel. Nebo oni od Portugalezerův všemi obyčeji a obchody se dělí a jiní sebe v ničemž předčiti dáti nechtí, a protož pro snadnější rozdíl křesťany svatého Tomáše se jměnují. *Hugo de Lint., s. Giovan de Barros nell'istoria.*

Ta země India slove jazykem jejich *Indestan*, od řeky *Indus*, kteroužto oni sobě za velmi svatou pokládají, protože z ní zdaleka na poštyřských koních vodu jinam sobě nositi dávají a ní těla svá obmývají, upřímně tak se nadějíce, že takovým jí se mytím své hříchy smývají. Anobrž komu jen se toho může dostati, aby jsa velmi nemocen a obávaje se smrti, mohl se dáti donesti k té řece a nohy do ní z břehu vstrčiti, a tu tak umra jináč nemyslí, než

**India nyní
Indestan slove**

že upřímo do nebe se dostane. A kdo nemůže živý k vodě té dostačiti, ten poručí po smrti své kosti neb tělo na prach spálené do té řeky metati, aby vždy tím způsobem spasen byl. *S. Giov. de Barros.*

Obsahuje pak v sobě několikero království, z nichž nejpřednější jest *Malabar*, jehož král bydlí v městě *Calicut*, někdy nejpřednějším ve všech východních zemích, a to pro handle, cla aneb ungely z šífův, jichž tam veliké množství ze všech stran východních přijíždívalo, a král odtud největší důchod mívá. Ale nyní že mu Španielové mnoho zemí odňali a handle jinam obrátili, o mnoho chudší jest. *Osorius lib. 2.*

Abych pak k cíli, k němuž směřuji, přišel a o obchodu Portugalezův v těch zemích dostatečnou zprávu učinil, věděti sluší, že těchto let jmenují se Indií všecka království východní, kteráž Turku, Peršanu a tatarskému chánu poddána nejsou, mezi kterýmižto stará Indie výš oznámená jedna *provincia* a kraj toliko jest.

S. Gio. de Barros pěkně Azii na devět dílů vedlé položení geografického a grádu rozděluje, u něhož se o těch všech Indiích výborně vyzrozuměti může. Item *l'universale fabrica del mondo di m. Gio. Loren. d'Anania.*

**Řád a správa
jejich zname-
nitá**

O těch zemích a královstvích, o jejich regimentu, obyčejích, městech etc. bylo by mnoho psáti, toliko však kratičce dotknu, že jsou od starodávna vždycky dobrý řád i správu nejlepší, nercili mimo tyto naše, ale raději mimo všechny země na světě měly. Obchody, handle znamenité vedly, řemesla důvtipná a všelijaká slavná u nás umění, nic našim zemím napřed nedadouce, provozovaly a mnohých věcí u nás žádný by dělati nedovedl. Odkudž také za našich let ta převelmi platná a téměř na pořád všechněm lidem prospěšná impresí do našich krajín se dostala, totiž léta 1450. *Sabel. en. 10.* Nástroj také děl odtudž k nám přišel léta 1354. *Munst., Stephan. Torcatulus, Barth. Tacius.* A jakž *Stumph. 13. Helv.* píše, že děla léta 1380 od jednoho *Bertholda* Švorce nalezená jsou a předtim o ních v Europě ani v Africe nevěděli, v Indiích pak měli je před tisíci lety. *Les essais du Montag. lib. 3.*

Nebo když se tam nejprv Portugalezové dostali, tedy v některém místě kusů děl na sta našli, a některé tak veliké, že sto volův jedno měli co táhnouti. *Hugo de Lintschot.*

Netoliko pak děla, ale všelijaké jiné vojenské municie a zbraně mají, a to nejen k dobývání měst, ale i do pole k tažení; ano-brž s tím se vším, s čímžkoli k nim Portugalezové, domnívajíce se, jako by u nich za divné býti mělo, přijeli, to oni za hříčky proti svým nástrojům pokladali a lepší své věci jim ukazovali, říkajíce o sobě, že všickni toliko jedním okem, oni pak sami že dvěma hledí. *Nicol. di Conti.*

Knihy v jazycích jejich rozličných a na pěkném papíru tištěné do křesťanstva se vozí. Odkudž znáti se může, že ten národ z přirozené živlův mírnosti a dokonalosti ve všech věcech tělesných právě dokonalý jest. Města a domy pěkně vystavené mají, aniž my stěžkem bychom tomu věřili, co se píše o jejich nákladných palácích, o svrščích, nábytcích, klénotích a jiných věcech od bohatství, nádhernosti a rozkoši v nich, jež by zouplna vyčítati celá kniha nestačila. Viz o tom spis *diversi avisi particolari del' Indie dalli rev. padri della Comp. di Gesu.*

Kupci místy mezi nimi jsou tak bohatí, že mnohý vlastních lodí má 30, 40 i víc v svém handli, a časem všecky naladuje rozličným zbožím, že obyčejně šíf s tím, co v něm jest, za 50 000 dukátův státi bude. *Nicolo di Conti narrat.*

Bohatí sou

Mají mezi sebou všelijaké řemeslníky a obchodníky, rovně jako u nástěž mají materií k šatstvu, od zlatohlavu, stříbrohlavu a hedbáví více nežli u nás, potom od konfektův, ovocí a pamlskův velikou hojnost, od ptactva, zvěři a všelijakých dobytkův pitomých i ryb dostatek, a toho všeho umějí velmi nádherně a oupravně s vonnými věcmi, zvláště pak ženské pohlaví, užívati.

Řemeslní

Není zajisté chlipnějších žen na světě, které by více toho šetrily, jak by mužům pokrmy a jinými praktikami k rozkoši těla příčinu dávaly, jako v těch zemích. Pročež také všudy tam nevěstek plno jest a za žádný téměř hřích smilstva nemají, jakž toho plné historie jsou o těch věcech svědčící. Avšak manželky, zvláště

vzácnější, tak svým manželům věrné jsou, že po smrti mužův svých na hranice, na níchž těla mrtvá na prach spalují, u přítomnosti přátel a známých, jimž k líbosti ty manžely pojímaly, tu s nimi se rozžehnavajíce při velikém zvuku muziky a s pochvalou všech přítomných dobrovolně s radostí skákají a se s nimi zaživa upalují. *M. Ant. Pigafetta viag., Nicolo di Conti.*

Lidé ti v oděvu nejednostejný způsob zachovávají, někteří odpoilu nazí, jiní v jednoduchých sukních, jiní nákladně, jiní zas prostě chodí, nebo pro nesmírné horko nelze tam mnoho šatův na sobě nositi, o čemž by také bylo mnoho psáti.

Již pak tuto některá toliko přední království zejména polo-
žím. Nejpřednější a zvláštní v těch zemích království jmenuje se
China *China*, a to pro zahrady, řeky, rozličná ovoce
i jiné lidskému srdci žádostivé věci, za nej-
rozkošnější a nejbohatší všeho světa se pokládá, a to dělí se na
patnáctero království, v nichžto se najde všech přes 440 pěkných
a hrazených měst, kromě městeček, tvrzí etc., jichž nesčíslný po-
čet jest. Obyvatelův pak do 70 milionů, kterýžto počet sotva by
se ve vší Evropě shledati mohl. *Giovan. di Barros, Odoardo Bar-
basa.* Všickni napořád, kdo rukama, nohama a jakým jiným
oudem vládnouti mohou, byť jednou rukou neb nohou bylo, pra-
covati musejí a žádnému zaháletí, ovšem žebrati nedají, takže
v jednom městě *Cantan* do 4 000 slepých, kteříž mlejny ručními
mlítí musejí, pokládají, a tou příčinou všecka země nanejvýš
dobře se vzdělává a nikdež nic prázdno a zahálivo není. *Boterus.*

**Moru není tu,
kdež přebývají
středmost
dobrá a práce
ustavičná** Z té příčiny není se čemu diviti, že v té zemi
ani v jiných okolních nikdy moru nebývá, ani
tak mnohých nemocí jako u nás, když to tak vše
středmostí svou a zdravým povětrím i také
ustavičným pracováním oni přemáhají. *Nicolo
di Conti, Boterus.*

Krále mají své vlastní, kteříž v tom dobrém způsobu a re-
gimentu již na dva tisíce let panovali a tak všecky věci, co se
handlův a důchodův dotýče, vedli, že každoročně do 120 mi-
lionů korun důchodů jemu se schází. O čemž, ač zdá se k víře

nepodobná věc býti, však toho *Boterus lib. 2. par. 2.* příčiny přivozuje, že tak jest, a pojišťuje.

Píše *Pigafetta* o jednom slavném paláci a hradu toho krále v jednom městě (v němž od jedné brány až k druhé celý den se jeti musí), že má sedmery zdi vůkol a při každé některý tisíc *guardie*, kteříž se jednák ve dne, jednák v noci mění. Uvnitř že jest množství palácův a mezi nimi čtyři královští, v nichž audienci přespólním legátům dává. Jeden že jest vnitř i zevnitř mědí pobitý, druhý stříbrem, třetí zlatem, čtvrtý perlami a drahým kamením krumplovaný a osazený. Zahrady pak a jiné věci k víře nepodobné že tam býti mají, jakž o tom o všem jiní mnozí odtud přijíždějící vysvědčují. *Osorius lib. 11.* píše, že lid v Chýně obojího pohlaví život a obcování vedou ku podobenství franckého a německého národu, totiž velmi pobožný a chvalitebný.

Slavný palác
a hrad

Po tomto království jest nejpřednější *Siam*, jináč *Menan* slove, jehožto král má devatero jiných království pod mocí svou. Lidé v nich nejsou řádem a regimentem podobní, ani důvtipnými obchody Chinenským rovní, než místy v některých pomořských městech dosti vlidní a vycvičení jsou v handlich a potřebách vezdejších. Nejvíc však na urozenosti a starožitnostech rodu sobě zakládající, málo se jich na řemesla oddává, než každý chce zemanem býti.

Siam

V tom království jest samých Arabův mahometského náboženství kupcících přes 25 tisíc. Po něm jest *Udia*, v němž do 400 000 obyvatelův a susedův býti a do 200 000 šífů malých i velikých se nacházeti má, protože jako Benátky u vodě leží, a 50 tisíc vybraných jonáků k boji to samo město vypraviti může.

Král jejich má 6 000 drabantův a 200 slonův při dvoře. K boji pak hotových má 3 000 slonův, dva tisíce rejtarův a 250 000 pěších, kterýmž z rok do roka plat a vychování dává, bez utiskování obyvatelův a poddaných. *Boterus a Som. delle Indie Ori.*

Po něm jest království *Pegu*, vším dobrým ve vši hojnosti oplývající, a zvláště výbornými porcelány, kteréž dělají tímto způsobem: vezmouce trupel bílé

Pegu

hlíny vonné, s tou rozdělají na prach stlučené škořepiny na mořském břehu sbírané z jistých živočichův, a vaječné škořepiny přidadouce, udělají, že bude jako těsto, a z toho potom formují, jakou chtějí, nádobu, i všelijakými barvami je napouštějí, tak jako u nás skla. Kterouž, jak hotová jest, do země spěšně, aby se neztlačila, zasypí a v zemi do 80 i do 100 let nechají. Že pak z nich žádný, kdo kterou zakopá, živobytím svým nedočká, protož vystavují jistá znamení a přitom čas poznamenají, aby dědicové jejich nádoby takové potomně najíti mohli a vyzdvíhli. Timhle způsobem rodičové potomky své jako nějakým podílem otcovským zachystávají, takže potomci jejich takové nádoby třeba každého roku nacházívali a nedostatku v nich žádného nemají; k jídlu pak a ku pití nejvíc jich potřebují, protože žádného jedu v sobě netrpí, nýbrž neb jej vyrazí z sebe ven, anebo se rozpukne. Z nich tedy píti a jísti bezpečno jest. *Odoar Barbosa, Pigafetta.*

O jejich obyčejích, králi a věcech v těch zemích rostoucích vypisuje *Lodov. Barthema cap. 15. 16. a Somm. dell' Indie.* Po nich

Bengala, Narsinga, jest *Bengala, Aracan, Indonstan, Orix, Narsinga*, jináč *Bisnagar*, všecko obzvláštní království mocná. Zvlášť pak král z Narsinga, kterýž prý samého ženského pohlaví v službách užívá a mnoho set panen, co nejpěknějších může vyhledati, při svém dvoře chová. Tolikéž když na vojnu táhne, několik tisíc jich povolá a ty již na to plat jistý v čas pokoje i války berou a mnohé z nich své manžely mají, však pro samu krásu jen k tomu obrané jsou a jim odtud veliká čest se děje. Nebojují pak ony s nepřátely, ale aby toliko svou přítomností tím více jonáků a mládeže po sobě na vojnu potáhly, kteříž by před nimi udatněji sobě počínali a od nich za milovníky oblibováni byli; jakož pak některá z nich nejen při dvoře, ale i na vojně sto i víc milovníkův má a král často do pole s 700 000 lidu válečného vyjíždívá. *Pietro Alvarez, Oduardo Barbosa, Boterus.* Obzvláštně *Ioh. Barros* píše o jednom tažení, že v něm 12 000 samých svodníků a nevěstek obecných trojnásobný počet byl, kromě od krále žold majících, střelby veliké několik kusův a jiných válečných nástrojův k víře nepodobný počet.

Potom *Malipur, Coromandel, Cael, Pescaria, Malabar, Canara, Decam, Guzurat*, jináč *Cambay*, jehožto *Cambay* král, jakž *P. Maffeo* píše, že jednoho času 150 000 rejtářů a 500 000 pěchoty, 1 000 kusů střelby, 500 vozů pro prachy a koule, 200 slonův proti velikému *Mogor* do pole vyvedl, avšak poražen byl. Město v něm jest *Cambaya*, sto třiceti tisíc domů v sobě mající. *Boterus*. Také prý obyčej má král *Cambaye* jakési listí a koření jedovaté jísti a z mladosti jeho tak požívati, kteréž se mu potom v starším věku v pokrm obrací a jemu nic neškodí, ale jiné samým dechnutím neb plinutím na někoho škodlivě uráží i jistou smrt přináší, jakž to prý dělává, když koho umořiti chce, že naň toliko dechne. Práví také, že každou osobu ženskou, s kterou obcuje přes jednu noc, umoří a nazejtří mrtvá od jeho ducha se nachází, pro kterouž příčinu vždycky v záloze 4 000 panen v palácích svých chová a doplňuje. *Lodov. Bartheima lib. 1. dell India c. 1. 2., Sommar. delle Indie Orient.*

Až potud sem o nejpřednějších při moři toliko ležících zemích a královstvích indiánských dotekl, o nichž by bylo mnoho psáti, též o jiných královstvích, kteréž za těmito jmenovanými dál do země leží. Item o ostrovích, jichž na tisíce někteří pokládají býti, a přední jsou: *Iava, Iapon, China, Moro, d'Amboino, Molucch, Borneo, Samatra, Zeilam, Diu* a jiní, z nichž někteří na několikero království se dělí, o čemž o všem zavru, co *Plinius* píše *lib. 6. cap. 19.*, že za onoho starého věku byli králové v Indiích, kteříž do 600 000 pěších, 30 000 rejtářův a 9 000 slonův na žoldu ustavičně chovali. Píše také, že *Alexander Veliký*, když do Indie táhl, po samé řece *Indus* pět měsíců pořad se plavil a každého dne 600 honův ujížděl, avšak že *Ganges* řeka v též zemi mnohém delším tokem teče. Item pokládá 5 000 měst hrazených a 122 národův jazykův rozdílných a jiných věcí paměti-hodných, *cap. 17. 18. 20.* Podlé čehož rozuměti se může, když jsou Indiánové předešlých časův v takovém množství a slávě byli, že těchto nynějších let, když se všecko opravuje a množí, dobře k víře podobnější zpráva jest těch, kteříž o těch zemích neslýchané věci vypisují a vypravují. Ale abych vypravovati začal, kterak jsou se do těch zemí Portugalezové dostali,

jak a co tam řídí, spravují, protože všeho jiného pomijím. Jest naděje, že žádostivý čtenář *Mendezium, navig. Petro Alvarez, Vasco di Gama, Thom. Lopez, epist. di Mass. Transilvano, relat. di Gio. Gaetan, Inform. dell'isola del Giapan* a jiné mnohé bude sobě moci přečísti.

Když se psalo léta 1497 měsíce července, král Emmanuel v Portugálii (jest země a díl Hišpanie, ta tehdáž měla své vlastní krále, ale potom králi *Castillie* řečenému po přibuzenství připadla, ale na ten čas vši Hišpanie pánu a králi hišpanskému náleží a za jeden národ se pokládá s jinými Španiely) maje toho zprávu a dočteť se z kosmografův, že by se po moři do Indií mohlo dojeti, a vyslav skrze Egypt po zemi některé, kteříž by v Arabii a dále vůkol moře a způsob plavení zhlédli a vyzvěděli, vypravil zpočátku 4 šífy s lidem válečným, aby toho šetřili, kterak by se přímo po moři do Indií projeti mohlo. Hejtmán té armády sloul *Vascus Gama*, stavu rytířského, ten drže se břehův afrických vždycky na východ slunce táhl, až se dostal k horám převelmi velikým a na 6 000 vlaských mil do moře od země se táhnoucím. Mimo ty maje se dále pustiti, byl velmi přestrašen hroznými bouřkami větrův, dešťův, zimy, tmy a vln mořských, kteréž jistým časem (jako kupříkladu u nás na podzim) tak hrozná a strašlivá jsou, že tudy nelze žádným šífům projeti. Avšak obyčejně a přes celý rok dosti nebezpečné jsou, příčinou větrův, kteříž z obojí strany těch hor od země se srážejí do moře a ním tak násilně pohybují, že pamětníka není, aby se kdy kdo měl tudy dále pustiti, nýbrž každý odtud zpátkem se vracíval, domnívaje se zajisto tu konec světa býti.

On pak *Gama* proti vůli všech svých marinařův pustil se s svými mezi to vlnobití, kteřížto za mnoho dní v těch bouřech se plavili, nevěda nic, kdy den neb noc byla, tak se životův svých opováživše toho nejvíc šetřili, aby zpátkem s hanbou od větrův domů hnání nebyli. Jakož se jim pak toho po mnohém nebezpečenství dostalo, že jsou s radostí projeli na tiché moře, kdež poznali, že ty hory za sebou měli, a po straně pěkné, urodné země spatřili, k nimž se obrátili. Však že v naději až dotud jeli a v naději bázlivé

každý podnes ty hory míjeti musí, nazval je nejprv *promontorium Bonae Spei*, vlasky *capo di Buona Speranza*, totiž špice hornatá Dobré naděje. Tu nejvíce šířů a někdy celé armády v zkázu přicházejí, a to když se chybívají s pěkným počasím, kteréž tu řídké bývá. *Osorius lib. 1., Edoar. Lopez dell' reg. Congo c. 8.*

Hora Dobré
naděje

Gama tehdy, minuv to nebezpečné moře, držel se břehův a zastavoval se u mnoha měst a zemí, kdež místy mnohého přátelství užil a sumou tam všechněm s svýma šífy a lidem divný byl, neb nikdá jim podobných na tom moři neviděli. Až naposledy do Indií se dostal, do Kalikut, kdež od krále slavně a s radostí byl přijat, však nedlouho to trvalo, pro Araby a mahometány, kteříž v tom městě u velikém množství z Tureka a odjinud handle vedli a odtud do svých zemí koření a drahé kamení vozili, kteřížto obávající se, aby jich Portugalezové neodstrčili a jim handle nepřetrhli, osočili je u krále, až i bouřku proti nim v městě ztropili, v níž do 50 Portugalezův zahynulo. Pročež *Gama*, byv na šífích svých, vypověděl králi pokoj a dal se do plundrování šífů v portu kalekutském, v níž mnohá zboží našel a pobral, ostatek děly roztřískal a popálil, do města střílel a hojně škod za to králi nadělal. Odkudž se potom hnul a k jednomu králi, poplatníku kalekutského, se obrátil, kteréhož na to navedl, že jest od kalekutského odpadl a s *Gamou* proti němu bojoval, o čemž by šíř vypravovati dlouho bylo. Naposledy však *Gama*, naladovav své lodí drahými věcmi, jel zpátkem domu a přijel ve zdraví se třmi šífy léta 1499, jehož domácí poctivě přivítali.

Potom léta 1500 vypravil král Emmanuel jiných 13 šífů a na nich 1 500 vojákův, s tím poručením, aby sobě tam pevnosti a byty spravovali; nejvyšším byl *Alvarus Capralis*. Ten šťastně jel až k těm horám Dobré naděje, kdež jak se dostal, hned tmy a hroznými větry a bouřemi byl obklíčen, že dříve, nežli je projel, čtyry šífy viděl vichřicí zachvácené a se všemi, což na nich bylo, potopené, takže když projel, šest toliko šífů shledal, tři byli jinam zahrnání a zpátkem se domů dostali.

Těmi šesti šífy proti kalekutskému králi válku vedli, až potomně jiných deset, potom pět léta 1502 z Portugaliae, léta

1503 šest a po ta léta pořád vždycky král po 10, 6, 4 a více i méně šířích do těch zemí vysílal, z nichž každého roku větší díl kupectvím naladovaných a s dobrým krále užitekem za všecken náklad do Hišpanie se vracel.

Jiní pak, kteříž tam zůstávali pro handle a přízeň, kterouž měli s některými králi, a zase pro snadnější odpor nepřátelským králům, všelijak o to usilovali, kterak by co nejvíce pevností v přátelských i nepřátelských zemích sobě vzdělali, však pod jiným a jiným zámyslem. Totiž u jedněch pěkným a přátelským

**Portugalští
sobě pevnosti
v Indiích
vzdělali**

způsobem, pro ochranu jich proti okolním králům, nepřátelům jejich, jako v *Cochim*, tu nejprvnější pevnost vystavěli proti králi kalikutskému a tak i jinde etc. U druhých pak nepřátelskou mocí, jakožto u těch, jež mocně přemáhali, pro-

to aby se více nepozdvihovali, nýbrž jim tributy platili a kupcům křesťanským z národu jejich nepřekázeli, jako v *Ormus* a jinde, což vše připomínati velmi obšírně by přišlo. Avšak toliko toho dotknu, že pomalu vždy větší a větší armády král Emmanuel do

**Goa město,
kdež stolice
místodržícího
krále jest**

těch zemí posílal, jimiž sou tam celá království válečně a vítězně obdrželi a léta 1510 město *Goa* řečené, veliké, pevné, pěkné a téměř uprostřed těch pomořských Indií ležící, mocí a šturmem dobyli, v němž nejpřednější sidlo pro místodržícího krále španielského zarazili. Nebo tak se hrubě v těch

zemích v malo letech zsilili, města jiná mnohá a pevnosti národem svým zosázeli, že svého nejvyššího správce, jímž by se jiní hejtmané spravovali, míti musejí, a ten slove *vicere*x, totiž místodržící krále. Ten ve třech letech se mění a jiný na jeho místo

Jaký dvůr vede

vysílán bývá. Má svůj soud dvorský, kancelář a právní řízení, vše způsobem dvoru krále hišpanského, však když by se jaké znamenité věci dotýkalo, tedy

do Hišpanie do tejně rady královské apelovati se může. Těž má své *guardie* a drabanty, dvořany, trubače a vede královský dvůr, důchodův do roka několikráte sto tisíc, kromě darův, kteréž mu při přistupování k úřadu všickni králové, *vasallové* a erbanuňky připojení, těž hejtmané pevností a měst, úřadové a co vedlé

jiných financí kupci a lidé poddaní na přivítanou a obnovení erbanůkův a tak dále etc. od zlata, drahých kamení etc. dávají a odsílají.

Před některými časy *patres iesuitští* (kteříž netoliko tu v *Goae*, ale i jinde v zemích pěkně vystavené koleje mají) vyprosili sobě to na králi hišpanském, aby jim a tak do koleje jejich všechny královské pocty a darové od místodržících postupování bývali. Čehož mnoho let požívali, až léta 1584 jeden místodržící *don Luys de Layde* nechtěl jim jich dopřítí, ale co mu darováno bylo, to sobě zanechal; než s nesnází velikou to obdržel, což jiní do dnešního dne po něm činí.

V tom městě jako i v jiných portugalských mají svobodu handle a obchody vésti jacíkoli národové, pohané, Indiánové, Arabové, Armenové, Peršané, Abissinové etc., židé a jiní mnozí, toliko když zjevně svého modlářství v městech zapověděných, a v nichž všecko křesťané bydlejí, jako aby mrtvých nepálili, se neoddávali etc. a těm podobných věcí nevykonávají, jinak sic zprudili by na sebe *inquisicí*, kteráž se tam dosti přísná drží.

Portugalezerové, nemajíce namnoze man-
želek z svých krajin, z poručení svých nejvyš-
ších brali sobě rodilé ženy a panny v těch všech
zemích, kde se jim natrefilo osaditi a bytem býti, a slovou po-
dnes děti takových, totiž z otce Španiele neb Portugalezera
(nebo to dvoje jméno již o jednom národu se míní) a matky In-
diánky, *mesticos*, jako by řekl cvikýři, a ti, ješto od otce a matky
portugalské zplozeni jsou, slovou *castisos*; avšak všickni jed-
nostejně snědé a mouřeninské barvy jsou, vedlé přirození mís-
ta, kdež přebývají.

**Jak se tam
osadili**

Vedou slavný život, od zlata a stříbra nádherný, čeledi od za-
jatých chlapův a chlapkyní, co nejvíc mohou, chovají, kteřížto
dílem a řemesly rozličnými musejí pána a paní stravou vcho-
vávati. Nebo sami za řemeslo své se stydí a všecko toliko páni
slouti a býti chtějí, byť on krám řemeslnický držel, třebaš mís-
trem uzdářem, ševcem, krejčím etc. byl, však chová své chlapy
a ráno ukáží jim, co mají dělati, sám se celý den procházeti
bude pod řetězem aneb na koni pod dekem jako jiný pán.

**Jaký život
vedou**

A v tom prachtu třebaš s houfem služebníkův přijede k někomu, aby mu vzal míru na šaty, a když to vykoná, zase jako pán odjede. A sumou všickni vespolek, i ti rozliční mistří řemesel nejvíce se o to snažují, aby slavných titulův užívali a od místodržícího samého aneb skrze někoho při dvoře v Hišpanii na list pod pečeti titul sobě koupili, buďto aby se psal *fidalgo da caza de roy nossa senor*, totiž dvořenínem královským, aneb *cavalliero fidalgo*, totiž rytířem, byť se on jakživ zbroje nedotekl, aneb *mosos de camarado numero e do serviso*, to jest královským komorníkem a jinák. Již pak tomu ať žádný do kaše nefouká, slovy hanebně odseká, však vedlé přísloví, přece se sedlák se vším neumí skrýti, byť se i pod lavici schoval, však mu vždy boty vyhlídají, a jakž Vlaši říkají, *ha il cervello sopra la beretta*, že má mozek neb rozum nad birýtem.

**Jak sobě na
ruku jsou**

Koho pak místodržící zvelebiti chce a slavnými tituly, též důchody obdařiti, toho učiní hejtmanem, tomu šíf, dva i více pod správu dá a pod plat najme sto, dvě i víc neb méně těch *cavallierův* a jim vedlé titulův jejich žold, a což náležitého jest, dá a zaplatí, jména jejich všech do knihy neb register popíše, a to na tři neb šest měsícův, a vyšle je, aby proti nepřátelům bojovali. Ti vyjedouce jezdí po některých okolních městech přátelských a častokrát třebaš od toho, k kterému ponejprv přitáhnou, nikam se jinam nehnou, a když tři měsíce aneb jiný uložený čas přečkají, již právo zase mají se vrátiti tam, odkud vysláni byli. A navrátíce se, tu jakž nejvyšší, tak jiní jeho tovaryši slavných svědectví docházejí od místodržícího, jak sou se rytířsky chovali, na královské armádě proti nepřátelům bojovali etc. Tak jakž komu mnoho cti přeje aneb ji sobě kdo skrze dary vykoupí, tolik jí požije a nabude.

Ta pak svědectví když do Hišpanie odešli aneb sami přinesou, neřekl by žádný, v jaké tam vážnosti a poctivosti bývají, a mnozí tudy uraď, jako hejtmanského, rychtářského a jiných, více nežli jeden netoliko pro sebe, ale třebaš pro dobrého přítele, jemuž by jej mohli prodati, nabývají. A sumou tak velice cti a slávy žádostivi jsou, že učinil-li by jeden druhému poctivost

na potkání zdaleka *beso las manos*, s poklonou a snětím klobouka až k zemi, a druhý by se tak nízkou nesklonil aneb nesmekl, anebo když k druhému služebníka před sebou pošle s návěstím takovým, že ho navštívit chce, a ten k němu do dveří domových s kloboukem v ruce držícím nevyjde a jej do domu k sobě neuvede a na stoličku pod dekem neb na polštáři neposadí, s tím věčné nepřátelství míti bude a mnohý všelijak přemejšleti a s přátely o to se snažiti bude, kterak by jej z tohoto světa sklidil jako nej-uhlavnějšího nepřítele svého.

Dále, jaký obyčej zachovávají při oddavcích, křtinách, pankétích, do kostela chození i po domích, jak nestoudného a chlipného života ženské pohlaví jest, jakých rozkoší v jídle i v šatstvu užívají, s jakými praktikami a chytrostmi k oklamání mužův zacházejí, o čemž již výš jest ponavrženo, jak horliví manželé a způsob trestání všelijakých přestoupení u nich jest, též jaké nemoci a počasí tam bývají, jaké obchody vedou a mince neb míry své mají, o tom o všem i více, nežli položeno může býti, vypisují *Hugo de Lintschot*, *Gotthard Arthus*, *Edoard Lopez*, *Thoma Lopez* v knihách naschválně o těch a jiných národech vůbec vydaných.

Majíť pak Portugalezové na ten čas přednost na moři Indiánském a páni většího dílu portův a měst pomořských jsou. Nebo počítajíc od začátku Indie, od města *Daman* až k městu *Goa*, kdež arcibiskupská stolice jest, učiní 65 mil, to všecko pořád Portugalezové drží a mnoho v tom položení pěkných měst a portův, jako *Basayn*, *Chaul* etc., mají.

Od *Goa* začíná se krajina *Mulabar* od *Capo de Ramos*, kteréž od *Goa* 10 mil vzdálí jest, až do *Capo de Comarin* učiní 108 mil. V tom vůkolí mají měst a pevností několik: jako *Onor* 10 mil od *Capo de Ramos*, *Barsalor* 15 mil od *Onor*, *Mangalor* 9 mil od *Barsalor*, *Cananor* 15 mil od *Mangalor*. Od *Cananor* jest toliko 8 mil do *Calicut*, kdež *Comorin*, totiž král někdy nejpřednější v Indiích pomořských, dvorem jest, avšak na moři s nic nemůže býti, a chce-li, aby k jeho portům jezdili kupci, musí tribut Portugalezům dávat i bez toho sotva pátý díl zemí svých drží.

Jaké pevnosti a krajiny mají

Z *Calicut* do *Cranganor* jest 10 mil, kdež Portugalezové pevnost mají, odtud *Cochin* 10 mil, kdež také bydlí Portugalezové, a tu biskupská stolice jest, od *Cochin* do *Caulon* 12 mil, tu také pevnost mají, a odtud až k *Capo de Comorin* jest 20 mil. Dále se začíná *Choramandel*, jináč *Narsinga* neb *Bisnagar* království, tu jest od *Negapatan* až do *Musulepatan* 90 mil, kdež mají několik pevností a zvláště svatého Tomáše město.

Potom následuje království *Bengalen*, 12 mil zšíří při moři, až k řece *Ganges* dosahující, a po něm království *Bengala* na 50 mil zšíří, kdež Portugalezové několik měst a portů drží, jako *Porto Grando*, *Porto Pigueno* etc. Za tím jde království *Aragan*, *Pegu* a *Sian*, v kterýchžto několik měst mají v své moci a tam svobodně handlují. Ačkoli ty země své vlastní a mocné krále mají, však někteří tribut dávají a jiní z přízně jim všeho dovolují, zvláště v *Sian*, kdežto mají město veliké a znamenité pro všecky příležitosti a vskutku nejpřednější kupecké město v těch zemích, buďto pro ladování tu mnoho šífův všelijakými drahými věcmi, aneb pro blízkost k dojíždění odtud do *Chiny*, *Iavy*, *Samatry* etc. Tu mají pevnost i také biskupskou stolici; a dobyli toho města s velikým krveprolitím týchž obyvatelův, v němž tehdaž našli 9 000 kusův střelby veliké a jiných znamenitých věcí, jakž o všem *Osorius* dostatečně vypisuje.

Od *Malaca* začíná se *Capo Singapura* až do *Capo Sinosura* 18 mil, odtud začínají se království *Pan* a *Patane*, kteráž na 80 mil zšíří jsou, až k samému království *China*, kteráž se vztahuje na 400 mil, kdež také Portugalezové handlují. V *Machau* a *Canton* etc. však žádných pevností nemají, protože král z *Chiny* proti nim příliš mocný jest a všech věcí vojenských dostatek má, a snad kdyby tak cizích zemí a království žádostiv byl, jako jsou Španielové, mohl by všecky z té strany španielského držení pod svou moc přivesti. Ale přestává na svých 15 královstvích, kteráž jsou v jednom položení a obmezení od hor, řek a zdí, a jednoho národu, takže za nedobytá příčinou takových znamenitých hranic se pokládají, a jako nějaké město baštami, tak tuto král zámky a pevnostmi ohraditi dal, o čemž tuto šířiti nebudu.

Po Chýně začíná se království Tatarů chána, o němž doleji dotknu. Proti těm jmenovaným zemím jsou mnozí ostrovní, v nichž veliká a mnohá království jsou, jako *Java*, *Sumatra*, *Japon etc.*, kdež místy Portugalcezerové handlují, místy páni sou s nimi vládnou, jež by také všechny vyčítati dlouho bylo.

Ale já navrátím se zase tam, kde sem počátek Indií položil, a protože tuto věděti již náleží, že mají Portugalcezerové ještě jiné země a pevnosti blíže sem od města *Daman*. Nebo tu se začíná království *Cambaiæ* okolo 18 mil zšíří a má svého krále možného a na všechny věci drahé bohatého. Odtud 15 mil jest ostrov a město *Diu*, někdy krále z *Cambaia* a nyní Portugalcezerův, kdež také pevnost nedobytou mají. Od *Diu* až k řece *Indus* do 70 mil, odtud 180 až k městu *Ormus* táhnou se mnohá, převeliče urodná a všelijakých lidskému pohodlí podlé vinše a žádostí hojných potřeb výnosná království.

V *Ormus* mají Portugalcezerové pevnost a handl znamenitý a tam handlují Turci, Peršané, Tataři, Francouzové, Benátčané, Engličané a jiní mnozí národové, takže ty dvě města *Ormus* a *Diu* nejpřednější jsou pro drahé kamení, perly, hedbávi, cejgy zlatohlavové a stříbrohlavové, čalouny, vonné věci, konfekty a všelijaké lahůdky ve všech Indiích.

Král země *Ormus* nebydlí v městě, protože je Španielové opevnili, ale za městem a v jiných městech svých, však tribut králi hišpanskému dává a Španielům v *Ormus* cla a jiné důchody vedlé jich vůle pustiti musí. Vybírá se pak tam znamenitý důchod od kupectví, kteréž z Turek, z Persie a z Evropy do Indií a zas odtud zpátkem do Asie a Evropy se dodávají, takže se Španielové nejvíce, po místodržení v *Goa*, o těchto dvou míst hejtmanství derou pro veliké užitky a dary od potentátův a kupcův jim náležející.

Aby se pak lépe vyrozuměti mohlo, jaký tam handl z Evropy jest, protože sluší věděti, že každého roku do města Alepu v Syrii, tři dni cesty od Tripoli města, mnoho tisíc kupcův se sjíždí, a to ze všelijakých národův, Vlachův, Francouzův, Řekův, Nydrlanderův, Engličanův, Němcův a pohanův z tureckých zemí, a ti smlouvu

**Cesta z Turek
do Indií**

s baši v Alepu učiní, co by mu dáti měli za glejt a průvod skrze turecké země až do města *Balsari*. A tak když smluví a jistý počet vedlé možnosti houfu, kterýž slove *caravanna*, jináč *gaffila*, totiž některé sto janičarův sobě přidané majíce, vyjedou před město do pole a tu zvolí mezi sebou oficíry, nejinák než jako v ležení varty drží. Marketentéry, kteříž za nimi všelijaké potravvy neb profanty vezou, s sebou mají a všechny věci od kupectví, co do Indií vézti míní. Také zbraně, stany a jiného nádobí na koně, dromedáře, velbloudy a mezky etc. naladujícíe, vydají se na cestu po zemi skrze pouště veliké, takže místy dvě neděle žádné vody nenacházejí, a to v Arabii Pusté, potom skrze Mezopotamii, Assyrii etc. až do města *Bagdetu* 40 i 50 dní cesty příjíždějí. Do toho města z Halepu jezdí také po vodě Eufrates, k němuž u města *Bir* tři dní cesty od Halepu, a odtud po vodě mimo mnohá města veliká a starožitná do 40 dní cesty, a někdy do 2 měsícův, jak kdy voda veliká neb malá bývá, dojíždějí.

O Bagdetu

Bagdet město jest z řícenin někdy slavného města Babylona v chaldejské zemi vystaveno, však opodál od starého stanoviště, okolo půldruhého dne cesty.

Babylon starý jaký byl

O tom starém Babylonu mnohé divné věci vypravují, jako že u něho byly zdi 200 stěevíců vysoké, 50 široké, sto bran mosazných. Dále o zámku, o štěpnici a lesu na sloupích, mostu a jiných věcech, kteréž mezi sedmi divy světa pokládali, jakž je také *Plinius*, *Strabo*, *Q. Curtius* obšírně vypisují. Ale já toliko o chrámu dotknu, jež *Herodotus lib. 1.* vypisuje. Chrám ten byl čtverhranný, zšíří i zdýlí dvou honův, u toho byla věže při každé straně po jednom honu široká při gruntu a výška též jednoho honu, na té byla jiná, užší, na té zase třetí a tak až do sedmé. Schody šly zevnitř vůkol a všudy po stranách schodů stolice a odpočívadla udělaná, aby jdoucí nahoru odpočívati mohli. Nejvýš pak nahoře byla kapla, v níž lůžko a stůl zlatý byl, kdež ustavičně jedna osoba ženského pohlaví bydleti musila.

Modly babylonské

V tom chrámě byly tři modly, *Iovis*, *Iunonis* a *Opis*. *Iovis* byla 40 šlepějí vysoká z samého zlata, 1 000 babylonských talentův, totiž centněřů

(*Budaeus* na 800 korun počítá jeden), *Iunonis* 800 centnéřů, *Opis* 1 000 centnéřů, a před tou stáli dva lvové a několik hadův stříbrných, každý kus 30 centnéřův. Před těmi modlami stál stůl 40 střevíců dlouhý, 12 široký, 50 centnéřů stíží. Potom samozlatých nádob, kadidlic a jiných věcí při tom stálo sumou do 1 800 centnéřů vážících. *Diodorus lib. 1. c. 4.*

Při tom městě byla také věže *Nimrod*, kterouž synové lidští až do nebe vystavěti chtěli, a Bůh zmátl jazyky vši země. *Genes. 11.* O kteréž mezi jinými svatý Jeronym *in com. in Daniel. cap. 1. a lib. 5. in Esai. c. 14.* píše, že jest byla čtyry tisíce krokův vysoká, však nedostavená.

Věže
babylonská

Toho tak někdy slavného města nyní toliko říceniny se nacházejí, velmi předivné od divných věží, zdí, kteréž ještě jako vrchové okolo roviny pískem zavaté znáti se mohou, i ta věže také, kteráž jako největší hora stojí obrostlá a velmi zdaleka spatřiti se může, a posavád znáti, že jest z cihel na slunci sušených a smolou místo vápna stavená, a táhnou se ty říceniny toho města na půldruhého dne cesty, odkudž velikost jeho, jaké někdy bylo, jest znáti.

Bagdet nový jest pěkné a veliké město při řece *Tygris* proti Persii za pevnost, kdež Turek baši svého s mnohými vojáky chová a je nevelmi dávno Peršanům se vši tou zemí odňal. Nyní pak jistá zpráva dochází, že by zase perský král to město s jinými okolními opanovati měl.

Od *Bagdetu* po řece nejvíce plaví se kupci do *Balsary*, tureckého města při moři Perském ležícího, kteréž tolikéž Turek Peršanům předešle odňal, ale nyní zase pod Perského moci jest, a tu v *Balsary* své stanoviště mají a skládají, takže kam kdo chce, odtud dále a bezpečně po moři se rozjíždějí, a zase když se zpátkem domu vraceti chtějí. V *Balsary* v jistý čas, totiž měsíce dubna a září, všickni se sjíždívají, odkudž až do *Halepu* v houfích jedou, potom do Tripoli a z Tripoli po moři do Konstantinopole, Alexandrie, do Evropy a do Afriky, a sumou kamžkoli jednomu každému náleží, se rozjíždějí, a co s sebou přivezli, to jiným rozvožují.

**Kudy Portu-
galští Turku
škoditi usilo-
vali**

V té straně často se pokoušeli Portugalezové proti vodě Eufrates a Tygris nahoru do Turek vtrhnouti, ale pro prudkost řek a veliké skalí v nich nemohli velikými a těžce naladovanými šífy projeti, po zemi pak snadno mohli třebaš tudy až do Syrie protahnouti a odtud dále etc., však k tomu nedostává se jim svornosti, aby některý tisíc lidu sebrali a něco na válečné nástroje naložili. Nebo vpravdě velmi špatně v té straně Turek jest opatřen a nemá tam žádných bezpečných pevností, krom některé dosti chatrné, a to namále, jen proti samým Peršanům, o nichž ví, že se mnoho šturmováním a děly neobírají. To pak nejhorší jest nyní mezi Španiely těch zemí, že se všickni na lakomství a handle vydali a každý nejvyšší nehledí nežli do času krátkého jemu k vládařství uloženého se nahlťati do vole a s plným měšcem domu vrátiti, takže se při nich plní: *Se danno bene gl' officii, ma non se danno le discretioni*, všelijaké v světě správy a urady snadno jest dáti, než byť rozum a soud pravý mohl se správčům také dáti. Aby věděli a znali, jakým by umyslem chvalitebným od krále a pána svého do těch zemí vysílání bývali, jmenovitě ne aby svého vlastního toliko hleděli, ale obecného a královského dobrého, kteréž by sumou všemu křesťanstvu prospěšné bylo. Kdyby ten cíl vládařův královských byl, aby v těch končinách všeho křesťanstva nejuhlavnějšimu nepříteli Turku škoditi hleděli, jemu země odníмали a k ruce svému králi dobývali, jakž jsou toho chvalitebně jejich předkové před sta lety v těch zemích dokazovali, od kteréž chvíle nic nepřibývá, nýbrž jak doleji oznámím, ubývá.

Turci pokoušeli se poněkolikráte na armádě v té straně *Ormus* Španielům překážeti, i dříve nežli *Ormus* a *Diu* měli, ale byli na hlavu poraženi, pomordováni, a zvláště od *Almeidy* a *Albuquerqueia*, nejvyšších Hišpanských, kteříž po těch porážkách, neumějíce prvé na to mysliti, taková pevná a příležitostá města *Diu* a *Ormus* mocí dobyli a dosáhli. Pročež Turci v té straně vol neb nevol pokoj zachovávati a Portugalezerům veliká cla a platy ze všech kupectví, kteréž buď do Indií vozí, aneb zase odtud vynášejí, dávati musejí; nebo jinudy projížděti, krom mimo ty pevnosti, nemohou a nesmějí. *Gaspar Balbi viag., Osorius.*

Proti *Ormus* na druhé straně předhoří země, kteráž se jmenuje *Capo de Moncadon*, mezi kterýmžto a *Ormus* jde k *Balsarie* moře ouzké a slove *sinus Persicus*, totiž moře Perské, protože z jedné strany sebe Persii má a z druhé Arabii, a tu se začíná země arabská, odkudž až k druhému předhoří té země při začátku moře Rudého, *Capo de Guardafum*, do tří set mil jest. Na tom Rudém moři poněkud ještě Turek panuje, a to za příčinou pevností dobře opatřených, jichž Portugalezorové, ač se o některé pokoušeli, dostati nemohli, a Turek je na větším díle Istivě a pod přátelstvím opanoval. Avšak často jsou se na tom moři spolu na šífích potýkali, a hned ještě za času žoldánův egyptských, jako *Campsona* etc. Kdež ačkoli někdy vítězství naši obdrželi, však že Turci do pevností ujeli, pročež naši prázdní odtud vraceti se musili. Než podnes sic doskakují tam svými štráfy, pročež Turek v *Sues*, v *Thor*, v *Aden* etc. galery a jiné šífy s velikým nákladem chovati musí. Anobrž kdyby to moře od přirození přístupné a tak hluboké bylo, aby po něm s velikými šífy svými naši až k *Sues* volně mohli projížděti, jest jistá věc, že by bylo Turkům veta tu jaký díl země držeti a snad i Egypt a země Svata byla by zase v moci křesťanův. *Viagg. di un comito Venetiano dal Mar Rosso, Osorius.*

**Jak na moři
Červeném
proti Turkům
válčí**

Ale jak sem výše dotekl, sami svým lakomstvím a leností z rozkoši velikých pošlou příčinu dali obyvatelům těch zemí indiánských na větším díle, že když jsou před něco málo lety Holenderové, jináč Stádové, o touž cestu se do těch zemí pokusili a tam dojeli, i u mnohých králův přátelsky přijatí byli, takže netoliko posavád v nemalém počtu šífův každoročně tam dojíždějí a kupecké handle do svých zemí a odtud do našich, item do Denemarku, švédské, polské, moskevské etc., zemí obracují a tudy netoliko velmi hrubě důchody krále španielského a všech zemí jeho zmenšili, ale také mnohá království v Indiích proti Španielům zbouřili, jako království *Candy*, *Sumatra*, *Bantam*, *Ternate*, *Patani*, *Achin*, *Mertecal*, *Ior*, *Calicut* a jiná, kterážto nercili všelijaká kupectví Nydrlanderům dobrovolně prodávají, ale z nich některá jim tam pevnosti

vystavěti a se osaditi dovolili, z čehož co potomně pojde, čas budoucí to ukáže.

Titíž Holenderové pokoušeli se léta 1594 jinou cestou z druhé strany světa do Indií Orientálských po moři jeti (totíž kdež nyní stranou polední horky velikými okolo vší Afriky na 15 000 vlaských mil až do *Goa* a odtud do *Malaky* také 15 000 mil jeti musejí), *Edoardo Lopez c. 8. lib. 2. reg. Congo*, a tak k straně půlnoční studenými kraji, okolo *Norvegiae*, švedské, moskevské, tatarské země do *Cathay* a *Chiny*, o mnoho kratší cestou projeti mínili, ale pro nedostatek profantův, lodí a moře zamrzlé na ten čas toliko až za Novou zemi se dostali a odtud domu vrátili. *Gerar. de Weer navig.*

Před lety, dokavád císařství trebizondské stálo, jezdívali do Trebizonu města Benátčané, Genuenští a jiní přes moře Prostředzemní a moře *Pontus Euxinus*, a tu zboží z Indií Orientálských skrze *Albanií* neb georgiánskou zemi na moře *Caspium*, a odtud po zemi nedaleko do Trebizonu dodávaných brali a do našich těchto krajin vozili. Ale po tureckém těch měst dobytí a záhubě z té plavby sešlo, a jakž sem výš položil, z *Balsary* po řece *Euphrates* do *Halepu* se dodávají. A o té cesty otevření pokoušelo se jedno kníže moskevské, skrze zemi *Permii* k řece *Varziga*, k moři Půlnočnímu, po něm až k řece veliké Oby řečené, kdež jest konec zemí jeho a začátek země i moře Tatarského, odkudž dvou měsíců cesty do města hlavního *Cambalu* Tatara chána jest, ale pro války, kteréž tehdáž s Tatory měl, toho předsevzetí zanechal. *Ramusio disc. sopra li viag. delle spetierie, navig. di Sebast. Cabota*. A to potud o Indiích povědino buď, kdo chce více věděti mimo výš přivozované autory, může přečísti *Urban. Calcet. descrip. Indiae, Conr. Leonem, Giov. Empoli, And. Corsoli, Ioseph. Indi. navig., Ioh. Mettell., Ioh. Gonsales de Mendoza, Lud. Rom. navig.*

Na zavírku tohoto spisu mého o těch zemích orientálských a indiánských doložím další položení z druhé strany země *Chiny*, kdo tam dále a jaké krajiny drží, abych tou prací všecken okršlek Aziae po moři přeběhl a o něm oznámil.

Chána tatarského sídlo

O druhé straně Chiny

Slove pak nejbližší země, kteráž po Chině doleji jde, *Cathay*, po ní *Zagathay* a po té *Scythia*, jináč *Tartaria*, kteráž jde až k zemi knížete moskevského, a ty se opět dělí více nežli na dva- náctero království, o nichž šířiti tuto nemíním.

Mají také rozličné krále a knížata, jako v *Sar- macanda* městě, odkudž onen *Tamerlan* (kterýž desetkrát sto tisíc lidu, ač *Matt. di Micheovo tract. 1. c. 8.* pokládá 12krát sto tisíc) do Turek byl vtrhl a císaře tureckého *Bajazetha* živého jal, a do zlaté klece uzavřev, jeho k divadlu za sebou voziti dal, *Vola- ter. in geogr., Bacara* a *Cathay* a jiní, kteřížto všickni tomu v *Cathay* poddáni jsou a jemu tribut dávají.

Ten pro rozdíl jiných sobě poddaných králův slove veliký chán neb Tatar chán z *Cathay*, turecky *Ulu Cam*, totiž veliký císař, o jehož podstatnosti, síle, bo- hatství a regimentu bylo by mnoho psáti nám k víře nepodobného. Nebo má znamenité urod- né země, v nichž všelijaké věci k životu našemu potřebné, jako zlato, stříbro, drahé kamení, ko- ření, obilí, ovoce, cejgy hedbávné a jiné věci, ve vši hojnosti se nacházejí a sumou za nejbohatšího a nejřednějšiho potentáta všeho světa se pokládá. Že pak tak malo o něm před lety v histo- riích se vědělo, to bylo příčinou daleké tam cesty, pro divoké ná- rody a pustiny, skrze něž po zemi téměř nemožné z těchto krajin jest se tam dopraviti, ale nyní po moři handlují tam Portugalez- rové a jiní Europští u velikém počtu, takže se o jeho všem regi- mentu a jiných znamenitých věcech mnohém více věděti může. Pro jehožto vždy nějaké vyrozumění položím vypsání jednoho města jeho v zemi řečené *Mangi* (v nížto samé do 1 200 měst ve- likých a hrazených jest), odkudž každý pozná, jaká sláva, řád a předivné věci v těch všech zemích býti musejí. To město vypi- sujic *Marco Polo lib. 2. c. 6. 8. de i viag.* praví:

Jest město *Quinsai*, kteréž má v okršlku svém 100 mil vlaských, českých učiní 20. Leží při jednom jezeru a skrze město veliká řeka teče, kteráž se na mnoho struh a příkopů velikých dělí

Bajazeth, císař turecký živý jat od Tamerlána, tatarského krále

Chan tatar- ský drží se za nejřednějšiho potentáta světa tohoto

Velikost města Quinsai v zemi Mangi

a přes město skrz několikeré ulice teče, mostů praví býti v něm 12 000 malých i velikých. To město jest tím nejvíc tak rozšířené, že jsou v něm veliké placy. Nebo kupříkladu jedna ulice jde skrze město od jedné brány k druhé, v té po každých čtyřech mílích vlaských jest plac čtverhranný, vůkolí dvě míle vlaské obsahující, a do každého placu může se po těch struhách na šifu jeti, kdež pro všelijaké sklady kupecké, domy a kotce pěkné od kamene vystavené jsou.

Na těch placích nachází se nad pomyšlení množství všelijakých profantův ku potřebě, pohodlí a rozkoši každého dne, a zvláště v trhové dny, takže do 40 i 50 tisíc lidu na jednom placu počísti by se mohlo.

Mnoho by bylo vypisovati o kupeckých krámích, řemeslnických a jiných obchodníkův, jimiž netoliko všecky placy jsou při domích zastaveni, ale téměř všecky ulice jich plny. *Pizarus hist. Pers. lib. 9., Lazar. Soranzius.*

Jsou tam mnohé koleje a školy, v nichž *philosophii* nejvíce vyučují, a zvláště *astrologii* aneb hvězdářství, až by se tam dobře na tisíce hvězdářův našlo.

Při každém placu jsou rathauzové, kdež se soudové držívají a všelici neřádové přetrhují. Domy mají veliké, nákladné, na způsob vlaských palácův vnitř i zevnitř, a při každém téměř zahrádka, v nichž s velikou rozkoší a zvlí skvostně živi jsou, obzvláště ženy, kteréž velmi krásné a bílé, nádherně přistrojené a k cizím i domácím beze vši překážky a horlivosti mužův svých vlídné a přívětivé jsou.

Po ulicích nachází se dosti koní a lodí, na nichž, kdo se chce, mužského i ženského pohlaví, projeti a provezti dáti, může toho podlé své líbosti za malý uplatek dovesti. V každé ulici města toho jest vystavená věž, vnitř i zevnitř klenutá od kamene, do nichž, když by kde hořelo, každý své věci vnesti a tam před ohněm zachovati může.

Varty se drží silné na každém mostu, ve dne 5 a v noci zas jiných pět ponocují a po městě jich mnoho chodí pro povyků přetrhování, a koho přes uloženu hodinu na ulici zastíhnou, toho ráno na rathauz postaví před pány. Ve dne pak šetří

povalečův a žebrákův, majíce pozor, jak kdo často po ulicích se toulá a s jakým obchodem zachází. Nebo kdo může pracovati, dají mu dílo, kdo nemůže oudy svými vládnouti, toho vedou do špitálův bohatě nadaných. A když v noci oheň zejde, žádný z domu nesmí, leč v té ulici obyvatelé nejbližší a ponocní, jichž se hned sběhne některé sto i na tisíce, a ti nosí do těch věží, co mohou uchvátiti před ohněm, sic jiní by ztrestáni byli.

Také v tom i v jiných všech městech chán veliký *gvardie* a soldáty své chová, jichž se, kdyby je shloučil, na několikrát sto tisíc shledati může, a těm z rok do roka platy dává; v tomto městě do 30 000 jich drží. Aby pak v čas bouře nějaké jedni druhé retovati a k sobě přispěti mohli, sou v jistých místech naschvál nanešení vrchové, na nichž mají boudy a varty drží, a jestliže v kterém kvartýru co nebezpečného poznají, tedy na tabuli dřevěnou k tomu udělanou holí tlukou, že se k druhému vrchu rozlívá, a tím sobě návěští dávají, a kde potřebí, se sběhnou.

Čeledi pokládají býti v tom městě některé sto tisíc, jako i domův, a musí každý hospodář, když mu čeledi a dětí přibude neb ubude, poznamenané, kdež uloženo jest, podobně i v hostinských domích, když by se kdo do města dostal aneb z města se odebral, dáti.

Vůkol toho jezera velmi divná a nákladná stavení a luthauzové jsou a mezi jinými, když kdo veselí neb jaké hody strojiti chce, tedy do některého z mnohých těch paláců při jezeře vystaveného vzkáže, na kolik osob a za jakou sumu přistrojiti mají. Tehdy v čas uloženy všeho hojnost od jídel, nábytkův, služby a jiných víře skoro odporných rozkoší a zvůle za dost lacino dostane, a jak dlouho chce, požívati může.

V témž městě jest zámek královský 10 mil vlaských v svém okršlku. V tom jsou rozliční palácové mramoroví, zlatem, stříbrem a malováním okrášlení: první jest pro přední pány a rady královské, potom pro audienci, za tím pro vlastní byt krále a královny a nejposléze pro fraucimer. Všickni ti lozumentové jedni od druhých zdmi, zahradami a rybníky, v nichž množství ryb bývá, rozdělení jsou.

**Zámek
chanů 10 mil
vlaských**

V tom městě a zámku *Ulu-Cam* nebývá ve mnoha letech jednou, ale bydlí obyčejně u města velikého *Cambalu* řečeného, o němž pomíjíje psáti, toliko o paláci krátce dotknu.

Jest nejprvé zed jedna vůkol, však čtverhranná, a každá strana 8 vlaských mil dlouhá, vůkol těch zdí hluboké příkopy plné vody. V té každé straně zdi jest brána, do níž, jak se vejde, jest ulice do vnitřka dokola vystavená, v níž vartýři bydlejí. Potom přichází se k jiné zdi též čtverhranné a šest mil po každé straně dlouhé a tu v každé zdi jest po třech branách. U těch pak obouch zdí při každém rohu a mezi těmi kraji uprostřed zdi sou pěkní palácové, takže vůkol těch dvou zdí 16 palácův stojí a v těch chovají rozličné potřeby, jako v jednom koně a koňské rystuňky neb cejgy, v druhém ceughauzské materiae od rozličných zbraní a municí lehkých, v třetím děla a k ním potřeby a tak dále v jiných etc. Potom jest třetí zed z každé strany čtyry míle obsahující a vůkol té toličež osm palácův vystaveno jest, v nichž poklady a gvardaroby kánovy se chovají. Mezi těmi trojima zdmi jsou louky, zahrady, lesy, rybníky, zvěř, ptactvo rozličné, až jest se čemu podiviti.

V té třetí ohradě prostřed placu jest hlavní palác chánův, v němž jsou mazhauzy, komory a pokojové nadmíru ozdobení a z každé strany stupně mramorové rozličných barev do něho jdou. Tu se nemůže vypraviti, jaké bohatství v pokojích a slavné věci viděti se mohou, a sumou není na světě podobného stavení, ani snad rovného bohatství v takové pospolnosti.

Chán když někam jede na procházku, vždycky má 12 000 *gvardii* na koních při sobě, kromě knížat a panstva s jich komonstvem, jichž v rozličných a nákladných livrejích do několika tisíc učiní.

Když na myslivost jezdí, tu mnoho tisíc samých myslivcův, psův, jestřabův a jiného ptactva, též mnoho leopardů a jiných zvířat s sebou vede, s nimž dvůr, totiž panstvo a fraucimer všcken jede a pod stany, jichž některé sto pospolu jest, některou neděli bydlí, vždy místa proměňujíc jinam a jinam se projíždějí, někdy mezi vody, někdy mezi hory a lesy a jinam s nesčíslným nákladem a s nevypravitedlnou slávou.

Důchodův stálých má do 23 milionů zlata, kteříž na jaký způsob se mu scházejí, jaké vydání proti tomu má, jaký regiment při lidu vojenském, item při správě politické zachovává, item o dvoru vedení, o náboženství a zemích pod moc jeho náležejících, obchodech a živnostech v nich poddaných jeho, vy-
pisují *Marco Polo de i viag.*, *Montevilla de i viaggi*.

Toho toliko na závěrku doložím, že ti Tataři, kteříž se do Uher dostávají, nejsou z těch orientálních Tatarův katajských, ale jsou z Evropy, latinské z *Sarmatiae* a z *Scythiae*, na díle Turku, něco knížeti mozkevskému a ostatek velikému

**Tataři do Uher
a zemí těchto
se dostávající
kdo jsou**

kánu, však pod správu svých zvláštních vrchností poddáni. Ti bydlí v zemích pustých, neurodných a nepřístupných pro zimu, pro vody a neurodu. Protož jest národ divoký, bez náboženství, řádu dobrého a jiných dobrých věcí na lidi náležejících. Nemají mnoho měst, nežli jako Arabi tak se po zemi semotam s dobytky a s čeledí toulají, a kdo jich potřebuje, tomu slouží. Pročež k Turkům na žold táhnou, vědouce, že sobě v těch zemích blíže křesťanstva více nežli doma uloviti mohou, a také Turek jistý plat roční dává jednomu tatarskému knížeti, kterýž jest povinen Turku lidu tatarského s potřebu, však na žold vypraviti.

Ti se dělí rozdílnými jmény od katajských, bokarských a sarmakandských, kteříž města a dobrý regiment mají, totižto jednáč prekopit-

**Lůza tatarská
šesterá jest**

ští, rosanezerští, nagajenští, kasachenští, zanolenští a turkomanští slovou a s oněmno malé obecnství mají, o nichž vypisují *Matth. di Micheovo tractato 1. 2. et 3.*, *Aless. Guaguino nella descr. della Sarmatia etc.*, *Caterino Zeno nell viag.*, *Sigi. baro de Herbersteino legat.*, *Hayton Armeno nel'hist.* a jiní.

Kapitola XVII.

O našem se navrácení do města *Cairu*

Při konci kapitoly bylo oznámeno, jakým sme způsobem do ležení arabského z cesty od hory Sinai přijeli; již pak nyní, kterak se s námi potom dálo, psáti budu.

Dne dvacátého šestého měsíce října, to bylo v pondělí po svaté Voršile, přivstali jsme sobě zaraní, a jakž svítalo, tehdy nemohše na těch velbloudích, na níchž jsme přijeli, nikam dále pro ustání jejich, šli sme s naším mouřenínem pěšky do *Cairu*, až sme okolo tří hodin na den do města a lozumentu našeho ve zdraví přišli. Tu každý porozuměti může, žeť jest náš pan *consul* a všickni jeho rádi viděli. My pak po té naší dlouhé procházce nemeškali jsme sobě dobrý oběd dáti přistrojiti (neb sme toho všickni napořád hned dobře potřebovali), než vína neměvše vodu toliko z Nilu píti sme musili, ale i ta nám tak vděčná a chutná byla, proti těm arabským nečistým, smradlavým a slaným vodám, jako by víno proti dobré vodě býti mohlo. Náš mouřenín, byv obědem dobrým od nás chován, poděkování nám učinil a mně mé cikýny, kteréž sem mu na poušti k věrné ruce schovati dal, upřímně vrátil a poté do svého obydlí odešel.

A takž tehdy tu cestu k hoře Sinai začavše 8. dne měsíce října, vykonali sme 26. téhož měsíce, to jest v 18 dnech, s velikým

podivením pana *consula* a jiných, kteříž ji nikdy v těch horkých časích tak brzo od žádného vykonanou nepamatovali. V tom čase tovaryši a spolupoutníci naši, kteříž s námi z Jeruzaléma přijeli, nás z *Cairu* odjeli do Alexandrie, nemyslíce, abychom se, pokud živi, odtud vrátiti měli.

Dne dvacátého sedmého téhož měsíce, vyšedše ráno z lozumentu a tulmač náš s námi, procházeli sme se po městě, spatřujícíce onde i onde všechno, nač jsme jen přišli, a vtom viděli sme také najímati vojáky na žold proti nám křesťanům do Uher. Nebo chodilo tam několik osob Turkův, jako by hejtmané byli, a před nimi jeden na malý buben jednou rukou bubnoval a druhou rukou drže píšťalku v ustech pískal, k těm, kdož zapsán býti chtěl, přistoupil a s nimi chodil, než malý závdavek bral, jen kolikos mejdynů, a ti, kteříž se zapsati dávali, každý sobě pérko za tulbant vstrčil na znamení toho, že jest vojákem, aby měl větší svobodu.

Ale velmi jich malo se najímalo, a to proto, že předešlých let v velikých houfích ven z země do Uher se vyvedli a sotva z 15 jeden se domů vracel. Nebo nadáli se ponejprv, že v Uhřích tak dětinská vojna jest jako u nich, kdež více štrafují a loupeží hledí nežli bitev, šermiclův a šturmuův při dobývání pevností. Protož poznavše, že tam žertu není a že tam takový zisk měli, jako by na nedvědí kůži pili, nepřiliš se tam táhli; majíce také, jakožto lidé z horkých zemí, tyto naše krajiny přirození svému odporne strany zimy, větrů a těžkých prací, jimž oni nezvykli, takže jich málo koliks z té vsí krajiny a z tak lidnatého města se našlo, kteříž se na tu vojnu vydávali, jakž o nich nížeji (nebo s námi do *Rosetty* táhli) dotčeno bude.

Vojáků tureckých obyčej jest štrafů, loupeže, a ne bitvy hleděti

Po dobré zase chvíli vrátili sme se do lozumentu k obědu, po obědě na tom sme se snesli, abychom, byvše po té cestě tak unavení, uprášení a velice zašpinění, do lázně šli a se zmyli. A protož šli sme s tulmačem naším k lázni od hospody naší nejbližší, kteráž však za několika ulicemi podál byla. K té když sme přišli, ptal se zdaleka přede dveřmi tulmač, byl-li by kdo tam. I dána mu odpověď, že se myjí v ní ženy, tedy šli sme k jiné,

a přibliživše se k ní, dali sme se ptáti, jaké by se tam pohlaví mylo. I bylo nám za odpověď dáno, že také ženy. Opět šli sme k třetí, ale i tu pro ženy sme přístupu neměli, potom k páté, šesté i více, ptajíce se vždy a hledajíce s velikou naší obtížností po daleké té chůzi a ustání našem příhodnosti k zmytí, a již sme mínili zas do hospody se obrátiti. Mezitim však sme na jednu vždy trefili, v níž že by mužské pohlaví tehdaž bylo, zprávu sme

**Způsob lázní
v Cairu**

měli, do té tehdy sme vešli a přišli sme místo síně pod klenutí, na způsob ambitů a loubí klášterských, kteréž vůkol dvorečku neb plácku neklenutého a otevřeného stálo, staří je jmenovali latině *apodiarium*. Tu sme viděli mnoho chasy turecké a pohanské, vždycky jednoho vedlé druhého, v obzvláštních udělaných do zdí výstupcích a poloklenutých, zpředu pak otevřených, na lavicích vyzděných zvýší do kolenou, rohožemi přistřených, seděti, se oblačeti a jiné svláčeti. Na tom plácku byla pěkná z mramoru čtverhranně stavená kašna, do níž studená a čistá voda tekla, kterouž do lázně a jinam, kde potřebí bylo, brali a jí užívali.

I ohledajíce se, kde bychom prázdné výstupky pro nás našli, vtom přišel k nám lazebník a vedl nás do jednoho prázdného a tu nám místo rouchy po kusu modrého plátna, jimž bychom se zastřeli, vrhl a k tomu malou medeničku mosaznou, v níž bychom vodu měli a z ní se splakovali, každému přinesl. Takž tehdy spravivše se, byli sme od téhož lazebníka do lázně uvedeni a naše šaty, tak jako jiných všech, byly pilně hlídány od jisté osoby k tomu nařízené, kterýž sloul za starodávna *capsarius*. Tu sme spatřili znamenitou lázeň, vnitř prostrannou, naskrze klenutou a nákladně stavenou, dlážděnou rozličných barev mramorem, též i jinde po stěnách obkládanou. Uprostřed klenutí v stropě bylo široké okno z pěkných skel, nímž samým světlo do lázně vcházelo. Lavice a svrchnice byly z pulerovaného mramoru, na nichž mnoho lidu sedělo i po zemi leželo. Tolikéž vůkol té lázně byli výstupci jeden vedlé druhého, s dveřmi zavřenými, z těch do jednoho lazebník nás uvedl, abychom bez překážky turecké sami v něm s pokojem býti mohli, však za takové pohodlí musí se mu obzvláštně platiti, což se i nám učiniti dostalo. Ten

výstupěk byl jako nějaká kaplička a nákladně stavený, též lavi-
ce a podlaha mramorová v něm byla, a po jedné straně ve zdi
byli tři mosazní čepové, z jednoho tekla horká, z druhého vlaž-
ná, z třetího studená voda s dostatkem, kterouž sme sobě točili
podlé naší libosti. To pak nejdivněji nám bylo, že ani v tom vý-
stupku, ani v veliké lázni žádných kamen ani děr sme neviděli,
kudy tam horko šlo, avšak bylo velmi horko, nejinák než jako
u nás v dobře vytopené lázni.

Zatím, když sme se chvílku pozpotili a povyhřáli, přišel ten-
týž lazebník, aby nám posloužil. A tu nás jedno-
ho po druhém po všem těle drbal, třel a otíral **Turecké v lázni**
šatem přes ruce obaleným, jako u nás ostrým **odrbávání**
a namydleným pytlíkem obyčej jest. Potom nám na zem se po-
ložiti a roztáhnouti kázal, tu nás divně za ruce, za nohy vzhůru
táhl a trásl, jako by z nás duši vytřásti chtěl, semotam obracel
a rukama po hřbetu tlačil a tiskl, až na nás jedním kolenem na-
klekoval a se zapíral, což vpravdě nám nercili k smíchu podob-
né, ale víc strážlivé býti se zdálo, aby snad někomu kloubů aneb
příhbi nepřetočil neb kostí nepolamal. Ač jest s námi milostivě
nakládal, vědouc snad, že sme my takovému nelibému pohod-
lí nezvykli. Nebo jiným nastoupí oběma nohama na záda a držíc
se rukama za ramena, nohama mu dolu po hřbetě se vozí
a klouzá a totéž zpředu po těle činí a po stranách, až všudy kos-
ti praštějí, však jako tomu navyklým žádnému nic neuškodí; ný-
brž jako u nás, kdo se namůže, a jak říkáme, hřbetu zlámaného
jest, se potáhne a zatřese, polehčení poznává, tak tuto také jako
by se jim klouby a kosti ponapravily, lépeji se mají a čerstvější
bývají. Ano i my sme také způsobilejší a ohbitější byli. Potom
nás obmyl a po těle splákl, kromě hlav tak nechal. Oni sic sobě
hlavy zároveň s celým životem mývají, protože je břitvou oho-
lené nosí a jich zvláštěně nemýjí jako u nás, my tedy, chtěli-li sme
špiny z hlav pozbyti, sami sme je sobě zmýti musili.

Takový způsob mytí a lázni ještě zachovávají Turci a jiní
v těch zemích národové hned tam od časů starých pohanův,
kteřížto více z rozkoší, aby těla svá oleji a mastmi vonnými ma-
zali a po vypocení se kůži natírali, nežli pro obmytí špiny lázni

mnoho užívali. Nebo hned nejprvé u asiatických národů nad jiné rozkošem oddaných pošly neb býti počaly lázně a ty potom i do Evropy se dostaly, zvláště do Říma, kdež tehdaž stolice císařův římských byla. Tu lázně byly stavěny s nesmírným nákladem jako nějaká městečka a hrady, v nichž byli lesové, rybníky, divné lusthauzy, hospody, a v těch všelijaké hry, kratochvíle a rozkoše až přespříliš provozovány byly, a co se jen od rozkoší vymysleti mohlo, mužskému i ženskému pohlaví všeho toho se povolovalo, takže tam velicí páni aneb kdokoli chtěl na své peníze živobyty skvostně a je marně utratiti, ve dne i v noci tam bývávali. O čemž *Plin. in epist., Spartianus, Lampridius, Iulius Capitolinus, Barth. Marlianus topog. Urb. Romae, Ioh. Servilius de mir. antiq. oper.* a jiní vypisují a lázně ty *thermas* jmenují.

Přesto však ještě i pro příčiny jiné Turci pilní jsou lázní a častého mytí. Nebo v zákoně jich zapovědíno jest do meschitu jíti anebo se doma modliti, dřív než by špína z těla byla smytá, anebo tělo, byť prvé čisté bylo, přece obmyti musejí, protože oni věří tomu, že tou vodou živelnou a splakováním zevnitřní špiny z těla tak hříčův svých vnitř pozbývají a se očišťují. Čemuž dávno před nimi i pohané věřili a to tak zachovávali, jakž jest tomu rozuměti z *Pausania lib. 2., Virg. lib. 2. Eneid. et 6. ibid.* Ženy pak jejich, ač vždycky uzavírané v domích jsou a nikam ven nercili vyjítí, ale ani vyhlédnouti nesmějí, však pod zámyslem náboženství a očišťování tím častěji do lázní chodí, aby tudy muže své oklamávaly a někam jinam, jakž se které třetí a zlíbí, třeba na freje, ušinuly anebo zprosta drobet se z domův projdouce prověřily. Nebo muži vědouce, že žádné mužské pohlaví do lázně, v kteréž ženy jsou, nesmí jíti, ani tam jim kdo jiný krom ženského pohlaví přísluhuje, na to se bezpečí a nemyslí, aby se pod tím jaké lotrovství, jakovéž u nich zhusťta se děje, konati mohlo. Jakož pak táž příčina byla, že sme my se od jedné lázně k druhé toulati musili, poněvadž jest přísně a pod hrdlem zapovědíno do lázní, v kterých by se ženy myly, nevcházeti.

Slavné, bohaté paní mají své lázně v domích, v pěkných a rozkošných zahradách nákladně pěkně vystavené, v těch se

Kontrfekt, kterak ženy turecké do lázně jdou

mývají a jedny druhé se k sobě s houfy čeledí a kleštěncův i také děveček zoví, a od půl dne do druhého se myjíce, spolu kratochvilí, laškují a se zabejvají.

Do obecních lázní obzvláště rády chodívají a tam často v houfích se scházívaly, aby jedna druhou odrbávala a myla, a takž vespolek v libých rozkošech oplývají, že když druhdy zvědí, v které lázni neb ulici pěkná osoba, buď že ona panna neb žena jest, pro tu naschvál jako jiné feny lezou a zdaleka do lázně půjdou, aby se na ni podívaly a jí, mohou-li, posluhovaly, nejináč jí na službu hledíce, než jako by mužské pohlaví byly; jakověž ženy k pohlaví svému zapálené a chlipné vypisují *Suidas* a *Martialis*, jmenujíce je *tribades*. Když do lázně jíti mají, připravují se, co mohou, do nejpěknějších šatův a jedna děvečka nosí na hlavě nádobu, buď cínovou, stříbrnou aneb měděnou, v níž patuchy, čechlíky a jiné své šperky mají, a to vše přikryjí dekem hedbávným a tkanicemi aneb pasamány premovaným.

Jiná děvečka nosí koberec, na němž paní sedává, jiná nese košík neb truhličku, do něhož klénoty a jiné věci paní schovává, a tak dále, čehož tuto pro lepší vyrozumění kontrfekt, jak ony do lázně chodí, přiložiti jsem dal.

Jestiť pak každému národu dovoleno do lázně choditi a jedněm jako druhým rádi posluhují, a to za špatné peníze, a místem jsou lázně nadané a své důchody mají, v nichž se znamenité pohodlí lidem činí a prokazuje, z nichž také jedny nad druhé nákladněji stavené jsou, a ta, v níž sme byli, jedna z nejchatrnějších byla a několik set jich v *Cairu* býti praví.

V Jeruzalémě sic jsou také lázně velmi pěkně vystavené a rozkošné, s mnohými pokoji a sklípky, avšak aziatické je převyšují.

V lázních tureckých dávají sobě muži břitvou brady a hlavy holiti, jinde pak po těle, jako i ženské pohlaví, žádných vlasův netrpí, nýbrž je sobě pokaždé, jak jim málo povyrostou, mastí jakousi, kterouž *rusma* jmenují, shánějí. Tou když natrou mezi pocením se místa vlasatá, tehdy ní bez bolesti vlasy vytáhnou a setrou, jakoby jich nikdy nebylo, a tudý holého těla sou. *Leon. Fioravanti del comp. de i secreti ration.* vypisuje *receptu* takové masti, též jak by se vlasy na obočích černiti měly, na čemž Turkyně mnoho zakládají a tím pyšnější, *lib. 4. c. 13. 14. 15.*, a v knize jiné *de capricci medicinali cap. 88.* A sumou nade všecko jiné v lázni velmi tíše a uctivě se chovají, daleko jiným způsobem, nežli kde mužské a ženské pohlaví vesměs v jedné lázni i v jedné vodě se mývají, jakž se to v Švejcařích, v Baden a *Vallis* i v Denumarku a jinde místy podnes děje. O *valliských* píše *Casp. Collinus Sedunus.* O badenských vařích, jak sobě v nich mužské i ženské pohlaví nestoudně provozuje, *Poggius Florent. inter epist., En. Silvii epist. 4. 2. 5.*

My potom po dobré půldruhé hodině, zmyvše se dobře, vyšli sme z lázně k místu, kde sme se svláčeli, a poté, majíce pryč odjíti, kázali sme se ptáti, co bychom od lázně měli dáti, a domnívajíce se, že mnoho budou od nás chtítí míti, a oni toliko dva mejdyny od osoby žádali, kteréž jsme jim s ochotností dali a odtud v pokoji odešli.

Vracující se do hospody, potkali sme se v jedné široké ulici s houfem lidu proti nám jdoucího a velmi hlasitě křičícího, je-
hož sme se ulekli, ale dal nám zprávu tulmač, že mrtvého k hro-
bu nesou, abychom z cesty na stranu ustoupili, což sme hned
zdaleka učinili. I šlo nejprv množství lidu na-
před, za lidem tím kněží jejich před marami, křičíce jeden přes druhého, co nejvíce mohli,
zacpávající sobě oběma rukama uši, snad proto, aby se neohlu-
šili vespolek. Za nimi nesli máry na ramenou a tělo mrtvé
v truhle, kteráž byla přikrytá dekem, a na jednom konci v hla-
vách tulbant turecký postaven byl. Za marami šlo množství žen
s zakrytými tvářemi, však ne bez pláče a křiku hlasitého, napo-
sledy lidu obecní houf, ten zavíral a nás minul, odkudž sme po-
tomně bez překážky do hospody naší došli.

**Turecký pro-
ces pohřební**

Dvacátého osmého dne, totiž ve středu na den svatých Ši-
mona a Jůdy, přišel k nám ráno janičar, rodilý Francouz a po-
turčilý, s kterýmž sme dali promluvit, aby nás za město k spat-
ření pyramid a *mumii* vyprovodil. Ten nám oznámil, že jest ven
z města vysílal přezvědět, mohli-li bychom pro vody a záto-
ky toho času z Nilu řeky jdoucí k ní dojeti, ale že zprávu má,
že v některých místech mosty voda pobrala, takže na ten čas
tam se dostat nám možné nebylo, pročež musili sme na tom
předešlém jich z vrchu zámeckého spatřování bezděk přesta-
ti. Avšak vedlé toho zdaleka spatření i od jiných vzaté zprávy
mohu tuto o nich poznamenati.

Měli ten obyčej Egyptčané (věříce o zmrt-
výchvzkříšení) těla mrtvých nepáliti jako Říma-
né, ani do země pro v zem se obrácení jako Ře-
kové pohřbovati, ale aby do vzkříšení trvánlivá
učiněna byla, je balzamovali a natírali, buď balsamem aneb
aloem, mirrou, smolou cedrovou, solí, a co jiného k tomu nále-
žitého měli, a jak kdo možný byl, mrtvého svého v šaty pěkné
neb prosté obaleli a v místo suché, jako do sklepův suchých,
písku aneb truhel kamenných, kladli a takovým způsobem ne-
sčíslný počet těl mrtvých neporušených zachovali a ještě po-
dnes mrtvé své v místa pustá, kamenitá, neurodná a k ničemuž

***Mumiae*
turecké aneb
pohřby**

jinému nezpůsobná kladou a schovávají, což také po všem tu-
reckém panství od křesťanův i od Turkův se zachovává.

A protože v těch místech z strany polední přes řeku *Nilus* blíz-
ko od města *Cairu*, kdež se africké pustiny písčité začínají a z té
strany Egypt neurodný jest, tu jsou staří *Cairu* obyvatelé i ny-
nější všickni místo pohřbům svých těl mrtvých obrali, sklepy
v zemi vzdělali, jiní hroby ven z země, jiní tabule, věže a jiná
nákladná stavení na památku a slávu rodů svých vystavěti dali.
Takže se v tom místě několik set kamenných sloupů čtverhran-
ných, jiných opět okrouhlých a soch velikých, věží od spodku ši-
rokých a k vrchu kuželatých, item tabulí aneb hromady kamení
narovnaných neb nakladených nachází, o nichž o všech dlouho
by bylo psáti, toliko tuto něco o *pyramidech* dotknu.

Ty věže tak sou nazvané od řeckého slova *pyr*, totiž oheň, a to
proto, že dole od spodku široce, k vrchu pak čím výše tím ouže
se stavěly, tak rovně, jako každý oheň svým vrchem k špici smě-
řuje a se ztenčuje, tak tyto aneb jako diamant špičaté k vrchu
staveny byly a jsou.

***Pyramides, tři
věže, dlouho
a nákladně
staveny***

Mezi jinými mnohými, kteréž se v těch mís-
tech a písčích nacházejí, nejpřednější tři *pyra-
mides* jsou, o nichž staří i novotní historikové
mnoho vypisují a mezi sedmi divy světa je poklá-
dají. *Plinius lib. 36. c. 12.*, *Herod. lib. 2.* a jiní sta-
ří historikové, jež *Plinius* vyčítá, mezi jinými věcmi toto o nich
píše, že jest na nich dělalo čtyřikrát sto tisíc lidu, každého čtvrt
léta jedno sto tisíc lidu kamení lámalo v Arabii Skalnaté a to přes
pouště až k Nilu dodávali a přes řeku na místo, kdež nyní stojí,
a sedmdesáte osm let na těch třech stavěli a na jedné největší 20
let. Na dělníky vynaloženo na samou cibuli, česnek, krom nádo-
bí, dobytkův a jiných pokrmův tisíc a osm set centněrů, to jest
tisíc tisíců a osmdesáte tisíc korun, jakž *Pierre Messiees div. le-
cons trois. part. c. 32.* vypravují, a není divu, že jsou se králové
tehdejší v taková díla a stavení měst, věží a pevností vydávali.
Nebo máme toho důvod z Písem svatých, že jest Jozef všecken
lid egyptský v otroctví a služebnost v čas drahoty sedm let trva-
jící přivedl, takže nechtěli-li jsou králové svého práva potratiti,

vymejšleli na lid poddaný všelijaké a zbytečné roboty a na samém lidu izraelském příklad máme, jichž tehdáž šestkrát sto tisíc mužův bylo, krom žen a dětí, a den po dni k stavení robotovati musili, že jsou ovšem tehdáž také něco nového dělali a skrze to od králův své vychování a stravu měli.

O největší a nejpřednější píše *Herodotus* a jiní historikové, že ji nějaký král *Chemmis* neb *Cheopis* vystavěti dal a podnes v celosti zůstává, ačkoli na tři tisíce let stojí. Jest čtverhranná, a jakž *Diodorus* poznamenal, že každá strana při zemi tisíc šest set a osmdesát střeviců zšíří jest, avšak *du Villamont les voages lib. 3. c. 13.*, měřiv ji před málo kolikas lety, každou stranu po 400 kročejů a kročej po půltřetí střevice počítajíc, pokládá jeden tisíc noh, vůkolí čtyři tisíce. *Boterus lib. 3.* píše, že něco více nežli půl míle vlaské při zemi v okršlku svém jest. Vysokou pokládají *Herodotus* 8 honův, hon 240 noh dlouhý, učinilo by 1 920 noh zvýší, *Diodorus* 6 honův, učiní 1 440 střeviců. Ale novotní *authores* počítají po stupních, kteréž od země až do vrchu vůkol a vůkol zevnitř jdou, jichž počítají 250 a každý 5 střeviců vysoký, střevic pak 10 prstův dlouhý, což by učinilo 1 250 střevicův. *Bellon. lib. 2., Pet. Martyre Milannese etc.*

Kamení jest velmi tvrdé a veliké, a jakž *Pompon. Mela* pokládá, nejmenší kus 30 noh jest zšíří, avšak tehdejších časův neměli takových nástrojův a fortelův k vyzdvihování kamení a jiných potřeb jako nyní, takže staří škrybenti jináč nesoudí, nežli že sou pracně rukama a sochory takové kamení od jednoho schodu neb stupně na druhý váletí a sázeti musili, což by se nyní naším dělníkům za nemožné býti zdálo.

Na špici nahoře, ač se nezdá, aby co bylo, však jest tam plac čtverhranný a z každé strany pěti střeviců, a to z jednoho kusu kamene, což velmi divné jest na takovou výš tak veliký kámen vyzdvihnouti a vsaditi. Také jest jistá věc, že byť nejsilnější střelec z lučiště šíp, stojí nahoře, do povětří přímo vystřelil, nemůže spodku u gruntu přestřeliti, ale pokaždé šíp na stupně padne, z čehož se veliká šíř souditi může. A sumou není a neměla by slouti věže, ale kamenným neb vystaveným vrchem, protože také po vši zemi egyptské se spatřují a nejináč nežli jako nějací

vrchové býti se zdají. Při spodku sou pahrbkové písčítí, jimiž se grunt zanáší a zasypá, takže mnohém hlouběji pod zemí jsou, nežli předešle byly, a to znáti z té díry, kterouž se dolů do vnitřka leze. Nebo do ní se nyní vcházeti nemůže dveřmi při gruntu udělanými, protože jsou velmi hluboko pískem zasuté, než oknem se tam lézti musí.

Jsou pak vnitř komory z mramoru černého a strakatého vystaveny a v jedné hrob z černého a jednoho kusu mramoru, jež ten král, kterýž ji vystavěti dal, sobě ku pohřbu připravil.

Druhou *pyramidem* stavěl *Cephus*, bratr krále *Lhemnisa*, kteráž o mnoho menší i prostější jest, spodek jest 625 střeviců na každé straně. Nemá žádných stupňův zevnitř ani vnitř, takže se nahoru na ní nemůže jíti, a vnitř plně vystavená jest a není prázdná jako první. Jest čtverhranná a špičatá, že by sotva jeden člověk na špici vrchu ostáti mohl, ješto na první přes padesáte osob volně státi může. Avšak mnoho stála krále toho, jehožto předek vydav se ze všech důchodův na stavení první, tento pak, aby vždy nějakým způsobem peněz nabýval, jedinou dceru svou, a to velmi krásnou, k tomu přivedl, že jest za jistou mzdu peněz aneb počet fůr a kamení k té věži svého těla jednomu každému propůjčovati musila, aby takovým prostředkem k vystavení jí otec její dostačiti mohl. O čemž *Herodotus lib. 2.* píše.

Následuje třetí, kteráž nejmenší jest. O té píše *Herodotus*, že ji vystavěl král *Mycerinus*, syn bratra krále *Cophis*, ale větší počet, jako *Plinius* a jiní, přivlastňují to stavení nějaké *Rhodoppe cortisaně*. Kterážto byvši ponejprv s Ezopem v chudobě a otroctví služebném, skrze svou vlídnost, krásu a výmluvnost potomně tak vznešená nevěstka byla, že k ní těch časův králové, knížata a páni zdaleka na frej jezdili a za služby její bohatě jí platili, odkudž takového bohatství nabyla, že tuto, ač menší, však nákladnější na svůj groš vystavěti dala. *Plinius ibid.* Nebo od země na 22 noh zvýší jest vystavená z černého mramoru mouřeninského, *basaltes* řečeného a velmi drahého, ostatek z bílého mramoru až do vrchu, avšak od spodku až nahoru po všech stranách s obrazy a figúrami rozličných zvířat a *charakterův* v ní vytesanými ozdobená, kteréž všecky jisté věci

historické a pamětihodné znamenaly. Jakéž figury egyptské vypisuje a vykládá *Orus* v knize *hieroglyi*. Při každé straně obsahuje dyl 363 střevecův, výš její neví se, protože na ni nahoru, tolikéž jako na druhou, se nemůže jíti.

Naposledy jest také podivná věc v témž *reviru* a položení, totiž hlava a tvář jako člověčí s krkem proti *Cairu* obrácená, a velmi mistrovsky nos, oči, usta, čelo, líce, uši a jiné vlastnosti hlavy vytesané má, že se čemu diviti, kterak to vše tak dlouhý čas v celosti trvati může.

**Hlava člověčí
vytesaná na
pyramidě**

Plinius vypisuje tu hlavu a míru její, totiž že jest na výš 140 střevecův a okršlek neb okrouhlost hlavy vůkol čela a židovin zředu i zadu 102 střevecův, a to vše jediný kus a celistvý mramor jest, takže netoliko vytesání, ale i přivezení tak velikého kamene ku podivu každému býti musí. *Mons. de Villamont lib. 3.* píše, že není nežli 92 střevecův vysoká.

Byla pak ta hlava hrobem krále *Amasis*, v níž pochován byl. *Plinius*. O kterémž králi píše se, že jest dal dům udělati z jednoho kusu kamene, kterýž zevnitř byl 21 loket dlouhý a 14 široký, 8 vysoký a vytesané pokoje měl, kterýž 2 000 lidu po tři léta dělalo. *Herodotus*.

Někteří praví, že byla modla a že někdy Egyptčanův bohem byla, z níž satan od slunce východu až do západu na dotázky odpovědi dával. Tolikéž o ní píše *Blase de Vinegere les images de platte peint. de Philostrate* a dokládá, že neštěstí příčinou bývá tomu, kdo na ni na vrch hlavy leze a chodí, a příklad toho na jednom Francouzu tehdaž stalý přivozuje, že z všetečnosti, slyše o tom, nahoru vylezl, avšak jeda odtud zase do města *Cairu*, že jej kuň, na němž seděl, z sebe shodil a zabil.

Učiniv výše zmínku, kterak jsou předešlí obyvatelé *Cairu* v těch místech těla mrtvá pochovávali, vzal sem toho dostatečnou zprávu, že v témž *reviru* nedaleko městečka *Zaccara*, okolo půldruhé míle české od *Cairu*, jest vědomá díra zahrazená prkny, kteráž se však písky zanáší a pokaždé musí býti vyčišťována, když kdo skrze ni dolů chce jíti. Nebo když poutníci tam přijíždějí, z uplatku rádi je tam pustí. Kteroužto děrou přichází

se pod zemí do mnohých a rozličných sklepův a komor v skále vytesaných, v některých že jsou dvěře kamenné a v těch že se nachází do několika tisíc těl mrtvých balzamovaných a jinak mazaných, v šaty a plátna vonná obalených, kteráž že po starodávnu rozličně přistrojena jsou, s nehty pozlacenými a jinak barvenými, a ta v celosti zůstávají, krom že černá jsou a seschlá a jako v komíně zudilá; vlasy jaké barvy byly, v celosti znáti, což sem v *Cairu* v jednom krámě, kdež jich několik prodali do Benátek, vše očitě a bedlivě spatřil. Nebo věděti sluší, že je do Evropy vozí za veliké peníze, a hned na sta jedno kupující, však kradmo pro Turky, kteříž nám nepřejí tak vzácného lékařství, z nichž se strojiti může k nejtěžším nemocem. A jistě není dobře spravená ta apatěka, v níž by se vždy nějaký kus těla takového nenacházel.

**Mumiae neb
těla balza-
movaná jsou
dobré lékařství
proti nejtěž-
ším nemocem**

Slovou pak těla taková balzamovaná a z těch zemí přivezená *mumiae* po latinsku, kteréž mimo jiné nemoci, obzvláště pro vnitřní krve sražení, vředy, zlé povětří prospěšné jsou a velmi vzácné, jakž *Bellon. lib. 2. c. 4. 7.* píše, že král František První, toho jména Francký, když kam jel, vždycky kus té *mumiae a rhabarbarum, terrae sigillatae etc.* v krabici s sebou vozil pro náhlou potřebu. Jakož pak i Jeho Milost Císařská celou takovou *mumii*, totiž celého člověka, míti ráčí, kteréhož když sem viděl majícího červeně obarvené nehty, poznal sem, že z Egypta přivezen býti musí. Staří ji také užívali, jakž *Galenus libro 2. de dynamid. spur.* receptu z ní formovanou vypisuje.

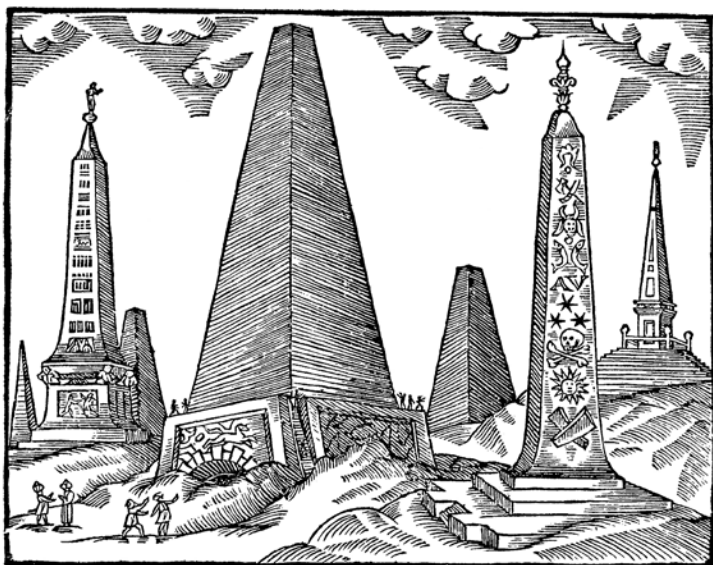
Mimo dotčené místo nacházejí se ty *mumiae* podnes ledakdes v tom položení pustém v hrobích kamenných a sklípících obzvláštních i takto v holých píscích zahrabané a při některých prsteny, náušnice, armpanty zlaté a divné staré ozdoby se nacházejí, kteréž Turci potom kradmo prodají, anebo zase někam zahrabí.

Píší také někteří věc divnou strany těch těl mrtvých v těch místech pohřbených, jako *Alvigi di Giov. nell viag., Iacob Vormser etc.*, Albrecht hrabě z Lowensteina v putováních svých a jiní,

na čež sem se s pilností vyptal a to za jistou pravdu v *Cairu* sobě sem praviti dal, že v těch místech každého roku jednou, a to měsíce března, ten čtvrtek po neděli *Laetare*, od večera čtvrtku až do rána na sobotu těla mrtvá, některá celá a obalená, některých ruce, nohy a tak dále z země vystupují a nad zemí se ukazují nepohnutelně za některou hodinu a potom, jak patrně vynikají z země, tak zas do země sstupují a se tratí, s velikým podivením přistojícího množství lidu, kterýchž na tisíce k tomu času z *Cairu* tam chodí. Jedni se tam modlí, jiní dívají, těch těl dotýkají, a jmenují ten čas zmrtyýchvstání. Což Božím-li či ďáblovým působením se děje, pobožnému čtenáři k uvážení toho zanechávám. A na závěrku kapitoly této figuru *pyramidy* přiložiti sem dal.

**Zmrtyých-
vstání turecké**

Kontrfekt pyramid

Kapitola XVIII.

O našem se po městě *Cairu* procházení a co sme v něm viděli, též krátké vypsání téhož města *Cairu*

Nemohše tedy, jakž výš řečeno, k těm *pyramidum* ven z města pro vody vyjeti, i abychom času užili k jiným věcem, dali sme se do procházení ulic a k spatřování všeho, co bychom jen mohli spatřiti. A nejprvé šli sme skrze jednu přední ulici města, od brány *Nansre* až k bráně *Zuaila*, v níž nejpřednější kupci a páni bydlí, v té několik kolejí a škol vystavených jest a nejpřednější *Gemelhazar* slove, kteráž má ročních důchodův čtyřrykrát sto tisíc na vychování studentův a jejich potřeby, a tu se učí zákonu jejich a čtou o tom doktorův svých mnohé knihy, divných básní plné, kdež někdo povycviče se něčemu, spíš bývá potřebován k uradům nežli jiný nic neuměje. A zvláště z jiných měst, když potřebují soudce a správce v náboženství i v právích, jehož *cadý* jmenují, tehdy když do takové školy vzkáží, bývají jim propuštěné osoby hodné, jako z nějakého *seminarium*, totiž zahrady. Kostely také přední sme viděli, z níchž každý na den 10 dukátův platu stálého má.

Při jednom, kterýž na nejbližším placu proti zámku stojí, praví, že škola byla, v níž léta 1566 vyšed oheň, do 9 000 exemplářův a kněh jiných a jiných, a to psaných, a do několika set zlatými neb stříbrnými puklami ozdobených shořelo, a ten kostel

jest podnes na větším díle pobořený, bez střechy a podlahy povrchu, toliko jsou na něm kranclé a v okních mříže mosazné a železné, po čemž znáti, že jest znamenitá věc před časy býti musila, anobrž nejspíše od křesťanův za císařův římských aneb konstantinopolitánských vystaven býti musil.

Dále viděli sme špitály, z nichž někteří mají do sta tisíc důchodův každoročně a každého z jakéhokoli národu do nich bez osob šetření přijímají a hojná pohodlí jemu prokazují i lékařství pilně dávají, a to darmo, takže kdo se vyhojí, může odtud vyjít, zaplatě prostým penízem *Deo gratias*; pakli by tam umřel, tedy co při sobě měl, toho žádnému nevydávati tam za právo mají.

Potom sme skrze nejedny kotce kupecké, jež oni *bazars* a Vlaši *fondiques* jmenují, se procházeli, v některých nic jiného než plátna a kmenty rozličné indiánské, persiánské, alexandriánské a jiné se prodávaly.

V jiném sme viděli cejgy hedbávné všelijaké, jakéž se vymysliti mohou, a jim podobných v těchto našich zemích nevidáme, nercili takového množství nemíváme. V jiných sama rozličných barev sukna, a nejvíc englická, florentská a francouzská. V jiných šamlaty a muhejry.

Potom sme přišli k pěkně vystaveným kotcům, ze jména *canelhalily*, a v těch na větším díle Peršané svá zboží měli, od materií, zlatohlavů, stříbrohlavů, čalounů a drahých kamení etc. i rozličných z Indií kupectví. Za kterýmižto hned stojí jiní krámové samých vonných věcí plní, jako *ambry*, pízma, a co tomu podobného muž vymyšleno býti, v takovém množství, že kdo libru žádá koupiti, oni na sto liber ho nabízetí smějí.

Nejpřednější ze všech kotců viděli sme, *kancala* slove, kdež nic jiného, nežli co zlatého, stříbrného, od drahých kamení a perel jest, se nenachází.

Jak pak koli mnohé handle a u velikém množství aneb počtu v těch rozdílných kotcích a porůznu po městě od rozličných národů se provozují a prodávají, však toho Turci pilně šetří, aby se ve všem každý spravedlivě choval a míry i váhy vejsadné užíval. Kdož by toho neučinil a shledán v tom byl, že falešnou váhou neb měrou prodával, ten bez milosti tímto způsobem

**Trestání kupců
falešnou váhu
majících**

trestán bývá. Totiž zavěsí mu na hrdlo veliký hliněný hrnec jako zvon, anebo opravdový zvon mají, vsadíc mu na hlavu čepici s vocásky, vede jej pacholík za provázek skrze nos jemu protažený a jde před ním a janičar jde vedlé něho, tluka na ten zvonec holí, aby lidé slyšeli, že takového tudy z pokuty vedou. Potom pak když se s ním, jak kterému daleko a jisté místo uloženo, navodí, ještě mu peněžitou pokutu uloží, kterouž dáti musí. Čehož za důvod tuto sem figuru položiti dal.

Kontrfekt trestání kupců, kteříž falešnou míru a váhu mají

Potom sme šli skrze uličky, kdež v některých sami ševci prodávali, v jiných sami krejčí, všecko již na prodej udělané a zhotovené věci, a tak po řemeslech jiných mnohých, až i kuchaři svou ulici mají, kdež maso skopové, velbloudové, buvolové a jiných

dobytkův namnoze, pečené i vařené, s jiným vařením, jako rejží, hrachem, bobem, jáhlami etc., přistrojené, item slepice, ryby a jiné věci prodávají. Obzvláště pak viděl sem to svýma očima, že jsou skopce měli s tak velikými ocasy, že na nich samých tak mnoho masa bylo co na největší skopové kejtě, jakož pak nám to jistili, že mnohý patnáct i dvacet liber, však s koží a vlnou, kterouž jest velmi obrostlý, váží, jakýchž beranův tam namnoze živých sem viděl, že dosti měli činiti ocas za sebou táhnouti.

Také sme šli přes placy, na níchž samo rozličné ovoce v hojnosti prodávali, item saláty a čerstvé byliny, netoliko v Egyptě rostlé, ale také z Syrie, z Cypru a odjinud po vodě přivezené, bez nedostatku. Potom, kde samé oleje, loje a jiné tučné věci prodávají. Jinde, kde mouku, chléb a koláče. Jiný plac sme viděli, na němž válečné nástroje, oštípy, šípy, terče, šavle a jiné věci s dostatkem na prodej byly.

Nedaleko zámku jiný plac jest, na němž koně arabské a egyptské, velbloudy, mezky, osly a jiná potvorná zvířata prodávali, nad kterýmižto jejich koňmi největší sme zalíbení měli, a vpravdě nikdy sem pěknějších a spanilejších koní tak pospolu a tak namnoze neviděl. Nebo jsou vysocí, vytáhlí, silní, subtýlní a srsti lesknaté, takže by stěžkem pěknější namalovati mohl, ovšem pak jsou rychlí, k tomu dobří a cviční, že by nad ty tuším pěknějších a lepších na světě býti nemohlo.

O takových egyptských koních činí se zmínka v třetích knihách Královských v 10. kapitole těmito slovy: Přivedli také Šalomounovi koně z Egypta a koupě rozličné a vodívali spřež vozníkův z Egypta za šest set lotů stříbra. Koně pak jednoho za sto a padesáte, což *Budaeus de asse lib. 4.* na šedesáte korun vykládá, takže čtyry koně za 240 korun stáli. Na těch koních také umějí výborně Kairští se projížděti a jími štolcirovati, okrášlice je pěknými cejgy a deky aneb jiným pěkným nádobím, a kdo téměř může s to býti, aby koně chovati mohl, ten musí ale jednoho, nemůže-li víc míti, a k sousedu třebaš přes jednu ulici, ovšem pak dále, na něm jeti.

Nedaleko těch kotcův *kancali* řečených jest stranou ulice uzká, v níž sme viděli mnoho mužského i ženského, mladého

i starého pohlaví z rozličných národův, však nejvíc mouření-
nův v služebnost a otroctví prodávati, a byli všickni nazí beze
všech šatův, kromě někteří měli kus hadru zřepdu zavěšeného.
Tu sme se dívali, jak některý kupec přišed divně sobě některou
osobu z nich natahoval, ohledával jako jiné hovado, a odejda
ten, jiný přišel totéž čině, a některému musili běhati, skákati,
aby zvěděl, jsou-li čerstvého těla. Ti otroci na větším díle řetězy
a provazy v hromadu svázáni a vedlé mladosti aneb starosti,
umění a hodnosti se prodávali.

Pan Černín chtěl mermo jedno mouřenínské pachole kou-
piti a sotva sem jej z toho svedl, předkládaje mu příčinu ne-
bezpečensství a pokuty, nemajíce té svobody sobě propůjčené,
a také by je nám byli nepropustili v Alexandrii na šífy. Rovně
jako koně, jakovéhož sme velmi žádostiví byli koupiti, ale pe-
něz sme k tomu málo měli a také, bychom byli svobodu sobě
vyžádali, však nebyli bychom ho po moři tak lehce dopravit
mohli. Jiného všeho, jako kamení drahých a zvláště pěkných
a laciných rubínů, čalounů, porcelán, kobercův a věcí indián-
ských, mohli sme hojně nakoupiti, kdybychom byli dostatek
peněz měli, čehož nám velmi líto bylo.

Naprocházevše se až k nešpornímu času do líbosti, obráti-
li sme se do lozumentu našeho, kdež sme toho janičara Fran-
couza, ježž sme ráno pozvali, čekajícího na nás našli, a tak sme
spolu obědvali. Tu sme rozličné věci rozprávěli, až se nám ten
janičar dal do naříkání na svou bídu a neštěstí, od té doby, co
se poturčil a křesťanství se zhostil, litujíc toho s pláčem a pravě,
že by se rád do vlasti své navrátil a že v srdci věří v Krista
Pána. Však poněvadž se v *Cairu* oženil, na ženu a děti laskav
jest, že na ně nemůže zapomenouti ani je opustiti, a ledacos ji-
ného promlouval, až sme nad ním lítost měli, i zase pochybova-
li, aby snad toho, podlé tureckého obyčeje příčinu dáváje k po-
nuknutí nás něco proti víře pohanské mluvíti, naschvál nečinil
a nás polapě u vrchnosti neosočil, jakž se to jiným mnohým
a často k velikému zlému jejich přihodilo. Ale my se pamatova-
li na povědění: *Chi ti fa piu carezze, che non suole, o inganna-
to t'ha, o ingannar te vuole*. Totiž: Kdo ti víc pochlebuje, nežli

žádáš, nebo tě chce oklamati, anebo tě již oklamal; jakož v té příčině Španielové moudře říkají: *Del enemigo no fableras mal, mas piensa lo*, aby o nepříteli toho, co myslí, nemluvil, a zvláště v jeho zemi; a jsou tam obzvláštní špehéri a zrádci na to, aby přesporní kupce, připochlebíc se k ním, prozrazovali a je o všem připravovali. Neb z toho mají částku svou, a nejvíce židé tam s tím zacházejí, před nimiž každému varovati se radím.

Protož sme jemu na taková naříkání nic neodpovídali, ale všelijak se do jiných řečí dávali. Jako kupříkladu ptali sme se ho, čím by to bylo, že na větším díle lid v *Cairu* tak hrubě nestatečného zraku jest a očí bolavých, ovšem pak velmi mnoho slepých se nachází, jakož pak i sám ten janičar velmi bolavé oči měl. Dal nám tu odpověď, že poněvadž nečasto v *Cairu* pršívá, a pro tu příčinu prachu tlustě po ulicích jest, lid jízdny i pěší u velikém množství po ulicích chodící jej vzbuzují, takže se přes celý den saditi nemůže, nýbrž vznáší se jsouc velmi subtylný, náčerný co popel a sanytrovatý (jako i všecka země při Nilu řece), pročež do očí, jako i vsudy po tváři a šatech padá a zrak vyžírá a hubí. *Alpinas de med. Aegypt.* pokládá příčinu zapáleného od slunečné horkosti prachu a písku subtilného, kterýž se po ulicích tak hustě jako nějaká mlha vznáší, a tou horkostí svou že zrak vypaluje a vysušuje.

Ale já mimo ty příčiny také jejich lenosti a nečistotě přičítám jednu býti. Nebo viděl sem to, že velicí Arabové a Egyptčané, jdouce po ulici, plné oči osazené budou míti muchami a komáry, však pro lenost neseženou jich, ani rukou k tváři nesáhnou, nežli někdy, chtěje je jako přestrašiti, zachrochtají v své řeči a otevřenými ústy zakřiknou, jmenujice *roch*, na čež mouchy neplaché a hladovité málo dbají. Anobrž i matky sem viděl děti malé nositi před sebou na ramenou, a vidouc plno much okolo očí seděti, že nebylo lze očí dítěti viděti, však je z nich nesehnaly, z čehož soudím, že hned z mládí mouchy a těm podobné jedovaté žízaly jim oči nanečistí, obžerou a nakazí.

Nicméně aby poněkud prach smočovali po ulicích, jest několik tisíc velbloudův a oslův, na nichž vodu z Nilu po městě roznášejí a ji lidem netoliko prodávají, ale někteří z almužny,

nadání a povinnosti do jistých nádob kamenných neb hlíněných před domy vylévají, a tou potom několikrát za den ulice před domy, kupci před krámy a jinde vedlé líbosti pokropují a prach smáčejí. Ale jest tak nesmírné horko, že v malé chvílce hned všecko zas vyschne, a také že ne vsudy, zvlášt co opodál řeky leží, kde veliké placy, kde říceniny a místa nemožná k polívání jsou, polívati se může, tak tehdy, kde polito není, odtud se snadno prachem místo opodál mokré zanese a přikryje.

Dále s týmž janičarem také sme nemalo o regimentu tureckém v témž městě rozprávěli, kterak v něm a všeho Egypta správcím a místodržícím císaře tureckého jest baše, a ten pod sebou sangiachův a hejtmanův měst a krajin má dvamecítma, kteříž co těžkého a zvláštního k rozsuzování se trefí, k němu ukázati a k němu apelovati dovoliti musejí. Má přidaných 3 000 janičarů pěších střelců, 4 000 *spachiův* jízdých a ty po městech a městečkách onde i onde rozlosované vychovává a v čas potřeby v rychlosti shromážditi je může.

Důchodův co se schází každoročně, buďto z *Cairu*, aneb ze všeho Egypta, gruntovně sem se vyptati nemohl, toliko to nám pravil, že z města *Cairu* mimo vydání do šestkrát sto tisíc dukátův se schází, což jest ovšem dosti, když se soudí, jak veliké vydání na dvůr bašete, na nařízení předešlých králův mamalukských na rozličná záduší, item na zeughauz moře Červeného, který v *Cairu* při Nilu leží a v něm lodí a jiné potřeby válečné den po dni dělají, udělané po kusích rozkladené na velbloudích tam přes pouště přenášejí, se potřebuje a přichází.

Když bylo po obědě, starali sme se o příhodnost jízdy naší po vodě do Alexandrie a posílali sme k vodě, kteříž by nám lodí jednali, takže očekávajíce na odpověd ten den sme v lozumentu sedě strávili, a že toho dne ani druhého žádná lodí dolů nepojede, tím sme zpraveni byli.

Dne dvacátého devátého téhož měsíce, vstavše ráno, vyšli sme na procházku, a jakkoli ráno se nám zdálo, však již lidu bylo plno po ulicích. Nebo takový tam mají obyčej, že co kdo řídití má, ráno před slunce východem a večer po západu slunce vychází a to řídí. O polednách pak doma zůstává pro nesmírné

horko, takže mnohý, co sobě v noci na snu utrhne, to sobě o polednách nahradí, a přesto jsou lidé tam suchého mozku a přirození, nespí tak mnoho jako my v našich krajinách, kteříž pro studenější krajiny vlhčejšího jsme přirození, mozku těžšího a ospánlivějšího.

A vpravdě jest věc víře odporná, jak veliké množství lidu po ulicích jízdného i pěšího viděti, a zvláště kdež město veliké jest, zdá se nám nepodobná věc, aby tak všude plné a osazené lidem býti mělo. Já pak mohu to jistiti, že ta nejmenší ulice tak jest tam lidnatá, jako v Praze most, přes kterýž nejvíc lidu za den chodí i jezdí, a jaké množství v jiných předních ulicích obhází, to k žádným pražským ulicem rovnáno býti nemůže. A k víře řku nepodobná věc jest, že se skrze ně jdoucí sotva protlačiti může, a našinec ovšem často do jiných, postranních uliček uchylovati a obházetí musil, nemohouce projíti, a to ne bez mnohého posměchu, jak od pyšných neustupných Turkův, tak od jízdných pacholat, kteříž jedouce domu s koňmi ode dvora aneb odjinud, nám klobouky z hlav strhovali aneb nám je na hlavách co čamrhou zatočili, což se pro nic jiného nedálo, nežli že veliké tlačení lidu a koní vespolek bylo, a tak jedni druhým na překážku byli.

Vedle toho, ač sem výše poznamenal, že každé řemeslo a handle svá jistá místa po městě k prodaji mají, však přesto na tisíce osob po ulicích chodí přes celý den, kteříž všelijaké věci na prodej nosí a tím se živí, nejvíce pak od profantův aneb potrav, jichž Turci a těch zemí obyvatelé malé zásobení doma mívají a raději sobě něco od masa neb jiného pokrmu kupují za hotový groš, nežli by se o to doma měli starati.

Pročež chodíc jeden s tím, druhý s jiným, každý křičí a vyvolává to, co na prodej nese, nejináč než jako v Praze studený kovář kladivem na železo tluka zvoní, aby o něm, že tudy jde, v domích věděli.

Zase chodí mnozí po městě, kteříž jsou od bohatých k tomu na den aneb na téhodny za peníze najatí, aby vodu, chléb neb jiné věci roznášeli a lidem z almužny a darmo jistou míru a váhu dávali, a to činí mnozí, že záduší své na živé a za živobytí svého

obracejí, a zase takových dobrodiní mnozí bohatí, nercili chudí, na ulici požívati se nestydí, majíce takové věci a dary za posvěcené a lepší, nežli které doma v hojnosti mají.

Pro podívání se na to dal sem tuto figúru těch, ješto vodu v velikých kozlových kůžích chlupatých i jiných a k tomu pozlacené nádoby, z kterých se pije, z almužny po městě roznášejí a lidí, aby ji pili, téměř nutkají. Kterouž sme i my z mdloby a velikého horka (vidouce, že se každému, kdož jen žádá, uděluje) také pili.

Figúra, kterak chudým z almužny vodu pítí dávají

Z čehož se souditi může, že ačkoli téměř bezpočtu lidí v tom městě jest, však potrav hojnost mají, takže se není obávati, jakž to jinde v velikých městech bývá, *a boun hora in pescaria e tar-do in beccaria*, časně aby šel na rybný trh a pozdě do krámu, kdo

chce lacino koupiti; tu vždycky v mírnosti dostati se může. Nebo vesnice, města a městečka všeho Egypta odevšad tam dodávají a nejvíc obilím a drůbeží rozličnou se živí, jako holuby, slepicemi a kuřaty, a toho všeho mnohý veliká stáda chová. Ale není div, neb jim to snadno přichází pro hojnost obilí, teplo a způsob nasazování vajec u nás ne-

**Veliká hojnost
kuřat, takže
je na košík
měří a lacino
prodávají**

vídáný. Nebo mají pece naschvál dělané, do nichž nakladouce velbloudových lejn usušených, ty podpálí, kteréž z sebe tejný plamen dávají, nejináč nežli jako místy v Vestfalii a Flandrii drn a zemi, dorp jich jazykem řečenou, a těmi obloží tu pec, mezi něž mnoho set a třebas na tisíce vajec slepičích nakladou, a šetří mírný plamen a teplo těm vejcím dávati za některý den, až by se počínaly vyklubávati, a takž veliký houf kuřátek se vylíhne, že jich častokrát počísti nemohou, ale hned je tak ouhrnkem maličké na košíky měří a jinému za laciné peníze prodají anebo málem vychovají. Což u nich nic nového není, nýbrž před mnoha sty lety, že to tak činivali, svědčí to *Aristoteles lib. 6. cap. 2. hist. animal.:* *Incubitu avium faetum excludi naturae ratio est; non tamen ita solum ova aperiuntur, sed etiam sponte in terra, ut in Aegypto, obruta fimo pulliciem procreant. Et Syracusis potator quidam ovis sub scoria in terra positus tam diu potabat, donec ova ederent faetum. Iam vero et cum in vasis quibusdam tepidis essent conconcta, sponte ova pullos prompsere.* To jest: Ptačím na vejcích sedáním, aby se mladé vyléhalý, ten samého přirození způsob jest, však ne jen tak toliko vejce se otvírají, ale také sama od sebe v zemi, jako v Egyptě jsouce zahrabaná v hnoji, kuřátka zplozují. A v Syrakusu městě nějaký bumbál v trůskách do země vajec nakladv, tak je dlouho zavlažoval, až by se v nich mladé zarodily. Potom pak když se v někých teplých nádobách pozahřila, tedy vejce ta sama od sebe kuřátka vydala.

Anobř mnozí chodí po ulicích, kteříž picky malé na kolečku aneb na zádech nosí, a v nich koláče, vaření a jiné věci od lahůdek jejich, zastavíce se před některým domem, strojí a teplé, jak kdo mnoho čeho chce, každému prodávají. Jakož pak takových semotam se trakujících a tulákův mnoho a často trestcí,

protože se tito domnívají, že jsou oni dnes v jednom místě, zítra se octnou v druhém, co pekou neb vaří a v jaké váze, to že se tak při nich, jako při těch, kteříž v kotcích sedí, neděje. Ale často se mejlí a přehlídnu, pročez také jisté na ně pokuty ukládají. Na důvod takové pokuty těch pekařů teď sem figuru dal přiložiti, kteréžto, když chléb malý pekou, mezi dvě prkna krk jejich dají co do nějaké klády, a nakladouc toho nevážného od něho napečeného chleba, vodí je po městě a klinkají zvonci-

**Trestání
pekařův**

mi na řetízkách visutými, aby to všem po ulicích povědomo bylo, jakž příležitost viděti se může.

Kontrfekt trestání pekařův, kteříž chléb malý pekou

Mezi tím naším procházením přišli jsme k jednomu velikému *canalu* aneb příkopu, kterýž od Nilu téměř skrze všecko město jde a do něho voda vychází, z něho pak do jiných menších po městě, jímž se město čistí, svlažuje a občerstvuje, avšak jakž sem slyšel, že do roka tři měsíce bez vody a bahnitý bývá, kdyžto Nilus hrubě opadne, ale tehdáž byla v něm vysoko voda, až se po mostech dřevěných i kamenných přes něj přecházelo, a do toho také příkop u lozumentu našeho vcházela a rameno z něho byl. Při kteréžto straně a začátku příkopu viděli sme několik čtverhranných domův z kamene a vysokých zdí bez krovův vystavených, do níchž žádných dveří dole nebylo, než nahoře vysoko okny se do nich lezti mohlo. O těch pravili, že sou sejkvy tureckého císaře, do níchž baše každého roku mnoho tisíc strychů obilí nakoupiti a nasypati musí, a v těch místech se tu chová pro vlahu, již se občerstvuje od spodku, a tak hrubě nevyšchne, jež často přemítají, a odtud do Konstantinopole a jiných míst, jako pomořských pevností etc., voziti dává.

Toho dne viděli sme všelijaké kratochvíle od kejklířův a zvířat rozličných provozovati, však mezi jinými věcmi měli osla, kterýž divné věci provozoval. Když k němu vůdce jeho promluvil nahlas, řka, že slyšel, kterak se má veliké stavení v městě stavěti, a že voláno jest, aby všickni oslové shledáni byli pro nošení vápna, kamení a co potřebí. To jakž ten osel uslyšel, hned jako by ho šlak porazil, na zem padl, a zdvíhši nohy nahoru, očima zavřenýma ležel, jako by mrtvý byl. Co ten vůdce jeho naříkal, že by svého milého osla ztratil, co ním hejbal, za nohy táhl, však nechtěl prohlédnouti, až jej také kyjem bil dosti hrubě, přece nehejbaje se ležel, až namluviv se ten Turek do vůle, dal se slyšeti těmito slovy: „Páni milí, vězte, že zítra bohdá proti žoldánovi všecko množství vstříc slavně vyjeti má a co nejpěknější paní na pěkných oslích pojedou a těm oslům dají ječmene dobrého a vody z Nilu čerstvé.“ Těch slov ještě dobře nedomluvil, schopil se ten jeho osel, a jako by se také jedním pro fraucimer hodil, divné skoky radostí velikou prokazoval. Však když opět jeho pán řekl, že jest žádán od svého souseda, aby svého osla pro jeho ženu starou

**Kratochvilná
hra osla**

a šerednou půjčil, kteráž také vyjeti se strojí, tu ten osel hned jednu nohu zkrivil, jako by na ni chromý byl, a kulhal. Nato když se zeptal pán jeho: „Proč kulháš, maje starou nésti, musíš ty na mladé laskav býti,“ kejval hlavou, jako by toho posvědčoval, pročež vece k němu: „Ukažiž, která jest mladá v tom houfu.“ On chodil kolem, až k jedné dosti pěkně přistrojené přistoupil a hubou se jí dotýkal, z čehož veliký smích pošel. A podobných divných zvůlí, jako ptáčky, mají, kteříž, když jim kdo okáže peníz, zdaleka letí k němu a vezmou jej mezi pysky a nesou svému pánu. A tu na mísece budou cedulky, v nichž napsány jsou věci šťastné neb nešťastné přihoditi se mající, z kterýchžto cedulek vezmou jednu a tu tomu, kdo jim dal peníz, donesou, kterouž otevrouc, co mu dobrého aneb zlého předpovídá, na tom mnoho pověrně zakládati bude, jako by to věrná pravda byla.

Také sme jedno zvíře mezi jinými, nikdy u nás nevidané, viděli, kteréž latině *camelopardalin*, jako by řekl na česko velbloud leopard slove. To zvíře má fleky černé po srsti jako leopard a dlouhý krk i hlavu co velbloud, a jak *Strabo lib. 16.* vypisuje, má přední nohy vysoké a zadní nízké o polovici. Velmi pěkné a spanilé zvíře jest a žádnému nic neublíží. A jest jistá věc, že z dvojího těch dvou pokolení, jíchž obraz nese, pochází, a to v městech libyckých a afrických, kdež v pustinách řídkokde voda se nachází, pročež kde místem studénka jest, tam se všelijaká zvířata a zeměplazové k napájení scházejí a tehdáž se často trefuje, že pokolení cizí s druhým se spojuje, odkudž rozličné potvory a stvoření pocházejí, jako i toto z velblouda a z leoparda.

Zvíře giraffa Slove arabsky *zurnapa. Galeot. Mart. de doct. prom. c. 6.* píše, že za jeho času žoldán egyptský takové zvíře nejprvé do Evropy a do Vlach poslal knížete florentskému *Laurentio Medices.* A tentýž jmenuje je jináče *giraffa*, podlé čeho tak sluje, to v kapitole 8. vysvětluje. Toho zvířete kontrfekt, převrátě list, spatřiti moci budeš.

Také viděli sme jiný způsob nežli u nás, místo káry, vozu neb smyku, veliké sudy a *balle* kupectví neb čehokoli jiného nositi. Totiž jak uznají co za tíž, která věc má mnoho aneb málo, s tu

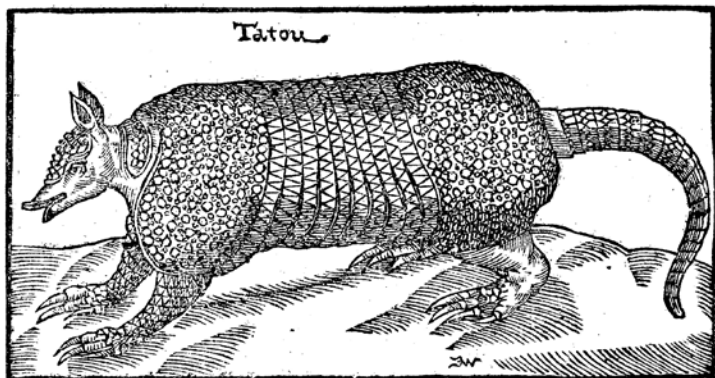
Kontrfekt giraffy

potřebu se osob najme, buďto deset, víc neb méně, ti se rozdělí na dvě a vždycky k jednomu sochoru zředu dva a zadu dva se srovnají. Pakli jest věc těžká, že by ji ti čtyři na jednom sochoru přivázanou provazy a nízko od země vyzdvíženou unésti nemohli, přivezou druhý sochor aneb třetí s nosiči jinými a ti tak spolu velikou tíž unesou, však když nesou, přední jedni druhým ruce na ramena kladou, též i zadní jedni na druhé, a tak jako svázání se přidržejí a zvednouce nesou, nemohouce jedni před druhými vystupováním z řadu, shejbáním se a jináče fortelův užívati.

Viděli sme také zvíře z Indií přinešené, kteréž šupiny tvrdé po těle má co krokodyl a na způsob zbroje, jako náramky a jiné kusy po těle má přirostlé, není větší nežli prase desíti aneb dvánácti nedělí a dávali mu pšenici jísti. O něm zvláštní kapitolu napsal *Nicol. Monardes de med. ex Occid. Ind. delatis*. Však pro na něj pohledění kontrfekt jeho tuto máš.

Kontrfekt *tatou*

Potom když čas byl obědu, vrátili sme se do lozumentu a poobědvali tím dříve. Neb sme zprávu měli, že jednoho mladého pána k obřízce povedou, pročež žádostiví sme byli na jeho komonstvo se podívati. I šli sme do ulice, kudy jeti měl, a náš tulmač s námi, kamž po chvíli valil se lid houfem, až nám těsno bylo, za tím lidem jelo mnoho tureckých panův a bohatých kupcův kairských na spanilých koních, nádherně a v drahých šatech přistrojení, vše po páru, po těch jelo rozličných muzikantův, trubačův, bubeníkův, pískačův, gejdařův a jiných muzik. Za těmi šlo mnoho janičarův s holemi a ti plac dělali, poté jelo pacholátko v 6 neb 7 letech stáří, v bílém stříbrohlavě a v bílém tulbantu aneb čepici, a to na bílém, velmi pěkném koni sedící, na kterémž všecko nádobí co kment bílé, od hedbávi a divně stříbrem krumplované bylo, toho koně vedli dva, z každé strany jeden, za votěže uzdy a vedlé těch šli jiní dva, každý nesa ratolest

od stromu velikou, na níž rozličného kvítí a kytek mistrovsky a pěkně navěšeno bylo. Za tím pacholátkem jelo jiných několik po páru, však ne v jedностejné barvě, ale v rozdílných šatech i srsti koňův ne jedné. Za těmi jelo mnoho žen na pěkných a nákladně obestřených mezcích aneb oslích, kteréž divně křičíce zpívaly, nejináč než jako by jazyků neměly a skrze samý chrtán se nadíraly velmi nelibým hlasem, a ty byly matere a příbuzné těch pacholat a jiné k tovaryšstvu tomu pozvané ženy, kteréž všechny sedla jako jiní muži obkročily a tak jely, spanile sobě na těch hovadách počínajíce. Jakž figura sedění a oděvu jich, tuto přiložená, to vše patrně ukazuje.

Kontrfekt pěkně oděné ženy na mezku jedoucí

Jest pak ten obyčej netoliko v *Cairu*, ale i jinde v zemi turecké, že když některého baši, sangiaka, aneb některého předního pána u nich syn obřezán býti má, jiní chudší měšťané a rodičové naschvál své děti k tomu chovají, aby s tím mladým pánem na týž den a v témž tovaryšstvu děti své obřezati dáti mohli, byť několik let čekati měli, a to pro to samo, že sobě to za poctivost zvláštní a památku dětem svým pokládají, když povídají, kterého léta syn jejich obřezán jest, jmenujice čas, když toho aneb onoho pána obřezali, kterýž také přijdouc k důstojnosti nějaké, takové své spolotovaryše mimo jiné fedruje a za účastníky svého musulmanství má a drží.

Dne třicátého téhož měsíce byla nám od pana *consula* oznámena dobrá novina, abychom se strojili, že toho dne k večerou některé lodí dolů do Rosetty pojedou a jednu z těch že pro nás smluviti dal. Pročež ochotně a s radostí sme se strojili a tím časněji, rozžehnavše se s panem *consulem* a všemi známými a zaplativše, co sme protrávili, s poděkováním z dobrého chování na cestu z *Cairu* se vydali. Nebo nám ten večer předtím pan *consul* oznamoval, kterak by o nás zhusta po městě i při dvoře bašovém rozprávky procházely, a to takové, že bychom špeheři byli, radíc nám co nejdříveji odtud povyhnouti, a nebudem-li moci míti příhodnosti, tedy aspoň z lozumentu nevyházeti. Ale my nemeškali sme vyjeti na oslátkách, s přidáním nám tulmačem a židem, kteříž nás do Bulako (kdežto port a stanoviště pro lodí u *Cairu* jest) doprovoditi a s námi tu po byti měli, až bychom se odtud poodplavili. Tuto pak dříveji, nežli bych začátek jízdy dolů učinil, ještě sumovní vypsání města *Cairu* doložím.

Cair aneb *Ceir* město, jináč *Alcair*, jakž *Laonicus hist.* vykládá, slove po arabsku Veliké město. Někteří je jmenují *Missir*, od starého jména *Mizraim*, jímž všecka země egyptská tak se jmenovala.

Od starodávna sloulo *Memphis* a bylo vystaveno před narozením Krista Pána 1 945 let. Dělí se na dvě, nejprvé starý *Cair*, jináč *Mifrubetich* po arabsku nazvaný, potom nový *Cair*, jináč

el Chahira řečený, a předměstí Bulák, *Medin, Caraffar* aneb *Massar, Bebzuaila, Gemethailon, Bebelloch*, kterážto všecka obzvláště a dosti porůznu leží a veliká města jsou, každé z nich některý tisíc domův v sobě mající; však samý nový *Cair* toliko zdmi a branami ohražený jest a se časem zavírá a při tom zámek na vrchu vysokém vystavený jest, o němž sem již napřed zmínku učinil. Ta všecka města v rovině leží, v položení čtverhranném, více na dyl k řece Nilu, kteráž při Bulako města dosahuje a jinými stranami na půl míle od města i více vzdálí s svými břehy se táhne, a z zámku výborně se spatřiti i postříleti mohou v čas války.

Okršlek všech spolu měst s předměstími soudím býti okolo čtyř neb pěti mílí českých, a kdyby pospolu ležely a mezi sebou na mnoho honův, místem na dobré čtvrt i více české míle, placů a zahrad neměly, byly by mnohém menší a soudím, že by sotva dvě Prahy převyšovaly. Avšak protože malých a uzkých domův tam nejvíce jest, vidí mi se, že by se jich třikrát i čtyřikrát více nežli v Praze našlo a shledalo.

Jsou tam domové na díle z hlíny, jiní z kamene, dříví při nich dost málo, dvěře obyčejně nízké, sotva přes pás člověka přesahující, takže se velmi shejbatí musí ten, kdo do domu vchází, a to snad proto, aby každý vcházející té síni a v ní přistojícím vol neb nevol poklonu činiti musil. Anebo pro lepší bezpečnost v čas války, aby s koňmi do domův a síní rejtaří ani pěší, nakloňující se tak s braní tělem k zemi, vskakovati nemohli, od nichž snad pošlo to přísloví: *A casa mia non intraria, si tu non lighi la bestia a l'uscio*, to jest: Do mého domu prvé nevkračuj mi, leč hovádko uvížeš přede dveřmi. Než kteří tam koně mívají, ti je v místech jiných při domích a zahradách chovají a do síně nevodí, protože obyčejně sami v síni pro chládek bydlení i líhají.

Páni velicí pro svou důstojnost větší dvěře a vyšší při domích mají a tím se zajisté od obecného lidu rozeznají. Také klíče domovní na větším díle dřevěné, rozličnými mustry dělané, mají a jimi otvírají. Podobně i dřevěných zámků divného díla užívají.

Jaké pak množství lidu v něm jest, zdá se věc k víře nepodobná. Nebo ze všech těch zemí kupci a jiní obchodníci do Indií handle vedoucí, opět kteří po turecké zemi špíží z Egypta rozvážejí, též co se jich každého času (jakž doleji bude dotčeno) na pout do *Mechy* a Mediny odevšad jako včely k oulům se scházejí a ze všeho Egypta obyvatelé houfně se hrnou, takže dobře všeho světa přední národové tam se nalézají, kteříž by se u velikém počtu vyčítati mohli, z samých křesťanských národův jsou tam Vlaši, Němci, Francouzové, Engličané, Řekové, Poláci, Uhři, georgiáni, abissíni, nestoriáni, gofyti, armeniáni, syriáni a z jiných zemí k Kristu se přiznávající národové, kteříž tam několikere kostely mají, a řecký patriarcha těch zemí tam bytem jest, a své náboženství bez překážky vykonávají.

Řecký patriarcha v *Cairu* bytem jest

Mor častý v *Cairu* bývá, avšak lidu skoro nic neubývá

A k tomu ačkoli po všech stranách města ulice velmi lidnaté jsou, však kdyby ženské pohlaví, paní a děvečky tak svobodně a často pro všecky potřeby z domů vycházeti měly jako u nás, zdálo by se vpravdě o mnoho lidnatější, nežli sic viděti jest. Avšak, jak sem jistotně zpraven od křesťanů tam přebývajících i jiných osob toho povědomých, že téměř každého roku anebo zajisto přes jeden rok, totiž ve dvou neb třech letech jednou, tam za 4, 5 aneb 6 měsíců nejdéle mor bývá, v němž do pětkrát sto tisíc i víc lidu schází a umírává, a mimo to přece tam tak lidnato jest, jako by žádný neumřel. Nebo tím bludem Turci všickni a pohané těch zemí sou nakvašeni, že se žádný jakékoli nebezpečné a nakažující nemoci štítiti, ovšem strašiti neb ostejchati nemá, nýbrž že má na předzvěděni Boží tak cele spoléhati, byť i svou smrt jistou před očima viděl, však naprosto nikam neodchází, nýbrž tůze se drží toho přísloví: *Quel que debbe essere, non puo mancare*, že co na koho přijíti má, jeho nemine, jakž o tom na svém místě doleji více se doloží.

A takž jedni druhých se v čas moru neštítí, anobrž jakkoli kdo nakažen jest, k němu směle chodí, s nim obcují, šatů po umrlém užívají, je svobodně mezi jinými věcmi prodávají,

a nikoli pro mor z domu, ovšem z města se nehejbají; odkudž pochází to, že mohouce za času nakažení morní přetrhnutí, rozšafností a šetřením se životy zachovati, však svévolně se do nebezpečnosti dávající, jako hovada zhusta mrou a se kácejí. Avšak jakž někteří píší, jako Jan Geylryff, Jan Tucher, *monsieur de Villamont* a jiní v svých putováních do těch zemí, že v tom městě 20 000 kostelův a far jest a k té každé faře některá ulice malá anebo jedna velká přináleží a při mnohé 1 000, při některé 300, 200 až nejměň 100 osedlých že jest, a když mor přichází a při jedné faře toliko jedna osoba za den umře, že hned 20 000 osob učiní, za 30 pak dní že hned 600 000 a za některý měsíc na miliony přijde, tomu ničemuž já místa dáti nemohu. Nebo nesoudím, aby tam 300 neb 400 meschitův a kapliček maličkých sumou býti mělo a sotva více ulic, avšak do 40 000 aneb 50 000 domův dobře tam jest, i něco více, a kdyby toho tak namnoze bylo, byl bych to také spatřiti mohl, rozuměje položení velikých měst, jako i kdo jiný.

Obyvatelé města *Cairu* jsou lidé chytrí, lstiví a obchodům kupeckým od všelijakých národův vycvičení, mnoho slibují, málo plní. Již jest přísloví to jako chléb každodenní obecné u nich: *Promettere non e dar, ma per matti contentar*, totiž: Můžeš slíbit, neplniti, tak nemoudré podvoditi. A tak u nich: *Dal ditto al fatto el ce un gran tratto*, od slibu k skutku dlouhými nedůjdeš hony mnohými.

Kdo u nich s pěkné šaty může býti, ten se snaží, aby měl pěknou bílou košili a přes ni něco kratší dolomán z aksamítu, karmazínu a jiné hedbávné materie. Ženské pohlaví toť nepřispořuje, ale jako kde u nás rádo pěkně a nádherně se fifluje. Sukně nosí dlouhé rozličných barev, s knoflíky stříbrnými, zlatými aneb hedbávnými, rukávy mají uzké proti mužským, kteréž pro chládek, aby jim do nich vítr váti mohl, široké nosí; na hlavách drahým kamením a perlami, co nejdraž a nejpěkněji mohou, krumplované klobouky, jakési vysoké co knížecí čepice, po stranách pěkné peří a drahým kamením ozdobené, s mnohými halspanty a armpanty i mezi vlasy prosázenými perlami chodí, nejináč nežli jako by nějaké kněžny byly. Jakž toho

figúra přiložená ukazující způsob jejich doma v pokoji sedění a spolu rozprávení další známost dává, za nímiž tak sedícími při zdi děvečky stojíce, s složenými rukama na službu hledějí.

Figúra krásně ozdobených žen sedících na zemi

Doma mají čistou zvěli, nebo tam jest mnoho kupcův a bohatých, kteřížto svým ženám nic dělají, ani vařiti aneb strojiti jídla, a to jak bohatý, tak i chudý, nedají, protože se ony tomu neučí a že všecko od kuchařův po městě hotové kupují. Protož přistrojíce se v roucho nádherné, pízmem a balsamem se natrouce a namažice, projíždějí se na malých oslích, pěknými deky přistřených. Nebo jedou navštěvovat jedna druhou a při každé z nich jdou pěšky některé děvečky Slovanky a některý kleštěnec a tak se místo jiného domácího díla procházejí. Čehož v jiných tureckých zemích ne tak zvolně svým ženám jako v tom městě

obyvatelé dopouštějí a nevím, aby kde v Turcích ženy takové svobody užívaly a tak lhostejné a líné byly; musejíť jinde ženy koberce, čalouny a rozličné cejgy a díla drahá místo svých mužův dělati a muže tím živiti. Ale stává se těmto kairským vedlé přísloví: *Femine e galline per andar troppo fori se perdono*. Totiž:

Ženy jsou jako slepice,   hned se zmaří nebo ztratí,
vejdouce jen na ulice,   v cele domů řídká vrátí.

Uprostřed řeky Nilu proti starému *Cairu* jest ostrov *Michias*, totiž Míra nazvaný, pro míru, kteráž v něm postavená jest na jisté znamení z každého roku buďto hojnosti, neb drahoty po vši zemi egyptské, a to skrže menší neb větší té řeky se rozvodnění a země zanešení i zavlažení.

Na tom ostrově jest některé sto domečků a na špici pěkně vystavený palác a při něm meschit vesele ležící, okolo nížž voda se obráží. Na druhé straně a špici ostrova jest malá ohrada do zdi, v nížto uprostřed stojí studnice nepřikrytá a čtverhranná, okolo 18 loket hluboká, do níž jest z Nilu strouha pod zemí při dně udělaná, kudyž voda tam přichází a vpadá, uprostřed na dně stojí kamenný sloup, také 18 loket vysoký a na lokty znamenany. Nebo když řeky přibývá, což se stává 17. *Iunii*, tehdy vchází tam voda a vydýmá se tak jako na řece; první den na dva prsty, druhý na tři, až na 8, 15 i víc prstů, a tak dále až na lokty přichází. K tomu, aby jak jí mnoho přibývá, šetřili, jsou jisté osoby nařízené, kteříž každého dne přicházejí a spatřují, jak mnoho okolo sloupu vody přibylo, potom povědí to jistým pacholatům v žlutých čepicích chodícím. Ty to rozhlašují po městě všem všudy a za to každý z radostné naděje a z štědroty, aby jim také štědře vody přibývalo, těm pacholatům něco peněz daruje, což ony svým vůdcům přinášejí a z toho dobrý zisk mají.

Nebo mají to z jistého od několika set let zkušené, jestliže Nilu přibude do patnácti loket, tedy že bude hojně a urodné léto, pakli jen bude do 12 loket, aneb čím doleji a menší, tím také neurodnější počasí znamenají. Zase naproti tomu, jestliže dochází 18 loket, znamená veliké povodně a dlouhotrvající vody, když přes 18 přejde, tehdy i veliké nebezpečnosti na stavení v městech a vesnicích následuje, takže všecken Egypt

zatopí a tím dlouhým vod nad zemí stáním země také dlouho urod nemůže vydávati, odkudž nemůže nežli veliká drahota povstati a od bahen povětrí nakažené a mor etc.

Protož v čas docházení těch 18 loket volají po městě a jinde k tomu nařízení, napomínajíce lid těmi slovy: „Lidé, lidé, poroučejte se Pánu Bohu, nebo voda dochází stavidel a bran do příkopův.“ Nad čímž se každý leká, almužny dává a modlení pilen jest.

Proti tomu zas když vidí, v jak dobré míře vody přibylo, tehdy hned zřízení úředníci taxu a šacuňk všechněch věcí, jak by se toho celého roku prodávati měly, nařídí a vyhlásí. Nebo vědí, jak mnoho země, které položení voda zatopí a zavlaží a jaké množství urod z nich bude, a tu se žádného krupobití, žádného vyhynutí ani květu ublížení při obilí nestrachují, protože toho tam nikdy nebývá, ale jak mnoho země zavlaží, tak mnoho vydá v zrůstu, a kde nezavlaží, tu nic neporoste.

Vody pak té každoroční a obyčejné pořád za 40 dní a nocí přibývá a hned zas jiných 40 ubývá a uchází, což když se vykoná a to se pozná, že v dobré naději voda byla i opadla, ve třech měsících od začátku přibývání vody (kteráž někdy od června měsíce až do října neschází a někdy skoro do půl léta, což bývá s velikou škodou vši země), po všem Egyptě veliká radost ode všech všudy bývá a za celých sedm dní a nocí takovou štědrost Boží budoucí nic nedělajíce posvěcují, že kdo co z řemeslníků a jiných mnohých obchodníků za celý rok vypracoval a získal, to za těch sedm dní prohejří a promrhá, neohlédaje se na to: *Un bon pasto e cento quai*, totiž jednou dobré bydlo a potom sté hoře.

Obzvláště pak v *Cairu* veliká radost a kratochvíle nevymluvné se dějí. Mají do velikého příkopu, o němž sem výš něco dotekl, při Nilu stavidlo, to otevrou s velikou ceremonií, jako by nějaké římské *iubilaeum* bylo, a tu voda naběhne po všech kanálech aneb příkopích do města, že se zdá město jako Benátky u vodě býti. A tehdáž každému se zechce po vodě voziti a plaviti na pěknými koberci ozdobených lodech, s muzikou a jinými nástroji. K tomu rozhazují konfekty a jiné věci z oken

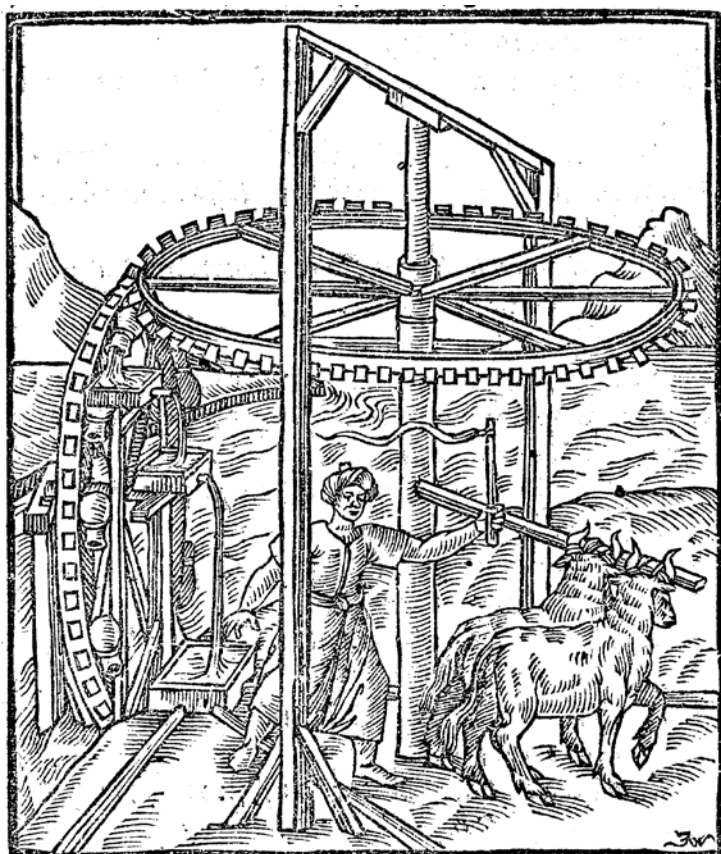
a z těch šífů mezi lidí, a to nejvíce v noci, takže za těch sedm dní málokdo v noci spí, všecko se toulá po městě, hoduje a kratochvíle podlé nejvyšší možnosti provozuje, tolikéž mnoho tisíc světél po ulicích, věžech a na šífích přes ty celé noci hoří, až bude co ve dne, a kdož by toho všeho s nimi nevykonával, nebyl by jmín za dobrého, aniž také se nemnoho kdo k tomu prositi dá, ale jakž může, dopomůže, aby nim nescházelo. (Neboť sic lidé všickni raději k rozkošem a marnostem nežli od nich pospíchají.) Což vše odjinud nepochází nežli od starých pohanských Egyptčanův, kteříž řeku *Nilus* za boha ctili. Nebo jak on jim štedrý byl a štedrou naději kdy učinil, tak oni se štedře zas v žraní, pití a v jiné marnosti vydávali, znamení jistého své k němu vděčnosti tudy dokazující. O tom o všem vysvědčují staří škrybenti *Strabo lib. ult., Plin. lib. 5. c. 9., Heliod. lib. 9. Aethiopi., Giov. Lioni 8. parte etc.*

Aby pak každý spatřiti a porozuměti mohl, jaké položení a velikost toho tak slavného města jest, dal sem tuto konfrakt jeho vlastní přiložiti. Pro snadší pak nalezení a vyrozumění toho všeho položím nejprvé vypsání jeho podlé cifer tímto způsobem:

1. Tento sloup jest z jednoho celistvého kusu kamene, 12 krokův vysoký a 4 pídí široký.
2. Špitál ten, o němž sem psal nahoře, že tak mnoho důchodův má.
3. Leží ves *Mattharia*, kdež jest zahrada balsamová.
4. Palác Kampsona, žoldána egyptského, o němž píše *Petrus Martyr lib. de legat.*
5. Tu se sukna perou a koupadla pro kratochvíl mnohých sou.
6. Hrobové velikých panův.
7. Zámek a hrad kairský.
8. Obilnice, v níž se obilí chová, a v některých uhlí a dříví, kteréž se tam na libry prodává. Nebo drahé jest u nich uhlí.
9. Hnojiště, kde rummy a smeti vynášejí.
10. Kolo, jímž se voda po trubách na prampouších vystavených do zámecké studnice žene.

11. Staré město a nejprv vystavené.
12. Ostrov *Micheas*.
13. Studnice a sloup v ní, na němž se voda Nilu, když jí přibývá, spatřuje a prubuje.
14. Tu někdy město *Memphis* řečené a nejstarší Kair stálo.
15. *Pyramides*, totiž ty věže.
16. Hlava z celého kusu kamene, o níž sem nahoře, jak veliká jest, psal.

Figúra kola vodního

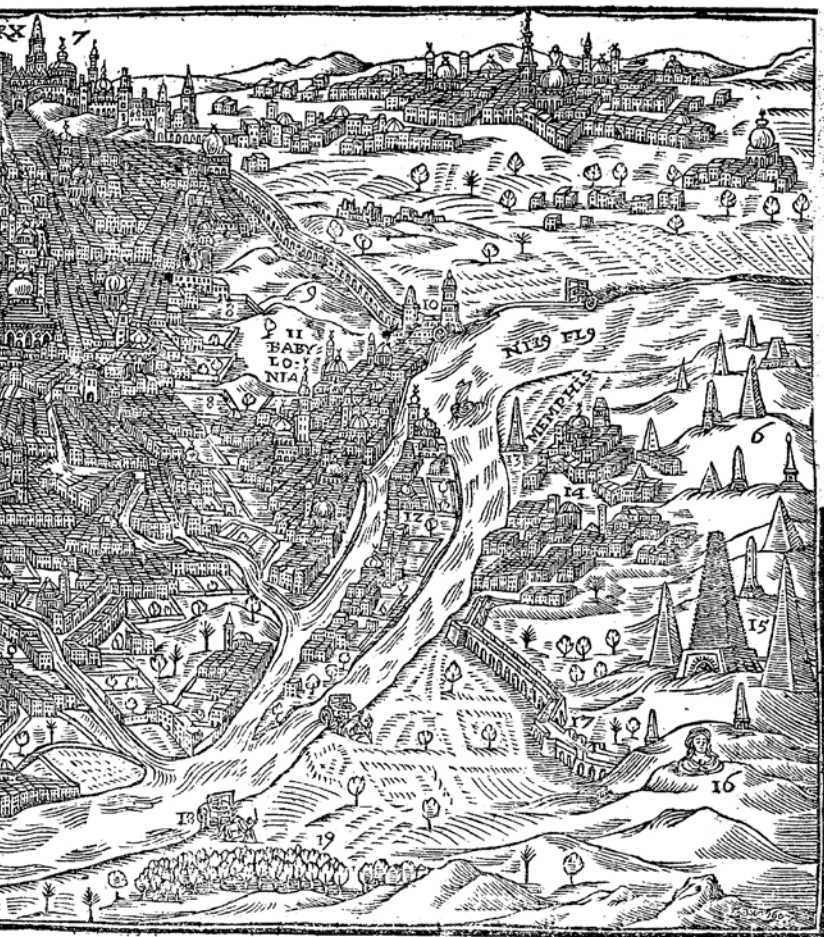

17. Most k pyramidům a v té straně do města, když se Nilus rozvodňuje.
18. Kolo vodní, jimž se voda z Nilu vyvažuje v nádobách, buďto dřevěných, aneb soudkách a korbelích dřevěných, z nichž, jak je kolo obrací do koryta kamenného, voda se vylévá a odtud po stružkách semotam do zahrad k zamáčení vaření a zavlažování štěpí se vodí. Záhonův takových nemají v zahradách, širokých o kolika brázdách jako u nás, ale každá brázda záhon u nich jest a v brázdě pořádkem vsázejí vaření, a co chtějí jiného, a když vodu vedou struhami po zahradě, otevrou do strouhy kratcí jako branku do brázdy, skrz níž hned vody naskrz naběhne, a jakž dosti vody v ní býti vidí, zahradí tu brázdu a vedlé ní jinou otevrou, tu podobně, když všecka vodou najde, zahrabí, a takž třetí a potom jiné všecky ty brázdy po vší zahradě, jakž zapotřebí jest, napustí. Což pro veliké horko slunečné u nich ustavičně každého rána a večera, a tak za den dvakrát činití musejí, s velikou nesnází a prací. Způsob té vody tažení ukáže přiložená figura.
19. Stromová *cassiae* a palmy u velikém množství.
19. Písečná pustina.
20. Zahrady rozkošné.
21. Tumlplac, na němž se rejtaří turečtí každého dne sjíždějí a tu koně tumlují, sebe cvičí v rytířských činech, jako s kopím honiti, šermovati, z lučiště v běhu stříleti etc.
22. Krokodylové, o nichž doleji psáti budu.
23. *Nilus* řeka, o níž následující kapitola jest.

Kontrfekt vlastní nejhlavnějšího města Kairu v zemi egyptské

Kapitola XIX.

Vypsání řeky Nilu, krokodylův, vodních koní a jiných věcí při tom etc.

Nilus řeka zprvu sloula *Ocean*, a to z příčiny té, že by z *Oceanu* moře svůj tok, ovšem pak zrůst bráti měla. *Diodorus Siculus lib. 1. c. 2.* Potom sloula Orelice, jakž ji *Homerus* tak jmenuje, *Aegypt. 4. Odís. Ennius* ji nazývá *Melon*, *Servius γέον ἰλδν*, že černou a novou zemí zakaluje Egypt, pročež, jakž *Pausanias Arcad.* svědčí, z černého mramoru dělané modly jí jako bohu dělávali. Však nejbližší své jméno táž řeka *Nilus* má od krále Nilea, kterýž někdy v těch zemích kraloval.

Staří všelijak se na to vynasnažovali, aby počátek a pramen řeky Nilu stíhnouti mohli, ale však gruntovně toho se doptati nemohli. *Athen. lib. 8.* píše, že jeden král egyptský, jménem *Psammetiches*, dal mnoho pacholat z mládí chovati, některá toliko samými rybami, odpolu i docela syrovými, a ta při vodách musily přebývati, jiná dával na pouště, aby hlad a žízeň mohly snášeti a pustinám zvyknouti, kteráž potomně rozposílal po řece Nilu proti vodě nahoru až k počátku řeky, aby navrátice se, jemu jistou zprávu o všem učinily. Však nic toho zvěděti nemohl, protože se z nich žádný nevrátil.

Juba, král mouřeninský, dal až na druhou stranu k moři *Oceanu* zchoditi, ale ani ten nemohl se počátku jejího doptati, o čemž *Plinius lib. 5. c. 9. Ptolomaeus* pokládá, že pod horami

Lunae z jakýchsi dvou jezer vychází, což *Odoard Lopez*, kterýž tam byl, poráží tím, že v té straně toliko jedno jezero jest, a to mezi *Angola* a *Monomotapa* královstvími. A takž jiní staří všickni divně o řece té smýšleli, až na to přišli, aby nemohouce stihnouti původu jejího, ji za svatou řeku měli a ctili, jako *Ephorus*, *Hellanicus*, *Cadmus*, *Hecataeus*, *Theopompus*, *Thucidides* a jiní.

Ale za našeho věku, když jsou Portugalezové přes to nebezpečenství mořské, *Capo de Buona Speranza*, mimo horu Dobré naděje se vydali a do těch zemí mouřeninských se dostali, ti jsou gruntovně to i jiné věci mnohé vyzvěděli a očitě spatřili. Jako předně *Franc. Alvarez*, ten léta 1520 ty země projel s vyslaným králem portugalského k velikému knězi Janovi abissinskému. *Viag. del Etiop.* Po něm *Edoard Lopez* léta 1575, ten se do těch zemí s kupci křesťanskými vydal, *descrip. reg. Congo c. 10.* Svědčí tito a jiní mnozí z novotných autorův, že vychází z jezera jednoho *Zaire* nazvaného, mezi velikými horami jménem *Cafates* ležícího v království *Gojame* řečeném, a z toho teče na čtyry sta mil vlaských mezi hlubokými propastmi až do jiného jezera velikého.

Ecus, totiž moře od obyvatelův tak nazvané, kteréž jest zšíří do dvou set vlaských mil, a národ *Anzyqueran* vůkol toho velikého kněze Jana bydlí. V tom jezeru jsou veliké ostrovy a lidé v nich vtipu znamenitého. Nebo stavení a domy kamenné mustry pěknými, míry, váhy a jiné potřeby tak jako my v našich zemích měli, dřív nežli se k nim Portugalezové dostali. V tom jezeru nacházejí se krokodylové, sirenes a jiné potvory mořské.

Od toho jezera Nilus řeka jde na sedm set mil vlaských skrze zemí mouřeninskou k ostrovu *Meroe* řečenému, a tu do ní padají jiné řeky, jako *Colues*, *Abagni*, *Saraboe* a jiné, a obcházejíc ten ostrov z obojí strany, spojuje se pod ním a padá do Egypta, zvláště v jednom místě, kdežto padá dolů z jedné skály vysoké s velikým hřmotem a bouří neslýchanou, kterouž několik vlaských mil jest slyšeti.

Ten spád slove latině *catadupa*, od vrchů v těch místech nazvaných, sic jináč vlastně každý takový spád *cataracta* se jmenuje; jakovýž spád na Rejnu řece v Říši pod městem Konstancí u Šaffhauzen města okolo čtvrt míle, kdež na dvanáct sáhů

zvýší z jedné skály dolů padá, a zdaleka netoliko ten hřmot slyšeti, ale i vodu jako dým nahoru vystupovati a vystřikovati viděti jest, slove to místo Laufen. O tom, jak hrozný jest, *Philostrati de vita Ap. lib. 6.* slova doložím, kterýž tam naschvál pro spatření toho spádu putoval.

Viděli prý nejprvnější spád řeky z vrchu a skály dolů padati, za tím patnácti honův slyšeli jiný, hroznější spád a uším nesnesitelný, ještě jednou vyšší nežli první, totižto výš, z níž Nýlus dolů padá, na osm honův, a břehy hor a skal vysokých všecy vymlené jsou jako bezedný nějaký lom kamene, vnitř plný jeskyň, štol a jam, takže se voda obráží všudy padaje po skalách a vnitř v těch vymlených skrejších, až daleko dolů teče všecka pěnivá a bílá, s tak velikým hřmotem, od kteréhožto mnoho lidí, kteříž tam blízko docházeli, ohlechlo. O tom jejím takovém spádání *Lucanus lib. 10.* kratičce píše, avšak vlastně:

*Sed, cum lapsus abrupta viarum
excepere tuos et praecipites cataractae
ac nusquam vetitis ulla obsistere cautes,
indignaris aquis, spuma tunc astra lacessis,
cuncta tremunt undis ac multo murmure montis
spumens invictis canescit fluctibus amnis.*

Totíž, poeticky k řece Nilu řeč svou čině, takto mluví:

Když ten svůj tok velmi prudký
pouštíš mezi břehy úzký,
odtud z vysokého skalí
spád se prudce dolů valí,
tuť žádné skalní propasti
nemohou ti postačiti,
pročež frníš a se zpouzíš,
až pěnamí k nebi házíš.
Pro tvé tak hrozné ječení
cítit jest všeho třesení,
velké hory hřmějí silně,
vlnobití husté plyne,
o skalí se obrázeje,
řeku pěnou oběluje.

Cesta tam jest velmi nebezpečná pro divné přeludy a příšery dábelské, kteréž se tam ukazují, a k tomu pro veliké hory nepřístupná.

Od těch spádů za některý den cesty jest ostrov *Syene*, na němž město někdy slavné bylo, ale nyní sotvíčka ves zůstává. O tom městě psal *Plinius lib. 2. c. 72.*, že leží pod znamením raka, *sub tropico cancri*, na kteréž když slunce přišlo, že tak rovně nad městem stálo o polednách, že ani nejmenšího stínu, buďto okolo lidí, aneb jakýchkoli jiných věcí, v něm nečinilo a nevydávalo. *Luca. lib. 2., umbras nusquam flectente Syene.*

Od toho ostrovu potom Nilus mezi roviny egyptské a do volné prostrannosti jako z vězení nákého se dostává a vychází, až do moře Prostředzemního sedmery prameny, jakž sem nahoře položil, vpadá.

Byla pak věc divná starým vypisovatelům a nezpytatelná při Nilu, že každého roku mimo povahu jiných řek a potoků (čehož sem také v první knize o Jordánu dotekl, však okolo času velikonocního za některý den povodně tam bývají, ne jako tuto na měsíce) vprostřed, ano také přese všecko léto velice se rozvodňuje, a to v jistý čas, v němž přichází i odchází, jakž o tom již nahoře dočteno, nýbrž že to již od mnoha set let a snad od potopy světa bylo. Pročež v té krajině města a vesnice na pahrbcích nejvíce vzdělány a vystaveny jsou, tak aby v čas rozvodnění lidé sebou i s hovady bezpečni a zachování býti mohli. Nebo trefuje se, že někdy voda nenadále do nízkých míst vystoupí, kdež kdo rychle dobytků neopatrí, voda je zatopuje. Ano v tom čase města a vesnice nejsou nežli co nějaké ostrovové plní skal a kamení u vodě, nápodobně co v *archipelago Cyclades* ostrovové, jichž do padesáti malých pospolu leží. *Plinius lib. 4. cap. 12., Hermolaus etc.*

Tehdáž ani dobytka vyháněti nemohou na pastvy, ale jej pící doma chovati musejí a sebe živiti tím, čím se kdo prvé zásobil. I tam by tehdáž nalezl takové lidi, zvláště lakomce bohaté, kteříž ve žni a v hojnosti nakupují toho, co by potom chudším v čas povodně podlé své vůle prodávali a je drahotou ssužovali.

Jakož tehdy o původu té řeky Nilu nejednomyslní byli spisovatelé, tak ovšem o tom divném rozvodnění rozličná domnění

u lidu bývaly. *Thales, Eudemenes, Lucret. lib. 6.* a jiní s nimi pokládali toho tu příčinu, že prý letní líbí větrové, *etesiae* nazvaní, kteříž těch časův za 40 dní vějí (a to jsou u nás nejteplejší větrové ve dnech psích), ti že proti vodě Nilu od moře Prostředzemního vějí a vodu v Nilu zastavují, že ona zpátkem do země coufá, a tak do moře nepadá. Ale to zdání není pravé z těch příčin, že když *etesiae* začínají váti, již tehdaž *Nilus* přestává růsti a počíná zas opadati. Potom bylo by to též při jiných řekách Afriky, kteréž v té straně proti větrům do moře vpadají, avšak se zpátečně nedmou.

Dále řeka *Niger*, totiž černá nazvaná, kteráž z druhé strany Egypta do moře *Oceanu* padá, avšak z jedněch krajin jako *Nilus* pochází a v týchž časích se rozvodňuje, ta větry *etesiae* nemůže býti zadržována, protože ji ženou do moře a nejdou proti ní, a takž jiná toho příčina býti musí. Naposledy byla by voda v Nilu čistá jakožto ustalá, a ne nad způsob jiných časův tehdaž nejkaldnější.

Anaxagoras physicus, Euripides a jiní smejšleli, že v těch zemích za Egyptem skalnatých velicí sněhové býti musejí, kteříž v tom čase se rozpouštějí a takovou povodeň činí, což proti položení a přirození těch míst jest. Nebo ty země leží pod největšími horky a žádné zimy, nercili sněhů, tam nemívají. *Democritus Abderita etc.* A řeka *Nilus* svým tokem přinášela by nějaké kusy ledu aneb větrové studení by to v Egyptě z těch zemí přicházejíce svědčili, čehož však ničehož se neděje.

Euthimenes a kněží egyptští (jakž *Diodor. Sic.* svědčí) měli za to, že z *Oceanu* moře pocházejíc *Nilus*, když se toho času moře vydýmá, z něho takové vody do Nilu přicházejí, a snad z toho soudili, že, jakž *Plin. 31. lib. 4. cap.* píše, pokolikráte *Nilus* slanou vodu měl, však to z jiné příčiny se státi mohlo, a nikoli z moře nepochází, neb jest věc vědomá a proti nahoře položenému původu.

Herodotus pokládá tuto příčinu, že slunce před velikými vodami Nilu právě nad těmi zeměmi stojí a z vod do povětří vytahuje vlhkost a oblaky činí, kteréž vítr do jiných zemí znášá a tam pršku působí. V tom pak času rozvodnění že slunce

odchází od těch zemí a nad Azií a řeckou zemí stojí, když prý tolikéž řeky a vody vysušuje a malé činí, a tehď z Nilu vody neuchází, pročez na svém způsobu zouplna a veliký jest, a jak horka přicházejí, tedy uchází a menší bývá. Ale kdyby slunce to činilo Nilu, také by totéž při jiných řekách v té straně působilo, ale nic se toho při jiných řekách pod větším horkem slunečným nestává, pročez není to žádná podstatná příčina. Což vše obširně *messer Hier. Fracastoro del cresc. del Nilo, Lucan. lib. 10.* vypisujíc zamítá a poráží.

Za našich posledních časův, jakož jiné mnohé věci vynalezené jsou, tak tuto také, když se do těch zemí Portugalezové dostali, ti té pochybnosti a nepovědomosti omyl napravili a pravý její grunt vyjevili. Nebo svědčí to, že žádná jiná příčina těch rozvodnění není jako veliké pršky, kteréž v těch mouřeninských krajinách tehď, když se u nich zima začíná (což přichází vedlé našich časův z počátku dubna měsíce, když se u nás začíná jaro), tak dlouho trvají, že se zdá věc k víře nepodobná.

Nebo píše *Francis. Alvarez*, že tak hrubé přivaly těch časův tam viděl, jako by (jakž se říká) lil. A jednoho času, když se u jednoho potoku procházel s některými svými tovaryši, že veliký hřmot zdaleka slyšel, až potomně viděl vodu se valiti v údolí, v němž tehď byl, zvýší dlouhého oštípu, a ta že kamení a jiné říceniny s sebou nesla a v těch místech skalnatých takový hřmot vydávala, nejinač než jako by hřímalo. A svědčí to, že každého roku, co tam byl šest let, zouplna celý měsíc i přes dva měsíce přšelo, a jsouce ty země skalnaté, té vody do sebe nepijí, nýbrž se splakuje, do údolí a potoků se shání, do velikých řek a jezer, kteréž potom mezi tím časem se rozvodňují, a odtud Nilus k púlnoci, *Niger* a *Zaire* řeky k západu skrz království *Congo* a *Guinea*, týmž způsobem se rozvodňující, tekou a přicházejí. Což také *Edoar. Lopez des. lib. Congo cap. 10.* pojišťuje a jiní těch zemí povědomí.

Z jakých pak příčin těch časův tam tak veliké a dlouhotrvající pršky bývají, to pěkně a obširně vedlé přirozených a *physic-kých* příčin *Fracastoro* výš dotčený a *Batt. Ram. sopra il crescer del Nilo* vypravují, a že jinde, jako v *Scythii*, okolo hory *Caucasu*

sněhové, v Indii okolo řeky *Idaspes* řečené, krupobití a dešťové také svými jistými časy dlouho trvávají.

Po Bohu *Nilus* jest druhý živitel Egyptských

Ta řeka *Nilus* jako druhá po Pánu Bohu vychovává Egypt. Nebo s těmi dešti a přívaly mnoho se země splakuje a tokem prudkým skrze mnohá urodná údolí jdoucí s sebou bahno a zemi černou hlinovatou zachvacuje, takže v čas jejího se rozlívání po vůkolí egyptském zanáší tou zemí a zakaluje všecken svrcek země, co ho koli zasahuje a překrývá, od níž urodné rolí, jako by je nejlép zahnojil, učiněno bývá. Nebo sic všecken Egypt byl by neurodný, poněvadž sám holopiskovatý jest, a tu nic nevynáší, kde voda nezasahuje, a když se tu, kde dochází, málo do země hrabe, tehdy písek zespod se nachází. Přitom také tuto sem vyšetřil, že čím dál tím více země v těch krajinách voda nanáší, od čehož pochází to, že kde od některého sta let vysoko země nanesla, tam nedochází a nezavlažuje země, pročež tu neurodná a pustá země zůstává. Což se již vskutku nachází nad *Cairem* za mnoho mil zdýlí, kdež před lety prvé všudy *Nilus* docházel, jako v tebaitském kraji, kdež město znamenité *Thebae* nazvané a někdy stolice faraonův, králův egyptských, stálo při Nilu vystavené, v okršlku 140 honův obsahující, 100 bran mající a jiných k víře téměř nepodobných obzvláštností, o nichž *Herod.* a jiní píší. To s mnohými jinými městy a městečky pro neurody skrze nedocházení k ním Nilu u nich vzešlé k zpuštění

Zemi egyptské vždy čím dál ubývá vláhy, a kdyby svět dlouho trvati měl, tak by zpustl celý Egypt

a dokonalé zkáze přišlo. Vedlé čehož jistá věc jest, že čím dál tím méně země egyptská se zavlažuje a čím dál tím víc zanáší, a již ty země o mnoho tisíc tak mnoho lidu vyživiti nemohou, jako jsou předešle mohly. Ano kdyby měl dlouho svět státi, neminulo by mnoho set let, že by všecken Egypt třebaš zanešen byl a zpustl.

V té řece Nýlu jsou rozličné ryby, jež by dlouho bylo vyčítati, některých však toliko potvor dotknu, jako předně krokodýlův. To zvíře jest čtvernohé, dlouhé a nízké, šeredné, hrozné a škodlivé, některé 5, 6, 10 až i 20 loket dlouhé

i s ocasem, kterýž obyčejně tak dlouhý má, jak samo dlouhé jest, a tři dni před tím, nežli sme do *Cairu* přijeli, pravili nám na cestě, že jsou jednoho krokodyla živého tak hrubého do města přinesli, že sou ho na dvou velbloudích svázaného nésti musili. Po hřbetě má tvrdé a kamenité šupiny, jichž žádnou mocí a zbraní nelze prosekati, prostřeliti ani probosti, než pod břichem jest měkké kůže, tu nercili železem, ale dřevem špičatým může se otevřítí. Sumou, jako by veliká ještěrka mohla býti, takové vši postavy on jest. Usta má veliká a zuby ostré, jazyku nemá a mimo povahu jiných zvířat ne nižší a spodní dásní, ale hořejší hejbe a otvírá. *Plin. lib. 8. c. 14. 25., lib. 1. c. 37., Albertus.*

Vedlé toho nad přirození zvířat čtvernohých nosí vejce a vysazuje nemnoho větší nežli jako husí neb pávové a ty na sucho vynáší v hnízdě naschvál zemi osypaném a daleko od vody, kdež by také voda toho roku nezatopovala, což on sobě velmi mírně a právě předzvídá, že jest se čemu podiviti, a potom z toho vejce malého (kterýchž pokaždé několik, až i na desátky snese) také nad přirození jiných zvířat veliká potvora bývá. *Plutarchus.*

V noci v vodě bývá a ve dne na zemi pastvy hledá, však nejdnostejně, nebo se časem ve dne také u vodě vídává; zraku jest ostrého na zemi, ale u vodě tupého. *Herod.*

Když koho honí a ten před nim utíká, velice smělá potvora jest, ale kdo mu se opře, proti němu běží, naň hází a křičí, nedoběhne na žádného, ale uteče. *Marcellinus.*

Jest ukrutná potvora, lidi napořád i hovada, co uloviti může, žere a pohltá a tak velikého hrdla jest, že holemé pachole v pěti aneb šesti letech pohltiti může. Obyčejně pak ocasem poráží a potom zuby uchytí, zvláště kteříž se koupají aneb k vodě blízko jdou, tu za nohu aneb za ruku uchytí, někdy rejtara s koněm aneb oslem do vody vtrhne a sežere, někdy, kdo se málo na vodu z lodí vyskytne, z lodí ho strhne. A často do vesnic v noci aneb ve dne běhají, a kde děti napadnou, je požírají, jakož se pak kolikráte trefí, že když na ně vycházejí a některého chytíce vyku-chají, dvě, tré, víc aneb méně dětí celistvých a začerstva požřených nacházejí.

O něm jest přísloví *crocodili lachrymae*, totiž slzy aneb pláč krokodylův, protože maje snísti aneb požra člověka, pláče a slzy v hojnosti vypouští, jako by ho litoval, kteréžto přísloví o lidech ošemetných, kteříž člověka vůči litují, a krom očí rádi by ho na lžici vody utopili, aneb kteříž člověka pod jakoukoli zástěrou pobožnosti a křesťanské čitelnosti ssuzují etc., se mluví.

Kousání jeho ač jest jedovaté, však po ničemž se lépe nezhojí, jako když kdo mnoho tunných ryb za některý den jí a co nejměň na ně pije, a jest v Egyptě mnoho lidí pokousaných a od nich pochromených, pro něž u vesnic, a kde potřebí, aby svobodně do vody mohli a bezpečni byli, mají nadělaných plotův do vody, skrze něž nemohou krokodylové proleztí a překážeti.

**Krokodyly tro-
jim způsobem
chytají** Chytají je rozdílnými způsoby. Předně jest krokodylů ten obyčej, že rád svou vlastní stezku mívá, kterou z vody na zem a tak dále na pastvu vybíhá a tou přímo zase do vody. Z těch cest

I. když kterou Egyptčané vyšpehují, a že vně na pastvě jest, vědí, tedy udělají jámu a tu přikryjí dřívím a pískem posypí a poté, když jej spatří, pokřik učiní, bubnují, perou a honí ho, on svou cestou utíká a do té jámy padne, a tu již od nich buď zaživa svázán, aneb namísto zabit bývá. Nebo jest zvíře neohebné pro šupiny, kteréž na sobě má, že se nemůže obracetí a brániti, ani krkem hejbati, a protož přímo co šíp běží.

II. Potom na řetězy aneb tlusté provazy přivazují hák železný, na nějž nastrčí kus mršiny, on chtěje u vodě aneb krom vody hltavě to pochytití, často na ten hák zavízne a tak se lapí.

III. Jináč také lapán bývá od jistých obyvatelův ostrova *Tentyris*, kteříž od něho *Tentyritae* slovou. Ti jsou tak smělého srdce, že kde jen mohou krokodyla zhlédnouti, za ním se honí, u vodě za ním plovou, naň vsednou aneb skočí z lodí a on, chtěje po nich chňapatí, tlamu a svrchní dásně otvírá, tu oni mívají kyje za pasem zastrčené, ten mu do ust přičkou vstrčí, že nemůž zuby zavřítí, a z obou stran, levou i pravou rukou jej jako v uzdě drží, k břehu ženou a jej neb sám

jeden upachtuje a zardousí, aneb jiní na pomoc přijdouce, kyjmi zabijí a dotlukou, jakž příležičí figura ukazuje.

Kontrfekt krokodyla a způsob chytání jeho

Těch Tentyritů jakožto svých uhlavních nepřátel i hlasu jejich zdaleka se krokodylové bojí a před nimi utíkají, takže častokrát, pochytě loupež, ji na samém okřiknutí jejich odběhne, a jistá věc jest, že se žádný blízko ostrovu jejich nepřiblíží, nejináč než jako by je zdaleka čili, tak před nimi prchají.

Mimo ty jsou i některá zvířata krokodylův přirození nepřátelé. Nebo má obyčej krokodyl na lidi aneb hovada číhati při cestě v bahně a blátě, do něho se naschvál obalíc aneb v písku se zahrábíc, takže se zdáti bude, jako by kus skaly z bahna aneb písku vykoulal, a hledí na tudy jdoucí vyskočiti; v tom jeho číhání často se přihází, že usne a usta otevra po náramném horku hltá vítr. A v tom ptáček jakýs malý, jménem *trochilus*, v místech

okolo vody pastvy hledající naň trefuje, ten zdaleka vidí mu se červenati usta vnitř a mezi zuby kusy masa i červy a pihavky se mrdati, letí tedy k němu a vsedne mu do ust, vybíraje mezi zuby ty červy, což krokodylu spícímu i bdícímu velmi příjemno a libo jest, takže tím lépe usta otvírá a tvrději spí.

Item jest opět jiné zvířátko *ichneumon* řečené, to běhá semotam po poli i po domích po pastvě a obzvláště číhá na krokodyly a po nich špehuje. To jakž spatří tím způsobem krokodyla spátí, přikrade se k němu a hbitě vskočí mu do hrdla a až do vnitřka k srdci, kteréž mu nemešká brzo sežrati, od čehož ihned krokodýl semotam pro bolest běhaje umírá, a jakž umře, to zvíře zase vyběhne usty jeho beze škody.

Povídají to také o krokodylu, že žádného střeva zadního nemá, nežli co nezažije, to zase usty vypouští a tím způsobem se vyprazdňuje.

Delphin aneb mořská svině jest také nepřítel krokodýlů, nebo dostává se z moře do Nilu, a když jej vidí, hledí fortele užiti, a maje špičatý a ostrý hřbet, ten zježí a rozepne jako ploutve, pustí se pod břicho krokodylovo a těmi jej bode, až ho probode a díru mu prořeže, že ho krev ujde a vody do těla naběhne, od čehož umírá.

Také jiné zvíře *stincus* řečené a veliké některé co krokodýl, jemuž hrubě nápodobné jest, však ne tak škodlivé a lidem násilí činící, to vždycky s nim bojuje. *Plinius lib. 28. c. 8.*

Maso krokodýlův obyvatelé staří i mladí jedí a vozí je na trh, jako u nás do Prahy jesetry a lososy, na váhu je prodávajícíe.

Ačkoli mnozí tak mněli, jako by se nikdež jinde krokodylové nenacházeli, jen toliko v Egyptě v té samé řece Nilu, ale jsou jistí svědkové, kteříž to vysvědčují, že se v jiných řekách podobní nacházejí, a to v velikém počtu, jako v řece *Niger* a v jezeru *Zaire* v zemi mouřeninské. *Lopez des. Congo.* Potom okolo ostrovu sv. Tomáše. *Navig. all isola di S. Thoma.* Opět v království *Cananor. Odoard. Barbosa.* Item v řece *Ganges. Giov. di Barros.* Opět okolo ostrovu *Goa. And. Corsali.* Zase v Indiích Západních. Také píše Petr Martyr, že se v zemi jménem *Xaqueguara* nacházejí, a když utíkají aneb kde se zdržují, že libou pízmovou

vůní kadí a po sobě zanechávají. Item v řece jedné krajiny *Cevola* nazvané. *Fern. Alarchon rellat.*

Giov. Lioni 9. parte dell’Africa připomíná, že za časův Římanův a křesťanův, dokud oni ty země drželi, že sou krokodylové tak ukrutní a škodliví nebyli, jako jsou za panování mahometánův. A vedlé toho přivozuje *Meshudum delle cose mir. scoperte alli tempi mod.*, kterýž píše, že za panování *Humeth*, syna *Taulona*, byla nalezená v jednom chrámě pohanském v zemi vespod vedlé gruntů zakopaná figura olověná veliká, nápodobná krokodylovi, na té že byly divné figury a charaktery. Tu figuru ten jistý *Humeth*, nevěda, co by znamenala, že dal rozdělati a od té chvíle že ty potvory tak lidem i hovadům škodí. Ta tedy figura nemusila nic jiného nežli čáry býti.

Ačkoli pak toho dokládá, že pod Kairem dolů k moři žádnému nic krokodylové neubližují, krom toliko nad Kairem, však jest věc jistá, že všudy škodí a nikdež dobří nejsou.

Vídá se také v Nilu *hyppopotamus*, po česku **Vodní kůň** vodní kůň. Zvíře to jest čtvernohé, kopyta rozděleného co vůl, těla velikého, většího nežli buvol aneb zubr a více k těm hovadům některým postavou nežli koni podobný. Tlamu má pleskatou a širokou, ocas krátký, nápodobný svinskému, jinde po těle nemá srsti žádné, čnějí mu z huby velicí a lesknatí zubové a svrchní pysk nahoru má obrácený jako divoký kanec. Kůže na něm tak tvrdá, že ji, když uschne, nelze prosekati, nercili řezati nemůže, leč se namočí, protož ji užívají na *rondelle*, pavézy, hemelíny a jiné rozličné potřeby. Hlas jeho jest rovně takový jako kravské řvaní. Obcuje v vodě i na zemi rovně jako krokodýl, však obyčejně v noci na pastvu z vody vychází a na osení velikou škodu činí a pasouc se vždycky zpátkem k vodě postúpá, aby vždy blíž a blíž k vodě se přibližoval a tím spíše před lidmi do vody uteci mohl. *Elianus.*

Ten kůň žere také lidi, když jich u vodě dostati může, jakož pak často trefíc na malou lodku, na ni se vyskytna, potopí ji i s lidmi. Zuby jeho jsou drahé, protože dělají z nich rozličné věci a řezby, jakž *Pausanias Arcad.* píše, že viděl při jedné modle zlaté tvář z zubů koně vodního místo slonové kosti.

**Krve pouštění
od vodního
koně svůj
původ má**

Píší o tom zvířeti, že jest nejprvnější bylo, od něhož lidé vzali krve pouštění pro ujití nemocí. Nebo prý, když se začasté přeplní a od toho lenivé a příliš tlusté učiněno bývá, tehdy vychází a hledá při břehu nalomeného a ostrého třítí aneb při plotu najda dřevo ledajakés, o to se tak tuze tře a na ně tiskne, až sobě na noze jistou žilu probodne a krve do vůle vypustí, potom tu díru sobě blátem zamaže a takovým způsobem čerstvější bývá. *Plinius lib. 8. 20. 27., Massardus.*

Vypravují i to o něm, že když vyroste v svou dobu, tedy máteř svou od samce, otce svého, odloudí a jí se přidrží, a protož je za jedno nevděčné zvíře pokládají, jakž o něm to i jiné vypravuje *Ioh. Pet. Valerianus Hieroglyph. lib. 29., Gesnerus, Aristot. lib. 2. cap. 7. animal.*

Takového zvířete Jeho Milost Císařská ráčí míti kůži celistvou na hradě Pražském z Egypta přinešenou, kteréhož forma srovnává se s těmi, kteréž v Egyptě jsou, jakž příležíci figura ukazuje.

Kontrfekt *hippopotama*, totiž koně vodního

Na závěrku této kapitoly tuto něco o zvířátku *ichneumon* řečeném dotknu, protože sem o něm napřed zmínku učinil. Pro lepší pak vyrozumění položím nejprve kontrfekt jeho.

Ichneumon
zvířátko

Kontrfekt *ichneumona*

To zvířátko netoliko s krokodylem válčí, ale také s hady, jako s *aspidem*, jedovatým hadem (jehož smrtedlné uštknutí jest), a to tímto způsobem: válí se v blátě tuhém, a když se dobře zkalí, suší se zas na slunci, až na něm to bláto přischne a bude co kůra, potom válí se opět a osuší, což činí poněkoli kráte, až bude bláta na sobě míti co nějakou zbroj, a když tak opatřeno jest, číhá na hady, a jak kterého napadne, nastavuje mu ocasu blátem připeklého, do toho had kouše a jedu napouští tak dlouho, až to zvíře, čas svůj uhlédaje, obrátí se a chytí hada za hlavu a tu ho zahryze a sní. Žere pak všelijaké jiné zeměplazy a živočichy, jako ještěrky, pavouky, myši, žáby etc. Ptáky lapá co kočka, též kuřatům a slepicím druhdy neodpouští.

Jest něco větší nežli kočka, však kde kterou kočku postihnouti a popadnouti může, udává ji. A jakkoli usta velmi malá a špičatá má, však přece se rádo rve se vším, i s největším psem, a dá mu dosti hry.

Turci těch zemí chovají je v svých domích místo koček, nebo čistí jim domy před všelijakými žížalami a potvory škodlivými. Sedláci je nosí mladé na trh a prodávají, bývají krotcí jako která kočka u nás. Slove vůbec myš faraonova, více o něm píše *Bellon. lib. 2. c. 22., Nicander* a jiní.

Kapitola XX.

Kterak sme se z města Bulako do Rosetty
plavili a odtud do Alexandrie dostali

Bylo poněkud nahoře dotčeno, kterak sme se do Buláko dostali a odtud po Nilu dolů do Alexandrie plaviti mínili. Na tom tehdy se ustanovivše, šli sme za předměstí kairské, kdežto všech handlérských šífů stanoviště jest. Kdež také každého času množství rozličných a obyčejných na Nilu lodí se nachází, jakož sme i my jich dostatek našli, a přijevše před večerem, k lodí jsme, již prvé na ní místo zamluvené majíce, a *dzierma* byla, pospíchali a tu smluvivše i zaplativše napřed, což těm plavcům náleželo, rozžehnali jsme se s našimi tovaryši tehdejšími, totiž tulmačem a židem, a sami v lodí zůstali, očekávajíce na čas plavení. Zatím pak zásobili jsme se také na cestu profianty od chleba, sejra, kuřat pečených a jinými věcmi nakoupenými.

Strojilo se pak a bylo pohotově jiných lodí do jedenácti, na nichž se vedlé nás mnoho lidu plaviti hotovilo, z nichž netoliko na naši, ale i na jiných nejvíce byli židé a egyptští vojáci, kteříž do Uher proti křesťanům táhli, však ne s tak veselou myslí jako u nás naši soldáti proti ním, tuším více to dělali z mušení a nevyhnutelné nouze nežli z dobré vůle, rovně co v hřebeně zmačené vlasy zamáchají se a zadrhují, vedlé přísloví *tutti i groppi*

vengono al pettine, takže tito podobně bezděk v to potaženi byli, rozumíno bylo.

Dne třicátého prvního, posledního měsíce října, to bylo v sobotu po svatých Šimona a Jůdy, asi tři hodiny přede dnem vyjelo nás okolo 13 šífův s naší velikou radostí a tehdáž s pomocí plachet roztažených výborně sme jeli, ale nedlouho, protože potom dále ticho bylo a větru se nám nedostávalo, pročež sami vesly táhnouti sme se musili. A takž jedouce, přijeli sme nejprvé k jednomu městu pustému, kdež jen koliks chalup celých jest, tak jakž mi v Kairu o témž oznámeno bylo, totiž k svatého Makaria klášteru, kterýž někdy přeslavný a bohatý byl. Okolo toho nachází se to orlové kamení, jakéž i k nám přivážejí, a jest k mnohým věcem prospěšné. Odtud sme mimo mnoho jiných vesnic a městeček se plavili, až nám tak celý den minul. Potom v soumrak přijeli sme k jedné vsi, proti níž nedaleko jedno od druhého z té strany *Garbie*, totiž Damiáta, dvě města jménem *Pharson* a *Foua*, kteréž před lety větší bylo nežli Kair a ještě po Kairu největší zůstává, a tu se začíná Delta, ostrov tak nazvaný, protože se tu Nilus řeka na dva hlavní díly dělí a z těch potom doleji jiná jako nějaká ramena jdou, takže jich, jakž sem nahoře doložil, sedm do moře vpadá, a odtud též Nilus se na sedmero dělí.

Ty dvě hlavní ramena obsahují v sobě kraj veliký, dobře do pěti neb šesti set mil vlaských v svém vůkolí, a skrze ten kraj se rozvodňuje Nilus po příkopích naschvál nadělaných a zemi po všem Egyptu nejurodnější činí, jakož pak z té příčiny nejvíce tam obyvatelův a měst i městeček jest.

Ostrov ten slove Delta od řecké litery, protože v takovém položení ta dvě ramena z Nilu a z třetí strany moře Prostředzemní jej takový činí, totiž na způsob triangle Δ , jakž od starodávna a všech časův tak a nejináč vepisován byl. *Diod. lib. 1. c. 3., Hircius lib. 4. bel. civ.*

V tom městě nad špicí toho kraje aneb ostrova Delta odpocívali sme při břehu do půlnoci. Mezitim okolo třetí hodiny na noc začali židé v naší lodi *alarmo*, a učinivše pokřik, chytali se některých zrzavých ručnic, jichž spolkem tři aneb čtyry měli,

a z těch dali se do střílení dosti nemotorně a nespěšně pro neumělost svou a bojácnost. Nebo třásli se strachem, volajíce, že vidí některé lodičky po vodě k nám se plaviti a v těch že žádní jiní nejsou nežli loupežníci. Což sic tak bylo, že některé zdaleka bylo viděti, ale jakým umyslem k nám směřovali, to nevím, ačkoli dost možné bylo jednu aneb dvě lodí ve snách přepadnouti, protože sme nestáli pohromadě a pospolně, ale jedni od druhých na hony vzdáli, a někteří přece jeli před námi. A kdyby bylo nač přišlo, byli by židé tenčeji zpívali nežli onen, o němž přísloví jest: *Ha messo le pive in sacco*, když píšaly do pytle vstrčil.

My tehdy nevidouce patrného nebezpečství a majíce židy tak udatné *cavallieri*, kteříž znamenitě pro obranu naší stříleli, totiž všecko vzhůru do povětří, tuším, že nesměli k lici přiložiti, aby nemusili vedlé něho měřiti a někoho z druhých trefiti, aneb, což jest podobnějšího, že se báli, aby se sami svými ručnicemi od pohlavku neporáželi, majíce je nevyčištěné a laduňkem nezprubované. Na něž my se dívajíce, jistě od smíchu sme se zdržeti nemohli, aniž do odjezdu zas oněchno usnouti pro křik a nepokojení se židův nad tím nebezpečstvím domnělým, nebo sic jim žertu nebylo žádného.

Prvního dne listopadu, to bylo v neděli na den Všech svatých, když bylo po půlnoci, odtrhli sme od toho místa a jeli sme dosti prudce, až sme vjeli do jednoho ramene, kteréž upřímo do moře vede, a po levé straně nechali sme jiného, vedoucího přímě do města Alexandrie, avšak že jest rukou lidskou bylo udělané a toliko příkopem širokým jest, není obyčej tudy, aniž možné, s šífy jezdit, protože není tak hluboké jako hlavní a přirozené, kterýmž sme jeli. Jest zajisté ono proto udělané, aby tudy do Alexandrie sladká voda docházela a tam zahrady okolo města zavlažovala a čisterny v městě naplňovala, o čemž doleji oznámím.

Tim tedy jedním velikým ramenem jeli sme ten celý den bez přestání a jiného zvláštního nic neviděli nežli vesnic a měst nehražených množství a místy některého ptáka převelmi krásného s dlouhým ocasem, jakéhož k nám vycpaného i také někdy s peřím celistvého vozí a místo peří se za kloboukem nosí, a ten slove rájský pták.

Když pak již noc nastala, nezastavili sme se, ale přece jeli až do půlnoci, a v tom sme k městu *Raschid* aneb *Rasid* nazvanému připlouli a přistavili, avšak do rána v lodí zůstávali.

Druhého dne téhož měsíce, jak se rozednívalo, vystoupili sme z lodí a s některými židy do města a potom do jednoho velikého domu, čtverhranný plac v sobě majícího, přišli, jehož stavení bylo vysoké, dosti pěkně a nad způsob těch zemí vystavené. Ten dům byl *fondiqua*, totiž kotce aneb sklad kupeckých věcí křesťanům naležející, na němžto tehdáž plno palíkův na dvoře i v pokojích do křesťanstva přihotovených leželo, takže sme my sotva komůrku malou pro sebe dostali.

To město sloulo před lety latině *Canopus*, jménem jakéhosi *Ganaba*, plavce krále řeckého *Menala* a po zboření Troiae na armádě královské tam povětřím vypuzeného a od hada na smrt uštknutého, při jehožto hrobu to město od jeho tovaryšův na památku založeno bylo, a tam zanechání jsou, kteříž se domu, totiž do řecké země, vrátiti nebo nemohli aneb nechťeli.

Nyní slove *Raschit* aneb *Rasid*, vlasky *Rosetta*. Leží z té strany Azie při Nilu, domy v něm dosti vysoké a nákladné. A že jest tam veliký sklad od kupectví, protož také mnoho jich tam bydlí, jakož pak i Benátčané tam svého místo *consula* chovají, jehož *bailum* jmenují, a ten v své moci měl onen dům kupecký výš oznámený. Anobrž ve všech těch městech předních, v nichž sem byl, v každém mají Benátčané z svých domácích faktory, kteříž nejvíc toho šetří, aby časně domu psali, v kterém místě a která zboží platí neb neplatí. Vedlé čehož oni vědí se jak spravovati, takže dříve nežli jiní zvědí, an tito již s svým kupectvím tam jsou a vedlé návěští a zprávy sobě dané ho odbývají, což jim k nemalému, ale velikému zisku jest. Ač město není zdmi obhraženo, však nedaleko odtud má malou pevnůstku pro ochranu, kdyby se nepřátelé po Nilu k městu dávali a škoditi chtěli. Jest v něm pěkný meschit, dvěře do něho jdou z placu a jiné od vody, odkudž stupněmi kamennými tam se chodí.

Lázeň v tom městě jednu velice chválí a za nejpěknější i pro čerstvých vod hojnost za nejrozkošnější pokládají, jakož (prý) když císař turecký Selim, Egypt sobě podmaniv, z Kairu do

Alexandrie táhl, v ní se naschválně, slyše ji vychvalovati, zastavil a s některými předními pány myl a ní dobře spokojen byl.

Obyvatelé v něm jsou jako v Kairu rozličných národův, o nichž již výš psáno, handle vedou a řemesly se živí. Také tam mnoho krámův po městě, však domácí sousedé nejvíce stojí cukru vařením, pro nějž zvláštní domy mají, a pro rejže mláčení, kterouž vymlacují jakýmisi knytly samotepoucími, po jistých instrumentích k tomu připravených. A tak mláčenou v roce do několik tisíc strychů, všecku v tom samém kraji zrostlou, potom jinam prodávají. Město palmovím jako lesem nějakým obrostlé jest, jiného také ovoce tam hojnost bývá, dobytka velikého i malého bez nedostatku.

V tom městě ten celý den sme strávili a zatím sobě osly za městem na jednom předměstí, k Alexandrii jdouc, jednali při těch, kteříž sami právo mají lidi hovady do Alexandrie z Rosetty fedrovati a každému, kromě těch, kteříž by svá vlastní měli, mocně bráti.

Dne třetího téhož měsíce, to bylo v outerý po Všech svatých, majíce projednané mezky, na níchž sme jeti měli, také sme se profanty opatřili a se dvěma židy ven z města vyjeli. Avšak byli sme u předměstí zastaveni od našich mezkářův za příčinou židův našich, kteříž vedlé zchytralého obyčeje svého záplatou je oklamali, pročež nám tu nakrátce všecky mezky vzíti a nás na pěchotě nechati chtěli. Tehdy my rozumějíce tomu, ano pes na vlka přišel a že by se bez nás neporovnali, musili jsme se v to vložití a židy, aby smlouvě zadosti učinili, naprositi. A poté sme asi hodinu na den jeli k straně západní po piscích přes půl míle české až k břehům moře Prostředzemního. Tu sme se vedlé moře obraceli, majíce je po pravé ruce, přímo k Alexandrii.

Potom když bylo okolo snídání, přijel k nám jeden Arab na koni, chtěje na nás míti peníze, s tím se opět židé dlouho hadrovali, až sme mu vždy koliks mejdynů pro pokoj a spěšnější naše jeti dali. Nebo při takové příčině právě to se plní: *Homo assaltato, mezzo preso*, totiž že na koho taková chasa udeří, jako by již z polovice zajatým byl, časně se raději podávati potřebí jest.

Jeli sme pak mimo samé moře a místem skrze vodu, až našim mezkům vlny o břich se obrážely a nás ostříkovaly. Okolo poledne přijeli sme k jednomu ramenu z Nilu pocházejícímu a přes to sme se dali na prámě převesti, nebo bylo veliké jako řeka pražská, a zatím tu také z toho, co sme s sebou nesli, posnídali.

Od toho místa podávali sme se pomalu a přímo do kraje a moře v té straně daleko k městu Alexandrii obcházelo, tu sme jeli mezi pěknými lesy palmovými a muzovými a okolo nešporu spatřili sme nad mořem pevnost tureckou, dobře soldáty osazenou, kteráž z té strany port alexandrinský obraňovati může, od níž byli sme na půl míle české. Ale však my jeli jsme přece naší cestou v nesmírném horku a veliké mdlobě, až sme v samý večer k městu Alexandrii a k bráně městské, kteráž vždycky zavřená bývá, a když lidé do města chtějí, teprva se otvírává, přijeli.

Ti dva židé, kteříž s námi byli, volali na branného a s nim mluvili, prosíce, aby jejich známých židů k ním povolal. Po chvíli tedy vyšli k nám někteří z těch židův spolu s kolikasi Turky, kterýmžto zprávu sme dáti musili, odkud jedeme, což oni zapjali, i jména naše. A dříve nežli nás do města pustili, těm židům jakožto celným každý z nás po dukátu od osoby a Turkům tolikéž dáti sme musili.

Odtud sme jeli jakousi dlouhou ulicí a z té potom skrze jiné, kratší za dosti drahnou chvíli, až sme přijeli k jedné *fondique* křesťanské, již národ franský a jiní k němu připojení drželi a *viceconsul* franský v ní vládl i bydlel. V té sme z mezkův ssedli a židé s mezkáři mezi svou roveň od nás jeli.

O našem pak příjezdu bylo v té *fondiqui* hned rozhlášeno, že poutníci přijeli, takže se to doneslo i našich spolupoutníkův jeruzalémských, kteřížto vyjevše před námi z Kairu, ještě se tu zdržovali a na odjezd náve očekávati musili. Ti hned s radostí velikou dolů sběhli a nás poznavše vítali i do lozumentu uvedli a možné pohodlí posluhováním nám činili. My pak tak sme byli po cestě zemdeni, že sme o nic, ani o jídlo, nestáli, ale porozprávěje spolu šli sme hned na odpočinutí.

Nazejtří ráno, to bylo 4. dne téhož měsíce, k *viceconsulovi* (kterýž má obyčej, jak se přistrojí, ke mši do kaply, kteráž v tom

domě dosti pěkná a prostranná jest, choditi) jsme pospíšili, abychom se jemu ukázali, kterýžto nás přátelsky přivítal a nám se na žádost naší vším možným zakázal, a bude-li možné v tom času do *Malty* aneb *Siciliae* na *caramusale* aneb jiném šífu se plaviti, že nám k tomu dopomůže, připověděl. Jakož pak potomně i toho dne dal se v portu ptáti, jaké jsou lodí mimo benátské návy před rukama, ale ničehož se doptati nemohl, protož radil nám, abychom se projednali do některé benátské náve, že bezpečněji bude pro loupežníky mořské a jistší věc domů se vraceti. I abychom rady jeho k dobrému svému užili, šli sme hned toho dne po obědích ven z města k portu a na bárce sme k návem benátským vyjeli, s kterýmiž pro mělkost portu k městu blíž přijeti nemohli, nýbrž u pevností, o nichž níže položím, stály.

Byly pak tři náve toho času: náve *Balbiana*, náve *Vidaletta* a náve *Balbiana Nova*. Spatřivše ty všecky, vyptali sme se, kterou z nich nejprvé naladují a s ní do křesťanstva odjedou. I bylo nám oznámeno, že naloží Balbiánu. Na tu tedy jsme se projednali, kteráž byla největší a nejprostrannější z těch tří, a hned s patronem cestu smluvili do Benátek, kterýž nám den odjezdu jmenoval, totiž dvanáctého dne téhož měsíce, takže se nám v tom čase dostalo město volně spatřovati a jeho příležitost poznamenati.

Kapitola XXI.

Vypsání města Alexandrie

Alexandria, nyní po turecku *Scanderia* aneb *Ischenderia* řečené město, bylo nejprv od Alexandra, krále macedonského, jakž *Iosephus* toho čas pokládá, před narozením Krista Pána 320 let vystaveno a na způsob pavézy aneb štítu macedonského všecko v okršlku svém v sedmnácti dnech do 6 000 krokův zdi z kvadrátového kamene obehnané a ohražené. *Iust. lib. 11.*

Bylo za starodávna veliké, na osmdesáte honův zdi okolo mající, avšak nesmejšlím, aby kdy bylo všecko zouplna vystaveno a domy vyplněno, pro předhoří (latině slove *promontorium Alexandriae*) dosti příkré a skalnaté, kteréž k straně egyptské v ohradě města jest a není na něm mnoho řícinin ani příkopů znáti. Pevné také bylo, netoliko pro zdi dobré, ale i svým bezpečným a místným položením. Nebo z jedné strany mělo moře Prostředzemní, z druhé jezero *Mareotis*, nyní *Buschiara*, o němž *Strabo lib. 17.*, z třetí pouště písčité a nepřístupné od kláštera svatého Makaria, kterýž až podnes trvá a řečtí mníši tam bydlí, nazvané a z čtvrté Nil řeku a bahna z té strany veliká. Ale však nicméně to bylo předešlých let nejpřednější na světě kopecké město pro port příležitý a bezpečný na moři. Nebo jakákoli nejdražší a nejvzácnější zboží v Indii rostou, ta všecka, jakž

sem výš doložil, přenášela se po Červeném moři do Egypta a do Alexandrie a odtud do Syrie, Azie, vlaské, francké, hišpanské, německé etc., africké etc. zemí. A všechny ty země, anobř Azia, Europa, Afrika, musily převeliká cla aneb mejta platiti městu Alexandrii, odkudž králové jeho nevypravedlné užitky a důchody měli. A příčinou takového bohatství mezi příslovím tehdáž předek mělo ten, že říkávali: *aurea Alexandria, Antiochia pulchra, Nicomedia speciosa*, Alexandrie zlatá, Antiochie pěkná, Nikomedie krásná.

Herodianus píše, že množstvím svých obyvatelův žádnému městu, kromě jedinému Římu, těch časův napřed nedalo. Pročež stavením pěkným velice se rozmohlo, takže když císař *Octavianus Augustus*, kterýž za času narození Krista Pána kraloval, toho města dobyv a umysl maje pro svého nepřítele *Antonia* je zkaziti, spatřiv je, pro tři však příčiny ho nezkažil: jedno, že tak krásně vystaveno bylo, druhé, že v něm tělo Alexandra krále pochováno bylo (nebo ačkoli umřel v Babyloně, zemi chaldejské, však byl od onad do tohoto města přivezen a pohřben), třetí, že v něm tehdáž jeden učený filozof, *Arrius* řečený, školu držel, učil a bydlel.

Král Alexander kde umřel a kde pochován

Leží to město v veselém položení, však neurodném, v písčitém a skalnatém gruntu, takže se do něho odjinud profantý a *victualiae* dodávati musejí, a kdyby toho jednoho ramene z Nýlu v naschvál vzdělaném příkopu neměli, aniž by zahrad a věcí zahradních, kteréž tou příčinou dosti pěkné a mnohé jsou, neměli. Však v těch pustých místech roste vůkol bylina *harmala*, arabsky *kaly* řečená, kterouž pálí na popel a ten prodávají do Benátek, z něhož tam nejčistší sklo dělají, také kaparů a jiných některých bylinných zrostlin tam velikou hojnost mívají.

Brány má čtyry: jedna jest k moři, druhá k Nilu, a ta jest východní, třetí k poušti, a ta jest západní, čtvrtá k jezeru k poledni. K těm sou nařízení, kteříž cla od kupcův vybírají a všechny věci přeštarují a přehledávají, a mnohdykrát i donaha lidi svlácejí, aby jim nic na cle neušlo.

Křesťané při moři bydlící handlují do města odevšad, a cokoliv tam přivezou, z toho musejí desátý peníz dáti, i když zase odvezti chtějí. Turci dávají dvacátý peníz; obojí, když po zemi do *Cairu* něco vezou, nic nedávají.

To město nyní na větším díle pobořené a zplundrované jest viděti a (jakž historikové svědčí) největší zkázu vzalo od jednoho krále z *Cýpru*, kterýž s pomocí jiných křesťanův táhl proti žoldánovi, chtěje krále *Ludvíka* franckého u *Damiáty* zajatého pomstíti, to město oblehl a dobyl, však nemoha ho zdržeti, když od žoldána v něm obležen byl, je nanejvyšší vydrancoval a vypálil a odtud po moři do *Cýpru* se vrátil, takže od té doby v předešlý svůj způsob přivedeno býti nemůže.

V městě na vrchu nejvyšší stojí věže vysoká, na té se varta drží, z níž, aby vidouce zdaleka lodí na moři tam jeti, návěští dávali *Turkům* v pevnostech, aby se nahotově měli a příkváčení od nějakých nepřátel nebyli.

Zůstává ještě také palác starý a dosti někdy nákladný, o němž zprávu dávají, že byl *Alexandra Velikého*. Blízko toho jsou dva sloupové, každý z jednoho a celistvého kusu mramoru strakatého, a všude na nich rozličné figúry a litery vytesané. Jeden stojí rovně postavený a celistvý, druhý poražený a na několik kusů přeražený, oba dva do 100 stěvíc vysokí. Slovou *obelisci*, protože nejsou okrouhlí jako sloupové, ale zespod čtverhranní a širocí, navrchu špičatí. Píše *Plinius lib. 36. c. 9.*, že jsou dva císařové římské, *Augustus* a *Claudius*, dva sloupy odtud, každý 125 noh vysoký, do *Říma* přes moře odvezti dali.

Avšak všechny ty sloup nad hrobem *Pompeia* (římského knížete, kterýž s *Juliem* Císařem válku vedl, jakž o něm *in comm. Caes. bell. civili*, že u *Alexandrie* zahynul, obšírně se vypisuje) postavený a ještě podnes za městem na předhoří v celosti stojící, jednu míli vlaskou od města vzdálí, daleko převyšuje. O tom píše *Plinius*, že jej dal *Ptolomaeus Philadelphus*, učiniv větší náklad na přivezení nežli na vytesání, v *Arsinoe* postavit a po *Nilu* dolů od *Thebis* města vézti, jehož vysokost jest do 80 loket a na patnácte pídí vůkol tlustý. Sloup ten jest okrouhlý a hladce vytesaný, k tomu jsme naschvál vyšli ven z města,

najavše sobě jednoho janičara, aby nás tam provodil, a v bráně také, že ji nám z té strany otevřeli, spropitné sme dáti musili. Kterýž zdálo se nám, že bychom jej přehodili, ale když sme házeli, sotva přes polovici na něj sme dohoditi mohli. Nebo přes míru svou stojí ještě na čtverhranné řimse, do dvou sáhů vysoké, a nahoře na špicí jest druhá řimsa. O těch všech sloupích mají mezi sebou Turci rozličné a směšné fabule a rozprávky, jíchž pro krátkost pomímám.

Port při městě jest okrouhlý co půl cirkle a před nim leží ostrov *Pharos* řečený, a jest jako obrana a pevnost toho města, velmi blízce zavírá ten port a má z obou stran uzké cesty aneb klauzy táhnoucí se od moře k městu, na níchž jest nebezpečné plavení, a to příčinou velkého skalí, kteréž z vody ční i pod vodou leží. Pročež také *Ptolomaeus Philadelphus*, král egyptský, dal na té straně, kudy se z Egypta do země syrské plaví, na témž ostrově *Pharos* vystavěti velmi vysokou věži z bílého mramoru a nařídil, aby na té věži každé noci veliký oheň dělali, pro návštěví a výstrahu dání těm, kteříž by se po moři k městu plavili, aby do portu trefiti a nebezpečenstvím se vyhýbati mohli.

Na tom ostrově bylo domečků sedmdesáte dva, pro 72 vykladače (o níchž doleji oznámím), aby z nich každý v jednom pokojně a bez překážek lidských študovati mohl; o těch, že ještě za jeho času ukazovány byly, svědčí to *Iust. philos. et martyr admon. gentium*.

Královna Kleopatra egyptská dala tu věž obnoviti a slavněji okrášliti, takže za div mezi sedmery divy světa se pokládala, a poté jiné při portích věže *pharos* slouly. Připojila také ten ostrov k městu s velikým a mocným náspem, jako tarasem nějakým, dlouhým sedmi honův, kterýž skrze moře šel, ale nyní zemí z Nilu hrubě zanešen, takže několik honův ten ostrov země bližší jest, a na něm žádná věže není nežli něco málo rumů a kamení a téměř není znáti, aby kdy od země vzdálen býti měl. Slove starý portus, do něhož, že mělký a zanečištěný jest, na malých a nízkých lodích obyvatelé z té strany Afriky vtrhují, odkudž ten omyl povstal, že někteří psali, jako by do něho žádná křesťanská loď vjeti nesměla pro záповěd. Ale nic toho

není, než kdyby jen s svými vysokými šífy tam mohli, tak dobře by tam projížděli jako i jiní.

Nyní jest jiný, nový a hlavní port za některé hony od města, takže mezi městem a ním dosti veliké předměstí od chalup cha-trných jest, v němž nejvíce židé bydlí a turečtí soldáti pro retuňk portu, aby brzo do pevnosti v čas potřeby přispěti mohli.

Od břehu začíná se zed dosti tlustá, přes ten cejp do moře *Pharos* vystavená, a jde se po ní až k pevnosti, kteráž na konci stojí, dvojí zdí, několika baštami a uprostřed dosti vysokou věží opatřená jest a v té vždycky vojáci pro obranu zůstávají a z města se jim potřeby, až i ta voda dodává.

Z druhé strany naproti té pevnosti stojí věž zdmi obehnaná, na té se tolikéž varta drží a prostředkem mezi těmi dvouma věžmi musí každý šif do portu i ven z něho jeti, a zavírá se také řetězem železným, kterýž od pevnosti až k té věži dostačuje, takže z něho ani do něho bez povolení *quardie* žádná loď nemůže.

Od té věže jest mostek dřevěný pro zavření z té strany portu až k břehu a samé celnici, kteráž z kamene o dvojí půdě vystavená jest, a v té židé bydlejí a clo vybírají, tak přísně všecky věci přehledávajíce, že toho nikdež jinde ve všem tureckém panství není, a často mnohé věci mocí poberou, mnohých obmyslů a přitom chytrostí užívajíce, jak by na některé věci, jichž bývají žádostiví, hurtika pustili anebo vždy něco vydřeli a utrhlí, podle přísloví: *El can rosega l'osso, per che non puo inglotire*, totiž pes nemůž-li kosti požřítí, vždy ji aspoň ohloze.

Holubí v poselství létají V těch pevnostech chovají holuby, a když mají návštěví, že se šif k portu přibližuje, vyjedou na loď opodál od portu naproti němu a ty holuby v kleci s sebou vezou, tu spatříce loď a kdo jest v ní, i co jiného přes to potřebí, pustí jednoho neb dva holuby s cedulkou přivázanou k sangiakovi do města, aby časně o všem zprávu měl, o čemž nahoře již prvé zmínka byla učiněna.

Domy mají na způsob kairských bez střechy a pro nesmírné horko u nich tam v noci léhají, aby nočního chládku požívali, a to jak v zimě, tak v létě, a nemají tam loží ustlaných jako u nás, ani od dřeva pod nebesy a jináč postavených, ale zprosta

na zemi koberec aneb houni prostrou a druhou se přiodějí, na těch a pod těmi tak libě spí, jako kdo u nás na dobré ustlané posteli. Pročež není divu, že jsou Egyptčané a z nich Alexandrinští nad jiné národy nejlepší hvězdáři byli, protože léhajíce a vstávající aneb v myšlenkách ležíce vídali hvězdy *cursum zodiacum* vycházením i zacházením vykonávati, při níchž pravé bylo i to heslo: *La notte le madre di pensieri*, totiž noční čas myšlenky sbírá.

V tom městě mají svobodu křesťané větší nežli v kterém jiném z tureckých měst, a to proto, že největší handl nimi stojí. Mohou tam, kdo chtí, z křesťanstva handle vésti, krom Španělův, protože sou jim o některou tunu zlata důchodů z druhé strany Indií ujali a čím dál tím více handlům jejich překážejí, to jak jim mílo musí býti, každý snadno poznati může. Náboženství své zjevně konati mohou a mají také svobodné své kostely *latini*, řekové a jiné orientálské řeholy. Však jakobitae a řekové nejhlavnější kostel v své moci mají, při němž patriarchatská stolice jest, a to ten kostel jest, v němž za starodávna tělo sv. Marka Evangelisty pochováno bylo, od čehož podnes u svatého Marka slove, kteréhožto tělo, tehďáz když onen král z Kýpru to město zplundroval, Benátčané vyzdvíhli a do Benátek odvezli, kteréž v kostele svatého Marka chovají.

**Sv. Marka tělo
v Benátkách
chovají**

Mají tam Benátčané, Genuenští, Raguzští, Florentští a jiní křesťanští národové své *consuly* a *baily*, kteříž na obzvláštních *fondiquach* bydlejí a svých zemí aneb měst kupectví tam zavírají a fedrují, však největší a nejpěknější *fondiqua* jest Francouzův, v níž sme lozumentem byli. Má při zemi plno klenutých pokojův aneb sklepův pro kupectví, na druhé půdě komor plno vůkol a vůkol jest, má čtyry štoky a čtverhranné stojí a nahoře kupci své byty mají.

Bylo nás tehďáz mnoho pospolu a všickni sme svou stravu tam měli za dosti mírné peníze. U večer vrátný, když zavřítí chtěl bránu (kteráž jediná do toho domu jest), tloukl kyjem na jakési železo ve vratech, kteréž se daleko rozléhalo, aby, kdo kde po městě byl, časně se do lozumentu svého vrátil, protože v noci, když již zavře, žádného ani ven, ani tam pustiti nesmí.

Místo procházky ve dne nejvíce sme se procházeli po těch *fondiquach* rozličných národův, obzvláště pak indianských, kteréž nejbohatší jsou a v nich od drahých věcí, divných ptákův a rozličných živých zvířat dosti viděti jest. A přes ty fondikvy několik ulic plných krámův kupeckých jest, z čehož dosti znáti se dává, žeť jest někdy slavné a handlů plné, dokud Španielové Indii nedostali, to město býti musilo. Avšak v tom našem se procházení byli sme přinuceni naše poutnické šaty svléci a na se suknice modré neb červené obleci a místo klobouků okolo hlavy z strakatého bavlněného plátna obvinutí nositi, aby nás za poutníky neměli. Nebo sme poznali skutečně, že poutníků neradi vidí, snad že jim málo užiteků, nehandlujíc v ničemž, nepřinášejí, aneb že je za špehéře mají. Jakož pak trefilo se, když sme šli společně z brány ven k portu, potkali nás někteří Turci, z nichž jeden udeřil jednoho z tovaryšstva mého pěstí zavřenou v tvář beze vši sobě dané příčiny, až hned upadl a jako umrly na zemi ležel, byv prvé již nemalo nemocí zemdlený, a nedali mi ho zdvíhati ani křísiti, oprahajíce na mne jakýmisi sekerkami na dlouhých topořištích jako nějakými švancarkami uherskými, a vpravdě na té vši cestě odpornějšího lidu poutníkům neviděl sem jako v tom městě.

Vězení sv. panny Kateřiny

Kámen stěti sv. Jana Křtitele

Ukazují tam mezi jinými věcmi kapličku, v níž vězení svatě panny Kateřiny býti má, ale nyní Turci z ní *meschitu* udělali. Odňali také jiný kostel křesťanům, svatého Jána Křtitele řečený, v němž kámen býti má, na němž vedlé obyčeje tehdejšího římského svatému Jánu Křtiteli na poručení Herodesa krále hlava byla státá. O tom praví, že se žádný Turek a jakýkoli jiný pohan naň posaditi nesmí, nechce-li žření a bolesti vnitřní míti, pročez jej Turci u veliké vážnosti mají.

Pověří tam nebývá zdravé, ač před lety schvalováno bylo, *Cael. lib. 16. c. 3.* Někteří kladou toho příčinu, že od jezera *Mareotis* a bahen okolních vítr nezdravý a vlhký pochází, kterýž pověří zvláště času podzimního nakažuje. Ale já s těmi smejšlím, kteříž tomu chtějí, že to musí býti z příčiny puchů a smradů tejných, kteříž ze sklepů pod každým domem vystupují.

Nebo po všem městě pod každým domem sou klenutí pod zemí a na mramorových sloupích i římsách vzdělaná a na větším díle od souseda k sousedu prodělaná, pro tu příčinu, že nemají při městě ani za městem žádné vody sladké, ač by se snadno najítí mohla, zvláště při březích mořských, při nížž vždycky voda sladká se zdržuje, jakž toho též *Iulius Caesar comm. de bel. Alexand.*, oblehv to město a vody pro vojsko hledaje, tím samým důvodem koštoval, a nalezv hojnost vody sladké, zkusil.

Do těch tehdy sklepův napouštějí vodu z ramene, kteréž z Nýlu do města jde a jmenuje se *Caleg*, a když jí všudy plno naběhne, tedy zastaví každý při svém domě, že mu vody víc nevchází, a tu, když se mu tam ustojí, pije a přes celý rok ji užívá. Že pak nejprvé tam voda kalná přichází, a co se bláta v ní ustojí, to při dně zůstává, z toho ten smrad a puch, kterýž zlé povětrí činí, pochází. Přesto také smradí se voda k posledku, a když čerstvou napouštějí, nevyčišťují těch sklepů od bláta a neřádů, pročež ta vnově příšlá nakazí se od staré a v tělích lidských nakažení krve působí. Odkudž to pochází, že nejvíce na zimnice pálcivé a hlavní tam stůní, a zvláště kteří se nezdržují od ovoce čerstvého, kteréž tam velmi subtýlné a vlhké roste.

Jiných věcí od jídla tam se vším dostatkem najde. Nebo ryb z moře, z jezera a z Nýlu hojnost, a to výborných, jest, od ptactva divokého i pitomého, zvěřiny *gazelli* a jiného dobytka v jistých ulicích a placích veliké houfy prodávati uhlédá. Od ovoce, obilí a vaření všelijakého hned znamenitý sklad jest, a to se dodává odtud do Turek a nejvíce do Konstantinopole, však do křesťanstva nic od obilí nedají ladovati a přísně to zapovědíno jest. Před lety bylo vzácné plátno a kment alexandrinský, o němž to přísloví ještě zůstává: *Ha chiera bionda come lino d'Alexandria*.

Vína, ač tam z Kýpru, ze Vlach, z Kandie i z Hišpanie vozívají a prodávají, však tehdaž my sme ho dosti skrovně a k tomu draze sotva mohli dostati.

Za starého věku skvěla se v tom městě svobodná a slavná umění. Nebo *Ptolomaeus Philadelphus*, král egyptský, vystavěl v tom městě znamenité školy a na velké náklady a nadání muže

učené tam choval, takže za jeho věku nejpřednější na světě škola v něm se skvěla. *Athaen. lib. 4. c. 24.*, *Strabo lib. 14.*, *Amm. Marcell. lib. 22.*

Také shromáždil tentýž král bibliotéku, totiž veliký sklad kněh, jakž *Vitruvius* pokládá, do sedmikrát sto tisíc exemplářův jiných a jiných, *Zonoras tom. 1.* dvakrát sto tisíc, *Gell. lib. 6. c. 17.* jedno sto sedmdesáte tisíc, a mohlo by se říci sumu kteroukoli z těch počtův, sumu převelikou a těchto časův, kdyžto impresi povstala a veliké množství kněh se míti může, shledati téměř nemožnou, a to ještě tehdejších časův vše psaných kněh, něco na pergaméně, něco na kozích kůžech, což jest ještě k většímu podivení.

Mimo to výše Eleazar, nejvyšší kněz židovský, poslal mu na žádost jeho sedmdesáte a dva muže zběhlé v Zákoně a jazycích, kteříž tu v městě Alexandrii zákon Boží Starý z řeči hebrejské do řecké přeložili a v bibliotéce královské složili. Za jakouž volnost jejich daroval *Philadelphus* do chrámu Božího v Jeruzalémě stůl z ryzího zlata udělaný, karbuňkuly, smaragdy a jiným drahým kamením bohatě ozdobený, dva veliké zlaté koflíky a třiceti šálův též z čistého a dobrého zlata udělaných, s mnohými dary těm 72 vykladačům danými. Zatím dal sobě také Bibli všecku na pergaméně zlatými literami a na 72 knihách zvláštních psáti, nebo z těch sedmdesáti dvou vykladačův Bibli každý zvláště přeložil, a tak se spolu na výkladu srovnali, jako by ji jeden z nich vyložil, ješto v tom všem času jedni od druhých odděleni byli a spolu ani mnoho, ani málo mluvíti nemohli. Což vše, jakž historikové svědčí, do dvou tun zlata krále stálo. Viz o tom více *Ioseph. 12. lib. antiq.* A byl ten král netoliko při té jedné knize zákona Božího štědrý, ale čte se o něm, že za některou knihu na sta i na tisíce dával, jakož za jeden exemplář *tragediarum Sophoclis, Euripidis* a *Aeschyli* dal patnácte talentů stříbra, což učiní devět tisíc korun. *Galenus* a jiní to vysvědčují.

Léta pak před narozením Krista Pána 45 přihodilo se v té válce, kterouž *Iulius Caesar* vedl proti Ptolomeovi, mladému

králi egyptskému, když někteří šifové královští na moři v portu zapálení byli, že ten oheň také nějaký díl města zasáhl a v jednom domě, v němž ty knihy chovány byly, všecky spálil, takže tehdyž mnozí *authores* a spisovatelé zhylnuli, kteříž od té doby nikdy zase na světle nebyli, a mnohého by mnohý některým tisícem, by možné bylo, vyplatil.

Za panování křesťanského neumenšovala se umění literní v něm, nýbrž, jakž *Euseb. 2. lib. ecc. hist.* svědčí, že evangelista Páně svatý Marek v tom městě kázal a za několik let zůstával, a potom byla v něm stolice patriarchská, kteráž podnes mezi řeky tam zůstává.

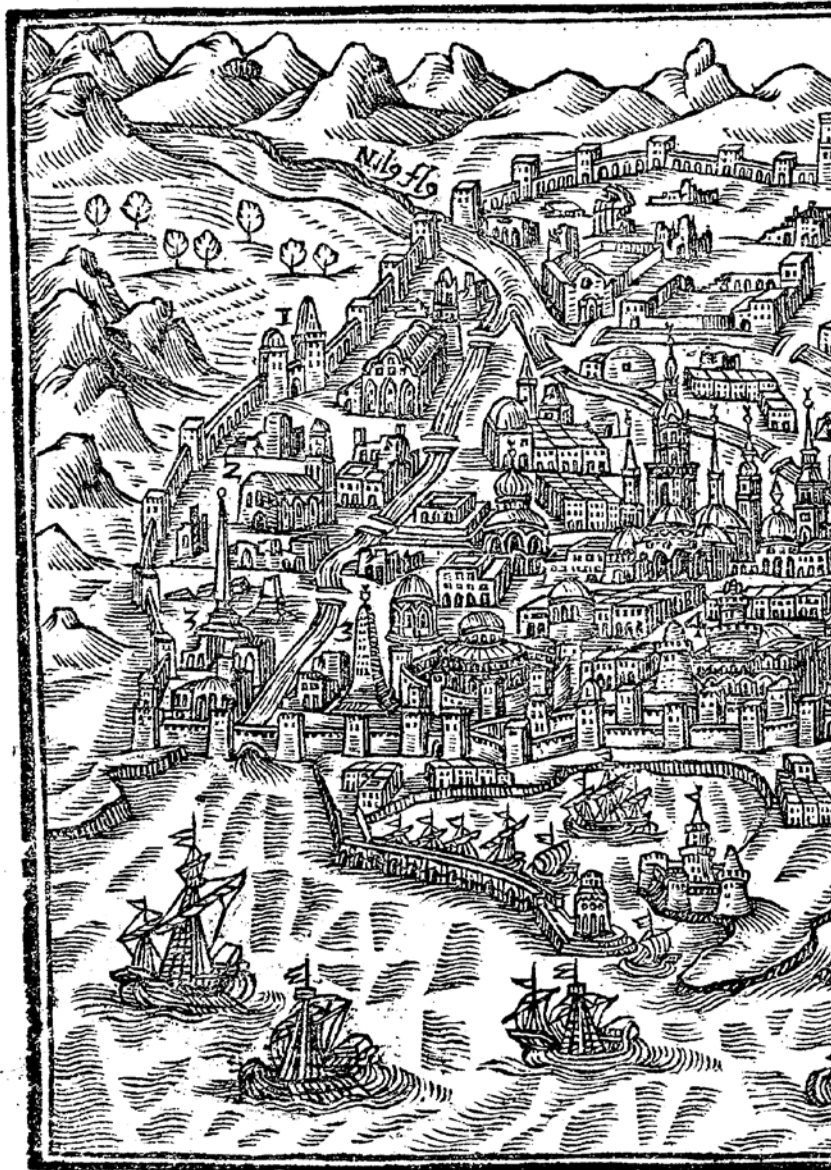
Když se potom psalo léta od narození Syna Božího 329, svatý *Athanasius* učiněn byl správcím a biskupem církve i školy alexandrinské, kterýžto rouhavým kacírům ariánům mocně odpíral a to pěkné *symbolum* aneb vyznání víry o Trojici svaté sepsal, kteréž se ještě podnes v církvi a v kostelích křesťanských zpívá a užívá, jež jmenujeme *symbolum Athanasii*.

Sumou mnoho jiných svatých mužův, jako *Origenes*, *Didimus*, *Theophilus* a jiní mučedlníci i vyznačiči v tom městě přebývali a z něho posli, ano i některá *concilia* a sněmové duchovní tam držáni byli, jako za časů císařův *Iuliana*, *Ioviniana* a *Arca-dia*, jakž to v církevní historii nacházíme.

Lid v tom městě byl vždycky všech časův a jest podnes velmi všetečný, k hram, žertům, smíchům a posměšným utrhaním náchylný, pročež za to kolikrát, když na sobě rovných nepřestali, ale o císaře, vrchnosti své se otírali pokoušeli, dobře utrpěli. Jako kupříkladu *Heliogabalus* řečený, jinák *Antoninus Caracalla*, římský císař, dověděl se toho v Římě, že písničky o něm skládali a zpívali, i jiné posměšné, ač pravdivé věci směle hlásali, naschvál do Alexandrie se vypravil a stavěje se k nim vlídně všecku jejich mládež na jeden plac povolati dal, s tím ohlášením, že z nich sobě k své *quardii* osoby hodné vybrati chce, což tehdejších časův věcí velmi vzácnou bylo, nebo z nich potomně k uřadům vyšším, až i k císařství osoby se obíraly. Shromáždilo se tehdy osob několik tisíc, a co nejhladčeji

**Není dobré
utrhati, neb
zlou směnou
za to platí**

Kontrfekt města Alexandrie v zemi egyptské

mohly, se vypravily, kteréž ten císař všecky vojsku svému ob-
stoupiti a na tom místě pomordovati a hned na témž zahrabati
poručil, takže sou tu tehdaž ubozí Alexandrinští veliký zármu-
tek za své posmíšky snésti musili. *Herodia. lib. 4.*

Takž podobně i císaři *Vespesiánovi* neodpustili, nýbrž v svých
komediích divně osobu a skoupost jeho třepali, o čemž *Suetonius*.
Takže přísloví o nich vzešlo takové: *Alexandrini derisores et di-
caces*, totiž Alexandrinští jsou posměvači a žváci. Nebo měli ten
obyčej, že v jistých dnech někteří, kterýmž to dovoleno bylo, na
káře po městě jezdili, a kde chtěli, se zastavovali, a co o kom vě-
děli, to zpívali aneb vypravovali, byť i nejhorší skutek byl, se vším
na harc vyjeli a o to se snažili, aby se na každého něco do toho
času vyptali. *Suidas*.

Na závěrku této kapitoly, aby jeden každý, čtouc vypsání
o tom tak slavném městě, mohl také položení a velikost jeho
spatřiti, dal sem tuto téhož města kontrfekt vlastní přiložiti. Po-
ložím pak nejprve pro lepší vyrozumění některých toliko před-
ních míst kratičké poznamenání podlé cifer tímto způsobem:

1. Brána, kterouž se z *Cairu* a do *Cairu* jezdí.
2. Kostelík, v němž tělo sv. Marka Evangelisty nalezeno bylo.
3. Sloup veliký, o němž sem nahoře zmínku učinil.
4. Palác Alexandra Velikého.
5. Sloup Pompejův, o němž nahoře psáno.

Kapitola XXII.

Sumovní vypsání vší země egyptské

Egypt království, jenž nyní *Elquibet* aneb *Elschebit* slove, jménem krále jednoho tak nazvané. *Maneth. in supple. Berosi.* Mezuje z strany východní s pouští při moři Červeném, od poledne s pouští *Barca* řečenou, proti půlnoci s mořem Prostředzemním, k západní straně s *Barbarií* aneb královstvím *Buggia*, předešle *Grenen* řečeným. Děl jeho od moře Prostředzemního se táhne nahoru proti Nilu řece do půlpáta sta vlaských mil, což učiní českých 90 mil. Šíř není větší, nežli pokud jen *Nilus* zasahuje, místem, jako nad Kairem, sotva jednu neb dvě míle české. Ale čím doleji k moři Prostředzemnímu se táhne, tím také víc se šíří a nejvíc při moři, kdež se od Kairu okolo 12 mil českých *Nilus* nejprve na dvě dělí, potom dvě míle doleji na čtyry díly, až potom na sedm ramen přichází a činí tu šíř urodnou spády svými do moře okolo 25 aneb 30 mil českých.

Ta země od toho času, jakž mahometánům v držení přišla, dělí se na tré, jeden díl začínající se od Kairu jde až k Rosettě a jmenuje se *Errif*. Kraj pak ten nad Kairem jmenuje se *Assahid*, a zase co od Kairu k té straně dolů k Damiátě se táhne, slove *Bechria*, jináč *Maremma*. Všickni tito krajové jsou převelice urodní, takže v nich země ani nevoří, ani hnojí, než toliko, jakž

V zemi egyptské roli nevoří ani hnojí, jen sejí a zavlačují

voda z Nýlu opadne, sejí a vsaté semeno jen zavlačují, tedy roste všecko u veliké hojnosti, odkudž přísloví starodávní jest: *Sulcus Aegypti Libyae arenas non curat*, totiž pluh egyptský

nestojí o to, aby v písčích Libyae vorati měl, jako by mu se nestejskalo zaháleti v Egyptě, protože se ho tam nepotřebuje, aneb jakž *Antiphilus* pokládá, *fructibus contendimus, non stadiis*, že Egypt ne mnohým poplužím, ale urodou štekuje s velikým královstvím *Libyae*.

Kraj *Assahyd* jest nejurodnější na obilí, vaření, dobytek, drůbež a len, *Erriph* na ovoce a rejži, *Maremma* na cukr, a v těch posledních dvou krajích jsou obyvatelé nejbohatší a nejvládnější, pro mnohé obchody a handle, kteréž s lidmi přespolními jakožto bližší moře mají.

Žeň raná

Žeň tam bývá měsíce dubna a všecko obilí na poli místo obýčejného u nás vymlacování

Egyptské mlácení obilí

tam osly, mezky, buvoly a voly, ženouce je kolem po obilí v slámě nastlaném, na zemi vytlačují, takže se sláma v drt a na drobné kousky poláme aneb se

mne a kopytami poseká, kterouž oni, když uznají, že dosti vyšlapaná jest, shrabí a vytřesou na hromady a potom proti větru obilí vějí a načisto vyčistíce domu vezou.

Tim způsobem obilí svá, jakkoli mnohá, ve třech aneb čtyřech nedělích všecka vymlátí a domu svezou, nemajíce takové práce přes zimu aneb přes celý rok s mláčením jako u nás. Což bychom u nás podobně dovesti mohli, kdyby tak stáli a pěkní bez dešťův časové zde jako tam u nich byli.

Národu egyptského původ

Národ egyptský pošel od *Misraim*, syna *Chus*, a to syna Chámova, kterýž byl syn Noe, a slove od okolních Arabův a jiných *Chibth*, od prvního (jakž za to tam mají) obyvatelé a vládaře té země. Jakž z Písem svatých máme toho svědectví, že to království za předešlých let mívalo své krále, kteříž se faraonové nazývali a některé sto let kralovali, jakž mnohá znamení své slávy na pyramidech a městech pustých ku podivu potomkům zůstavili.

Království egyptského štěstí místrné a nestálé

Po těch na díle něco Peršanům, potom něco Alexandrovi Velikému toho království poddáno bylo, až po jeho smrti *Ptolomaeové* v držení jeho přišli, těch několik po rodu jim vládli a znamenité věci provozovali, jakž toho historie plné jsou, až potom Římané je sobě podmanili, a takž od římských císařův spravováno bylo. Po těch opět, když římská stolice do Konstantinopole přenešena byla, poddáno bylo císařům řeckým. Těm mocí je vydřeli mahometáni, jako nějaký *Hamar*, syn *Hase*, biskup a nejvyšší nad Araby, a sloul kalifa, od něhož potomci jeho kalifové, za některé sto let v něm kralujíce, se jmenovali. Až když poslední král křesťanský v Jeruzalémě válku proti tehdejšímu kalifovi vedl a kalifu mocí převyšoval, tedy povolal kalifa na pomoc kníže z Mezopotamiae, jináč z *Curtu*, *Saladina* řečeného, kterýž se nedal dlouho zváti, alebrž jim na pomoc proti křesťanům přišel, takže, poraziv křesťany u Jeruzaléma i všecku Syrii sobě podmaniv, také sobě egyptské království přivlastnil a kalifu zamordoval, od něhož potomkové jeho soldánové slouli. Avšak rod jeho sotva půldruháho sta let trval a naposledy zahynuli, pročž vojáci a hejtmané jeho přední volili sobě za krále z svého prostředku jednoho udatného hejtmana *Piperis* nazvaného. Ten, poněvadž byl rodilým křesťanem, ale odpadlcem od víry a zpozanilý, nařídil to, že k největším úradům a k královské stolici žádný jiný neměl a nemohl povolán býti, kdož by nebyl převrácencem a nejprv pokřtěným, potom na to obřezaným, a to proto, že takoví křesťané obyčejně tehdáž za otroky byli od nich kupováni a pro chudobu, nouzi, bídu rozličnou mnoho snášeti a skrze to mnoho zkusiti zlého i dobrého musili, čímž že mnohých ctností heroitských nabývali a tudy se hodnými k správě a regimentu činili, a ti potom od toho času slouli mamalukové. *Ant. Iustinopolitano lib. 2. del gentilhuomo.*

**Soldánův
původ**

Tak tedy dotčení mamalukové několik set let tou zemí vládli, až léta 1517 císař turecký *Selimus*, zvítěziv nad *Tomumbeiem*, posledním mamaluckým králem, a mamaluky na hlavu potříkráte poraziv, Egypt i všecky země jich sobě podmanil, a tak podnes turečtí císařové tam panují. Kdo více chceš o mamalucích

a jejich správě věděti, přečti sobě *Gio. Lioni 8. parte dell’Africa, Lodov. Barthema l’itin. cap. 6. 7., Leunclav. Tur. hist.*

Vidělo mi se tuto také při zavírce i toho dotknouti, jak jsou někteří králové *Ptolomaeové* příkladem faraonův slavná stavení na památku svou vzdělali, ale však ne tak stále, nebo nyní z nich ani jednoho není viděti.

Labyrint egyptský

Jeden král *Maros*, jináč *Menis* řečený, dal vystavěti *labyrinth*, to jest stavení veliké a tak mnoho vchodův, cest a východův, pokojův a komor v sobě mající, že kdo do něho vešel, zabloudil, aniž odtud zase ven vyjítí mohl, leč po šňůře aneb po níti, kterouž tam jda za sebou vlékl, anebo když vůdce těch cest povědomý někoho vedl.

Bylo pak v něm nejprv 12 velikých palácův v jednom zdmi ohrazení. Ti palácové byli o dvou půdách: jedna byla pod zemí, druhá nad zemí a z těch každá obsahovala v sobě 3 500 pokojův, totiž mazhauzy, komory, kanceláře a pavlače. Ve všech těch vždycky dvěře jedny proti druhým a všecko to stavení, stěny i podlahy z čistého štukového kamene staveny byly, avšak po zdech vytesávaním a figůrami dílo divně okrášlené. Při těch palácích byly *pyramides* 40 loket vysoké a mnohými figůrami ozdobené, v těch byly dvěře dolů pod zemí do spodního labyrintu, kterýž všecken stál na sloupích velikých a obsahoval v sobě mnoho ambítův, procházek, komor, obchodův, též chrámů všech bohův egyptských z bílého pulerovaného mramoru vzdělaných. Též mnohé modly a veliké obrazy králů, a když v něm dvěře některé otevřeli, tehdy dal od sebe takový zvuk, jako by zahřmělo.

Při tom labyrintu bylo jezero veliké, naschvále pro kratochvíl jako rybník veliký udělané, 50 krokův zhloubí, v tom uprostřed stály dvě *pyramides*, každá nad vodu 50 krokův vystupovala, takže sto kroků od gruntu vysoká byla. O čemž *Herodot. a Diodorus hist., Plinius lib. 5.* vypisují.

Potom *Ptolomaeus Philadelphus* všecky ty krále slávou, bohatstvím a štědrostí převýšil. Nebo mimo jiné věci, jako stavení *tabernaculum* aneb lusthauzu, procesí každoroční Bachovi ku poctivosti, o bibliotéce, o pokojích, jaké jest je naschvál pro chování kněh vystavěti dal, o armádě a množství šífův, bylo by

netoliko obšírně a mnoho, nýbrž k víře nepodobné vypisovati, ale však dotknu toliko dvou lodí, kterýchž on pro svou vlastní osobu k plavení, jedné na moři, druhé na řece Nilu užíval, a ty z těch dotčených věcí ještě nejchatrnější byly.

Z těch tedy jedna na moři v portu alexandrijském byla a měla na způsob galer 40 řadův vesel, dlouhá byla 280 loket a široká 38 loket, vysoká od spodku až do kranclů nejvyšší ponebí zpředu a z zadu 53 lokty, prostředkem 48. Vesla po stranách byly dlouhá 38 loket, zadní 4 vesla byly loket 30. Ponebí aneb půd bylo 12 nadmíru ozdobných, zpředu a z zadu při každé podlaze obrazy rozličných živočichův a zvířat, ostatek divnými řezbami vnitř i zevnitř mistrovsky spraveno. Těch, kteříž samými vesly táhli, bylo 4 000. Sluh a chasy šífknechtské aneb plavecké čtyry sta, vojákův na placích bývalo 2 850 a pod vesláři na půdě jiný veliký houf lidu státi a brániti se mohl.

**Lodí krále
Filadelfa
nákladná**

Druhá lodí na Nilu byla dlouhá na půl honu, téměř do 70 krokův aneb 317 střeoviců, zšíří 30 loket, zvýší 40 loket. Na vrchu rozliční mazhauzové a vůkol dvoje pavlače, patery hony v okršlku obsahující, a to vše na sloupích, spodní okna zavřená měli, vyšší pak dokořán otevřená. Sloupův nohy byly z cypřišového dřeva, zlatem a slonovou kostí ozdobené, a svrchní kus prostřední všecken zlatý. Nad mazhauzy a pavlači byla střecha též z cypřišového dřeva vyřezávaná a pozlacená. Při tafelmazhauzu byla komora, v ní pět loží. Potom byla jiná komora, k níž se skrze uzkou pavláčku chodilo, v té pro fraucimer královský bylo devět loží a při té jiná komora s pěti loži, naskrz drahými deky ustlanými, a to bylo na jedné půdě. Na svrchní byl chrám bohyně *Venus* klenutý a obraz její z mramoru vytesaný, vedlé toho byla síň s pěti loži ustlanými a poté několik jiných komor pěkně okrášlených. Na přední špici šífu dům *Bacchův* stál na sloupích pozlacených, střecha na způsob Venušíného chrámu, řezbami a pozlátkou ozdobená, a při pravé straně toho domu byla jeskyně klenutá, všecka drahým kamením a zlatem vysazená, v té stáli obrazové králův a předkův jeho z toho rodu, vytesaní z kamene drahého, jenž slove *lychmis*, aneb z rubínu,

a mnoho jiných na ostatních ponebích nákladných pokojův bylo. Strom uprostřed lodí největší byl 70 loket vysoký, plachty a provazové hedbávní, a sumou svršky a jiné potřeby za nesčíslnou sumu stály a při tom šifu byly.

**Základ
o nákladněj-
šího pankétu
strojení**

Královna egyptská *Cleopatra* poslední, kteráž se byla s Markem *Antoniem*, římským knížetem, frejířem svým, kdo dražší pankét přistrojí, založila. Však naproti tomu, co ten jistý *Antonius* slavně strojiti dal, ona toliko vzala šál zlatý a do něho octa silného naliti dala a nic víc na stůl na ten den strojení pankétu svého předložiti nedala. Potomně, když *Antonius* za vyhranou sobě míti tušil, nevida ji ničehož více dáti předkládati; ona tedy teprva sňala perlu z náušnice při levém uchu a tu dala do octa, v kterémž se ta perla rozpustila, a ona ji s octem vypila. Potom kázala naliti druhý šál octem a chytila se druhé perly při druhém uchu, chtěvši ji *Antoniovi* podati místo krmě, ale *Antonius* ji chytil za ruku a prosil, aby tak veliké ztráty nečinila, že jí za vyhranou dává, protože z těch jedna perla dražší byla nežli náklad několikerých jeho pankétův, a jakž pokládají historikové, šacována byla těch let *centies sestertium*, totiž půltřetihokrát sto tisíc korun. *Plinius lib. 9. c. 35.*

Dotčená královna, vyjevši jednoho času vstříc témuž *Antoniovi* z svého království do *Ciliciae*, několik set mil od Egypta, ačkoli v cizí zemi byla a vším tak jako doma vládnouti nemohla, nicméně však strojila pankét, na němž všecko zlaté nádoby a z drahého kamení udělané měla, též čalounů zlatem vytkávaných, vůkol stěn a na ložích prostřených (nebo tehdejších let všecko na lůžku malém a nízkém, při nízkém stole stojícím, jídali) a jiných drahých věcí velice mnoho tu bylo. Nad čímž když se *Antonius* a jeho hejtmáné a jiní dvořané divili, ona zasmávši se k tomu oznámila, že jim to všecko daruje, což také po dokonání toho pankétu od nich pobráno bylo.

Druhého dne potom opět téhož *Antonia* s týmiž jeho pány pozvala a tu je ještě mnohém lépeji a slavněji ctíla. Nebo cokoli před koho představeno bylo, každému to darovala, takže když odcházeli, za každým lůže, stoleček, deky, nádoby zlaté a koně

s stříbrnými rystuňky a k tomu jedno mouřeninské pachole, svíci před každým nesoucí a svítící, nésti dala.

Čtvrtého dne potom všechny ty pankéty předešlých dnů převýšila, takže několik tisíc na skoupení kvítí vonného vydala, a tím na loket ztlouští po pokojích nasypati a pod tím síti hustých natáhnouti dala, aby kvasitelové nad tím vším tím měkčeji a volněji choditi mohli a snad aby sobě noh neohnětli. *Athe. lib. 4. cap. 7.* a jiní, kteříž více o slávě, skvostnosti a nákladných staveních králův egyptských vypisují, jako *Budaeus annot. Pand., Lazare de Baif de l'art navale, mirac. mundi Domitii etc.*

Jaký palác vystavěla tatáž *Cleopatra*, vypisuje jej *Luc. lib. 8.* v těchto slovích:

*Ipse locus templi, quod vix corruptior aetas
exstruet, instar erat laqueataque tecta ferebant
divitias crassumque trabes absconderat aurum.
nec summis crustata domus sectisque nitebat
marmoribus stabatque sibi non segnis achates
purpureusque lapis totaque effusus in aula
calcabatur onyx; hebenus Mareotica vastos
non operit postes, sed stat pro robore vili,
auxilium, non forma domus; ebur atria vestit
et suffixa manu foribus testudinis Indae
terga sedent crebro maculas distincta smaragdo.
Fulget gemma toris et iaspide fulva suppellex,
strata micant, Tirio quorum pars maxima succo
cocta diu virus non uno duxit ahenos,
pars auro plumata nitet, pars ignea cocco.*

To jest: Sám ten palác byl jest jako nějaký chrám nákladně vystavený, jemuž podobný psotnější lidé posledního věku stěžkem vystavějí. V tom byl strop pozlaceným dílem taflovaný, na něm se spatřovaly divné rozkoše, též trámové zlatem ztlusta obkládaní. Zdi z štukoví nejpěknějšího mramoru, pěkně vydynchované, jasně se skvěly, z něhož prospěšné perly, achatové a jiné rozmanité kamení se třpytělo. Půda, po níž se vnitř chodilo, všecka onychinem podlážena, římsy z ebenového dřeva, při jezeru *Mareotis* zrostlého, veřejí vysokých nezakrývaly, nýbrž byly jako místo

zábradel zcela udělané, a ne pro samý křtalt toho palácu, ale jako věc obecní se užívaly. Síně, ponebí, všudy naskrz kostmi slonovými vykládané, dvěře hřbety od hlemejždův indických a smaragdem zhusta vysazované, lůžka drahými perlami a kamením jaspisovým okrášlená převelice se blyštěly, na nich ustlání aneb deky divně květované, na větším díle z šarlatu tyrského, některá pak zlatem protkávaná a všelijak ozdobená tam vídána jsou.

O tom národu egyptském bylo by velmi mnoho vypravovati, ale sumou oznamuji, že po všechny časy mezi okolními národy

První původové umění matematického Egyptčané jsou

nejbystřejšího vtipu v obchodech a handlech, též v mnohých zvláštních uměních přední původové byli: jako muziky, geometriae, hvězdářství, aritmetiky a tejných zapověděných umění, čarů a pověr etc. Jakž o přirození a vlastnosti těl, smyslu a země jejich právě vypravuje *Iuan*

Huarte v knize *Examen de ingenios*.

O Cikáních

Naposledy doložím o Cikáních, kteréžto Řekové *Attingan*, Vlaši *Zingari* jmenují. Ti, ačkoli u nás praví, že jsou z Egypta nákého a po světě že putovají musejí, protože Krista Pána s Marijí Pannou utíkajícího před Herodesem přijíti k sobě na hospodu nechtěli, však poznal jsem to, že tam v Egyptě rovně tak neznámí cizozemci, tuláci, hadači, lotři a čarodějnici jsou jako u nás, ano po všem tureckém království z místa na místo se toulají a přesto, v větším počtu nežli u nás, v Kairu, v Alexandrii po všech placích se nacházejí, hádáním svým lidí šálíce.

O jejich původu škrybenti nejednostejnou zprávu dávají. Nebo *Aventi. ann. Boior. lib. 7.* píše, že jsou z národu tureckého a blízko od Uher a ti že od Turkův místo špěhěrův do našich

Authores o původu Cikánův se nesrovnávají

zemí vysílání bývají. Potom *Bon. Vulcanius Brugens. de lit. et lingua Getarum* píše, že jsou z země *Nubiae* při Egyptu ležící pošli, a tak *Nubiani* slovou. A před několika sty lety že sou pro náboženství křesťanské, aneb raději kacířské, z svých měst a vesnic vyhnáni byli, takže odtud do Palestiny, Syrie, Azie, Thracie a pak až do našich zemí se dostali

a všelijakými zlými obmysly se živí. Item, že z nich ještě někteří v svých sídlech podnes zůstávajíce za křesťany se vyhlašují, ale však žádných biskupův a správcův svých nemají, než beze všeho svědomí, jako jiní Arabové, živi jsou v pustinách v té straně k zemi císaře mouřeninského.

Tolikéž *Cranzius Saxon. lib. 11. cap. 2.* v těchto slovích je vypisuje. Léta (prý) Páně 1417 nejprvé byli vidíni při moři německém lidé černí suchého těla, nečistí a zloději, zvláště ženy jich k tomu jsou nejbystřejší, Tataři tehdaž vůbec nazvaní. Ten lid, jakž z zkušenosti znáti jest, pochází z tuláků a všudybylův, nikdež vlasti a země své nemajících, kteřížto po cestách se plodí. Život vedou zahálčivý, vyživení svého v zlodějství a čarách aneb kouzlích vyhledávající, z jedné země do druhé putují a zas v několika letech se k svým nenavracují. Přijímají po cestách ženy, muže i pacholata do spolku svého, jen kdekoli a jakéhokoli jazyku mohou, nejvíce pak nebohým sedlákům, když doma pro díla polní nejsou, krádeží škodí.

Já s autorem tím posledním se srovnávám, že to jest všelijaká ze všech zemí zběhlá chasa, z rozdílných jazykův shluklá, a ti se bezpochyby od původův někdy pravých běhounův Egyptčanův a Nubiánův počali, ale od té doby v veliký počet rozmnožili, vedlé přísloví: *Chi prattica con lupi, impara a hurlar*, kdo mezi vlky obcuje, rovně jako oni vyje.

Přítom se může i to říci, že každá země své domácí Cikány, totiž škůdce zemské má, kteříž z ní přes jednu aneb dvě krajiny dále nevycházejí, ale někdy od jednoho kraje do druhého se toulají. Ale onino z Egypta a jiných zemí tureckých proč by jiného do těchto našich zemí přes moře aneb po zemi tak nebezpečnými a dalekými cestami přicházeli, nesmejším, než že za příčinou špehérstva, poněvadž mají tam své lepší věci a živnosti. Nebo jedno řemeslem kovářským se živí, kdežto pícky malé s sebou vozí a jiné potřeby kovářské, a kdekoli přivandrují, všudy jich potřebují, zvláště proto, že umějí znamenité uhlí dlouhotrvající pálení, potom železo tvrditi, protož každý k nim běží o dílo. Druhé, s čarami a hádáním a jiným šejdýrstvím více ty lidi velice pověrně oklamávají nežli sic mezi křesťany.

Kapitola XXIII.

O putování mahumetánův do Mecchy a Mediny,
měst v Arabii ležících, k hrobu Mahometovu

Jakož sem toho nahoře dotekl, že se každého roku *caravana*, to jest množství lidu, do Kairu shromažďuje, aby odtud do Mecchy putovali, a protož tuto míním o tom obšírnější zmínku učiniti. A poněvadž to putování předešle od Jana *Leuenclavia* v knize jeho turecké pořádně vypsáné stojí a s tím, co sem se o té věci od lidí toho povědomých vyptal, výborně se nad jiné srovnává, vypsání teď téhož autora, kteréhož na tomto místě užil sem a je z německé řeči na česko přeložené postavil, v těchto slovích.

**Půst mahome-
tánův**

Předně sluší věděti, že mahumetáni každoročně půst držívají, kterýž za jeden měsíc trvá, a takový měsíc někdy dříve, někdy později v roce přichází a v řeči jich jmenuje se ramasan a jejich Velikánoc slove Bairam. Dokudž tehdy ten jejich půst trvá, zatím všickni ti, kteříž do Mecchy jíti aneb jeti chtějí, v městě Kairu se shromažďují. Potom, jakž se dvacetí dní toho Bairamu naplní, strojí se kara-

**Odkud na tu
pout jezdí**

vana na cestu. Pročež věděti, že pro veliké a znamenité lidí shluknutí z Anatólie, z země řecké, Barbarie anebo Afriky příčinou té jízdy v houfích velikých se sbíhá a někteří tam za příčinou náboženství, někteří pro obchod a handle, jiní z kratochvíle a pro ukrácení času

táhnou. Když pak již některý den po jejich Bairamu mine, zšikujíce se všickni čile na cestu, táhnou z města Kairu až za dvě míle vlaské na jedno místo jménem Birka, tu očekávají hejtmana svého nad karavanou.

Na tom místě jest jedno veliké jezero, kteréž voda z řeky Nilu tu vyvodí. K tomu jezeru oni pro napájení hovádek svých jezdívají. Nebo v té jízdě nachází se pospolu od mezkův, velbloudův a dromedářův do čtyřicíti tisíc, a osob, kteréž se k té karavaně každého roku najíti dávají, bývá do padesáti tisíc, i někdy více anebo méně, podlé příhodnosti času. Může se také věděti i to, že v každých třech letech hejtman, kterýž karavanu spravuje, bývá proměněn, a arabskou řečí slove amir illahaggi, což vyznamenává hejtman aneb pán putování. Nebo ten jest vůdce a průvodce karavany, jemuž veliký pán k každičké té pouti osmnácte pytlíků dává, a v jednom každém pytlíku jest šest set pětmečítma dukátův na zlatě, a ty takové peníze nařízeny jsou na outraty a potřeby karavany, a podlé toho také aby se odtud potřebným poutníkům a pocestným almužna dávala.

Ten hejtman podlé svých služebníkův, kteříž za ním chodí a na službu mu hledí, má také čtyry čauše, kteříž mu k službě nařízeni jsou. K tomu, aby karavana tím bezpečnější byla, brává s sebou čtyry sta vojákův, jmenovitě dvě stě špáhů, kteříž na dromedářích jezdí, aby tím rychlejší v čas nastalé potřeby byli, a dvě stě janičarů, kteříž na velbloudích jezdí. Špáhové a čaušové bývají stravováni na hejtmanův náklad, ale janičari se sami stravují, neb jim z Kairu jejich provision na vyživení dáván bývá.

Špáhové mívají svého hejtmana rovně jako nějakého místodržícího a janičari též jednoho, kteříž jim představeni jsou, a těmit bývají spravováni a k tomu přidržováni, aby v orduňku aneb řádu táhli, když jest toho potřeba. A těm jejich hejtmanům nemůže žádný rozkazovati než toliko sám vrchní hejtman nad karavanou. Mimo to hejtman ten veze s sebou osm pilotů, to jest cesty ukazatelů, jichžto ten úřad jest dědičný a připadá z otce na děti, a mají odtud svůj stálý a ustavičný důchod. A řečení pilotové jsou právě ti, kteříž zpředu jedou a jako karavanu táhnou,

cestu jí ukazující jakožto cesty povědomí. Spravují se pak času nočního po hvězdách nebeských rovně tak jako marináři. Jest též obyčejné, že vždycky čtyry anebo pět mužů před sebou napřed posílají, kteříž hořící svazečky z dříví nosí, jenž nemalou světlost vydávají, pro uvarování někde z cesty sjítí aneb pozblouzení. A jestli kdy skrz neštěstí pochybí aneb zbloudí, tedy dává se jim mnoho ran kyjem zespod v paty na bedlivější sebe potom pamatování.

Hejtman nad karavanou má svého lejtenta, jemuž ustavičně patnácte špáhů hledí na službu, a toho lejtenta uřad jest karavanu pořádati a z místa ní hýbati, kdykoli jest toho potřeba. Tolikéž povinnost jeho vyhledává od něho to, aby on, když se pořád jede, někdy zpředu býval, někdy zas konec karavany se nacházel. Item někdy z jedné strany, někdy z druhé, aby vyzvěděl, kterak se na cestách a v zemi vůkol děje.

Veze s sebou také karavana šest kusů polní strelby na kolešách a bývají k každé káře dva koně zapřažení. Takové strelby se užívá, aby tudy Arabové přestrašení byli, a tolikéž k některým svátkům a kratochvilným veselím a hrám, kteréž se v Mecche a na jiných místech obyčejně dějí.

Kupci, kteříž s karavanou táhnou, vozí s sebou na prodej na díle hedbávné rouchy, na díle korály a mosazné nádoby a jiné všelijaké zboží; jiní obilí, rejži, bob a všelijaké potraviny. A někteří prodávají svá zboží na cestě, jiní v Mecchu, takže každý o to se snažuje, aby něco s sebou vezl, na čem by mohl zisk míti. Ponevadž ze všeho zboží, kteréž se do země vozí, zhola žádného cla aneb mejta se neplatí, než co na šífích po moři vezeno bývá, z toho náležitě jest deset ze sta složiti.

Začátek té jízdy

V první sobotu, prvé než se karavana na cestu vydá, jede hejtman se všemi svými hejtmany a místodržícími na zámek v Kairu před baše, kterýž jednomu každému z nich daruje šaty. Hejtmanovy šaty jsou od zlatohlavu, jiné pak prostší, jakž jeden každý v vyšším anebo nižším stavu a povinnosti jest, tak se jim tolikéž šaty dávají. Dále odvozuje jim zřejmě v divánu, to jest v soudné světnici aneb audienci, chysnalty nabi, což v arabské

řeči tolik slove jako prorocké šaty aneb roucho, a to jest z černého hedbáví udělané, v prostředku jeho jest štrych s zlatými literami, v nichž se následující slova obsahují: *La Illah Ille Alah, Muhamed resul Allah*, to jest: Není více Bohův, ale jeden Bůh a *Muhamed* poslaný od Boha.

**Prorocké
roucho**

Text na něm

To roucho jest naschvál udělané k zastření ho ním od vrchu až dolů pro malý domček, kterýž jest v Mecchu uprostřed mešity. Týž domček, praví, že jest od samého otce Abrahama vystavený, anebo od syna jeho Izmaele. Potom odevzdává jim dveře naschválně udělané ke dveřům dotčeného domu Abrahamova,

**Kaplička
Abrahamova
aneb Izmaele**

zcela a naskrze od čistého zlata a řemeslně udělané, a jest ovšem taková věc, kteráž mnoho stojí. Nadto odvozuje jeden příkrov aneb dek z zeleného aksamitu, napříč špičaté udělaný jako nějaká kuželka, okolo devíti pídí zvýší, zcela prošívaný čistým zlatem, a to dílo jest mistrovsky a subtylně uděláno. Toho příkrovu se užívá v prorockém městě Medýně ku přikrytí hrobu jeho, kterýž jest vystaven jako nějaký okrouhlý sloup. Vedlé toho příkrovu vezou také s sebou mnoho jiného zlatohlavu, tolikéž i od hedbáví, vše k okrášlení tím dotčeného hrobu. Když již ty věci odvedeny jim bývají, zůstává baše na svém místě a hejtman nad karavanou běře odpuštění od něho, uctivost mu čině a všem jeho úředníkům i vojákům, a poté jede odtud a bývá provázen ode všeho lidu kairského v tom pořádku rovně jako v nějaké procesí, s instrumenty, troubením, zpíváním, křikem, vytím a nevypravitelnými jinými ceremoniemi, kteréž by příliš dlouho bylo vyčítati. Sumou jedou tak od hradu až na konec města k jedné bráně, kteráž se Bob Nascera jmenuje. Za tou bránou jest jeden kostel, v němž oni dotčená roucha a věci skládají a zanechávají dobře stráží osazených a opatřených. Tak mnoho drží o této ceremonii, že se ze všeho jejich okršlku lidé k ní sbíhají, až i ty těhotné ženy a jiné mnohé děti své na rukou nesouce.

**Hrob okrouhlý
jako sloup**

Nedopouští se také každému muži, aby se za svou ženu přimlouval, aby k tomu svátku jíti a na něj se dívati nemohla. Nebo

jestli by se on za to přimlouval, ona by měla moc v takové příčině dáti se s svým mužem rozloučiti a jiného sobě pojíti, jako by tím muž její velikého hříchu se dopustil, tak to u nich těžce se váží.

Když se tehdy ta procesí od hradu do kostela koná, všickni velbloudové, kteříž dotčená roucha nosí, bývají zlatohlavovými deky přistřeni, okolo nichž bývá mnoho zvonců a zvonečků, a když bývají sem i tam skrze ulice propuštěni, spatruje se lidí mnoho tisíc, kteřížto jedni přes druhé na ty šaty kvítí metají pěkné a rozmanité, i také vonnými vodami na ně kropí. Jiní brávají pěkné lněné a hedbávné šátky, nimiž dosahují až k dotčeným šatům, aneb rouchou dotýkají se jích, potom vždycky těch šátků, jimiž jsou se toho roucha dotkli, sobě zanechávají a chovají je v největší vážnosti rovně jako nějakou svátost.

Když již těch šatů aneb roucha v kostele tím způsobem v bezpečné stráž i opatrování zanechávají, jakž výš oznámeno, vracejí se zase do města a zůstávají tu nejdéle za dvaceti dní a potom jede hejtman sám toliko s svým lidem, a vezmouc ta roucha z toho kostela k sobě zase, veze je ven na výš jmenované místo Birka. Tu dává hejtman stan svůj s korouhví velikého pána, kteráž se zpředu na dvěce toho stanu vstavívá, rozbiti. Potom tolikéž všecky stany svých vzácnějších lidí okolo stanu svého vůkol a zůstává na tom místě za deset dní v tichém ležení a nic děle. Mezitím dávají se tam najíti všickni ti lidé, kteříž s karavanou jeti chtějí do Mecchy. Vídati tam také i ženy se nacházeti, kteréž umysl mají takovou pout vykonati, a příbuzní, přátelé jejich je provázívajíce jedou na pěkně osedlaných velbloudích, s provozováním takových kratochvílí, tanců a zatáčení, že kdo se na ně dívá, od smíchu se zdržeti nemůže.

Poslední tu noc, prvé než se karavana pryč odbere, drží se vprostřed karavany mnoho ceremonií a veselých her i kratochvílí, s některými zámky a mnohými jinými mistrovskými kusy od ohně. Janičaři pak zůstávají tehďáž vně okolo stanu hejtmanova, od nichž takový hlahol a provyskování jest slýchati, až se všudy vůkol po zemi rozléhá. Též také v noci čtyrykrát aneb šestkrát svou střelbu vypouštějí. Potom, jak se rozednívá, vstávají; vtom trubači troubí, šikují se do orduňku a na cestu vydávají.

Kterého času karavana z místa se hejbá a kdy zase odpočívá

Vědětí sluší, že z Kairu do Mecchy jest okolo třicíti dnův cesty, a to skoro veliké. Nebo obyčej jest karavany silně přece jeti a málo odpočívati. A nejmíce ten a takový způsob zachovává, že když jest již po dvou hodinách na noc, tedy až do východu slunce přece jede, potom odpočívá až do poledne, po poledni se znovu hýbá a jede až do večera. Poté odpočívá za dvě hodině, a odpočina, zase se na cestu vydává. A tak ten obyčej zachovává až do vykonání té jízdy a nemění sobě toho pořádku, krom toliko na některých místech, o kterýchž svým časem dotčeno bude, jmenovitě, že někdy pro vodu za celý den anebo za půldruhého odpočívají, a činí to pro bezpečnější sebe i hovad zachování. Nebo kdyby toho nečinili, tak dobře lid jako hovada by mřeli a na místě zůstávali.

Jakým pořádkem karavana jezdí

Když karavana jede, zachovává přitom způsobu a pořádku, jakž se níže pokládá toto. Rozděluje se na tři houfy: první jest předního tažení, druhý prostředního tažení, třetí zadního tažení.

V předním tažení jde těch osm pilotů anebo cesty ukazovatelů napřed, při nichž jest také vždycky jeden čauš, kterýž při sobě má čtyry služebníky, každého s jedním karabáčem anebo oslovou čelistí v rukou. Nebo jakž začasté některý, buď on pak kdokoli, před řečené piloty ven vyběhne, porázejí ho k zemi a tím způsobem dávají mu napomenutí, že to tak dobře jim, jako i jiným k užítku přichází. A tento čauš jest rovně jako hejtman nad předním tažením, a dokud se v noci jede, předsílají se ustavičně hořící svazečky napřed. Jest také v tom počtu toho předního tažení šest santonů, to jest duchovních lidí, jeden každý s svým červeným tulbanem. Ti bývají pokrmem a nápojem opatření i také vedeni na náklad hejtmana nad karavanou. A mívají takoví santonové za obyčej to, že když karavana někde k dobré hospodě přijíždí, jakž ji oni uhlídají, veliký křik začínají velmi

**Karavana se na
tři houfy dělí**

**První houf
a kdo jsou
v něm**

**Santonové se
radují dobré
hospodě**

strašlivým a hrozným hlasem a těmito slovy: „Buďte veseli, buďte veseli, k vinšované hospodě jsme přijeli.“ A potom všickni onačejší v tom tovaryšstvu dávají jim almužnu za přijatou dobrou novinu.

V tom předním tažení skoro třetí díl lidu táhne, kteříž jsou při karavaně, a pozadu jede vždycky pětmecítma špáhů na dro-medářích, výborně přistrojených a opatřených, jeden každý s svou šavlí, lučištěm, šipkami a střelami, a to se děje s dobrým rozmyslem, pro zloděje a loupežníky.

**Druhý houf
a co v něm**

Za předním tažením asi čtvrt míle vlaské následuje prostřední tažení a před tím vezou nejprvé těch šest kusů střelby, o nichž nahoře povědíno, při nichž jdou jich puškáři, za nimi patnácte špáhův, kteříž z lučišť střílejí. Potom jde správce špitálu, kterýž jest letitý a vážný člověk, a veze s sebou mnohá lékařství, též masti, cukry a nesčíslných mnoho jiných věcí ku posílnění a obcerstvení nemocných. Vede s sebou také velbloudy, aby nemocní na nich jeli, kdyby již nijakž na svých hovádkách jeti nemohli. Pro

**Velbloud
nejpěknější**

toho správce špitálu jde toliko jeden velbloud, kterýž jest tak velice pěkné hovado, jakéž může kde vidíno anebo vyhledáno býti. Nebo oni ho s velikou pilností vyhledávati dávají, kterýž by právě největší a nejdokonalejší postavy mezi jinými všemi byl, kterýž by se v zemi velikého pána našel, a bývá všecken zlatohlavem a hedbávnými ruchami postřín. Ten velbloud nosí pěknou ma-

**Truhličku
prostou nese**

lou dřevěnou truhličku, na způsob archy Starého zákona udělanou. Však toliko jest, jakž povědíno, z dřeva vytesaná a spravená bez zlata aneb něčeho jiného, což by koli nákladného býti mohlo, že by

**A v té Alkoran,
zákon turecký**

mnoho stálo. V té truhlici leží Alkoran, všecken naskrze velikými zlatými literami psaný a mezi dvěma prkny anebo tabulemi uncovým zlatem přivázaný, a ta truhlička, když cestou jedou, bývá toliko hedbávnou rouchou přikrytá. Ale když mají do Mecchy vjížděti, zlatohlavem ji příkrývají všudy a naskrze drahým kamením vysaze-

ným a okrášleným. A to také činí při vjíždění do města Mediny. Okolo toho velblouda, kterýž výš dotčenou truhličku nosí, bývá vždycky mnoho arabských zpěváků a hudců, kteříž se ustavičně jedni po druhých pořádají a nikdy zpívají a na instrumenta hráti nepřestávají.

Za těmi chodívá jiných patnácte velice pěkných velbloudův, z nichž jeden každý nese jedny z těch šatův, o nichž na hoře zmínka učiněna, a jsou od vrchu až dolů hedbávnými rouchami postřeni. Potom opět jde jiných dvaceti velbloudů, kteříž amira illahaggi, to jest hejtmana nad karavanou, peníze, šaty a jiné věci nesou. Potom následuje královská velikého pána korouhev, kterouž jeden na koni nese, a bývá pokaždé provázena od hejtmana nové muziky, a od pětmecítma špáhů, jenž z lučišť střílejí, spolu s jedním čaušem předním, kterýžto jejich hejtmanem jest. A okolo těch divných tretův vůkol jedou lidé a velbloudi se vedou, kteřížto k vykonání té jízdy s karavanou nařizeni sou.

**Třetí houf
a kdo jsou
v něm**

Za těmi pak něco méně než za vlaskou míli vzdálí následuje zadní tažení, v kterémž na větším díle lidé jsou poustenníci anebo poutníci, a to jde tím, že kupci vždy a vždy příhodnosti hledají pro mnohé příčiny, aby se napřed dostali, ale poutníci, kteříž málo mají co ztratiti, by pak po nich v zadním houfu zůstávali, na tom přestávají.

Nejzáze jezdí vždycky jiných pětmecítma špáhův, dobře oděných a opatřených, spolu s jedním čaušem, kterýžto jejich hejtmanem jest. Item čtyřyceti Arabův, vše z lučišť střílejších, pro bezpečnost zadního tažení. A poněvadž zadní tažení vždycky při břehu Červeného moře jede, jež sobě, když tam do Mecchy jedou, po pravé ruce mají, protož nařizují, aby dvě stě janičarů po levé straně bylo na tři houfy rozdělených, dobře opatřených, na velbloudích jedoucích, z nichž jeden každý k druhému jest přivázán. Nebo po té straně všecko nebezpečnosti záleží pro loupežníky, když z pravé strany, jakž dotčeno, není zhola nic nebezpečného, čeho se strachovati aneb obávati, vidouce to, že jsou tu Červeným mořem ubezpečeni.

Hejtman nad karavanou vždycky okolo svého lidu vůkol jezdí a nikdy na jistém místě nezůstává. Okolo něho ustavně sou a na službu mu hledí jeden čauš s pětmecítna špáhy, zbrání dobře opatření, na dromedářích jedouce. Item osm muzikářův, kteříž violy v rukou nosí a bez přestání pískají, až do času odpočívání. Provázejí ho také až právě do jeho stanu a jednotejně některé zpěvy a písňe prozpěvují ku poctivosti proroka Mahumeta. Jakž pak hejtman do svého stanu vejde, bývá povoleno všechněm těm, jenž ho provázeli a na službu hleděli, jednomu každému na místo jeho se obrátiti.

O obzvláštních a znamenitých věcech, kteréž se na té cestě nacházejí a spatřují

Poněvadž na cestě do Mecchy nemnoho pamětihodných věcí se spatřuje, z příčiny té, že karavana velmi zřídka, nýbrž skoro nikdy pokojně neleží aneb na bydliedlných a vystavených místech

**Karavana
má jen pět
stavuňkův na
své cestě**

neodpočívá, kterýchž tam málo vídati, než vždycky v poli, protož toliko při vypisování této naší cesty o některých malých tvrzích aneb zámčích, kteříž se tu nacházejí, zmínku učiníme, a jsou téměř tito, jenž níže stojí: Agerut, Náchel,

Akba, Biritem aneb Muel a Eszlom. Z těch pěti zámků první dva opatrování bývají od mouřenínův, ostatní tři od Turkův. A varta aneb osazení jích jest toliko osmi aneb nejvíce desíti osobami v jednom každém zámku, se čtyrma anebo pěti malými kusy střelby, jménem šmerigli, kteříž sic k ničemuž neslouží, než aby vody sladké před Araby hájili, tak aby karavana, když by tam přijela, nalezla, čím by se posílnila.

První jest Agerut, jináč Sues, v kterémžto stanovišti vždycky pětmecítna galejí velikého pána nahotově jest, aby tu vůkolí moře na pozoru měli. Druhý zámek Nachel aneb Nakel leží od moře skoro jednoho dne cesty vzdálí. Zdi zámku Akba jsou založeny a stojí na břehu moře Červeného. Biritem aneb Muel jest podobným způsobem vystavený, že rovně také moře do něho vchází. Eszlom jest více než jednoho dne cesty od moře vzdálí. Všickni ti zámci, jakž nahoře povědíno, nepostačili by jednomu stu oděncův.

Když pak již karavana od Birky jede až do Agerut, nenachází na cestě ani jedinké krůpěje vody k nápoji. Tak tolikéž z Agerutu až do Nákelu, ani od Nákelu až do Akby žádné vody není. Ale od Akby do Biritem nachází se dvojí voda: jedna jménem *Ajum el casap Magaraxiaibi*, což tolik jest, jako hylina Jétrova, Mojžíšového tchána. Nebo to jest to místo, o němž psáno jest v druhých knihách Mojžíšových v kapitole druhé, že jest Mojžíš před hněvem faraonovým utekl, kterýž ho proto zahubiti mínil, že by jednoho Egyptského zamordovati měl, kterýž se s jedním židem svadil. A bylo na tom místě před časy město midiánské.

Místo, na němž Mojžíš zabiv Egyptského utekl

Medýna prvé Madiána sloula

Jsou tam také ještě až podnes ty studnice, u kterýchž tehdáž Mojžíš seděl. A od toho místa nachází se potom více vod na cestě a začasté, ale však jsou nepřilíš velmi dobré.

Těž se věděti má, že na té cestě hejtman na třech místech do pytlíka sáhnouti musí a present aneb dar od peněz, od šatstva a od tulbantů, tureckých kloboukův, některým arabským hejtmanům aneb kápům dáti, aby mu svobodného a bezpečného průchodu dopřáli a nedopouštěli, aby jejich příbuzní karavaně škoditi usilovali, a ti hejtmané netoliko to naříditi a zdržeti se zavazují, jakž povědíno, ale připovídají také těm v té karavaně, jestliže by obloupeni byli, tedy že se k tomu přičiniti chtějí, aby se jim jejich libé věci zase odvedly. Avšak mnohdykrát takové své štědré přípovědi nezdržují. Nebo karavana někdy velmi veliké škody a protivenství snáší, a kdo co svého ztratí, toho zase nedostává. Nebo ti škůdcové v těch místech ucházejí odtud na hory, kdež jíh není možné zase vyhledati.

Když potom již karavana obyčejnou denní jízdou táhne a mimo všecky svrchu jmenované zámky a jiná místa již propuštěná bývá, přijíždí k jednomu městu, jemuž jméno Gebir, a jest začátek a hranice země a království serifa z Mecchy. Když se tam přijede, vyjíždí správce města se vším lidem ven proti karavaně, aby ji přivítal, s takovým slavným a veselým výskáním,

že toho vymluviti nelze, pročez tu karavana za celý den zůstává a pokojně odpočívá.

To místo má nad hojnost mnoho čerstvých, čistých studničných vod, kteréž z nejvyšších vrchův dolů spadají a tekou. Podlé toho mají mnoho daktylů a masa, ale obzvláště **Ženy laciné** ženy jsou laciné, kteréž rády mužům ku pohodlí bývají. Protož tu hladovití a žízniví poutníci a pocestní mají zvolnou příhodnost, aby se dobře poobčerstvili. Říkají také mahumetáni, když se s týmiž ženami spojují a očerstvují, že břemeno z sebe skládají a bývají od svých hříchů osvobozeni, i veliké nábožnosti k pouti jejich docházejí.

Po tom velikém, odpolu zbořeném a ssutém stavení, kteréž se tam spatřuje, může se snadno rozuměti, že jest to před časy znamenité město bylo, ale poněvadž více zlodějů a loupežníků nežli poctivých lidí tam bydlí, tím zpuštěno jest.

Když lidé té karavany tak občerstveni bývají a sobě odpočinou, strojí se na druhý den zase na cestu, a nejprvnější pamětihodné místo, kdež přijíždějí, slove Beed Riho-nim. Tu roste nízké křovičko, balsam vynášející, a prvé než se tam přijede, ukazuje se daleké a veliké za vlaskou míli pole, ze všech stran velice vysokými a neurodnými horami otočené, na kterémž před časy prorok Mahumet podlé svědectví jeho Alkoránu silný a krvavý boj vedl s některými křesťany v té zemi a s jinými okolními obyvateli, kteříž jsou se proti jeho náboženství postavovati a jemu odporni býti chtěli. Tolikéž že by v dotčené bitvě od křesťanův přemožen býti měl a lid jeho téměř všecken poražen a pomordován.

Když se tehdy v takovém neštěstí viděl, že jest se ihned na modlení oddal, a svědčí Alkoran, že Bůh, maje spolučitedlnost s milým svým přítelem a prorokem, jej vyslyšel a nesčíslných mnoho tisíc andělův k němu poslal, podlé nichž jest on se znova s nepřátely bil, a takže jest potom vždy zvítězil nad těmi všemi proti sobě předešle bojujícími. Z příčiny té karavana každého roku na památku té bitvy

**Balsam vonný
kde roste**

**Pole bitvy
Mahumetovy
nejprvnější**

A vítězství jeho

a boje tu na tom místě veliký oheň dělá a přes jednu noc s náramným veselím a radováním tu se zdržuje.

Povídají také, že se na těch vrších ještě i nyní ustavičně na malý buben bubnování slýchá, dokud karavana mimo ně jede, a že se to děje od andělův na znamení toho obzvláštního vítězství, kteréhož Bůh Proroku jejich propůjčil. Ale já bych snáze věřil, že se to od zemského člověka než od nebeského anděla bubnuje, a to proto, aby poutníci, kdyby se mezi tudy tažením nic neslyšelo, třeba nábožnosti nepotratili.

Nazejtří ráno, jakž slunce vzejde, jede karavana do Beed Rihonim a myjí se na tom místě všickni spolu od hlavy až do noh, tak rovně muži jako ženy, potom se do svých obyčejných šatů neobláčejí, než opasují se jen okolo hanby lněnou rouchou, jazykem jich řečenou fota, a nosí z bílého barchanu náramek. A ti všickni, kteříž pěšky do Mecchy jíti mohou, jdou tam tak v tom habitu aneb oděvu. Nebo za to u sebe pokládají, že kteříž v takovém habitu tam přicházejí, více zásluhy než jiní docházejí. Kteríž pak toho vykonati nemohou, činí místo toho slib, aby při vrchu odpustkův skopce obětovali.

A když se tak umyjí, potom se žádnému více nedopouští blechy aneb vši rukama bít, mnohém méně nehty se drbatí dotud, dokudž by své slušné a povinné modlitby na výš dotčené Hoře odpustkův nevyříkali a nevykonali. Pročež také u nich to vídati, že ihned potom dřívko při sobě nosí, naschválně na způsob měsíce udělané, v jejich řeči archa cassagic řečené, kterýmž se po plecích drbají.

**Vši a blechy
před poutníky
kdy jsou sebou
bezpečny**

Tak naposledy karavana ustavičnou jízdou přichází až na dvě míle vlaské od Mecchy, tu odpočívá přes noc. Následujícího jítva ihned, jakž se rozednívá, šikuje se do orduňku se vši tou slávou a nádherností, jakž možné jest vypraviti, a tak jede do Mecchy. Když se již k městu přibližuje, serif z města svého ven vyjíždí s komonstvem svým, okolo něhož nesčíslný počet lidu jde a jede, jej provázejíc. Tu konají divné ceremonie a slavnosti s velikým křikem. A když z města vyjedou, co by mohl

z lučiště dostřeliti, potkávají se na jednom pěkném poli, kdež nevýmluvně mnoho stanův rozbito bývá, a vprostřed mezi nimi stává veliký stan hejtmana nad karavanou, kterýž ihned, jakž k serifovi přichází a vespolek se pozdraví, z koně svého ssedá a s serifem do toho stanu vchází. Potom serif aneb král z Mecchy zhošťuje se toho a odevzdává je řečenému hejtmanu, jemuž také podlé toho plnou moc a dovolení dává rozkazovati, spravovati a k spravedlnosti dopomáhati, dokud se s tovaryštvem svým v městě Mecchy zdržovati bude.

Proti tomu hejtman nad poutí, na odměnu důstojenství serifova sobě postoupeného, daruje mu zlatohlavové šaty, kteréž za mnoho stojí, s některými klénoty a k tomu podobnými věcmi. Potom posazují se na kobercích a jiných věcech z koží udělaných a spolu hodují aneb kvasí.

Potom vstávají s některými jích vzácnějšími osobami a ty šaty aneb roucho, i ty zlaté dvěře, o níchž svrchu povědino, s sebou berou a jedou tak do města a hned upřímo do kostela, mívajíce s sebou velmi málo lidí, vcházejí tam, kdežto vejdouce, způsobují ihned to, aby staré roucho z domečku neb kaplice Abrahamovy dolů sňato bylo a na místo starého nové vkládají. To pak staré roucho zůstává kleštěncům, ustanoveným služebníkům téhož kostela. Potom bývá od nich prodáváno poutníkům, jeden kousek aneb flek za čtyry aneb pět dukátův, a ten se pokládá za velmi blahoslaveného, kdo toliko nejmenší flíček odtud dostati může, a váží sobě toho rovně jako nějaké svátosti. Říkávají také, že kdyby se to některému člověku, ješto by k smrti pracoval a s tímto světem loučiti se měl, pod hlavu podložilo, ten že by tudy všech hříchův zhazení a dokonalých odpustků za svá přečinění nabýval. Podobně tolikéž odnímají staré dvěře a na místo jích postavují ty nové dvěře, a staré dávány bývají serifovi. Potom říkají své modlitby podlé vykonávání některých obyčejných ceremonií. A serif potom zůstává v městě a hejtman nad poutí obracuje se zase ven k svému stanu.

O serifovi, králi v Mecchy

Serif ten, chtějí tomu, že by pojítí měl z proroka Mahumeta podlé linie mateřské, jmenovitě z Fatmy, dcery Mahumetovy,

a z Ali, zetě jeho, kterýž dotčenou Fatmu měl za manželku. Nebo ten Prorok neměl žádného syna aneb pohlaví mužského dědice, kromě toliko tu jednu dceru, z níž ten serifů rod pochází, v němž vždycky na nejstaršího syna podle pořádné posloupnosti království Mecchy obyčejně připadá, kteréžto každoročně králi svému půl milionu zlata anebo něco málo více na důchodích vynáší, a takoví lidé, kteříž se za krevní přátely a příbuzné toho rodu vydávají a drží a již jich nesčíslně mnoho jest, dávají sobě sami jméno emir, a tudy chtějí páni nazýváni býti. Nosí zelené šaty, anebo přinejmenším zelený klobouk, slove tulbant, aneb vobálku, aby od jiných lidí byli rozeznáni. Nedopouštějí také, aby kdo z křesťanův, kteříž v jejich zemi bydlí aneb obchod vedou, zelené jaké šaty nosili ani co zeleného na těle svém měli. Nebo říkají, že nenáleží, aby křesťané (jež oni gauri nazývají) nápodobnou barvu nositi měli, kteréž veliký přítel a prorok Boží Mahumet k oděvu svému používal.

Mahomet prorok nepozůstal po sobě dědice mužského pohlaví, ale toliko 1 dceru Fatmu a z té králové neb rod serifů jde

O městě Mecchu

Město Meccha v arabské řeči jmenuje se Maccha, jako by řekl obydlí. Obsaženo a obhraženo jest velmi vysokými vrchy. Položení jeho jest neurodné, ačkoli leží mezi horami na rovině.

V tom městě jsou některé rozkošné zahrady, v nichž převeliká hojnost fikův se obrozuje, též vinných hroznů, jablek a melounů množství veliké roste. Vody také má dosti, ale málo chleba. Není žádnou okrouhlou zdí obsažen a okolek jeho drží v sobě okolo pěti mil vlaských. Domové v něm jsou dosti ozdobní a pevní, nebo jsou skoro na vlaský mustr vystaveni. Palác serifů jest velmi pěkný, subtilně vystavený a milý.

Ženy toho města mají obzvláštní dar ten, že jsou milostné a přívětivé, po těle barvy olejové, krásných očí, přirození horkého, než větší díl mezi nimi jest rufek.

Muži pak jsou k smilstvu velice náchylní, tomu proklatému a hanebnému hříchu, a toho sobě tak rovně oni, jako i ženy velmi málo váží, a to pro jeho takou příhodnost a zvolnost. Po vykonání takového hříchu utíkají se k studénce Zun Zun, jazykem

jich řečené, kterouž téměř hned před sebou mají. Nebo praví, když se tou vodou obmývají, že bývají ode všech hříchův očištěni, buďte oni jakkoli velicí.

Uprostřed města jest ten veliký kostel meschit, spolu s Abrahamovým domem, jenž vprostředku toho kostela stojí, a ten kostel že by vystaven byl toho času, když ještě prorok Mahumet živ byl. Jestíť pak čtverhranatý a tak veliký, že okršlek jeho na dvě míle vlaské se vztahuje, to jest každá z těch čtyř stran na půl míle. Udělaný jest jako nějaký klášter. Nebo vprostředku, rovně jako v ambítích má samý o sobě plac pod nebem nepřikrytý, na němž výš dotčený dům Abrahamů stojí. Ambítí, kteříž okolo toho placu jdou vůkol, jsou také na čtyry cesty rozdělení. Meze, nimiž se každá cesta jedna od druhé odděluje, spraveny jsou s některými mramorovými a některými kamennými a vápennými sloupy.

A ten znamenitý meschit má devadesáte devět bran a věží pět, téměř takových, jakéž u nás jsou zvonice, na kterýchž talismanlarové aneb turečtí kněží obyčejně lid do kostela svolávají. Poutníci aneb pocestní, kteříž příležitosti stanů míti nemohou, právě na tom místě v houfích sobě lozumenty osobují a pro velikou nábožnost mužů s ženami vespolek se směšují a líhají, takže meschit, jež za dům modlitební míti chtějí, často v horší místo se obrací než v mordéřské zálohy.

O Abrahamovém domu

Dům Abrahamů jest též čtverhranný, všecken a naskrze z kamení šedivého vystavený, dvacíti kročeju zvýší, čtyřicíti kročeju v okršlku. Z jedné strany toho domu jest ve zdi jeden kámen pídi zdýlí a půl pídi zšíří, o kterémžto kamenu praví, že jest prvé, než ten dům vystaven byl, z nebe spadl a že jest podle toho hlas slyšán, kterýž pravil: Na které místo ten kámen upadne, tu že se dům Boží vystaví, v kterémžto Božím domě hříšníci budou vyslyšáni. Přitom také praví, když jest ten kámen z nebe spadl, že jest nebyl černý, než všecken jako sníh bílý. Ale že jsouc od tak mnoha hříšných ust tak

Pověra o kamenu z nebe spadlém a hlasu o něm slyšáném

Kámen někdy bílý od líbání černý učiněn

začasté líbán, tím černý učiněn jest. Nebo všickni poutníci a pocestní musejí jej líbati. A říkají mahumetáni, kdyby toho neučinili, že by hříchy své s sebou zase domu přinesli.

Dvěře toho domu jsou malé, skoro jako nějaké staré okénko, tak vysoko od země, co by člověk rukama dosáhnouti mohl, takže se ovšem nepřístupně a nesnadně tam vchází. Ale prvé než se tam vejde, jest viděti zevnitř při tom domě sloupů třiceti a jeden, vše z mědi slitých, a stojí na kvadrátích z červeneho a zeleného kamene. A skrze ty sloupy není sice provlečeno než toliko mosazný drát, kterýž od jednoho sloupu k druhému dosahuje, na němž mnoho rozžatých lamp visí, a ty měděné sloupy sultan Soliman, toho nynějšího tureckého císaře sultána Murata děd, udělati dal.

Když se již těžce, jakž výš dotčeno, do těch dvířec vejde, nacházejí se při vchodu dva mramorové sloupové z aloesového dřeva udělaní, nehrubě tlustí, mouřeninským plátnem přistřezení, od mnoha nesčíslných barev udělaní, a ti sloupové pohodlní jsou ku podepření terrazzy aneb altánu, ale však dosti pracně, sotva se to spatřiti může, poněvadž nemnoho světla tam vchází, a také tam velmi smrdutě zapáchá.

Vně za těmi dveřmi na pět kročejův odtud jest ta studénka, o níž výše povědino, Zum Zum řečená. A to má býti posvěcená studénka, kterouž jest anjel Páně Agar, dívce Abrahamové, ukázal, když jest všudy vůkol vody hledati chodila, aby ní syna svého Izmaele napojila.

**Studénka
od anděla
dívce Agar
na poušti
ukázaná**

O ceremoniích poutníkův

Při začátku tohoto našeho historického přeběhnutí napovědino jest, že mahumetáni dvojí velikonoční svátek v roce drží. Jednomu říkají Velikánoc ramazána, to jest, kteráž se za příčinou postu drží, a ta jest právě Hod beránka, poněvadž karavana, jakž třiceti dní pomijí, na cestu se strojí do Mecchy. Druhou jmenují Skopcovou Velikounoc, poněvadž jeden každý zavázán jest, kdo jen s to může býti, aby tehdyž skopce obětoval. A ta Velikánoc v řeči jejich slove také Eutzug Bairam, to jest menší Velikánoc.

**Mahumetáni
mají dvojí
Velikunoc**

Nápodobně jakž karavana z Alkairu ve třicíti dnech po Velikénoci jménem Biguc Bairam přec odjíždí, tak ještě tam přijíždí pět aneb šest dní před malou Velkounocí, tak aby poutníci čas měli před tím svátkem své povinné modlitby a ceremonie vykonati, a to jsou téměř tyto: jmenovitě že se oddělují od karavany a dávají se některým cesty ukazatelům vésti, kteříž toho místa jsou povědomi, a tak jich dvacet aneb třicet pospolu, podlé jich líbosti, do města chodí, a když tam vejdou, jednostejně jdou po jedné ulici, kteráž pomalu čím dále tím výše nahoru se táhne, až nakonec na jedno vysoké místo přicházejí, kdež jest brána, na niž ze všech stran na kamení mramorovém psáno stojí Bab el Salema, což v arabské řeči vyznamenává Brána zdraví. A z toho místa spatřují veliký kostel meschit, v němž dům Abrahamů stojí. Jakž jej tedy spatří, všickni společně sklanějíce se proti němu, začínají mu uctivost činiti a říkati podvkráte tato slova: „Salema lech ja resul alla.“ To jest: „Pokoje nad tebou, ty vyslaný Boží.“ Když to pozdravení vykonají, jdou přece po též cestě a nalézají po pravé ruce klenutý prampouch, po němž vstupují pět stupňů nahoru, a tu jest veliký plac, všudy a naskrze kamením vydlážděný, potom sstupují tolikéž stupňů zase dolů, jak mnoho nahoru vstupují, a jdou přece dále, co by z lučiště vystřeliti mohl. I nacházejí tu jiný prampouch, nápodobný prvímu, a tu cestu od jednoho prampouchu k druhému vykonávají po sedmkrát a breptají vždy a vždy některé své modlitby. A té ceremonie od nich se užívá k připomenutí té smutné a žalostivé chůze, kterouž jest zarmoucená Agar, když nadarmo vody hledala, aby synu svému píti dala, konala. Když ta ceremonie bývá vykonána, jdou poutníci do kostela meschitu, strojíce se do domu Abrahamova, obejdou sedmkrát okolo něho a říkají jednostejně tato slova: „Toto jest ten dům Boží a Abrahamova, služebníka jeho.“ To když učiní, jdou tam, aby ten výš dotčený černý kámen líbali. Potom se nacházejí dávají k studýnce Zun Zun, myjí se v ní od hlavy až do noh ve všech šatech a obuvi svém, a říkají: „Tobah Allah, tobah Allah“, což jest: „Odpusť, ó Bože, odpusť, ó Bože.“ Pijí také tu vodu, kteráž velice odporná, zlá

**Kde poutníci
pamatují
smutnou chůzi
Agar, dívky
vody hledající**

a smradlavá jest. A když se tak umyjí a napijí, obrací se potom každý do svého ložentu. A tu ceremonii jeden každý jest zavázán a povinen při nejmenším jednou vykonati. Kterí pak žádostivi jsou před jinými do ráje přijíti, ti to každodenně jednou dělají, dokavadž na tom místě karavana v upokojení zůstává.

Co karavana dělá, když poodpočine

Když karavana pět dní pořád vně krom města Mecchy leží, vystává hejtman právě té noci před vigilií jejich Velikonoci se vším svým tovaryštvem a jede přece až k Hoře odpustkův, kterouž oni Giabal Araffata jmenují. Ta hora leží patnácte mil vlaských od Mecchy

**Hora
odpustkův**

a v polovici cesty jest jedno místo jménem Mina, kterězto slovo vyznamenává stanoviště, a nehrubě daleko odtud jsou čtyři pílíří, o nichž něco více níže oznámíme. A tuto nejprve dotkneme o Hoře odpustkův, kteráž mnohém snázejí pahrbkem než horou jmenována býti může, poněvadž jest nízká, malá, milostná a rozkošná. Okršlek její jest až na dvě míle vlaské a jest okrouhlá, obsažená tak pěknou rovinou, jakáž se kdý lidskýma očima spatřiti může. Nápodobně také ta rovina ze všech stran jest otočená tak velikými vrchy, jakýchž nikdež není vídati, takže jistotně to místo jest jedno z nejpěknějších příležitostí na světě a vlastně se viděti dává, jako by přirození všecko své umění k spravení toho tak pěkného a rozkošného místa vynaložilo.

Pod tou Horou odpustkův, z té strany proti městu Mecchu, prejšťi se mnoho pramenův čisté čerstvé studničné vody, nejináč než jako křišťál, a ta jest nadmíru zdravá, a spadá dolů do některých naschvále k tomu udělaných nádob, tu se občerstvují a umývají lidé a napájějí hovada. A chtějí tomu mahumetáni, že jsou Adam a Eva, když od anděla z ráje zemského vyhnáni byli, právě na ten vršek odpustků k bydlení přišli a že řízením božským jeden od druhého zabloudil a za čtyryceti let jeden od druhého oddělený zůstával a mezitím vždycky jeden druhého hledal. Naposledy, když jsou se zase spolu shledali, že jsou tu velice radostnou slavnost drželi a z obzvláštního plésání, že jest zase jeden druhého

**První naši
rodičové z ráje
jsouce vyhnáni
kde jsou se
nejprv octli,
však dle Ara-
bův smyšlení**

nalezl, a na vrchu té malé hory malý domček vystavěli, kterýž se až do dnešního dne jmenuje Beith Adam, to jest dům Adamův.

O třech karavanách

Na tentýž den, když karavana z Alkairu se na to místo dostává, přijíždějí tam také jiné dvě karavany, jmenovitě z Damašku a z Indie. Týmž způsobem shlukují se tam také vespolek všickni sousedé v těch místech a končinách až od desíti dnův cesty, takže se tam jednoho času přes dvakráte sto tisíc osob a více než třikráte sto tisíc mezkův, velbloudův, dromedářův etc. spatřuje.

Když se již to troje tovaryšstvo jednoho času pospolu shledá aneb shromáždí, šikují se právě té noci, kdyžto svátek velikonoční nastává, ti tři houfové, jako nějaké veliké vojsko v orduňku tříhranném obklíčí aneb obsáhnou tu horu vprostřed mezi sebou a tu celou noc neslyší se nic jiného než veliké i ruční střelby vystřelování uměle spravených ohnivých mustrů od tisícnásobných kusův, podlé všelijakých zpěvův, muzického pískání, křiků, hluků a veselé slavnosti.

Potom když velikonoční den před rukama jest, vydávají se všickni napořád na odpočinutí a v mlčení a toho dne nic jiného nedělají, než jen oběti a modlitby své k Bohu vykonávají. Hned pak, jakž se soumrak přibližuje, ti všickni, kteříž mají na čem jeti, vsedají a jedou k hoře, co nejbliž mohou. Kterí nemají na čem jeti, přibližují se pěšky, jeden každý podlé své největší možnosti. Však přední místo vždycky hejtmanu nad karavanou z Alkairu dávají, druhé tomu z Damašku, o jehož karavaně vypisuje *Lodovi. Barthema itinerario*, třetí tomu z Indie. Když pak již všickni tak na koně aneb jiná svá hovada vsednou a pohotově bývají, tu potom spatřuje se jeden z výš jmenovaných santonů aneb lidí duchovních z toho velikého množství přijížděti, sedící na jednom dosti dobře vyšlechtilem velbloudu. Ten se přibližuje k vrchu, vstupuje pět stupňů nahoru naschválně k tomu udělaných. A když jeden každý umlkne, tedy on obrací se k lidu a činí jim krátké kázání způsobem níže psaným.

O kázání

Suma a podstata vši řeči toho kázání jest tato, že vypravuje, jak veliké a znamenité dobrodiní Bůh mahumetskému lidu

prokázal prostředkováním svého milého přítele a příjemného proroka Mahumeta, poněvadž jest jej vyprostil od služebnosti hřícha a od modlářství toho, v kterémž jsou předešle vězeli. A kterak jest témuž lidu dal dům Abrahamův, jehožto prostředkováním vyslychání býti by mohli, a nápodobně tu Horu odpustkův, jejímž by prostředkem milosti dosáhnouti mohli a odpuštění všech svých hříchův.

Dále potom zmínku činí, kterak by milosrdný, dobrotivý Bůh, od něhož všickni dobří darové pocházejí, Abrahamovi, tajné radě své, poručiti měl, aby mu dům v městě Mecchy vystavěl, v kterémž by domě potomci jeho Boha vzývati a od něho vyslychání býti mohli. A když se ten rozkaz stal, že jsou se všeho světa hory do Mecchy sběhly, s činěním pomoci od kamení, k vystavení tohoto svatého domu Abrahamova, kromě tohoto nuzného a nízkého vršku, kterýž se pro chudobu nemohl tak, jakž náleželo, zachovati, nad čímž velice se rmoutiv a touže, že jest za třiceti let pořád hořce plakal. Ta léta když pominula, že jest Bůh věčný příčinou toho zarmouceného vršku k spoluutrpnosti pohnouti se dal a řekl: „Přestaň plakati, má dceru, nebo tvůj hořký pláč došel jest k mým uším a já to chci způsobiti, aby všickni ti, kteříž přicházeti budou k navštěvování domu Abrahamova, odpuštění hříchův svých nedostávali, leč by prvě k učinění tobě poctivosti a k držení na tomto místě nejsvětějšího velikonočního svátku, kterýž jsem já lidu mému skrze usta přítele a proroka mého Mahumeta slavití rozkázal, přišli.“ Když již to všecko tím způsobem přednese, napomíná jich k milování Boha, k modlitbám a almužnám.

Když bývá po kázání a slunce schází, nedělají nic více, než jen tři modlitby zřikají: první za serifa, druhou za velikého pána tureckého spolu s jeho vojenským lidem, třetí za všecken lid. A když bývá po těch modlitbách, křičí všickni jedním hlasem: „*Amin ja Allah, amin ja Allah,*“ to jest: „Tak se to staň, ó Bože.“ Na to když požehnání od santona přijmou, líbají tu Horu odpustkův a navracují se zase touž cestou, kterouž jsou

**Hory prý ze
všeho světa
do Mecchy
k vystavení
tam domu Ab-
rahamova se
sběhly, krom
ten malý vršek
jediný k tomu
dostačiti
nemohl**

přišli, na to místo, o němž v jejich tam příchodu připomenuto bylo. A v tom navracování se po též cestě navštěvují, ale však při konci té roviny, ty výš dotčené čtyry pilíře, jmenovitě po každé straně cesty dva; praví, že jest zapotřebí, aby jeden každý prostředkem skrze ně šel. Nebo jestli by kdo někdy ven mimo ně se vyšinul, že všecko potratí, čeho jest na té pouti došel a nabyt.

Nesmí se také žádný hned od Hory odpustkův, až by řečené pilíře minul, zpátkem obracet, nebo jestli by se obrátil, že zase znova těmi hříchy, kterýchž jest na svatě Hoře odpustkův zanechal, obtížen bude.

Když mimo ty pilíře projíždí, jeden každý jízdny ssedá dolů a hledá v písčitém poli až do padesáti aneb šedesáti malých kamínků, a když je shromáždí a někdy do šátku zaobalí, nese je s sebou až k výš jmenovanému místu Mina. Tu zůstávají pět dní pořád, poněvadž při témž času svobodný jarmark tu se držívá, kdež zhola žádného mejta ani cla dávati není potřebí, ani čeho jiného kde komu. A na tom místě jsou jiní tři pilířové, ne pospolu, než na rozdílných místech postaveni, kteříž vedlé svědectví učení Proroka jích, tři ukazy, nimiž jest se ďábel Abrahamovi a Izmaelovi, synu jeho, ukázal, vyznamenávají. Nebo u nich Izák docela se nepřipomíná, rovně jako by nikdá na světě nebyl.

**Lež pouhá,
proti poručení
Božímu sata-
nem vymyšle-
ná. Pravdivější
jest Mojžíšů
rozkaz Abra-
hamovi stalý
vypravující
nežli lhář
Mahomet.
1. Moj. 22.**

Pročež říkají, že tehdáž, když jest Bůh Abrahamovi, věrnému svému služebníku, poručil, aby prvorozeného syna svého Izmaele obětoval, a starý Abraham již na cestě byl, aby vůle Páně uposlechl, že jest se s nim pekelný ďábel v způsobu člověka potkal a ptal se ho, kam by chtěl jíti. Na to odpověděl Abraham, že jde syna svého Izmaele obětovati, poněvadž jest mu to Bůh přikázal. Tu že ďábel ihned vzkřikl a řekl: „Ó jak jsi

ty nerozumný stařec, Bůh tobě v starosti tvé skrze zázračný skutek dal syna, v němž mají požehnání býti všickni lidé, a ty věříš daremným a marným snům a chceš toho zahubiti, kteréhož jsi sobě tak dlouhý čas vinšoval?“ Ale Abraham že jest ho od sebe zahnal a svou cestou přece šel. Jakž ďábel uzřel, že při otci nic

způsobiti nemůže, přiblížil se k synu a řekl: „Izmaeli, víš-li, co ty mezi jinými věcmi na světě máš?“ Dí pacholík: „Co pak mám?“ Na to ďábel odpověděl: „Máš bláznivého a nerozumného otce, kterýž o to přemejšlí, kterak by tě zamordoval.“ „Proč?“ dí Izmael. „Proto,“ řekl ďábel, „že praví, že by mu to Bůh přikázal.“ Tehdy jakž to Izmael uslyšel, že jest vzal kámen, aby ním ďábla od sebe zahnal, a tato slova pověděl: „Auzu billahi minal šaitan il ragini,“ totiž: „Já se bráním tomu bídnému škodlivému ďáblu s Bohem,“ jako by říci chtěl, božského rozkazu poslouchati a proti ďáblu vši mocí se brániti každý musí.

Ale nechť se zase k svému předsevzetí navrátím. Protož pravím, že poutníci, když na tom místě zůstávají, každého dne ty tři pilíře navštěvovati chodí a ty malé kamínky, kteréž jsou málo předtím sebrali, rozdělují tak, aby každého dne některý z nich na jeden každý pilíř vhoditi mohli. Mezi tím házením říkají a opakují ustavičně tatáž slova, kteráž jest Izmael proti ďáblu říkal, když mu kámen mezi oči hodil a tak jej od sebe zahnal.

Potom za půl míle vlaské od dotčeného místa jest jeden vrch, o němž oni vypravují, že by to ten vrch byti měl, na nějž jest Abraham šel, aby syna svého obětoval, jakž výš dotčeno. Na tom vrchu jest veliká studnice, kamž poutníci vstupují, aby tam modlitby své říkali. Tu spatřuje se jeden veliký kámen od přirození rozpuklý. Oni pak praví, že jest Izmael, když jest se otec Abraham strojil a hotovil, aby jej obětoval, nůž jeden do rukou vzal, aby zkusil, bude-li dobře krájeti, a tak že jest ho právě na tom kamenu chtěl zkusiti a že by jej měl na dva díly rozpoltiti.

Zatím, když těch pět dní pomijí, hýbá se hejtman té karavany se vším svým tovaryštvem a obrací se zase do Mecchy, leží tu ještě za pět dní pokojně. Pročež když oni tu odpočívají, my tedy o městu aneb stanovišti Červeného moře nějakou zprávu čtenáři tuto učiníme.

O městě Zidem aneb Zidu

Z Mecchy do Zidem jest za dva dny krátké cesty, a poněvadž se v těch zemích, obzvláště v horké časy roku, ve dne nemůže příhodně jeti pro palčivé slunce, lidé tam v týchž zemích dělají z noci den a ze dne noc. Když již v soumrak z Mecchy vyjíždějí,

bývají na ráno, prvé než slunce vzejde, na polovici cesty, kdež potom některá dosti příhodná bydlení a hospody dobré jsou. Žen ochotných také dosti, kteréž nebohým poutníkům rády se v pohodlí propůjčují. A by třebaš v druhý večer odtud se pryč hnuli, na ráno bývají v městě Zidu.

To město vystaveno jest na břehu Červeného moře, proti zemi jest okrouhlou zdi ohražené s některými věžemi, ale ty zdi jsou již starostí sešlé a zpuštěné. Proti moři jest otevřené beze všech zdí.

Totéž město Zidem má tři brány, na každé straně aneb na rohu jest jedna a třetí právě vprostřed proti zemi a jmenuje se Mecchanská brána. A podlé té stává šest anebo sedm Turků na vartě na jedné z těch oznámených starých věží a mají při sobě čtyry kusy děl polních.

Na jednom rohu toho města jest dvojí zed proti zemi a mezi oběma zdmi stojí jeden kostel. Potom proti moři, kdež městské zdi k vodě dosahují, udělali vnově rovně jako nějakou baštu a tu pětmečítma kusů vystavili nejpěknější a nejlepší střelby, jakáž by se na světě najíti mohla, a to velmi dobře opatřené. Item dáleji ven k moři stojí na poslední staré věži pět jiných dobrých kusů s třicíti muži tu na vartě.

Na druhé straně města při konci té okrouhlé zdi založili vnově okrouhlé valy, dosti dobře a podlé bystrého vtipu udělané. Tu k vartě nařízen jest jeden sanzak s půldruhého sta Turkův, s jich střelbou a všelijakou jinou zbraní, velmi dobře opatřených. To všecko jest od nich naschvále tak přistrojeno a opatřeno pro ostrach Portugalezerův aneb Španielův. A kdyby stanoviště aneb přístav dobrý byl, bylo by to vše daremné a bezpotřebné. Ale dotčené stanoviště nemohlo by ničemnější ani horší býti. Nebo jest plné skalí a nehluboké, takže tam lodí přijížděti nemohou, než musejí přinejmenším deset mil vlaských odtud zastavovati. K tomu stanovišti každoročně třiceti aneb čtyryceti naladovaných šífů s krámským kořením a jiným drahým zbožím přijíždí, odkudž se každoročního důchodu do půldruhého sta tisíc dukátů schází, a polovice náleží velikému pánu, ostatek serfovi zůstává. Jináče sic zvláštního nic v městě Zidu se nenachází.

O putování do Medýny

Potom strojí se karavana na cestu do Medýny a táhne rovně tou první silnicí zase nazpátek, odkudž přichází, až se do Beed Rihonim, kdež balsam roste, jakž dotčeno, dostává. Odtud odsílají přece všecko, čeho do Medýny nepotřebují, na místo, slove Jambo, aby tu pokojně leželo, spolu s těmi poutníky, kteříž jsou Medýnu prvé viděli a nejsou žádostivi více ji ohledati. Tak se ti na to místo Jambo vydávají, aby tam na karavanu očekávali.

V Medýně nacházejí se ustavičně dobré hospody, mnoho čerstvých vod a veliká hojnost daktylův.

Když se k tomu městu přibližují, patnácte mil vlaských vzdálí přichází se k jedné hoře, od níh Jabal el Salema jmenované, to jest Hora zdraví, od kteréž se počíná město a pohřeb Mahumetů spatřovati. Tu hned ssedají všickni dolů na znamení uctivosti, vstupují pěšky na horu výš jmenovanou s takovým křikem, že by se do nebe vznésti mohli. Ukazují tisícnásobné posuňky rukami a říkají tato slova: „*Salatu va salema allaica, ja nabí Alla. Salatu va salema allaica, ja habib Alla,*“ v arabské řeči vyznamenává: „Modlitba a zdraví buď nad tebou, ty milovaný od Boha.“ Když to pozdravení vykonají, táhnou přece znova tak dlouho, až toho večera ležení sobě oberou, tři vlaské míle od Medýny.

Na druhý den ráno povstává hejtman s karavanou svou na pout, a jakž se k městu přibližuje, spatřuje se správce města jménem serifovým ven vyjížděti, okolo něhož a s nímž bývá množství lidu jej provázejícího, aby takové tovaryšstvo přivítali. Rozbíjejí své stany vprostředku na jednom velmi pěkném, rovném poli a se tu pokládají.

O městu Medýně

Medýna jest město neveliké a tak starožitné, že v něm již máloco takového jest viděti. Okršlek jeho vztahuje se téměř na dvě míle vlaské. Není v něm nic více než jeden starý chatrný zámek, dosti nestatečný, jedním agou asi s padesáti kusy střelby, ale nehrubě dobré, osazený.

Domové toho města sou pěkní a dost čistí, z kamene a vápna vystavení, a uprostřed v tom městě jest kostel, kterýž jest čtverhranný, ale ne tak veliký jako ten v Mecchu, však mnohém

pěknější, mnohém nákladněji a lépeji vystavený a veselejší na pohledění.

V jednom z těch rohů jest cuba aneb kapla na čtyřech velikých sloupích aneb pilířích vystavená s klenutím, kteréž jest téměř pod dlážděním, jenž všecky čtyry vespolek svazuje a stahuje. Tu cuba jest tak vysoká, že daleko kostel převyšuje. Jest olovem přikrytá, při samém vrchu všecka pozlacená, kdež potom na špici jest půl měsíce. Vnitř dláždění jest všecko zlatem položeno, velice uměle a důkladně uděláno. Zespod vůkol a vůkol jsou velmi mocní stupňové, z železa udělaní, na způsob lístí, a do polovice těch pilířů zvýší. Tam vprostředku jích tělo mrtvé Mahumetovo jest pohřbeno, ale nevisí v povětří v železné truhle, kterouž magnes k sobě táhne a zdržuje, jakž mnozí o tom zmínku činí, kteříž nic nevědí, avšak žvátí chtějí. Neb jsou oni nad jeho mrtvým tělem vystavěli hrob z kamene barvy popelaté a půldruhého lokte zvýší nad tím hrobem udělali ještě druhou cubu, kteráž jest z dříví a čtverhranná rovně jako nějaký sloup. Potom zavěšují všudy okolo toho hrobu hedbávnou záslonu, kteráž zbraňuje, aby ti, kteříž vně jsou, toho hrobu viděti ani očima spatřiti nemohli. Nedaleko od toho hrobu, avšak vnitř v kostele, jsou ještě jiní dva hrobové, suk-nem zeleným přistřeni. V jednom z nich leží pohřbená Fatma, dcera Mahumetova, v druhém muž její Ali.

K hrobu Mahumetovu nařizeno jest padesáte evnuchů aneb kleštěnců, všecko skoro bílých a šedivých, z národu abissinského a mouřeninského, a jinému sic žádnému se nedovoluje a nedopouští tam vcházeti než toliko třem šedivým z nejstarších a nejvzácnějších kleštěncův a ti mohou každého dne dvakráte tam vcházeti, jmenovitě ráno a u večer, aby lampy rozzáli a jiné služby vykonali. Jiní všickni kleštěnci nařizeni jsou do kostela a k těm dvěma pohřbům vně, jmenovitě Fatmy a Ali, kdež jeden každý moc má tam vcházeti a jích se podlé své líbosti dotýkati a prsti z nábožnosti nabrati, jakž pak toho velmi mnoho obyčej mají činiti.

Jaký jest způsob vně za městem Medýnou

Vně za městem na všech stranách jsou velmi pěkné zahrady, mnoho živých a pramenitých studnic, v nichž voda jest nadmíru čerstvá. Item nesčíslně mnoho vykopaných studnic, dostatek všelijakého ovoce a dobrá příležitost od zavoctělých krmí, takže to místo jest právě dosti utěšené a rozkošné.

Město Medýna má tři brány, za tou jednou branou jest špitál, vystavený ve jménu Kasachy, jmenované Rusky, jenž byla sultána Solimana, tohoto sultána Murata děda, manželka. Dotčený špitál není zvláštní věc taková, aby se o něm mnoho vypisovati mělo, než toliko že jest dosti dobře vystavený a má bohaté důchody; živí a vychovává mnoho chudých lidí.

Za jednu vlaskou míli od města jest koliks málo domův, mezi nimiž jest také jeden, o němž oni povídají, že by v tom domě Prorok někdy bydleti měl, drží jej také za jeho dům. Jest nesčíslným množstvím palmového stromoví obsažen, mezi nimiž jsou dva, kteříž od jednoho kmene pocházejí, velmi vysokí a vespolek stočení jako kotevní provaz, a ten, praví, že jest sám Prorok vlastníma rukama v hromadu svinul a stočil. Protož oni ty daktyle sbírají a shromažďují a posílají je až do Konstantinopole samému velikému pánu v dar a říkají, že jsou od těch šťastných a požehnaných užitekův Prorokových.

Na straně při těch palmách vyprýštuje se velice pěkná studénka světlá a čistě vody, kteráž se vodotokem aneb trubami do města Medýny vede. Tu také při tom jest malý kostelík s třmi místy aneb sedadly, kteréž oni za svaté a za velikou nábožnost drží. První místo, na kterémž jest Prorok, jakž oni praví, když Boha poznal, první modlitbu vykonal. Druhé, kde obyčej míval choditi, když svatý dům Abrahamův viděti chtěl. Oznamují, že jest měl obyčej tu tíše stávati, a když na všechny vrchy, kteříž jsou mezi Medýnou a Mecchou, pohleděl, že jsou se otvíraly různě od vrchu až dolů, aby jej viděti mohl. A když jest jej pak spatřil, že jsou se pojednou zase v hromadu zavíraly jako prvé. Třetí místo jest vprostředku dotčeného kostelíka, kdež jest hrob čtverhranný, z kamene a vápna udělaný

Velbloudice v kostele pohřbena a plný písku. Praví, že jest tu ta šťastná velbloudice pohřbena, na kteréž Prorok vždycky obyčej měl jezdivati.

Z druhé strany toho města sou někteří jiní pohřbové svatých mahumetánských a jeden každý z nich má jednu cubu aneb kapličku na čtyrech sloupích.

Tří tovaryši Mahumeta proroka Mezi jinými jsou tři, v nichž ti tři Prorokovi tovaryši byli pohřbeni, jmenovitě Abubakar, Osman a Omar, a všickni od poutníkův rovně jako svatá místa navštěvováni bývají.

Odvozování šatstva aneb příkrovu k hrobu

Jakž karavana téměř v třetí hodinu na den do Medýny přijíždí a až do večera odpočívá, vyvstává hejtman se vším svým komonstvem a jinými poutníky s takovou slávou a důstojností, jakouž kdy možné jest činiti. Nese s sebou to šatstvo aneb příkrov, rovně jako špičatý sloup udělaný, s mnohými jinými šaty, tak od zlatohlavu jako od hedbáví, a jede tak prostředkem města, až přijedou do meschitu kostela. Potom nejprvé svou modlitbu říká a ukazuje se při cubě Prorokové, kdež řečení kleštěnci pohotově stojí a na něj očekávají. Když hejtman již tam přijde, odvozuje předně šatstvo aneb roucho ku pohřbu Proroka a někteří kleštěnci vcházejí tam a odnímají pryč starý příkrov a na to místo nesou nový; spalují ten starý a rozdělují mezi sebou zlato, kteréž v něm bylo. Potom jim hejtman odevzdává jiné šaty aneb příkrovy, k okrase kostela meschitu. A tu se potom spatruje, že vždy jeden před druhým podávají, tento rouchy, jiný něco jiného. A kleštěnci dotýkají se tím hrobu Mahumetova a poutníci potom chovají to jako nějaké ostatky aneb svátosti s největší nábožností.

Když se to vykoná, hejtman ještě dva dni v Medýně pokojně leží, tak aby poutníci s nábožností své ceremonie zouplna vykonati mohli. Potom odjíždí přech do Jambo, od kteréhožto místa za dobré jednoho dne cesty vzdálí přijíždějí k jednomu velice příkrému vrchu, na něž se jinaké vjíti nemůže než toliko skrze jednu uzkou a těsnou stezku, od starodávna *porta Ferrea*, totiž Brána železná jmenovanou. O té bráně povídají mahumetáni,

že jednoho času, když za Alim, tovaryšem a zetěm Prorokovým, mnozí křesťané pospíchali a on k tomu vrchu přišel a žádný již rady při sobě víc neznamenal, kterak by se před nimi zachovati mohl, i vytrhl svou šavli a na dotčený vrch sekal a bil, až potom, prý řízením božským, ten vrch tím způsobem se otevřel, takže potom tu ustavičně ta cesta a průchodiště zůstalo. Tolikéž že jest tehdáž Ali puštěn naskrze na druhou stranu, a tak tudy před nepřátely svými ostál.

Může se oznámiti i to, že tento Ali u Peršanů jest u větší vzácnosti a vážnosti než Mahumet. Praví oni, že jest tento více divných věcí dovedl nežli onen, protož ho drží za tovaryše Božího.

**Peršané víc
sobě váží Ali
než Mahumeta**

Abych pak z uložení a předsevzetí svého nevystupoval, pravím, že když hejtman nad karavanou ještě jiné dva dni odpočine, hýbá se odtud a táhne přece do Alkairu, a když k Eszlonu přijíždí, nachází tu jednoho hejtmana asi s šedesáti koňmi, kteříž tam přijíždějí, aby všelijakých posilnění výš dotčenému hejtmanu nad karavanou dovezli i také něco od pokrmův a nápojův poutníkům prodali.

Potom odtud odjíždí a přijíždí k Bire, dvě francouzské míle od Alkairu vzdálí. Na tom místě hofmistra bašete z Alkairu nachází se vším jízdným houfem, kteříž tam přijíždějí, aby jej znamenitým a důkladným pankétem, strojeným na náklad toho bašete pro jmenovaného hejtmana a všechny dvořany jeho, přivítali.

Když se již drobet posilní a občerství, povstává a jede na zámek v Alkairu, aby bašeti ruce líbal. Kterýžto když jej s velikou slavností a veselým provyskováním přivítá na znamení příznivého a přátelského mínění, drahým zlatohlavem ho odívá; on pak z výš dotčené truhlice Alkoran vytahuje a velí jej bašeti polibiti a potom jej zase v jeho místo schová.

Jsou někteří, kteříž chtějí mluvíti, že jakž oni brzo do Kairu přijíždějí, tedy toho pěkného velblouda, kterýž Alkoran nesl, zabíjejí a snědí, ale toho tak není. Nebo oni by ho pro všechno všeho světa zlato a zboží nezabili, však potud sic pravda jest, pokudž by se sám od sebe zvrátil, že oni toho tehdáž za šťastného

pokládají, kterýž by toliko maličký kousek k snědění ho odtud dostatí mohl.

Po vykonání té poutě každý se z Kairu vrací domu po houfích a s praporci, prospěvující rozličné písně na čest Mahometa svého, a když do měst přicházejí, položí se na plac a tu po domích aneb po ulicích žebří, neb sice jim rádi almužnu sami lidé, jako nějakým svatým lidem, udělují a donášejí. A když se zase odtud hnouti mají, pomodlíce se společně jinam táhnou, až do země vlasti své se dostanou. Nicméně na sta se jich nachází, kteříž nic jiného nedělají, nežli potom semotam po krajinách se toulají a za svaté lidi, protože v Mecchu byli, se vydávají, pod

Kontrfekt slepého, kterýž z veliké nábožnosti, aby na zemské věci víc nepatřil, sám sobě oči vypíchal

pokrytstvím mnohé lotrovství provozující, o čemž by mnoho psáti bylo. A ti ten užitek té poutě mají.

Nacházejí se také mezi nimi tak horliví poutníci, že dostanou se do Medýny a Mecchy a po spatření tam věcí náležitých i aby se více nezprznili skrze zrak hledíce na jiné věci zemské, a jakž oni praví, hříšné, hned na místě sobě obě oči vybodou aneb vodou vřelou vypaří, aby slepí byli, takže od jiného vedeni býti musejí. Což se bláznům dobře děje, jsouce na duši slepí, aby očima zevnitřními také nic nehleděli. Z těch jsou-li kteří bohatí, domu se dovezti dadouce, doma jako *emeriti supererogatorie* a všech hříchův se vystříhají, jiní, kteří chudí jsou, po krajinách žebříce se toulají a u veliké vážnosti sou, jakýchž sem mnoho sám viděl, jejichž kontrfekt tuto přiložiti sem dal.

A tak čtenář pobožný z vypsání té poutě do Mecchy vyrozuměti může, jak my křesťané Pánu Bohu našemu za pravé jeho vůle svaté poznání vysoce děkovati povinni jsme, a že v takových bludích s mahumetány a jinými zaslepenými nevězíme, z toho se těšiti máme. Mimo tohoto autora píše o pouti do Mecchy *Chalcocondilas lib. 3., Bart. Georgievicz de Tur. morib.* a jiní.

Kapitola XXIV.

O náboženství egyptském a jich sousedův
Arabův, anobrž ouhrnkem o tureckém

Jsou toho plné historie a paměti, kterak jest národ aneb ten lid egyptský a spolu s nim okolní arabský vždycky po všecky časy nejpověrnější a modlářský byl. Nebo ať mlčím o časích před příštím na svět Krista Pána, jak sou voly, kozly, kočky, psy, vlky, krokodýly, ptactvo a jiné tvory za bohy ctili a je vzývali. O tom může sobě žádostivý čtenář *Ruffin. lib. 2. c. 23., Plutarch. de Iside, Herod. lib. 2., Macrob. lib. 1. Saturn. c. 17., Diod. lib. 1. cap. 6. 7.* a jiné, kteříž o tom mnoho vypisují, přečísti. Avšak jak jsou se za křesťanského věku chovali a chovají, tuto oznámiti chci.

Svatý Jeroným *in vit. Patrum*, item *ad Sabinianum* píše, že za času křesťanského nad nimi panování, dokud tam všeko křesťané byli, vždycky nad jiné křesťanské církve něco obzvláštního do církví svých uvozovali, jako že nejprve smyslili roucha lněná a sukně s kápěmi, hlavu s pleší ostříhanou, oltářní ozdoby, kněžské mnohé ceremonie, zpěvy, modlitby, mnohá a častá v kostelích klekání, řeholy mníchův a jeptišek, jímž nejprve vlasy stříhati začali, a jiné věci, kteréž všecky od nich mezi jiné

**Egyptčané
a Arabové nej-
pověrnější
národ**

**Kdo jejich
bohové**

**Mešná roucha
vynalezli**

křesťany se dostaly, jakž toho též *Maginus* a *Clemens Alexand.* pojišťují.

Potom oni vždycky nejspíše kacířstva a pověry vynášeli, až také tím nejhorším a od světa začátku nebyvalým, však nyní již nejmocnějším jedem mahometánským téměř všeho světa nejhlavnější království a země napojili a naplnili a v tom podnes netoliko trvají, ale vždy více mnohým novotným rouháním se rozmáhají. Nebo hned při začátku té víry proklaté mahumetánské po smrti Mahometa začaly sekty nové, kdežto mnoho učitelův zákona Alkoránu a jeho vykladačův mezi nimi povstalo, takže v brzkých letech bylo jich na sta, jeden každý z nich své učedníky a následovníky majíce, vespolek se nesrovnávali. Nebo *chi mal intende, peggio responde*, totiž kdo čemu dobře nesrozumí, hůřeji propoví. Až potom jeden z rodu Mahometa, jménem *al Caliph*, sněm svolal a knihy, kteréž o Alkoránu co psaly, v své zemi sněsti poručil a tu nařídil některé přední muže, aby z těch všech kněh jádro a smysl učení obšírnějšího, nežli v Alkoránu stojí, vybrali. Jakž se to vykonalo a ty nařízené osoby do šesti kněh všecko obsáhly, tedy dal spáliti a do vody vmetati všecky jiné ostatní knihy, a ty šesteré poručil Luna jmenovati, kteréž po Alkoránu u veliké vážnosti zůstávají.

Na tom kalifovém ustanovení nepřestal Hali, jiný příbuzný Mahumetův. Nebo ten mnoho jiných smyslův a učení nastrojil a onoho nechal, tou příčinou potáhv po sobě lidu množství, dal se do Persie, kdež po časích své náboženství bludné tak mocně vkořenil, že je podnes Peršané drží, a Turci proti tomu kalifova učení nasledují a sobě odporní jsou, jedni druhé za kacíře vyhlašující a potupující. O čemž obšírněji vypisují *Paulo Angelo nel libello contra lo Alcorano, Anton. Geufraeus aulae Turc. lib. 5., confutation de la secte de Mahom. par Lope d'Obregon, Bellon. observ. lib. 3., Simoneta de Alcorano.*

Nynějšího času mimo ty dotčené hlavní dvě pověrné a bludné sekty v Egyptě ještě jiných mnoho se nachází, jako *emozaydi*, o nichž

**Peršané učení
Hálovo sobě
oblíbili a to
dosavad drží**

Turci Kalifovo

**Množství sekt
egyptských**

Giov. di Barros nell'hist. zmínku činí, *hashari, malichi* a jiní, jíchž do 72 a jinde do 162 *Giov. Lioni parte 8.* pokládá. Po těch se jmenují a k těm se přiznávají, kteréhokoli z těch učení následují.

**Arabské čtyry
zvláštní sekty**

Mimo ty jsou původové Egyptčané s svými Araby, že také řeholy jako duchovních lidí mezi nimi a od nich po všem mahumetánském panství povstaly a podnes trvají. Z kterýchž však tyto čtyry nej-přednější jsou: jmenovitě *geomalieri* aneb *iomaileri, calenderi, dervisi* a *torlakové*.

1.

**Duchovníci
nečistí**

Iomaileri, ti se vydávají na to, aby po světě putovali a mnoho spatřili, a čím více sobě poznamenají příhod a zemí, v nichž byli, tím slavnější jsou. Obvyčejně řemesla umějí, jimiž se živí, když je nouze k starosti dohání. Nebo dokud mladí jsou, tehdy se jen sem i tam loudají a nejvíce frejův aneb lotrovství hledí, protože ženy vidouce je přespolní, je také za tajnější a jako ptáky odletující mají, nebojíc se, aby jich lotrovství, neznajíce žádného, vyjeviti měli, a zase mnohá z nábožnosti jakožto k duchovním se zachovati hledí a za dobrý skutek to pokládá. Chodí svobodně po domích a nosí knihu, z níž lidem písničky frejírské a ledajakés posuňky zpívají, od čehož slovou v turecké řeči bratří milosti aneb frejovní tovaryši.

2.

**Čistota
bezděčná**

Kalenderové naproti prvním zachovávají čistotu a život utrpný vedou, čtou lidem z knihy, kterouž jejich původ sepsal o ctnostném životu mnohé chvalitebné věci, a na dokázání toho mají kroužky železné aneb stříbrné, někteří na půl libry, jiní celé libry i víc stíží, kteréž skrze hanbu obřízky prostrčené nosí a vol neb nevol čistotu zachovati musejí.

Pro lepší vyrozumění toho, aby jeden každý, čta o takových lidech, mohl také způsob jích spatřiti, dal sem je tuto, jak jednoho, tak druhého, v jedné figúře vykontrfektovati a přiložiti.

3.

Dervisové, ti život hovadský a sodomský vedou, po všem těle holení a nazí, krom že se jednou koží ovčí aneb kozlovou opásati a přiodíti mohou. Těm se všelijaká lotrovství přehlídají, nebo loupí, mordují, s hovady

Kontrfekt iomailera a kalendera

i lidmi obcují, vše pod zástěrou náboženství, jako by to z vnuknutí Ducha Božího činili, obzvláště pak pro lepší výmluvy spáchaného lotrovství žerou mašlach, jináč *maslar* nazvané koření (o němž doleji dotknu), skrze kteréhožto moc a sílu tak zapálení bývají, že se necítí, jako vztekli se řeží, pálí a bodou, takže mezi kůží šavle, čekany, kopí a jiné braně zavěšují; podkovy, hřebíky za kůží bijí a jiné ukrutnosti na těle s ohavností a okrvavením provozující, jako by to z veliké horlivosti k Bohu a zvláštním darem, kteréhož jiní nemají, činili a provozovati mohli. Potom však, když je síla toho koření pomine a bolesti čijí, jináče poznávají.

Ti byli jednoho času od Mahometa císaře, kteréhož jeden z nich zabiti usiloval, ze všech jeho zemí vypovědění a několik

tisíc z nich pomordováno bylo, však naposledy zase na milost od potomních císařů přijati sou. O čemž *Marinus Barletius de vita Scanderbergi*, *Cuspinianus*, *Andreas Thevetus* a jiní oznamují. Figúra jejich křtalt a dobrotu tuto poukázati může.

Figúra dervisův, kteříž své tělo reží, pálí a bodou

4. Torlákové nejsou lepšího života a obcování nežli dervisové, avšak místo zazření ducha režíáním a nečítelností své bolesti na těle oddávají se na hádání a lidem předpovídání, což někdy podlé kouzlů a čertova návěští trefují, pročež od lidí sprostných a zvláště žen u veliké vážnosti sou. Toulají se po městech a vesnicích několik osob spolu a toho nejvíc šetří, aby mezi sebou jednoho za vůdce a jako otce

ctili před lidmi. A když do města se dostávají, tu ten otec jejich dává se v předpovídání o budoucím dobrém toho města a velikém štěstí, kteréž u vidění viděl, že je potkati má. A zase když vidí, že se k němu neštedře mají, tedy jako by u vytržení ducha byl, padne a chvíli leží, okolo něhož učedníci jeho něco brebentují, jako by se modlili, až zase k sobě přichází a vtom někdy naříká, že se tomu městu a obyvatelům jeho zle dítí má, prosíc svých učedníkův, aby ho odtud tím dříve vyvedli, tak aby v hněvu Božím zachvácení nebyli.

Figúra hadače tureckého

Zatím pak jeho synáčekové, tomu vycvičení, k němu se přimlouvají, aby se za ty obyvatele modlil, s nímž také i oni sami, jako by

se hned modlili, se stavějí, takže ti obyvatelé někdy zas dobrou novinu, totiž že hněv Boží proti městu roznicený minul, obdrží. A datum toho jest, aby jim tím hojněji lid slepý nosil a daroval jakožto svým orodovníkům. A sumou neslýchané pokrytství a lotrovství páchají. Jakož pak z jejich ctnostného oděvu, jež z divokých zvířít, lvův, nedvědův etc. koží udělaný nosí, což tato figura výš položená ukazuje, poznati se může.

O těch a jiných řeholách a šejdýřích pohanských viz *Nicol. Nicolai peregr.*, *Anton. Menavii hist. Turc.*, *La genealogie du grand Turcq*, *Hist. de Sarac. orig. morib. religione et nequitia*, *Schiltperger hist. Turc.*

A jakož jsem napřed něco o Mahometovi a náboženství jeho dotekl, tak i tuto uznal jsem za potřebné býti, také o jeho původu a artikulích učení jeho, kteréhož nejvíc v Egyptě nabyt, jakožto z okolní sousedské země pošlý, něco připomenouti.

Měl Mahomet otce Araba jménem *Abdela*, matku *Izmahelkyni*. Narodil se léta po Kristu Pánu 592, od kteréhož Arabové začátek počtu svého, jež *hegiram* nazývají, berou, *Cedren. in chron.*, *Vincent. spec. lib. 24. c. 4.*, *Blond. dec. 1. lib. 6.*, ač *Sigibertus* pokládá, že by se léta 630 naroditi měl, *Lucidus* 621, *Robert. Cetenensis* 606. Avšak se jích více s prvním počtem srovnává.

Otec jeho i matka byli chudí, protož po smrti otce dostal se na službu k jednomu kupci bohatému z Mecchy, ten jej vychoval z dětinství a pomalu jej k handli vedl, neb byl vtipný lotras. *Egnatius lib. 3. c. 4.*, *Fulgos. lib. 3. c. 4.*

Když již vyrostl, svěřoval mu faktorství svá některá a posílal ho s kupectvím do Egypta, Syrie a okolních zemí, takže vycvičiv jej měl ho za předního svého služebníka a všechny věci své mu svěřoval.

Antoninus tit. 13. cap. 2. par. 2. píše, že dříve nežli se za proka vydával (což se státi mohlo, když pánu svému po světě faktotořil), že jest se dostal do Hišpanie a tu že jej svatý *Isidorus* spatřil a na jeho obličej vedlé *physiognomiae* poznal, že měl církvi Boží a lidu jeho protivným a škodlivým býti, pročež poručil ho hledati a jíti, kterýž však, byv napomenut od ďábla, odtud povyvázl.

Potom umřel pán jeho, po kteréhožto smrti vida vdova, že nad toho Mahometa správnějšího mezi její čeledí ani mezi sousedy nebylo, i aby vždy toho handle nepozbyla, vzala jej sobě za muže a z něho bohatého pána v těch zemích učinila, kterýž dosáhv bohatství velikého, vydal se v zahálku, rozkoše a pýchu, a kamž sám přeđešle do zemí cizích jezdil, tam na svém místě jiné služebníky vysílal. Mezitím všelijak ho pýcha podněcovala, a vida se předního v tom městě býti, o to pečoval, jak by výše lézti a něčeho více se zmocniti mohl. Na nějž se místně trefuje vlaské přísloví: *Ogni cosa se fa sopportar excetto el buon tempo*, totiž že se všechno snáze snese nežli těla zvůle a štěstí. A jakž u nás říkáme, že sytá svině s věchtem hrává. Pročež vydal se do divných praktik, choval dráby a lotry, kteříž tejně v pustinách arabských se zdržovali a lidi, zvláště kupce, mordovali, je obírali a s ním se o loupež dělili.

Nadto vida lid toho města a krajiny okolní hloupý a pověrný, a že ledajakés lháře přijímali, i aby o něm smyšlení také dobré a zvláštní měli, ujal se kněžství, podlé něhož divné a neobyčejné ceremonie v domě svém s čeládkou konal a dále je mezi jiné vtrusoval, vždy se více smyslu tělesnému a příjemnému, žádostem těla skláněje: *Magnava gli santi et cagava li diavoli*, totiž svaté požíral a čerty vysazoval. Nebo co v handlech a obcováních s křesťany, též i s židy o jejich náboženství slýchal a s nimi rozmlouval, to sobě rozjímaje k tvárnému, pochopitedlnému a roz-pustilému náboženství přivlastňoval, až potom dopadl jakéhosi mnicha *Sergia* (kterýž byl z kláštera v Konstan-tinopoli vypovědín), kacířstvím nestoriánským **Mahometovi preceptoři** nakaženého, a Jana Antiochenského, kacířství ariánského plného; též přitom některé židy talmutisty aneb rabbiny, s těmi se radil a je u sebe tejně přechovával tím umyslem, vida, že mu se v jeho předsevzetí dobře vedlo, aby jemu něco sepsali, a na čem by jednou stále se ustrnouti a co lidu přednáseti měl a věděl, v jeho mysli utvrdili. Ale oni právě *l'han messo questo pulese nel' orecchia*, vsadili mu blechu do uší, totiž ještě mnohém více zturbovali a znepokojili. *Zonaras tom. 3., Paul. Diac. lib. 18. rer. Rom., Vincent. lib. 23.* Ti tehdy sepsali knihu

**Alkoran
co v sobě
obsahuje**

řečenou Alkorán, to jest na česko Nový zákon aneb Čtení, v kteréžto obsáhli všecka rouhání židovská a největších křesťanských kacířů, aby tou příčinou židy i křesťany k svému náboženství slovíti a přivesti mohli.

Nebo zachovávají obřízku židovskou, však v třinácti letech pachole u nich obyčejně se obřezuje, u židů pak v osmi dnech. Ten Zákon svinské maso i jiné některé pokrmy podlé obyčeje židovského zapověděl a jiné mnohé jejich ceremonie, očišťování se etc. v sobě zdržuje. Trojici svatou zapírá s kacířem *Sabelliem*, *Hermogenem*, Krista Pána božství s Ariem, *Eumonianem*, *Photianem*, Ducha svatého s Macedoniem. Zapírá Krista Pána ukřižování a smrt, pravíc, že jest jiná osoba v tvárnosti a podobenství Krista Pána od židů ukřižována byla, příkladem kacířův *marcionitů*, *cerdonianů*, *manichaeův*, kteříž učili, že Kristus Pán neměl pravého těla nežli *phantasma*, to jest podobu těla. A takž falešný ten prorok anděla Gabriele rozprávky a duchův zjevení sobě všech věcí ohlašoval, příkladem *Carpocrata* kacíře. Umění a vědomost všech věcí sobě přivlastňoval jako *Aetius*, manželek množství, co jich kdo může vychovati, jako *nicolaitae* dopustil, jakož jich sám s kuběnami do 40 měl, což *Gigas* svědčí, a sám Mahomet o sobě toho v svém Zákoně dokládá, že jest dostal síly desíti mužův a prorokův, a jakž *Vincent. spec. hist. lib. 24.* pokládá, že 40 mužův. Též že v budoucím věku se ženiti, mnoho žen míti, s nimi bez plození dětí býti a rozkoše navěky požívati způsobem epikurův budou. *Nic. Clenard. lib. 1. epist.*

Jakož pak zjevně s hovady a mužským pohlavím sodomství provozoval, vším tím jako prorockým zjevením se vylouval a chlubil. *Bonfn. lib. 8. dec. 1., Curio lib. 2. chron.*

Všeliké zlé i dobré skutky nevyhnutedlnému uložení a přinucení Božimu přičítal, a tudy Boží příkázání, zákony lidské, kteréž k ostríhání všem lidem vůbec vydány jsou, a ne některým toliko, vyvracujíc. Boha původu zlého činí, ješto jest ním ďábel, a zlému, jako by od toho, komu uloženo jest, beze vši překážky státi se musilo, bránu otvírá a svobodu pouští. Jakž tomu před

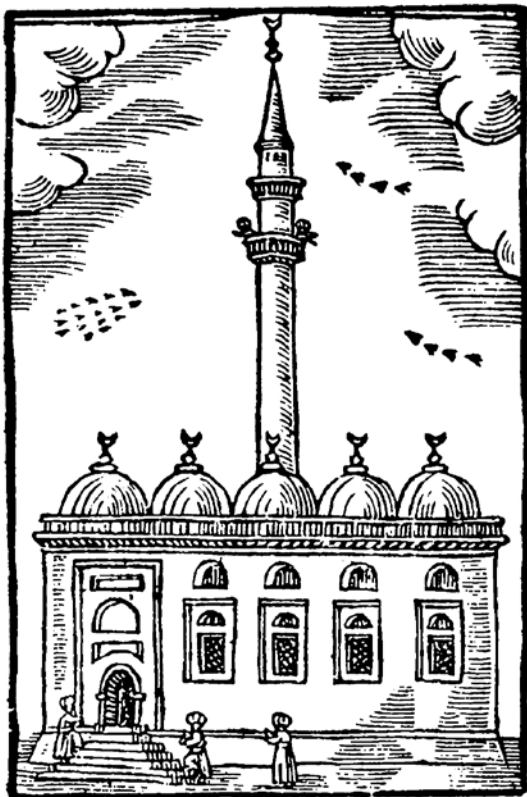
ním kacíři nejedni učili, kteréž *Epiphan. in cat. haeret.*, *Philastrius*, též *Alfon. a Castro adver. haeres.* vyčítají.

Sumou, jak svatokrádežně, falešně a lživě text i smysl Starého a Nového zákona přivodí a převracuje, jak plný básní, odporův, bláznovství, nespravedlivostí, lži proti rozumu a smyslu lidskému ten Zákon Mahumetův jest, bylo by obšírně psáti. Protož uznáváje, že by to více k politování, smíchu a času maření nežli k podstatě a platnosti jaké bylo, toho pomijím. Pobožný čtenář může sobě o všech jeho bludích ty, kteříž o tom obšírně píší, čísti, jako předně *Cantacuzenus*, císař konstantinopolský, *lib. contra fidem Mahumet* (o kterémžto císaři zmínku činí *appendix S. Aurelii Victoris, Volaterra. lib. 23.*), *Bibliander apolog. super Alcoran*, proti Alkoránu kněze Bartoloměje Dvorského, tištěná léta 1542 v Starém Městě pražském, *Mahom. legis confut. in speculo historiali, Fortalitium fidei, Dionis. Carthusianus contra Sarrac. etc.* Toliko jen Alkoránu jích tuto titul doložím, ježž škrybenti těmito slovy pokládají: *Praecipuus error omnium errorum, fex universarum haeresium, in qua omnium diabolicarum sectarum reliquiae, quae post adventum Salvatoris ortae sunt, veluti in unam cloacam confluerunt*, to jest: Zvláštní blud všechněch bludův, všelijakých kacířství droždí, do něhož jsou se všickni ostatkové ďábelských sekt, po příchodu Kristovu vzešlých, právě hned jako do jednoho prevítu sběhli. Avšak vždy největší svatost svou a dobré skutky zakládají v tom, [ne] aby mnoho o víře své a náboženství věděli (o němž hádati se jest přísně zapovědino a poručeno, aby šavli disputovali proti křesťanům, a ne slovy, odkudž přísloví u nás pošlo: přišel k řeči co Turek k šavli, což u nich slepotu a velikou zhovadilost v náboženství působí), ale aby často do svých meschitův chodili k modlení, kteréž každého dne pětkráte, totiž ráno v svitání, tři hodiny po východu slunce, o polednách, o nešpořích a při západu slunce, vykonávají, a to tímto způsobem. Umývají se po tváři, ruce, nohy a hanbu vodou čerstvou, při každém kostele v kašně tekoucí, poté jdou do kostela a třikráte hlavu až k zemi skloní a poté stoje breptají některé modlitby a s svým knězem je říkají nahlas s křikem nemalým, zemi

začasté líbajíce, až po vykonání toho na zemi, po níž koberců plno prostřáno jest, se posadí a kázání kněze svého poslouchají, kterýž jim něco o Mahometovi, o jeho činech a některého jiného řeholníka, o němž dobré smyšlení mají, porozpráví, načež dá jim požehnání a navrátí se každý domu.

Stavení kostelů jejich obyčejná forma tato jest.

Kontrfekt kostela tureckého

A při některém jest více nežli jedna věže, na kterých kněží svolávají lidi hlasem zvučným, volajíce k modlení, tak jako u nás hlásní na věži.

Takovou směsicí, tělu a smyslu zhovadilému příjemnou a pochopitedlnou, jako i mnohými čáry a kouzly, kteréž provádil, lid těch zemí Boha neznající, nad jeho štěstím a bohatstvím se užasující, po sobě potáhl a čím dál tím víc vnadil, že jsou se mu mnozí poddávali, a aby je spravoval, dobrovolně se ho přidrželi; až potom okolo léta 620, za panování císaře římského *Heraclia* v Konstantinopoli stolicí svou majícího, kterýžto veda válku těžkou a po několik let s králem perským, užíval pomoci lidu nájemného arabského, a konec té války šťastný učiniv, propustil ten lid a žádného žoldu aneb odměny za jích pomoc jim nedal, anobřž je psy jmenovav, tak jako psy odstrčil a od svého vojska odmísil. Z kterýchžto příčin jsouce od něho tak posměšně odbytí a nejvíce že sobě ty země urodné zamilovali, jak se domu dostali, měli vůdce své původy, že se proti císaři zbouřili a postavili a ještě po sobě jiné potáhli, takže jich nemalé vojsko se shledalo. *Male invitar l'asino alle nozze, per che qui paga de le calcagne*, totiž není dobře osla na veselí zváti, platí nohou.

Což vida Mahomet, nemeškal svých praktik, darův, slibův, čárův a jiných zlých prostředkův užívati, až ten lid ponukl, že jej za svého vůdci vystavili a přijali a jeho původem okolní země, jako Syrii, Palestinu, Arabii, sobě podmaňovali, takže jim císař ani potomci jeho odolati nemohli. A tak vždy pomalu se silivše a rostouce, naposledy tak se již velice rozmohli, že těchto časů (buď Bohu žel) je za našimi hřbety, anobřž skoro na hrdle máme a s velikou škodou trpěti a snášeti musíme.

Takové tedy měl štěstí Mahomet a všecka mu vůle, jako by Boží a svatá byla, u toho zhovadilého lidu procházela a platila až do smrti, umřev padoucí nemocí náhle a na takového nešlechetného zlosyna spravedlivým soudem Božím přišlou, jakž *Iohan. de Oppido chroni. Sarracenorum etc.* a jiní svědčí.

Po jeho pak smrti, kdo po něm regiment držel, jaký rod po něm posel a jaké štěstí aneb neštěstí jeho potomkové měli, to viz při historících mnoho o jeho původu a národu vypisujících,

**Mahomet
Herakliovi
císaři ponejprv
odňal a se
zmocnil Syrie,
Palestiny,
Arabie**

**Mahomet
náhle zcepeněl
nemocí pa-
doucí**

jako jsou *Lazarus Sorancius lib. Ottomannus, hist. universale del orig. et impe. di Turchi da Fr. Sansovino, Vasco dia Stanco, Catarina Zenone, Mathaeus Orbatius, Nicol. Secundinus de orig. Turc.*

Figúra tří kněží tureckých s tulbany

Odkudž snadně souditi se může, *chi da gatta nasce, sourizi piglia*, že jakož co se z kočky rodí, myši lapá, tak z toho proklatého plemene lepšíh nežli původ pojítí nemohlo a nepošlo. Avšak *scaeptrum* jeho rodu odňato od Otomana Prvního, krále z národu tureckého, a ti, kteří podnes z jeho přibuzenství jsou, ač se jich na tisíce k tomu přiznává, však nemyslím, aby vskutku byli, u veliké vážnosti sou jmíni a zvláštní barvu zelenou za vlastní mají, kteréž žádný jiný vyššího aneb nižšího stavu nesmí užívati pod pokutou a skutečným trestáním. A ti ještě nejvíce nad Zákonem Mahometovým ruku drží a na větším díle jako nějáci

duchovní a proročtí lidé pošmourný a nábožný život vedou, jakž to příležitostný kontrfekt jích, výš položený, ukazuje.

Potom náboženství své zakládají na dobrých skutcích, v udělování almužny lidem chudým i bohatým, stavením špitálův, hospod, mostův, lázní, meschitův, vody vedením do kašen a studnic k dobrému obecnému etc. Také všelikou účinnost hovadům prokazovanou pokládají býti spasení zaslужitedlnou. Mnohý krmí a chová psy, jiný kočky a jiná zvířata, jiný ptáky etc., vše z almužny. Jiný kupuje ptáky od ptáčníkův a ty z skutku milosrdenství do svobody pouští, aby ulétali, jakž příležitostná figura ukazuje, kteráž se na druhé stránce spatřiti může. ☞

A sumou, co se tak povrchně k oku, na schlouhu a k pochvalě díti může, ničehož toho nezanedbávají. Ale co se tejného lotrovství, vraždy, oklamání, pýchy, nečistoty, lakomství, obžerství a jiných hříchův dotýče, když jích lidé toliko nevidí, oni jích za hříchy nemají, smejšlejíce, že to vše vodou obmyjí a spláknou, když se modlití mají, jakž mnozí z křesťanův říkají: *Peccato celato, mezzo perdonato*, totiž hřích zatajený odpolu jest odpuštěný, však *fan conto senza l'hosto*, zjeví se jim to příliš pozdě, že ve tmě, jakž říkají, bez hospodáře počítali.

O tom mimo svrchu a níže položené *Luigi Bassano de i costumi et modi de la vita de Turchi, Ludovici Vartomanni Bolognese, Marti. a Baumgarten peregrinat., Conradus Leo* a jiní.

Nahoře sem zmínku učinil o mašlaku, o tom tedy něco obšírněji tuto doložím. Dělalí jej z máku zvláštního, kterýž toliko v Kappadocii, *Morea* a v okolní řecké zemi roste a slove latině *opium*. Z toho sbírají v jistém čase mízu aneb šťávu, kteráž z makovičky zelené, když ji zespod toliko po vrchu drobet raní, jako mléko kape, a tu do nějaké nádoby sbírají, a vysušice ji v stínu, syrecků z ní nadělají a potom lidem prodávají.

O mašlaku

Toho užívají netoliko po všem tureckém panství lidé, ale i v Persii, Indii, též v Evropě, Poláci, Bulgaři, Valaši, Uhři a jiní s Turky mezující křesťané. Nebo zakládají sobě na něm mnoho, protože je z myšlení všelijakých vyráží, jako by se ním ožírali, fantazie a sny rozličné působí. Dělá je smělé, totiž po všem těle

☞ Figúra těch, kteříž ptáky kupují a zase je z skutku milosrdného do svobody pouštějí

je zapaluje, jak ho kdo mnoho aneb málo pojednou sní, že třebas sebe nečijí a jako bez smyslu a rozumu, dokud je síla toho mašlachu nemine, bývají, a jest přísloví u nich: Jedl si mašlach, jako by řekl, blázníš, aneb jakž u nás říkají: Jsi ožralý, vyspi se. Pročež když mají na vojnu táhnouti, každý se tím mašlachem opatří přede vším jiným, a to proto, aby jsouc ním zapalený, nebál se nepřítel a nebezpečnství, nýbrž jako vzteklý došel ke všemu, a přišla-li by smrt, aby bez bolesti aneb čitedlnosti umřel, přid pak duše kam přid.

Protož jest nebezpečno s nim zacházeti, aniž se má do života dávat, leč v nesnesitedlné bolesti a dlouhém nespaní, však přidávají doktoři u nás jisté k němu opravy, kteréž jeho moc velikou mírnější činí. Jakož pak i Turci jej s některými věcmi míchají a jedí, však přes to, že mu od mladosti navyklí sou, tak hrubě jim neškodí a téměř pro zdraví zachování bez něho býti

Figúra aneb způsob prodávání mašlachu

nemohou (jakž toho posvědčuje o lidech jemu zvyklých Jeho Milosti Císařské životní doktor, pan *Godefridus Steghius arte medica lib. 14. cap. 1.*), rovně jako u nás kdo ožralství přivykne, častěji se v něm kochá a bez něho zdráv nebývá.

Vypisují o tom mašlachu *Dioscorides* a jiní doktoři lékařští, též historikové *mon. de Villamont lib. 2., Pet. Bellonius obs. lib. 3. cap. 15.*, a jak jej po městech a vesnicích nosí a prodávají, z příležití figúry výš položené znáti se může.

Doložím také krátce o způsobu, jakýž při ženění zachovávají. Předně jest již z nadepsaného nejednoho poznamenání vědomé, že se velmi těžce ženské pohlaví u nich spatřiti, ovšem s nimi mluvíti a seznámiti může. Protož kdo sobě ženu pojíti chce a o některé, že pěkná jest, zprávu má, obchází tak dlouho okolo toho domu, kde ona bydlí, aneb může-li jí co po někom z čeládky

**O tureckém se
namlouvání
k manželství**

vzkázati, aby ji mohl na altáně aneb na půdě u nich bez střechy spatřiti. Nebo tam obyčejně fraucimer u večer pro obcerstvení, modlení aneb tanec beze všech zástěr přes tvář bývají.

Když tehdy svou milenku svrchu na domě spatří, aby tedy dokázal toho, že na ni laskav jest, zdvíhá hlavu a chytí se za kůži na krtánu a udrápne se aneb uřeže, aby se okrvavil, tím chtěje dokázati, že chce jejím otrokem býti až do krve vylítí aneb do smrti (nebo u nich jest největší pokora ta, když jeden druhému se za chlapa ohlašuje a zakazuje). Proti tomu ona, jestliže státi a naň se dívati nepřestane, aneb že svou ruku proti němu políbí, tedy jemu dobrou naději učiní. Potom oba šetří příležitosti tejně sobě vzkazovati, aneb když do lázně neb plakati nad hroby vycházejí, spolu třebas pár slovy aneb návštěvím ledajakýms se ubezpečiti, a to se i v zlých příčinách mezi cizoložnicemi a cizoložníky děje.

Potom vyhledává toho při otci aneb přátelích jejích, kteřížto jestli k tomu povolí, především smlouvají s nim, co jim chce za ni dáti, a často se trefuje, že jak bohatý ženich jest, některý tisíc dukátů dáti musí, takže chudý otec, má-li pěkné dcery, vdáváním se obohatiti může, a dřív nežli dceru od sebe odevzdá, takových peněz dochází. Na ty svatební smlouvy zuví jménem matky nevěsty aneb jejím příbuzné i jiné paní a panny k jistému dni do domu nevěsty, k kterémužto přistrojí ženich pankét od konfektův a rozličných lahodných krmí, ty, jestliže tak možný jest, na stříbrných šálích pěkně s vyšivanými rouchami po pacholátkách a s trubači i muzikou nevěstě do domu odešle a to tam pozvaný fraucimer stráví a poté každá domů odejde.

Nazejtří vrátí se k určité hodině každá k nevěstě a s tou rozličné kratochvíle, zpěvy, muziky, tance až do noci provozují. Poté svlekou nevěstu z šatův a vedou ji do lázně aneb do vany, tu ji myjí a po lázni maží jakýmsi těstem měkkým co masti, *chna* aneb *cna* u nich řečenou, tím jí natírají nehty u nohy i u rukou, paty, kotníky až do kolenou, a to na způsob květů a cugů rozličných, též vlasy na hlavě a cokoli natíráno býti má. Když se potom asi v půl hodině splákne, tedy ona vše co zlato žluté míti

bude, což oni za okrasu velikou mají, a každá žena tak se šlechtiti obyčej mívá a trvá ta barva bez proměny do 3 i 4 nedělí, že se ničímž smýti nemůže. Přitom všechny pozvané palec svůj u pravé ruky sobě také namažou na znamení, že jsou svatebnice a pozvané. Potom vyjdouce z lázně, jsou vesely, jedí a pijí, až kohouti po půlnoci odkokrhají, teprva spat a na odpočinutí se odbírají, a dříve nic.

Nazejtří pak, jakž slunce vzejde, shromáždí se okolo nevěsty a tu rozličně mezi sebou kunštují, všelijaké kratochvíle provozující, až čas přijde, že vyslaný ženichův pro nevěstu před rukama bývá. Nebo toho dne sezve ženich své známé a příbuzné a ti, co nejslavněji mohou, na koních přijedou před jeho dům a tu se ženicha otazují, chce-li, aby pro nevěstu jeli a jemu ji přivedli. Začež on jich prosí a nejbližšího svého přítele za vůdce a družbu nařídí. Poté po páru s triumfem jedou a pro nevěstu koně s sebou vedou, též mezky a osly pro truhly a věci nevěstiny. Před dům nevěsty když přijedou, ssedne družba z koně a žádá, aby mu nevěstu vydali, jehož však dříve, nežli dary ženám odvede, do domu nepustí. Což když vykoná, nevěstu mu odevzdají, kterouž on z domu vede a na kůň vsadí, okolo níž na bidlách firhaňky čtyři mládenci nesou a ji všecku i s koněm pod sedlo přikryjí, že ji žádný na ulici viděti nemůže. Za ní jedou všechny ženy pozvané a zpívají po ulici hlasem až k domu ženicha, před kterýmžto ssedají z koní a postavují se řadem vůkol domu a ženicha přede dveřmi stojícího a jim za přátelství prokázané děkujícího. Zatím jde proti nevěstě některý kročeť a jí z koně dolů pomáhá a podlé sebe mezi dvěře všecku zakrytou postavuje, až by hosté se pryč rozjeli, kdež oni, jakž dary ženichovi na medenici, kteráž vedlé něho stojí, odevzdaří, dlouho se nemeškají. A tu jest veselí konec, ženich s nevěstou do domu se vede a jí v správu manželskou přijímá, kterážto musí s jinými kuběnamy jeho, jíchž může každý, jak mnoho chce, chovati, vše zavděk přijíti a nad jiné se nevypínati.

Nebo byť byla dcera císaře tureckého, bude rovná jiným jeho ženinám a musí [se] s nimi srovnati. A zase, když se muži znelíbí, od něho se odebrati musí a za jiného se vdáti může, neb

jest u nich nestálá mysl. Však jestliže bez viny, totiž že se cizoložstva a nějakého neposlušenství nedopustila, tedy muž ji tak snadně odbyti nemůže, a zvláště jest-li bohatá. Pakli ji vždy muž nechce mítí, však ji neodbude dříve, než až jí její věci, které s sebou přivezla, navrátí, což také tehdáž muž vydati povinen jest. Když ženě své v čas výroční k modlitbám ani k hrobům na plakání mrtvých příbuzných a pro některé jiné výminky vycházeti zbraňuje, a ona z těch příčin s nim rozloučena býti žádá a právo má. Sic z chudších manželů, když se kdo cizoložstva dopustí, obžaluje muž ženu a žena muže u soudce, jež *cady* jmenují, ten je ztrestati dá tímto způsobem, jež figúra ukazuje.

Figúra, jakým způsobem trestá muže,
který se cizoložstva dopustí

Tato figúra znamená, kterak muže cizoložníka zpátkem tváří po ocasu hovada vsadí a žaludek dobytčí nevymytý na hlavu

mu naruby obrácený překlopí, místo uzdy ocas do rukou dají a tak jej po městě vodí.

Týmž způsobem ženu: té otočí střeva okolo hlavy, jako by klobásy byly, a podobnou měrou zpátkem posazenou po městě vodí, z ní posměchy a divadlo mají, jakž z figury na druhé stránce přiložené poznati se může. ☞

☞ Figura, kterák trestají ženy, když se cizoložstva dopustí

Jestliže se pak krádeže aneb nějakého jiného výstupku dopustí, tu povolaje soudce a vyslyšíc žalobu proti ní, a jak za spravedlivé uzná, kolik ran a bití karabáčem vytrpěti by měla, tolik vypoví, a hned přede všemi na soudu při přítomnosti své poručí ji některým svým sluhám vzíti a hotovými zaplatiti, což oni *carabazzada* jmenují. O čemž viz obšírněji *Anton. Menavio hist. Tur.* a napřed položené autory.

Na takové trestání aby se jeden každý podívati mohl, dal sem je tuto též v figůře postaviti.

Figůra, jakým způsobem trestí ženu, když se krádeže dopustí

Kapitola XXV.

Sumovní vypsání země mouřeninské, jináč abissinské

V první knize, kdež sem rozdílých národův náboženství, v městě Jeruzalémě při hrobu Božím vykonávané, vypisoval, pomínul jsem o Abissiních psáti, protože sem je až k této kapitole poodložil, výš pak proto, že při zemi Egyptu leží, zmínka o nich učiněna býti musila. Ale tuto již zcela o tom národu a zemi v kapitole této vypisovati sem umínil.

Země mouřeninská od starodávna slove latině *Aethiopia*, nyní obyčejně *Abissina*, a národ ten *Aethiopes* aneb *Abissini*, totiž mouřeninové, kteříž od velikého horka nejčernější a nejopálenější mimo jiné lidi na světě jsou.

Leží ta země v Africe a mezuje k straně východní od začátku bran moře Červeného při *Oceanu* až k *Suaquem*, městu tureckému k Egyptu náležejícímu, však tu toliko jediný port *Ercoco* řečený drží, ostatní někteří králové mouřeninští a pohanští, však na díle Turku poddaní, v své moci mají a Turci před padesáti lety některé jejich porty opanovali. K straně půlnoční leží Egypt a *Nubia* poušť, k straně polední moře *Oceanus*, však nedochází moře, ale leží mezitím několikrát království svobodná, jako *Mon hemuge*, *Adel* etc. K straně západní pouště a hory Afriky, k té straně *Libyae*. *Damianus a Goes*.

Někteří historikové, jako *Horat. Malaguccius, Marc. Ant. Sabellicus* a jiní vyčítají do 60 království, nad nimiž **Šedesátero království má král abissinský** že by měl král abissinský panovati, a za nejmněšího na světě jej pokládají, což však těchto časův, když tam Španielové dojíždějí a handlují, jináče se nachází, že toliko země hořejší *Aethiopie* jemu náleží a vůkolí do 4 000 mil prostředních českých obsahují. *Edoard Lopez c. 10. descr. Congo.*

Však nicméně král ten přece tím titulem, jakéhož před lety, pokudž všecky v něm obsažené země držel, užíval, se chlubil a píše; nejprvé jméno křtěné napřed postavuje, potom slovo od slova takto: Když sem království a *scaeptrum* přijal, vzal sem jméno David, jsa od Boha milovaný, sloupem víry, z pokolení Júdova, syn Davida, syn Šalomouna, syn sloupu Sionu z semene Jákoba, syn z rukou Marie, syn *Nahu* přirozeným zplozením, císař vyšší i nižší mouroňenské země, mnohých velikých království král, *Noa, Caffate, Fastigar, Angote, Breu, Baaliganze, Adea, Vangue, Goiame*, kdež se *Nilus* začíná, *Amara, Baguamedri, Ambea, Vagne, Tigremahon, Sabaim*, odkudž posla královna *Sába, Barnagages*, naposledy pán až do Nubie k samému Egyptu a jiných mnohých zemí, kterýchž tuto nepočítám etc. Až potud titul jeho.

Ta země jest urodná, žita, ječmene, pšenice, vaření rozličného, ovoce, pomorančí, citronů, limounů etc., medu, cukru hojnost a dostatek se v ní rodí, vaří pivo z ječmene, víno mají, však musí míti na ně od císaře dovolení. Zvířat, slonů, koní, mezků, jelenů a jiných pitomých i divokých hovad, zlata, stříbra, mědi, železa a jiných kovů, toho všeho dostatek u nich jest. Ale neumějí s tím zacházeti, aniž takových příprav k dobývání a šmelcování nemají jako u nás, pročez všecko povrchně a odpolu vyhledávají a dělají, ano tak hloupí jsou, že neumějí ptáků lapati a ryb loviti, než co zastřelí a rukama polapí, to jest jejich. *Thomas Iunta, Paulus Polus.*

Daně a platy králi svému dávají z užitku země, jak jim co kde přináší, kde zlato mají, dávají zlato, kde pastvy a lesy pro dobytek, tu dobytek, kde sůl, tu sůl, a tak dále o jiných zrostech

zemských, a není žádný, bohatý ani chudý, veliký aneb malý osvobozený, každý jest *immediate* císaři poddán. Není tam stavů vyšších aneb nižších, všickni jsou sobě rovni v poslušnosti a poddanosti a není žádného rozdílu osob, kromě úřady, a k těm přicházejí skrze hrdinské činy a vzácné služby králům prokazované.

Dvoje léto a dvojí zimu mají, kteréžto ne zimou aneb teplem rozeznávají, ale samými průškami a jasným časem. Povětrí a krupobití, kteréž by škodilo na urodách, tam nebývá, však naproti tomu mívají tam kobylinky veliké a v tak velikém množství, že celé krajiny vyžírají a v tak velikých houfích létají, že když se usadí, na několik milí zemi přikryjí a osadí, od níž každého roku znamenitou škodu snášejí.

**Dvoje léto,
dvoje zima**

Mince žádné nemají a rázu žádného na zlato aneb stříbro nebíjí, toliko kusů zlata čtverhranných na loty víc neb méně užívají.

Země jest prostředně lidná, měst malo mají a ta všecka nehražená jsou jako vesnice, jíchž tam mnoho jest; největší město okolo 2 000 domův má a ti jsou prostě staveni, než kostelův slavných, velikých a nákladně stavených jak na vrších, tak i v udolích veliké množství jest a dělí se na kláštery, fary i kaply jako u nás. A mají-li u nás duchody a platy nadané, mají u nich ještě větší. A mnichů, řehol mnoho tisíc, kteříž nad sebou nejvyššího biskupa mají, *abna* řečeného, tím se spravují a ten vším jako papež vládne.

Nejvíce lidu se drží a nachází při dvoře císaře, aneb, jakž jej obyčejně nazývají, *praesbyter Iohannes*, totiž kněz Jan, kterýž vždycky pod stany bydlí a všecken jeho dvůr s nim, takže několik mil v okršlku obsahují. Placy, ulice a jiné věci pro obecní potřeby všecky tak pořádně se nacházejí, že každý z nich, jako by v městě bylo, ví, kde co najíti, ačkoli často z místa na místo kněz Jan s dvorem se hýbá a s nim všickni se stěhují, však tomu již zvykli, nic jim stízně není a dobrému řádu nepřekáží. Hned vše postaví jako na předešlém místě, z kterého se stěhovali, nejináč nežli jako ležení vojenské, na velbloudích a mezcích přenášejí

stany a své hospodářství, jichž do 50 000 pokládají, kromě koní, kterýchž hrubě šetří pro potřebu v čas války.

Když se hnouti má, vyše napřed stan svůj jeden hedbávný bílý na znamení, že se tu osaditi míní, a tu se hned všecko k tomu místu stěhuje, však každý ví, jak daleko od vůkolí stanu, takže v brzkých dnech tábor osadí.

Potom když se sám na cestu vypraví, tu hned napřed jedou oficirové jeho dvorští a pokaždé o polednách a k večeru, kde by stavuňk míti měl, zastavují se a jeho, až přijede, očekávají (neb někdy 5, 6 i více dní cesty daleko se stěhuje), až k tomu bílému stanu přijíždějí, tu stany ostatní knížete svého rozbijí, pro kněžnu, pro přední oficíry, pro kostel, kuchyni, *quarderobu* a jiné dvorské potřeby, a každé stany, jak kteří k sobě přináležejí, pospolu přistaví a čalouny rozličnými z bavlny aneb hedbáví jako zdí obtáhnou a obmezí, vůkol pak všeho dvoru plot z dříví opletou aneb koberci obtáhnou na míli i dáleji.

Poté nesou na hlavách lidé, jichž několik tisíc bývá, šaty, cejgy, klénoty, zlato a jiné drahé věci v košících na zámky zamčených, při těch jest nařízená *quardie*, a komu nenáleží, žádný se k tomu houfu, jako i k prvnímu, přimísiti nesmí pod hrdlem.

Za nimi v některé míli jede na koni aneb na bílém mezku kníže, zlatou korunu na hlavě maje a kříž zlatý v rukou, za firhaňky pěknými. Tak podobně také kněžna, kteréž žádný, leč třikrát v roce na slavnosti, viděti nemůže. Před nimi vedou mnoho pěkně připravených koní a mezků, mnoho jede panův a rad tejných, kněží a co jiných jemu a kněžně přísluhujících edelknabův a panen. Však z těch ho žádný nemůže viděti nežli koliks málo osob, kteří s nim za firhaňkem jeho jdou, nebo ani ti, kteří firhaňky nesou, ho viděti nemohou. *Quardie* pak některý tisíc osob vůkol na míli jedou po houfích a žádnému blízko k tomu houfu knížecímu přiblížiti se nedají.

Sumou u veliké slávě a cti jest mezi tím nebohým lidem, nemění tolikéž moc svou nad nimi má, nebo tak jsou jemu poddáni, by komu třebas kázal, aby se sám zahubil, tedy na pouhý rozkaz jeho neobmešká toho učiniti, a tak veliký pán jako

chudý v jeho moci jest a v ničemž se mu protiviti nesmí, nýbrž jako Boha ho poslouchají a spíše přísahu pod jeho jménem nežli Božím vyplní. Šířeji o jeho řádu a obyčejí při dvoře a správě neb regimentu a jiných věcech vypisovati bylo by dlouho. Ale poněvadž již má cesta k konci svému pospíchá, také takové šíře ukrátím a jen toliko o tom dvěm, totiž o hoře divné a náboženství jích, doložím.

Jest hora v jeho zemi v krajině *Angota* řečené, kteráž má vůkolí některý den cesty ze všech stran skalí na způsob zdí vysokých nepřístupné, toliko po třech cestách nebezpečných, branami a strážnými osazených a upevněných, tam vjíti se může. Jsou nahoře městečka, vesnice, potoky, lesové a jiní vrchové a údolí a všecky sumou příležitosti k životu vezdejšímu potřebné.

Na té hoře pro její bezpečnost všickni synové a krevní přátelé knížete bydleti, a pokud jsou živi, zůstávají musejí. Tam se spolu cvičí ve všem dobrém, tak aby, když by kníže umřel, z nich někdo k regimentu hoditi se mohl, a tu nešetří toho, buď on synem aneb vnukem a jiným příbuzným knížete, když toliko jest z rodu toho a ctnostným, toho od země vyslaní odtud vyzdvihnou a za pána volí. A tou příčinou to království od mnoha set let při pokojném spravování zůstává, jeden přítel druhému nepřekáží, lidu po sobě nepotahuje, o bezhrdlí a korunu druhého nestojí a tak mnohému krveprolití lidu i příbuzných, zhoubě země se uchází.

Tam pak na té hoře se žení a vdávají a své vychování poctivé i zvůli mají, takže ačkoli hlídání bývají a dolů nikam nemohou, však nikoli se odtud sami od sebe nehýbají, aniž se zdráhají tam pospolu ve vši radosti a rozkoši přebývati. Nicméně, aby vždy větší bezpečnost stolice královské byla, přes to všecko jest jakési údolí na též hoře, do něhož jediný přístup se nachází, tam sou palácové a vesnice některé a všecky jako na vši hůře příležitosti, tu nejbližší k koruně krevní přátely chovají a jích z toho údolí mezi jiné nepouštějí, takže se není obávati, aby, ušel-li by který z něho, z druhého pasu hory ujíti mohl.

Hora, na níž dědicové abissinští vždycky zůstávají a odtud povolání sebe k regimentu očekávají musejí

Nahoře při vypsání země arabské zmínku jsem učinil toho, že mouřeninové, kteříž pod knězem Janem jsou, po dnešní den o tom vypravují, kterak by královna z Sáby, kteráž králi Šalomounovi dary přinesla, slouti měla *Merquerta* a že od krále obtěžkána byla a syna z něho porodila Mejlecha jménem, kterýž v mouřeninské zemi po smrti královny, matere své, kraloval a potomky krále těch zemí až posavád zanechal, jakž z napřed psaného titule, kterýmž se chlubí, znáti se může. Protož od té doby zachovávají obřízku a obřezují netoliko pacholíky, ale i děvečky, čehož však židé nečinili, avšak obřízku na ten čas nedrží za potřebnou, aby opuštěna býti nemohla, nežli z obyčeje, jakožto věc starodávního tajemství plnou.

Královna z Sáby

Víru křesťanskou, praví, že přijali skrze kázání svatého Matouše, jakž jim toho nasvědčuje *Dorotheus synopsis*. A protož za křesťany se vydávají, však křest dvojí mají, totiž křest vodou a křest ohně, ješto proti tomu čteme v Skutcích apoštolských v kapitole 8., že svatý Filip apoštol komorníka *Candaces*, královny mouřeninské, ne ohněm, ale vodou pokřtil. Ale oni původ čtení svatého Matouše v 3. kapitole berou, kdež mluvení svatého Jana Křtitele přivozuje. On, prý, křtíti bude ohněm a Duchem svatým. Item z Skutkův apoštolských v kapitole první: „Jan křtil vodou, vy pak Duchem svatým pokřtěni budete.“ Kteréžto řeči o Kristu Pánu mluvené byly míněním takovým, že on sám bez přičinění lidského křtíti bude Duchem svatým, ohněm pravým, srdce a mysl lidskou zapalujícím. Což také na den Letnic, když Duch svatý v ohnivých jazycích na apoštolu sstoupil, se viditedlně naplnilo a podnes u vnitřnostech vroucností k Bohu v poznání víry pravé, lásky a naděje etc. rozněcujíc to své svaté dílo koná.

Víru křesťanskou přijali od sv. Matouše. Křest mají dvojí

Způsob pak ohnivého křtu takový zachovávají: mají olej *achalecinte* řečený, v tom omačují rafiji, a nakladouce na to kadidla, zapalují a nechávají některé krůpěje dolů spadnouti, kteréž kůži zaškvrknou a přece jakéhosi znamení na jích černé kůži nechají, což potřikráte

ve jméno Trojice svaté opětují. Nejedí také žádných pokrmův židům v Starém zákoně zapověděných a světi sobotu jako židé místo neděle křesťanské.

Vodou křtí děti, když jsou 40 dní stáří, avšak každého roku, dokud živi jsou, křest opětují na jistý den, kdežto v každé krajině rybníky k tomu připravené mají, a tu se shromáždíc lidu množství, donaha se svléci musejí a do vody vstupují, kdež je kněz znovu křtí s jistými ceremoniemi, což i kníže jejich se vším svým dvorem, v místě zvláštním, firhaňky zastřeném, zachovává.

Vodní křest

O Duchu svatém velice bloudí, nevěříce, aby pocházel od Syna, než toliko od Otce. Svátostí pod obojí posluhují. O birmování, posledním mazání nic nedrží.

Svátostí pod obojí užívají

Způsob oddávání takový mají: před domem ženicha, a kdo chce, před kostelem aneb v kostele postaví lůže firhaňky obestřené, kdež se ženích s nevěstou posadí. Potom přichází kněz, zpívá Alleluia a některé jiné verše a po dokonání zpěvu ustríhne ženichovi drobet vlasů z hlavy a nevěstě též a ženichovy, omočíc je v medu a víně, posadí na místo vystřížené nevěstě na hlavu a zase nevěstiny ženichovi; poté jim oběma pokropí hlavy vodou vonnou a svčenu a odtud se domu s veselím a radostí doprovázejí. Rozloučení dovolují z ledajakýchs špatných příčin, když toliko uloženou sumu manželé složí.

Manželství jejich způsob

Kněžím manželstvo dovolují, jakož pak i patriarchové jejich někteří manželky mívali, však způsobem řekův, umřeli jim manželka, tedy druhé nepojímají.

V jiných artikulích víry na větším díle s řeky drží a též učení mají. Kdo více o tom národu věděti chce, ten sobě může čísti *don Franc. Alvarez viag. nell Etiopia, Ludov. Rom. navig. Aethiopiae.*

Kapitola XXVI.

O plavení se zpátkem z Alexandrie do Benátek

Dne jedenáctého měsíce listopadu, ve středu na den svatého Martina, vzkázal nám ráno patron náve Balbiány, abychom k večeru časně do náve přišli a ve dne naše věci snésti dali, protože hotovili sme se na cestu profanty sobě kupovati. Zvláště těch gazelů, zvířat, o nichž sem nahoře zmínku učinil, sami naživě koupivše je zařezali, z kůže vytáhli a rozsekali a nasolivše do tunek kladli a tak se jimi a vodou čerstvou do soudků zásobiti hleděli.

A z toho ze všeho, jako i z papouškův, z mořských koček a některých jiných věcí, musili jsme při portu Turkům a židům zvláštní clo platiti.

Rozžehnavše se s panem *viceconsulem* a zaplativše, co sme protrávili, s chvátáním sme k návi pospíchali, radujíce se, že se zase do milé naší vlasti bráti máme, a bylo okolo nešporu, když sme k návi přistavili na lodce malé.

Tu nám patron místo k lihání velmi chatrné podlé *tymonu*, kde nemocní marináři obyčejně líhají, ukázal, kterémuž jsme velmi nerádi byli, avšak zavděk přijíti jsme musili. Byli bychom rádi s soldáty, s kterýmiž jsme do země Svaté jeli, zavděk přijali a frejmarčili, takovou, hle, tehdáž volnost sme měli.

Po malé chvíli přijelo na jedné lodi několik Turkův k naší návi a do ní vlezli, patron je uctivě přivítal. Ti jistí Turci přehledávali všechny věci po všech půdách, zdali by co zapověděného pryč vzeťti shledali, pročež by ty věci nám obstavili a k přejetí jich uvedli; slovou ti jistí celní a úředníci *la circa*.

Když se dosti na návi naštárali, zasadili se za tabuli (kterouž pro ně vedle obyčeje patron plnou konfektův na šálích a s vínem ve dčbáních připravil) a tu dobře svá volata špihovali, až čas svůj viděli, rozžehnali se s patronem, štěstí jemu vinšující, jinam odtud návi jiných ještě několik slíditi se odebrali. Nebo jak naše, tak některé jiné náve odtud pospíchaly za příčinou obyčeje, kterýž se zachovává v Alexandrii, jmenovitě, že která náve neodtrhne do patnáctého dne měsíce listopadu, již potom musí přes zimu v portu zůstatí a na jaro očekávati, snad že by pro bouře, kteréž po tom času jisté na moři bývají, také jisté zahynutí přicházelo.

Dvanáctého dne, to bylo ve čtvrtek po svatém Martině, očekávající na dobrý a příhodný vítr v portu, jeho jsme se dočkati nemohli, takže naposledy patron byl přinucen, chtěl-li jest na vysoké moře vyjeti, do dvanácti lodí zjednati, na nichž lidé vesly za provazy přivázanou návi naší z portu táhli a ji sotva vytáhli. Což když se stalo, hned počal větrík mírný a nám k cestě sloužící váti, proti němuž patron poručil plachty spustiti a roztáhnouti, a to se dalo okolo jedné hodiny po poledni, že jsme se tím způsobem dosti dobře od Egypta odbírali a ve třech hodinách Alexandrii z očí ztratili.

Trval pak ten dobrý vítr celý den a noc, až i na druhý den, to jest třináctého dne téhož měsíce i noci následující, takže jsme nic jiného neviděli nežli moře a nebe, však dosti veselí byli pro tovaryšstvo dvou jiných návi, kteréž s námi z Alexandrie vyjely, jedna sloula *Balbiana Nova* a druhá *Vidaleta*, a přesto jedna turecká, kteráž do Konstantinopole jeti se strojila, a všechny byly na větším díle kořením naladované.

Čtrnáctého dne téhož měsíce ráno obrátil se vítr a vál nám stranou, pročež musili sme lavirovati a šnejdrem s naváženou lodí na jednu stranu jeti, což trvalo až do noci, poté se utišil.

Patnáctého dne dvě hodiny přede dnem strhl se veliký vítr, až sme musili všechny plachty krom jedné spustiti, a přece sme přes ten den a noc následující dosti prudce jeli.

Šestnáctého dne téhož měsíce měli sme zas dobrý vítr, ten byl opět celý den a noc, k večeru před slunce západem viděli jsme zdaleka jako skrže mhu nějaké vrchy a hory, o nichž soudili, že země Kandie býti musily, a protože se jak patron, tak marináři vespolek zradovali a my nadto výše, že sme již zase nejprvé zemi křesťanskou spatřili a z těch barbarských a hovadných krajín od Pána Boha vysvobozeni byli. A bylo všem ku podivu, že jsme tu cestu v tom čase podzimku tak šťastně a brzo vykonali. Nebo z nich toho, aby se jim kdy to tak trefilo, žádný nepamatoval, nýbrž obyčejně že musili přinejmenším 30, někdy 40 i více dní cesty míti a častokrát konce ostrova, leč až zjara, dojeti nemohli.

Dne sedmnáctého žádného sme téměř větru neměli, který by nám na naší cestě prospěšný byl. Moře také ještě od předešlého větru zbouřené bylo, po kterémž vždy plavice se, tak jsme s návi naší velice zmítáni byli, že mnozí z nás velikého nechuťenství žaludka pociťovati musili.

Dne osmnáctého opět na moři bylo ticho a vlny mořské byly se upokojily. Toho utišení příčinou skoro ten den na jednom místě státi jsme musili. Než před večerem potom počal libý větříček váti, takže jsme naší cesty dobře tolik urazili, co sme jí předtím obmeškali, a ten větřík trval nám tu celou noc.

Dne devatenáctého ještě tentýž vítr přece nám sloužil, však toliko až do snídání, potom utichl, pročez sme my opět ostattek toho dne cesty své skoro nic neujeli. Sic ostrov Kandii sme vždycky před sebou viděli, ale však k němu přijeti nemohli.

Dne dvacátého po půlnoci počal váti neveliký větřík, však jakž den byl, zase utichl, až potom teprv k samému večeru zase se obnovil, kterýž my rádi majíce, vždy jsme ním drobet pojižděli, ale k ostrovu sme nijakž dostačiti nemohli.

Dne dvacátého prvního na ráno strhl se veliký a prudký vítr od půlnoci, právě proti nám vějící, a ten nás podál zpátkem zahnal, o polednách však zase se nám v dobrý vítr obrátil, takže jsme se již k ostrovu Kandii připravili a do portu vjeli, kdežto se

dostavše, Pánu Bohu sme z té šťastné a brzké cesty čest a chválu srdečnou vzdávali, za jiné u sebe nemajíce, než že jsouce již v křesťanské zemi, jsme jako doma. A vtom náve *Vidaleta*, kteráž byla s námi od alexandrinského portu vyjela a kterouž sme byli před některým dnem z očí ztratili a ji více neviděli, tatáž asi po hodině za námi do téhož portu přijela. Zatím po malé chvíli opět jeden šif benátský jménem *Barton*, kterýž se z ostrovu Kýpru plavil, k nám tolikéž do portu vtrhl, kterýžto šif i ta náve příčinou zlých větrův se do toho portu sehnaly.

Dne dvacátého druhého náve *Balbiana Nova*, kteráž před naší návi výskok míti chtěla a již před námi o den cesty napřed byla, již vítr zase zpátkem zahnal, ta spolu s jinou návi benátskou, jménem *Liona*, z Tripoli zase zpátkem k Benátkům jedoucí, k nám se do téhož portu dostala.

Na té návi *Liona* mimo naší naději našli jsme našeho tovaryše poutníka, pana Antonia Donáta, jenž byl od nás v Jeruzalémě před sebe jinou cestu vzal, o níž napřed oznámeno; ten nás a my jeho s radostí jsme uhlédali. Anobřž na žádost jeho (nebo velmi rád s námi na naší návi do Benátek se doplaviti chtěl) to jsme mu objednali, že jest se k nám přestěhoval a s námi v tovaryšstvu až do Benátek jel, vypravujíc nám, že jakž jsou z Tripoli vyjeli, čtyřeceti dní na moři byli, než sou k ostrovu Kandii přijeli, a jest téměř jedna a táž rovnost cesty, jakž oni vyjeli z Tripoli a my z Alexandrie.

Za těmi návema také připravil se k nám do téhož portu jeden šif francouzský z Marsilie, jménem *Sieta*, ten se strojil do Alexandrie, a tak nás tu patery ti zlí větrové do jednoho a téhož portu vehnali, kdež jsme za několik dní zůstávali, majíce náve na kotvy zavěšené, a příhodných větrů očekávati musili.

Port ten jest port divný a velmi nebezpečno do něho vjížděti i zase ven vyjížděti. Nebo jest velikým skalím a vrchy obmezený, a kudy se do něho vjíždí, tu jest uzičko a sumou takový jest, jako by hned naschvál byl k tomu udělán, a jest hrubý jako nějaké neveliké jezero. Když moře jest zbouřené, tedy v tom portu jest vždycky ticho, a to proto, že leží mezi vrchy a větrové do něho nemohou.

Při tom portu není žádného městečka, ani vsi, ani jakých domečků, a protože také tu se nic koupiti nenajde, z jakéž příčiny my sme se tu hubeně stravovali, kdyžto nám odnikudž nic nebylo přinášino, a musili sme tu s velikou naší teskností od 21. dne měsíce listopadu až do 7. dne prasinca na lepší vítr očekávati, nebo pro zlé větry, kteříž ustavičně od západu váli, dále sme se plaviti nemohli. Na mne pak právě toho času Pán Bůh zimnici těžkou dopustiti ráčil, kteráž mne velice trápila, proti níž nebylo lze v návi pohodlí nějakého užiti. A protože mi moji spolutovaryši netušili, abych měl do Benátek zaživa dojeti.

Dne 7. měsíce prasinca, to bylo v pondělí po svatém Mikuláši, patron náš vida, ano vál dobrý vítr k naší cestě, protože ráno hned okolo snídání poručil pacholkům z moře kotve vytáhnouti a přední plachty roztáhnouti a k přednímu konci náve velikou barku na provaz přivěsiti a marinářským pacholkům ven z portu návi vesly táhnouti, odkudž když sme vytrhli na veliké moře, tedy patron poručil roztáhnouti všecy plachty, a takž sme se dobrým větrem ten celý den plavili a vždy po pravé ruce ostrov Kandii viděli. Ten vítr dobrý trval nám celou noc až do rána.

Dne 8. téhož měsíce, v outerý, den Početí Panny Marie, ráno vítr se utišil, potom však okolo snídání zase pomalu váti počal a v tom rovně již sme byli ostrov Kandii z očí našich ztratili a žádné země více neviděli než toliko nebe a moře.

**Nebezpeč-
ství naše na
velikém moři
k veliké bázni
a strachu nám
všechněm bylo**

Když se pak přiblížilo k večeru a bylo okolo hodiny na noc, tedy v nenadále rychle strhlo se tak hrozné a strašlivé povětrí, déšť, blýskání, hřímání a hromobití a k tomu vítr přeukrutný nás přikváčil, že marináři naši s velikou nesnází, bázní a strachem sotva sou velikou plachtu dolů spustili, a byt se zajisté byli o malou chvílku obmeškali, byla by se asi náve převrhla. Nebo jistě byla taková hrozná bouře, až náve praštěla, jako by se hned na kusy roztrískati měla, vlny mořské tolikéž se vyrážely až nahoru do náve, takže sme my shůry i zdůli na větším díle všickni naskrze promokli. Patron s svými pomocníky a pacholky marinářskými s velikým křikem semotam z jedné podlahy na druhou běhali a provazy, jedním

sem, druhým tam táhali, aby se návi škoda nestala a s námi snad utonouti nemusila. Ta bouře tak trvala za dobré dvě hodiny a zahнала naši návi daleko cestou nalevo k Barbarii, potom se pomalu ten vítr, déšť i blýskání tišilo, avšak do konce se až do rána nespokojilo. Mezitím moře od pohnutí z toho větru přece se celou noc bouřilo a návi naší ustavičně semotam zmítalo a nám všem naporád velikou nelibost v mysli i v žaludku působilo.

Dne devátého téhož měsíce neměli sme sumou žádného větru, však moře přece se ještě pomalu pohybovalo a ještě do konce bylo spokojilo, pročež sme my s návi na jednom místě stáli a tu se houpati musili, zatím marináři naší v návi neřády, jíchž se v té bouři převracováním a něco rozrážení nadělalo, zase sklízeli, též vodu, kteráž byla napršela a do náve vlny vrážely, vylévali. Až potom okolo poledne, když počal zase větríček váti, tedy patron rozkázal plachty roztáhnouti, a takž sme se pomalu plavili cestou svou ten celý den i noc.

Dne 10. ráno vítr vál jednák sem, jednák tam, takže sme my cesty naší málo urazili, než o polednách vítr se zase polepšil, jímž jsme jeli až k samému večeru, potom se vždy víc a víc silil a moře pomalu se též zdvíhati a bouřiti počalo, takže okolo druhé hodiny na noc stala se opět veliká bouře, takže sme všechny plachty dolů spustiti musili, a ta trvala (ač o polovici tak veliká nebyla jako první) přes tu celou noc až do svítání, kteráž nás podobně jako onano dosti daleko nalevo zahнала.

Dne 11., když slunce vycházelo a vítr i bouře se pomalu ukládali a na moři ticho býti počalo, tedy patron poručil zase plachty natáhnouti. A takž tichým větríčkem sme se zase plavili. O nešporích zas počal váti tužší vítr, kterýmž jsme ostatek toho dne i přes celou noc dobře cesty urazili, a to, co sme stranou zajížďeti musili, zase sobě nahradili.

Dne 12. ráno vítr se upokojil a my prohlédše z návi po pravé straně velmi zdaleka spatřili sme hory a vrchy od země řecké, kteréž se jmenují *Morea* aneb *Peloponesus*, o níchž jest v prvním dílu zmínka.

O polednách vítr se zase zdvíhati a příkře váti počal tak, jako by bouře býti chtěla, k nešporům vítr čím dál tím víc a víc se

rozmáhal a moře bouřil. Vtom patron poručil spustiti všechny plachty a my se Pánu Bohu poručili, nebo se velmi zamrakovalo a nebeská obloha černými oblaky se povlačovala a pomalu přeti počalo, odkudž potom k večeru veliká bouře povstala, ale však dlouho netrvala, pročez té noci daleko sme cesty neujeli.

Dne 13. téhož měsíce prasince, v neděli po Početí Panny Marie, ke dni vítr se opět bouřil a ten celý den i noc tuze vál. V těch místech po stranách viděli sme ostrůvky v moři ležící, o kterýchž již napřed v prvním dílu zmínka a jich vypsání jest.

Dne 14. týž vítr přece trval, však ne tak příliš prudce vál, jimž jsme naší cestou pomalu vždy jeli, než se mnou se mezitím nejhůře dalo. Nebo sem byl převelice mdlý a nemocný, protože mne zimnice má ukrutně trápila, takže sem každé hodiny smrti na sebe očekával a naděje žádné o mém do vlasti své se zase navrácení neměl. Nicméně jiným všem také v návi se stejskalo a všickni společně žádostivi sme byli k ostrovu Zante přistaviti, nebo sme již ani vody čerstvé, ani profiantův neměli, ale větrové nám na překážku byli. Ten vítr sloužil nám až do nešporu, potom zase se utišil.

O půlnoci opět se strhl vítr a ten dosti prudce vál a trval až do rána.

Dne 15. ráno uhlédali sme zdaleka ostrov Zante před námi, nad čímž sme se velmi zradovali, domnívajíce se, že k němu přistavíme, ale že vítr nám byl odporný, nikoli sme k němu připlouti nemohli, jakžkoli sme o to přes celý den pracovali a se všelijak snažovali, však ani do rána nás to nepotkalo.

Dne 16. týž vítr ještě přece trval, patron náve vida, že svůj čas tu maří a obmeškává, rozkázal plachty vytáhnouti, kteréž předtim byl dal spustiti, a takž tím větrem postranním, kterýžto návu z jedné strany nahýbal, až se mohlo rukou z náve vody z moře dosáhnouti, a od ostrovu Zante mimo naší vůli pryč bráti sme se musili a velikou nouzi pro nedostatek profiantů a vody čerstvé snášeli, a tak ten den se plavíce po pravé ruce sme vždy zdaleka ostrov Zante až do noci viděli.

Dne 17. před svitáním počal váti dobrý vítr a k naší cestě velmi příhodný, jímž jsme dosti dobře ujížděli, před večerem

potom zahlédli jsme před sebou opodál hory a vrchy od ostrovu Korfu, a tak ten vítr trval nám za ostatek toho dne, ano i přes celou noc.

Dne 18. přede dnem žádného větru nebylo, po němž ohlédá-jíce se po pravé straně ostrov Korfu jsme viděli, ale okolo poled-ne zase počal váti vítr dosti příjemný a dobrý. Potom my plavíce se poznenáhlu ostrov Korfu jsme minuli. K večeru pak zas jsme jej z očí ztratili, než po pravé ruce viděli jsme kraj země, kteráž slove *Albania*. Dále naše plavení bylo tu celou noc.

Dne 19. opět příhodný a jistě plavení našemu prospěšný vítr jsme měli a zemi *Albaniam* jednoduše sobě po pravé straně vi-děli, od kteréžto také potom nedaleko jsme byli. Zase však k ve-čer, když se již připozdívalo a den se nachyloval, vítr se mocnil a moře nepokojilo, takže asi okolo půldruhé hodiny na noc veli-ce hrubě se počínalo blejskati a hrozné povětrí býti, pročež náš patron rychle rozkázal plachty dolů spustiti a je v chundel svi-nouti. Mezitím moře se všecko zdvíhlo a vydulo, vlny též velmi veliké vzhůru k nebi sebou zmítaly. Opět po malé chvíli náram-ný příval z oblakův se dolů do moře lil, takže se zdálo nejinák, než že moře vzhůru do oblaků vstupuje a oblakové tolikéž do moře padají, aneb jako by se jedno s druhým smísiti mělo. Tako-vá zajisté bouře, hluk, hrůza a strach na tom moři byl, že téměř (jak říkáme) soudného dne dosti bylo. Myť sme jináč nemyslili, než že již tu všickni utoneme a zhyneme. Táž hrozná a strašlivá bouře trvala až přes půl noci, přes ten všecken čas vpravdě my sme všickni zkroušeným srdcem ustavičně na modlitbách sva-tých trvali a plnili ono přísloví: *Chi vol inparare a orare, vadi per mare*, totiž kdo bývá na moři, neumí-li, naučí se modliti. A to naše modlení nebyloť jistě daremní, nebo všemohoucí Pán Bůh nás ze všeho toho nebezpečenství vysvoboditi ráčil, jehož jmé-no buď oslaveno navěky.

Dne 20. v neděli po Moudrosti Boží přede dnem moře se bylo poutišilo. Když pak již den byl, odporný ten vítr proměnil se v dobrý a vál ten celý den i noc, takže sme my se zase výbor-ně plaviti mohli a ten den jsme několik ostrovů malých po obou stranách v moři viděli, o kterýchž také již nahoře jest doloženo.

Dne 21. v pondělí den svatého Tomáše, apoštola Páně, ráno tentýž dobrý vítr nám sloužil, po němž my se plavice viděli sme na pravé straně díl země slovanské a díl dalmátské, tolikéž jejich hory vysoké, na kterýchž již mnoho sněhů leželo, a zima velmi sychravá byla, proti níž jsme my velmi chudě, totiž chabými šátky plátěnými toliko zásobeni a oblečeni byli. A vskutku tak jest, že jakož v zemi Svaté a jinde převeliké horko sme sněsti musili, tak tuto proti tomu ukrutnou zimou trápení sme byli a sumou nikdež žádné rozkoše neměli, nýbrž ze všech stran rozličná bédování a uzlosti všelijaké vol neb nevol trpělivě snášeti musili. Potom pak zas okolo nešporů vítr se nám proměnil a proti nám váti počal, ale patron poručil plachty spustiti, pročť sem i tam po moři sme se trmáceli a vždy podlé nejvyšší naší možnosti se bránili, abychom se zase zpátkem dávati nemusili.

Dne 22. po půlnoci ten zlý vítr přestal a utichl. Když pak zasvitávalo, jiný, lepší zase drobet váti počal, a toho sme opět k cesty naší něco uražení použili.

Dne 23. dvě hodiny přede dnem měli sme zas vítr studený a tuhý. Nebo opět protivná bouře na moři se dála, ale hodinu potom na den to se všechno utišilo, takže sme my povlovným nám vějícím větříčkem se cestou svou plaviti mohli.

Dne 24. téhož měsíce prasince, na Štědrý den ráno, měli sme dost příhodný vítr, kterýmž sme se ustavičně plavili, a mezi plavením okolo snídání již sme viděli z pravé strany zemi a hory *Histria*, na kterýchž též plno sněhů bylo, a my velikou zimu snášeti musili. Po levé pak straně ničehož sme neviděli než jen nebe a moře. Tim větrem plavili sme se ustavičně, až sme před samým večerem šťastně přistavili k zemi *Histria*, k městu a portu, jenž slove *Citta Nova*, kteréžto panům Benátčanům náleží, tu podlé dávních našich žádostí srdnatých z náve s radostí a díky vzdáváním Pánu Bohu na zem vystoupivše, do města sme vešli a do hospody se brali. To město od Benátek vzdálí jest 100 mil vlaských a našich českých dvaceti.

Dne 25. téhož měsíce, v pátek na den Hodu slavného narození Krista Pána, ráno šli sme do kostela k službám Božím. Než já pro velikou mdlobu a nemoc svou sotva sem se s tovaryštvem

svým do něho dokulhal. A navrátivše se zase z kostela, v hospodě sme až do večera odpočívali. Nebo nám bylo oznámeno, že náve naše teprva po některém dni se do Benátek poplaví, však jestliže bychom chtěli, že jeden malý šíf k večeru do Benátek se poplaví, že bychom mohli s nim jeti, k čemuž sme rádi přivolili a naše věci ještě před večerem zase svázali i v hospodě zaplatili, poté k moři šli a do toho šifu se lozirovali. Ve dvě hodiny na noc přišel k nám *scrivan nave*, totiž písař naší náve (nebo ten byl proto napřed do Benátek jel, aby oznámil, že náve přijela), a někteří více šifaři s nim vstoupili do té lodí, kterážto měla dvě plachty a byla bedněná a dobře opatřená jako náve, a tak sme my ve jméno Boží jeli tu celou noc s dobrým větrem až do rána.

Dne 26., v sobotu na den svatého Štěpána, mučedníka Božího, ráno ještě nám přece trval ten dobrý vítr. Okolo pak dvou hodin na den již sme věži svatého Marka v Benátkách uhlédali, po malé chvíli i město, z čehož sme se velmi radovali a Pána Boha velebili, že nám strastnou tu cestu v tak brzkém čase ráčil pomoci šťastně vykonati. Zatím okolo dobrého poledne do Benátek k placu svatého Marka s naší lodí sme přistavili, ale však z lodí sme nesměli, až náš písař náve dobře vyzpovídán byl, zdali bychom z povětrí morového jeli, a to vyptávání tak dlouho trvalo, že sme my v té lodí až do noci zůstávati musili. Tu sme nic co pojesti neměli, aniž žádných peněz od nás bráti nechtěli, aby nám něco k pojedení nakoupili, obávali se od peněz nakažení. Naposledy nám hrozili, že musíme do lazaretu a tam 40 dní zůstávati, až naposledy v samý soumrak teprv bylo nám dovoleno, abychom z lodí vystoupili a každý, kde se mu líbí, svobodně šli. A takž my s radostí a potěšením vystoupivše z té lodí, každý vzav svůj fileček na záda, šli sme do hospody k Bílému lvu, kde sme, předešle tudy jevše, lozumentem byli.

Do též tedy hospody se dostavše, Pánu Bohu našemu z takové lásky, milosti a ochrany jeho svaté, nám na vší té cestě dobrotivě prokázané, srdečně sme děkovali. Ano i za to, že jakož do bezpečného přede všemi tolika mořskými bouřemi i do posledního také té cesty portu při Benátkách nám se šťastně dopraviti,

tak tolikéž všech strastí, nouze, nebezpečství, hladu, žízně a jiných uzkostí ráčil dáti zniknouti. Nebo, nechť o jiném mlčím, ale toliko nouze v profiantích obecné tovaryšstva našeho i mé vlastní dotknu.

My zajisté nakoupili sme sobě profiantův dle zdání našeho dostatek, ale když na to přišlo, že sme mimo naši naději a vůli déle na moři trvali, tu sme věru poskrovnu těch všech potřeb užívati musili, totiž po filozofsku sotva odpolu se najídati aneb zakoušením toliko pokrmů a nápoje žaludky své pokojiti. Mimo to pak, dokudž sme ještě v Alexandrii byli, namluvil nás jeden z tovaryšstva našeho, abychom patronovi na stravování nedávali, anobř sami sobě potřeb nakoupíce jemu to k opatrování svěřili, že on nám netoliko všeccko vydávati, ale také strojití chce a bude, takže tudy o mnoho sobě přispoříme. Ale když nám toho potom největší potřeba byla, milý kuchlmistr nám se rozstonal a z toho jeho kuchaření sešlo, takže sme na větším díle bez vařených a pečených pokrmův živi býti musili, leč nám někdy patron co z lásky udělil, což velmi zřídka a to poskrovnu činil a nám tim jen laskominy vzbuzoval.

Má nouze vlastní byla tato, že sem se v Alexandrii, kupujíc s jinými zároveň profanty, z peněz vydal a na všeccko tak dalekou domu pozůstávající cestu nezůstalo mi nic peněz než toliko jediný široký tolar, na nějž jak sem volně vesel býti a jaké pohodlí, zvlášt v nemoci své, kterouž jsem byl od Pána Boha navštíven, sobě činiti mohl, každý dobrý souditi může. Přišloť jest mi právě na ono přísloví, abych řekl: *Io ho messo la borsa grande nella piccola*, to jest: z velkého měšce malý sem měl.

A jsa bez peněz co osekaný na cestě tak daleké, nevěděl sem sobě jaké jiné lepší rady dáti, nežli milosti Boží vždycky se poroučeti. A ta sama mne skrze všeccka ta i nebezpečství hrdla, i bídy, nouze, hlad, žízeň, horko, zimu etc. provedla a šťastně do zemí našich křesťanských zase přivedla, s velikým mým potěšením, na kteréžto, dokud živ, Bůh dá, vděčně rád vzpomínati budu a milosti té božské děkovati. Již pak jiným mladším podobnou žádost a mysl k projetí těch i jiných dalších zemí poroučím.

Ale sic aby z všetečnosti a nějakého kvapného umyslu do těch a takových zemí, strastí, nebezpečství a bíd plných, se vydati a pustiti měli, žádnému dobrému neradím, aby snad, muse tam častěji se potkávati s stýskalem nežli s výskalem, bycha potom nevinšoval sobě viděti. Než tam se ho nelze doptati. Pročež aniž já tam podruhé víc jezdit se nestrojím a konečně, jak v přísloví říkáme: *Non ci retornaria a pigliar un occhio, se gli l'havesse lasciato*, totiž abych tam byl jednoho oka mého zapomněl, stěžkem bych tam zase pro ně jeti svolil. Ale když všemohoucí a věčný Pán Bůh z svého milosrdenství velikého mně cestu takovou vykonati a do této mé vlasti milé navrátiti mi se dáti ráčil, z toho jeho Velebnosti božské jakožto Bohu věčnému a nesmrtdlnému, v trůj osobách nám zjevenému, však v božství jedinému, budiž věčná chvála a čest vzdávána navěky věkův amen.

Konec dílu druhého

VYTIŠTĚNO V STARÉM MĚSTĚ PRAŽSKÉM
U DĚDICE M. DANIELE ADAMA Z VELESLAVÍNA.
LÉTA PÁNĚ MDCVIII

*Registrum aneb
Index na druhý díl knihy této*

A

- Abissinský král má do šedesatera království 322
Acepsesma poustenník 138
Agar dívky chůze smutné památka 286
    studénka jí na poušti od anděla ukázaná 285
Al Caliph Mahumet dal z Alkoránu jádro vybrati, kteréž v šes-
    tery knihy jest obsaženo 301
Alarmo v návi naší v noci židé začali 242
Alas poustenník chleba 80 let nejed 138
Alexander Veliký město Gázu vyvrátil 25
    šest set honů na vodě za den ujížděl 165
    umřel a pochován v Alexandrii 249
Alexandrie vypsání 248
    domy mají bez střech 252
    město někdy lidné a bohaté 249
    dobyto od Augusty císaře, ale nezkaženo; handle valní má;
    materii skla benátského vydává 249
    mládež jejich zpokutována za posměch 260
    na poutníky křesťanské nevraží 254
    obyvatelů povahy 257
Alipius, biskup adrianopolitánský 139

Alkorán 308
Almužna a záduší u Kairských 205
Almužna od nás *conventu* jeruzalemskému na odchodné dána 11
Alpinus, doktor vznešený 75
Alvarus Capralis, nejvyšší nad armadou již druhou do *Indií* Východních 167
Amasis krále hrobem hlava z mramoru 195
Anděl čtyřma koly železnýma do čtyř tisíc lidí pomačkal a usmrtil 101
Antonius, kníže římské, frejř Kleopatry 266
Apollova modla v Gáze 26
Arabia jest troje, Pustá, Skalnatá a Šťastná 133, 134
  Arabia se začíná 177
  v Pusté za 12 dní cesty žádného města se nenachází 25
  národ její posel z Izmaele a jest národ šílený; nechť slouti Agareni, ale Saraceni 145
  bohatství jejich 146
  dobývali kláštera sv. panny Kateřiny 87
  doktorův jejich smysl o vodě Nilové 51
  jedni z nich přebývají v poli, druzí v městech 145
  král jejich ustavičně v poli přebývá; prázen jest vši nádherností 147
  ležení jejich před *Matharií* 70
  loupeží jsou živi 146
  loupili nás 118
  lůzy té Turci se bojí 148, 149
  mrtvého Egyptčana do Kairu v truhle na velbloudu provázeli 131
  nemnoho do Kairu pro záповěd smějí 69
  někteří jsou otroci kaloierův, u nich strava 112
  obydlí jejich 105
  oděv mužův a žen 147
  před lety mocní byli 149
  v *Siam*, království indiánském, jsou Mahumetova náboženství 163
  velbloudy nám zajali 109

zvláštní jejich čtyry sekty 302
žádnému sousedu víry nedrží 146
Arcibiskup u sv. panny Kateřiny na hoře Sinai jak nás přivítal 90
Sv. Arsenius smradlavou vodu pival 104
Artikul největší disputování sv. panny Kateřiny s mudráky Ma-
xenciovými 101
Aškalon, někdy slavné město 20
Athanasius biskup kdy za správce v Alexandrii nařízen 257
Azotus, město obrův Enakim 16

B

Babylon, někdy slavné město, jaký byl 174
modly v něm; věže jeho 174, 175
Bacchův dům 265
Bagdet starý 174
nový, pevnost proti Persii 175
Baiulus neb *consul* benátský, faktor 244
Bajazet, císař turecký, živý od Tamerlána, krále tatarského,
jat 179
Balsamu vzácného strůmků mnoho v Kairu; olej jeho odkud
k nám přichází; roste i jinde, nejen v Egyptě 72, 73
k čemu ho užívají; moc jeho hojitedlná; ženy turecké jak ho
užívají; kde ho nejvíce 75
štípek jeho královna z Sáby Šalomounovi králi s sebou při-
vezla; v Arabii Štastné zhojna roste; štípků jeho 40 do Kairu
přivezeno; balsamu štípení právo *seriph* prodává 74
vonný roste 280
Balsari, město perské 175
Barcochab, svůdce židovský 298
Basaltes mouřeninský, černý mramor 194
Baše kairský v čas putování našeho z rodu Mahumeta a proroka
jejich regiment držel 62
ku dvoru císařovu citován 77
na jehož slavnou jízdu draho se nám bylo dívat 78
sodomář 63
Bathaeus poustenník a jeho půst 138

Bengala, království v Indii 164, 172
Bibliotéka v Alexandrii 256
ohněm vojenským spálena 257
Bitvy Mahometovy nejprvnější pole 280
Blechy a vši o mahometské pouti jsou sebou nejbezpečnější 281
Bohyně Venuše chrám na šífu 265
Brachmanes, kněží indiánští 158
Brána, skrze níž žádný žid nemůže projít 94
Brána v Alexandrii ustavičně zavřená 246
Brány v Alexandrii čtyři 249
Bumbál syrakusanský vejce slepičí do země v truskách nasazuje 207
Bydliště synův izraelských za celý rok a čtyři dni 97

C

Cair, někdejších žoldánův egyptských *residencí* 67
císař turecký má tam sejkky 209
města toho vypsání 214
tumlplac 69
národové jací se tam nalézají 216
o hojnosti i drahotě roční přezvídají 219
obecný lid tak švárný jest, že sobě z očí much neshánějí 203
obyčej tam slavných úřadův docházení 213
potřeby své za rána vyřizují 204
povahy obyvatelů 204, 217
prach vyžírání jim zrak 203
musejí jej po ulici polévat 204
rozvodnění Nilova hrubě se bojí 221
stolův ani lavic žádných nemají 61
šacují časně všecky obchody podlé urody a neurody 220
školy jejich nejprřednější, roční důchodové 198
špitály bohaté mají 199
štedrosti Boží nevázně užívají 220
zámků i klíčův dřevěných užívají 215
Calicut, město v Indii 160

- Cambala* město, sídlo chána tatarského 178
drží se za nejpřednějšího potentáta světšského 179
jeho království počátek 173
- Cambaye* království začátek 173
- Cambaye* města počet domův; král jeho s množstvím lidu pora-
žen; koho chce, samým dchnutím na něj umořuje 165
- Cambyses*, král perský, egyptského krále zamordoval 44
- Camelopardalin* zvíře spanilé 210
- Cancres*, král egyptský, jinak farao, v Rudém moři potopen 153
- Capové* arabští z rodu starožitného, jaká vážnost jich 148
byli naši zástupcové na Orébě 93
z nichž dva hejtmané všemi Araby okolo hory Sinai vlád-
nou 88
- Caramusala* šif 28
- Caravana* kupecká u Halépu 174
- Caravana* naše sjížděla se u *Matharie* 80
- Caravana* poutníkův mahumetánských z Kairu do Méchy; její
se z místa hnutí i odpočívání;
pořádek a rozdíl 275
odpočinouc, co dál činí 287
paterý stavuňk na cestě 278
tří jich spolu se v jedno stržení 288
- Caravana* suezská 128
- Catadupa*, spád vody ze skály nesmírně zvučný 227
- Cataracta*, spád vody v Říši u Konstancí 227
- Cenobitae* poustenníci 137
- Cephus* král dcery své ze mzdy zle dal požívati, aby mu se jen
peněz k stavení věže dostalo 194
- Ceremonie klášterní rozličné z Egypta pošly 300
- Ceremonie mahumetánských poutníkův 285
- Cesta naše k hoře Sinai začatá a vykonaná 184
- Cesta z Turek do Indií Východních 173
- Cikáni a původ jejich 268
- Circumcelliones* poutníci 137
- Cizoložníků a cizoložnic trestání mezi Turky 318, 319

- Cla židům i Turkům dáti sme musili 54, 252
Cleopatra královna 156
    předrahou perlu v octě frejří svému připila 266
Cochim pevnost v Indii Východní 168
Collegia a školy *philosophské* 180
Comoryn král, někdy v Indiích pomořských nejpřednější, Portugalezerům tribut dává 171
Concilia nejedna v Alexandrii držána 257
Consul a *viceconsul* kdo jsou 36
Consul benátský pro ustavení kaply u Kairu od bašete pokutován 70
    viceconsul pranicí pokojí mezi Lampertem, mníchem a tovaryštvem 38
Consul francký k nám byl přívětivý 57
Cti a slávy nemírná žádost 170

[Č]

- Čeled v městě *Quinsai* a péče o ni 181
Červeného moře vypsání 151
Čisterna Mojžíšova na hoře Sinai 97
Čistota bezděčná kalenderův sektářův 302

D

- Dagon* modly chrám 16
Daktylů jaké česání 47
Dalekost cesty z *Cairu* k hoře Sinai 185
Damiaty města vypsání 41
    Ludvík, král francký, je dobyl, ale brzičko ho zas pozbyl 41
Daniel poustenník 139
Darius, král perský 156
Darmo jísti, a jaké krmě dávají 19
Darové jedni proti druhým každoroční císaře tureckého a *seri-pha*, knížete mecchského 75
Darové Ptolomea krále do Jeruzaléma poslaní 256
Delfin ryba nepřítel krokodylů 236
Dědictví potomkům rodičové způsobují 164

Děla *Bartold Švorc* v Evropě vymyslíl 160
Děla veliká a těžká v Indii 161
Dely ostrova začátek 242
Dervizerové sektáři mašlak žerou, po němž vztekouce se divně
sami sebe katují 302, 303
Děšť králi egyptskému smrt znamenal; v Egyptě nepršívá 44
v Alexandrii pak velmi často 44
v Kairu zřídka 203
Děšť první, co jsme z Benátek vyjeli, na hoře Sinai přšel 96
Děti cvikýři, totiž z rodičův dvojího národu 169
Didimus poustenník kořeny toliko bylinné jídal 138
Dobrá vůle koláče jí, zlá hlavu tepe 37
Domečkové na ostrově *Pharos* 72 překladačům Zákona udě-
laní 251
Dominicus poustenník 139
Drak s křídly 84
Dromedář co jest, a v 6 hodinách 90 mil uběhne 117
Dsky Zákona Mojžíš kde rozrazil 97
Důchod královský každoroční v *Chinu* 162
Důchod znamenitý od kupectví v *Ormus* 173
Důchodové bašete z samého Kairu 204
Důchodové roční krále Ptolomea *Auleta*, z samého Egypta 155
Důchodové stálí chána tatarského 183
Dům Abrahamů v městě Mecchu 284
Dům Filistinských zařícených od Samsona 26
Dům z jednoho kusu kamene udělaný 195
Dvoje léto, dvoje zima v roce 323

E

Eccus moře 227
Egyptské země vyspání; rolí tam nevoří ani hnojí, jen sejí a za-
vlakují 261
král té země poslední *Tomumbeius* 263
království toho místrné a nestálé štěstí 262
lid v ní s Araby nejpoověrnější; bohové jeho mešná roucha
vymyslíli 300

národu jejího řeč 44
řeku Nilu za boha měli 221
staří králové její chtěli vody Rudého moře a Nilu v jedno spojití 156
urody té země 262
vláhy jí vždy čím déle ubývá 232
Einkaufr náš nevěrně nám šafoval 25
Eleazar, nejvyšší kněz židovský, poslal z Jeruzaléma králi Ptolemeovi do Alexandrie 72 vykladačův učených 256
Eliáše proroka kapla na Orébě 94
Emmanuel, král portugalský, nejprv do Indií skrze Arabii lid svůj vypravil 166
Eremus; eremitae 136, 137
Etesiae, letní libí větrové, kde škodní 230
Eunuchů padesát Abissiniánův u hrobu Mahumeta, Iživého Proroka, a z nich tři jen nejstarší dvakrát za den mohou do něho vcházeti 295
Exemplář *tragediarum Sophoclis, Euripidis a Aeschyli* jak drahý byl 256

F

Faktorové národů v Alexandrii 253
Faraonový fík 21
Figůra almužníkův kairských 206
hadače tureckého 305
kola vodního u Kairu 223
krásné paní turecké 218
olověná v chrámě pohanském 237
trestání pro krádež, cizoložstvo 318–320
tři kněží tureckých s tulpanty 312
tureckého kostela 310
Figůra velbloudova kopyta za svátost u pohanů i Arabův 95
Fík, v němž se panna Maria skryla a plénky na něm sušila 71
Fík přes celý rok ovoce z dřeva a pařezu, a ne z větviček vydávající 71
Fíkový strom, na něm podlaha kamenná 72

Filip apoštol kde kázal 16
Flaše naše pro nápoj byly z kozích koží nevydělaných 81
Folk zvolný býval v lázních aziatických a potom v římských,
obojích satranské zemi rovných 188
Fondiqua, totiž kotce v městě *Raschid* 244
Fondiques aneb kotce veliké 37
Forma hřbetu Mojžíšova do skály vytištěna 96
Fortel v válce platnější než síla 41
Franciscus Alvarez projel země mouřeninské 227
Francký král a Benátčané v kterých městech tureckých své le-
gáty mají 36
Francouzské kotce v Alexandrii nejpěknější 253
František I., král francký, *mumii* vždycky při sobě míval 196
Fraucimer chána tatarského všecken s nim na myslivost jez-
dívá 182

G

Gáza město, obyvatelé jeho a v něm zámek krále Baldvína 24, 25
káleř hejtman s židy ponejprv ho dobyl 25
Gazelly, pěkná zvířátka, sme viděli 84
Goa, město slavné v Indii Východní 168
Pater gvardian dával nám na odchodné požehnání 11

H

Hadův a žízal jedovatých na Orébě mnoho 93
Halepo město v Syrii, v něm sjezd kupcův 174
Handléři v *Ormus*, městě indiánském 173
Hejtman poutníkův mahumetánských 271
bašeti v Alkairu ruce líbává a za to pěknou sukni mívá 298
Hejtmanství zřítné a Španielům žádostivé 173
Heliogabalus císař dal šest set hlav pštrosových k pankétu při-
praviti 131
pomstil posměchu svého nad alexandrinskými měšťany 257
Herodes, vrah nemluvnátek, z Aškalonu rodem 21
Historie o sv. panně Kateřině 100
Hišpanští králové z zemí svých židy hnali 58

- Hlad jest dobrý kuchař 16
a ten nás velmi ssužoval 125
- Hlava člověčí řemeslně vytesaná na věži aneb pyramidě u Kairu 195
- Hlava modly někdejších Egyptčanův, z níž satan dával odpovědi 195
- Holubi mnoho mil listy nosí 34
chovají se i v pevnostech alexandrinských pro donášení cedulek k sangiakovi 252
- Hora, na níž dědicové království abissinského vždycky zůstávají a odtud povolání sebe k regimentu očekávají musejí 325
- Hora odpustkův v Mecchu 287
- Hora sv. panny Kateřiny 99
- Hora v krajině *Angota* veliká 325
- Hory drakův s křídly 84
- Hory nad námi strašlivé 84
- Hory ze všeho světa, krom jediného malého vršku, do Mecchy k vystavení domu Abrahamova se sběhly 289
- Hospoda naše v Kairu a opatření 61, 62
- Hospoda turecká 17
vypsání jiných 17
- Hospoda v městě Gáze 22
- Hospodin kde se Mojžíšovi ve kři ohněm hořícím ráčil ukázati 107
- Hrob okrouhlý jako sloup 273
- Hrozen z údolí Eškol na sochoře mezi syny izraelské nešený 49
- Hry opičí a oslové kratochvílné 77
- Humeth*, syn Taulonův, rozdělal olověnou figuru 237
- Hus rejží vycpaná 15
- Hvězdáři nejzkušenější Egyptčané a po nich Alexandrinští 253

[CH]

- Chamaeleon* zvířátko větrem a sluncem živo 14
- Chemmis* aneb *Cleopis* krále pohřeb 193
- Chin* království v Indii nejbohatší a nejrozkošnější 162

Chinu druhá strana 178
království její patnáctero; král její mocnější nad Španiely 172
Chládek v Kairu jak sobě způsobují 61
Chůze naší počátek na horu Oreb 92

[I]

Ichneumon zvířátko, krokodýlův vrah 236
kontrfekt jeho 239
Impresí k nám z Indií posla 160
Indiánské kotce v Alexandrii nejbohatší 254
Indií Východních meze a jak se dělí 157
obyvatelé jich jsou svobod svých stálí obhájcové; náboženství jejich 158
manželek věrnost 162
regiment správný 160
starých králův jejich počet vojska ustavičného 165
Iohannes Egypťský, poustenník stoje spával 138
Iomaileri, duchovníci nečistí 302
Iulius Caesar, zhoubce bibliotéky alexandrijské 256
Iustinianus císař dal vystavěti klášter sv. panny Kateřiny pod horou Oreb 110
Izáka patriarchy mahumetáni sumou v ničemž nepřipomínají 290
Izmael veliký kámen na dvě nožem pojednou rozpoltil 291
kaménky jeho mahumetáni kde na své pověrné pouti sbírávají 291
Izraelitae kde moře přešli 126
bydlení jejich na poušti 136

[J]

Janičarovo nám srdečné toužení nad svou tureckou bídou a křesťanství se zbavením 202
Jednorozcové velmi náchylní k pannám 141
chytání jich; v *Basma* podnes jich dosti 141
Jeskyňka postu Mojžíšova 97

Jezero krokodýlův, sirenův a jiných potvor 227
Jezero v Egyptě naschvál udělané 264
Jízda mahumetánů pro nevěstu 317
Jízda naše skrze veliké pouště k hoře Sinai 84
Jízda slavná bašete z Kairu k císaři tureckému 78
Jízdy aneb karavany mahumetánské na cestu se vydávání začátek a další proces 272
Jména pouští bydlení Izraelitů 136
Juba, král mouřeninský, chtěl řeku Nilu počátek vystihnouti, ale nemohl 226

K

Kacířstva a pověr nejvíc pošlo z Egypta 301
Kaloierové povinni poutníky provázeti na místa svatá 91
jsou mniší řádu sv. Bazilia; musejí Araby vychovávat 110, 111
Kámen Panny Marie 70
Kámen sv. Jana stětí, na němž se žádný pohan nesmí posaditi 254
Kámen vysoký okrouhlý, na němž 12 žlábečkův holí Mojžíšovou uděláno 104
Kámen z nebe spadlý a hlas o něm 284
Kaménky s pěknými figúrami 103
Kapla sv. panny Kateřiny 99
Kapla Zjevení se Panny Marie na Orebě 93
Kaplička Abrahamova aneb raději Izmaelova 273
Kaply dvě na vrchu hory Sinai, jedna křesťanská, druhá turecká 96
Kázeň přísná abissinského císaře 324
Klášter 40 mučedníkův 98
Klášter nevědomý 140
Klášter sv. Antonia a Makaria 102
Kláštera sv. panny Kateřiny vypsání 102, 107
Kněz Jan Veliký uprostřed národu *Anzyqueran* v mouřeninských zemích; dvůr pod stany jaký vede 227
kněžnu jeho jen třikrát do roka vídat 324

Kobylek žlutých mnoho a jakou škodu v Arabii dělaly 104
 Koňové arabští a egyptští přepěkní 201
 Kostelík Mahumetův a tři sedadel jeho svatých 296
 Kostelík z lusthausu kairského, v něm kašna 70
 Kostelův a far v Kairu počet 217
     plat k nim stálý 198
 Kostus král 100
 Kotce francké v Alexandrii 246
 Kotce kairské, kdo a co v nich prodávají 199
 Koupání naše v moři Červeném 127
 Králové abissinští píší se z pokolení Jůdova 144
 Králové jak dlouho v *Chinu* panovali 162
 Krmě v kairských kuchyních na prodej 201
 Krmí příliš zdravých, přílišného štěstí, příliš dobrých lidí varo-
     vati se sluší 41
 Krokodyl, zvíře hrozné, čtvernohé 232
     jaká jeho vejce 233
     uhlavní jich nepřátelé z lidí, z ptactva a z mořských zví-
     řat 235, 236
     v kterých zemích a mořích jsou 237
     zadního střeva nemá 236
     způsobem trojím lapáni bývají 234
 Křesťané otroci židův v Konstantinopoli 59
     křest dvojí u abissinův 326
     mají v Alexandrii svobodu větší než v kterém jiném z měst
     tureckých 253
     mezi Turky trpělivostí stojí 63
     v Indiích posavad jsou 158
 Křoví, z jakéhož Mojžíšova hůl byla 103
 Kůň vodní kde se nachází; zubové jeho drazí; krev pouští 237, 238
 Kupci indiánští bohatí 161
 Kupců mnoho každého roku se sjíždí do města Halepu v Sy-
     rii 175
 Kupců s falešnou váhou zachazejících trestání 200
 Kuřat veliká hojnost, až je na košíky měřívají 207
 Kyjem z dřímání mého byl sem buzen 128

L

- Labyrint egyptský 264
Lampert náš, podroušiv se, opět dal se v zpívání 38
    poslední naše jeho opatření 43
    v šarvátce fousův pozbyl 39
Lázeň v *Raschit* měště vzácná 244
Lázně obojího pohlaví vesměs se mývajících 190
Lázní původ z národů aziatických 188
    v Kairu sou velmi nákladně vystavené, kdež sme se také
    i zmyli 185
Lesové palmoví a múzoví za *Raschitem* 246
Lež mahumetánův o obětování Abrahamovém Izmaele 290
Lid egyptský jest nestydatý 54
Lidé lesní a vodní 50
Lidé v Kairu na prodaji 202
Lodi dvě aneb lusthaus dvůj na moři krále *Ptolomea Filadelfa*
    nesmírně nákladný 265
Lodi, na nichž se po Nilu plavívají 32
Lozument náš v klášteře sv. panny Kateřiny 89
Ludvík, král francký, přijímím Svatý 41
Lusthaus žoldánů někdejších 69
Lůza tatarská šesterá 183
Lyčené provazy z kůr palmových dělají 46

M

- Mahomet prorok 283
    jsa od vojska za vůdci vystaven, které země nejprv *Heractiovi*
    císaři odňal 311
    kde se s Mojžíšem shledal 97
    náhle zcepeněl paducí nemocí 311
    pohřeb jeho 294
    preceptoři, *Sergius* mnich etc. 307
    rodičové jeho, též narození 306
    strom jeho palmový 295
    tovaryší jeho tři 296

- Mahumetánův půst, putování do Mecchy 270
     do Medýny 293
     hora Zdraví, modlitba u ní 293
     tři modlitby na pouti říkávají 290
- Malabar*, nejpěknější království indiánské 160
- Mameluk, křtěný a obřezaný pohan 263
- Mangi*, země Tatarova, má mnoho měst 179
- Many způsob, kteráž se dosavad na pouštích arabských nachází 140
- Maqueda*, královna sábská, odkud k králi Šalomounovi přijela; Meilech, syn její 144
     viz dále o ní 326
- Marek sv. v Alexandrii kázával 257
     tělo jeho v Benátkách chovají 253
- Maria Egyptská poustennice 138
- Marináři nov měsíce ctí 52
     podvedli nás 53
- Maros*, jinak *Menis*, král egyptský 264
- Mašlak z čeho dělají, moc jeho 313
- Matematického umění Egyptčané původem 268
- Maxencius*, císař římský 100
- Meccha město a vypsání jeho 283
- Medýna prvé Madiána sloulo 279
     vypsání jeho 294
- Meroe* ostrov v mouřeninské zemi 227
- Měst ani vsí nesmějí než na pahrbcích stavěti pro rozvodňování Nilu 229
- Města a domy pěkné v Indii mají 161
     jichž tam suma jest 5 000, a to vše hrazených 165
- Města, městečka mnohá za Kairem bez vod 232
- Města při řece Nilu 53
- Města s porty u Rudého moře 154
- Města Šťastné Arabie 143
- Město a chrám sv. Tomáše v Indii 159
- Město a krajina Sába v Šťastné Arabii 133

- Město turecké *Suez* nejnuznější 127
Mezky nám chtěli v *Raschitu* bráti 245
Mikuláš poustenník nemluvíval 138
Místo, na něž Mojžíš, zabiv Egypťského, utekl 279
Mnich tak nám vzácný byl, že sme ho chtěli rádi zbyti; klátbu
v šarvátce vydával 39
Mojžíšových 12 studnic 83
Mor častý v Kairu bývá a lidu málo ubývá 216
Moru kde nebývá 162
Moře Červené z hory sv. panny Kateřiny dobře sme viděli 102
Moře Perské 177
Moře písčité bez vody 134
Moskevského knížete zemí konec 178
Mouřenín náš chléb nám na poušti po arabsku pekl 122
jakou vodou nás zachystával 83
Mouřeninské země vypsání 321
jakých zrostlin v ní hojnost 322
obyvatelé její mince žádné nebijí 323
svátosti pod obojí užívají 327
víru křesťanskou od sv. Matouše přijali 326
způsob jich při manželství; kněžím u nich manželstvo svo-
bodné 327
Mrtvá těla balzamovaná v celosti zůstávající v pyramidě u *Cai-
ru* 195, 196
Mrtvých těl oudové měsíce března z země se vyskytují a zase
tratí 197
Mumiae jsou dobré lékařství i proti nejtěžším nemocem 193
Mumiae turecké aneb pohřby v Egyptě 191
Municí a zbraně všelijaké v Indii nejlepší 161
Musa strom, vypsání jeho, též ovoce 47
Mycerinus král a věž jeho 194
Mysl, kteráž se umí báti, umí život zachovati 23
Mysl spokojená jest jako člověk dobře oditý 26
Myslivost chána tatarského 182

N

- Náboženství mahometánské chlubné 313
Namlouvání turecké k manželství 315
Národové mašlaku užívající 313
Národu egyptského původ 262
Národův 122 jazyků rozdílných v Indii 165
Narsinga království v Indii, jehož král samého ženského pohlaví v službách užívá 164
Násilné nás loupení 118
Náve tři našli sme u Alexandrie 247
Návi a šífův slídníci nás nezmeškali 318
Navracování naše z pouti sv. hory Sinai 116
jiné do města Kairu 184
Nebe a moře toliko viděti 332
Nebezpečnoství naše od loupežníků 117
jiné na velikém moři, kteréž nám všechněm k veliké bázni a strachu bylo 332
na moři 166
v Kairu 213
Nevěsta mahumetánská, a jak s ní zacházejí 316
Nic nevhodnějšího a nestydatějšího nad břich 30
Niger, řeka černá z druhé strany Egypta 230
Nilu řeky vypsání 226
každého roku vprostřed léta i přes celé léto velice se rozvodňuje 229
Ludvíka, krále franckého, u Damiáty velice ssoužila 41
na šest dílův se dělí 33
příčinou pršek v mouřeninských krajinách z počátku zimy jich 231
Nocleh náš v písčích nezvolný 81
jiný od potvor strašlivý 124
Nouze naše převeliká na šífu 28

O

- O čem se píše v druhém dílu knihy této 10
Obchodové a kupectví někdejší u Rudého moře 154

- Obilí mláčení na polích v Egyptě 262
 Oblakové vodní z Nilu pocházející jisté krajiny zavlažují 231
 Obočí černé Turky tím vzácné 190
 Obřízka tureckého mladého pána 212
Octavianus Augustus proč nechtěl zkaziti města Alexandrie 249
 Oddavky mouřeninské 327
 Odpor klátbě mnichově činěný 39
 Odrbávání v lázních tureckých libé 187
 Odvozování roucha aneb příkrovu k hrobu Mahometovu 296
 Olej z kostí sv. panny Kateřiny velice vonný a hojitedlný, časem tekává 109
 Omyl o balsamu odkud pošel 74
Onocratulus, pták s velikým voletem 52
 Opatrnosti jaké jsem užil maje se bráti z Kairu do Pusté Arabie 79
 Opatrnosti před pískem jaké užívají 135
Sv. Origenes, Didimus, Theophilus z Alexandrie pošli 257
 Orlů mnoho tisíc jsme viděli 129
Ormus město v Indii Východní 168
     král jeho dává Španielům tribůt 173
 Ořechu indiánského strom 72 Oslová hra kratochvílná v Kairu 209
 Ostrov Míry u Kairu vprostřed Nilu 219
 Ostrovové přednější království indiánských 165
 Ovoce dvoje jednorocní v Egyptě sme viděli 48
 Ovoce v království granátském *crucifix* nese 49

P

- Palác a hrad slavný v *Chinu* 163
 Palác Kleopatry královny 267
     ta pankéty nákladné strojívala 266
 Palác starý krále Alexandra 250
 Palmy vypsání, divná její vlastnost 45
     palmoví jako lesů mnoho 245
     pokolení osmero 46
     užitek 46

v každém pak ukrojeném kusu kříž Krista Pána ukazuje 48
Patres iesuitští v Goe pocty místodržícího na králi španielském
 vyprosili, ale zas o ně přišli 169
 Patriarcha řecký v Kairu sídlem 216
 Patriarchů místodržící dal nám na horu Sinai k arcibiskupu při-
 psání 62
Pegu království hojné v Indii 163
 Pekařů pro malý chléb trestání 208
 Penízem *Deo gratias* od hospody platí 199
 Perský král jeden vodu k pití všudy za sebou dával voziti 52
 Peršané víc sobě Háli než Mahometa váží 297
 učení Hálovo oblíbili a dosavad drží 301
 Pes nemůž-li kosti požřítí, vždy ji ale ohloze 252
 Pevnost turecká 33
 jiná u Suez 81
Pharos ostrov, obrana Alexandrie 251
Piperis, hejtman vojska, po žoldáních egyptských králem 263
 Plavení nebezpečné na Nilu 49
 Počet obyvatelův, dvořanův i vojáků krále udiánského 163
 Pohodlí naše a dobrá zvůle u *viceconsula* 37
 Pokorou a dobrou radou více se získá nežli hněvem 41
 Pompejova hrobu sloup 250
 Porcelány kde a jak dělají 163, 164
 Port divný a nebezpečný 331
Porta Ferrea, totiž brána Železná 297
 Portugalezové při nejprvním svém do Indií příjezdu osočení
 a hubeni 167
 kde sobě nejprvnější pevnosti a pod jakým zámyslem vzdě-
 lali 168
 království jejich nepřátelská 175
 kterak se v Indiích zosázeli; život jejich tam 169
 kudy Turku usilovali škoditi 176
 mají přednost na moři Indiánském; pevnosti a krajiny je-
 jich 171
 mohou apelovati z Indií do Hišpanie 168
 titule veliké sobě kupují 170

- Potvorný plod odkud pochází 210
Potýkání naše s Turky v louži 56
Poustenníci nejprvnější 138
    příčiny jejich se na poušť vydávání 137
    života pustennického někteří z svatých Otcův neschvalovali 138
    života toho přísnost a obzvláštnost některých poustenníkův 138
Poutníci nesmějí se zpět ohlédnouti 290
    někteří se naschvál z nábožnosti oslepují 298
Poutníků kde nejvíceji hyne 135
Pověří v Alexandrii nezdravé 254
Pozdravení Turkům od nás učiněné 126
Presbyter Iohannes, císař mouřeninský 323
Procesí naše u sv. panny Kateřiny 108
Projížďka naše na zámek kairský; za tou nebezpečností veliké 65
Promontorium Bonae Spei, totiž hora Dobré naděje 167
Převlácení naše v Alexandrii do jiného habitu 254
Příčiny ztracení zemí Syrie, Palestýny, Arabie 311
Příjezd náš k městu Damiatě 35
    do Kairu 57
    do kláštera sv. panny Kateřiny 87
Příkop vodní od Nilu do Kairu 209
Příležitost hovádek k projížďce po Kairu 65
Přístrachové na poušti 86
Přívoz na arabských koních 55
Přízeň se má ctností vyhledávati a ne pochlebenstvím 8
Psammetiches, král egyptský, chtěl řeky Nilu počátek vystihnouti 226
Pštrosa chtěli sme uhoniti 129
    co jest za ptáka 130
    mozek jejich vzácná krmě 131
    samice jak jich mnoho vysází 130
    vajec jeho váha 130
Ptáčkové k penízi sletují a jej berou 210

- Ptolomaeus*, král egyptský, horlivý milovník Zákona Božího, na knihy štědře nakládal 256
- Ptolomaeus Philadelphus* král dceři své do Syrie vodu z Nilu ku pití posílal 52
- Pustin obyvatelé čím se spravují 86
- Putování z *Cairu* k Červenému moři 79
- Pyramides* kairské odkud viděti 52
- jaký způsob jejich 192
- tři zvláštní, dlouho a nákladně stavené 192

Q

- Quardie* chána tatarského při *residenci*, též *quartiru* tatarského opatrnost 181
- Quardie* chánové projíždky 182
- Quardie* úřad vzácný býval 257
- Quinsai* města velikost v zemi *Mangi* 179

R

- Radám královským úřad se dává, ale ne rozum 176
- Radost a kratochvíle s ceremoniemi 220
- Rájské jablko, palma 48
- Rájský pták kde se vídá 243
- Ramasan*, postní měsíc mahometánův 270
- Regiment bašete kairského 204
- Rejže hojnost 245
- Rhodoppe*, vznešená nevěstka, a věž její 194
- Rodičové naši první z ráje vyhnání kde se nejprv octli 288
- Rodové a pokolení židovská podnes při dvoře králů abissinských sou 144
- Roucho prorocké mahometánův k pouti 273
- Rozdíl vrchů, hor okolo Sinai 98
- Rozlučování manželstva snadné za peníze 327
- Rudé moře, na němž ještě poněkud Turek panuje 177
- skutek Boží při něm stalý 153
- Rusma*, mast turecká, jíž všelikou srst aneb vlasy z těla svého shánějí 189

Ryb v Nilu hojnost; snadné jich chytání 42
Ryby na slunci sušené k jídlu nám dané 90

[Ř]

Řeči jaké tisknou židé v Konstantinopoli; turecké a arabské tisknouti nesmějí 59
Řehol mnišských v *Aethiopia* na tisíce 323
Řeholy rozličné v Alexandrii v náboženství svobodu mají 253
Řeky do Nilu vpadající 227

S

Sába, město arabské znamenité 143
Samson kde 30 mužů zabil 20
brány železné u města Gázy vzal a kam odnesl 25
Santonové, totiž kněží, radují se dobré hospodě 275
Sedláku nemocnému z vůně apatycké trus hnoje nejzdravější 143
Sejr chutný jako u nás mejdlo 90
Sekt egyptských množství 301
Selim, císař turecký, kdy sobě Egypt podmanil 263
Seriph, kníže mecchské, z rodu Mahumetova 283
výjezd jeho proti karavaně mahumetské 281
Sestoris, král egyptský, začal dělati příkop k Nilu, ale nedokonal 156
Siam, království v Indii 163
Silvanus mučedlník usmrčen 26
Simeon poustenník 139
Sjezd putování mahumetského 270
Skopcové a berani i jich ocasové hrubí 201
Slunce kde žádného stínu při ničemž nepusobí 229
Smluv svatebních mahumetánských hody 316
Smrad od mrch velbloudových 129
Smrtí nám od loupežníkův hroženo 120
Sníh a kroupy v Alexandrii nepršívají 44
Spina Santa, totiž svaté trní 13
Stincus zvíře, nepřítel krokodylů 236

Stolice arcibiskupská v *Goe* 171
biskupská v *Cochin* 172
biskupská v *Siam* 172
patriarchská v Alexandrii 257
Strom uprostřed šífu 70 loket zvýší 266
Stromu samec a samice 45
Studénka pramenitá ve všem Egyptě jediná; též studénka Panny Marie 70
Studnice čerstvá na Orebě 93
Studnice nákladná a hluboká 67
Stupňů na horu Oreb sedm tisíc 92
Suez město někdy *Lage*, dcery krále *Filadelphia* 126
Suma kázání na mahumetánské pouti 289
Svoboda národův v *Goe* k vedení obchodův 169
Syene, ostrov, někdy slavné město 229
Symbolum Athanasii v Alexandrii složeno 257

Š

Šacuňk všelijakých obchodův podle urody i neurody 220
Šatův zelených v Mecchu nedají křesťanům nositi 283
Šetrnosti nemírná žádost 170, 171
Škola někdy v světě nejpřednější 256
Španielové do zemí indiánských kdy se dostali, co a jak tam řídí 166
Španielského krále v Indiích nejpřednější sídlo pro místodržícího 168
Špehování našeho zloděje 124
Štěpnice kláštera sv. panny Kateřiny 103

T

Tataři nočních povyků netrpí; v čas ohně jak se spravují 180, 181
jací se do Uher a zemí těchto dostávají 183
ženy jejich jsou krásné, bílé a nádherné 180
žízňnice koňům žilu zatínají a teplou krev pijí 84
Tatou zvíře a jeho kontrfekt 212
Těla sv. panny Kateřiny vypsání 108

- Tentyritae*, ostrova obyvatelé 234
- Thebae* někdy stolice faraonův, králů egyptských 232
- Titul chlubný krále mouřeninského 326
- Titulové slavní po přízni se dávají 170
- Sv. Tomáš v Indii kázával 158
- Torlákové sektáři, hadačí a šejdýří 304
- Toulky z pouti příšlým milé 298
- Tovaryš dobrý na cestě jest jako vozík 43
- Trebizond* císařství již není 178
- Trochilus* ptáček krokodylů nepřítel 235
- Trucelmanové co mají za povinnost 21
- Turci jak s námi na šifu nakládali 31
- na páteře modlitby říkali 35
- vína našeho košťovali, až ho nám málo zůstalo 82
- Turecké projíždky po vodě 63
- jejich zásluhy 313
- kálifovo učení drží 301
- Mojžíše mají za zvláštního proroka; smyšlení jejich o Alko-
    ránu 97
- nemohli Španielům v *Ormus* odolati; musí s nimi pokoj míti,
    cla ze všech kupectví dávati 176
- nevážnost k křesťanům 62
- pětkrát za den do kostela chodí; jak se k tomu strojí 309
- pohřbu způsob 191
- pověra o smytí hříchů v lázních 188
- ptáky kupují a do povětří pouštějí z almužny 313
- půst turecký celého měsíce 270
- učení suma 308
- Zákona jich titul 309
- zmrtvýchvstání 197
- žen ani kuběn židovských nepojímají 59
- ženy jejich bohaté do svých lázní s kleštěnci chodí a se za-
    bývají 188, 189
- balsamem se líčí 75
- nic nedělají, jen se šperkují, projíždějí aneb procházejí 218
- proč rády do lázně chodí 188

Turecký císař divil se židovskému vyhnání z křesťanstva 58
dává také tribut jiným potentátům 143
není s sebou bezpečen 176

[U]

Ukladu sme se báli od jeničara 203
Ulice kairské těsné nám byly v procházení 212
Uzkost má náramná přes celou noc mezi mahumetány 129
Užitek čítání historií 11

V

Váda s Araby o velbloudy 109
Váda vládařů krále španielského zlá a škodlivá všemu křesťanstvu 176
Vajec nasazování u nás neslýchané 207
Vascus Gama, hejtman armády portugalské, ponejprv se pustil do Indií 166
Večere naše na hoře Sinai 90
Vejstraha nám užitečná dána 58
Vejška vrchu, na němž Hospodin Zákon svůj vydávati ráčil 97
Velbloud nejpěknější nosí na pout Alkorán 276
Velbloudice v kostele pohřbená 296
Velbloudové k zpěvu choditi naučení 85
Velbloudové maso svaté 298
Velikánoc mahumetská dvojí 286
Vězení sv. panny Kateřiny v Alexandrii 254
Viceconsul francký v Alexandrii přívětivě nás přivítal 246
Vicerex krále španielského jaký dvůr vede v Indiích Východních 168
Vichřice písková zasuje, co zastíhne 135
Voda krve nepůsobí, aniž zažívá 51
Voda u Indiánův svatá 159
Voda z Nilu kalná a dobrá; jak ji čistí 51
neplodným ženám k plodu užitečná 52
Vodu ku pití jak sobě od břehův mořských v Alexandrii do sklepů pracně napouštějí 255

Vody od pršek veliké a dlouhotrvající 231
Vojákův tureckých obyčej 185
Vršek u Mecchy 30 let pořád plakal 289
Všecko se snáze snese, krom těla zvůle a štěstí 307
Vyjetí naše z Jeruzaléma 7
    z města Damiaty 43
Vysvědčení nám dané na sv. hoře Sinai a Orebě 113–115

Z

Začátek vypravování o naší cestě další 11
Záduší turecké 19
Zahálečův a žebráků v Chinu netrpí 162
Základ o strojení pankétu 266
Zákon Starý kde ponejprv překládán 256
Zámek krále tatarského 10 mil vlaských veliký 181
Zámek v Kairu nákladně vystavený 65
Země skalnaté vod do sebe nepijí 231
Zenobia královna na dromedáři utíkala 117
Zidem město a jeho vypsání 292
Zimy ani sněhu nebývá v zemích za Egyptem 230
Zjevení opatu orebskému 102
Zlaté tele sléváno 105
Zlato ryzí nejlepší kde roste 142

[Ž]

Žen těkavých a cti jejich ztráta snadná 218, 219
Ženského pohlaví na vojně víc než mužského 164
Ženy laciné mezi poutníky mahumetány 280
Žeň v Egyptě dubna měsíce 262
Žid pískem na poušti arabské okřtěn 135
Židé byli k nám ukrutnější nežli Turci 54
    impresí svou mají v Konstantinopoli 59
    jsou špehéri křesťanů v Kairu 58
    kdež i žlutý tulipant, v zemi pak Svaté červený vysoký klo-
    bouk nositi musejí 59
    mnoho tisíc jich vypovědíno z zemí císařův římských 58

obchod jejich v Kairu i jinde; s uměním lékařským zacházejí;
děti křesťanské kupují, a k čemu 58, 59
u Turků nejsou vážni 59
z křesťanstva vyhnání, mnoho zlého v Turcích křesťanům
příčinou jsou 58

Žoldán egyptský Ludvíka, krále franckého, u Damiáty náram-
ně ssoužil 41

Žoldánův původ 263

Konec registrum

*Authores, kteříž se se mnou
v vypravování věcí v této knize obsažených
srovnávají, jsou tito*

A

Abbas Urspergensis hist. — *Chronicon Urspergense* (vysv. s. 348/I)

Abbas super ius canon. — Bernard de Montmirat (Abbas Antiquus) / Niccolò de' Tedeschi (Abbas Panormitanus / Modernus; vysv. s. 60/I)

Abr. Ortelius — Abraham Ortelius (vysv. s. 421/I)

Achil. Gassarus — Achilles Pirminius Gasser (vysv. s. 409/I)

Acta conc. Mantuani — *Akta koncilu v Mantově* (vysv. s. 409/I)

Acta conc. Constantiensis — *Akta koncilu v Kostnici* (vysv. s. 408/I)

Acta apostolorum — *Bible, Skutky apoštolů*

Adrichomius theatro Terrae Sanctae — Christian Kruik van Adrichem, *Theatrum Terrae Sanctae et biblicarum historiarum* (vysv. s. 231/I)

Aggaeus proph. — *Bible, prorok Ageus*

Alber. Leander — Leandro Alberti (vysv. s. 74/I)

Albertus Magnus — Albert Veliký (vysv. s. 130/II)

Alber. com. de Levenstein — Albrecht, hrabě z Löwensteinu (vysv. s. 196/II)

Albericus Vesputius — Amerigo Vespucci (vysv. s. 21/I)

- Almanser* — Abú Bakr Muhammad ibn Zakaríjā ar-Rází (vysv. s. 49/II)
- Aless. Gvagvino descrit. della Sarmatia* — Alessandro Guagnini, *La descrizione della Sarmatia* (vysv. s. 42/II)
- Alexan. ab Alex. genial. dier.* — Alessandro d'Alessandro, *Genialium dierum libri VI* (vysv. s. 79/I)
- Alexandri itinerarium* — Alexander von Pfalz-Zweibrücken, *Beschreibung der Meerfahrt zum heiligen Grab* (vysv. s. 132/I)
- Alexan. comit. palat. peregr.* — *Alexandri, comitis palatini ad Rhenum, peregrinatio*, zřejmě týž Alexander von Pfalz-Zweibrücken (viz výše)
- Aloisius Lippomanes* — Luigi Lippomano (vysv. s. 139/II)
- Alphon. a Castro advers. haeres.* — Alfonso de Castro, *Adversus omnes haereses libri XIV* (vysv. s. 309/II)
- D(ominus) Alpinus de plantis, balsamo et medicam. Aegyptiorum* — Prospero Alpini, *De plantis Aegypti liber, De balsamo dialogus, De medicina Aegyptiorum libri IV* (vysv. s. 75/II)
- Alvarez Guerrero* — Alonso Álvarez Guerrero (vysv. s. 138/II)
- Alvigi di Giov. nell' viaggio* — Aluigi di Giovanni, *Viaggio in India et in Calecut* (vysv. s. 196/II)
- D(ivus) Ambrosius orat. fun. imp. Theodosii* — Ambrosius Mediolanensis / sv. Ambrož, *De obitu Theodosii imperatoris oratio funebris* (vysv. s. 183/I)
- Ambrosio Contarini viaggio* — Ambrogio Contarini, *Il viaggio del magnifico m. Ambrosio Contarini... al gran signore Ussuncassan, re di Persia* (vysv. s. 422/I)
- Amos proph. Bible, prorok Ámos*
- Ammianus Marcellinus hist.* — Ammianus Marcellinus (vysv. s. 233/II)
- Anaxagoras physicus* — Anaxagorás z Klazomen (vysv. s. 230/II)
- Andrea Corsali* — Andrea Corsali (vysv. s. 15/II)
- Andras Thevetus* — André Thevet (vysv. s. 304/II)
- Angelus annot. de insul. Adriat.* — Angelus, *annotatio de insulis Adriaticis*, nezjištěno
- Angel. hist.* — snad Angelo degli Ubaldi (vysv. 78/I)

- Annales reipub. Basiliensis* — *annales reipublicae Basiliensis* (anály basilejské obce), blíže nezjištěno (vysv. 408/I)
- Annas Alexiados* — Anna Komnéné, *Alexiáda* (vysv. s. 413/I)
- Antiphilus* — Antifilos z Byzantia (vysv. s. 262/II)
- S(anctus) Antonius hist.* — Antonino Pierozzi / sv. Antonín Florentský (vysv. s. 372/I)
- Antonius Sabellicus hist. Venet.* — Marcus Antonius Coccius Sabellicus, *Historiae rerum Venetarum ab urbe condita* (vysv. s. 46/I)
- Antonius Geufraeus aulae Turcicae* — Antoine Geuffroy, *Aulae Turcicae Othomannique imperii descriptio...* (vysv. s. 421/I)
- Ant. Torquemade iardin de flores curiosas* — Antonio de Torquemada, *Iardin de flores curiosas* (vysv. s. 417/I)
- M. Ant. Pigafetta viagg.* — Marc'Antonio Pigafetta, *Viaggio atorno il mondo...* (vysv. s. 162/II)
- Ant. Iustinopolit. lib. del gentilhuomo* — Girolamo Muzio, *Il gentilhuomo* (vysv. s. 263/II)
- Antonius episcopus* — nejasné, zřejmě sv. Antonín Florentský (viz výše *S/anctus/Antonius hist.*)
- Ant. Menavio hist. Turcicae* — Giovanni Antonio Menavino, *Trattato dei costumi dei Turchi* (vysv. s. 306/II)
- Apocalyp.* — *Bible, Zjevení Janovo*
- Apollonides epigram.* — Apollónidás ze Smyrny, epigram v *Anthologii Palatině* (vysv. s. 112/I)
- Apollon. Rhodius* — Apollónios Rhodský (vysv. s. 367/I)
- Appianus* — Appiános (vysv. s. 366/I)
- Aristoteles rhetorico. et politicor., hist. animal.* — Aristotelés, *Techné rhétoriké / Ars rhetorica, Politika / Politica, Peri ta zóa historiai / Historia animalium* (vysv. s. 17, 18, 20, 96/I)
- Arlunnus* — Francesco Alunno (vysv. 141/II)
- Athenaeus* — Athénaios z Naukratidy (vysv. s. 114/I)
- D(ivus) Augustinus in Iohannem* — Aurelius Augustinus / sv. Augustin, *In Iohannis evangelium tractatus* (vysv. s. 338/I)
- Auger. de Busbec. epist. Turcicae* — Ogier Ghislain de Busbecq, *Legationis Turcicae epistolae IV* (vysv. s. 19/II)

- Aulus Gellius* — Aulus Gellius (vysv. s. 431/I)
Aventi. ann. Boiorum — Iohannes Aventinus, *Annales ducum Boiariae* (vysv. s. 268/II)
Avicenna — Avicenna / Ibn Síná (vysv. s. 49/II)
Aurelii Victoris appendix — Sextus Aurelius Victor, *appendix* (vysv. s. 309/II)
Authen. Novell. — *Authenticae seu Novellae constitutiones* (vysv. s. 79/I)

B

- Ballaeus centur.* — Iohannes Balaeus / John Bale, *Illustrium Maioris Britanniae scriptorum... summarium* (vysv. s. 367/I)
Bardassanes Syrus — Bardésanés (vysv. s. 158/II)
Barnus — Robertus Barnus / Robert Barnes (vysv. s. 71/I)
Barthol. Georgievicz de Turc. moribus — Bartholomaeus Georgievicz, *De Turcarum moribus epitome* (vysv. s. 407/I)
Barth. Marlianus topog. urbis Romae — Bartholomaeus Marlianus / Bartolomeo Marliani, *Antiquae Romae topographia* (vysv. s. 237/I)
Bartholo. Tacius — snad Bartholomaeus Facius (vysv. s. 160/II)
Blase de Vinegere imag. de platte peinture du Philostrate — Blais de Vigenère, *Les images ou Tableaux de platte peinture de Philostrate Lemnien* (vysv. s. 195/II)
Basiliius Caes. κεφάλαι παραινετικά — císař Basileios I. Make-donský, *Kefalaia parainetika* (vysv. s. 11/II)
Basiliius episc. homil. — Basileios z Kaisareie / sv. Bazil Veliký (vysv. s. 418/I), *Homiliai eis tén Hexaémeron* (vysv. s. 156/II)
Battista Ramusio delle navig. et descript. delle specierie — Giovanni Battista Ramusio, *Delle navigationi et viaggi*, 1. sv. (vysv. s. 426/I; vysv. s. 127/II)
Beda martyrologium et de natura rerum — Beda Venerabilis, *Martyrologium, De natura rerum [De temporum ratione]* (vysv. s. 193, 275, 420/I)
Bernh. Girardus hist. — Bernard de Girard du Haillan (vysv. s. 366/I)
Berosus hist. — Béróssos z Babylónie (vysv. s. 153/II)

- Betleh. in descript. loc. pass. Chr.* — neznámý autor, kněz z Betléma (vysv. s. 228/I)
- Breidenbach peregr.* — Bernhard von Breidenbach, *Peregrinatio in Terram Sanctam* (vysv. s. 132/I)
- Breviarium Romanum* — *Breviarium Romanum* (vysv. s. 186/I)
- Bibliander apolog. sup. Alcoranum* — Theodor Bibliander, *Apologia pro editione Alcoran* (vysv. s. 309/II)
- Bigae salutis* — Osvaldus de Lasko, *Sermones dominicales Bigae salutis intitupati* (vysv. s. 139/II)
- Bodinus de republ.* — Jean Bodin / Iohannes Bodinus, *De republica* (vysv. s. 59/I)
- Boetius* — Anicius Manlius Severinus Boëthius (vysv. s. 374/I)
- Boior. annal.* — Iohannes Aventinus, *Annales ducum Boiariae* (viz výše *Aventi. ann. Boiorum*)
- Blondus hist.* — Flavius Blondus / Flavio Biondo (vysv. s. 92/I)
- Bonfinius hist.* — Antonio Bonfini (vysv. s. 308/II)
- Bon. Vulcanius de literis et lingua Getarum* — Bonaventura Vulcanius, *De literis et lingua Getarum sive Gothorum* (vysv. s. 268/II)
- Bordonius de insulis* — Benedetto Bordone, *Isolario* (vysv. s. 104/I)
- Boterus* — Giovanni Botero (vysv. s. 143/II)
- Brocardus itinerar.* — Burchardus de Monte Sion, *Descriptio Terrae Sanctae* (vysv. s. 152/I)
- Budaeus annot. Pandect. et de asse* — Guillaume Budé, *Annotationes in XXIV libros Pandectarum, De asse et partibus eius* (vysv. s. 175/II)
- Brugensis* — Iacobus C. Fontanus Brugensis (vysv. s. 371/I)

C

- Cantica Salom.* — Bible, *Píseň písni / Píseň Šalomounova*
- Cantacuz. Caes. Const. contra fid. Mahumeti* — císař Ióánnés VI. Kantakuzénos, *Contra Mahometicam fidem Christiana et orthodoxa assertio...* (vysv. s. 309/I)
- Capricci medicinali* — Leonardo Fioravanti, *De' capricci medicinali* (vysv. s. 189/II)
- Chalcocondylas* — Laoníkos Chalkokondylés (vysv. s. 414/I)

- Casp. Collinus Sedunus* — Caspar Collinus Sedunus / Kaspar Ambühl (vysv. s. 190/II)
- Cassianus* — Iohannes Cassianus (vysv. s. 137/II)
- Cassiodorus trip. hist.* — Cassiodorus, *Historia tripartita* (vysv. s. 238/I)
- Catorino Zenone nell viag.* — Caterino Zeno, *De i commentarii del viaggio in Persia* (vysv. s.183/II)
- Cedrenus chron.* — Geórgios Kedrénos, *Synopsis historión* (vysv. s. 7/II)
- Caelius* — Lodovico Ricchieri / Lodovicus Caelius Rhodiginus (vysv. s. 424/I)
- Censu. Orient. ecc. Stan. Socolovii* — Stanislaus Socolovius, *Censura Orientalis ecclesiae* (vysv. s. 420/I)
- Caesar comm. de bello Alexand.* — (Gaius Iulius Caesar, *Commentarii*,) *Bellum Alexandrinum* (vysv. s. 47/I, 242/II)
- Caes. Heisterbachensis hist.* — Caesarius Heisterbachensis (vysv. s. 109/II)
- Cestius epit. orb. terr.* — Pierre d'Airebaudouze / Petrus ab Area Baudoza Cestius, *Orbis terrarum synoptica epitome* (vysv. s. 133/II)
- Cicero Philipp., epist.* — Marcus Tullius Cicero, *Orationes Philippicae, Epistulae* (vysv. s. 77, 97/I)
- Circhherr peregrin.* — Rudolph Kirchherr von Suchen (vysv. s. 131/I)
- Codex Iustiniani* — *Codex Iustinianus* (vysv. s. 79/I)
- Codex Theodosianus* — *Codex Theodosianus* (vysv. s. 366/I)
- Confessio Gennadae patriar. Constantinopolit.* — Gennadij II. Scholarij (vysv. s. 420/I)
- Confut. de la secte de Mahomet* — Lope de Obregón, *Confutacion del Alcoran y secta Mahometana* (vysv. s. 301/II)
- Concilium Nicaenum* — *akta níkajského koncilu* (vysv. s. 191/I)
- Conradus Leo* — Konrad Löw (vysv. s. 178/II)
- Constitutiones Saxonicae* — *Constitutiones Saxonicae* (vysv. s. 79/I)
- Constit. Friderici Caesaris* — *Authentica habita / Privilegium scholasticum* (vysv. s. 19/I)

- Continuatio belli sacri* — Vilém z Tyru, *Historia Belli Sacri verissima, continuatio* (pokračování) (vysv. s. 153/I)
- Conzolo d'Oviedo nell somm. del' Indie* — Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés, *Sommario della naturale et generale historia dell' Indie occidentali* (vysv. s. 46/II)
- Chrysostomus* — Ióánnés Chrýsostomos / sv. Jan Zlatoústý (vysv. s. 418/I)
- Christ. Columbus* — Christophorus Columbus (vysv. s. 21/I)
- Claudius Paradinus* — Claude Paradin (vysv. s. 367/I)
- Claudius in Rufinum* — Claudius Claudianus, *In Rufinum* (vysv. s. 411/I)
- D(ivus) Clemens ad Iacobum frat. Domini* — *Divi Clementis recognitionum libri X ad Iacobum, fratrem Domini* (vysv. s. 150/II)
- Clemens Alexandr.* — Kléméns z Alexandreie (vysv. s. 301/II)
- Cranzius hist.* — Albertus Cranzius / Krantz (vysv. s. 370/I)
- Chronicon de temporib. et mundi aetatibus* — *chronicon de temporibus et mundi aetatibus*, nezjištěno (vysv. s. 42/I, 42/II)
- Carion chron.* — Johannes Carion (1499–1537), *Chronica* (1532); Carionova kronika není do cestopisu zařazena
- Cuspinianus* — Iohannes Cuspinianus / Johannes Speißeheimer (vysv. s. 304/II)

D

- Daniel proph.* — *Bible, prorok Daniel*
- Damia. a Goes* — Damião de Góis (vysv. s. 321/II)
- Dares Phrygius* — Darés Fryžský (vysv. s. 411/I)
- Decreta Gratiani* — *Decretum Gratiani* (vysv. s. 60/I)
- Decretales Gregorii* — *Decretales Gregorii IX* (vysv. s. 60/I)
- Delle cose notabili* — Girolamo Bardi, *Delle cose notabili della città di Venetia libri II* (vysv. s. 74/I)
- Democr. Abderita* — Démokritos z Abdér (vysv. s. 20/I)
- Demost. Olynth.* — Démosthenés, *Olynthiakoi logoi* (vysv. s. 8, 9/II)
- Descr. reg. Congo* — Duarte Lopez, *Regnum Congo, hoc est vera descriptio regni Africani* (vysv. s. 15/II)
- Deuteronomion* — *Bible, Deuteronomium* (5. kniha Mojžišova)

- Dictys Cretensis* — Diktys z Knóssu (vysv. s. 411/I)
- Didacus Covarruvias oper.* — Diego de Covarrubias y Leyva, snad *Opera omnia* (vysv. s. 40/II)
- Digesta Pandectarum* — *Digesta seu Pandectae* (vysv. s. 79/I)
- Diodorus Siculus hist.* — Diodóros Sikeliótés (vysv. s. 19/I)
- Diogenes Laertius* — Diogenés Láertios (vysv. s. 78/I)
- Dionisius poeta* — Dionýsios Periégétés (vysv. s. 425/I)
- Dionisius hist.* — snad tentýž Dionýsios Periégétés (viz výše)
- Dionisius Carthus. contra Sarace.* — Dionysius Carthusianus / Denis van Leuwen, *Contra Alchoranum et sectam Machometicam libri V* (vysv. s. 309/II)
- Dioscorides* — Dioskúridés Pedanios (vysv. s. 20/I)
- Diodorus Alexand. episc.* — snad Dioskoros, alexandrijský patriarcha (vysv. s. 427/I)
- Discipulus de tempore* — Johannes Herolt zvaný Discipulus, *Sermones de tempore et de sanctis* (vysv. s. 101/II)
- Diversi avisi delli Patri della Comp. di Giesu* — *Diversi avisi particolari dall' Indie di Portogallo...* (vysv. s. 161/II)
- Domicii miracula mundi* — Lucio Domizio Brusoni, *Rerum memorabilium, insignium, sententiarum, historiarum, miraculorum... libri VII* (vysv. s. 267/II)
- Dominicus Niger* — Domenico Mario Nigro (vysv. s. 116/I)
- Donato Gianotti lib. dell repub. di Venetia* — Donato Gianotti, *Della repubblica de' Viniziani* (vysv. s. 74/I)
- Donatus Bassius* — Donato Bosso (vysv. s. 409/I)
- Dormi secure sermones* — Iohannes de Verdena, *Sermones dormi secure, de tempore et de sanctis* (vysv. s. 101/II)
- Dorotheus synopsi* — pseudo Dórotheus z Tyru, *Synopsis de vita et morte prophetarum, apostolorum et discipulorum Domini* (vysv. s. 158/II)

E

- Ecclesiastes* — Bible, kniha Kazatel (v cestopisu nalezen pouze odkaz na knihu *Ecclesiasticus, Sírachovec*)
- Edoard. Lopez viag. nel Indie Orient. et nella descript. di Congo* — Duarte Lopez, *Regnum Congo...* (viz výše *Descr. reg.*)

- Congo), a zřejmě *Navigazione verso l' Indie Orientali* Thomého Lopeze (vysv. s. 166/II)
- Egisippus* — Hegesippus, *Historia* (vysv. s. 235/I)
- Egnatius exemplor.* — Giovanni Battista Cipelli Egnazio, *De memorabilibus factis dictisque exemplorum libri X* (vysv. s. 62/I)
- Aelianus var. hist.* — Claudius Aelianus / Klaudios Ailiános, *Poikilé historiá / Varia historia* (vysv. s. 96, 114/I)
- Aemilius* — Paulus Aemilius (vysv. s. 371/I)
- Aeneas Silvius epist. et cosmogra.* — Aeneas Silvius / Enea Silvio Piccolomini (Pius II.), *Epistolae, Cosmographia* (vysv. s. 409/I)
- Ennius poeta* — Quintus Ennius (vysv. s. 226/II)
- Epimenides poeta* — Epimenidés (vysv. s. 113/I)
- Epiphanius catal. haeret.* — sv. Epifanos, *Panarion / Panarium sive Adversus haereses* (vysv. s. 138/II)
- Ephorus lib. de rebusp. Europae* — Eforos z Kýmé, *Historiá koinón práxeón*, kniha *Európe* (vysv. s. 113/I)
- Erasmus apophthegmatum* — Erasmus Rotterdamský, *Apophthegmatum opus* (vysv. s. 407/I)
- Esaias propheta* — Bible, prorok Izajáš
- Aeschines orator* — Aischinés (vysv. s. 317/I)
- Euagrius de Palaest. monachis* — Euagrius Scholastikos, *Ekklesiastiké historiá* I,21 (vysv. s. 426/I, 137/II)
- Eudemenes* — Euthymenés z Massalie (vysv. s. 230/II)
- Euripides* — Eurípidés (vysv. s. 9/II)
- Eusebius hist. eccles., in vita Constantini* — Eusebios z Kaisareie, *Ekklesiastiké historiá / Historia ecclesiastica, Bios tú makariú Kónstantínú basileós / Vita Constantini* (vysv. s. 183/I)
- Eutropii historici chronicon* — Eutropius, *Breviarium ab Urbe condita* (vysv. s. 230/I)
- Ezechiel propheta* — Bible, prorok Ezechiel
- Exodus* — Bible, *Exodus* (2. kniha Mojžíšova)

F

- Fachsius different. iur.* — Ludwig Fachs, *Differentiarum iuris civilis et Saxonici libri II* (vysv. s. 79/I)

- Fasciculus temporum* — Werner Rolevinck, *Fasciculus temporum* (vysv. s. 371/I)
- Flavius Vopiscus hist.* — (Flavius Vopiscus), *Historia Augusta* (vysv. s. 117/II, 78/I)
- Florus epitome Livii* — Florus, *Epitoma de Tito Livio [Liviani operis periochae]* (vysv. s. 78/I)
- Franciso Sansovino hist. univers. del orig. e imperio di Turchi* — Francesco Sansovino, *Historia universale dell'origine et imperio de Turchi* (vysv. s. 312/II)
- Franciscus Modius* — Franciscus Modius (vysv. s. 374/I)
- Franc. Alvar. viag. del Etiopia* — Francisco Álvares, *Viaggio nella Ethiopia al re prete Ianni...* (vysv. s. 72/II)
- Franc. Petrarca de vita solitaria* — Francesco Petrarca, *De vita solitaria* (vysv. s. 139/II)
- Fretellus descript. Terrae S.* — Rorgo Fretellus de Nazareth, *De locis sanctis* (vysv. s.162/I)
- Fernando Cortese relationi* — Hernán Cortés, *Cartas de relación* (vysv. s. 21/I)
- Fern. Alarchon relat.* — Hernando de Alarcón, *Relatione della navigatione et scoperta, che fece il capitano Fernando Alarchone* (vysv. s. 237/II)
- Fortalitum fidei* — *Fortalitum fidei in universos Christianae religionis hostes* (vysv. s. 309/II)
- Fulgosius* — Baptista Fulgosius / Battista Fregoso (vysv. s. 426/I)
- Funccius comm. in chronol. et hist.* — Johann Funck, *Chronologia, hoc est omnium temporum et annorum ab initio mundi... computatio, Commentariorum (in praecedentem chronologiam) libri X* (vysv. s. 71/I)

G

- Gabriel Simeon symbola* — Gabriel Simeoni, *Symbola heroica...* (vysv. s. 367/I)
- Cadmus hist.* — Kadmos z Milétu (vysv. s. 227/II)
- Galeat. Mart. de doctrina promiscua* — Galeottus Martius, *De doctrina promiscua liber* (vysv. s. 210/II)

- Galenus de aquae bonit., de simplici med. facult., de aliment. facult., de dynami. spur.* — pseudo Galénos, *Liber de aquae bonitate* (vysv. s. 52/II); Galénos, *Peri kraseós kai dynameós tón haplón farmakón / De simplicium medicamentorum temperamentis et facultatibus* (s. 51/II); *Peri trofón dynameós / De alimentorum facultatibus* (vysv. s. 46/II); pseudo Galénos, *De dynamidiis* (vysv. s. 196/II)
- Garzias de Hortis* — García de Orta (vysv. s. 49/II)
- Gaspar Balbi viagg.* — Gasparo Balbi, *Viaggio dell' Indie Orientali...* (vysv. s. 34/II)
- Gvagvinus* — Alexander Guagnini (viz výše *Aless. Gvagvino descrit. della Sarmatia*)
- Genebrardus* — Gilbert Génébrard (vysv. s. 367/I)
- Genesis* — Bible, *Genesis (1. kniha Mojžíšova)*
- Georgius Alexander Venetus* — Geórgios Alexandrú (vysv. s. 114/I)
- Gerardus de Nazareth* — Gerard z Nazaretu (vysv. s. 139/II)
- Gerard de Veer. navigat.* — Girard Le Veer / Gerrit de Veer, *Vra-ye description de trois voyages de mer très admirables faicts en trois ans...* (vysv. s. 178/II)
- Gesnerus* — Konrad Gesner (vysv. s. 238/II)
- Gregorius Nazianzenus* — Grégorios Nazianzénos / sv. Řehoř z Nazianzu (vysv. s. 193/I)
- Gregorius Turonensis* — Řehoř Tourský (vysv. s. 230/I)
- Gregorius Giraldus* — Lilius Gregorius Giraldus / Lilio Gregorio Giralaldi (vysv. s. 30/II)
- Gregorius hist. Rom.* — Níkéforos Grégorás, *Rhómaiké historía* (vysv. s. 84/II)
- Gigas* — Hermannus Gigas (vysv. s. 371/I)
- Giovan. Thoma Minado. delle gverre* — Giovanni Tommaso Minadoi, *Historia della guerra fra Turchi et Persiani* (vysv. s. 422/I)
- Giovan Maria Angiolello breve narrat.* — Giovanni Maria Angiolello, *Breve narratione della vita et fatti del signor Ussuncassano* (vysv. s. 431/I)

- Giovan Lioni Afr.* — Giovanni Leone l'Africano / Iohannes Leo Africanus (vysv. s. 21/I, 15/II)
- S(ignor) Gio. de Barros nell'istor.* — João de Barros, *Della historia del signor Giovan de Barros* (vysv. s. 159/II)
- Giovan Botero delle relat. universali* — Giovanni Botero, *Le relationi universali di Giovanni Botero Benese* (vysv. s. 143/II)
- Giovan Lorenc. d'Anania l'universale fabrica del mondo* — Giovanni Lorenzo d'Anania, *L'universale fabrica del mondo* (vysv. s. 160/II)
- Giovan Gaetan relat.* — Iuan Gaetan, *Relatione di Iuan Gaetan... del discoprimiento dell' isole Molucche...* (vysv. s. 166/II)
- Giovan Empoli* — Giovanni da Empoli (vysv. s. 178/II)
- Girolamo Bardi delle cose notab. della citta di Venetia* — Girolami Bardi, *Delle cose notabili della città di Venetia libri II* (viz výše *Delle cose notabili*)
- Gvicciardinus hist. Belg.* — Lodovico Guicciardini, zřejmě *Omnium Belgii sive Inferioris Germaniae regionum descriptio* (vysv. s. 368/I)
- Gvido Papae* — Guy de la Pape (vysv. s. 78/I)
- Gvilhelmus Durandus libro de amictu rationale divin. offic.* — Guillaume Durand, *Rationale divinorum officiorum* (vysv. s. 177/I)
- Godefr. Steghius arte medica* — Godefridus Steegh / Gottfried Steegh, *Ars medica* (vysv. s. 13/I)
- Glossa iuris canonici* — glosa (výklad) v *Kodexu kanonického práva* (vysv. s. 60/I)
- Gonzalo Fernando d'Oviedo dell' Indie Occident.* — Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés, *Sommario della naturale et generale historia dell' Indie Occidentali* (vysv. s. 55/II; viz výše *Conzolo d'Oviedo nell somm. del' Indie*)
- Gothard Arthus* — Gotthard Arthus (vysv. s. 171/II)

H

- Hans Werli von Zimmer* — Johannes Werner (Werli) starší von Zimmern (vysv. s. 71/II)

- Hayton Armeno hist.* — Haython du Corc, *Historia del signor Hayton Armeno* (vysv. s. 183/II)
- Hecataeus, Theop.* — Hekataios z Miletu; Theopompos z Chiu (vysv. s. 227/II)
- Hellanicus* — Hellánikos z Lesbu (vysv. s. 227/II)
- Heliodorus Ethiopiorum* — Héliodóros z Emesy, *Aithiopika / Aethiopica* (vysv. s. 221/II)
- Henricus Pantaleon* — Heinrich Pantaleon (vysv. s. 370/I)
- Heraclides in polit. Tyrhenorum* — Hérakleidés Lembos, *Peri politeión, Tyrónon / Excerpta politiarum, Tyrhenorum* (vysv. s. 79/I)
- Herbarium Mathioli* — Pietro Andrea Mattioli, *Herbář jinak Bylinář...* (vysv. s. 436/I)
- Herodotus hist.* — Hérodotos z Halikarnássu (vysv. s. 19/I)
- Herodianus hist.* — Héródíanos (vysv. s. 249/II)
- Hermolaus* — Ermolao Barbaro (vysv. s. 229/II)
- Hilarius Pictav. episc.* — Hilarius z Poitiers (vysv. s. 138/II)
- Hieron. Fracastoro del crescer de Nilo* — Girolamo Fracastoro, *Risposta dello eccellentissimo messer Hieronymo Fracastoro del crescimento del Nilo a messer Giovanni Battista Rhamusio* (vysv. s. 231/II)
- D(ivus) Hieronymus* — Sophronius Eusebius Hieronymus / sv. Jeroným (vysv. s. 151/I)
- *de locis Hebraeis* — *De situ et nominibus locorum Hebraicorum* (vysv. s. 151/I)
- *epitaphium Paulae* — *epistula CVIII, ad Eustochium* (vysv. s. 152/I)
- *adversus Vigilantium* — *Adversus Vigilantium* (vysv. s. 158/I)
- *in Ionam* — *Commentarii in Ionam* (vysv. s. 151/I)
- *in Genesin* — *Liber Hebraicarum quaestionum in Genesim* (vysv. s. 191/I)
- *Paralipomenon* — pseudo Hieronymus, *Quaestiones Hebraicae in libros Regum et Paralipomenon* (vysv. s. 191/I)
- *in Esaiam, Ezechiel* — *Commentarii in Esaiam; Commentarii in Hiezechielem* (vysv. s. 310/I; 432/I)

- *catalogum ecclesiast. scriptorum* — *De viris illustribus* (vysv. s. 163/I)
- *in Marcum evangel.* — pseudo Hieronymus, *Commentarius in evangelium secundum Marcum* (vysv. s. 193/I)
- *vitas Patrum* — životopisy ve *Vitae Patrum* (vysv. s. 132/I)
- *super Acta apostolorum* — pseudo Hieronymus, *Liber nomenum locorum ex Actis apostolorum* (vysv. s. 153/I)
- *epist. ad Lucinium* — *epistula LXXI, ad Lucinum* (vysv. s. 263/I)
- *contra errores Ioh. episcopi Hieros.* — *Contra Iohannem Hierosolymitanum* (vysv. s. 292/I)
- Hieron. Benzone hist.* — Girolamo Benzoni (vysv. s. 21/I)
- Hippocrates* — Hippokratés z Kóu (vysv. s. 20/I)
- Hircius* — (Aulus Hirtius,) *Bellum Alexandrinum* (vysv. s. 242/II)
- Hist. de Saracen. origine et moribus* — *Historiae de Saracenorum sive Turcarum origine, moribus, nequitia, religione, rebus gestis* (vysv. s. 306/II)
- Historia tripartita* — Cassiodorus, *Historia tripartita* (viz výše *Cassiodorus trip. hist.*)
- Historia exaltationis S. Crucis* — *Historia de exaltatione Sanctae Crucis* (vysv. s. 239/I)
- Homerus Iliad.* — Homéros, *Ílias* (vysv. s. 19/I)
- Horatius* — Quintus Horatius Flaccus (vysv. s. 412/I)
- Horatius Malagguccius* — Orazio Malaguzzi (vysv. s. 322/II)
- Horolanus* — Iohannes Horolanus (vysv. s. 347/I)
- Hostiensis* — Henricus de Segusio, cardinalis Hostiensis (vysv. s. 39/II)

I

- Iacob Vormserus peregrin.* — Jakob Wurmser (vysv. s. 153/I)
- Iacob Fontanus de bello Rhodio* — Iacobus C. Fontanus Brugenensis, *De bello Rhodio libri III* (viz výše *Brugenensis*)
- Iacob. de Maguntia* — Jakob von Mainz (vysv. s. 372/I)
- Iacob. de Vorag. in Lombard. hist.* — Iacobus de Voragine, *Legenda aurea vulgo Historia Lombardica dicta* (vysv. s. 347/I)

- Iacob de Vitriaco hist. Hierosol.* — Jacques de Vitry / Iacobus de Vitriaco, *Historia Orientalis seu Hierosolymitana* (vysv. s. 153/I)
- Ieremias proph.* — Bible, prorok Jeremjáš
- Iesaias proph.* — Bible, prorok Izajáš
- Iodocus a Meggen* — Jost von Meggen (vysv. s. 370/I)
- Ioel proph.* — Bible, prorok Jól
- Iohan.*
- *Baptista Morus hist.* — Iohannes dictus Morus (vysv. s. 288/I)
  - *Gerson de potest. eccles.* — Jean Charlier de Gerson, *De potestate ecclesiastica* (vysv. s. 57/I)
  - *Schvallart peregrin.* — Johann Schwallart / Jean Zuallart, *Il devotissimo viaggio di Gerusalemme* (vysv. s. 143/I)
  - *Damascenus* — Ióánnés Damaskénos / sv. Jan Damascenský (vysv. s. 193/I)
  - *Paschasius descript. Ter. S.* — Iohannes Paschasius / Jean Pascha, *Méthode pour faire un pèlerinage spirituel dans la Terre-Sainte...* (vysv. s. 155/I)
  - *Montevilla* — John Mandeville (vysv. s. 21/I)
  - *episcopus Hierosol.* — snad Jan, biskup jeruzalémský (vysv. s. 292/I)
  - *de Oppido chron. Saracenorum* — Iohannes de Oppido (vysv. s. 372/I); spojeno se spisem *Chronica mendosa et ridiculosa Sarracenorum*, autor neuvěden (vysv. 311/II)
  - *Thom. Minadous hist.* — Giovanni Tommaso Minadoi (viz výše *Giovan. Thoma Minado. delle gverre*)
  - *Boëmus* — Iohannes Böhm / Bohemus / Aubanus (vysv. s. 433/I)
  - *Baptista Porta physiogn.* — Giovanni Battista della Porta, *De humana physiognomia libri IV* (vysv. s. 130/II)
  - *Petrus Valerianus hieroglyph.* — Iohannes Pierius Valerianus, *Hieroglyphica* (vysv. s. 238/II)
  - *Ticius* — Harant uvádí v cestopisu podobu *Titius*; nezjištěno (vysv. s. 42/II)
  - *a Nedder formicarium* — Iohannes Nider, *Formicarius* (vysv. s. 49/II)

- *Hugo a Lintschot rer. Indi.* — Jan Huygen van Linschoten, *Itinerario, voyage ofte schipvaert... naer Oost ofte Portugaels Indien* (vysv. s. 49/II)
- *Tucher peregr.* — Johannes Tucher (vysv. s. 71/II)
- *Heroldt sermones* — Johannes Herolt zvaný Discipulus, *Sermones de tempore et de sanctis* (viz výše *Discipulus de tempore*)
- *Pistorius artis caballicae* — Johann Pistorius, *Artis caballicae, hoc est reconditae theologiae et philosophiae scriptorum tomus I* (vysv. s. 150/II)
- *Barros* — João de Barros (viz výše *S/ignor/ Gio. de Barros nell'istor.*)
- *Metellus* — Iohannes Matalius Metellus Sequanus (vysv. s. 178/II)
- *Consal. de Mendosa* — Juan González de Mendoza (vysv. s. 166/II)
- *Servilius de mir. antiq. operum* — Iohannes Servilius / Jan Knaep, *De mirandis antiquorum operibus et veteris aevi rebus pace belloque magnifice gestis libri III* (vysv. s. 188/II)
- *Geylryff* — asi Johannes Helfrich (vysv. s. 217/II)
- *de Lingnar. tract. de censib. ecclesiast.* — Iohannes de Lignano / Giovanni da Legnano, *Tractatus de censura ecclesiastica* (vysv. s. 40/II)
- *Andr. super ius canon.* — Iohannes Andreae / Giovanni d'Andrea (vysv. s. 40/II)
- *de Torquemade hexameron* — Antoine de Torquemade (Antonio de Torquemada), *Hexameron ou Six iournees, contenant plusieurs doctes discours...*, tj. francouzský překlad spisu *Iardin de flores curiosas* (přel. Gabriel Chappuys, 1582), viz výše *Ant. Torquemade iardin de flores curiosas*, Harant v textu odkazuje na španělský titul
- Iosaffo Barbaro gentil. nel viag.* — Giosafat Barbaro, *Viaggi fatti da Vinetia alla Tana, in Persia, in India...* (vysv. s. 422/I)
- Iosephus Indi. navig.* — Iosephus Indus, *Navigationes* (vysv. s. 178/II)

- Iosephus antiquitatum et belli Iudaici, Iudai. hist.* — Ióséfós Flávios / Flavius Iosephus, *Iúdaiké archaiología / Antiquitates Iudaicae, Historiá Iúdaikú polemú / Bellum Iudaicum* (vysv. s. 21, 154/I)
- Iosuae lib.* — *Bible, kniha Jozue*
- Iovius hist.* — Paulus Iovius / Paolo Giovio (vysv. s. 352/I)
- Iuan Huarte de los ingenios* — Juan Huarte de San Juan, *Examen de ingenios para las ciencias* (vysv. s. 141/II)
- Iudicum liber* — *Bible, kniha Soudců*
- [*Breiden. 14.*] *Iulii, Paschas.* — Bernhard von Breidenbach (viz výše *Breidenbach peregr.*); Iohannes Paschasius (viz výše *Iohan. Paschasius descript. Ter. S.*)
- Iulius Capitolinus hist.* — (Iulius Capitolinus,) *Historia Augusta* (vysv. s. 78/I, 188/II)
- Iulius Africanus* — Sextus Iulius Africanus (vysv. s. 162/I)
- Iustinus hist.* — Marcus Iunian(i)us Iustinus (vysv. s. 130/I)
- Iustinus philosoph. et martyr.* — Iústínos Mučedník (vysv. s. 251/II)
- Informat. dell'isola de Giapan* — spis *Information dell'isola del Giapan nuovamente scoperta* (vysv. s. 166/II)
- Inventaire de France du monsieur Serres* — Jean de Serres, *Inventaire de l'histoire de France* (vysv. s. 367/I)
- Isidorus de officio.* — Isidorus Hispalensis / sv. Isidor ze Seville, *De ecclesiasticis officiis* (vysv. s. 114/I, 137/II)

L

- Lactancius* — Lucius Caelius Firmianus Lactantius (vysv. s. 130/I)
- La genealogie du grand Turcq* — Theodoro Spandugino, *Genealogie du grant Turc a present regnant* (vysv. s. 306/II)
- Lampridius hist.* — (Aelius Lampridius), *Historia Augusta* (vysv. s. 78/I, 188/II)
- Lancellottus* — Giovanni Paolo Lancelotti (vysv. s. 39/II)
- Landrecht sachsich* — *Sachsenspiegel* (vysv. s. 79/I)
- Laonicus hist. de reb. Turc.* — Laoníkos Chalkokondylés, *Apo-deixeis historión* (viz výše *Chalcocondylas*)
- Lazarus Soranzius* — Lazarus Soranzius (vysv. s. 180/II)

- Laz. de Baif de l'art navale* — Lazare de Baïf, *De re navali* (vysv. s. 267/II)
- Legenda Patrum* — snad *Vitae Patrum* (viz níže *Vitae Patrum*)
- Leges XII tabularum* — *Zákony dvanácti desek* (vysv. s. 20/I)
- Lemnius de occult. nat. miraculis* — Levinus Lemnius / Lieven Lemse, *De miraculis occultis naturae* (vysv. s. 46/II)
- Leo Afer hist.* — Iohannes Leo Africanus / Giovanni Leone l'Africano (viz výše *Giovan Lioni Afr.*)
- Leonh. Fioravanti de composit. de i secreti* — Leonardo Fioravanti, *Del compendio de i secreti rationali* (vysv. s. 189/II)
- Leon Rauvolff peregrin.* — Leonhard Rauwolf (vysv. s. 430/I)
- Les essais du Montagne* — Michel de Montaigne, *Les essais* (vysv. s. 160/II)
- Leuenclavius hist. Musulman.* — Johannes Löwenklau, *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII* (vysv. s. 137/I)
- Leviticus* — Bible, *Leviticus* (3. kniha Mojžíšova)
- Lycosthenes* — Konrad Lycosthenes (vysv. s. 349/I)
- Liranus* — Nicolaus Liranus / Nicolas de Lyre (vysv. s. 214/I)
- Livius hist. Rom.* — Titus Livius, *Ab Urbe condita libri* (vysv. s. 20/I)
- Lonicerus Turc. hist.* — Philip Lonicer, *Chronica Turcica* (vysv. s. 352/I)
- Lope d'Obregon confut. de la secte du Mahumed* — Lope de Obregón, *Confutation del Alcoran y secta Mahometana* (viz výše *Confut. de la secte de Mahomet*)
- Lucas evangelista* — Bible, *Lukášovo evangelium*
- Lucanus poeta* — Marcus Annaeus Lucanus (vysv. s. 47/I)
- Lucianus* — Lúkiános ze Samosat (vysv. s. 10/II)
- Lucidus* — zřejmě Iohannes Lucidus Samotheus (vysv. s. 306/II)
- Lucretius* — Titus Lucretius Carus (vysv. s. 230/II)
- Ludov. Vartomanno Bolognese* — Ludovico de Varthema (vysv. s. 431/I)
- Ludov. Romanus navig.* — Ludovicus, Romanus patricius / Ludovico de Varthema, *Navigatio Aethiopiae, Aegypti, utriusque Arabiae...* (viz výše; vysv. s. 135/II)

- Ludov. Barthemia itinerar.* — Ludovico de Varthema, *Itinera-
rio di Lodovico Barthema* (viz výše *Ludov. Vartomanno Bo-
lognese*)
- Luigi Bassano de costumi di Tur.* — Luigi Bassano da Zara,
I costumi et i modi particolari de la vita de' Turchi (vysv.
s. 313/II)

M

- Macab. libri* — Bible, *knihy Makabejské*
- Macrobius Saturn.* — Flavius Macrobius Ambrosius Theodo-
sius, *Saturnalia* (vysv. s. 77/I)
- Maginus* — Giovanni Antonio Magini (vysv. s. 301/II)
- La maison rustique* — Charles Estienne, *L'agriculture et mai-
son rustique* (vysv. s. 47/II)
- Maneth. supplem. Berosi* — *Supplementa Manethonis ad Be-
rosus* (vysv. s. 261/II)
- Marcus evangelista* — Bible, *Markovo evangelium*
- Marc. Ant. Beute. cronica d'Hispania* — Pere Antoni Beuter,
*Crónica general de España y especialmente de Aragón, Ca-
taluña y Valencia* (vysv. s. 58/II)
- Marco Polo delle cose de Tartari* — Marco Polo, *Delle cose de'
Tartari et dell' Indie Orientali* (vysv. s. 21/I, 141/II)
- Marinus Barletius de vita Scanderbegi* — Marin Barleti, *Histo-
ria de vita et gestis Scanderbegi, Epirotarum principis* (vysv.
s. 304/II)
- Marinus Scotus* — Marianus Scotus / Marianus z Mohuče
(vysv. s. 373/I)
- Marius Mantua Bonavitus ench. rer. sing.* — Marcus Mantua
Benavidius / Bonavitus, *Enchiridion rerum singularium*
(vysv. s. 78/I)
- Marilanus antiquit. Romanorum* — Bartholomaeus Marlia-
nus, *Antiquae Romae topographia* (viz výše *Barth. Marli-
anus topog. urbis Romae*)
- Marulus* — Marcus Marulus Spalatensis / Marko Marulić
(vysv. s. 138/II)
- Martialis* — Marcus Valerius Martialis (vysv. s. 77/I)

- Martinus a Baumgar. pereg.* — Martin von Baumgarten, *Peregrinatio in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam et Syriam* (vysv. s. 313/II)
- Massardus* — nezjištěno (vysv. 238/II)
- Massimiliano Transilvano epist.* — Maximilianus Transylvanus, *Epistola di Massimiliano Transilvano... della ammirabile e stupenda navigazione...* (vysv. s.166/II)
- Massaeus chronicon* — Christian Massaeus, *Chronicorum multiplicis historiae utriusque testamenti ... libri XX* (vysv. s. 352/I)
- Matthaeus Brunnus tract. cession. bon.* — Matteo Bruni, *Tractatus de cessione bonorum* (vysv. s. 79/I)
- Matth. evangelista* — Bible, *Matoušovo evangelium*
- Matth. Parisiensis* — Matthaeus Parisiensis (vysv. s. 372/I)
- Matth. Beroaldus chronicon* — Matthaeus Beroaldus / Mathieu Brouard-Béroalde, *Chronicum sive supputatio temporum firmissimis Sacrae scripturae testimoniis demonstrata* (vysv. s. 410/I)
- Math. de Micheovo* — Matteo di Micheovo / Maciej Miechowita (vysv. s. 179/II)
- Matth. Orbatius* — Matthaeus Orbatius, nezjištěno (vysv. s. 312/II)
- M. Attilius Serranus de 7 Urb. ecc.* — Marco Attilio Serrano, *De Septem Urbis ecclesiis* (vysv. s. 186/I)
- Melampodes* — Melampús (vysv. s. 19/I)
- Menander* — Menandros (vysv. s. 9/II)
- Menavius* — Giovanni Antonio Menavino (viz výše *Ant. Menavio hist. Turcicae*)
- Mendezius navig.* — snad Juan González de Mendoza (viz výše *Iohan. Consal. de Mendosa*)
- Mensa philosoph. liber* — *Mensa philosophica* (vysv. s. 317/I)
- Mercurius Trimegistus* — Mercurius Trismegistus (vysv. s. 21/I)
- Meshudus delle cose mirabili scoperte* — al-Mas'údí (vysv. s. 237/II)
- Mesue* — zřejmě *Opera Mesuae* (vysv. s. 141/II)
- Metaphrastes* — Symeón Metafrastés (vysv. s. 139/II)
- Micheas proph.* — Bible, prorok Micheáš

- Mons(ieur) de Villamont les voyages* — Jacques de Villamont, *Les voyages du seigneur de Villamont divisez en trois livres* (vysv. s. 114/I)
- Munsterus cosmograph.* — Sebastian Münster, *Cosmographia. Beschreibung aller Lender* (vysv. s. 118/I)
- Musaeus* — Músaíos (vysv. s. 19/I)

N

- Natalis de Comitibus* — Natalis Comes / Natale Conti (vysv. s. 422/I)
- Nauclerus hist.* — Johannes Nauclerus (vysv. s. 71/I)
- Navig. all'isola di S. Thoma* — *Navigazione da Lisbona all'isola di San Thomè ...* (vysv. s. 236/II)
- Nehemiae libri* — Bible, *kniha Nehemiáš*
- D(ominus) Neugebauer tract. de peregri.* — Salomon Neugebauer Prutenus, *Tractatus de peregrinatione* (vysv. s. 17/I)
- Nicephorus hist. eccl.* — Nikéforos Kallistos Xanthopúlos, *Ekklésiastiké historía / Historia ecclesiastica* (vysv. s. 162/I)
- Nicephorus Gregoras hist.* — Nikéforos Grégorás (vysv. s. 84/II)
- Nicander* — Níkandros z Kolofónu (vysv. s. 240/II)
- Nicetas hist.* — Níkétas Chóniatés (vysv. s. 413/I)
- Nicetas chron.* — týž Níkétas Chóniatés, *Chroniké diégésis* (viz výše *Nicetas hist.*)
- Nicol. d[i] Conti narration.* — Niccolò de' Conti, *Viaggio di Nicolo di Conti Venetiano* (vysv. s. 161/II)
- Nicol. Clenardus epistol.* — Nicolas Clénard, *Nicolai Clenardi Epistolarum libri II* (vysv. s. 308/II)
- Nicol. et Matth. Paulini hist.* — Niccolò a Maffeo / Matteo Polo (vysv. s. 21/I)
- Nicol. Monardes de medic. India del.* — Nicolás Monardes, *De simplicibus medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in medicina usus est* (vysv. s. 212/II)
- Nicol. Nicolai peregrin.* — Nicolas de Nicolay / d'Arfeuille, *Les quatre premiers livres des navigations et pérégrinations orientales...* (vysv. s. 306/II)

Nicol. Secundinus de origine Turc. — Nikolaos Sekundinos, *De origine et rebus gestis Turcarum* (vysv. s. 312/II)
Numeri lib. — Bible, *Numeri* (4. kniha Mojžišova)

O

Odoardo Barbosa nel' sommario del' Indie — Duarte Barbosa, *Libro di Odoardo Barbosa Portoghese dell' Indie Orientali* (vysv. s. 98/II)

Olivier du Pradel theatre de l'agriculture — Olivier de Serres, seigneur du Pradel, *Théâtre d'agriculture* (vysv. s. 47/II)

Onuphrii chronicon et de 7 Urb. eccle. — Onuphrius Panvinius / Onofrio Panvinio, *Chronicon ecclesiasticum, De praecipuis Urbis Romae sanctioribusque basilicis, quas Septem ecclesias vulgo vocant, liber* (vysv. s. 186, 352/I)

Orosus — Orosius (vysv. s. 331/I)

Orus — Hórapollón (vysv. s. 195/II)

Orpheus — Orfeus (vysv. s. 12, 19/I)

Osorius hist. — Jerónimo Osório (vysv. s. 160/II)

Otto Frisingensis hist. — Otto von Freising (vysv. s. 348/I)

Ottomannus liber — *Ottomannus Lazari Soranzii, patricii Veneti* (viz výše *Lazarus Soranzius*)

Ovidius fasto., de arte amandi, metamorph. — Publius Ovidius Naso, *Fasti, Ars amatoria, Metamorphoses* (vysv. s. 99, 118, 151/I)

Oza — Bible, prorok Ozeáš

P

Pagninus interp. Hebr. — Sante Pagnini, *Liber interpretationum Hebraicorum, Arabicorum Graecorumque nominum...* (vysv. s. 186/I)

Palingenius poëta — Marcellus Palingenius Stellatus / Pier Angelo Manzoli (vysv. s. 411/I)

Palmerius chronicon — Matthaeus Palmerius, *Liber de temporibus* (vysv. s. 347/I)

[*Budaeus annot.*] *Pand., Lazare d[e] Baif* — G. Budé, *Annotationes in XXIV libros Pandectarum* (viz výše *Budaeus annot.*)

- Pandect. et de asse*); Lazare de Baïf (viz výše *Laz. de Baif de l'art navale*)
- Panvinius* — Onofrio Panvinio (viz výše *Onuphrii chronicon et de 7 Urb. eccle.*)
- papa Pius V. descrip. Asiae* — papež Pius II., *Pii II., pon(tificis) max(im)i, Asiae Europaeque elegantissima descriptio* (vysv. s. 424/I)
- Paralipomenon* — Bible, knihy *Paralipomenon*
- Passionale Iaco. de Voragine* — Iacobus de Voragine, *Legenda aurea* (viz výše *Iacob. de Vorag. in Lombard. hist.*)
- Paschasii itinera.* — Iohannes Paschasius (viz výše *Iohan. Paschasius descript. Ter. S.*)
- Paulus*
- *Merula geograph.* — Paulus van Merle, *Cosmographiae generalis libri tres, item geographiae particularis libri quatuor...* (vysv. s. 74/I)
  - *Castrensis iurisconsultus* — Paulus Castrensis / Paolo di Castro (vysv. s. 79/I)
  - *Nolanus epist.* — Paulinus Nolanus, *Epistulae* (vysv. s. 183/I)
  - *Aemilius* — Paulus Aemilius (viz výše *Aemilius*)
  - *apostolus* — apoštol Pavel
  - *Diaconus in vitis Patrum et hist.* — Paulus Diaconus Neapolitanus, *Vita sanctae Mariae Aegyptiacae, meretricis* (ve *Vitae Patrum*; vysv. s. 138/II); Paulus Diaconus, *Historia Romana* (vysv. s. 47/I); pseudo Paulus Diaconus, *Historia miscella* (vysv. s. 307/II)
  - *Angelo contra lo Alcorano* — Paolo Angelo, *Epistola Pauli Angeli ad Saracenos, cum libello contra Alcoranum* (vysv. s. 301/II)
  - *Polus* — nezjištěno (vysv. s. 322/II)
  - *Venet. hist.* — Marcus Paulus, zvaný Venetus / Marco Polo (vysv. s. 21/I)
- Pausanias Arcad.* — Pausaniás, *Periéghésis tés Hellados VIII (Arkadika)* (vysv. s. 101/I, 226/II)
- Pietro Maffeo* — Giampietro Maffei (vysv. s. 165/II)

- Peregrinus de sanctis* — Peregrinus z Ratiboru, *Sermones de tempore et de sanctis* (vysv. s. 101/II)
- Persius* — Aules Persius Flaccus (34–62)?; autor neni v cestopisu uveden
- Petro Martyre Milan. del novo mondo* — Pietro Martire d'Anghiera, *De orbe novo decades* (vysv. s. 55/II)
- Pietro Alvarez* — Pedro Álvares Cabral (vysv. s. 164/II)
- Petri Apiani cosmogr.* — Petrus Apianus, *Cosmographia* (vysv. s. 134/II)
- Petrus Cieza rerum Indicarum* — Pedro Cieza de León, snad *Crónicas del Perú* (vysv. s. 21/I)
- Petr de Natalib. in catal. sanct.* — Pietro de' Natali, *Catalogus sanctorum et gestorum eorum* (vysv. s. 186/I)
- Petrus Bellonius observat.* — Pierre Belon du Mans, *Voyage au Levant, les observations de Pierre du Mans...*, nebo *Petri Bellonii Cenomani... observationes* (vysv. s. 114/I)
- Picus Mirandula vanit. gentium, in astrol. et de rerum praenotio.* — Giovanni Pico della Mirandola, *Examen vanitatis doctrinae gentium, Disputationes adversus astrologiam divinatricem, De rerum praenotione* (vysv. s. 150, 158/II)
- Pierre Mesiees diverses lecons* — Pedro Mejía, *Les diverses leçons de Pierre Messie* (vysv. s. 192/II)
- Pyamon* — Iohannes Cassianus, *Collationes Patrum XVIII*, 4 (Piammon; vysv. s. 137/II)
- Pizarus hist. Persicoe* — (sic!) Petrus Bizarus, *Rerum Persicarum historia in libros XII descripta* (vysv. s. 180/II)
- Philastrius* — sv. Philastrius / Filaster (vysv. s. 309/II)
- Philemon* — Filémón (vysv. s. 10/II)
- Philip. Bergomensis hist.* — Iacobus Philippus Bergomensis (vysv. s. 351/I)
- Philippus Pingonius arborem gentil. princ. Sabaudiae* — Filiberto Pingone, *Inclytorum Saxoniae Sabaudiaeque principum arbor...* (vysv. s. 367/I)
- Philostrates in vita Apoll.* — Flávios Filostratos, *Ta es ton Tya-neia Apollónion / Vita Apollonii* (vysv. s. 158/II)

- Poggius Florentinus* — Poggio Bracciolini (vysv. s. 190/II)
- Polybius hist.* — Polybios z Megalopole (vysv. s. 102/I)
- Polydorus Vergilius de inventio. rerum et Anglicae histor.* — Polidoro Virgili, *De inventoribus rerum, Anglica historia* (vysv. s. 366/I)
- Publius Syrus* — Publilius Syrus (vysv. s. 407/I)
- Platina in vitis pontif. Romanorum* — Bartolomeo Sacchi, *Liber de vita Christi ac omnium pontificum* (vysv. s. 348/I)
- Plato de legib.* — Platón, *Nomoi / Leges* (vysv. s. 18/I)
- Plinius Iunior* — Gaius Plinius Caecilius Secundus / Plinius Mladší (vysv. s. 77/I)
- Plinius hist. naturalis et epistol.* — Gaius Plinius Secundus / Plinius Starší, *Naturalis historia* (vysv. s. 20/I); Gaius Plinius Caecilius Secundus, *Epistulae* (viz výše *Plinius Iunior*)
- Plotinus enead.* — Plótinos, *Enneades* (vysv. s. 46/II)
- Plutarchus histor.* — Plútarchos z Chairóneie (vysv. s. 96/I)
- *vitae animalium* — *Potera tón zóon ta chersaia fronimótera é ta enydra / De sollertia animalium* (vysv. s. 96/I)
- *de dignita. (sic!) adulat.* — *Pós an tis diakríneie ton kólaka tú filú / De dignoscendo adulatore ab amico* (vysv. s. 130/I)
- *convivalium quaestion.* — *Symposiaka / Quaestiones convivales* (vysv. s. 317/I)
- *in vita Antonii* — *Bioi paralléloi, Antónios / Vitae parallelae, Antonius* (vysv. s. 156/II)
- *de Iside* — *Peri Isidos kai Osiridos / De Iside et Osiride* (vysv. s. 233/II)
- Pomponius Mela* — Pomponius Mela (vysv. s. 115/I)
- Pomponius Laetus hist.* — Iulius Pomponius Laetus / Giulio Pomponio Leto (vysv. s. 347/I)
- Pontus Heuterus Burgundic. rerum* — Pontus (de) Huyter, *Rerum Burgundicarum libri VI...* (vysv. s. 367/I)
- Procopius hist.* — Prokopios z Kaisareie / Procopius Caesariensis (vysv. s. 92/I)
- Propertius poëta* — Sextus Propertius (vysv. s. 424/I)
- Ptolomaeus* — Klaudios Ptolemaios / Claudius Ptolemaeus (vysv. s. 19/I)

Putování Kabátníka — Martin Kabátník z Litomyšle, *Cesta z Čech do Jeruzaléma a Egypta Martina Kabátníka z Litomyšle* (vysv. s. 25/I)

Q

Quintus Curtius — Quintus Curtius Rufus (vysv. s. 413/I)

R

Rabanus — (H)rabanus Maurus (vysv. s. 137/II)

Rhasis — Rhases / Almansor (vysv. s. 49/II)

Ranulphus polichronicon — Ranulph Higden, *Polychronicon* (vysv. s. 372/I)

Raphael Volaterranus — Raffaele Maffei (vysv. s. 114/I)

Regum libri — *Bible, knihy Královské* (1. a 2. knize Královské u Haranta /a v Sixto-Clementině/ odpovídá v ČEP 1. a 2. kn. Samuelova; 1. a 2. kniha Královská z ČEP je u Haranta /a v Sixto-Clementině/ označována jako 3. a 4. kn. Královská)

Relat. di Gio. Batt. Ramusio — Giovanni Battista Ramusio (viz výše *Battista Ramusio delle navig. et descript. delle specie*)

Richardus sup. ius canonum — Richardus Anglicus / de Mores / de Morins (vysv. s. 40/II)

Robertus Cetenensis — Robertus Cetenensis / Robert z Kettonu (vysv. s. 306/II)

Rudolphus Kircherr — Rudolph Kirchherr von Suchen (viz výše *Circhherr peregrin.*)

Ruffinus in Eusebii hist. eccles. — Tyrannius Rufinus z Aquileie, *Eusebii Historia ecclesiastica* (vysv. s. 183/I)

Rupertus — Robertus Monachus (vysv. s. 348/I)

Ruth liber — *Bible, kniha Rút*

S

Saligniicus descript. Terrae Sanctae — Barthélemy de Salignac, *Itinerarii Terrae Sanctae inibique sacrorum locorum ac rerum clarissima descriptio* (vysv. s. 153/I)

- Salomon rex* — král Šalomoun (asi *Bible, Kniha moudrosti / Moudrost Šalomounova*)
- Salustius hist.* — Gaius Sallustius Crispus (vysv. s. 425/I)
- Samuelis libri* — *Bible, knihy Samuelovy* (odkaz pouze na s. 323/I, Harant jinak 1. a 2. knihu Samuelovu podle ČEP označuje jako 1. a 2. Královskou, viz výše *Regum libri*)
- Sansovino dell'origine de cavalieri* — Francesco Sansovino, *Della origine de cavalieri di m. Francesco Sansovino libri quattro* (vysv. s. 367/I)
- Samuelis libri* — viz výše *Samuelis libri*
- Saxo hist.* — Saxo Grammaticus (vysv. s. 131/I)
- Spartianus hist.* — (Aelius Spartianus), *Historia Augusta* (vysv. s. 78/I, 188/II)
- Strabo geographiae* — Strabón z Amaseie, *Geógrafika / Geographica* (vysv. s. 19/I)
- Sebast. Cabota navig.* — Sebastiano Caboto, *Navigazione di Sebastiano Cabota* (vysv. s. 178/II)
- Sedunus* — Caspar Collinus Sedunus / Kaspar Ambühl (viz výše *Casp. Collinus Sedunus*)
- Seneca* — Lucius Annaeus Seneca Mladší (vysv. s. 9/II)
- Serapion* — zřejmě *Liber Serapionis aggregatus in medicinis simplicibus* (vysv. s. 49/II)
- Serranus de 7 Urbis eccl.* — Marco Attilio Serrano, *De Septem Urbis ecclesiis* (viz výše *M. Attilius Serranus de 7 Urb. ecc.*)
- Servius* — Maurus Servius Honoratus (vysv. s. 226/II)
- Sextus Rufus* — Rufius Festus (vysv. s. 145/II)
- Speculum historiale Mahomet. leg. confut.* — *Disputatio Christiani eruditissimi* (Bibliander, 2. sv., *Confutationes legis Machumeticae...*; vysv. s. 309/II)
- Stephanus de Grumpenberk pereg.* — Stephan von Gumpenberg (vysv. s. 139/I)
- Stephano Gvazzo convivi. Casalinum* — Stephanus Guazzus / Guazzo, *Convivium Casalinum, civilis conversationis formam repraesentans* (vysv. s. 317/I)

- Steph. Teupolus academ. contemplat.* — Stephanus Theopolus / Stefano Tiepolo, *Academicarum contemplationum libri X ...* (vysv. s. 46/II)
- Stephanus Torculatus* — snad Stephanus Forculatus / Estienne Forcadel (vysv. s. 160/II)
- Suetonius Tranquillus* — Gaius Suetonius Tranquillus (vysv. s. 317/I)
- Suetonius hist.* — týž Gaius Suetonius Tranquillus (viz výše)
- Sigberus* — viz níže *Sigibertus*
- Sigibertus* — Sigebert von Gembloux (vysv. s. 347/I)
- Sigism. b. de Herberstein in legatione* — Sigismund von Herberstein (vysv. s. 183/II)
- Sigonius hist.* — Carlo Sigonio (vysv. s. 71/I)
- Silius poeta* — Silius Italicus (vysv. s. 411/I)
- Simoneta de Alcorano* — snad Bonifatius Simoneta, ve spisu *De Christianae fidei et Romanorum pontificum persecutionibus opus* (vysv. s. 301/II)
- Symposiorum liber* — *De symposiis*, nezjištěno (vysv. s. 317/I)
- Synop. Basilicon* — *Synopsis Basilicorum* (vysv. s. 366/I)
- Schiltperger hist. Turc.* — Johannes Schiltberger, cestopis (vysv. s. 306/II)
- Socinus regularum iuris* — Bartholomaeus Socinus / Bartolomeo Soccini, *Regulae iuris tam civilis quam canonici* (vysv. s. 79/I)
- Socrates hist.* — Sókratés Scholastikos (vysv. s. 183/I)
- Solinus iureconsultus* — zřejmě Gaius Iulius Solinus (vysv. s. 129/I)
- Sommario delle Indie* — Duarte Barbosa (viz výše *Odoardo Barbosa nel' Sommario del' Indie*)
- Sommar. di tutti li regni Orientali* — *Sommario di tutti li regni, città et popoli (dell' Indie) Orientali* (autor neuveden) (vysv. s. 437/I)
- Sophonias proph.* — Bible, prorok Sofonjáš
- Sopra li viag. Ramusio* — Giovanni Battista Ramusio (viz výše *Battista Ramusio delle navig. et descript. delle specierie*)

- Sozomenus hist. eccles.* — Salamanés Hermeiás Sózomenos, *Ekklésiastiké historía / Historia ecclesiastica* (vysv. s. 163/I)
- Suidas* — Súda (vysv. s. 432/I)
- Sulpitius Seve. antiquit.* — Sulpicius Severus, (zřejmě) Aquitanensis (viz s. 136/II; vysv. s. 183/I)
- Summarium rer. Orient.* — zřejmě *Sommario di tutti li regni, città et popoli (dell' Indie) Orientali* (viz výše *Sommar. di tutti li regni Orientali*), v cestopisu v této podobě neuvedeno
- Surius hist. sac.* — Laurentius Surius, *De probatis sanctorum historiis...* (vysv. s. 139/II)
- Stumphius in Helvet. hist.* — Johannes Stumpf, *Schwytzer Chronica...* (vysv. s. 371/I)

T

- Tacitus de bello Iudaico* — Cornelius Tacitus, *Historiae V* (vysv. s. 323/I)
- Thales* — Thalés z Miletu (vysv. s. 230/II)
- Thalmuth in Iudaicis decadib.* — Sebastian Lepuscus / Häslin, *Iudaicae decades VIII, heptades II, tessares VII, triades III* (vysv. s. 342/I)
- Thebanor. Statut.* — (sic!) Publius Papinius Statius, *Thebais* (vysv. s. 411/I)
- Theodoretus hist.* — Theodóretos z Kyrrhoi (vysv. s. 186/I)
- Theodosius imperator* — císař Theodosius I. (viz výše *Codex Theodosianus*)
- Theod. Gaza de mensibus* — Theodóros Gazés, *Peri ménón / De mensibus* (vysv. s. 420/I)
- Theophrastus* — Theofrastos z Eresu (vysv. s. 46/II)
- Terentius comoed.* — Publius Terentius Afer (vysv. s. 7/II)
- Tibullus ad Messalam* — (Albius Tibullus,) *Panegyricus Messallae* (vysv. s. 433/I)
- Tilius* — Jean du Tillet (vysv. s. 374/I)
- Titus Livius* — Titus Livius (viz výše *Livius hist. Rom.*)
- Tripart. historia* — Cassiodorus, *Historia tripartita* (viz výše *Cassiodorus trip. hist.*)

- Trithemius chron.* — Iohannes Trithemius, *Chronicon Hirsau-giense* (vysv. s. 372/I)
- Thobioe* (sic!) *lib.* — Bible, kniha Tóbijáš
- Thomas Lopez* — Thomé Lopez (vysv. s. 166/II)
- Thom. Iunta* — nejasné, snad Tommaso Giunti / Giunta (vysv. s. 322/II)
- Thucydides hist.* — Thúkydidés (vysv. s. 412/I)
- Turcica hist.* — Philip Lonicer, *Chronica Turcica* (viz výše *Lonicerus Turc. hist.*)

V

- Valerius Flaccus* — Gaius Valerius Flaccus (vysv. s. 80/I)
- Valerius Maximus* — Valerius Maximus (vysv. s. 130/I)
- Varro* — Marcus Terentius Varro (vysv. s. 421/I)
- Vasco dia Stanco* — Vasco Díaz Tanco (vysv. s. 312/II)
- Viag. del Aetiop.* — Francisco Álvares, *Viaggio nella Ethiopia al re prete Ianni...* (viz výše *Franc. Alvar. viag. del Etiopia*)
- Viagg. di un comito Venet. dal Mar Rosso* — *Viaggio scritto per un comito Venetiano dal Mar Rosso fino al Diu* (vysv. s. 128/II)
- Victorius hist.* — asi Petrus Victorius / Pietro Vettori (s. 142/II)
- Vilhelmus Tirus belli sacri* — Willelmus Tyrensis / Vilém z Tyru, *Historia Belli Sacri verissima* (vysv. s. 153/I; viz výše *Continuatio belli sacri*)
- Vincentii speculum hist.* — Vincent z Beauvais, *Speculum historiale* (vysv. s. 137/II)
- Virgilius* — Publius Vergilius Maro (vysv. s. 11/I)
- Vitae Patrum* — *Vitae Patrum* (vysv. s. 132/I)
- Vitriacus descript. Terrae S.* — Jacques de Vitry (viz výše *Jacob de Vitriaco hist. Hierosol.*)
- Vitruvius* — Vitruvius Pollio (vysv. s. 256/II)
- Volaterranus geogr.* — Raphael Volaterranus, *Commentariorum urbanorum*, 1. sv. (*geographia*; vysv. s. 179/II; viz výše *Raphael Volaterranus*)
- Wolfgang Waisenburg peregr.* — Wolfgang Wissenburg (vysv. s. 151/I)

Urban. Calcet. descript. Indiae — nezjištěno (vysv. s. 178/II)
Urspergensis hist. — *Chronicon Urspergense* (viz výše *Abbas Urspergensis hist.*)
Voldřicha Prefáta Putování Oldřich Prefát z Vlkanova, *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* (vysv. s. 25/I)

X

Xenophon hist. — Xenofón (vysv. s. 412/I)

Z

Zacharias proph. — Bible, prorok Zacharjáš
Zasius iurisconsultus — Ulrich Zasius / Zäsy (vysv. s. 79/I)
Zonaras hist. — Ióánnés Zónarás (vysv. s. 288/I)

Ediční zásahy do rejstříku *Authores*:

() rozepsaná zkratka

[ ] text doplněný editorkami

Komentář

KRYŠTOF HARANT A JEHO CESTOPIS

I/

„Abych komu svým spisem ubližovati chtěl, toho se jako poctivý pán snažně vystříhám,“

píše Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic v předmluvě k druhému dílu svého cestopisu. Můžeme (s úsměvem) namítnout, že podobné formulace náleží k tradiční autorské výzbroji použité v předmluvách tak často, že už je vnímáme jako topické. Vnímavý čtenář však brzy odhalí, že pojem cti jako základu lidského charakteru překračuje rámec proklamací, provází celé jeho *Putování* a funguje jako moralistní zrcadlo nastavované jevům a událostem světa, jímž postupně prochází z končin známých až do „barbarských a hovadných“. Je přítomen, byť skrytě, v obsáhlých historických retrospektivách, kumuluje se v obrazu rytíře Božího hrobu, jímž se autor spojuje s dávným symbolem „rytíře křesťanského“, aktualizovaným v dobově složitě situaci tureckých válek.

Kryštof Harant z Polžic a Bezdružic (1564–1621) však jako „poctivý pán“ žije i v českých dějinách, a ačkoli je jeho tragicky uzavřený osud známý, bude snad užitečné si jej krátce připomenout i s ohledem na jeho cestopis; v něm je totiž také otevřeně i skrytě přítomno jeho úsilí vytvořit obraz sebe jako všestranně rozvinuté osobnosti, jak doba žádala. V tomto smyslu je cestopis nejen výrazným textem české pozdně humanistické literatury, ale i reprezentací svého autora, ambiciózního vzdělaného šlechtice a kavalíra.

Dětství strávil na hradě Klenová poblíž Klatov, tam také získal základy svého vzdělání (jakkoli není jasné, jakou formou se tak dělo, zda prostřednictvím domácího vyučování, či docházkou do městské školy). Ve dvanácti letech se mu však otvírá svět, který mu spolu s možností prohloubení vědomostí nabízí i dosud nepoznaný život aristokratické elity. Přichází na zámek Ambras u Innsbrucku, sídlo arciknížete Ferdinanda II. Tyrolského, bratra císaře Maxmiliána II. Osmiletý pobyt u dvora poskytl Harantovi znalosti, jež podle mínění K. J. Erbena, prvního editora cestopisu, zahrnovaly oblast „staré řecké a latinské literatury, dějepisu, zeměpisu a věd politických“,¹ M. Koldinská, autorka harantovské monografie (na niž v této souvislosti odkazujeme), je charakterizuje jako klasické trivium a kvadrivium, sice v humanistickém duchu, ale přesto jako „nepřilíhš originální odlesk středověkého modelu univerzitní vzdělanosti“.²

O šíři kulturního zázemí nabízeného mladým mužům („edelnobům“) svědčí i rozsáhlá zámecká knihovna. Harantova sčtetlost tu může mít své kořeny, je však jisté, že se nespokojil jen s nabídkou zámeckých fondů, v cestopisu jmenuje i mnohé jiné texty, než s jakými se mohl setkat v Ambrasu. Otevřel se mu však také svět hudby, cestování a společenských kontaktů, mohl rozvíjet jazykové znalosti i fyzické dovednosti; to vše modelovalo osobnost mladého šlechtice připraveného i pro kariéru v císařských službách.

Roku 1583 se vrací domů a pět let poté se žení s Evou Černínovou z Chudenic, s níž má posléze dvě děti. Další období jeho života vyplňuje vojenská účast v Uhrách na tzv. patnáctileté válce, jedné z mnoha etap vleklého konfliktu Habsburků s Turky. Zkušenosti získané za čtyřletého pobytu v armádě obohací tematický rejstřík cestopisu, podstatnější však je, že sehraji svou roli i během jeho účasti na stavovském povstání.

Roku 1597 umírá Harantova žena, Harant svěruje své děti do péče příbuzné a roku 1598 se vydává na cestu do Svaté země, výsostný cíl poutníků už po staletí: je to země biblických postav, „nejstarožitnější“ národů zakládajících křesťanům pravidlo „všech dobrých ráďův a ctnostného obcování“, místo Božích zázraků, Kristova života i spásitelné oběti, prostor dávného zemského ráje. Na cestu se vydává

1 Karel Jaromír Erben: [bez názvu], in *Kristofa Haranta z Polžic a Bezdrůžic Cesta z Království českého do Benátek...*, díl I., Praha, u Františka Rívnáče 1854, s. II.

2 Marie Koldinská: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdrůžic. Cesta intelektuála k popravěšti*, Praha–Litomyšl, Paseka 2004, s. 42.

začátkem dubna v doprovodu Heřmana Černína z Chudenic, o dva-
náct let mladšího přítele a příbuzného jeho zesnulé ženy.

Cesta trvající téměř tři čtvrtě roku začíná 2. dubna. V Benátkách, tradičním výchozím bodě plavby do Svaté země, však není připravena loď, poutníci se tedy vydávají ještě do Padovy a Ferrary. 12. čer-
vence konečně vyplouvají a postupně navštěvují ostrovy Zakynthos,
Krétu a Kypr. 31. srpna přistávají u palestinských břehů a 3. září
přicházejí do Jeruzaléma. Tam za doprovodu františkánů kláštera
sv. Salvátora navštěvují posvátná místa ve městě i za jeho hranice-
mi, účastní se výpravy do Jericha, k Jordánu a Mrtvému moři, jsou
pasováni na rytíře Božího hrobu. Svou cestu pak nad rámec obvyk-
lých jeruzalémských poutí prodlužují plavbou do Damiáty, 4. října
přicházejí do Káhiry, odtud pak putují k Rudému moři a 16. října
přicházejí ke klášteru sv. Kateřiny, podnikají i namáhavý výstup na
horu Oreb, Sinaj a sv. Kateřiny. Zpět do Káhiry se vracejí 26. října
a nastupují cestu domů, přes Rosettu, Alexandrii zpátky do Benátek,
kam příplouvají 26. prosince. Tolik stručný itinerář poutí, jenž je i zá-
kladní osnovou cestopisu. K závěru cesty snad zbývá dodat, že Čer-
nín se ještě v Itálii připojuje k poselstvu, které v roce 1599 provází
arcikněžnu Markétu Rakouskou jako nevěstu ke španělskému králi
Filipovi III., a jeho účast na této reprezentativní akci má bezpochyby
podpořit jeho úsilí vstoupit do prostředí císařského dvora. Harant,
nemocný a slabý, setrvává ještě nějakou dobu v Benátkách a Padově
a teprve pak se vydává do vlasti. Překonání cestovních obtíží kompli-
kovaných nemocí však neznamená konec jeho útrap, krátce po ná-
vratu mu umírají obě děti.

Štěstěna mu však přeje v naplňování politických ambicí: do Plzně,
kde s dětmi sídlil, se roku 1599 stěhuje císař Rudolf II. se svým dvo-
rem, aby se vyhnul nebezpečí morové nákazy ohrožující sídelní město.
Harant, snad i pro své zásluhy v turecké válce, se stává v roce 1601
císařským komorníkem. Roku 1603 se podruhé žení, Barbora Miř-
kovská ze Stropčic s sebou z předchozího manželství přináší polovinu
hradu Pecky i s městečkem; následujícího roku se manželům narodí
dcerka. Harant žádá císaře o podporu v úsilí vstoupit do panského
stavu (a ten mu vychází vstříc přímluvným listem určeným panskému
stavu v zemském sněmu)³, pánem se tedy stává v roce 1607 a ještě
téhož roku i císařským radou.

3 Celý přímluvný list cituje Karel Jaromír Erben: [bez názvu], in *Kristofa Haranta z Polžic a Bezdruzic Cesta z Království českého do Benátek...*, díl I., s. VI–VII.

Jistý věhlas získává díky svému múzickému nadání jako básník (nejen díky překladům klasických básníků, ale i jako autor příležitostných veršů) a hudební skladatel; o tom mimo jiné svědčí uctivá dedikace pražského měšťana Jonaty Bohutského vložená do druhého Veleslavínova vydání překladu právního spisu Georga Lauterbecka *Politia historica* (1606), kde se právě tyto Harantovy schopnosti připomínají.⁴ Jen na okraj podotýkáme, že v tomto tisku je použito totéž vyobrazení rodového erbů, které nalezneme později v cestopisu, a čtyřveršová báseň Jiřího Carolida z Karlsperka, jejíž rozšířenou, čtrnáctiveršovou verzi s novými motivy vydavatel posléze uplatnil tamtéž. A přestože cestopis byl vydán až dva roky poté, vzdává Jonata ve zmíněné dedikaci hold Harantovi-cestovateli, jeho vzdělanosti a hudebnímu nadání v motivickém spojení s jeho (zřejmě už obecně známou) návštěvou slavné Alexandrie, jejíž obyvatelé kdysi vynikali právě hudebním uměním: „Vidí se, jako byste všecku jich chválu a umění s sebou do *patriae* převešti a novou Alexandrii při dvoře Jeho Milosti Císařské Vaší Milosti vzácným příkladem a fedrováním téhož umění založiti ráčili.“⁵ Harantův vřelý vztah k hudbě kromě dochovaných skladeb⁶ ostatně dokládá i jeho osobní heslo, kryptogram vytvořený pomocí notového zápisu (*Virtus ut sol micat*, Ctnost se třpytí jako slunce), v cestopisu umístěný pod Harantovým portrétem vytvořeným rudolfinským rytcem a grafikem Aegidiem Saderem (1570–1629).

Pobývání u dvora pobízí zřejmě Haranta i k dalšímu usilování o získání úřadů, tak (neúspěšně) žádá o post hejtmána Nového Města pražského, kandiduje i na místo prezidenta české komory. Mezitím umírá jeho druhá žena a Harant se roku 1608 žení potřetí, s Annou Salomenou Hradištskou z Hořovic, díky níž v roce 1612 získává druhou polovinu hradu Pecka i s panstvím. Od roku 1619 je také vlastníkem domu v centru Prahy, což více odpovídá potřebám jeho veřejného života; to už se však blíží události, které prudce změní jeho život.

Roku 1612 umírá císař Rudolf II. a poměry u císařského dvora se mění. I když se např. K. J. Erben domnívá, že si nový císař Matyáš Haranta oblíbil, neboť ho učinil svým dvorským radou,⁷ M. Koldinská

4 Georg Lauterbeck: *Politia historica. O vrchnostech a správcích světských knihy pateru*. Praha, Daniel Adam z Veleslavína — dědicové 1606. K04736.

5 Tamtéž, Předmluva, s. 3–4.

6 K Harantovi jako hudebníkovi viz medailon Petra Daňka „Moteto *Qui confidunt in Domino* a jeho autor — medailon věnovaný K. Harantovi hudebníkovi“, zde vysvětlivky s. QQQ.

7 Karel Jaromír Erben: [bez názvu], in *Kristofa Haranta z Polžic a Bezdržic Cesta z Království českého do Benátek...*, díl I., s. XI.

poukazuje na několik indicií, které tuto domněnku zpochybňují. Harant se (jako většina českých pánů) neúčastnil jeho korunovace, a přestože nadále zůstává komorníkem i císařským radou, jeho kontakt s novým císařem je mnohem omezenější, než tomu bylo za jeho předchůdce. Matyáš nesídlí v Praze, svůj dvůr zmenšuje. Dokonce i Harantova cesta v letech 1614–1615 ke španělskému králi Filipovi III., kam je vyslán spolu s dalším bývalým Rudolfovým komorníkem, aby králi vrátil řád zlatého rouna Rudolfovi propůjčený, není hodnocena jako výraz zvláštní Matyášovy přízně, spíš jako odkaz na Harantovy dobré vztahy se zesnulým panovníkem.⁸

Harantův mladší bratr Jan Jiří, autor Kryštofova životopisu a překladatel jeho *Putování* do němčiny,⁹ zmiňuje, že Harant chtěl z poznámek vzniklých na cestě časem připravit další cestopis, rukopis se však ztratil. Z životopisu lze nicméně rekonstruovat cestu Evropou se zastávkou u dvora francouzského krále Ludvíka XIII., pobyt u španělského dvora a výlet do poutního místa Santiago de Compostela. M. Bardoňová připomíná v této souvislosti Harantovu snahu být jmenován na post plukovníka vojáků španělského krále získaných v německých krajích. Okolnosti neúspěšného žádání odhalují širší pozadí nesnadného Harantova postavení u dvora, nemožnost v dané situaci dosáhnout kýmžých politických pozic, absenci tak důležitých vlivných přímluvců.¹⁰

To je snad i možný klíč k pochopení jeho dalších kroků. M. Koldinská upozorňuje na okolnosti, které mohly jeho rozhodování ovlivňovat. Domnívá se, že se pro něj „s přibývajícím věkem stávala neschopnost politicky, mocensky a kariérně uspět zdrojem četných traumat, ještě násobených neustálými finančními problémy“,¹¹ připomíná i Harantovu „náboženskou nespolehlivost“ stvrzenou konverzí k utrakvismu v roce 1618. Okolnosti změny víry nejsou zcela jasně, stejně jako jeho

8 Marie Koldinská: *Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic...*, s. 306n.

9 Edmund Schebek (ed.): *Aus dem Leben des böhmischen Freiherrn Christoph Harant vom Polžitz und Weseritz, Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen* 12, 1874, s. 273–286.

10 Martina Bardoňová: Španělská mise Kryštofa Haranta, in *Kryštof Harant ve světle nových objevů. Malá vědecká konference. Hrad Pecka, 20. září 2014*, Město Pecka 2014, s. 23–30.

11 Marie Šedivá Koldinská: Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic a historická paměť přelomu 20. a 21. století, in *Kryštof Harant ve světle nových objevů. Malá vědecká konference. Hrad Pecka, 20. září 2014*, Město Pecka 2014, s. 11. Kromě věcných argumentů můžeme nalézt i úvahy psychologizující; např. František Řehoř v hesle Harant z Polžic a Bezdruzic, in *Ottův slovník naučný*, desátý díl, Praha, Paseka–Argo 1997, uvádí: „Povahou svou byl muž přímý a snadno přístupný, jemuž jen přílišná úslužnost se ctižádostí na závadu byly.“

postoj k otázce konfesijní příslušnosti;¹² Kryštof Harant byl nepochybně ovlivněn dobovým „nadkonfesijním“ křesťanstvím, obecně křesťanskou, tolerantní pozicí dobové vysoké šlechty.¹³

V okamžiku politického konfliktu mezi císařem a vzbouřenými stavy se roku 1619 na jejich straně stává jedním z komisařů nad vojáky z boleslavského, kouřimského a hradeckého kraje, je členem komise odhadující hodnotu statků odňatých církvi, vojensky táhne s hrabětem Matyášem Thurnem k Vídni, a dokonce velí dělostřelecké palbě proti císařskému paláci. Za krátké vlády Fridricha Falckého na českém trůně (listopad 1619 — listopad 1620) snad vytoužených dvorských pozic dosahuje, je královským dvorním a komorním soudním radou, prezidentem české komory. Po porážce stavovského povstání je však z rozhodnutí Ferdinanda II. začátkem března 1621 zatčen a 21. června spolu s dalšími odsouzenými popraven na Staroměstském náměstí. Jeho loučení se životem — jakož i ostatních nešťastníků — dokumentuje jímavě a s přesahem až legendistickým utrakvistický kněz Jan Rosacius Hořovský ve svém slavném spisu *Koruna neuvadlá mučedlníkův Božích českých*.¹⁴

Zbývá snad Harantův osud uzavřít poznámkou, že Heřman Černín, dávný Harantův spolupoutník, se roku 1625 oženil s vdovou Annou Salomenou. Harantův mladší bratr Jan Jiří odešel s rodinou do exilu do Saska a tam roku 1638 přeložil cestopis svého bratra do němčiny (titul *Der christliche Ulysses...*¹⁵ s jistou literární licencí odkazuje na Odysseův příběh, neboť nemocného a zbědovaného poutníka po návratu domů prý stěží poznali jeho nejbližší). O vydání tohoto překladu se roku 1678 v Norimberku zasloužil syn Jana Jiřího, Kryštof Vilém Harant, voják a pak i císařský generál, který spis dedikoval císaři Leopoldu I. s připomínkou, že jeho strýc tento text v češtině kdysi připsal Rudolfovi II. (dnešnímu čtenáři však možná víc na myslí vytane paradoxní fakt, že Leopoldův předchůdce poslal autora na popraviště).

12 Mezi badateli není v tomto bodě jednotné stanovisko, jak o tom svědčí např. stať Jana Blahoslava Čapka: K problematice osobnosti Křištofa Haranta (Odpověď prof. Janu Rackovi), *Časopis Matice moravské* XCII, 1973, s. 196–198.

13 K tomu Josef Válka: Politika a nadkonfesijní křesťanství Viléma a Jana z Pernštejna, in *Husitství na Moravě. Náboženská snášlivost*. Jan Amos Komenský, Brno, Matice moravská 2005, s. 249–260.

14 *Knihopis* uvádí české vydání v Lešně r. 1655 (K14890) a v Žitavě (?) r. 1756 (K14891).

15 Přesněji *Der Christliche Ulysses oder Weit-versuchte Cavallier, fůrgestellt in der denckwuerdigen Bereisung so woll dess Heiligen Landes als vieler anderer morgenlůndischer Provintzen, Landschaften und berůhmter Stůdte...*

Počátky zájmu historiků a literárních vědců o Harantův cestopis sahají až do 17. století, jeho stručnou reflexi nalezneme v *Bohemia docta* Bohuslava Balbína, kde kromě jiného chválí jeho vytríbený styl,¹⁶ z obrozenských badatelů ho příznivě hodnotí např. František Martin Pelcl.¹⁷ Významným podnětem pro hlubší zájem odborné veřejnosti i čtenářstva bylo vydání cestopisu připravené K. J. Erbenem v padesátých letech 19. století. Není však cílem této stati zachytit odbornou reflexi cestopisu v celé její šíři,¹⁸ chceme se jí dotknout jen ve vztahu k některým zajímavým rysům Harantova textu.

Za zmínku stojí i osudy cestopisu před Erbenovým vydáním. Vybrané kapitoly z prvního a druhého dílu vycházely postupně v letech 1719 až 1742 v *Novém titulárním kalendáři ke cti sv. Václava, knížete, mučedníka a patrona království českého*, vydávaného u Jiřího Labouna (dědiců). Už prostor, který byl textu vyhrazen (povětšinou úzký sloupec na okraji stránky, jehož formát soustředěnou četbu komplikoval a vyhrazoval cestopisu pouze roli doprovodu primárních údajů kalendáře), naznačuje, že tu cestopis, jakkoli ne vždy „očistěný“ od odkazů na zdroje informací, jež by měly signalizovat náročný humanistický text, plní především cíle zábavné četby.

V jiné pozici najdeme Haranta v Thámově výboru *Básně v řeči vázané*.¹⁹ Figuruje tu jako překladatel klasických autorů, editor převzal jeho překlad veršů Marka Annaea Lukana²⁰ působivě líčících prudký tok Nilu v peřejích (O spadání řeky Nýlu) a též překlad moralistních veršů Dífila ze Sinópy (bez uvedení autora originálu) pod názvem Břich, k němuž Harant ještě přibásnil poslední dvojverší.²¹ V almanachu se ocitá ve společnosti dalších autorů českého humanismu,

16 Bohuslav Balbín: *Bohemia docta*, pars. II, 1778, s. 103–104. (Dílo je podle Balbína psáno „bohemico idiomate et stylo cultissimo“; tamtéž, s. 104.)

17 František Martin Pelcl: *Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler, nebst kurzen Nachrichten von ihren Leben und Werken*, 3. díl, 1777, s. 86–92.

18 Kromě podrobné bibliografie v monografii M. Koldinské srov. např. soupis v hesle Zdeňky Tiché: Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic, in Vladimír Forst a kol.: *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 2/I, H–J*, Praha, Academia 1993; z novějších prací např. Danuše Kšicová: *Cesty do Svaté země. XII.–XX. století. Mýty a realita v ruských a českých cestopisech*, Brno, Masarykova univerzita 2013.

19 Václav Thám: *Básně v řeči vázané*, Praha, [b. n.] 1785.

20 Tamtéž, Prvního svazku sebrání druhé, částka první, s. 103. V edici Harantova cestopisu je úryvek z Lukanovy skladby *Farsalské pole* na s. 228/II, více k němu zde ve vysvětlivkách na příslušném místě.

21 Tamtéž, s. 102. V edici Harantova cestopisu je úryvek na s. 30/II, více k němu zde ve vysvětlivkách na příslušném místě.

jakými byli Mikuláš Konáč z Hodiškova, Šimon Lomnický z Budče, Jan Amos Komenský, v překladu i Bohuslav Hasištejnský, a též básníků doby baroka. Thám tuto galerii sestavuje s úmyslem, aby „pozůstalé ještě zlomky našich českých zpěvořečníků v známost uvedl“,²² je součástí jeho programu otvírajícího cestu nové tvorbě.

V téměř celistvé podobě se k modernímu čtenáři dostává cestopis zásluhou Karla Jaromíra Erbena.²³ Edice však nezařazuje původní ilustrace ani texty dokumentárního charakteru (latinské a řecké listiny, dedikační verše, notové zápisy, marginálie), čímž je cestopis oproti původnímu tisku ochuzen, vypuštěny musely být pak samozřejmě i pasáže na ně odkazující, což opět poněkud zkruslo podobu textu. Editor do něj navíc promítl dobovou představu o češtině sklonku 16. století, na mnoha místech zasáhl do morfologie a syntaxe, ve slovní zásobě odstranil výrazy nejčastěji německého původu, v řadě případů již v češtině 16. století zdomácnělé, jež podle mínění doby Erbenovy jazyk poškozují. Přesto je však toto vydání nejuplněnější, ve srovnání s četnými dalšími, která vybírala z cestopisu podle potřeby kratší či rozsáhlejší úseky.²⁴

III/

Když se Harant v předmluvě k prvnímu dílu *Putování* obrací k českým „kořenům“ nábožných cest do Svaté země, zmiňuje dávnou pouť biskupa Menharta či knížat Vladislava a Jindřicha. Známych českých jeruzalémských poutníků bylo ovšem víc, Harant se však ve svém výběru patrně inspiroval předmluvou Daniela Adama z Veleslavína k oblíbenému literárnímu „přůvodci“ Svatou zemí Heinricha Büntinga *Itinerarium Sacrae Scripturae, to jest Putování svatých*,²⁵ kde jsou právě tito výše zmínění muži připomenuti. Příznačné ovšem je (a ve shodě s cílem textů tohoto typu), že od středověkých poutníků přechází Harant rovnou do své přítomnosti a jako další známé cestovatele s úctou jmenuje významné pány a dvorské úředníky Zdeňka Adalberta Popela z Lobkovic a Viléma Slavatu z Chlumu

22 Citováno dle Felix Vodička: Poezie, in *Dějiny české literatury II. Literatura národního obrození*, Praha, Nakladatelství Československé akademie věd 1960, s. 67.

23 Praha 1854–1855, 2 svazky, ediční řada Staročeská bibliotéka.

24 K nim zde ediční poznámka, s. QQQ.

25 Vydáno v Praze u M. Daniele Adama z Veleslavína, 1592. Zde odkaz na vydání Mirjam Bohatcové (ed.): *Obecné dobré podle Melantricha a Veleslavínů. Studie k završení tvorby Mistra Daniela Adama z Veleslavína*, Praha, Karolinum 2005, W 83/1592, s. 316. (Spis pak vyšel ještě u Veleslavínových dědiců 1609–1610.)

a z Košumberka, vzdělané a ve společenském postavení, které bylo bezpochyby metou nejen Harantovou.

Linie cestopisných záznamů z jeruzalémské pouti v českém prostředí má svůj počátek na sklonku 15. století v zápisech kališnického kněze Martina Krivoústého.²⁶ Jistou podobnost s Harantovým textem lze pozorovat u Bohuslava Hasištejnského (asi 1461–1510) v záznamech o cestě do Palestiny konané v letech 1490–1491 (v celém rozsahu se nedochovaly, drobné poznámky jsou jen okrajově připojeny v jiných jeho dílech); J. Jakubec tuto blízkost specifikuje: „... projevuje asi podobný smysl pro klasický svět jako náš první evropský pěstovatel humanismu Bohuslav Hasištejnský, když tam cestoval“.²⁷ Shody nachází i s cestopisem jeho bratra Jana Hasištejnského z Lobkovic (1450–1517): „... jako Jan z Lobkovic projevuje také [...] zájem o vojenství, o věci politické, o zřízení státní, o veřejné hospodářství“.²⁸ Vztažení Harantova textu k tvorbě významných humanistických vzdělavců je logické, sám Harant však v předmluvě připomíná (opět ve shodě s výše zmíněnou předmluvou D. Adama z Veleslavína²⁹) z domácích autorů jen Martina Kabátníka (†1503) a Oldřicha Přefáta z Vlkanova (1523–1565).

Odstup, s kterým hodnotí Kabátníkův cestopis,³⁰ je z pozice humanistického vzdělance pochopitelný, prostý řemeslník, jehož vyslala roku 1491 Jednota bratrská, aby poznal život křesťanů ve východních zemích, nebyl schopen realizovat Harantovy nároky na podobu a účel textu: „Kabátník, ač v těch zemích všech byl, v kterých i já, však jest je velmi jalově a nepodstatně vypsál, nic jiného nežli své příběhy oznamující, což vedlé mého umyslu, kterýž k tomu směřuje, aby v něm *definicí* nahoře položené strany *peregrinací* ve všech artikulích za dosti se stalo, postačiti nemůže.“ Tím znovu připomíná svůj v předmluvě vyložený kodex postulátů, které má dobré cestování naplňovat,

26 Poznámky psal roku 1490 latinsky, poté byl text přeložen do češtiny. Srov. Jaroslav Kolár: České znění Cesty do Jeruzaléma Martina Krivoústého, *Strahovská knihovna* 18–19, 1983–1984 [v tiráži 1984], s. 67–95.

27 Jan Jakubec: *Dějiny literatury české I.*, Praha, Jan Laichter 1929, s. 761.

28 Tamtéž, s. 762. Cestopis je obvykle jmenovaný jako *Putování léta Páně 1493 k Božímu hrobu vykonané* (1505). Poprvé ho vydal roku 1834 F. L. Čelakovský v *České všele*, roku 1902 F. Strejček ve *Sbírce pramenův ku poznání literárního života v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, ř. II, č. 4, v novočeské úpravě F. Maleček roku 1907.

29 Mirjam Bohatcová (ed.): *Obecné dobré...*, W 83/1592, s. 317.

30 Kabátníkovo vyprávění zapsal roku 1500 litomyšlský písař Adam Bakalář a později vydal pod titulem *Cesta z Čech do Jeruzalema a Egypta*; novočeské vydání připravil např. J. V. Prášek, Praha, Otto 1900.

od dosažení „obecného neb obce dobrého“ až po duchovní reflexi cesty jako „zrcadla smrtedlnosti“. Nebylo by však spravedlivé absenci těchto cílů Kabátníkovi vyčítat, svou svéráznou reflexí navštívených krajín vyvolal čtenářský zájem ve své době i v každé další edici svého cestopisu.

Víc pochopení projevuje Harant pro Prefátovu *Cestu z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestíny* (1563). Prefátova úvodní proklamace: „Ne rození, ale ctnost činí lidi urozené, slavné, znamenité a vši chvály hodné“,³¹ je při vši své topické zakotvenosti paralelou Harantova akcentování ctnosti jako základní etické hodnoty, povzbuzuje aktivní postoj člověka k životním výzvám, jaký sdílel i Harant. Jeho výhrada se týká jen velikosti prostoru, který Prefát zachytil: „Druhý toliko v zemi Svaté byl a půl cesty a pouti mé vykonal, takže o polovici méně vypsál, jakž se to, srovnajíc jeden traktát proti druhému, snadno poznati bude moci.“³² Prefáta jako autora ovšem respektuje a na jeho text se na několika místech odvolává. Srovnáváním své a Prefátovy zkušenosti kromě jiného dokumentuje, jak postupně upadá tradice putování do Svaté země. Příčiny shledává v rozkolu křesťanské víry, ale především v růstu turecké moci: poutnické lodi ze středomořských přístavů vyplouvají řídicí a s horší výbavou, než tomu bylo před půl stoletím v době Prefátově (putoval roku 1546), františkánský klášter hory Sion za hradbami Jeruzaléma, v němž našel ubytování Prefát, je v Harantově době v moci muslimů a františkáni se museli stáhnout do města, do kláštera sv. Salvátora. Poutníci se ocitají ve stále větším ohrožení, zatímco Prefátovi ještě stačilo vydávat se za Francouze, neboť francouzský král byl tou dobou tureckým spojencem, Harant už se skrývá do stylizovaného mnišského oděvu, který mu umožní snáz splynout s prostředím. Je to jen jeden z projevů rostoucího napětí a blížících se konfliktů, jež brzy zasáhnou celou Evropu. Literární topos „mundus senescit“, svět stárne a mění se k horšímu, jako refrén se opakující v hodnoceních jednotlivostí i Svaté země jako celku, tu nabývá na věčné platnosti. Harant si dokonce Prefátovým textem i „vypomáhá“, jak je tomu v případě odkazu na jeho detailní, technicistní popis lodi: „A ač bych měl tuto způsob náve naší vnitřní i zevnitřní, regiment mezi marináři a jinými se plavícími obšírně vypsati, však když jest Oldřich Prefát přede mnou pravdivou a pěknou o tom o všem zprávu v našem českém jazyku na světlo

31 Oldřich Prefát: *Cesta z Prahy do Benátek...*, ed. H. Bočková, Praha, NLN 2007, s. 9.
32 Novočeské vydání připravil K. Hrdina, Praha, Vesmír 1947; H. Bočková, Praha, NLN 2007.

vydal a kniha jeho vůbec známá jest, toho tak při tom zanechati mímím.“³³ Vyobrazení lodi z Prefátova cestopisu však nahrazuje vlastní ilustraci (a s jinými detaily), čímž soulad původního provázání slova a obrazu narušuje.

Formalizovaná podoba cestopisů tematizujících putování do Svaté země je dána už samou trasou, po níž se poutníci pohybují ke kýžennému cíli, je osou celého narativu. V českých zemích začíná zpravidla tzv. „italskou cestou“ vedoucí z Čech přes Alpy do Pádské nížiny a přístavních měst,³⁴ známá natolik, že např. Prefát zachycuje jen její jednotlivé stanice a vzdálenosti za den překonané. Harant však směřuje k Innsbrucku a zámku Ambras a poněkud narušuje vžitá schéma nábožných poutí, vrací se totiž do svých pážecích časů u dvora Ferdinanda II. Tyrolského. Vzpomínka „edelknoba“ tvoří sice pouze vhodný formální rámec informacím o regionu, ale má i subjektivní podtext, připomíná autorův dávný vztah k vládnoucímu rodu a je tak jednou z prvních stop autorovy sebe prezentace v textu rozestetých; do stejného ideového schématu náleží i zařazení příběhu-legendy o záračné záchraně budoucího císaře Maxmiliána z nepřístupných hor.

Pobyt v Benátkách díky přípravě poutnické lodi prodloužený o návštěvu Padovy a Ferrary je svěbytným portrétem této části Itálie, s jejími dějinami, přírodní polohou, architekturou sakrální i světskou, technickými vynálezy i kuriozitami, s popisem zvyků, slavností a rituálů. V podrobných soupisech, které jsou jedním ze stylotvorných prostředků textu, představí pokladnici chrámu sv. Marka, zbrojníci, prezentuje správní systém benátské republiky. Tato reflexe poznaného ještě postrádá přehlednou strukturovanost, přesto může čtenáře okouzlit množstvím detailů a nečekaně překvapí i Harantův cit pro atmosféru okamžiku.

Plavba Středomořím umožňuje uplatnit rozsáhlý exkurs o dějinách celé oblasti od starověku až po aktuální přítomnost. Zatímco Prefát se v těchto místech dotýká antického světa — a ostatně celého dějinného pozadí — jen okrajově, Harant díky své vzdělanosti a za pomoci autoritativních textů dosáhne toho, že Středomoří se před čtenářovými očima postupně rozvine jako mnohvrstevnatá literární

33 V Prefátově cestopisu je to kap. 4. „O způsobu a velikosti navi neb lodí i o tom, co v ní bylo“, o „regimentu mezi marináři“ pojednává kap. 5. „O čeledi patronově v navi a jaké jich práce“. Srov. Oldřich Prefát: *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 37–57.

34 Tak pluli poutníci i z dalších významných středomořských přístavů; existovala i cesta po souši, kterou zachycuje ve svém cestopisu Martin Kabátník (přes Balkán, s návštěvou Konstantinopole).

mapa. Ve Svaté zemi je vůdcem poutníků a klíčem k výkladu všech tras a míst samozřejmě především Bible, pomocí ní „inscenuje“ dávné události na navštívených posvátných místech. Přírozeným vyvrcholením celé jeruzalémské pouti je pasování poutníků na rytíře Božího hrobu, obřad zachycený i v příložených dokumentech, ilustracích i notových záznamech. Harantovi dává podnět k obsáhlému výkladu o konstituování rytířského stavu už od starověku a vypsání množství existujících i zaniklých rytířských řádů. I tady však mají tyto „odbočky“ význam pro přítomnost: spolu s geograficky ukotveným přehledem křížáckých tažení vytváří ideální, a přitom stále aktuální obraz rytíře bojujícího za víru, „rytíře křesťanského“.

Z. Beneš připomíná, že cestopis reflektuje některé prvky středověkého pojmání geografického obrazu země.³⁵ Je to patrné v incipitu kapitoly o Jeruzalémě: „Město Jeruzalém leželo právě jako *centrum* uprostřed světa.“ Jeruzalém je městem-reprezentantem symbolických významů, místem, v němž se uskutečnilo spasitelské Kristovo dílo, ležícím uprostřed Svaté země jako pozemského ráje. Tato představa je skrytá i v projevech deziluze cestovatelů shledávajících její současný neutěšený stav: Prefátovo obvyklé konstatování „všudy jen rum a kamení“ nalezneme v různých variacích i u Haranta. Smutek ovšem pramení nejen z nedostatečné přítomnosti „rajských“ prvků v krajině, ale i ze stavu „křesťanské stopy“ do ní později vnesené, sakrálních staveb budovaných od 4. století poté, co svatá Helena, matka císaře Konstantína, navštívila zemi a podnítila jejich budování na významných biblických (zejména novozákonních) místech. Smutek ze zmaru těchto kostelů a kaplí je spojen s vědomím, že země není v rukou křesťanů. Police Jeruzaléma jako duchovního centra je nezpochybnitelná, což je součástí výše zmíněného středověkého „hodnotového“ pojetí světa,³⁶ humanisté však přicházejí s argumenty korigujícími je racionálním poznáním (to je např. úvaha Prefáta-matematika, že místo označené v kostele Božího hrobu ani místo Kristova ukřížování nejsou středem světa, neboť svět má tvar koule, „kterékoli v něm místo vezmeš, všudy jest prostřed něho, neb kouli počátku ani konce není, též ani prostředku“³⁷). Harant totéž činí do jisté míry

35 Zdeněk Beneš: Cesta do Svaté země Kryštofa Haranta jako kosmografický obraz světa, in *Cesty a cestování v životě společnosti. Sborník příspěvků z konference konané 6.–8. září 1994 v Ústí nad Labem*, L. Bobková, M. Neudertová (eds.), Ústí nad Labem, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem 1995, s. 142.

36 Tamtéž, s. 141.

37 Oldřich Prefát: *Cesta z Prahy do Benátek...*, s. 165.

tím, že aniž by zpochybňoval výsostnou duchovní pozici Jeruzaléma, reflektuje v obsáhlých výkladech i jiné významné (a jinými svými charakteristikami zajímavé) zastávky cesty.

Velkým tématem druhé části cestopisu je svět islámu a jeho reflexe (k tomu zde více studie Lucie Storchové). Z hlediska cílů nábožné pouti je téměř jakýmsi jejím apendixem. Původní duchovní rozměr cesty v textu poněkud stírá námaha pohybu v divoké krajině a číhající nebezpečí, výstup na posvátné hory je riskantní, klášter sv. Kateřiny nemá analogický význam vrcholu pouti, jak tomu bylo při dosažení Jeruzaléma. Harant však svůj zájem směřuje i dál, kam už nesahá jeho poutnická zkušenost. Nahrazuje ji rozsáhlými exkursy nasycenými informacemi o dalekých východních zemích, o Africe; děje se tak sledováním postupu mořeplavců, Portugalců a Španělů, jejich vojenských střetů s tímto světem a budování záchytných bodů — osad a měst, v jejich stopách pak i úsilí misionářů. Jeho záběr světa je však v dílčích informacích ještě širší, dotýká se i anglických severních cest, okrajově zmíní i plavby do Ameriky: křesťanský svět tak ze všech stran proniká do světa barbarského a osvojuje si ho. A Harant ovšem vůči němu nestojí vždy v kritické opozici, nechá se unést oslnivým bohatstvím „barbarských“ panovníků, do textu vkládá obsáhlý seznam komodit, které jsou z východu dováženy do Evropy; řetěz exotických jmen evokuje jistě nejen dnešnímu čtenáři vůni vzdálených zemí.

Druhý díl má však specifickou podobu i z hlediska žánrového, a to právě v situaci, kdy autor zamíří svou pozornost do vzdálených krajů bez opory v autopsii; tím jsou kontury tradičního cestopisu poněkud rozostřeny a nabízejí se tu možnosti sblížení s naukovými žánry, především kosmografií, otvírají se hranice „žánrové krajiny“.³⁸ A opět jinou podobu má jeho text ve chvíli, kdy zachycuje zpáteční plavbu: nabývá formy lodního deníku, v němž není pro slovo učených autorit mnoho místa. Strohé technické záznamy (počasí, vítr, moře, postup plavby) prozrazují i netrpělivost poutníků, vyhlížení známého obzoru, touhu být doma a zbavit se nemoci a strádání; je to jedno z (snad nezáměrně) emočně silných míst cestopisu.

Čtenáře majícího zkušenost s četbou moderních cestopisů může překvapit (možná i trochu zaskočit) množství nejružnějších textů převzatých odjinud: listinné dokumenty, verše, texty modliteb a zpěvů, záznamy náboženských obřadů, citáty a parafráze, k nimž se jako

38 Z. Beneš zde odkazuje na stanovisko Jaroslava Kolára, srov. Zdeněk Beneš: *Cesta...*, s. 140; k charakteristice „žánrové krajiny“ srov. Pavel Šidák: *Úvod do studia genologie. Teorie literárního žánru a žánrová krajina*, Praha, Akropolis 2013, s. 98.

řetěz připojují soupisy autorit s obligátním „et cetera“ signalizujícím jejich neukončenost, (nekonečné) množství možností, jak téma doplnit. Realizují strategii, již můžeme spatřovat v dosažení komplexnosti zobrazovaného. „Mnohohlas“ osobností a textů zakládá silný intertextuální rozměr *Putování*, počíná Biblií a sahá až do autorovy současnosti, stvrzuje autoritativnost jeho pozorování a stanovisek (jen zřídka slouží k polemice), doplňuje „bílá místa“ tam, kde se Harant nemůže opřít o autopsii. Jiný akcent vnáší do textu množství přísloví doprovázejících líčení drobných událostí na cestě. Příklad je humorně komentují, pointují, jsou součástí „moralistního“ plánu textu, a tedy i protějškem slov autorit, která ve výkladových pasážích posilují „učení“ charakter cestopisu.

Harantova metoda práce s pretexty vcelku pochopitelně postrádá kritický hodnotící odstup, nejen proto, že tento způsob uvažování se v dobovém učeneckém diskursu teprve utváří, ale snad i z hlediska zmíněných cílů cestopisu. Autor explicitně i mezi řádky usiluje o pohled, který obsáhne maximum informací-faset zobrazovaného,³⁹ v tomto množství však nezaniká jeho osobní názor, pevný morální postoj urozeného a vzdělaného křesťana.

Pozornost si zaslouží výtvarný doprovod cestopisu, o to zajímavější, že mu jako podklad sloužily Harantovy ilustrace, které zpracoval slezský grafik Johann Willenberg (1571–1613).⁴⁰ Dřevořezy vytvářejí osobitý paratextuální doprovod cestopisu: úvodní mapa Středomoří má iniciační funkci, vymezuje hranice prostoru, jímž vede pouť a k němuž se vztahují i exkursy na její trasu „připjaté“ (daleké východní země z druhého dílu cestopisu zůstávají v této chvíli logicky stranou pozornosti). Typově blízká jí jsou topografická vyobrazení měst, především dvojí podoba Jeruzaléma, biblického a Nového, z doby Harantovy, opatřená heslovitým komentářem vzatým z Bible a vázaným k místům vyznačeným na mapě. Vizualizace polohy objektů s jejich příběhy nabízí jinou metodu reprezentace biblických příběhů, do jednoho časoprostoru svádí děje a osoby navzájem vzdálené, zpřítomňuje je, v textovém komentáři je nechává jednat a promlouvat. Poutník (i čtenář) prochází velikým theatrem biblických událostí.

Jiným typem jsou vyobrazení zajímavých reprezentantů exotické fauny a flóry, jež v doprovodu textu nabývají charakteru odborně zaměřené tvorby: tak např. vyobrazení palmy s muži sklizejícími

39 Kritiku si za to vysloužil už např. od J. Jakubce, srov. Jan Jakubec: *Dějiny literatury české I.*, Praha, Jan Laichter 1929, s. 762.

40 U osmnácti ilustrací je připojen Willenbergův monogram (JW).

kokosové ořechy je připojeno k popisu, který reflektuje všechny jednotlivé složky jejího vzhledu, v dalším se pak mísí poněkud nesourodě její pojmenování v různých jazycích, vysvětlení specifičnosti jejího oplodnění, duchovní a moralistní symbolika, užitečnost, soupis předmětů z ní vyrobených, pokusy o její pěstování v Evropě atd. — zbytky středověké symboliky a pověrečné prvky jsou zatlačovány racionálním poznáním a prakticistním pohledem. Opět tu přichází ke slovu zmiňovaná komplexnost, Harant neprovádí kritický výběr podstatného, jde mu zřejmě spíš o prosté shromáždění maxima dostupných informací. Ocenit je však třeba smysl pro detail v kresbě i doprovodném textu, dovolující recipientovi nechat se vést „dialogem“ mezi slovem a obrazem.

Před ukvapeným konstatováním Harantova odborného zájmu by nás však mělo varovat vyobrazení delfína, které odpovídá spíš tradičním „knížním“ představám než skutečnosti. Důvodem snad může být, že právě k delfínu se vztahuje mnoho zajímavých informací a příběhů — a Harant neodolal pokušení vložit do textu oblíbeného průvodce lodí s jeho bohatou literární reflexí. Nechceme tím však zpochybňovat dobový prohlubující se zájem o přírodu jako přirozenou součást lidského prostoru, to ostatně počet Harantových ilustrací ze světa přírody dosvědčuje.

Posledním typem jsou „žánrové obrázky“ ze života společnosti, občas i šokující (trestání provinilců), přitažlivé věrností zachycené situace i živostí gest. Specifický doprovod slova pak tvoří notové záznamy, které umocňují působivost náboženských obřadů, slavnostních, duchovně prožitých chvil pouti (zpěv hymnů, moteto u Božího hrobu). To vše dokládá také intermediální přesah cestopisu.

IV/

K cestopisu připojené *Registrum aneb Index abecední jmén vlastních a věcí pamětihodných* náleží k obvyklým paratextovým doplňkům textů naukových a věcných.⁴¹ V edici zůstalo zachováno, domníváme se totiž, že si zaslouží aspoň letmou pozornost, neboť je zajímavým svědectvím, jak autor ve snaze upozornit na důležité pojmy a pasáže text nově strukturuje. Princip časoprostorový, jenž je cestopisu vlastní, je tu nahrazen abecedním, který vyjímá „věci pamětihodné“ z jejich

41 Cestopis do okruhu literatury věcné řadí např. E. Petrů: Staročeský cestopis z hlediska genologického, in *Vzdálené hlasy. Studie o starší české literatuře*, Olomouc, Votobia 1996, s. 233–245.

původních přirozených kontextů a nově je akcentuje. Do kategorie „pamětihodností“ jsou vtaženy prvky velmi odlehlé, patřící původně do různých oblastí lidského poznání i hodnotového žebříčku, je to jakési nové pořádání poznané reality, které svědčí o dobové metodě myšlení a vnímání světa obecně.

Svým rozsahem je výjimečný další připojený soubor nazvaný *Authores, kteříž se se mnou v vypravování věcí v této knize obsažených srovnávají*. Uvádí sice některá jména opakovaně, jindy zmiňuje autory v textu nezařazené, ve svém celku však určuje obrysy Harantovy přípravy k tvorbě cestopisu.

Rozsáhlý soubor vyvolává praktickou otázku, jakou měl fyzickou podobu. Nabízí se jeho srovnání s fondem knihovny v zámku Ambras, kde se Harantovi dostalo vzdělání, které mu otevřelo perspektivu kariéry u dvora. Její fondy obsahují víc než tři a půl tisíce titulů.⁴² S Harantovým souborem autorů a textů však až na jednotlivosti nelze najít výraznější shodu. Zdá se, že ambraská knihovna poskytla mladému Harantovi „pouze“ vstup do světa humanistické vzdělanosti; ostatně mnoho textů, s nimiž v cestopisu pracuje, bylo tištěno až poté, co jeho pobyt v Ambrasu skončil.

Je možné obrátit se k Harantově vlastní knihovně: po jeho zatčení byli na Pecku vysláni komisaři, aby provedli inventarizaci majetku, v soupisu je i seznam knih nalezených ve sklepě v „zelené almaře“. Jejich počet je však skromný (kolem 30 exemplářů) a jen v několika případech se tituly vyskytují i v korpusu uvedeném v cestopisu (německé cestopisy do Svaté země, kosmografie, spisy o Východní Indii, o Kongu), ostatní knihy mají charakter náboženský — bible, žalmy, agendy, knihy katolických i protestantských autorů, snad svědčící o autorově nadkonfesijním křesťanství (mj. *Kazatel domovní českobratrského biskupa Matouše Konečného*), *Theatrum mundi minoris*, překlad francouzského moralistního spisu pořizený Nathanaelem Vodňanským z Uračova.⁴³ (Nedá nám na tomto místě nepřipomenout krutou ironii společného osudu obou mužů uzavřeného staroměstskou exekucí.) Soubor má spíše charakter příruční knihovny zaměřené na náboženskou praxi, obohacené o několik knih naukového a moralistního zaměření. Komisaři pracovali pilně, po knihách následují hudební nástroje i pečlivě popsané svršky zámožného šlechtice, nelze tedy

42 Ivo Purš, Hedvika Kuchařovská (eds.): *Knihovna arcivévodý Ferdinanda II. Tyrolského*, 1. sv. *Texty*, 2. sv. *Katalog*, Praha, Artefactum 2015.

43 Vydáno roku 1605; ed. H. Bočková, Brno, Atlantis 2001. K Harantově knihovně viz níže pozn. 44.

předpokládat, že seznam knih je neúplný, nezvykle snad jen může působit uložení „bibliotéky“ ve sklepech. A. Rybička, který o soupisech pořizených komisaři referuje,⁴⁴ však jinou knihovnu na Pecce neuvádí. Je ovšem možné, že větší část Harantovy knihovny byla uložena v jeho pražském sídle, soupis pozůstalosti odtud však nemáme k dispozici, stejně jako nemáme informace o dalších knižních fondech, které (snad?) používal.

Při pohledu na seznam autorů a odkazy v cestopisu musíme přiznat, že je to okruh rozsáhlý dobou svého vzniku, místem původu i tematicky, jak v další studii dokládá a přesněji charakterizuje Markéta Melounová. Jen na okraj dodáváme, že některé tituly reflektují i dobové trendy, např. rodící se zájem o život a práci na venkově, jimž v podobě výňatků z klasických autorů a rad z oblasti zahradnictví, vinařství či ovocnářství vychází vstříc encyklopedický spis Charlese Estienna a Jeana Liébaulta *L'Agriculture et maison rustique* (1564) nebo práce Oliviera du Pradela *Le Théâtre d'agriculture* (1600) o zemědělství a nových technikách. Podobně je tomu s módou v odívání, jak ji zachycují dobové publikace (tzv. Kostümbücher), jejichž okruh zájmu se z Evropy postupně rozšiřuje i do exotických zemí; to je případ spisu Luigioho Bassana da Zara *I costumi et i modi particolari de la vita de' Turchi* (1545).

Harantův cestopis předkládá vnímavému čtenáři svět člověka pozdního humanismu se všemi zisky, které tato epocha při svém zrodu přinesla — i pochybováním, nejistotami a obavami, jimiž se uzavírá. Harant se osudem tragicky uzavřeným stává jejím symbolem. Myšlenkový obzor sklonku 16. století, v němž je přítomno a díky úsilí humanistů znovu promyšleno mnoho z toho, co formovalo lidské dějiny a kulturu, a v němž se současně prosazují principy racionálního osvojování světa, je reflektován vzdělaným člověkem velkých zkušeností a nadání. Jeho pouť do Svaté země (a dál) je tak výpravou zachycující svět v jeho kulturní mnohosti a dějinných vrstvách, a cestopis jako žánr se tomuto obrovskému úkolu uzpůsobuje i svými inovacemi. Harantův cestopis však můžeme číst i jako příběh muže majícího odvalu vydat se nebezpečí světa a podat o něm autentické svědectví.

H. B.

44 Antonín Rybička: Hrad Pecka a držitelé jeho r. 1620–1624, in *Památky archaeologické a místopisné* 3, 1858, díl III., č. 1, s. 38–40.

VZDÁLENÝ BLÍŽKÝ VÝCHOD V HARANTOVĚ PUTOVÁNÍ

Jak ukazuje edice i předchozí studie, Harantův cestopis je ve srovnání s moderními texty velmi různorodý a pestrý. Deníkový popis cesty se střídá s osobní reflexí, ale také s učenými výklady o cizích krajinách a jejich obyvatelích, to vše doplněno reprodukcemi dokumentů, dřevorezy a dalšími paratexty. Podobné prolínání textových rovin mělo značný dopad i na to, jak se v rámci raněnovověkých textů utvářely představy o Jiném.⁴⁵ „Jinakost“ Blízkého východu i dalších oblastí nebyla v tomto období dána prostě jen tím, že se nacházely „daleko od Evropy“ (pouze s tím samozřejmě nesouvisí ani dnes) — byla dynamicky utvářena a vyjednáвана, mimo jiné i prostřednictvím cestopisné literatury. Rovněž Harant vyrazil na pouť do Svaté země se zásobou schémat, která mu umožnila „zažít“ jinakost, pozorovat odlišné kultury a následně je také smysluplně popsat tak, aby naplnil čtenářská očekávání. Právě cestopisy pak představovaly v tomto období jednu z platform, díky níž se vytvářela a reprodukovala nejen imaginární geografie cizích regionů, ale také představy o Jiném ve vlastní kultuře (u Haranta třeba o židech, „sodomitech“ „cikánech“ či obecně o neusedlém obyvatelstvu a dalších skupinách narušujících „sociální řád“). V období po polovině 16. století se tyto imaginace začaly rychleji šířit díky technickým možnostem knihtisku, tištěné texty se dostávaly do rukou širšímu čtenářskému okruhu.⁴⁶ Cestopisná literatura dobovým (ale i pozdějším) čtenářům sloužila jako projekční plocha k vytváření představ o tom, kdo jsme „my“ a kdo jsou „oni“. Stávala se tak součástí dobových politik a přispívala k vytváření různých kulturních identit.

Po celý raný novověk byly texty o islámském Orientu nejvýrazněji ovlivněny biblickou imaginací, a to bez ohledu na konfesijní zázemí

45 Základní přehled konceptů alterity srov. Lenka Řezníková: *Identita/Alterita, in Koncepty a dějiny: Proměny v současné historické vědě*, Praha, Scriptorium 2014, s. 233–243. Základní přehled bádání o alteritě a cestopisech srov. Lucie Storchová: *Biblická topografie a inscenace orientálního cizího v českojazyčných cestopisech raného novověku*, *Historie Otázky Problémy* 1, 2009, s. 116–118.

46 J. A. Hayden a N. I. Matar nedávno upozornili, že technologie knihtisku výrazně ovlivnila také to, jak byla Svatá země prezentována v křesťanských a muslimských poutnických relacích. Právě kvůli knihtisku navíc starší výzkum opomíjel zprávy muslimských a židovských poutníků do Jeruzaléma, které zůstaly zachovány „jen“ v rukopisech, a udělal z pouťi do Svaté země takřka výhradně evropský a křesťanský projekt, což neodpovídá situaci v 16. a 17. století. Judy A. Hayden, Nabil I. Matar: *Introduction, Pilgrim and Travelers: In Search of the „Holy“ in Holy Land*, in J. A. Hayden, N. I. Matar (eds.): *Through the Eyes of Beholder: The Holy Land, 1517–1713*, Leiden — Boston, Brill 2013, s. 10.

autorů. Harant velmi zdařile aplikoval biblický výkladový rámeček, především v první knize popisující pouť po Svaté zemi, současně jej však dokázal doplnit o erudovaný přehled o geografii, dějinách, náboženství a přírodninách Blízkého východu, založený na tehdy uznávaných autoritách. Ve druhé knize jej pak velmi zajímavým způsobem překročil — směrem k propracovanější reflexi islámského Orientu a k většímu zapojení autorského hlasu, hraničícího až s dobrodružnými příběhy, současně však také směrem k systematickému, dnes bychom řekli takřka „encyklopedickému“ výkladu o islámu a vzdálenějších imaginárních regionech, které osobně nenavštívil, jako Indie či Čína.

Harantův pohled na Blízký východ tedy není subjektivní v moderním smyslu slova. Ve starším bádání se často objevuje názor, že cestopisná literatura se v průběhu 16. století stávala stále subjektivnější a autonomnější.⁴⁷ Laura Lisy-Wagner ostatně ve své nedávno publikované knize hledá „narůstající spoléhání se na zkušenost spíše než na textovou autoritu“ Bible a antických autorů i v českých cestopisech z tohoto období.⁴⁸ Harantova cesta po Svaté zemi a Egyptě však ukazuje, jak silně byla jejich „přímá“ cestovatelská zkušenost spoluvářena starším věděním, a to i přesto, že se v předmluvách ke svým cestopisům opakovaně odvolávali na ničím neovlivněné „vlastní oči“.

I/ SVATÁ ZEMĚ: CÍL CEST A VÝKLADOVÝ RÁMEČEK PRO UCHOPENÍ BLÍZKÉHO VÝCHODU

Raněnovověké cestopisy o Blízkém východě byly obecně velmi silně zakotveny v tzv. biblickém výkladovém rámci.⁴⁹ Tento trend můžeme

47 Jahn Bernhard: *Raumkonzepte in der frühen Neuzeit. Zur Konstruktion von Wirklichkeit in Pilgerberichten, Amerikareisebeschreibungen und Prosaerzählungen*, Frankfurt am Main — Berlin, Peter Lang 1993, s. 78; Michael Harbsmeier: *Wilke Völkerkunde. Andere Welten in deutschen Reiseberichten der Frühen Neuzeit*, Frankfurt am Main — New York, Campus 1994; Svetlana Beloschnitschenko: *Deutschsprachige Pilger- und Reiseberichte des 15. und 16. Jahrhunderts. Eine Untersuchung ihrer Themen und ihrer Sprache im mentalitätsgeschichtlichen Kontext*, Osnabrück, Der Andere Verlag 2004, s. 14 a 45; Joan-Pau Rubiés: *The Emergence of a Naturalistic and Ethnographic Paradigm in Late Medieval Travel Writing*, in Joan-Pau Rubiés (ed.): *Medieval Ethnographies. European Perceptions of the World Beyond*, Farnham — UK — Burlington, Ashgate 2009, s. 43–64.

48 Laura Lisy-Wagner: *Islam, Christianity and the Making of Czech Identity, 1453–1683*, Farnham — UK — Burlington, Ashgate 2013, s. 52n.

49 O biblické imaginaci v českém prostředí srov. Lucie Storchová: *Biblická topografie a inscenace orientálního cizího; táz: Biblische Topographie versus frühneuzeitlichen Orientalismus? Konstruktionen der orientalischen Alterität in böhmischen*

pozorovat i u Haranta. Pasáže *Putování* týkající se Egypta, tedy území, které je a současně není biblickou krajinou, si proto zaslouží být čteny jako součást poutě po Svaté zemi. Právě kvůli biblické optice je Egypt pro Haranta „nejpřednějším místem po zemi židovské“ — jakkoliv se popis Egypta v některých ohledech odlišuje od popisu cesty po Svaté zemi, tato odlišnost je dána právě tím, že autor ostatní regiony vztahuje ke Svaté zemi. Svatá země je v dobových popisech Blízkého východu neustále přítomná, je jejich významným vztahovým rámcem.

Tento fenomén má zřejmé kulturní důvody. Bible, a zejména Nový zákon — jakožto text široce sdílený Evropany v období raného novověku — předurčoval nejen to, jak a kde se budou cestovatelé po územích Blízkého východu pohybovat, jak bude fungovat „turistická infrastruktura“ a jaké rituální úkony je zapotřebí na daném svatém místě vykonat,⁵⁰ ale především to, co budou cestovatelé sledovat a jak budou následně svou zkušenost popisovat. Jinými slovy Bible byla v raném novověku základním sdíleným rámcem, jak číst Blízký východ a psát o něm. Textem Písma se poměřovalo vše, co poutníci spatřili a vyslechli, na Písmo se odkazovalo a rozsáhle se z něj citovalo. Autoři se přímo v předmluvách hlásili k tomu, že spíše než popsat současný stav Svaté země je jejich cílem předestřít před očima čtenářů obraz svatých míst, který by jim umožnil lépe porozumět Bibli a podnitil jejich zbožnost. V důsledku toho pak raněnovověké poutnické relace vzniklé napříč celou Evropou mohou působit monotónním dojmem, a to jak z hlediska stylu, tak konkrétních zpráv.⁵¹

Význam Bible jako hlavního zdroje cestovatelské zkušenosti na Blízkém východě i cestopisů patrně stoupl v českých zemích až v průběhu 16. století. Třeba v poutnické relaci Jana Hasištejnského z konce 15. století se s takto komplexním zapojením Bible do cestovatelské zkušenosti ještě nesetkáváme; biblickou imaginaci nepropracoval tak detailně ani bratrský cestovatel Martin Kabátník, který se z cesty po Blízkém východě vrátil v roce 1492.

Biblický výkladový model se prosadil až v poutnické relaci Oldřicha Prefáta z Vlkanova a později právě v první knize Harantova *Putování*.

späthumanistischen Reiseberichten, in Johanna Holaubek, Hana Navrátilová, Wolf B. Oerter (eds.): *Egypt and Austria IV. Crossroads*, Praha, Roman Mišek — Set out 2008, s. 185–214.

50 K průběhu poutí po Svaté zemi od pozdního středověku srov. Svetlana Beloschnitschenko: *Deutschsprachige Pilger- und Reiseberichte*, s. 28n; česky např. Lucie Storchová: *Biblická topografie a inscenace orientálního cizího*, s. 119–120.

51 Svetlana Beloschnitschenko: *Deutschsprachige Pilger- und Reiseberichte*, s. 22.

Harant již v předmluvě vysvětluje, jak je pro něj popis svatých míst zásadní. Podobně jako Prefát pak v cestopisu používá motiv překonání mořské bouře k tomu, aby oddělil Svatou zemi od ostatních regionů. Navštívená místa spojuje přímo s biblickým textem, porovnává je s jejich „původním“ biblickým stavem, přesně je přeměřuje na počet kroků a někdy se i pokouší o jejich teologický výklad.⁵² Pokud jsou „turistické historky“, které poutníkům předávají františkánští průvodci, v rozporu s biblickým textem, Harant s nimi neváhá polemizovat. K biblickému rámci cesty jsou vztaženy paratexty díla: nejen dřevořezy zobrazující mapy a svatá místa, ale také texty modliteb, latinské hymny včetně notací či kopie dokumentů dokazující, že Harant svatá místa navštívil.

Současná situace Svaté země nepředstavuje pro Haranta ústřední téma. Již v první knize ovšem naznačuje motivy, jejichž pomocí bude později kritizovat islám (věroučná naivita, modlářství či krutost), byť je spojuje s příslušníky orientálních křesťanských církví: georgiány, nestoriány a jakobity.⁵³ Každodennost orientálního města Harant zmiňuje pouze ojediněle v pojednání o Jeruzalému.

Představa o zpustnutí biblického ráje, tak častá i v jiných poutnických relacích, se v *Putování* prolíná s eschatologickým motivem „zasloužené boží msty“ na křesťanech za jejich hříchy.⁵⁴ Koncept pustnutí se ovšem v tomto pojetí liší od klasického pohledu na úpadek starých orientálních říší, jak byl častý v koloniálních spisech 18. a 19. století. Podle moderních autorů ovlivněných orientalismem ztratily říše Blízkého východu význam jednou provždy poté, co splnily svou roli ve formování evropské civilizace, a musejí být proto spravovány západními státy. V cestopisech z 16. století se naproti tomu setkáváme spíše s představou, že současný úpadek Svaté země může být napraven, pokud ji křesťané získají zpět do své moci (návrat k biblické hojnosti předpokládal z českých cestovatelů třeba právě Harantův předchůdce Prefát).

II/ EGYPT: JEDNOU NOHOU VEN ZE SVATÉ ZEMĚ

Harantovo *Putování* se odlišuje od českých poutnických relací z tohoto období tím, že propojuje biblický výkladový model s reprezentací

52 Zde s. 135/I. Úpadek Svaté země se zmiňuje také na s. 125, 127, 131, 181, 190/I. Podle J. A. Haydena a N. I. Matara je snaha o přesné měření svatých míst typická pro západní křesťanské poutníky. Např. v muslimských poutnických relacích se s ní takřka nesetkáváme (J. A. Hayden, N. I. Matar: Introduction, s. 11).

53 Srov. s. 372, 386, 391/I. O barbarství georgiánských křesťanů srov. s. 381/I.

54 K rétorice destrukce srov. také J. A. Hayden, N. I. Matar: Introduction, s. 14.

islámského Orientu. Jak již bylo podrobněji vysvětleno při jiné příležitosti,⁵⁵ Harant ve druhém dílu svého cestopisu rozvinul poměrně komplexní obraz Jiného, který se kriticky vymezuje jednak vůči islámu a jeho náboženským praxím, jednak vůči muslimské orientální civilizaci. Tuto kritiku Harant založil na představách o orientálním těle či přesněji různých formách orientální tělesnosti.

S tělesností je tedy úzce propojena i reflexe náboženství. V duchu tehdejšího křesťanského stereotypu Harant popisuje islám jako námátkou vybranou a zjednodušující směs židovské a raně křesťanské věrouky, která se zakládá na naivitě, neschopnosti úsudku a tupém opakování fyzických úkonů. Nábožensko-sociální praxe islámu se pak podle něj zformovala v důsledku Prorokových negativních osobních vlastností, především údajné nemravnosti a prolhanosti. O příslušnicích muslimských „sekt“ pak tvrdí, že žijí jako zvířata, podléhají nekontrolované sexualitě, zneužívají opium a sebepoškozují se ve stavu nepřičetnosti: „loupí, mordují, s hovady i lidmi obcují, vše pod zástěrou náboženství, jako by to z vnuknutí Ducha Božího činili, obzvláště pak pro lepší výmluvy spáchaného lotrovství žerou mašlach, jináč *maslar* nazvané koření (o němž doleji dotknu), skrze kteréhožto moc a sílu tak zapálení bývají, že se necítí, jako vztekli se řeží, pálí a bodou, takže mezi kůži šavle, čekany, kopí a jiné braně zavěšují; podkovy, hřebíky za kůži bijí a jiné ukrutnosti na těle s ohavností a okrvavením provozující, jako by to z veliké horlivosti k Bohu a zvláštěním darem, kteréhož jiní nemají, činili a provozovati mohli.“

Pokud jde o kritiku civilizace Blízkého východu, Harant rozpracoval dva typy orientální jinakosti, které se zakládají na odlišných diskurzech orientálního těla: městský (turecký) a divoký (arabský) Orient. Tělo „Turků“, tedy obyvatel větších měst, je popisováno jako zhýčkané, zjemnělé, rozkošnické a hříšné. Turci jsou popisováni, jako kdyby si libovali v zahálce a vyhledávali homoerotiku a požitky v lázních a podvraceli tak křesťanský sociální řád. To platí i pro „turecké ženy“ žijící ve městech, které údajně „do obecních lázní obzvláště rády chodívají a tam často v houfích se scházíávají, aby jedna druhou odrbávala a myla, a takž vespolek v libých rozkošech oplývají, že když

55 Lucie Storchová (ed.): *Mezi houfy lotrův se pustili...*, *České cestopisy o Egyptě 15.–17. století*, Praha, Set out 2005, s. 407–445. K dělení kritiky na *ritus* a *mores* srov. Wolfgang Neuber: *Grade der Fremdheit. Alteritätskonstruktion und „experientia“-Argumentation in deutschen Turcica der Renaissance*, in Bodo Guthmüller, Wilhelm Kühlmann (eds.): *Europa und die Türken in der Renaissance*, Tübingen, Niemeyer 2000, s. 254.

druhy zvědí, v které lázni neb ulici pěkná osoba, buď že ona panna neb žena jest, pro tu naschvál jako jiné fený lezou a zdaleka do lázně půjdou, aby se na ni podívaly a jí, mohou-li, posluhovaly, nejináč jí na službu hledíce, než jako by mužské pohlaví byly“.

Naproti tomu těla neusedlých „Arabů“ Harant popisuje jako nechutná a necivilizovaná, obnažená, tmavá a vyhublá. Jako by stála na samé hranici mezi lidským a zvířecím. „Okolo té chvíle příběhlo k nám několik Arabův nahých s dětmi z Jericha, toliko měli okolo pasu jakési fěrtuchy z hustých nití navázané, na půl lokte zdýlí, na hlavě jako jiní Arabové kus rouchy obvinuté měli. Byli lotří těla suchého, jen kosti a kůže, opálení a černí,“ popisuje Harant „naháče“, s nimiž se setkává nedaleko Jericha ve chvíli symbolického přechodu mezi Svatou zemí a Egyptem, „oči měli v hlavě veliké a vpadlé, pysky vysedlé a zuby ošklebené a kůže jim z tváře visela.“ Při popisu každodenního života neusedlých Arabů Harant užívá zvířecí metafory; třeba jejich stravovací zvyky přirovnává ke krmení psů, rychle se podle něj množí a bydlí v norách či doupatech jako myši. Podrobně líčí také údajnou absenci sociálního řádu Arabů, brutalitu a neusedlý způsob života spojený s loupežemi a přepadáním poutníků. Tím se dostáváme k Harantovým dobrodružným příběhům.

Putování mělo dostát vysokému učeneckému standardu, ostatně již v předmluvě Harant kritizoval starší cestopisce za to, že nepsali „nic jiného nežli své příběhy“. Přesto jeho styl zahrnuje řadu rovin, a to včetně narativů se silným autorským „já“. Právě při popisu cest po Egyptě Harant do deníkového řazení událostí vložil dva nové, ostře kontrastující postupy. Na jedné straně se jedná o dynamické líčení dobrodružné cesty pouští a pobytu na hoře Sinaj, v němž dokázal skloubit zdánlivě zcela nesourodé textové celky: subjektivní popisy strachu, únavy a překonávání nebezpečí, v nichž silně zaznívá křesťanská aristokratická sebestylizace, legendu o sv. Kateřině Alexandrijské, popis ceremonií v klášteře sv. Kateřiny či exkurs o dějinách arabských nomádů pohybujících se kolem kláštera. Na druhé straně pak jde o obsáhlý „diskurs o Indiích Orientálních“, systematické kapitoly o dějinách a věrouce islámu a o pouti do Mekky.

Teprve ve druhém dílu cestopisu Harant také plně rozvinul práci s jinými literárními zdroji než s Bibli — jedná se především o antické autory referující o topografii a kulturních dějinách Egypta a o souběžné autory pojednávající o islámu a Dálném východě. Pro tento přístup je typické, že rovněž pasáže, v nichž Harant poměrně svěže popisuje své vlastní zážitky a dobrodružství, v sobě nesou prvky jiných textů.

Stranou teď ponechme to, zda se Harant např. při popisech mořských bouří, přepadení piráty či loupežníky nenechal inspirovat jinými cestopisy (což je velmi pravděpodobné), svá líčení každopádně protkal italskými (a o něco méně také latinskými) příslovími a verši. Jeho zdánlivě subjektivní pasáže tak stejně nakonec vždy obsahují učeňský nárok a moralizující sebestylizaci.

Rovněž pasáže o staroegyptské civilizaci souvisejí s Harantovým vztahem ke starší literární tradici. Jak upozornila již Hana Navrátilová,⁵⁶ Harant založil geografický popis Egypta na nedávných, ale především antických autoritách, což je patrné hlavně v pasážích pojednávajících o řece Nil, místní flóře a fauně či Alexandrii. Lucanova báseň o Nilu či popis Kleopatřina paláce, stejně jako údaj z Aristotela o kuřecích líhních ukazují, že se Harant nevyhýbal ani poměrně rozsáhlým doslovným citátům. Výčty měst v geografických exkurzích přejímal podle H. Navrátilové např. od Villamonta, stejný autor inspiroval i jeho popis Káhiry a starověkých památek.⁵⁷ Harantův výběr událostí z egyptské historie pak byl do značné míry dán právě zdroji, které měl k dispozici, konkrétně třeba Hérodotem a Polybiem — z tohoto důvodu zařadil do cestopisu kratší narativy o Kleopatře, pyramidách, Ptolemaiovi Filadelfovi ad. Na církevních Otcích zase založil pasáže o raně křesťanských poustevnických žijících na poušti. To vše místo toho, aby řešil staroegyptskou civilizaci a památky, k nimž se pozornost cestovatelů z českých zemí upnula až v pozdějších staletích.

Závěrem si položíme otázku, proč se na počátku 19. století Harantovo *Putování* zařadilo mezi kanonická díla české literatury. Jistě za to kromě výjimečného rozsahu, tématu a propracovanosti celého textu může také fakt, že učenci v rámci českého národního hnutí našli v *Putování* jazykový vzor, ukázkou češtiny tzv. zlatého věku, a že tragické finále autorova života souznělo s historickým příběhem o tragické bělohorské porážce. Tyto parametry jistě ovlivnily starší edice Harantova cestopisu, dnešku však již nemají mnoho co nabídnout. *Putování* ovšem získává zcela nové významy, které nesouvisejí pouze s reflexí Jiného. Raněnovověké cestopisy mají řadu rysů, které mohly být pro generace odchované realismem a modernismem znepokojující, jsou ale naopak atraktivní pro současnou čtenářskou generaci, která vyrůstá ve smazávání žánrových hranic a prolínání různých

56 Hana Navrátilová: Egypt v 15. a 16. století a jeho obraz v dobových cestopisech, in Lucie Storchová (ed.): *Mezi houfy lotrův se pustili..., České cestopisy o Egyptě 15.–17. století*, Praha, Set out 2005, s. 400–405.

57 Tamtéž, s. 401–402.

typů mediality. Z pohledu moderny byla literatura vzniklá v českých zemích kolem roku 1600 svým způsobem „podivná“, někdy až neuchopitelná či směšná. Nastává čas začít se do ní znovu a nahlédnout jí prizmatem našich aktuálních zkušeností a zájmů.

L. S.

KRYŠTOF HARANT A (NEJEN) STAROVĚKÉ CITAČNÍ AUTORITY

Cestopis Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic připomíná namnoze spíše vědecké pojednání. Harant rozhodně nechce čtenáře pouze stroze informovat o své cestě, ale snaží se jej důkladně poučit o historii i současnosti navštívených míst a pro úplnost i zemí dále na východ. Cestopis je výjimečný v tom, že je doslova protkán odkazy na autority a citáty z nich, v čemž se Harantovi nemůže rovnat ani cestopisná tvorba jeho mladšího současníka Bedřicha z Donína (asi 1574–1634). Harantovo odkazování na autority je pozoruhodné jak co do četnosti, tak do šíře, jaké dosahuje citovaný korpus autorit, ať už se jedná o rozpětí časové nebo žánrové. V cestopisu jsou zastoupeni autoři od starověku po přelom 16. a 17. století, od homérských eposů po nejmodernější literaturu. Harant odkazuje na starší i současné cestopisné práce, encyklopedie a kompilace, práce dějepisné a chronologické, geografické, topografické a etnografické, spisy přírodovědné, lékařské a farmakologické, na Bibli, církevní Otce, hagiografická díla a teologická pojednání, na svody a kodifikace práva římského i kano-nického a jejich komentáře, na díla básnická.

Třebaže se ne vždy jedná o znalost přímou, na základě vlastní četby (mnohé odkazy Harant přebírá od jiných autorů), je množství autorit, které znal, vskutku úctyhodné. Za vše ostatně mluví délka Harantova vlastního seznamu autorit, umístěného na konci druhého dílu cestopisu, který ani tak neobsahuje všechna díla, na něž se v cestopisu odkazuje.

Významné místo v korpusu citovaných autorit zaujímají autoři starověcí, a to nejen autoři píšící latinsky, ale i řecky; Harant dokazuje, že zná i poměrně značné množství autorů byzantských. S ohledem na to, v jaké podobě se odkazy na řecky píšící autory a citáty z jejich děl v cestopisu vyskytují, se lze ovšem důvodně domnívat, že Harant oproti řeckým originálům upřednostňoval latinské (nebo jiné) překlady, které byly díky dlouhodobé práci humanistických učenců v jeho době ve velké míře k dispozici, popřípadě mohl povědomí o řecky

psaných dílech načerpat prostřednictvím děl jiných autorů. Citáty a sentence řeckých autorů jsou v cestopisu uváděny takřka výlučně latinsky, jediným delším řeckým textem je potvrzení z kláštera sv. Kateřiny. Není důvod pochybovat, že Harant řečtinu uměl číst a bezesporu zvládal nejméně základy gramatiky, avšak útržky v cestopisu nedovolují učinit si o úrovni jeho znalostí přesnější představu.

Starověk je v cestopisu zastoupen nejen prostřednictvím odkazů na autority, ale rovněž v rámci četných exkursů a poznámek. Harant se zajímá o nejružnější aspekty starověkých dějin a kultury, a nejedná se jen o starověk antický, ale v souvislosti s navštívenými místy věnuje odpovídající prostor i nejstarším obdobím dějin Předního východu a Egypta. Jako křesťan přirozeně odsuzuje starověké pohanské náboženství, což mu však nebrání v zařazení exkursů o různých pohanských excesech, aby se nad nimi mohl sáhodlouze pohoršovat (krétská pederastie na s. 112–113/I, nemravný kult bohyně Afrodité a chrámová prostituce na Kypru na s. 130–131/I nebo uctívání zvířat starými Egypťany na s. 300/II).

Za účelem čtenářova kvalitního vzdělání se Harant staví do role odborníka v mnoha různých oblastech lidského vědění. Výmluvným příkladem je pasáž na s. 39–40/II, kde ve zcela malicherné záležitosti precizně argumentuje kanonickým i římským právem: pasáž je formulována latinsky v souladu s formálními zvyklostmi právnické literatury a za použití odpovídající terminologie.

Svá tvrzení se Harant snaží v co největší míře dokládat maximálním počtem autorit, podle jeho názoru těch nejlepších. Je mu proto třeba odpustit, že se při tom tu a tam dopouští chyb a omylů jak v uváděných informacích, tak v odkazech. Některé nepřesnosti (citace nezachovaného díla, citace nesprávného díla nebo zkomolené jméno autority) také zjevně vyplynuly z toho, že dané odkazy odněkud převzal bez ověření v primárním zdroji.

Harant přirozeně nepoužívá žádnou citační normu, odkazy na autority mají různé podoby, stejně jako jsou různé zkracována jména autorů a názvy děl, na něž odkazuje. Nicméně často se setkáme s takřka moderní bibliografickou citací, obsahující vedle jména autora (nebo jeho zkratky) název díla (nebo jeho zkratku) spolu s číslem knihy a kapitoly.

Jakkoliv by se mohlo na první pohled zdát (a jakkoliv tomu tak namože je), že podrobnější odkaz vypovídá o Harantově využití primárního zdroje a uvedení pouhého jména autority naopak svědčí pro citaci sekundární, převzatou, při bližším zkoumání se ukazuje, že toto

pozorování nelze zobecnit. Tak jako uvedení pouhého jména autora nemusí ve všech případech znamenat, že Harantova znalost dané autority byla zprostředkovaná (viz např. odkaz na Plinia Staršího na s. 74/II, jehož encyklopedii Harant rozhodně znal z vlastní četby a hojně ji využíval), ani přesný odkaz nemusí být nutně známkou toho, že čerpal z citovaného primárního zdroje. Jak ukazuje případ pomýlených informací ohledně zákonů k trestání dlužníků ve starém Římě (s. 78/I), i přesnější odkazy bylo možné přejmout z literatury. Je třeba také podotknout, že Harant mnohdy umně kombinuje odkazy primární a pře-zaté (ve velkém na s. 230/II), aniž by je výrazněji odlišoval.

Ne všechny podrobné bibliografické odkazy musí být správné i v případě, že Harant s daným primárním zdrojem skutečně pracoval. Vzhledem k tomu, že velmi často není možné určit, které vydání daného spisu měl k dispozici (nezachoval se kompletní katalog jeho knihovny), nelze pak soudit, zda se v takovém případě jedná o Harantův omyl, anebo třeba o odlišné formální rozvržení (číslování) edice nebo překladu, se kterým zrovna pracoval. Právě s ohledem na absenci úplného katalogu Harantovy knihovny nelze vůbec u některých děl s jistotou určit, jestli je Harant používal, nebo je znal pouze zprostředkovaně.

Aby pro své čtenáře vytvořil vskutku komplexní obraz navštívených míst v celé délce časové linie od nejstarších dob po současnost, kombinoval Harant odkazy na díla nejrůznějších žánrů a časových rovin, aniž by se omezoval na práce, které bychom nejspíše považovali za relevantní danému tématu. Kupříkladu v geografických pasážích se zhusta zaštiťuje antickými básníky (viz zajímavý výčet děl řecké a zejména římské epiky na s. 411/I, v nichž se Harantův čtenář mohl poučit o krajinách starověkého Řecka), k církevnímu Otcí sv. Jeronýmovi se s oblibou obrací v souvislosti s biblickou topografií a nejčastěji odkazuje na jeho překlad Eusebiova topografického slovníku (což ovšem není zase tak neobvyklé, neboť Jeronýmova díla vskutku mohla sloužit jako cenný zdroj v této oblasti, jak ukázal třeba Harantem citovaný Rorgo Fretellus, působící ve 12. století). Neváhal ani kombinovat zdroje a informace z horizontu pohanského s horizontem křesťanským, což snad nejlépe ilustruje pasáž na s. 151/I týkající se přístavu Jafa, v němž poutníci poprvé vstoupili na půdu Svaté země: Harant tu neopomene po základních biblických odkazech uvést i pohanskou báji o Andromedě a nezdráhá se vedle odkazu na knihu Makkabejskou přidat i odkaz na Ovidiovo „nemravné“ básnické dílo *Umění milovat*.

Dalo by se říci, že způsob práce s prameny a literaturou je v základu stejný v případě autorů antických, středověkých i raněnovověkých. Harantovým primárním zájmem bylo poučení spolu s mravním vzděláním čtenáře a příliš mu asi nebudeme křivdit, když přidáme, že jím bylo také doložení vlastní erudice. I přes zmíněné nedostatky cestopis dokazuje, že byla značná, a je třeba ji ocenit tím více, že Harant nebyl učencem, který by vědecké činnosti zasvětil většinu života. Přestože díla mnoha autorů, která se v cestopisu objevují, bezesporu neznal z vlastní čteny, šíře poznatků, které nabídl svým čtenářům, je ohromující a jejich vědecká prezentace v rámci žánru cestopisu (nejen v našem prostředí) přinejmenším neobvyklá.

M. M.

Ediční poznámka

I/

Edice cestopisu vychází z původního tisku *Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek, odtud potom po moři do země Svaté, země jůdské a dále do Egypta a velikého města Kairu, potom na horu Oreb, Sinai a svatě panny Kateřiny v Pustě Arabii ležící. Na dva díly rozdělená a od urozeného pána, pana Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic a na Pecce etc., římského císaře Jeho Milosti rady a komorníka, léta 1598 šťastně vykonaná, i také pěknými figurami ozdobená. Jest přitom i krátké vypsání některých národův a obyčejů jejich, též zemí, krajin, ostrovův a měst i jiných rozličných věcí.* Cestopis byl vydán ve Starém Městě pražském u dědice Daniele Adama z Vele-slavína roku 1608. Jako výchozí text pro edici byl použit exemplář uložený v Moravské zemské knihovně v Brně (sign. ST2–3434), ztracený autorův portrét od Aegidia Sadelera byl převzat z exempláře uloženého v Národní knihovně v Praze (sign. 54 S 000 671; chybějící list č. 5 starého tisku /č. 8 edice/ byl převzat z exempláře sign. 54 C 000 021 tamtéž).

K textu cestopisu připojujeme i původní soupis hesel *Registrum aneb Index abecední jmén vlastních a věcí pamětihodných* (sestavený pro každý z dílů zvlášť); avšak původní soupis autorů nazvaný *Authores, kteříž se se mnou v vypravování věcí v této knize obsažených srovnávají* umísťujeme do vysvětlivek jako jejich zvláštní část, obsahově s nimi však propojenou.

Edice má charakter čtenářský; ediční zásahy se opírají o Zásady transkripce českých textů z barokní doby stanovené Josefem Vintrem (*Listy filologické* 1998, č. 3–4, s. 341–346), přihlížejí též k edičním zásadám stanoveným Janem Linkou v edici *Kroniky české* Václava Hájka z Libočan (eds. Jan Linka, Petr Voit, Praha, Academia 2013) a edičním zásadám, především v oblasti řešení kvantity samohlásek, stanoveným Pavlem Koskem v Transkripční poznámce k edici *Fridrich Bridelius: Jesličky: staré nové písničky* (eds. Pavel Kosek, Tomáš Slavický, Marie Škarpová, Brno, Host — Masarykova univerzita 2012, s. 259–269).

Text je vysázen frakturou různých řezů, úvodní latinské básně, latinské citáty a citátová slova z románských a dalších jazyků antikvou a italikou. Antikvu a italiku souhrnně převádíme na kurzivu. Ojedinele použitou antikvu v nadpisech ilustrací nerespектуjeme. Použita byla i alfabetá, již zachováváme, stejně jako ojedinělý hebrejský nápis.

V textu původně vysázeném frakturou odstraňujeme variace plynoucí z asimilace znělosti (*podkova m. potkova, prosba m. prozba, svatba m. svadba*). Užití předpon *s-* a *z-* upravujeme podle současného úzu, neměníme však předponu *z-* na místě souhláskové skupiny *vz-* (*zhůru, zkrříknout, zpurňý, zrostlý*). Podle současné praxe postupujeme i v užití předložek *s* a *z*. Ponecháváme náslovné *u-* (*umysl, uroda, uzký*); nejednotnou podobu slova *lůza/louza/lúza* sjednocujeme na *lůza*, *lazour* přepisujeme jako *lazůr*, ojedinele *jsú* jako *jsou*.

Sjednocujeme variantní podoby slov v případě, že dochází ke kolísání v užití souhláskových skupin (zpravidla se tak děje v celých textových blocích, takže lze předpokládat, že tento stav je vázán na osobu sazeče); je to v případě souhláskové skupiny *dc* (*čtyřicet m. čtyřidcet, dvacet m. dvadcet, přece m. předce, třicet m. třidcet*, podobu slova *dcky* upravujeme podle převládajícího výskytu na *dsky*), dále skupiny *tc* (*janičar m. janitčar, knížecí m. knížetcí, něco m. nětco, ovoce m. ovotce, živočich m. životčich, též v případě vzácný m. vzáctný*) a *stk* (*skvíti m. stkvíti*). Zjednodušujeme zdvojenou grafickou podobu souhlásek v případech, jako je *radda, svattost, vesselý*. Není-li slovtvorný základ adjektiva zakončen na *-n*, pak upravujeme podobu *dřevěný m. dřevěnný, lněný m. lněnný, měděný m. měděnný, olovený m. olovenný*). Tvar adjektiva *měký* upravujeme na *měkký, vyšší* na *vyšší*. Ojedinele se vyskytující podobu slova *pousteník* upravujeme podle výrazně převažujícího výskytu na *poustenník*.

Podobu sjednocujeme i v případech, kdy se vyskytnou v souvislé řadě nejednotné pádové koncovky adjektiv (*mřeží železnou, velmi husťou, do zdi vsazenou m. vsazenú*).

Ponecháváme kolísání počátečního *j-* ve formách slovesa *být* obsahujících *s-* ve slovním základu (*jsme/sme*). Zachováváme též protektické *v-* (*vobálka, vocásek*) i ojedinělou hyperkorektní podobu *oskovy* (vedle *voskovy*).

Pokud je to možné, zachováváme původní kvantitu. V případě, že se však vyskytnou v těsné blízkosti slova se samohláskami odlišujícími se kvantitou (a přitom je výskyt jednoho typu ojedinělý), sjednocujeme podobu podle častěji se vyskytující varianty (*řebřík/řebřík, Videnská/Videnská, víno/vino*). U samohlásek vysazených majuskulní literou, jež označení délky neumožňuje, ji doplňujeme podle novočeských pravidel.

Původní délku zachováváme v případech: nom. pl. m. (*mniší, muží, židí*); nom. pl. m. živ. deklinace zájmen a číslovek (*čtyři mniší, tři muží*); *ija*-kmenové koncovky přejatých slov (*impresí, orací, procesí*); variantní podobu *paní/pani* sjednocujeme na *paní*; dvojslabičné koncovky měkké zájmenné deklinace **jb, ja, je* (*k našim, našich, s nimi*), adverbia (*nikdy, vedlé*), komparativu adverbii (*častěji*), jednotlivých slov (*figúra, listí, mních, nelitostivě, obilnice, olivoví, tíše, usvít, ženich, žito*).

Původní krátkost zachováváme v těchto případech: nom. pl. m. s konc. *-e, -ove* (*Arabove, Benátčane, einkaferove, potentátce*); instr. sg. žen. *i*-kmenů (*mastí*); instr. sg. m. a n. rod. zájmen (*čim, jim, tim*); základu trojslabičných sloves odvozených slabičnou předponou (*odbyti, odvezti, uteci*); kmenotvorné přípony v přechodníkových formách (*chtějic*); náslovného *u-* (*umysl, uroda, uzky*); jednotlivých slov (*čekaní, domu, duchod, hádání, kamsik, litostivý, lžice, naležeti, obaleti, ostříhaný, pomíjeti, poznavati, sidlo, svtání, šif, šifař, šin, vliďný, zaklad, zastěra, zavatý, zminka*). Podobně i u vlastních jmen (*Černin, Videnská*).

Pokud se v textu vyskytly i tvary opačné (shodné s novočeskou podobou), zachovali jsme kolísání.

Opravujeme však: délku infinitivní kmenotvorné přípony sloves (*otvírati m. otvíráti, splniti m. splníti, vypisovati m. vypisováti*); krátkost forem gen., dat. a lok. sg. f. zájmena měkké rodové deklinace (*jí m. ji*); délku ak. sg. (*ji m. jí*); krátkost formy zájmena sg. f. (*její m. její*); krátkost kmenotvorné přípony *ijo*-kmenové deklinace (*počasí m. počasí*); krátkost slovesné prezentní kmenotvorné přípony (*kláti m. kláti, stojíte m. stojíte*); krátkost *-u* v koncovkách gen. pl. *o*-kmenové deklinace (*bobů m. bobu, komárů m. komáru, přikopů m. přikopu*).

Pozdněhumanistický text s pasážemi naukového charakteru do své slovní zásoby vřazuje i obsáhlý korpus slov cizího původu na různém

stupni jejich zdomácnění. V textu tištěném frakturou měníme v přejatých slovech spojení *dy, ty, ny* na *di, ti, ni* (*diskurs, kronika, maronití*). Psaní *i/y* upravujeme v těchto slovech též podle současného úzu, i s přihlédnutím ke způsobu psaní v jazyce, z něhož je přejato (*Adriatické m. Adryatycké, aritmetický m. arytmetický, Gabriel m. Gabryel, Melisenda m. Melysenda, Sion m. Syon*). Ponecháváme však slabiky dlouhé *dý, tý, ný* (*Konstantýn, Medýna, Nýlus, subtýlný*), neměníme ani specifické staročeské podoby (*daktyl, majdyna, škrybent, vydynchovaný*). Uchováváme hiatické *j* (*Mariji*), hiatické *h* (*Izmahelkyně*). Písmeno *g* přepisujeme u zdomácnělých slov v postavení před samohláskou přední řady jako *j* (*anjel*), v ostatních případech jako *g* (*privilegiích, registrum*), podobu *Egypt/Ejipt, egyptský/ejiptský* sjednocujeme na *Egypt, egyptský*. Dvojhlásku *au* užitou ve slovech cizího původu (*čauš, gaur, klauza*) zachováváme, předpokládáme tuto výslovnost i vzhledem k vyšší stylové úrovni textu. Variantní podoby *labyrint/labyrynt/labyrynt* sjednocujeme na *labyrint*, podobně i *Abyssin/Abissin* na *Abissin, pyramidy/píramidy* na *pyramidy*.

Hláskovou skupinu *qu, qw* převádíme na *kv* (*fondikvy m. fondyqwy, kvadrátový m. quadrátový*), hláskovou skupinu *gu, gv* sjednocujeme na *gv* v citátových slovech (*gvardia, gvardian, gvardaroba*), názvy míst a jména osob však píšeme s *gu*, hláskovou skupinu *gk* zjednodušujeme na *k* (*markrabí m. margkrabí*), hláskovou skupinu *dt* zjednodušujeme na *d* (*kundšaft m. kundtšaft*), hláskovou skupinu *th* na *t* (*autor m. author, bibliotéka m. bibliothéka, rejtar m. rejthar*). Zdvojené *ff* zjednodušujeme na *f* (*farní m. ffarńí, houf m. houff, trof m. troff, tryumf m. tryumff*), stejně jako zdvojené souhlásky ve slovech cizího původu, jež ostatně nejsou uplatňovány soustavně (*appelovat m. appellovat, heleparna m. hellepartna, impresí m. impressí, kapary m. kappary, kolací m. kollací, komisař m. kommissař, mana m. manna, milion m. million, opat m. oppat, porcelana m. porcellana, procesí m. processí, suma m. summa, tuplhák m. tupplhák, tyrann m. tyrann, též Otoman m. Ottoman aj.*). Ponecháváme však zdvojenou hlásku ve slovech *gummi, mirra/myrrha, terrazzy*. Podobu přejatých slov, jež mají v nom. sg. koncovku *-ia* (*Arabia, Azia, Betania, ceremonia, historia, India, materia, Syria*), přepisujeme v tvaru dat., akuz., lok. sg. *historií*, instr. sg. *historií*, v gen. pl. *historií*, dat. pl. *historiím*, lok. pl. *historiích*. Sjednocujeme ortografii jmen *Rossetta/Rosetta* na *Rosetta*.

Podobu citací vlastních jmen a slov německého původu zachováváme, neboť jejich přepis by byl problematický (*New Kirchen*,

Thewerdanck), zachováváme však i variantní podoby *Kopfštejn/Kopfstein*. Sjednocujeme ortografii vlastních jmen *Gottfrid/Gotfrid* na *Gotfrid*, ojedinělou podobu *Ottagar, Otho* upravujeme na *Otakar, Oto*. Zřejmě nepřesně vysázené proprium *Sshwallart* převádíme na *Schwallart*. Ponecháváme kolísání *s/z* na konci slov (*lusthaus, mazhauz*).

Citátová slova tištěná italikou zpravidla ponecháváme v původní podobě, pokud však nesou stopy dobové české ortografie, upravujeme je (*Orient m. Oryent, Nimosina m. Nymosina, do Tripoli m. do Tripoly*). Podobu slov, jež mají slovní základ vytištěný italikou, avšak morfologické charakteristiky frakturou (ne vždy však jde šev právě tudy), též zachováváme, neboť tento jev svědčí o procesu zdomácňování cizího slova (*Arab/ův, defl/nicí, geographi/cké*). Případné nejasnosti komentujeme ve vysvětlivkách, zřetelné omyly emendujeme. Transkripce bibliografických odkazů je vysvětlena v ediční poznámce k latinským textům.

V distribuci velkých a malých písmen se řídíme současnou pravopisnou normou (přihlížíme i k publikaci Ivany Svobodové *Velká písmena v češtině*, Praha 2015), respektujeme majuskuli užitou u slov v oblasti náboženské (např. *Bible, Boží, Bůh, Pán, Písmo, Zákon*); zachováváme majuskuli u slova *Korán*, též u náboženských svátků (např. *Bajram, Velikanoc*, nikoli však *ramasan*, jehož jméno se shoduje s označením měsíce v islámském kalendáři). Zachováváme současný způsob záznamu názvu národností (*Arab, Nyderlandler*), zachováváme i výraz *mouřenin* mající v textu široké vymezení, podobně i *žid*; dále též příslušníků církve (*arián*). V některých případech je ovšem distribuce velkého a malého písmene obtížně rozlišitelná (*Řek* národností / *řek* jako příslušník pravoslavné církve, podobně i *Abissin/abissin*), v takovém případě se řídíme kontextem. Označení *Cikán* vnímáme ve smyslu etnického vymezení. V názvech značení rytířských řádů užíváme malého písmene jako v případě řeholí. Obecná pojmenování geografická či pojmenování státních útvarů (*hrabství tyrolské, krajina řecká, království francouzské, říše osmanská, země vlaská* aj.) píšeme s malým písmenem, výjimkou je díky svému duchovnímu významu *země Svatá*.

Zkratky v textu vysázeném frakturou rozepisujeme (*kapitola m. ka./kapi.*, obvyklou zkratku *kap.* však ponecháváme); dále *Jeho Milost Císařská m. JMC, Vaše Milost m. VM, dominus m. D., pan m. P, pater gvardian m. P. gvardian, svatého m. S^o, sv. m. S*. V rámci vlastního textu rozvádíme také latinské *S.* (*sanctus, -a, -um*). Číslovky vysázené římskými číslicemi (názvy kapitol či jiných dílčích částí textu) zachováváme,

vzácně užitě číslice arabské u jmen panovníků převádíme na římské (*Alexander III. m. Alexander 3.*). Římskou číslici *IIII* přepisujeme podle obvyklé praxe jako *IV*.

Hranici slov ponecháváme zpravidla ve shodě s dnešním územ (zmrtyýchvstání *m. z mrtvých vstání*). Vzácné oddělené psaní předpon opravujeme (*nakokrhají m. na kokrhají*). V syntaxi neupravujeme tvary v případě, že se vztažné zájmeno neshoduje v rodu s podstatným jménem (*mana, jenž se vykládá*).

V edici jsme uplatnili zásady novočeské interpunkce, časté dvojtečky nahrazujeme podle významu čárkou, středníkem, popř. tečkou. Otazník uvnitř souvětí a v nepřímých otázkách nezachováváme. V přímé řeči doplňujeme uvozovky.

Členění textu v zásadě zachovává původní podobu, kde jsou odstavce vyznačeny odsazením (případně též rubrikou) nebo výraznou mezerou v textu. V případě příliš dlouhých textových úseků či nejasně značených odstavců jsme oproti původnímu tisku vytvořili odstavec nový. V takovém případě jsme dbali na logické členění textu. Notové záznamy editujeme. Zachováváme původní podobu vysázení veršovaných pasáží a marginální textové odkazy. Vzhledem ke čtenářskému charakteru edice nezachováváme značení původní paginace.

II/

V případě latinských textů se jedná vesměs o texty převzaté, které však do určité míry prošly Harantovou redakcí. Naši snahou bylo zasahovat do nich co nejméně, aby se zachovala jejich specifika. Pravopisné chyby a odchylky od klasického úzu byly ponechány (a není na ně upozorňováno), opraveny byly pouze zjevné (mechanické) chyby (viz následující seznam emendací). Na některé nesrovnalosti poukazujeme ve vysvětlivkách. Řecké texty a text hebrejský, které rovněž nejsou dílem autorovým, nebyly emendovány, na problematická místa upozorňujeme ve vysvětlivkách.

Střídání *u/v* v latinských slovech sjednocujeme podle hláskové kvality, protože by působilo rušivě (dvojznak *qu/qv* sjednocen na klasické *qu*, které převládá v 1. dílu). Sjednocujeme také nedůsledné střídání *i/j* na *i*, k němuž dílo v podstatě inklinuje.

Různá, neklasická nebo vyloženě nesprávná psaní diftongů *ae/oe* (čtených v obou případech jako *e*) a grafému *e* namísto *ae/oe* nesjednocujeme ani neopravujeme. Ponecháváme také kolísání *i/y* a rozrůzně psaní latinského názvu *Jeruzalém* a *Betlém*.

Sigla a zkratky latinských jmen básníků v dedikačních básních jsme rozvedly bez vyznačení; zkrácené části latinských zpěvů (modliteb) jsme doplnily v hranatých závorkách, a to jen v nejnnutnější míře.

Harantovy odkazy na prameny a literaturu jsme ponechaly v původní podobě, zkrácené bibliografické údaje v latině a jiných jazycích jsme nerozváděly, aby se zachovala autentická podoba Harantova textu, ale také protože by bylo v některých případech správné a přesné rozvedení problematické. Komentář k jednotlivým Harantovým zdrojům najde čtenář ve vysvětlivkách (pokud se je podařilo identifikovat), další zde použité zkrácené výrazy jsou vysvětleny v připojeném seznamu; příkládáme též seznam Harantových latinských zkratk a označení biblických knih.

U odkazů zachováváme autorův úzus, tedy nejednotnost zkracování; řetězce jinak než česky psaných odkazů jsou vyznačené kurzívou; rozdílná díla, resp. knihy nebo jiné celky, a autory pro přehlednost odělujeme čárkou (Harant používá nesystematicky tečky, čárky a dvojtečky). Velká písmena ponecháváme/zavádíme u vlastních jmen a tam, kde se jedná o citace incipitů (právní texty), rovněž u názvů děl, kde není uveden autor. Jinak sjednocujeme psaní různě zkrácených názvů děl v rámci citací na malá písmena, která u Haranta převažují (Harant ovšem střídá malá a velká písmena i u stejných děl). Velká písmena zachováváme u zkratk biblických knih, neboť tak důsledně činí Harant. V případě psaní čísel knih uváděných před zkratkami názvů děl dáváme přednost řadovým číslovkám, a to i v případě knih biblických (Harant je v užívání základních číslovek nekonzistentní, varianty s řadovými převažují).

Psaní velkých písmen v podstatě přizpůsobujeme modernímu úzu. Dodržujeme latinský úzus psaní velkých písmen u adjektiv odvozených od vlastních jmen (*Christianus, Latinus, Venetus* apod.). V textech nejsou důsledně psána velká písmena pro vyjádření náboženské úcty, velká písmena proto zavádíme tam, kde je lze předpokládat nebo kde se občas vyskytují (*Deus Pater, Filius, Salvator, Spiritus Sanctus, Virgo Maria, /Sancta/ Crux* — Kristův kříž, *Sanctum Sepulchrum, Patres* — církevní Otcové, *Urbs* — Jeruzalém/Řím apod.). Velká písmena ve slově *církev/církevní (ecclesia/ecclesiasticus)*, v názvech církevních úřadů a řeholních řádů měníme na malá, stejně jako činíme u podobných slov ze světské sféry (*baro, dux, imperator, imperium, regnum, respublica, rex* apod.).

Z dalších vydání Harantova cestopisu uvádíme německý překlad cestopisu nazvaný *Der Christliche Ulysses oder Weit-versuchte Cavallier, fürgestellt in der denckwuerdigen Bereisung so woll dess Heiligen Landes als vieler andrer morgenländischer Provintzen, Landschaften und berühmter Städte [...]*, připravený autorovým bratrem Janem Jiřím Harantem už v roce 1638; vyšel roku 1678 v Norimberku. Ještě ve starší době část cestopisu postupně vycházela v *Novém titulárním kalendáři ke cti sv. Václava, knížete, mučedlníka a patrona království českého*, jehož vydavatelem byl Jiří Laboun (dědicové). Vybrané kapitoly z 1. a 2. dílu *Putování* tu vycházely postupně v letech 1719–1742, vydavatel však většinou vypustil bibliografické odkazy, jež jsou v textu zařazeny; přizpůsobil tak cestopis lidovému čtenáři.

Nejúplnější vydání Harantova cestopisu připravil Karel Jaromír Erben v edici nazvané *Kristofa Haranta z Polžic a z Bezdruzic a na Pecce atd. Cesta z Království českého do Benátek, odtud do země Svaté, země judské a dále do Egypta, a potom na horu Oreb, Sinai a sv. Kateřiny v Pusté Arabii* (2 sv., Praha 1854–1855, ed. řada Staročeská bibliotéka). Edice však nezařazuje původní ilustrace ani texty dokumentárního charakteru (latinské i řecké listiny, dedikační verše, notové zápisy, též marginálie), čímž je cestopis ochuzen. Editor navíc vnesl do textu dobovou představu o češtině sklonku 16. století četnými zásahy do původní morfologie a syntaxe, ve slovní zásobě odstranil výrazy nejčastěji německého původu, v řadě případů již v češtině 16. století zdomácnělé, jež podle mínění doby Erbenovy jazyk poškozuje. Následující vydání cestopisu reflektují předpokládaný čtenářský vkus či potřeby a z rozsáhlého textu vybírají pouze dílčí pasáže. K nim náleží výbor z druhého dílu cestopisu připravený Karlem Hrdinou pod názvem *Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdruzic Cesta po Egyptě. Výbor z 2. dílu jeho Putování aneb Cesty z Království českého do Benátek* (Praha 1926; charakter Hrdinovy edice naznačuje ostatně i jeho zařazení do ediční řady Vybraná díla. Knihy české souvislé školní četby s poznámkami). Pasáže z druhého dílu cestopisu použil do svého výboru ze staročeských cestopisů nazvaného *Cesty do Svaté země* Josef Dostál (Praha 1948), Josef Kunský vložil ukázkou z cestopisu do edice *Čeští cestovatelé I* (Praha 1961), Zdeňka Tichá do antologie *Jak staří Čechové poznávali svět. Výbor z českých cestopisů 14.–17. století* (Praha 1985). Bezspornu zajímavé je francouzské vydání části cestopisu nazvané *Voyage en Égypte de Christophe Harant de Polzic et Bezdruzic 1598* (eds. Antoine a Claire Brejnik, L’Institut français d’archéologie

orientale du Caire 1972), upravené ovšem tak, aby mohlo sloužit především jako zdroj informací, nezachycuje tedy Harantovu cestu po Egyptě v její celistvé podobě. Moderní kritické vydání druhého dílu cestopisu (kapitoly 4.–24. a s vynecháním kap. 16.), přinášející do odborné reflexe problematiky českého osvojování tohoto teritoria nové poznatky, připravila Lucie Storchová v edici *Mezi houfy lotrův se pustiti... České cestopisy o Egyptě 15.–17. století* (Praha 2005).

IV/ SOUPIS EMENDACÍ

Po odkazu na číslo stránky v příslušném dílu Harantova *Putování* zde uvádíme emendovaný výraz tak, jak je otištěn ve stávajícím vydání. Za skobou] následuje jeho původní, transkribovaná podoba uvedená ve výchozím vydání. Případné další poznámky jsou připojeny v závorce. Do seznamu jsou vřazena i původní errata.

1. DÍL

- 5 Bezdružic] Bedružic (též na s. 8, 10, 12, 13, 31; v českém i latinském textu upraveno ve všech případech výskytu, aby nebyla rušena vžitá podoba slova)
- 5 Pecce] Petce (též na s. 31)
- 10 *Carlsperga*] *Calsperga*
- 11 *creatus*] *creatas*
- 18 *at vero*] *et vero*
- 34 Straspurskou] Strospurskou
- 36 pánví] pánvic (orig. em.)
- 36 půlčtvrta] půl čtvrtá
- 41 při kostele svateho *Vigilia*] *Viglia*
- 51 *frusta*] *frustra*
- 61 měl] mel
- 62 udělanou] udělané
- 65 od] od a
- 66 *di notte*] *di notto*
- 68 *Corfu*] *Corfou*
- 76 *marca*] *maria*
- 80 *Alexandra*] *Alaxandra*
- 84 června] července
- 93 tehďáž] těhďáž
- 112 i před] u před
- 116 s sebou] sebou

- 132 falckraběte] falckrabětě
 133 zůstává] zůstav a
 137 ještě] ješto
 140 *Deo gratias*] *Deogratias*
 144 peněžitou] penežitou
 145 ale domové z kamene staveni bývají (dle orig. em. vypuštěno)
 149 pasportu] posportu
 150 *cintura*] *centura* (orig. em.; dále též na s. 156, 158, 164)
 159 ničemní] ničemné
 161 *Terebinthi*] *Terebithi*
 161 *Terebinthi*] *Teerbinthi* (marg.)
 173 září] žáří
 178 *Pilatus*] *Pilatas*
 201 *ipsum*] *psum*
 202 zemi] zěmi
 204 *hortulani*] *hartulani*
 218 *mentitus sum*] *mentibus sum* (orig. em.)
 231 Navracující se] Navrucující se
 232 pravě, že] právě, že
 237 *Marlianus*] *Martianus*
 243 anděl] andel
 244 kamene] kamené
 244 svatého] svátého (marg.)
 265 tehďáz] teh-
 267 *Gen. 14.*] *Ien. 14.*
 268 balsam] bálsam (marg.)
 281 září] žáří
 281 zdaleka] zd leka
 283 muž] můž
 292 v chlévích] v chélvích
 294 *Bethlemitica*] *Bethlhemitica* (orig. em. Bethlemica)
 305 stavení] stávení
 329 pojíti] pojítí
 330 lidé] lidu
 349 prostředkem] prostředkem
 356 kotcův] kocův
 362 *famulum*] *fumulum*
 370 *hospitalarii*] *hospilarii*
 371 léta 1310] léta 1210
 373 *redemptione*] *redemtione* (marg.)

- 375 takovému] takovév
 377 nepřemožená] nepřemožení
 377 obsažené] absažené
 382 *Divi Sepulchri*] *Diti Sepulchri*
 382 *Voluimus etiam et volumus*] *Volumus etiam et volumus*
 385 *veniam*] *neniam*
 395 *eleemosynis*] *elemosynis*
 398 přiloženými] přiloženým
 400 *Quarantenam*] *Quarantam*
 406 *Elias autem ascendit in verticem Carmeli*] *Elias autem in verticem Carmeli*
 431 voyages] Vogages
 434 svobodný pas] pás

2. DÍL

- 11 prvním] prvníme (orig. em.)
 16 zasaditi] se zasaditi
 19 jísti] jístí (marg.)
 28 na šífu] na šífů (marg.)
 38 až] a (orig. em.)
 39 *offic.*] *offi. c.*
 47 *dans*] *dens*
 47 *Charles*] *Chaltes*
 57 několika] několik
 76 *Belloni*] *Bellonia*
 95 vytesané] vytasené
 101 samu] samou
 104 že] ze
 108 jmenovanému] jmenovánému
 108 ofery] ofěry
 122 píscích] píscch (orig. em.)
 133 v ní] v něm
 138 z Antiochie] u Antiochie
 139 *spec. hist.*] *spre. hist.*
 141 jejích] její
 141 Hans] Hons
 143 *relati.*] *zelati.*
 151 *descr.*] *desur.*
 157 pilní] plní (orig. em.)
 157 potentátům nebyli poddáni] potentátům (orig. em.)

- 161 též mají materií] materií (orig. em.)
 164 *Bengala*] *Bongala* (marg.)
 165 zpráva] zprává
 165 Item o ostrovích ... vypravují (rušíme závorky ohraničující ob-
 sáhlý text)
 166 mnohé] mohé
 168 vysílán] vy ilán
 170 *de*] *do*
 176 *Balbi viag.*] *Balbiriag.*
 177 pošlou] pošlé
 178 zemi] žemli (orig. em.)
 181 paláců] pálaců
 181 oheň zejde (mezi slovy skvrna tiskařské barvy)
 187 povyhřili] pohřili (orig. em.)
 191 Turecký] Curecký (marg., orig. em.)
 192 *part.*] *patr.*
 193 *les voyages*] *es voyages*
 195 *les images*] *es images*
 196 zahrabané] zahrabaných
 203 *Alpinus*] *Alpinas*
 205 uliček] u iček
 206 tuto] tutu
 207 nasazování vajec] nasazování (orig. em.)
 207 pozahřila] převažila (orig. em.)
 209 bahnitý] bahnité (orig. em.)
 210 tohoto zvířete kontrfekt spatřiti moci budeš] tohoto zvířete kontr-
 fekt, převrátě list, spatřiti moci budeš — „převrátě list“ vyne-
 cháno vzhledem k místu uložení ilustrace
 215 dřevěných zámků] zámků (orig. em.)
 223 v komentáři k vyobrazení Kaira je dvakrát uvedena číslice 19,
 opravou číselné posloupnosti by se však narušila vazba mezi
 textem a ilustrací, kde je též dvakrát číslice 19, zachováváme
 proto původní číslování
 227 spád] pád (orig. em.)
 231 *Fracastoro*] *Fracostoro*
 235 okřiknutí] okřinutí
 237 dell'] del' l'
 246 ještě] ješče
 250 *obelisci*] *obelisco* (orig. em.)
 251 sedmdesáte] osmdesáte (orig. em.)

- 253 *e madre*] *le madre*
 255 zkusil] toho zkusil
 256 *Zonaras*] *Zonoras*
 257 držáni] držáná (orig. em.)
 263 kalifu] kalifa
 266 hedbávni] hadbávni (orig. em.)
 273 kaplička Abrahamova aneb Izmaele] kaplička Abrahamova
 aneb (skvrna tiskařské barvy, marg., doplněno dle smyslu)
 275 Santonové] Santové (marg.)
 278 Agerut] Agerunt
 279 němž] něž (marg.)
 286 dala] dal
 296 jej] je (orig. em.)
 298 strojeným] strojením
 299 *Georgievicz*] *Georgieviez*
 303 řeží] řezi
 306 *Nicolai*] *Nocolai*
 306 Schiltperger] Šchiltperger
 306 *Isidorus*] *Isodorus* (orig. em.)
 309 *Mahom.*] *Mohom.*
 313 de i costumi] de 1. Costumi
 316 se obohatiti] je obohatiti

Soupis emendací v části *Registrum aneb Index abecední jmén vlastních a věcí pamětihodných*

1. DÍL

- (335)Jeruzaléma] Jeruléma
 (342)moři] mori
 (343)měštěnin] meštěnin
 (343)*Caius Valerius*] *Valerius*
 (347)v Inspruku] v Inspurku
 (348)vyznamenání] vyznamení
 (353)Kopfstein] Kopstein
 (354)v Inspruku] v Inspurku
 (357)v Padui] v Puđui
 (359)mají] miji
 (360)vada] váva (nejasné, opraveno dle smyslu)
 (361)půlpátá] půlpáta
 (365)v Frankrejchu] v Franckrejchu

- (367)zázrak] zázrák
(368)za císařství] na císařství
(368)v Frankrejchu] v Franckrejchu

2. DÍL

- 369 *Acepcesma*] *Acepcesna*
371 někdy] někdy
378 hospoda] hospodá
378 Kairu] Káiru
379 jména] jměná
379 jízda] jízdá
381 nepřátelé] nepřátele
381 trestání] trestáuí
382 náhle] nahle
385 každého] káždého
387 pevnosti] pevností
390 stupňů] stůpňů
392 dvojí] dvoji
393 a štěstí] štěstí

Soupis emendací v části *Authores, kteříž se se mnou v vypravování věci v této knize obsažených srovnávají*

- QQQ(B) Girardus] Girandus
QQQ(G) Mart.] Marl.
QQQ(I) Porta] Poeta
QQQ(M) les voyages] les Vigages
QQQ(P) Plotinos] Photinos
QQQ(S) iureconsultus] inreconsultus

H. B.

V/ SOUPIS PŮVODNÍCH ZKRATEK

HARANTOVY LATINSKÉ ZKRATKY A VÝRAZY POUŽÍVANÉ PŘI CITOVÁNÍ PRAMENŮ A LITERATURY

(Zkrácená označení částí děl se rozumí zpravidla v ablativu singuláru; zde uveden ablativ a nominativ singuláru.)

art. — *articulo (articulus)*, článek

c., ca. — *canone (canon)*, kánon (pouze *Decretum Gratiani*, vysv. s. 60/I)

c. ... iuncto c. (s. 39/II) — *canone... iuncto capitulo*, v kánonu... a spolu s ním v kapitole

c. ... q. d. (s. 40/II) — *canone... qui dicitur*, v kánonu..., kterému se říká

c., ca., cap., capi. — *capite/capitulo (caput/capitulum)*, kapitola
cent. — *centuria*, centurie

dist., distin., distinct. — *distinctione (distinctio)*, distinkce

ead. dist. — *eadem distinctione*, v téže distinkci
et — a

etc. — ad. atd.

et seq. — *et sequenti*, a v následujícím

ff. — *Digestis (Digesta seu Pandectae)*, vysv. s. 79/I)

fol. — *folio (folium)*, list

folio (mihi) 41. (s. 217/I) — na listu (pro mě) 41.

ibid., ibidem — tamtéž

idem — týž

22. eiusdem (s. 97/I) — 22. téhož (měsíce)

in — v (franc. *dans*; ital. *nel, nel', nell, nell', nella*)

in appendice — v dodatku

inter — mezi

item — rovněž

l. — *lege (lex)*, zákon (pouze římské právo, vysv. s. 79/I, popř. vysv. s. 366/I)

lib., libro — (*liber*), kniha

lit. — *lit/t/era*, písmeno

num. — *numero (numerus)*, číslo

pag. — *pagina*, strana

parag. — *paragrapho (paragraphus)*, paragraf

fa. tex. in parag. Notandum (s. 40/II) — *facit textus in paragrapho Notandum*, potvrzuje (to) text v paragrafu s incipitem *Notandum*

par., part., parte — (*pars*), část

q., quae., quaest. — *quaestione (quaestio)*, kvéstie

sub. all. (sic!), *sup. alleg., supra alleg.* — *supra allegato*, ve výše uvedeném díle, na výše uvedeném místě

in locis allegatis — na uvedených místech

tit. — (*titulus*), titul

d. tit. — *dicto titulo*, v řečeném titulu

dicti tit. — *dicti tituli*, řečeného titulu

eod. tit. — *eodem titulo*, v témž titulu

hoc tit. — *hoc titulo*, v tomto titulu

test. — *testatur/testantur*, svědčí
tom., *tomo* — (*tomus*), svazek, díl
ult. — *ultimo*, v poslední(m)
ut ten. (s. 40/II) — *ut tenet*, jak dokazuje, tvrdí
vide — viz
vol. — *volumine (volumen)*, svazek

HARANTOVY LATINSKÉ ZKRATKY A OZNAČENÍ BIBLICKÝCH KNIH

Starý zákon

Amos — prorok Ámos

Cant. — Píseň písni / Píseň Šalomounova

Dan., *Daniel.* — prorok Daniel

Deut. — Deuteronomium, 5. kniha Mojžíšova

Ecclesia., *Ecclesiasticus*, *Sirach* — Ecclesiasticus, Sírachovec

Esd., *Esdr.*, *Esdrae* — Ezdráš

Exod. — Exodus, 2. kniha Mojžíšova

Ezech., *Ezechiel* — prorok Ezechiel

Ge., *Gen.*, *Gene.*, *Genes.* — Genesis, 1. kniha Mojžíšova

Ier., *Iere.*, *Ierem.* — prorok Jeremjáš

Ioel — prorok Jól

Ion. — prorok Jonáš

Ios., *Iosu.*, *Iosuae*, *Iosue*, *Iusuae* — Jozue

Isai., *Isaiae*, *Esai.*, *Esaiae* — prorok Izajáš

Iud., *Iudic.*, *Iudicum* — Soudců

Levit. — Leviticus, 3. kniha Mojžíšova

Mac., *Macc.*, *Maccab.*, *Macchab.*, *Mach.*, *Machab.* — knihy Mabejské

Mich., *Micheas* — prorok Micheáš

Nehem., *Neem.* — Nehemjáš

Nu., *Num.* — Numeri, 4. kniha Mojžíšova

Osee — prorok Ozeáš

Par., *Para.*, *Paral.*, *Paralip.*, *Paralipomen.* — Paralipomenon

Psal., *Psalmo* — Žalmy

Reg., *Regum* — knihy Královské

Ruth — Rút

Samuel. — knihy Samuelovy

Sapient. — Kniha Moudrosti / Moudrost Šalomounova

Soph., *Sopho.* — prorok Sofonjáš

Tob. — Tóbijáš

Zachar., Zachari. — prorok Zacharjáš

Nový zákon

Act., Actor., Actorum — Skutky apoštolů

ad Galatas — list Galatským

Apoc., Apocal. — Zjevení Janovo

Corinth. — listy Korintským

Ephes. — list Efezským

Hebr. — list židům

Ioh., Iohan. — Janovo evangelium

Lu., Luc., Lucae, Lucas — Lukášovo evangelium

Mar., Marc., Marci — Markovo evangelium

Mat., Matt., Math., Mathaei — Matoušovo evangelium

Timoth. — listy Timoteovi

H. B., M. M.

Rejstřík toponym

Abagni 227/II

Abarim 266/I

Abessus 53/II

Abissina 321/II

abissinské království, abissinská země 10/II, 72/II, 152/II, 321/II

Accon, Acon 133/I, 137/I, 349/I, 351/I, 431/I

Acdenici 99/I

Acra 333/I, 338/I, 340/I

Acroceraunii montes 56/I

Adea 322/II

Adem 154/II

Aden 151/II, 177/II

Adomin 250/I

Adrianopolis 414/I

Adriatické moře 47/I, 56/I, 57/I, 68/I, 92/I, 97/I, 99/I

Adumim 250/I

Aegeum mare 103/I

Aelia, Aelia Capitolina 345/I, 346/I, 347/I

Aenus 37/I

Aerea insula 111/I

Africa, Afrika, africká země 21/I, 22/I, 95/I, 413/I, 436/I, 46/II,
149/II, 151/II, 154/II, 160/II, 175/II, 178/II, 230/II, 249/II, 251/
II, 270/II, 321/II
Agar 98/II
Agerut 278/II, 279/II
Acheldema 320/I
Achin 177/II
Achor 252/I, 259/I
Aiquemortes 126/I
Ajum el casap. 279/II
Akba 278/II, 279/II
Albania 415/I, 178/II, 335/II
Alepo 171/I, 416/I, 145/II, 173/II, 174/II
Alexandria, Alexandrie 21/I, 135/I, 171/I, 348/I, 350/I, 33/II, 34/II,
36/II, 44/II, 60/II, 62/II, 81/II, 84/II, 100/II, 136/II, 154/II, 175/
II, 185/II, 202/II, 204/II, 241/II, 243/II, 245/II, 246/II, 248/II,
249/II, 250/II, 256/II, 257/II, 258/II, 268/II, 328/II, 329/II, 331/
II, 338/II
Alkair, *Alcair* 214/II, 286/II, 288/II, 297/II, 298/II
Almathria 69/II
Alpes 40/I, 47/I
Alpes Lepontinas 231/I
Amara 322/II
Amathus 440/I
Ambea 322/II
d'Amboino 165/II
America 21/I
americká země 55/II
ammonitská země 252/I
Amphilochia 95/I
Angola 227/II
Angote 322/II
angustias Hellespontiacas 414/I
Ancona, Ankona 92/I, 93/I
Antiocha, *Epiphanes* řečeného zámek 336/I
Antiochia, Antiochie 217/I, 218/I, 348/I, 350/I, 431/I, 433/I, 249/II
Apamea 431/I
Apulia 69/I, 97/I, 99/I

Arabia, Arab, Arabie, arabská země 21/I, 252/I, 263/I, 340/I, 405/I,
416/I, 431/I, 104/II, 133/II, 136/II, 141/II, 144/II, 149/II, 151/II,
154/II, 166/II, 177/II, 270/II, 311/II
Arabia Pustá, Pustá Arabia, Arabia Deserta 5/I, 31/I, 252/I, 5/II,
25/II, 79/II, 133/II, 134/II, 135/II, 136/II, 145/II, 147/II, 174/II
Arabia Skalnatá, Arabia Petraea 252/I, 256/I, 102/II, 133/II, 134/
II, 136/II, 145/II, 192/II
Arabia Šťastná, Arabia Urodná, Arabia Bohatá, Arabia Felix 74/II,
133/II, 142/II, 143/II, 145/II
Arabské moře, sinus Arabicus 151/II
Aracan 164/II
Arafat 75/II
Aragan 172/II
Ararath 425/I
Arca Noae 425/I
Arcimoře 99/I
Argiron 426/I,
Archipelagus 99/I
Arimathia, Arimathea 157/I, 158/I, 199/I
Armenia, Armenie 351/I, 405/I, 409/I, 421/I, 424/I, 425/I
Armenia, menší a větší 424/I
arménské hory, hory Armeniae 252/I, 425/I,
Arnica 123/I, 124/I, 126/I, 142/I, 143/I, 146/I
Arsamota 426/I
Arsingan 426/I
Arsinoe 127/II, 250/II
Ascalon 439/I
Ascod 439/I
Asdod 16/II
Aseca 160/I
Asphaltides 267/I
Assahid, Assahyd 261/II, 262/II
Assyria 424/I
Astarot, Astaroth 221/I, 341/I, 439/I
Aškalon 349/I, 20/II
Athenae 20/I
Athesis 41/I, 76/I
Athos 415/I, 416/I, 418/I
Augusta 94/I

Augustini 94/I
Aza 25/II
Asia, Azia 20/I, 21/I, 22/I, 97/I, 98/I, 117/I, 129/I, 132/I, 201/I,
348/I, 350/I, 411/I, 415/I, 416/I, 424/I, 431/I, 25/II, 154/II, 160/
II, 178/II, 231/II, 244/II, 249/II, 268/II
Azia Menší, Malá Azia 413/I, 429/I, 17/II
Azotus 16/II

Baaliganze 322/II
Babylon (země), Babylonia 283/I, 326/I, 327/I, 394/I, 430/I, 174/
II, 249/II
Baden 190/II
Baffo 131/I
Bagdet 430/I, 174/II, 34/II, 135/II, 145/II, 174/II, 174/II, 175/II
Baguamedri 322/II
Bahurim 250/I
Bajas 95/I
Baldach 430/I
Balsaria 34/II, 174/II, 177/II
Bantam 177/II
Baramon 53/II
Barbaria 261/II
Barca 261/II
Barsalor 171/II
Barut, Baruth 138/I, 416/I, 431/I
Barzoguer 53/II
Basayn 171/II
Basian 44/I
Basma 141/II
bavorská země 34/I
Bavory 34/I
Bebelloch 215/II
Bebzuaila 215/II
Bechria 261/II
Belbiticum (ostium) 33/II
Benátky 3/I, 5/I, 31/I, 33/I, 43/I, 44/I, 45/I, 46/I, 47/I, 48/I, 49/I,
54/I, 55/I, 56/I, 57/I, 60/I, 64/I, 67/I, 69/I, 70/I, 71/I, 73/I, 74/I,
75/I, 76/I, 77/I, 84/I, 85/I, 87/I, 89/I, 91/I, 93/I, 94/I, 99/I, 100/I,
107/I, 108/I, 112/I, 116/I, 117/I, 123/I, 124/I, 125/I, 128/I, 135/I,

136/I, 137/I, 146/I, 165/I, 167/I, 287/I, 371/I, 411/I, 418/I, 28/
II, 32/II, 43/II, 65/II, 96/II, 163/II, 196/II, 220/II, 247/II, 249/II,
253/II, 328/II, 331/II, 332/II, 336/II, 337/II

Benátské jezero 88/I

Benátské moře 43/I, 44/I, 76/I, 92/I

Benátská zátoka 75/I

Bengala 164/II, 172/II

Berit 431/I

Bersabe 277/I, 282/I, 306/I

Berytus 348/I, 431/I

Betania, *Bethania* 213/I, 222/I, 223/I, 224/I, 225/I, 249/I, 271/I,
320/I, 400/I, 402/I, 439/I

Betfage 222/I, 223/I, 224/I

Betferon 298/I

Betabara, *Bethabara* 261/I, 265/I, 266/I

Bethauen 254/I

Bethel 253/I, 254/I, 283/I

Bethesda 311/I, 338/I

Bethlehem Zabulon 301/I

Bethoron 344/I, 345/I

Bethphogor 266/I

Bethsoron 298/I

Bethsur 298/I

Betlém, Bethleem, *Bethlehem*, *Bethlehem Efrata*, *Bethlehem* Jüdo-
vo 21/I, 157/I, 183/I, 226/I, 277/I, 280/I, 281/I, 283/I, 285/I,
288/I, 292/I, 294/I, 296/I, 297/I, 298/I, 301/I, 302/I, 305/I

Betlémská brána 285/I

Betsaida 439/I

Bezetha 339/I, 340/I

Bir 174/II

Biritem 278/II, 279/II

Bisnagar 164/II, 172/II

Bithynia 415/I

Bílé moře 99/I

Bononia 77/I

Borneo 165/II

Bosnia 415/I

Boží hora 95/II

Boží hrob 13/I, 173/I, 174/I, 176/I, 184/I, 185/I, 198/I, 199/I,
202/I, 204/I, 205/I, 279/I, 315/I, 320/I, 347/I, 352/I, 359/I,

362/I, 363/I, 364/I, 369/I, 376/I, 381/I, 382/I, 383/I, 385/I,
386/I, 388/I, 389/I, 390/I, 391/I, 392/I, 396/I, 397/I, 399/I,
401/I, 402/I, 403/I, 321/II

Brandizzo 97/I, 98/I

Bravný rybník 311/I

Brenta 47/I, 76/I

Breu 322/II

Brindizzo 97/I

Britannia 46/I

Brix 40/I

brána sv. Šebestiána, *porta Capena* 98/I

brána sv. Štěpána 353/I

Brundisium 97/I, 98/I

Buggia 261/II

Bulako, *Bulák* 40/II, 53/II, 214/II, 215/II, 241/II

Bulgaita 53/II

Bulgaria 414/I

Buschiara 248/II

Cael 165/II

Caesarea, *Caesarea Stratonis* 431/I, 435/I, 439/I

Cafates 227/II

Caffate 322/II

Cair, *Cairus*, *Cairo* 269/I, 287/I, 349/I, 352/I, 416/I, 430/I, 41/II,
44/II, 52/II, 53/II, 54/II, 56/II, 57/II, 58/II, 60/II, 61/II, 63/II, 66/
II, 67/II, 69/II, 70/II, 74/II, 75/II, 76/II, 78/II, 79/II, 80/II, 84/II,
87/II, 88/II, 90/II, 103/II, 105/II, 109/II, 110/II, 111/II, 116/II,
117/II, 121/II, 125/II, 127/II, 128/II, 131/II, 184/II, 185/II, 186/
II, 189/II, 192/II, 195/II, 196/II, 197/II, 198/II, 202/II, 203/II,
204/II, 213/II, 214/II, 216/II, 217/II, 220/II, 232/II, 233/II, 250/
II, 260/II

Cair, *nový* 215/II

Cair, *starý* 214/II, 219/II

Calabria 97/I

Calicut 160/II, 171/II, 172/II, 177/II

Callebo 53/II

Calliopolis 414/I

Calpurt 424/I

Calvaria, *montes Calvariae* 182/I, 183/I, 189/I, 190/I, 192/I, 194/I,
229/I, 239/I, 246/I, 247/I, 248/I, 278/I, 315/I, 320/I, 399/I, 402/I

Cambala 178/II, 182/II
Cambay, Cambaya 165/II, 173/II
canal Grande 49/I
Cananor 171/II, 236/II
Canara 165/II
Candia, Kandia, ostrov 53/I, 68/I, 90/I, 105/I, 107/I, 111/I, 116/I,
120/I, 123/I, 137/I, 321/I, 371/I, 415/I, 420/I, 255/II, 330/II,
331/II, 332/II
Candia, město 106/I, 108/I, 109/I, 111/I, 114/I, 115/I, 116/I, 117/I,
118/I, 120/I
Canea 114/I
Canopicum (ostium) 33/II
Canton 172/II
Capo d'Ara 151/II
Capo de Comarin / de Comorin 171/II, 172/II
Capo de Guadafu / de Guardafum 151/II, 177/II
Capo de Moncadon 177/II
Capo de Ramos 171/II
Capo de Buona Speranza 167/II, 227/II
Capo Rosbet 151/II
Capo Singapura 172/II
Capo Sinosura 172/II
Capogatte 122/I
Cappadocia 415/I
Caracanya 53/II
Caraffar 215/II
Carajan 431/I
Carcus 430/I
Carchan 431/I
Caria 415/I
Carmelus, vertex Carmeli 406/I, 431/I, 95/II
Carpathos 120/I
Cascar 431/I
Casius 431/I
Caspium moře 178/II
Castel de latrone 160/I
Castel franco 44/I
Cathai, Cathay 431/I, 179/II
Caucasus 421/I, 424/I, 157/II, 232/II
Caulon 172/II

Cayaria 53/II
Cedar 197/I
Cedron 214/I, 356/I
Centapolis 114/I
Cephalonia 100/I
Cerigo 104/I
cesta Bolestná, *via Dolorosa* 247/I
cesta Kříže, *via Crucis* 247/I, 337/I
cesta Zaječí Krista Pána, cesta Jetí, *via Captivitatis* 247/I
Cilicia 129/I, 133/I, 135/I, 348/I, 405/I, 429/I, 431/I, 266/II
Ciriath Iearim 164/I
Cirigoto 105/I
Citta Nova 336/II
Codsbarich 353/I
Cochim, Cochín 168/II, 172/II
Colchis 424/I
Colues 227/II
Comagenia 415/I
Compostella 373/I
Congo 46/II, 231/II
contrada di Zara 99/I
Coo 20/I
Corcyra 99/I, 415/I
Corfu 99/I, 100/I
Coromandel 165/II
Cranganor 172/II
Cremona 92/I
Creta, Kréta 53/I, 54/I, 105/I, 109/I, 111/I, 112/I, 113/I, 114/I
Croatia 99/I, 415/I
Curzolari 137/I
Cuzumobarech 353/I
Cydnus 429/I
Cyprus, Cýprus 46/I, 85/I, 100/I, 112/I, 120/I, 121/I, 123/I, 124/I,
125/I, 126/I, 129/I, 132/I, 133/I, 136/I, 138/I, 140/I, 141/I,
143/I, 145/I, 146/I, 147/I, 174/I, 320/I, 415/I, 440/I, 37/II, 43/
II, 201/II, 250/II, 255/II, 331/II
Cyrril 37/I
Cyrnus 429/I
Cythera 104/I

Čechy, 33/I, 36/I, 41/I, 45/I, 51/I, 93/I, 131/I, 165/I, 264/I, 372/I
Černé moře, *Pontus Euxinus* 99/I, 410/I, 415/I, 178/II
Červené moře 5/II, 66/II, 79/II, 80/II, 82/II, 83/II, 90/II, 97/II, 98/
II, 102/II, 111/II, 113/II, 124/II, 125/II, 126/II, 127/II, 133/II,
134/II, 139/II, 146/II, 151/II, 154/II, 155/II, 177/II, 204/II, 249/
II, 261/II, 277/II, 278/II, 292/II, 321/II
české knížectví 69/I
české království/země 3/I, 4/I, 5/I, 11/I, 31/I, 33/I, 210/I, 3/II

Dalmatia 99/I, 415/I
Daman 171/II, 173/II
Damašek, *Damascus* 171/I, 197/I, 320/I, 349/I, 416/I, 431/I, 432/I,
434/I, 440/I, 11/II, 62/II, 145/II, 288/II
Damašská brána 353/I
Damiata, Damiáta 23/II, 28/II, 39/II, 31/II, 32/II, 33/II, 34/II, 35/
II, 37/II, 41/II, 42/II, 43/II, 44/II, 45/II, 53/II, 56/II, 57/II, 242/
II, 250/II, 261/II
Dan 197/I
Decam 165/II
Delta 242/II
Denemark 22/I, 190/II
Diu 165/II
Dobrovicha 99/I
dům Abinadaba 164/I
dům Annášův 247/I
dům Abrahama 287/II
dům blahoslavené Panny Marie 274/I, 356/I
dům bohatce 353/I
dům Boží 253/I, 285/II, 287/II
dům Herodesa 356/I
dům Kajfášův 247/I, 356/I
dům Marie 279/I
dům Maří Magdaleny, dům sv. Maří Magdaleny 223/I
dům Narození Panny Marie 353/I
dům Pilátův 177/I, 189/I, 232/I, 233/I, 247/I, 248/I, 320/I, 356/I
dům proroka Abakuka 283/I
dům sv. Jána Křtitele 261/I
dům sv. Marty 353/I
dům sv. Veroniky 353/I
dům večere, dům večeradla Božího 333/I, 387/I

dům vylévání 311/I
dům Zachea bohatého 260/I
Dunaj 34/I, 230/I
Dutt, Dutty 16/II, 17/II

Ecron 439/I

Ecus 227/II

Egrigaia 431/I

Egypt, Aegyptus 3/I, 5/I, 19/I, 20/I, 114/I, 129/I, 135/I, 179/I, 196/I, 197/I, 201/I, 268/I, 269/I, 282/I, 298/I, 299/I, 320/I, 326/I, 328/I, 337/I, 349/I, 351/I, 352/I, 415/I, 416/I, 429/I, 438/I, 440/I, 3/II, 5/II, 10/II, 14/II, 17/II, 19/II, 21/II, 22/II, 25/II, 28/II, 29/II, 32/II, 34/II, 37/II, 41/II, 44/II, 46/II, 51/II, 59/II, 67/II, 69/II, 70/II, 73/II, 74/II, 75/II, 76/II, 83/II, 97/II, 115/II, 127/II, 128/II, 154/II, 155/II, 156/II, 166/II, 177/II, 192/II, 196/II, 201/II, 204/II, 207/II, 216/II, 219/II, 220/II, 226/II, 227/II, 230/II, 232/II, 234/II, 236/II, 238/II, 242/II, 244/II, 249/II, 251/II, 261/II, 262/II, 263/II, 266/II, 268/II, 269/II, 301/II, 306/II, 321/II, 322/II, 329/II

egyptské království, egyptská země 32/II, 52/II, 70/II, 74/II, 82/II, 133/II, 148/II, 152/II, 154/II, 156/II, 193/II, 214/II, 219/II, 224/II, 232/II, 258/II, 261/II, 263/II

Eliopolis 41/II

Elschebit 261/II

Elquibet 261/II

Emaus 162/I, 163/I, 439/I

Engaddi 132/I, 251/I, 268/I, 269/I

engadské vinice, *vineis Engadii* 132/I, 133/I

Engelland 22/I

Epidaurus 100/I

Ephrata 302/I

Ephron, hora 157/I, 160/I

Ephron, město 160/I

Epirus 99/I

Erbstollen 35/I

Ergemit 431/I

Erioco 154/II

Erriff, Erriph 261/II, 262/II

Erythraeum mare 151/II

Eseulan 368/I

Eszlom 278/II, 297/II
Ethiopia, Aethiopia 189/I, 325/I, 337/I, 102/II, 321/II, 322/II
Etsch 41/I
Eufrates, Euphrates 424/I, 425/I, 426/I, 430/I, 431/I
Euganea 47/I, 76/I
Europa 126/I, 270/I, 348/I, 410/I, 413/I, 415/I, 154/II, 155/II, 160/II, 162/II, 173/II, 175/II, 183/II, 188/II, 196/II, 210/II, 249/II, 313/II

Falkenstein 35/I
Famagusta 127/I, 133/I, 136/I, 137/I
Fastigar 322/II
Ferrara 82/I, 83/I
filistinská země 164/I
Florencie 37/II
Foroiuliensi 48/I
Foua 242/II
francé království 230/I, 376/I, 383/I, 385/I, 389/I, 391/I, 392/I, 392/I, 395/I, 397/I
francouzská země 171/I
Frankrejch 22/I, 60/I, 78/I, 84/I, 96/I, 126/I, 347/I, 367/I, 371/I
Frat 425/I

Gaba, Gabaon 164/I
Gad 439/I
Gadara 439/I, 440/I
Gaieta 101/I
Galgala 252/I
Galicia 22/I
Galilea 320/I
galilejská země 252/I, 439/I
Gallia Lugdunensis 230/I
Ganges 157/II, 165/II, 172/II, 236/II
Garbia 33/II, 53/II, 242/II,
Gaza, Gáza 100/I, 349/I, 352/I, 439/I, 13/II, 14/II, 20/II, 21/II, 22/II, 23/II, 24/II, 25/II, 26/II, 27/II
Gebir 279/II
Gebrochner Berg 231/I,
Gedrosia 157/II
Gehennom 214/I

Gemethailon 215/II
Genua 37/II
georgiánská země 424/I, 178/II
Getsemany 247/I
Gihon, hora 282/I, 283/I
Gihon, studnice 282/I
Gihon, věž 282/I
Gilgal 252/I, 253/I
Goa 168/II, 169/II, 171/II, 173/II, 178/II, 236/II
Goiamé 227/II, 322/II
Golgata, Golgatha 183/I, 184/I, 190/I, 195/I, 282/I, 315/I, 337/I,
345/I, 346/I, 347/I, 350/I
Gomora 267/I, 304/I
Gothartberk 231/I
Gozumberech 353/I
Graecia 415/I
granátské království 49/II
georgiánská země 424/I
Grenen 261/II
Guzurat, Guzzerat 142/II, 165/II
Guinea 325/I, 231/II

Hadith 430/I
Hai 253/I
Hakeldema 356/I
Halepo 36/II, 174/II, 175/II, 178/II
Hall 35/I, 36/I
Haramathaim 157/I
Hazon Thamar 268/I
Heb 85/I
Hapril 430/I
Hebron, starý, nový 157/I, 303/I, 308/I, 320/I, 439/I, 25/II
Heracleoticum (ostium) 33/II
Herodesův chrám 235/I
Herodesův palác 247/I, 278/I
Hexamilion 104/I
Hierapolis 431/I
Hippicus 278/I, 331/I
Hircanum mare 424/I
Histria 336/II

Hispania, Hišpania, *hišpanská země* 22/I, 126/I, 129/I, 373/I, 421/I,
46/II, 49/II, 141/II, 149/II, 155/II, 166/II, 166/II, 168/II, 170/II,
249/II, 255/II, 306/II
hora Dobré naděje 167/II
hora/vrch svaté Panny Kateřiny 5/I, 31/I, 5/II, 92/II, 97/II, 99/II,
106/II, 112/II, 113/II, 116/II, 139/II
hortus Alcinoi 99/I
hory *Lunae* 227/II
hospoda U Bílého lva 45/I
Hradčany 67/II
hrob krále Davida 356/I
hrob Krista Pána 203/I, 347/I
hrob sv. Lazara 382/I
hrob Panny Marie 356/I
hrob sv. Jána 382/I

el Chahira 215/II
chaldejská země 174/II, 249/II
Chanaan, Chánaan 324/I, 438/I
chananejská země 438/I
Chaul 171/II
Chaxum 72/II, 144/II
Cheiseria 431/I
Cherbni 53/II
Chersonesos, Cherronesos 99/I, 416/I
Chimera 99/I
China, Chýna 157/II, 162/II, 163/II, 165/II, 172/II, 173/II, 178/II,
179/II
Chios 415/I
Choaspes 52/II
Choramandel 172/II
Chorozaim 439/I
chrám bohyně Venus 131/I
chrám hrobu Božího, chrám Boží 347/I, 371/I, 256/II
chrám modly *Dagon* 16/II
chrám Pacis 236/I
chrám Páně/ a svatyně 151/I, 234/I
Chrátová brána 337/I

Iaffa 151/I
Iapho 151/I
Iapon 165/II
Iaspha 151/I
Iava 165/II, 172/II
Iberia 421/I
Idaspes 232/II
Idt 430/I
Iebneel 154/I
Illiria 99/I, 415/I
Illiricum 99/I
Imao 157/II
In 37/I
Indestan 159/II
India 421/I, 10/II, 25/II, 34/II, 55/II, 72/II, 127/II, 145/II, 154/II, 155/II, 157/II, 158/II, 159/II, 160/II, 165/II, 166/II, 167/II, 168/II, 171/II, 173/II, 174/II, 176/II, 177/II, 178/II, 199/II, 212/II, 216/II, 232/II, 248/II, 253/II, 254/II, 288/II, 313/II
India Okcidentálská, *Indie Occidentali* 46/II
India Orientálská, *Indie Orientali* 21/I, 46/II, 49/II, 157/II, 178/II
India Východní 152/II, 154/II, 155/II
India Západní 236/II
Indonstan 164/II
Indus 157/II, 159/II, 165/II, 173/II
Inspruk 37/I
Ionium mare 56/I, 103/I
Ioppen 151/I
Ior 177/II
Isera 34/I
Ischenderia 248/II,
Isr 34/I
Israel, izraelské království 325/I
Italia, Itálie, italská země 13/I, 22/I, 56/I, 68/I, 95/I
Italia togata 82/I
Iuppe 430/I

Jaffa, Jáffa 140/I, 141/I, 143/I, 145/I, 146/I, 147/I, 151/I
Jericho 223/I, 249/I, 252/I, 259/I, 261/I
jerezolimitánské království, *regnum Hierosolymitanum* 377/I, 378/I, 380/I

jeruzolimitánské město, *urbs/civitas Hierosolymitana* 379/I, 382/I,
385/I, 386/I, 387/I, 388/I, 391/I, 397/I, 398/I
Jeruzalém, jeruzalémské město/království, Nový Jeruzalém, *Hierusa-
lem, Iebussalem, Ierusalem, Ierosalem* 11/I, 21/I, 22/I, 40/I, 52/I,
65/I, 69/I, 85/I, 124/I, 125/I, 128/I, 129/I, 131/I, 132/I, 134/I,
137/I, 146/I, 150/I, 151/I, 155/I, 157/I, 158/I, 159/I, 160/I,
161/I, 162/I, 163/I, 164/I, 165/I, 166/I, 170/I, 171/I, 183/I,
184/I, 191/I, 195/I, 207/I, 213/I, 214/I, 215/I, 222/I, 223/I,
224/I, 225/I, 226/I, 227/I, 230/I, 231/I, 232/I, 233/I, 235/I,
239/I, 245/I, 246/I, 249/I, 250/I, 251/I, 253/I, 260/I, 261/I,
264/I, 266/I, 267/I, 270/I, 271/I, 272/I, 275/I, 276/I, 277/I,
279/I, 281/I, 282/I, 283/I, 285/I, 287/I, 288/I, 298/I, 300/I,
301/I, 302/I, 303/I, 304/I, 306/I, 308/I, 309/I, 310/I, 313/I,
314/I, 316/I, 320/I, 321/I, 323/I, 324/I, 325/I, 326/I, 327/I,
328/I, 329/I, 330/I, 331/I, 332/I, 342/I, 343/I, 344/I, 345/I,
346/I, 347/I, 348/I, 349/I, 350/I, 351/I, 352/I, 353/I, 355/I,
356/I, 358/I, 370/I, 372/I, 376/I, 399/I, 402/I, 403/I, 404/I,
405/I, 424/I, 429/I, 433/I, 436/I, 439/I, 440/I, 441/I, 442/I, 5/
II, 7/II, 11/II, 12/II, 24/II, 35/II, 37/II, 41/II, 54/II, 57/II, 144/II,
185/II, 189/II, 256/II, 263/II, 321/II, 331/II
Jeruzalémská brána 248/I
jeruzalémské hory 160/I, 339/I
jeskyně hrobu Božího 203/I
jeruzalémský chrám, jeruzalémský chrám Páně 13/I, 191/I, 236/I,
342/I, 344/I, 345/I, 436/I
jeruzalémský kostel 209/I, 210/I
jeruzalémský zámek 245/I, 281/I
Jezreel 439/I
Jonické moře 99/I, 101/I
Joppen 138/I, 147/I, 152/I, 154/I, 155/I, 156/I, 158/I, 159/I, 160/I,
337/I, 349/I, 439/I
Joppenská brána 166/I, 281/I, 306/I, 313/I, 318/I, 337/I, 353/I
Jordán 246/I, 249/I, 252/I, 261/I, 439/I, 229/II
Jordánská brána 356/I
Josefův hrob 283/I
Jozafat 214/I, 275/I, 356/I
Júda, jůdské království, jůdská země 3/I, 5/I, 31/I, 252/I, 325/I,
439/I

Kafarnaum 439/I
Kair 3/I, 5/I, 3/II, 5/II, 10/II, 36/II, 40/II, 117/II, 222/II, 224/II,
237/II, 242/II, 244/II, 245/II, 246/II, 261/II, 268/II, 270/II, 271/
II, 272/II, 275/II, 298/II
Kalikut 167/II
Kana 439/I
kapla hory *Calvariae*, kapla *montis Calvariae*, kapla *Calvariae* 190/I,
191/I, 195/I, 198/I, 210/I, 315/I, 424/I
kapla/kaplička/sklipek/staveničko/jeskyně/jeskyňka hrobu Boží-
ho 176/I, 202/I, 203/I, 204/I, 208/I, 211/I, 212/I, 219/I, 308/I,
314/I, 315/I, 316/I, 346/I, 360/I
kapla hrobu Davidova 275/I
kapla/jeskyňka hrobu Krista Pána 210/I
kapla Narození Krista Pána 287/I, 291/I
kapla Nemluvnátek, jeskyně/kaplice Nemluvnátek/Nevinných děťá-
tek 291/I
kapla/kostel panny Kateřiny, kapla/kostel/kaplička sv. panny Kateři-
ny 289/I, 295/I, 296/I, 299/I, 300/I, 301/I, 99/II, 112/II, 254/II
kapla Panny Marie, kapla blahoslavené Panny Marie 177/I, 195/I,
209/I, 211/I, 315/I
kapla sv. Anny 209/I
kapla sv. Alžběty 210/I
kapla sv. Apolináše 209/I
kapla/kostelíček sv. Heleny, kapla/*capella sanctae Helenae* 134/I,
182/I, 187/I, 188/I, 209/I
kapla sv. Jána 195/I, 209/I
kapla Svatého Kříže, *Inventionis Sanctae Crucis* 181/I, 183/I, 187/I
kapla sv. Stanislava 209/I
kapla sv. Šebestiána 209/I, 210/I
kapla sv. Voršily 209/I
kapla vězení Krista Pána, kapla *carceris Christi* 178/I, 179/I
Karmel 406/I
Kašperk, *Calrsperg* 6/I, 10/I, 14/I,
Kidron 247/I
klášter betlémský 286/I, 296/I
klášter čtyřiceti mučedníků, *Quarantana padri* 98/II
klášter di santa Maria della Carita 69/I
klášter hory Sion 273/I, 274/I, 356/I
klášter Panny Marie 435/I
klášter sv. Iustiny 76/I

klášter sv. Kříže 313/I
klášter sv. Makaria 248/II
klášter sv. Maří Magdaleny 108/I
klášter sv. panny Kateřiny 62/II, 87/II, 89/II, 92/II, 93/II, 102/II,
103/II, 107/II, 110/II, 114/II, 127/II, 139/II, 140/II
klášter sv. Salvátora 166/I, 170/I, 208/I, 212/I, 313/I
Konstantinopol, Konstantinopolis, *Constantinopolis* 52/I, 53/I,
134/I, 137/I, 158/I, 167/I, 169/I, 184/I, 186/I, 413/I, 414/I,
415/I, 420/I, 429/I, 430/I
konstantinopolské císařství 408/I
Kopfstein, Kopfštejn 34/I
Korintské moře, *sinus Corinthiacus* 137/I
kostel betlémský 286/I
kostel Božího hrobu 173/I, 174/I, 176/I, 186/I, 208/I, 209/I, 210/I,
275/I, 278/I, 280/I, 290/I, 313/I, 314/I, 353/I, 404/I, 426/I, 433/I
kostel *Maria di piscopa* 102/I
kostel modly *Apollinis* 26/II
kostel Narození Panny Marie 353/I
kostel Panny Marie, kostel domu Panny Marie 274/I, 275/I
kostel *Sanctae Crucis* 186/I
kostel sv. Andělů 424/I
kostel sv. Jakuba 356/I
kostel sv. Marie Nové 236/I
kostel sv. Marka 50/I, 52/I, 53/I, 57/I, 70/I
kostel sv. Petra 228/I, 275/I
kostel/chrám sv. Víta 51/I, 208/I, 209/I, 210/I, 211/I
Kouba 34/I

Labana, Lebna, Lobna 160/I

Labe 33/II

Landshut 34/I

Languedos 126/I

Laodicea 431/I

Latium 13/I

Lemnos 415/I

Lepante 137/I

Lesbos 415/I

Libán, hora/-y libánská/-é, *Libanus* 151/I, 262/I, 415/I, 431/I,
434/I, 435/I, 436/I, 438/I

Liburnia 99/I

Libya 325/I, 262/II, 321/II
Lidda 158/I, 439/I
Limiso 143/I
Lissa 93/I
lithostrotos 229/I
Litoměřice 33/II
Litomyšl 25/I
Lizza 431/I
Lombardia, Lombardie 69/I, 76/I
Loretto 93/I
Luca 37/II
Lucern 231/I,
Lucrino 95/I
Lusitania, Lusitánie 126/I
Luz 253/I
Lydda 154/I
Lydia 415/I

Macaria insula 129/I
Macedonia 99/I, 415/I
Madiána 279/II
Magaraxiaibi 279/II
Magnesia 415/I
Machau 172/II
Macherus, Macherunt 265/I, 266/I
Majoma, Majonia 26/II
Malabar 160/II, 165/II
Malaka 172/II, 178/II
Malamoco 75/I
Maledomim 250/I
Malipur 165/II
Malta 125/I, 371/I, 31/II, 247/II
Mambre 304/I
Mangalor 171/II
Mangi 431/I, 179/II,
Mangrellios 421/I, 424/I
mar Maggiore 99/I
marca Anconitana 92/I
Maremma 261/II, 262/II
Mareotis 248/II

Mariamne 278/I, 331/I, 339/I
Marienburg 373/I
Masfa 161/I
Massar 215/II
Massun 53/II
Mastris 44/I
Matharea 66/II, 68/II, 69/II, 70/II, 80/II
Meccha, Mecha 304/I, 437/I, 74/II
Media 421/I, 424/I
Medin 215/II
Mediolan 69/I, 85/I, 399/I
Mediterraneum mare 56/I, 99/I, 101/I, 103/I, 111/I, 151/I, 431/I,
438/I
Medoacus 47/I, 75/I
medská země 421/I
Medýna 273/II, 279/II, 293/II, 294/II, 295/II, 296/II, 297/II, 298/II
Melita 371/I
Meloessa 93/I
Melon 226/II
Memphis 222/II
Mendesicum (ostium) 33/II
Menie Canibri 53/II
Meroe 227/II
Mertecalo 177/II
Mesepha 161/I
Mezopotamia 409/I, 424/I, 133/II, 174/II, 263/II
město modly Iovis 345/I
město sv. Tomáše 172/II
Mien 142/II
Mifrubetich 215/II
Micheas, Michias 219/II, 222/II
Mitzpha 161/I
moabská země 252/I
Mogor 165/II
Molucch 165/II
Monomotapa 227/II
Mons Crucis 134/I
monte Santo 416/I
Morea 102/I, 103/I, 410/I
Moriah 191/I, 234/I, 337/I, 338/I, 340/I

Moro 165/II
Mosel 430/I
Mossul 431/I
mouřeninská země 282/I, 298/I, 144/II, 227/II, 231/II, 236/II, 321/II, 322/II, 326/II
Mrtvé moře, moře Mrtvé 132/I, 214/I, 222/I, 251/I, 252/I, 259/I, 261/I, 263/I, 266/I, 267/I, 268/I, 269/I
Muel 278/II
Mulabar 171/II
Muldavia 415/I
Muso 76/I
Musulepatan 172/II
Mysia 415/I

Nachel, Náchel 278/II
Naim 439/I
Nákel 278/II, 279/II
Narsinga 164/II, 172/II
Naupactus 95/I, 137/I, 408/I
Nazarét, Nazareth 320/I, 439/I
Neapolis 101/I, 283/I
neapolitanské království 95/I, 126/I
Nebo 266/I
Neftalim 157/I
Negapatan 172/II
Nepthoa 282/I
Nicea 371/I
Nicopolis 163/I
Nicosia 134/I, 136/I, 139/I
Niger 230/II, 231/II, 236/II
Nikomédie krásná, *Nicomedia speciosa* 249/II
Nil, *Nilus* 282/I, 425/I, 32/II, 33/II, 41/II, 42/II, 43/II, 45/II, 49/II, 51/II, 52/II, 53/II, 54/II, 55/II, 62/II, 63/II, 68/II, 69/II, 71/II, 80/II, 127/II, 154/II, 156/II, 184/II, 191/II, 192/II, 203/II, 204/II, 209/II, 215/II, 219/II, 220/II, 221/II, 222/II, 223/II, 226/II, 227/II, 228/II, 229/II, 230/II, 231/II, 232/II, 236/II, 237/II, 241/II, 242/II, 244/II, 246/II, 248/II, 249/II, 250/II, 251/II, 261/II, 265/II, 271/II, 322/II
Nimosina 131/I, 133/I
Ninive 430/I

Noa 322/II,
Nobe, Nob 163/I
Nové Kostely, New Kirchen 34/I
Nový svět 21/I
Nová země 178/II
Nubia 268/II, 322/II
Numidia 436/I
Nydrland 22/I

Ob 178/II
Ocean, *Oceanus* 133/II, 155/II, 157/II, 226/II, 226/II, 230/II, 321/II
Olivetská hora 222/I, 223/I, 267/I
oltář hrobu Božího 315/I, 359/I, 360/I
oltář sv. Doroty 210/I
Olympus 132/I
Onor 171/II
Oreb, Oréb 5/I, 31/I, 321/I, 5/II, 62/II, 79/II, 92/II, 93/II, 94/II, 98/
II, 102/II, 104/II, 105/II, 106/II, 110/II, 112/II, 113/II, 115/II,
Orelice 226/II
Orixa 164/II
Ormus 34/II, 168/II, 173/II, 176/II, 177/II
Ovčí brána, brána sv. Štěpána 311/I, 338/I
Ovčí rybník 311/I, 338/I

Padua, *Patavium* 75/I, 76/I, 78/I, 82/I
paduánský kraj, *Paduana, Patavinus ager* 76/I, 77/I
Padus 82/I
Palác krále Davida 276/I
palác *Agrippium* 276/I
palác Alexandra Velikého 260/II
palác *Caesareum* 276/I
palác Kampsona 221/II
palác Machabejských 337/I
palác Pilátův 232/I, 338/I, 247/I
Palaestina, palestinské království 13/I, 438/I, 268/II, 311/II
Palma 48/I, 88/I
Palmyra 431/I
Pamfýlie, *Pamphylia* 129/I, 135/I, 201/I
Pan 172/II
Paphlagonia 47/I, 415/I

Paphos 131/I
parapomissadská země 157/II
Patane, Patani 172/II, 177/II
Pathmos 415/I
Pegu 172/II
Peloponnesus 103/I, 410/I, 333/II
Pelusiacum ostium 33/II
Pelusium 41/II
Permia 178/II
Persia 177/II
perské království, perská země 10/II
Perské moře, *sinus Persicus* 133/II, 175/II, 177/II
Phaenicia 129/I
Pharan 438/I
Pharniticum 33/II
Pharos 251/II, 252/II
Pharson 242/II,
Phaselus 278/I, 331/I, 339/I
Phasga 266/I
Philistina 438/I
Phrygia 415/I
Picenus ager 92/I
Piemont 371/I
Pilátova tvrz, *la maison du Pilate* 230/I
piscina Probatica 311/I
Pisga 266/I
Plzeň 33/I
Pontus 21/I
Pontus Euxinus 415/I
Porphyris 104/I
porta Aurea 239/I
Porto Grando 172/II
Porto Pigueno 172/II
Portugalia 373/I, 166/II, 167/II
portus Malium 111/I
poušť sv. Jeronýma, *vasta solitudo Hieronimi* 270/I
Praha 105/I, 357/I, 37/II, 73/II, 205/II, 215/II, 236/II
pražská města 8/I, 33/I, 52/I, 170/I
Pražský hrad 51/I, 52/I, 108/I, 156/I, 208/I, 210/I, 67/II, 130/II,
238/II

promontorium Bonae Spei 167/II
Prostředzemní moře, Prostřední moře 16/II, 127/II, 156/II, 178/II,
229/II, 230/II, 242/II, 245/II, 248/II, 261/II
Prusy 373/I
Ptolomais 137/I, 431/I, 435/I
Puteolos, Puzzuolo 95/I
Půlnoční moře 178/II

Quarantena, Quaranténa 251/I, 252/I, 253/I, 254/I, 255/I, 256/I,
271/I, 320/I, 400/I, 402/I
Quinsai 431/I, 179/II

Ragusium 99/I
Rama, Ráma, Ramah, Ramatha, Ramula 147/I, 150/I, 154/I, 155/I,
156/I, 157/I, 158/I, 159/I, 160/I, 164/I, 7/II
Raphaim 162/I, 164/I
Rascalis 53/II
Rasid, Rashit 244/II
Rágel, Rogel 309/I, 356/I
Rhetimo 114/I
Rhodus, Rhodiz 121/I, 370/I, 415/I
Rhodan 230/I
Roboamovo království 325/I
Romandiola 82/I
Romania 415/I
Rosetta 185/II, 213/II, 241/II, 244/II, 245/II, 261/II
Rozenhajm 34/I
Rudé moře 151/II, 153/II, 154/II, 155/II, 156/II, 177/II
Rybná brána 282/I

řecká země 20/I, 117/I, 129/I, 348/I, 408, 410/I, 412/I, 413/I, 414/I
Řím, *Roma* 20/I, 47/I, 52/I, 80/I, 92/I, 98/I, 101/I, 162/I, 186/I,
220/I, 228/I, 232/I, 236/I, 237/I, 275/I, 293/I, 294/I, 295/I,
308/I, 328/I, 330/I, 336/I, 344/I, 345/I, 379/I, 390/I, 413/I,
415/I, 427/I, 435/I

Saba, Sába 21/I, 74/II, 133/II, 143/II, 144/II, 326/II
Sabaim 144/II, 145/II, 322/II
Salamis 131/I, 133/I

Salem 164/I
Salin 368/I
Samaří 252/I, 320/I, 325/I, 439/I
samařská země 439/I
Sancta Andrea 94/I
Santa Croce 109/I
Saraboe 227/II
Sarepta 439/I
Sarmacanda 179/II
Sarmachen 431/I
Sarmatia 183/II
Sarra 429/I
Scanderia 248/II
Scarpanto 120/I
Sclavonia, slovanská země, země slovanská 99/I
Scothera 105/I
Scythia 179/II, 183/II, 232/II
Sebenniticum (ostium) 33/II
Segor 268/I, 269/I
Seida 431/I
Seit 431/I
Sephet 157/I
Sephonim 440/I
Serou 53/II
Servia 414/I, 415/I
Scharguia 33/II, 53/II
Sian 172/II
Sicilie, Sicilia 69/I, 125/I, 167/I, 371/I, 247/II
Sidon 133/I, 137/I, 348/I, 431/I, 435/I, 439/I
Sichem, Síchem 283/I, 439/I
Silo 157/I
Siloa, Siloah, studnice 214/I, 309/I, 310/I, 320/I, 337/I, 341/I,
356/I,
Siloah, údolí Siloe 306/I
Siloah, věž 333/I
Sinai, Sinaj 5/I, 11/I, 31/I, 289/I, 320/I, 321/I, 5/II, 43/II, 54/II, 60/
II, 62/II, 65/II, 69/II, 78/II, 79/II, 84/II, 88/II, 89/II, 91/II, 92/II,
94/II, 95/II, 96/II, 97/II, 98/II, 99/II, 101/II, 102/II, 105/II, 106/
II, 112/II, 113/II, 115/II, 116/II, 121/II, 125/II, 132/II, 139/II,
184/II

sinus Corinthiacus 137/I
Sion, hora Sionská, *mons Sion* 168/I, 196/I, 216/I, 239/I, 245/I,
272/I, 273/I, 274/I, 276/I, 277/I, 306/I, 307/I, 309/I, 320/I,
324/I, 333/I, 339/I, 340/I, 345/I, 356/I, 399/I, 402/I, 441/I
Sion, hrad 324/I
Sion, město 333/I
Sionská brána 333/I
Siracusia 371/I
sklípek hrobu Božího 202/I
Slané moře, *mare Salsum* 267/I
Socho, Sochot 162/I
Sodoma 269/I, 304/I
Sodomiticum mare, moře *Sodomiticum* 266/I
Spayty 53/II
Sophim 157/I
Sparta 20/I
Stará brána, Soudná brána 282/I, 337/I, 353/I
Staré Město pražské 356/I, 309/II, 340/II
Straspurská věž 34/I
Straubingen 34/I
studnice Elizeová 256/I
studnice Mojžíšova 127/II
studnice panny Kateřiny 103/II
studnice Tři králův 283/I
Subrak 53/II,
Succuir 431/I
Sues 80/II, 82/II, 126/II, 127/II, 128/II, 129/II, 134/II, 151/II, 152/
II, 153/II, 154/II, 156/II, 177/II
Sues, pevnost 278/II
Sumatra 177/II
Susa 426/I, 52/II
Suaquem 152/II, 154/II, 321/II
Svatá země 3/I, 5/I, 15/I, 25/I, 26/I, 31/I, 69/I, 85/I, 100/I, 118/I,
125/I, 127/I, 128/I, 129/I, 132/I, 134/I, 135/I, 137/I, 138/I,
140/I, 142/I, 143/I, 146/I, 147/I, 150/I, 152/I, 153/I, 171/I,
184/I, 185/I, 196/I, 219/I, 288/I, 294/I, 319/I, 320/I, 321/I,
322/I, 348/I, 350/I, 369/I, 370/I, 371/I, 372/I, 376/I, 402/I,
404/I, 405/I, 415/I, 426/I, 434/I, 438/I, 439/I 12/II, 23/II, 24/
II, 28/II, 29/II, 41/II, 59/II, 65/II, 177/II, 328/II, 336/II
Syan 172/II

Syrakusy 207/II
Syria 127/I, 129/I, 144/I, 413/I, 415/I, 416/I, 429/I, 431/I, 46/II,
52/II, 173/II, 176/II, 201/II, 249/II, 263/II, 268/II, 306/II, 311/II
syrská země 304/I, 26/II, 148/II, 251/II

Šalamounův chrám 216/I, 220/I, 234/I, 238/I, 275/I, 436/I
španielské království, španielská země 171/I, 10/II
špitál sv. Panny Marie 372/I
Švac 34/I, 35/I
Švejcary 231/I, 190/II

Tanguth 431/I
Taniticum (ostium) 33/II
Tarent, Tarentum 95/I
Tarsis 157/II
Tarsus 429/I
Tartaria 179/II
Tarvisana 76/I
tatarské království, tatarská země 20/I, 10/II
Tauris 426/I
Tavilla 53/II
Tegil 425/I
Tentyris 234/II
Terebinthi, údolí, *vallis Terebinthi* 161/I
Ternate 177/II
Terrasa 429/I
Theby, *Thebis* 44/II, 138/II, 232/II, 250/II
Thecua 157/I
Thor 154/II, 177/II
Thracia, Tracia 415/I, 416/I, 433/I, 268/II
Tiberias 439/I
Tigremahon 322/II
Tirza 439/I
Transpadana Gallia 76/I
Transpadana Italia 76/I
Trident, *Tridentum* 41/I, 43/I, 44/I,
Tripolis 46/I, 74/I, 138/I, 144/I, 171/I, 320/I, 348/I, 350/I, 416/I,
431/I, 432/I, 434/I, 436/I, 440/I, 11/II, 36/II, 173/II, 175/II,
331/II,
Troglodytida 325/I,

Troia, Troja 11/I, 47/I, 104/I, 411/I, 244/II

Třtinovaté moře 151/II

Tur 98/II

Turcomania, Turcia 357/I, 414/I, 424/I, 430/I, 440/I, 58/II, 219/II,
turecké království, turecká země 10/II, 17/II, 23/II, 149/II, 173/II,
174/II, 213/II, 216/II, 218/II, 268/II, 269/II

Turla 98/II,

Tygris 425/I, 426/I, 430/I

Tyrus 328/I, 435/I, 439/I

uherské království, uherská země 7/I, 348/I

Ulu Cam 179/II, 182/II

Uhry 23/I, 66/II, 183/II, 185/II, 241/II, 268/II

Vagne 322/II

Vallis 190/II

Vangue 322/II

Varziga 178/II

Vatican 275/I

Vatikánská hora 228/I

vězení sv. Petra s. 279/I

věž sv. Jiří 108/I

věž sv. Marka 337/II

Venetia 47/I, 76/I

Via Appia 98/I

Vicentia 76/I,

Vlachy, vlaská země 33/I, 40/I, 43/I, 47/I, 48/I, 69/I, 78/I, 92/I,
97/I, 98/I, 99/I, 102/I, 126/I, 129/I, 171/I, 231/I, 353/I, 369/I,
371/I, 373/I, 375/I, 418/I, 32/II, 46/II, 210/II, 249/II, 255/II
vrch Ďáblů, *mons Diaboli* 252/I

Xaqueguara 236/II

Zagathay 179/II

zahradka hrobu Božího 337/I

Zaire 227/II, 231/II, 236/II

zámek Pisanských 336/I

Zante, město 100/I, 102/I

Zante, Zacynthus, ostrov 68/I, 91/I, 100/I, 101/I, 103/I, 107/I,
120/I, 334/II

Zante, zámek 101/I
Zeilam 165/II
země sv. Jakuba 22/I
Zibith 154/II
Zidem 154/II
Zigeth 406/I
Zlatá brána 239/I, 320/I, 337/I, 356/I
Zoeleth, kámen 309/I
Zuf 157/I

Žamberk 28/II
židovská země 74/II, 133/II, 148/II

Vysvětlivky

5

velikého města Kairu — Káhira, hl. město dn. Egypta
do Arabiae Pusté — tradiční (antické) geografické vymezení Arábie zahrnovalo nejen Arabský poloostrov, ale i Negevskou poušť, Sinajský poloostrov a pouštní oblasti sousedící na severu se Sýrií a na z. s Judeou; tento prostor se od dob Klaudia Ptolemaia (2. st.) dělil na tři části: Arábii Skalnatou na sz. (*A. Petraea*, býv. stát arab. Nabatejců), Arábii Pustou (*A. Deserta*) na v. (zahrnovala vysušený vnitřní prostor Arabského poloostrova, sousedila s Mezopotámií), a Arábii Šťastnou (*A. Felix*) na j. a jz. Arabského poloostrova

k hoře Sinai, Oreb a svaté panny Kateřiny — Sinaj (Sínaj), biblická hora (t. Džebel Musa, 1 528 m n. m.), tradičně (asi od poč. 4. st.) umístovaná do pohoří Sinaj na j. půli Sinajského poloostrova též s horou sv. Kateřiny (2 602 m n. m.); není jasné, která z těchto hor je Mojžíšovým Sinajem a Chorébem (vysv. s. 320/I)

7

k městu Ráma — zřejmě dn. Ramla, izraelské město asi 40 km sz. od Jeruzaléma, tradiční zastávka středověkých poutníků
Cedrenus — Geórgios Kedrénos, byzantský kronikář 11. st., asi mnich, autor světové kroniky *Synopsis historión* (lat. *Compendium historiarum*, popř. *Chronica, Přehledné dějiny*), kompilace zachycující dějiny světa od Stvoření světa do r. 1057

Terent. in eun. přivozuje osobu, o níž praví: *Plenus rimarum sum, hac atque illac perfluo* — Publius Terentius Afer (asi 185/184 — kol. 159 př. Kr.), původem z afrického Kartága, římský autor komedií podle řeckých předloh (nová attická komedie), dochovalo se 6 celých her; psal pro vzdělané publikum, typické jsou jeho učené filologické prology, kultivovaný jazyk a důraz na mravní hodnoty (oceňován proto i křesťany); stal se školským autorem a vzorem pozdějším autorům (např. Hrotsvitha z Gandersheimu v 10. st., Molière v 17. st.), výklady k jeho dílu vznikaly v antice i ve středověku, patřil k tzv. citátovým autorům; citát je ze hry *Eunuchus (Kleštěnec)*, v. 105 (otrok Parmeno k hetéře Thais na její otázku, jestli dokáže mlčet): „jsem plný děr, protékám horem spodem“

Negat quis? Nego; Ait? Aio — Terentius, *Kleštěnec*, v. 252: „Říká-li někdo ne, říkám taky ne, říká-li ano, říkám taky ano“ (životní filozofie příživníka Gnathóna)

8

Demosth. in 17. proe. — Démostenés (384–322 př. Kr.), athénský řečník a politik, vůdčí představitel protimakedonské strany (viz řeči proti králi Filippovi II. Makedonskému, zvané filippiky), marně se snažil podnítit své spoluobčany, aby bránili politickou nezávislost Athén vůči makedonské rozpínavosti; vystupoval i proti Filippovu synu Alexandrovi, po jehož smrti podporoval neúspěšné řecké hnutí proti Makedonii (lamijská válka), následkem čehož byl odsouzen k smrti, na útěku spáchal sebevraždu; v helénismu zařazen do kánonu deseti attických řečníků, stal se vzorem srovnatelným s Homérem v poezii; jeho řeči se těšily zájmu humanistů, byly překládány do latiny a používány i v politickém boji (agitace proti Turkům); 56 prooimií (exordií), tedy úvodů řečí, tvoří součást dochovaného demostenovského korpusu, o jejich autentičnosti se někdy pochybuje, většina nepatří k žádné dochované Démostenově řeči; sbírka byla sestavena pro alexandrijskou knihovnu v 1. pol. 3. st. př. Kr.; citováno *prooemium (exordium)* č. 16 (ve starších lat. překladech také jako č. 15)

Mimus píše — Publilius Syrus, autor latinských mimů, divadelního žánru oblíbeného v ant. Římě, který předváděl situace z všedního života (vysv. s. 407/I); nedochoval se žádný jeho dramatický text, pouze sbírka sentencí moralizujícího charakteru (*Sententiae, Myšlenky*), obsahující abecedně řazené verše, nejspíš i jiných autorů písících v Syrově stylu, stala se školní četbou a učební pomůckou; citovány dvě z těchto sentencí

Plautus in Amphitry. — Titus Maccius Plautus (asi 255/250–184 př. Kr.), římský autor komedií podle řeckých předloh, původem z italského kraje Umbria; velmi úspěšný už za života; postavy jeho komedií jsou typizované (zamilovaný mladík, stařec, hetéra, chlubitý voják apod.), tvůrcem děje je často vychytralý otrok; na rozdíl od Terentia kvůli složitému jazyku a metru i nepříliš mravním námětům a obsahům her dlouho nepatřil mezi školské autory; dochovalo se 21 komedií, které patří k těm, jež za autentické prohlásil M. Terentius Varro (vysv. s. 421/I); *Amphitruo* je mezi nimi výjimečný, jako jediná komedie má mytologický námět (nejvyšší bůh Iuppiter svede smrtelnici Alcmenu v podobě jejího muže Amphitryona, jenž se právě vrací z války; ze spojení se pak narodí hrdina Hercules); pro míšení vysokého a nízkého (bohové a otroci) bývá charakterizována jako tragikomedie; citovány vv. 78–79 z prologu

vedlé propovědění svatého Augustýna... *qui scribunt proficiendo et scribendo proficiunt* — přesněji *qui proficiendo scribunt...*; Augustin (vysv. s. 338/I), *Epistulae (Dopisy)*, č. 143, odst. 2 (dopis adresovaný příteli Flaviu Marcellinovi; CSEL 44, ed. A. Goldbacher, Wien–Leipzig 1904)

9

jak Pláto těší: *Melius est...* — myšlenka, kterou formuluje Platónův (vysv. s. 18/I) Sókratés v dialogu *Gorgiás* (např. 475d „je horší křivdit než křivdu snášet“) a opakuje Cicero (vysv. s. 77/I) v *Tuskulských hovorech (Tusculanae disputationes)* 5,19,56 („je lépe křivdu snášet než ji činit“)

Mimus svědčí: *Etiám qui faciunt...* — sentence Publilia Syra (vysv. s. 8)

Presto esta da arrepentirse... — „Kdo rychle soudí, brzy toho lituje. I ti, kdož křivdu činí, si ji oškliví“; (doslova „lehce soudí“; *arrepentirse* — it. pentirsi, tj. doslova „kát se“)

povědění Seněky: *Quoties aliquid scripturus es...* — Lucius Annaeus Seneca Mladší (asi 4 př. Kr. — 65), římský stoický filozof, vychovatel císaře Nerona, obviněn z účasti v Pisonově spiknutí proti císaři a donucen k sebevraždě; dochována filozofická díla (část sebrána do sbírky zvané nepřesně *Dialogy, Dialogi*), sbírka 124 *Etických listů Lucilioví (Epistulae morales ad Lucilium)*; 20 kn.), 9 tragédií s řeckými náměty, jež výrazně ovlivnily renesanční tragédii, satira na zbožnění Neronova adoptivního otce, císaře Claudia (známá jako *Apocolocyntosis divi Claudii, Ztykvení božského Claudia*), vědecké pojednání

Otázky přírodní filozofie (Naturales quaestiones; 7 kn.) a sbírka epigramů s pochybným autorstvím; jako morální filozof byl ceněn již pozdně antickými křesťanskými autory (podvržená korespondence s apoštolem Pavlem); od pozdní antiky byla hojně pořizována excerpta a sbírky sentencí, které měly mnohdy větší vliv na Senekovu recepci než původní díla; citována tzv. *Proverbia Senecae (Senekovy sentence, také Liber de moribus, Kniha o mravech; soubor moralizujících citátů přisuzovaných Senekovi)* č. 130

co Mimus poznamenal: In iudicando... — sentence Publilia Syra (vysv. s. 8)

svatý Jeroným píše... Unumquemque fallunt sua scripta et auctorem praetereunt, atque ut filii deformes... — přesněji *unumquemque fallunt sua scripta et aurem praetereunt, atque ut filii etiam deformes...*; nikoliv Jeroným (vysv. s. 151/I), ale Ambrož Milánský (vysv. s. 183/I), *Epistulae (Dopisy)*, kn. 6, č. 32, odst. 2 (dopis příteli Sabinovi; CSEL 82,1, ed. O. Faller, Wien 1968)

Menander — Menandros (342/341–291/290 př. Kr.), z Athén, řecký autor komedií, nejznámější autor z období nové attické komedie (na rozdíl od staré komedie, známé z her Aristofanových, nezpracovává politická témata, ale náměty ze všedního života), vyniká kresbou charakterů a využitím dialogů pro charakterizaci postav; dílo známo takřka výhradně ze zlomků (téměř celá se dochovala pouze jedna hra, dále známe asi 100 názvů her); pod jeho jménem dochována také abecedně řazená sbírka jednoveršových *Úsloví (Gnómai, lat. Monosticha)*, z nichž jen málo asi pochází od Menandra, některá jsou variacemi na verše z jeho her, jiná citáty z dalších autorů; Menandros nepatřil ke školním autorům, *Úsloví* kolovala prakticky na místě jeho her, byla přeložena do latiny

In admonendo sapimus omnes... — citát tradovaný jak pod jménem komediografa Menandra (*Menandri sententiae*, ř. 57, ed. S. Jäkel, Leipzig 1964), tak tragika Eurípida (*Tragicorum Graecorum fragmenta*, ed. A. Nauck, Leipzig 1889, č. 1042, z neznámé tragédie)

Euripidés (480–407/6 př. Kr.), nejmladší ze tří velkých attických tragiků klasického období, autor 92 her, z nichž dochováno 17 tragédií, jedno satyrské drama a zlomky; výrazné jsou u něj ženské hrdinky, vytýkala se mu údajná nemorálnost a ateismus (často zobrazuje bohy v negativní poloze), nejoblíbenější až v době helénismu, inspiroval řecký román a novou komedii

Del defecto de otro el sabio enmienda el suyo — „Mudrc opraví svou chybu, když ji uvidí u někoho jiného“

A jak Demosthenes Olynth. 3. krátčeji pověděl... — 3. *Řeč olynthská* (*Olynthiakos γ'*), odst. 19. Démostenés (vysv. s. 8) pronesl tři tzv. olynthské řeči (349/8 př. Kr.), v nichž žádal, aby Athéňané vyslali vojenskou pomoc městu Olynthu na poloostrově Chalkidiké, obléhanému Filippem Makedonským; apel byl marný, pomoc přišla pozdě a byla nedostatečná, město nakonec padlo; třetí řeč je považována za jednu z Démostenových nejlepších

10

mnohých orientalských království, jako abissinského — Abissinia (Abessinia, Habeš), abissinské království je dobové označení císařství etiopského (od 1. pol. 12. st.), rozkládajícího se na území dn. Etiopie a Eritreje

španielského v Indii — v 15. a 16. st. získává Španělsko Filipíny, mikronéské ostrovy Mariany a Karolíny, část Tchajwanu a několik moluckých ostrovů; pro tyto kolonie se vžil název Španělská Východní Indie; od pol. 16. st. do 20. let 19. st. byly součástí místokrálovství Nové Španělsko, kam náležela i španělská území v Americe a Karibiku

tatarského — na základě této obecné informace nelze určit, který z tatarských státních útvarů Harant míní

vedlé Gregoria Nazianzena napomenutí, praeclarum est... — „je skvělé mít mysl vzdělanou znalostí dějin“; tradováno jako výrok Řehoře z Nazianzu (vysv. s. 193/1) adresovaný jeho prasynovci Níkobúlovi Mladšímu

co Isocrates vypravuje — Ísokratés (436–338 př. Kr.), z Athén, slavný řecký řečník a učitel; dochovalo se 21 řečí různých druhů a 9 dopisů, mistr formy, stejně jako Démostenés zařazen do kánonu deseti attických řečníků, měl velký vliv na metody vzdělávání v antice a znovu od doby renesance; zpočátku se živil psaním soudních řečí na zakázku; v řečech politického obsahu se mj. obracel na řecké státy, aby se sjednotily a táhly proti Persii (*Panégrykos*), podobný apel adresoval později také Filippovi Makedonskému (*Filippos*)

co onen Philemon řekne: Qui non loquetur... — „Kdo nebude říkat nic, co by bylo k užítku, ten ať je považován za mluvku, i kdyby snad ta řeč měla dvě slabiky“

Filémón (4./3. st. př. Kr.), ze Solů v Kilikii nebo ze Syrákús, řecký autor komedií, druhý nejvýznamnější autor nové komedie, jeho hry využíval jako předlohy Plautus, z her se dochovalo více než 200 zlomků, kromě toho známe 64 názvů; citát viz *Fragmenta comicorum*

Graecorum, sv. 4, *fabularum incertarum fragmenta*, č. 11 (ed. A. Meineke, Berlin 1839)

Na to já s Plautem in Menaechinis odpovídám: Si illud aegre est mihi... — Plautus, komedie *Menaechmi* (*Menaechmové, Dvojčata*); citát ovšem pochází z Plautovy komedie *Miles gloriosus* (*Chlubný voják*), v. 747; lépe *Si illis aegrest mihi quod volup est, meo remigio rem gero* (ed. F. Leo, Berlin 1896): „Je-li jim zatěžko, co se mně líbí, udělám si to po svém“

jakž Lucianus pověděl: Illud, quod semper sui simile est... — „To, co si je stále podobné, rychle přináší nasycení“

Lúkiános (asi 120–180), ze Samosat v Sýrii (v dn. Turecku), řecký satirik a potulný řečník, sofista, dochováno kolem 70 děl různého druhu (řečnická cvičení a chvalořeči, díla s filozofickými náměty, komické a satirické dialogy, tzv. menippské satiry), ideově blízko ke kynismu (častými tématy chudoba, sociální nespravedlnost)

11

co Basilius, řecký císař, v knížce Κεφάλαια παρανελικὰ... synu svému předkládá — správně *Κεφάλαια παρανετικὰ, Kefalaia parainetika* (lat. *Monitoria* nebo *Paraeneses ad Leonem, Napomínání, Rady Leontovi*), knížecí zrcadlo, mělo být napsáno byzantským císařem Basileiem I. Makedonským (vládl 867–886) pro syna Leonta (budoucí císař León VI. Moudrý, vládl 886–912), dnes téměř s jistotou přisuzováno učenému kónstantínopolskému patriarchovi Fótiovi (žil asi 820–891, patriarchou 858–867, 877–886); citát z *Rady Leontovi* 1,56 (ed. K. Païdas, Athina 2009)

13

spina santa... rhamnus — trnovec Kristův (*Paliurus spina Christi*), podle tradice z něj byla vyrobena Kristova koruna

Bellonius obser. — Pierre Belon du Mans (asi 1517–1564), francouzský fyzik, všestranný přírodovědec a geograf; z jeho cest do Řecka, Malé Asie, Egypta a Arábie vzešla kniha cenná svými informacemi o fauně a flóře navštívených oblastí *Les observations de plusieurs singularitez et choses mémorables trouvées en Grèce, Asie, Judée, Égypte, Arabie et autres pays estranges* (1553); Harant měl zřejmě k dispozici jeho lat. překlad pořizený Charlesem de l'Écluse a vyd. r. 1589 (*Petri Bellonii Cenomani plurimorum singularium et memorabilium rerum... observationes*); název změněn podle starého tisku; (vysv. s. 114/I)

14

do města Gázy — Gaza (Gáza podle ČEP), město v j. Palestině, obchodní křižovatka, asi 5 km od pobřeží Středozemního moře

15

Andrea Corsali nelle lettere — Andrea Corsali (*1487), italský mořeplavec, ve službách florentských Mediceů obeplul Afriku a přeplul Indický oceán; objevil Novou Guineu, zjistil, že navzdory tradičním představám nejsou Sumatra a Jáva jeden ostrov; o svých cestách podával Mediceům zprávy zařazené posléze do Ramusiovy edice významných cestopisů *Delle navigazioni et viaggi* (*Lettera prima a seconda*; 1. sv., 1550; vysv. s. 426/I)

Giovan Lioni Africano della descrizione dell’Africa — Giovanni Leone l’Africano (t. Iohannes Leo Africanus; vl. jménem al-Hasan ibn Muhammad al-Wazzán al-Fásí; kol. 1490–1537/1554), andaluský cestovatel berberského původu, známý svým popisem s. Afriky, *Descrizione dell’Africa et delle cose notabili che ivi sono* (1550), jeho spis byl zařazen do Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigazioni et viaggi* (1. sv.; vysv. s. 426/I); (autor vysv. s. 21/I)

Edoardo Lopez nella descrit. di Congo — Duarte Lopez (italsky Odoardo/Eduardo Lopez; asi 1550–16??), portugalský objevitel, v l. 1578–1587 navštívil Kongo; Filippo Pigafetta sestavil na základě jeho poznámek spis v italštině s titulem *Relatione del reame di Congo et delle circonvicine contrade...* (s mapami, 1591), spis pak byl přeložený do více jazyků; Harant odkazuje zřejmě na jeho lat. překlad *Regnum Congo, hoc est vera descriptio regni Africani* (1598)

Plinius lib. 28. cap. 8. — (vysv. s. 20/I); Plinius Starší *Přírodověda*, 28,29,112–118; o chameleonovi také 8,51,120–122

16

město řečené Azotus aneb Asdod — Azót, Ašdód, město na pelištejském území mezi Gazou a Jafou, 5 km od pobřeží Středozemního moře, na cestě z Palestiny do Egypta (vysv. s. 439/I)

v nížž obrové Enakim bydleli... Jozue 11. 13. 15. — Anákovci, Joz 11,21–22

chrám modly Dagon — Archa úmluvy, kterou Pelíštejci získali nad Izraelci v boji, byla přinesena do chrámu modly a po obtížích, které poté stihly obyvatele Ašdódu, vrácena na izraelské území (1S 5,1–8)

Júdas Machabejský od Bacchida a Alcima zamordován byl. 1. Mach. 9. 10. 11. — Juda zvaný Makkabejský, jeden z pěti synů

kněze Mattatiáse z Módeínu, po smrti otce vůdce židovského povstání proti syrskému králi Antiochovi IV. Epifanovi; r. 165 př. Kr. obnovil chrámový kult v Jeruzalémě (vysv. s. 151/I); informace o okolnostech jeho smrti nepřesná, Juda padl r. 161 př. Kr. v bitvě poblíž Jeruzaléma proti syrské armádě vedené velitelem Bakchidem; Alkimos byl Seleukovcům nakloněný velekněz, který kvůli střetu s Makkabejci uprchl z Jeruzaléma, byl po bitvě znovu dosazen do úřadu (1Mak 9,1–20)

Potomně od Jonaty Machabejského dobyto a vypáleno bylo.

Ibid. — Jónatan, bratr Judův, velekněz, v čele židů v l. 161–142 př. Kr.; 1Mak 10,84

Hier. in lo. Hebr. — Jeroným (Hieronymus), *O poloze a názvech židovských míst, Asdod* (PL 23,914C vyd. 1883) a *Místa ze Skutků apoštolských, Azotus* (PL 23,1358A vyd. 1883; 92,1035C vyd. 1862)

Brocar. — zřejmě Bonaventure Brochard (asi 1500 — asi 1540), francouzský františkán, jenž o své cestě do Palestiny a na horu Sinaj sepsal dílo *Itinéraire des Lieux Saints de la Palestine et du mont Sinai en Arabie* (1533); zaměňován s ním býval Burchardus de Monte Sion, t. de Saxonia (†1285?), německý dominikán a poutník, který navštívil Palestinu, Sýrii, Arménii, Egypt a Kypr; autor oblíbeného a často (s variantními tituly) vydávaného spisu *Descriptio Terrae Sanctae*; (vysv. s. 152/I)

Vilhel. Tyr. 4. bel. c. 12. — Vilém z Tyru (asi 1130–1186), kancléř jeruzalémského království, od r. 1175 tyrský arcibiskup, kronikář křížových výprav, autor kroniky *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum* (*Historia Ierosolymitana* nebo také *Historia Belli Sacri verissima*), překládané do národních jazyků; (vysv. s 153/I)

17

do Mechy, Mediny — Mekka, Medina, posvátná místa islámu ležící v z. části Saúdské Arábie

19

kaši... z trachana, neb bohurt — sušená fermentovaná obilná směs pro přípravu jídel

...neb affcos — luštěnina (z lat. *aphaca*, řec. *afaké*), hrachor pačočkový (*Lathyrus aphaca*)

Augerius de Busbec. epist. Turcic. — Ogier Ghiselin (Ghislain) de Busbecq (1522–1592), vlámský diplomat, botanik; jako velvyslanec v Kónstantínopoli u dvora osmanských sultánů poznal tamější život, o němž referoval ve svých dopisech (*Legationis Turcicae epistolae quatuor*; 1595)

Leuencavius Turc. chron. — Iohannes Löwenklau (asi 1533/1541–1594), humanista původem z Vestfálska, právník a historik, básník a editor antických řeckých historiků; v rámci diplomatické mise Jindřicha z Liechtensteinu pobýval v l. 1584–1585 v Kónstantínopoli; znalec tureckých dějin (a tureckých hist. pramenů), autor spisu *Annales sultanorum Othmanidarum a Turcis sua lingua scripti* (1588) a oblíbené práce *Historiae Musulmanae Turcorum de monumentis ipsorum exscriptae libri XVIII* (1591), v německé verzi *Neuwe Chronica türkischer Nation von Türcken selbs beschrieben* (1590), již do češtiny přeložil Jan Kocín z Kocinétu pod názvem *Kronika nová o národu tureckém* (1594 u Daniela Adama z Veleslavína); (vysv. s. 137/I)

Pet. Bellon. obser. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

20

několik trofů — zřejmě drop velký (*Olis tarda*)

říceniny někdy slavného města Aškalonu — Aškalón, dn. Aškelon, starověké přístavní město, poté i křižácká pevnost, opakovaně ničená tureckými vojsky (12. a 13. st.); leží na pobřeží Středozemního moře, v izraelské pobřežní planině

21

Z toho města byl rodem onen Herodes, kterýž nemluvnátka zmodovati dal, a v něm... slavný palác vystavěl. Joseph. ant. 17. — Héródés Veliký (král židů 37–4 př. Kr.); k jeho údajnému původu z Aškalónu vysv. s. 276/I; palác v Aškalónu Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 17,11,5 §321

Vilh. Tyr. 11. bell. sac. 12. et 14. bell. 12. et 18. bell. 24. — Vilém z Tyru (vysv. s. 16)

faraonový fik, latině *sycomorus* — fíkovník sykomora (*Ficus sycomora*); náleží k nejstarším pěstovaným stromům, poskytuje trvanlivé dřevo i jedlé plody; (vysv. s. 226/I)

22

Řek jeden... o němž sem... v prvním dílu... zmínku učinil — v původním tisku se odkazuje na s. 69/I, v této edici je to s. 100/I

25

zámek neveliký... kterýž vystavěl Balduinus, král jeruzalémský — Gazu získali křižáci r. 1100, jeruzalémský král Balduin III.

(vládl v l. 1143–1162) tu postavil hrad, město však r. 1187 dobyl sultán Saladin

Vilh. Tyr. 14. bel. sac. 12. — Vilém z Tyru (vysv. s. 16)

Samson železné brány města toho vzav na záda... Iud. 1. — Sd 16,3
potom byv jat a oči vyloupené maje... Iud. 6. 16. — Sd 16,29

po dobytí Týru k němu přitáhl a po dvou měsících od obležení je dobyl... Iose. 11. ant. 8. — Alexandros dobyl Gazu, která byla poslední překážkou na jeho cestě do Egypta, na podzim r. 332 př. Kr.; Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 11,8,4 §325

když je Alexander Ianneus oblehl... Ioseph. 13. ant. 19. — Alexandros Iannaios (židovský král z rodu Hasmoneovců v l. 103–76 př. Kr.; vysv. s. 151/I, 328/I, 336/I), r. 96 př. Kr.; Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 13,13,1–3 §348–364

26

císaři římskému Oktaviánovi v moc přišlo, kterýž je od země žúdské odcizil... Ioseph. 17. ant. 17. — po smrti Héróda Velikého (4 př. Kr.), když císař Augustus řešil následnické uspořádání v Judsku (vysv. s. 329/I); Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 17,11,4 §320

Svatý Jeroným připomíná in loc. Heb. — Jeroným, *O poloze a názvech židovských míst, Gaza* (PL 23,946A–B vyd. 1883)

když ho Alexander Veliký dobyl, že jest v kostele modly Apollinis shromážděných do pěti set radních panův jal a pomordoval. Ioseph. 13. ant. 19. — jde o dobytí Alexandrem Iannaie, Flavius Iosephus *Židovské starožitnosti* 13,13,3 §364

V tom městě Silvanus mučednickou smrt... podstoupil, jakž o tom Niceph. hist. eccl. lib. 7. c. 16. — Nikéforos Xanthopúlos (vysv. s. 162/I), *Církevní dějiny* 7,16 (biskup Silvanus s dalšími 39 osobami)

Brocard. iti. 7. — Bonaventure Brochard (vysv. s. 16)

Breid. — Bernhard von Breidenbach (vysv. s. 132/I), mohučský děkan (asi 1440–1497), autor cestopisu *Peregrinatio in Terram Sanctam* (latinské i německé vydání 1486); historicko-teologický komentář k němu připojil dominikán Martin Rath z Heidelbergu; Breidenbach zaznamenal svou cestu, v níž doprovázel hraběte Jana ze Solmsu v l. 1483–1484 do Palestiny a Egypta; popis cesty vyšel také r. 1584 v souboru *Reyssbuch des heyligen Landes* (plný název *Beschreibung der Reyse und Wallfahrt so der wolgeborne Herr, Herr Johann Graff zu Solms, Herr zu Müntzenberg etc. in Gesellschaft Herrn Bernharts von Breitenbach...*) **město... u portu... sloulo Majoma neb Majonia** — Maiuma, ve starověku přístav města Gazy

27

Hiero. in ep. Paulae et in vita Hilari. — Jeroným, dopis č. 108 (*Epitaphium sanctae Paulae*, vysv. s. 152/I), odst. 14 (přístav Maiuma jako jedno z míst navštívených Jeronýmovou přítelkyní, římskou vdovou Paulou); *Život Hilarionův* (poustevník Hilarion, vysv. s. 132/I, s. 138, narodil se poblíž Gazy), kap. 3 (Maiuma jako přístav Gazy), kap. 46 (Hilarionovo tělo přeneseno do Maiumy; PL 23,29–54A vyd. 1845)
Hist. trip. lib. 6. c. 4. — Cassiodorus, *Trojdielné dějiny* 6,4 (vysv. s. 238/I; Maiuma-Constantia a její připojení ke Gaze)
Niceph. 10. hist. c. 4. — Níkéforos Xanthopúlos, *Církevní dějiny* 10,4 (totéž, co v *Trojdielných dějinách*)

28

un fatto desmentiga l'altro — „jeden čin dává zapomenout na druhý“
pacholikův, jakýchž sem kontrfekt... položil — v původním tisku se odkazuje na s. 220/I, v této edici je to s. 258/I

29

do Damiáty — Damietta, město v deltě Nilu

30

Pacienza es el mejor remedio a qualquier dolor — „Trpělivost je nejlepším lékem na jakoukoliv bolest“
Diphilus apud Gregorium Girdum — Dífilos (2. pol. 4. st. př. Kr.), ze Sinópy, řecký dramatik, třetí z hlavních představitelů attické nové komedie, z jeho her dochováno 130 fragmentů a 60 názvů, byl také předlohou Plautovi

Lilius Gregorius Giraldu (Lilio Gregorio Giraldu; 1479–1552), italský humanista, autor učených prací z různých oblastí antické kultury, také literárně historických dialogů o básnících antických (*Historiae poetarum tam Graecorum quam Latinorum dialogi decem*, 1545) i současných (*De poetis nostrorum temporum dialogi duo*, 1551)

31

Byť mu se pak chtěl kdo časem oprítí... však musí bezděk v stranu vrci pasem — pasáž není v lat. originálu
Pacienza muchas vezes injuriada, torna se en ira — „Trpělivost, již se dostalo mnoho křivd, obrací se v hněv“

32

na řece *Padus* — italská řeka Pád

33

však není v tom místě celá řeka, než toliko jeden díl její, jakýchž ještě mimo tento šest rozdílných do moře vpadá — sedm v antice doložených ramen Nilu v jeho deltě

Propert. lib. 2. — Sextus Propertius (vysv. s. 424/I), *Elegie* 2,1,31–2

Ovid. met. lib. 5. — Publius Ovidius Naso (vysv. s. 99/I), *Proměny* 5,187–188 a 5,323–324

Claud. in Ruff. lib. 1. — Claudius Claudianus (vysv. s. 411/I), *Proti Rufinovi* 1,185

Paling. leone — Marcellus Palingenius Stellatus (t. Pier Angelo Manzoli; asi 1500 — před 1551), italský humanistický básník, autor didaktické filozofické básně *Zodiacus vitae* (1. vyd. nejspíš 1536; 12 kn. podle znamení zvěrokruhu); znamení Lva je kn. 5, myšleny ovšem zajisté verše z kn. 4 o sedmi ústích Nilu (tj. znamení Raka, s. 85 vyd. z r. 1628); (vysv. s. 411/I)

Vir. 6. Aeneid. — Publius Vergilius Maro (vysv. s. 11/I), *Aeneis* 6,800
Scharguie... Garbie — v. a z. část delty Nilu

34

Gaspar Balbi etc. nell viagg. delle Indie Orientali — Gasparo Balbi (*kol. pol. 16. st.) benátský klenotník a cestovatel; v letech 1579–1588 podnikl cestu ze Sýrie do Východní Indie a poznatky shromáždil do cestopisu *Viaggio dell' Indie Orientali...* (1590), oblíbeného a překládaného z **Ormus** — ostrov Hormuz v s. části Hormuzského průlivu mezi Perským a Ománským zálivem, významné strategické místo (také vysv. s. 168)

do Balsari — Basra, přístav v j. Iráku

do Bagdetu — Bagdád, významné hist. město, hl. město dn. Iráku

36

„Subana hala“... a tu modlitbu stokrát, pokaždě vedle páterů, říkají — modlitba i výraz obdivu; Harant naráží na tzv. tesbíb podobný křesťanskému růženci, který muslimové používají při odříkávání 99 Božích jmen (L.S.)

některého janičara — janičár, příslušník elitní pěchotní jednotky osmanské armády, rekrutované z nemuslimského (křesťanského) obyvatelstva osmanské říše, především z řad Slovanů na Balkáně

před bašemi — baša, paša, vojenská i správní hodnost

37

Raguzští — obyvatelé Dubrovníku
z města Genuae — z italského města Janova (it. Genova)
di viso sereno — „s jasnou tváří“

38

chi ben cena, ben dorme — „kdo dobře večerí, dobře spí“

39

il molto e 'l poco rompe il gioco — „mnoho i málo kazí hru“
v právních duchovních — Harant odkazuje na několik sbírek kano-
nického práva (zařazených na konci 16. st. do korpusu kanon. práva,
Corpus iuris canonici): Gratianův Dekret (*Decretum Gratiani*), *Liber*
extra papeže Řehoře IX. a *Liber sextus* papeže Bonifáce VIII. (vysv.
s. 60/I), na Gratianovy komentáře či shrnutí v Dekretu (tzv. dicta
Gratiani, značená paragrafy), komentáře a výklady (glosy, traktáty,
sumy), tištěné v rámci sbírek nebo zvlášť
c. Si quis suadente 17. q. 4. — *Decretum Gratiani*, pars secunda,
causa 17, quaestio 4, canon 29 (*Si quis suadente*)
**iuncto c. Non dubium et c. Veniens et c. Ad eminentiam, c. Cum illo-
rum, c. Religioso etc. de sentent. excom. tit. lib. 6.** — dále také *Decreta-*
les, liber 5, titulus 39 (*De sententia excommunicationis*), capitulum 5
(*Non dubium*), cap. 16 (*Veniens*), cap. 20 (*Ad eminentiam*), cap. 32
(*Cum illorum*); *Liber sextus*, liber 5, titulus 11 (*De sententia excom-*
municationis, suspensionis et interdicti), capitulum 21 (*Religioso*) ad.
c. Corripiantur 24. q. 3. — *Decretum Gratiani*, pars secunda, c. 24,
q. 3, can. 17 (*Corripiantur*)
c. Visis 16. q. 2. — *Decretum Gratiani*, pars secunda, c. 16, q. 2, can.
1 (*Visis*)
glossa in c. Nemo episcopus 2. q. 1. dicti tit. — glosa (výklad)
k *Decretum Gratiani*, pars secunda, c. 2, q. 1, can. 11 (*Nemo episcopus*)
c. Cum ab ecclesiarum de offic. ord. — *Decretales*, lib. 1, tit. 31 (*De*
officio iudicis ordinarii), cap. 3 (*Cum ab ecclesiarum*)
Hostiens. ibid. — Henricus de Segusio, cardinalis Hostiensis (Jind-
řich ze Susy v it. Piemontu, kardinál-biskup ostijský, asi 1200–1271),
autor výkladů k *Liber extra*, dekretálům Řehoře IX. (zejména *Summa*
super titulis Decretalium, známá jako *Summa aurea*)
**Druhé, ratione privilegii clericalis, quod tum amiserat multis modis:
cum non debuisset vindicativus in tam levi causa fuisse, sed patiens,
de sent. excom. c. Audientia.** — „z příčiny práva duchovního, které

tehdy ztratil mnoha způsoby: tím, že se neměl mstít v tak malicherné věci, ale měl být trpělivý“; *Decretales*, lib. 5, tit. 39 (*De sententia excommunicationis*), cap. 25 (*In audientia*)

Unde clerico manus inferenti resistere licet, Lancelottus inst. lib. 4. de sent. excom. — „Z toho důvodu je dovoleno stavět se na odpor duchovnímu, který se uchyluje k násilí“; Ioannes Paulus Lancelottus (Giovanni Paolo Lancelotti, 1522–1590), italský právník, výkladová práce ke kanon. právu *Institutiones iuris canonici*

quia iure naturae licet vim vi repellere, l. Ut vim Digestum de iust. et iure. — „protože je podle přirozeného práva dovoleno oplácet násilí násilím“; *Digesta* (vysv. s. 79/I), liber 1, titulus 1 (*De iustitia et iure*), lex 3 (*Ut vim atque iniuriam propulsemus*)

Secundo, vinum sibi non temperando nec se a vino temperando tertiam potionem transgrediendo, c. A crapula de vit. et hon. cleric., c. Quando quod dicitur palea 44. distinct. — „Zadruhé tím, že se nemírnil v pití vína a, nemírně se v pití vína, překročil míru tří pohárů“; *Decretales*, lib. 3, tit. 1 (*De vita et honestate clericorum*), cap. 14 (*A crapula*); *Decretum Gratiani*, distinctio 44, canon 9 (*Quando*; *palea*); *paleae*, označení pro doplňky Gratianova Dekretu, které do něj byly vloženy po jeho dokončení, a pro kánony duplicitní podle významného vykladače Dekretu, Gratianova žáka jménem Paucapalea (Pocapaglia)

40

Také iniusta per se excommunicatio non servato ordine in sententia praescripto, 11. q. 3. parag. Item senten., c. In sacro, c. Cum medicinalis eod. tit. lib. 6., Iohan. de Ligna. tract. de censura eccles. — „Také je exkomunikace protiprávní sama o sobě, protože nebyl dodržen předepsaný pořádek při jejím vynesení“; *Decretum Gratiani*, pars secunda, c. 11, q. 3, can. 73, paragraf *Item sententia*; *Decretales*, lib. 5, tit. 39 (*De sententia excommunicationis*), cap. 48 (*Sacro*); *Liber sextus*, lib. 5, tit. 11 (*De sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti*), cap. 1 (*Cum medicinalis*); Iohannes de Lignano (Giovanni da Legnano; asi 1320–1383), italský právník, výkladová práce *Tractatus de censura ecclesiastica*

Unde excommunicatio iniusta non tenet, quoad Deum, Abbas in c. Ab excommunicato de rescri., 11. q. 3. parag. Ex his hoc tit. — „Proto nespravedlivá exkomunikace neplatí před Bohem“; Abbas (vysv. s. 60/I), výklad k *Decretales*, lib. 1, tit. 3 (*De rescriptis*), cap. 41 (*Ab excommunicato*); *Decretum Gratiani*, pars secunda, c. 11, q. 3, can. 64, parag. *Ex his*

Similiter socius, quamvis turbatus, clericum impellit ex subito motu, non erit excommunicatus, ut tenet Rich. in 4. dist. 18. — „Stejně tak společník, jakkoliv rozrušený, jenž se oboří na duchovního z náhlého hnutí, nebude exkomunikován, jak zastává Richardus“

Richardus Anglicus (R. de Mores/de Morins), 12./13. st., první učitel kanonického práva anglického původu na univerzitě v Boloni, výklad Gratianova dekretu ve formě schémat *Distinctiones decretorum*

facit textus in parag. Notandum 2. q. 3. Inconsultus calor calumniae vitio caret et ob hunc nullam poenam erogari oportet, glossa ibid., Iohan. Andr., Didacus Covarru. in c. Alma mater — Decretum Gratiani, pars secunda, c. 2, q. 3, can. 8, parag. *Notandum*: „Nerozvážná horlivost v pronášení ostrých slov není trestná, a nesmí se proto za ni ukládat trest“, glosa (výklad) tamtéž

Iohannes Andreae (Giovanni d'Andrea, asi 1270–1348), italský právník, autor rozšířených výkladů k papežským dekretálům; Didacus Covarruvias (Diego de Covarrubias y Leyva, 1512–1577), španělský právník, komentátor kanonického práva; odkaz na výklad k *Liber sextus*, lib. 5, tit. 11, cap. 24 (*Alma mater*)

Niunguno puede en los males esperar ben, salvo el innocente — „Nikdo nemůže v neštěstích doufat v dobro, leda nevinný“

La olvidenza es el remedio de las injurias — „Zapomnění je lékem na krivdy“

do Bulako města — předměstí Káhiry spolu s přístavem

41

Dio te guardi da cingue f: fame, fumo, fiume, frate, femine — „Bůh tě chraň před pěti P: postem, požárem, povodní, páterem a poběhlicí“ (L.S.)

Pelusium od Pelea, otce Achillea, jináč Eliopolis od Elia Pertinace — dvě různá města: Pélusion, město na v. konci nilské delty (dn. Tell el-Faráma), 30 km v. od Suezského průplavu (Achilleův otec Péleus jako zakladatel u historika Ammiana Marcellina, *Dějiny* 22,16,3), a Héliopolis (eg. Iunu), starobylé město v oblasti sv. předměstí dn. Káhiry, hlavní centrum kultu slunečního boha (Atum, Re), jenž byl ztotožněn s řec. Héliem, odtud řec. název města; správné jméno řím. císaře je Publius Helvius Pertinax (vládl od ledna do března 193)

léta 1246 král francký Ludvík, přijmím Svatý — (sv.) Ludvík IX. (vládl v l. 1226–1270), francouzský král; v l. 1248–1254 podnikl neúspěšnou (7.) křížovou výpravu směřující nejprve na Kypr, poté do Egypta, dobyl Damiettu, v dalších bojích však byl zajat a propuštěn až

po zaplacení výkupného; v l. 1267–1270 podnikl další neúspěšnou (8.) křížovou výpravu, která však skončila už v Tunisu, kde zemřel; (vysv. s. 152/I)

42

Chron. de temporibus aetatibusque mundi — titul se objevuje na s. 42/I i v závěrečném seznamu autorů; nezjištěno

Ioh. Titius — v závěrečném Harantově seznamu autorů pod jménem Iohannes Ticius; nezjištěno

Guaguinius — Alessandro Guagnini (Aleksander Gwagnin; 1538–1614), původem Ital, pak obdržel polský inkolát; voják, historik; autor spisu *Sarmatiae Europaeae descriptio...* (1578), podávající všestranné popisy zemí v Evropě; Ramusio ve svém souboru *Delle navigationi et viaggi* (2. sv. rozšířeného vyd. z r. 1583; vysv. s. 426/I) uvádí jeho spis pod názvem *La descrittione della Sarmatia Europea del... Alessandro Guagnino*; do češtiny byl přeložen spis *Omnium regionum Moscoviae monarchiae... descriptio* pod názvem *Kronika moskevská* (1590, přel. Matouš Hozius Vysokomýtský)

inventaire du Ian de Serres — Jean de Serres (t. Ioannes Serranus; 1540–1598), francouzský historik, rádce krále Jindřicha IV.; proslavil se překladem Platónových děl (*Platonis opera*, 1578); Harant odkazuje na jeho hist. spis *Inventaire de l'histoire de France* (1578); (vysv. s. 367/I)

kassiových štěpí — kassie obecná (*Cassia fistula*), strom pocházející z jv. Asie, jeho semena se užívají jako lék

43

Athen., starý autor, lib. 7. cap. 29. dobrotu i velikost ryb z Nilu vy-pisuje — Athénaïos z Naukratidy (2.–3. st.; vysv. s. 82/I), *Hodující sofisté* 7,88Kaibel

44

kteříž slovou snědí neb bílí mouřeninové... pro rozdíl nigritův a právě černých mouřeninův — Harant takto odlišuje egyptské obyvatelstvo od černošské populace

jakž to i Herodotus svědčí — Hérodotos z Halikarnássu (vysv. s. 3/I), *Dějiny* 3,10

Cambyses, král perský, krále egyptského zamordoval a zemi jeho sobě podmanil — Kambýsés II. (vládl 530/529–522 př. Kr.); Hérodotos, *Dějiny* 3,15; Egypťané byli poraženi Peršany v bitvě u Pélúsia,

král Psammétichos III. (26. dyn., vládl 526–525 př. Kr.) padl do zajetí, poté byl popraven pro přípravu převratu
parlavano a cegno — „mluvili pomocí znamení (posušňků)“

45

rákosí cukrového — cukrová třtina

pšenice turecké — kukuřice

jakž je Athen. připomíná — o zahradničení a mírném podnebí v Egyptě Athénaios, *Hodující sofisté* 5,25,32–44Kaibel

uherských švestek — švestka (zřejmě *Prunus damascena*)

dactylus — datle, plod palmy datlové (*Phoenix dactilifera*)

bellan, a suché tamar — v egyptské arabštině čerstvé datle a sušené datle (L.S.)

dachel, jináč machla aneb nachal — arabsky kolektivum ve významu „palmoví“, „nahla“ je pak sg., tedy palma (L.S.)

46

Levinus Lemnius de occult. nat. mirac. lib. 4. c. 10. — Levinus Lemnius (t. Lieven Lemse, 1505–1568), holandský humanista, filolog, lékař a teolog; po studiích působil jako lékař v rodném Zierikzee, zabýval se filozofickými aspekty přírody, morálkou i teologií, jeho spis *Occulta naturae miracula* (1559) vycházel opakovaně a pod variant. názvy

Stepha. Theopolus academ. contempl. lib. 9. c. 2. — Stephanus Theopolus (t. Stefano Tiepolo, 16. st.), benátský učenec, autor spisu vykládajícího Platónovo učení a obhajujícího ho proti výtkám peripatetiků, *Academicarum contemplationum libri X, in quibus et divini Platonis praecipuae sententiae ordinatim explicantur et peripateticorum adversus illum calumniae quam plurimae refelluntur* (1576)

Plotinus enead. 3. — Plótínos (205–270), z Egypta, řecký filozof, zakladatel novoplatónismu; jeho filozofická koncepce spočívala v představě o stupňovité emanaci nejvyššího Jedna (platónského nejvyššího dobra), jež vyzáruje do ducha, ten do duše světa a ta do matérie (hmotné skutečnosti); postupně ubývá dokonalosti, smyslový svět je nezřetelný, nedokonalý, hmota je tmou, negací, pozemský svět se nachází mezi světlem a tmou; jedinec se osvobozuje postupným vzestupem k Jednu (vnímáním krásy-umění, myšlením a extází); autoritativní edicí Plótínova díla se stalo vydání jeho žáka Porfyria, který je uspořádal podle tří odvětví filozofie (etika, fyzika, teologie) a rozdělil do šesti skupin o devíti traktátech, šesti *Enneades* (řec. *ennea*, devět)

Gellius 3. lib. ca. 6. — Aulus Gellius (vysv. s. 431/I), *Attické noci* 3,6 (o síle palmy)

nádobí... cuffaz řečené — košík na chleba ve tvaru klece (L.S.)

Edoardo Lopez viaggio nelle Indie Orient. — zřejmě spis Thomého Lopeze *Navigatione verso l'Indie Orientali* (vysv. s. 166), zařazený do 1. sv. Ramusiova sborníku *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I. d, s. 127)

Plin. lib. 13. c. 4. et lib. 23. c. 5. — Plinius Starší, *Přírodověda* 13,6,26–13,9,50 (o palmách); 23,51,97–23,53,99 (léčivo z palm); také 16,37,89 (o využití palmového listí)

Diosc. lib. 1. c. 150. — Dioskúridés Pedanios (vysv. s. 20/I), *O léčivých látkách*, o palmách 1,109; také o palmovém víně 5,31 (ed. M. Wellmann, Berlin 1906–1914)

Galen. de alim. facult. c. 26. — Galénos z Pergama (asi 129–199), řecký lékař a filozof, pracoval jako lékař v gladiátorské škole v Pergamu, později osobním lékařem římského císaře Marka Aurelia; hlásil se k Hippokratovi a hippokratovské medicíně (vysv. s. 20/I), komentoval také hippokratovská díla; přikládal velký význam studiu anatomie; plodný spisovatel, až do renesance platil za autoritu ve všech oblastech medicíny; citován spis *Peri trofón dynaméós* (lat. *De alimmentorum facultatibus, O působení pokrmů*; 3 kn.) 6,606–608 Kühn (o palmovém plodu)

Theofr. lib. 1. c. 2. et lib. 3. c. 5. — Theofrastos z Eresu na Lesbu (asi 372/370–288/286 př. Kr.), řecký filozof, žák Aristotelův a jeho nástupce ve vedení peripatétické školy (vysv. s. 17/I, s. 96/I); vedle filozofie a přírodních věd svými z velké části nedochovanými díly zasahoval i do oblasti politiky, ekonomie, poetiky, rétoriky, hudby nebo náboženství; citován je významný dochovaný botanický spis *Peri fytón historiá* (lat. *Historia plantarum, Rostlinopis*; 9 kn.; popisuje i rostliny známé z východních výprav Alexandra Velikého, celkem asi 550 druhů), zmínka o palmě mimo mnoho jiných míst 1,4,3 a 3,3,5 (ed. A. Hort, Cambridge, Mass., 1916)

herbar. Mathioli — Pietro Andrea Mattioli (1501–1577), italský lékař a botanik; v pol. 50. let 16. st. žil v Praze jako osobní lékař arcivévody Ferdinanda II. Tyrolského, českého místodržícího; s ním pak odchází r. 1564 na jeho zámek Ambras v Tyrolsku; jeho herbář byl opakovaně vydáván a rozšiřován, v první verzi vyšel italsky r. 1544 jako komentář k italskému překladu spisu *Peri hylés iatrikés* (lat. *De materia medica*) Dioskúrida Pedania z Anazarbu (1. st.; vysv. s. 20/I); v české verzi byl vydán v překladu astronoma Tadeáše Hájka z Hájku

a za podpory Ferdinanda II. Tyrolského r. 1562 u Jiřího Melantricha z Aventina pod názvem *Herbář jinak Bylinář... na českou řeč od Tadeáše Hájka z Hájku přeložený* (podruhé vyšel česky r. 1596 v tiskárně Daniela Adama z Veleslavína); (vysv. s. 436/I)

Conzolo d'Oviedo nell'sommario dell' Indie Occidentali — Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés (1478–1557), španělský voják, spisovatel a kolonizátor Nového světa; o své druhé výpravě do Ameriky podal svědectví ve spisu *Historia natural y general de las Indias...* (za jeho života vyšel pouze 1. díl, 1535); před tím ještě vydal krátké *Sumario de la natural historia de las Indias* (1526), jehož italský překlad je zařazený ve 3. sv. Ramusiova sborníku *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127) pod titulem *Sommario della naturale et generale historia dell'Indie occidentali*

v Indiích Okcidentálských — Západní Indie, dobové označení Ameriky

47

Olivier du Pradel dans le theatre d'agriculture — Olivier de Serres, seigneur du Pradel (1539–1619), francouzský spisovatel a agronom známý zaváděním moderních technik do zemědělství; autor spisu *Théâtre d'agriculture* (1600)

la maison rustique de Charles Estienne — Charles Estienne (asi 1504–1564), francouzský lékař, tiskař a spisovatel, sepsal spolu s lékařem Jeanem Liébaultem (1535–1596) encyklopedii *L'Agriculture et maison rustique* (1564) věnující se agronomii a dalším oblastem života na venkově; populární spis reflektuje nové oblasti zájmu dobové společnosti

musa — banánovník (čeleď *Musaceae*)

49

Ioh. a Nedder c. 6. lib. formicarius 4. — Johannes Nider (1380/85–1438), německý dominikán, profesor na vídeňské univerzitě, jako legát basilejského koncilu vyjednával s husity; autor nábožensky výchovných spisů a polemik; *Formicarius* (vyd. 1475) předkládá dialogickou formou za pomoci exempel zásady křesťanského života

maus, musa — dobová označení banánu

Garzas de Horto in arom. hist. lib. 11. cap. 10. — Garcia de Orta (1501/2–1568), portugalský přírodovědec, lékař zabývající se tropickou medicínou (jako první též popsal cholery); profesor lisabonské univerzity, r. 1534 se vydal na cestu do Indie, působil jako lékař v Góe,

tam i vydal svůj slavný spis o východní flóře (koření a léčivých drogách v Evropě neznámých) *Colóquios dos simples e drogas he cousas medicinais da Índia* (1563); Harant odkazuje na jeho lat. verzi *Aromatum et simplicium aliquot medicamentorum apud Indos nascentium historia...* (1567 a dále; přel. Charles de l'Écluse)

Giovan Lioni Afric. della descrit. del'Africa — Giovanni Leone l'Africano, *Descrittione dell'Africa...* (vysv. s. 15)

Avicen. lib. 2. c. 491. — Avicenna (t. Ibn Síná, asi 980–1037), všestranně vzdělaný a plodný arabský učenec, jeho spisy byly v evropském prostředí široce recipovány, ovlivnily filozofii (scholastiku) a medicínu; jeho spis *Kánon medicíny* (lat. *Canon medicinae*; kol. r. 1030), shrnující řecké i arabské lékařské poznatky, byl opakovaně vydáván; kn. 2. a 5. se věnuje též botanice

Rhasis lib. 3. c. 20. — Abú Bakr Muhammad ibn Zakaríjá ar-Rází (asi 865–925), v lat. překladech známý jako Rhases (i Almansor), arabský lékař, fyzik, biolog; překlady jeho spisů ovlivnily evropskou medicínu (mj. lékařskou školu v jihofranc. Montpellier); k nejznámějším patří *Liber medicinalis Almansoris* (10 kn.)

Serapio c. 84. — zřejmě *Liber Serapionis aggregatus in medicinis simplicibus*, lat. překlad farmakologického spisu pseudo Serápióna (Abd ar-Rahmán Ibn Wáfíd, Abenguefit, †asi 1074), arab. farmakologa a lékaře působícího v Toledu; překlad pořídil Simon z Janova a Abraham ben Šem Tob z Tortosy ke konci 13. st. (1. vyd. 1473), v pozdním středověku měl spis velký vliv v oblasti jednoduchých léků; r. 1552 text revidoval milánský lékař Niccolò Mutoni (podle Hasse, D. N. *Success and Suppression. Arabic Sciences and Philosophy in the Renaissance*, Cambridge–London 2016, s. 319–320)

Pergentesque usque ad torrentem Botri... — Nu 13,24

Iohan Hugo de Lintschott v knize vypsání Orientálských Indií — Jan Huygen van Linschoten (asi 1563–1611), holandský obchodník, mořeplavec, spisovatel a kartograf; jako znalec námořních tras do Východní Indie, Číny a Japonska ve službách Portugalců sestavil slavnou publikaci *Itinerario, voyage ofte schipvaert... naer Oost ofte Portugaels Indien* (1596), opatřenou mnoha mapami, která referovala o těchto zemích, jejich přírodě a obyvatelstvu, významná ovšem byla i pro popis námořních tras, jež umožnily především Holanďanům rozvoj obchodování v těchto oblastech; přeložená do mnoha jazyků včetně latiny (pod titulem *Navigatio ac itinerarium Iohannis Hugonis Linscotani in Orientalem sive Lusitanorum Indiam*, 1599)

Galen. lib. 1. de simpl. med. facult. c. 5. — lat. překlad Galénova spisu *Peri kraseós kai dynaméós tón haplón farmakón* (*De simplicium medicamentorum temperamentis et facultatibus*, *O povaze a působení jednoduchých léků*; 11 kn.), 11,390Kühn

Galenus tuto vodu z Nilu nade všechny jiné vody vychvaluje... lib. de aquae bonit. — Galénos studoval mj. v egyptské Alexandrii; citován *Liber de aquae bonitate* (*Kniha o kvalitě vody*), latinský spisek Galénovi připisovaný, podvrh (o účincích Nilu na plodnost žen s. 1066B v *Quartus tomus operum Galeni...*, Lugduni 1550)

Seneca natur. quaest. — Seneca Mladší, *Naturales quaestiones* (*Otázky přírodní filozofie*; 7 kn.; přírodovědná encyklopedie) 3,25,11
Avicenna primo can. — Avicenna (vysv. s. 49)

Aristoteles hist. anim. — citát z Aristotela (bez uvedení díla) o plodivé síle Nilu převzal Harant od Strabóna (vysv. s. 19/I), *Zeměpis* 15,1,22 (jediná, ale nesouvisející zmínka o Nilu Aristotelés, *Živočichopis* 597aBekker

když dceru svou Berenici králi syrskému Antiochovi za manželku dal — Bereníké zv. Fernoforos, Antiochos II. Theos; sňatek jako stvrzení míru po druhé syrské válce (259–253 př. Kr.)

Polybios hist. Podobný příklad Herodotus lib. 1. hist. o králi jednom perském přivozuje — příběh s odkazem na historika Polybia (vysv. s. 102/I) a nejspíš i ten Hérodotův převzal Harant z Athénaia, *Hodující sofisté* 2,23Kaibel (Hérodotos, *Dějiny* 1,188, uvádí, že šlo o krále Kýra II. Velikého; daná část z Polybia se jinde nedochovala)

Theophrastus lib. de aquis — Theofrastos z Eresu, *O vodách*, nedochované dílo, odkaz převzat opět z Athénaia, *Hodující sofisté* 2,15Kaibel

onocrotalus — pelikán bílý (*Pelecanus onocrotalus*)

Plin. lib. 10. c. 47. — Plinius Starší, *Přírodověda* 10,66,131

Bellon. obs. 2. cap. 27. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

mnoho vesnic a měst nehražených... jako Serou a Rascalis... Cherbni a Baramon... Tavilla a Cayaria... Massun, u něhož jeden pramen Nilu se začíná, ježž jmenují Barzoguier... Callebo, Menie Canibri... Spaty, Caracanya, Bulgaita, Abessus a Subrak — jmenované

vesnice a města leží ve východní, resp. střední Deltě, podél a v okolí dumjátského ramene Nilu (L.S.)

Corvi con corvi non se cavano mai gl'occhi — „Vrány nikdy neklovou oči vranám“

55

don Pietro Martyre hist. del novuo mondo — Pietro Martire d'Anghiera (1457–1525), italský historik, jenž působil u španělského dvora, o své účasti na diplomatické misi r. 1501 k egyptskému sultánovi píše ve spisu *Legatio Babylonica* (do it. přel. jako *Delle cose notabili dell'Egitto*; 1564); Harant odkazuje na jeho nejslavnější spis *De orbe novo decades*, který patří k nejstarším relacím o objevení Ameriky (1. dekada spolu s *Legatio* a dalšími spisy vyd. 1511, první 3 dekad y 1516, 4. dekada 1521; celkové vyd. o 8 dekadách posmrtně 1530 a zejm. 1587); výtah z jeho díla zařazuje i Ramusio v souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I; 3. sv.) pod názvem *Sommario dell'istoria dell'Indie Occidentali...*

Gonzalo Fernando d'Oviedo hist. delle Indie Occidentali — Gonzalo Fernández de Oviedo y Valdés (vysv. s. 46)

Fernando Cortese relationi — Fernando (t. Hernán) Cortés (1485–1547), španělský dobyvatel Mexika v l. 1519–1521; Harant odkazuje na jeho pět listů vzniklých v l. 1519–1526 (*Cartas de relación*, vyd. 1522–1526); (vysv. s. 21/I)

Hieron. Benzone hist. — Hieronymus Benzo (t. Girolamo Benzonì, asi 1519–1570), italský obchodník a cestovatel po Novém světě, protišpanělsky zaměřený, autor spisu *Historia del Mondo nuovo* (1565), obsahujícího poznatky historické, geografické a etnografické, částečně z autopsie; (vysv. s. 21/I)

coram nobis — „čelem k nám“, „tváří v tvář“

la coda e peggior a scortegar — „ocas jde nejhůř stáhnout z kůže“

56

pax tecum sul mostazzo — „pokoj s tebou (políček) přes hubu“ (*mustazzo* — ben. dialekt, it. *muso* — huba, tlama)

caval d'un fosso — it. *stare a cavallo del fosso* (*fosso* — příkop), být v nejisté, nebezpečné situaci, která se může obrátit k dobrému i zlému

57

pro válku Jeho Milosti Císařské, pána našeho, s Turky — za vlády Rudolfa II. pokračoval vleklý vojenský konflikt s osmanskou říší na

Balkáně a v Uhrách; propukla tzv. třetí turecká válka, od r. 1593–1606 (zvaná též třináctiletá, popř. i patnáctiletá, pokud se přičte i předchozí turecké tažení v l. 1591–1594 se ziskem Bihače); válka skončila příměřím v Žitavské Toroni r. 1606

58

když léta 1492 *Ferdinandus a Isabella* — Ferdinand II. Aragonský (1452–1516), král sicilský a aragonský (od r. 1479), sňatkem s Isabellou Kastilskou (1474–1504) bylo vytvořeno španělské království; Harant odkazuje na ukončení dlouholeté reconquisty, při níž bylo z tohoto území vyhnáno mnoho židů a maurů

Emmanuel — Manuel I. Portugalský (vysv. s. 166)

Carolus V. — Karel V. Habsburský (1500–1558), od r. 1516 král španělský (jako Karel I.), od r. 1519 římský král, v l. 1531–1556 císař římský; r. 1556 postoupil španělskou korunu synovi Filipovi a římské císařství bratru Ferdinandovi; Harant jej dále připomíná především jako podporovatele kolonizační činnosti; (vysv. s. 55/I)

císařové římsí léta 1340 — tento titul náležel v té době Ludvíku Bavorovi (vl. 1314–1346), poté Karlu IV. (1347–1378); odkaz lze vztáhnout na dobovou silnou vlnu antisemitismu doprovázející morovou epidemií, jež postihla velkou část Evropy

Cronica d'Hispania m. Anton. Beuter cap. 1. — Pere Antoni Beuter (1490/96–1554), španělský historik a spisovatel německého původu; spis o dějinách Valencie, kde strávil většinu svého života (*Crònica. Primera part de la història de València*, katalánsky, 1538, poté přel. do kastilštiny), posléze rozšířil o 2. díl, věnovaný celému Španělsku (*Segunda parte de la crònica general de España y especialmente de Aragón, Cataluña y Valencia*, 1550)

59

nám známých autorův knihy, jako *Galení, Hippocratis, Almansoris, Serapionis, Aristotelis, Platonis* — Galénos (vysv. s. 46); Hippokratés (vysv. s. 20/I); Almansor (vysv. s. 49); Serapio (vysv. s. 49); Aristotelés (vysv. s. 17/I); Platón (vysv. s. 18/I)

60

s caloiery — řečtí (pravoslavní) mniši; Harant uvádí dobový výklad jejich jména

ha il piede in staffa — „má nohu ve třmeni“

61

mnoho opic, bragonu — (u Haranta t. *braccon*), opice z čeledi kočkodanovitých (*Cercopithecidae*); dle Harantova popisu lze usuzovat na paviána

mořských koček — kočkodan nebo makak (kočkodanovití, *Cercopithecidae*)

65

mimochod — zvíře kráčí tak, že zvedá současně přední a zadní nohu (kleprlík, mimochodník)

66

do zahrady... Matharea řečené — zahrada poblíž Káhiry, proslulá svou flórou

balsam — balzamovník, t. myrhovník (*Balsamodendron L., Commiphora abyssinica*), strom či keř poskytující vonnou pryskyřici

Abych pak zámku mlčením nepominul — káhirská citadela, založená sultánem Saladinem (12. st.), později doplněná o stavby ze 14. st.; stojí na vrchu Mokattam jv. od centra Káhiry

67

plac hradu Pražského před Jeho Milosti Císařské kuchyní — dn. třetí nádvoří Pražského hradu

Selim císař — Selim I. Hrozný (vládl v l. 1512–1520), v tažení v letech 1516–1517 proti mamlúckému sultanátu získal Sýrii, Palestinu a Egypt; (vysv. s. 136/I)

studnice hluboká — tzv. studnice Josefova (Bír Jusúf), zřejmě z doby Saladinovy vlády (12. st.); akvadukt je mladší (v Harantově době asi stoletý) (L.S.)

69

tumplac veliký — zřejmě místo označované jako Taktagal, dn. náměstí Salah al-Dín pod káhirskou citadelou (L.S.)

do Matharie, jináč Almathrie — (vysv. s. 66)

70

od pana Daniele Barbara, consula benátského, léta 1553 — Daniel Barbarigo (1512–1578); ve službách benátské republiky působil tou dobou jako alexandrijský konzul (v 60. letech pak jako vyslanec v Kónstantínopoli)

Breidenbach — Bernhard von Breidenbach (vysv. s. 26)

Ioh. Tucher — Johannes Tucher (1428–1491), norimberský měšťan, obchodník a člen městské rady; v l. 1479–1480 vykonal pouť do Svaté země a na Sinaj, o níž podal svědectví v cestopisu *Wallfahrt und Reise in das gelobte Land* (1482); jeho cestopis vyšel také v souboru *Reyssbuch des heyligen Landes* (1584; *Johannes Tuchers von Nürnberg Reyss zum Heiligen Grab und andern umbligenden Orten...*)

Hans Werli von Zimber — Johannes Werner (Werli) Starší von Zimmern (1454–1495), německý šlechtic, podnikl v l. 1483–1484 spolu s dalšími společníky cestu do Svaté země a Egypta; cestu i místní realie popsal dominikán Felix Fabri z Ulmu (t. Felix Schmid, asi 1438/39–1502) v lat. spisu *Evagatorium in Terrae Sanctae, Arabiae et Egypti peregrinationem* (1484–88 s pozdějšími dodatky; jednalo se o jeho druhou cestu do Palestiny); Fabri sepsal i stručnější německou verzi, opakovaně vydávanou po r. 1556, která byla k dispozici rovněž ve sborníku *Reyssbuch des heyligen Landes* (1584; *Herrn Johann Werli von Zimbern, Herrn Heinrich von Stöffel, Herrn Johann Truchsess von Waldpurg und Herrn Bern[hard] von Rechberg etc. Wallfahrt zum Heiligen Land im Jar 1484 verbracht, wie die von Bruder Felix Lessmeister Prediger Ordens zu Ulm beschrieben*); na něj asi odkazuje Harant **sycomorus** — fíkovník sykomora (vysv. s. 226/I; s. 21)

Don Francisco Alvarez viag. dell’Ethiopia cap. 38. — Francisco Álvares (asi 1465–1541), portugalský kněz a cestovatel, člen výpravy vyslané r. 1520 k etiopskému císaři; autor spisu *Verdadeira informação das terras do preste João das Índias...* (1540); jeho italský překlad *Viaggio nella Ethiopia al re prete Ianni...* zařadil Ramusio do 1. sv. sborníku cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127)

v království abissinském — (vysv. s. 10)

Chaxum — království Aksum (Axum) v době od 1. st. do 10. st. na území dn. Eritreje a části Etiopie, jeho centrem bylo město Axum (v dn. s. Etiopii); ve 4. st. přijalo křesťanství, podle tradice je tu uložena biblická Archa úmluvy

o indiánském ořechu — kokosovník ořechoplody (*Cocos nucifera*)

Mathiol. v herbáři — Pietro Andrea Mattioli (vysv. s. 46)

Hugo de Lintschot — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

bazilice... bylině podobným — bazalka (*Ocimum basilicum*), aromatická bylina

Theophrasta — Theophrastos, *Rostlinopis* 9,1,6 a 9,6,1 (ed. A. Hort, Cambridge, Mass., 1916)

Plinia — Plinius Starší, *Přírodověda* 12,54,111

Solina — Gaius Iulius Solinus (vysv. s. 129/I), *Sebrané pamětihodnosti* 35,5 (ed. Th. Mommsen, Berlin 1895)

Serapione — *Liber Serapionis aggregatus in medicinis simplicibus* (vysv. s. 49)

Dioscoride — Dioskúridés Pedanios, *O léčivých látkách* 1,19 (ed. M. Wellmann, Berlin 1906–14)

Theophrastus, Plinius etc., sami dokládají, že jest se v zahradě neb ohradě královské s pilností choval — balzám pouze ve dvou zahradách: Theophrastos, *Rostlinopis* 9,6,4 (ed. A. Hort, Cambridge, Mass., 1916); Plinius Starší, *Přírodověda* 12,54,111 (zahrady v královském vlastnictví)

Píší také Diodorus Siculus lib. 2. hist., Strabo 16. lib. geogr., Pausanias lib. 9. — Diodóros Sicilský (vysv. s. 19/I), *Historická knihovna* 2,48,9 (balzám v údolí Jordánu u Jericha v zemi Nabatejců); Strabón, *Zeměpis* 16,2,16 a 41 (balzám v údolí Jordánu a u Jericha) a 16,4,19 (balzám v zemi Sabajců ve Štátné Arábii); Pausaniás (vysv. s. 101/I), *Cesta po Řecku* 9,28,3–4 (balzám v zemi Arabů)

v Arabii Felicis aneb Štátné — (vysv. s. 1)

pahrbky Arafat — žulový vrch východně od Mekky na cestě tradiční pouti do Mekky

Alpinus... lib. de plantis Egypt. cap. 23. — Prospero Alpini (1553–1617), italský lékař, botanik, ve službách benátské republiky byl konzulem v Káhiře, po návratu působil na padovské univerzitě; z jeho lékařských prací patří k nejznámějším *De medicina Aegyptiorum libri IV* (1591); Harant odkazuje na jeho botanickou práci *De plantis Aegypti liber* (1592; o zranění a balzámu kap. 14); sepsal také *De balsamo dialogus* (1591)

viz Alpina... de balsamo dialog. — Prospero Alpini, *De balsamo dialogus* (vysv. s. 75)

Belloni lib. 2. obs. c. 39. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

77

opice *bracconi* — (vysv. s. 61)

78

ha avanzato li piedi fuori delle scarpe — „vystrčil nohy z bot“

79

do Pusté Arabie — (vysv. s. 1)

na horu Sinai — (vysv. s. 1)

v klášteře pod horou Oreb — (vysv. s. 1)

83

Venerunt autem in Elim... — Ex 15,27

O níchž se také v 4. knihách Mojžíšových v 33. kapitole připomíná — biblická oáza Ělim

84

A nedivili sme se Tatarům, o níchž se píše... *Nicetas chroni. lib. 2. de reb. Manuelis imp.* — Níkétas Chóniatés, *Letopisné vyprávění*

(vysv. s. 413/I), druhá část pojednávající o době vlády císaře Manuéla I. Komnéna (1143–1180; v 7 kn.): Manuél I., 2, p. 94 (ed. J. van Dieten, Berlin 1975)

Niceph. Gregoras hist. Rom. lib. 2. — Níkéforos Grégorás (1290/91–1360), byzantský učenec, autor děl z nejrůznějších oblastí, mezi nimi *Rómejských* (tj. *Byzantských*) *dějin* (*Rhómaiké historiá*; 37 kn.), popisujících léta 1204–1359; odkaz na *Rómejské dějiny* 1,31 (ed. I. Bekker, L. Schopen, Bonn 1829–55)

gazelli, latině orix — antilopa (přimorožec, *Oryx gazella*)

85

Bellon. lib. 2. obs. c. 5. 4. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

89

do klášteřa svaté panny Kateřiny — klášter založený v 6. století (místo je však obýváno křesťany už od 3. st.), podle legendy sem přenesli anděl tělo sv. Kateřiny Alexandrijské; klášter obývají ortodoxní řečtí mniši, v jeho areálu je i tzv. Mojžíšova studna

90

husí víno — čistá voda

Pro secunda mensa — jako zákusek

92

na horu Oreb, Sinai a horu svaté panny Kateřiny — (vysv. s. 1)

Jan Tucher v knize putování svého — Johannes Tucher (vysv. s. 71)

93

na valete — na rozloučenou

94–95

O němž toto se nachází v 3. knihách Královských v 19. kapitole — 1Kr 19,1n

96

„Ecce, est locus...“ — Ex 33,21–23

97

zákon, jež Alcoran jmenují — Korán, hlavní náboženský text islámu
Adrichom. in Pharan num. 92. — Christian Adrichem (t. Christianus Crucius Adrichomius, 1533–1585), katolický kněz a spisovatel pocházející z Delftu, jež po nástupu reformace opustil, a posléze se usadil v Kolíně n. R.; autor spisu *Vita Jesu Christi, ex quatuor evangelistis breviter contexta* (1578); zde odkaz na spis *Theatrum Terrae Sanctae et biblicarum historiarum* (část popisující topografii Palestiny, *descriptio terrae sanctae iuxta duodecim tribus Israël cum deserto Pharan*) doplněný mapami míst Svaté země (1590 a opakovaně dále); první část zachycuje podobu Sv. země, třetí je kronikou světa, druhá část bývala vydávaná samostatně pod názvem *Urbis Hierosolymae, quemadmodum ea Christi tempore floruit, et suburbanorum eius brevis descriptio* (1584 aj.), r. 1592 byla přeložena též do češtiny a vydána s titulem *Vypsání města Jerusaléma* u Daniela Adama z Velešlavína s jeho předmlouvou, resumující česká putování do Sv. země; (vysv. s. 231/1)

98

Hieron. mans. 13. — Jeroným, dopis Fabiole *O čtyřiceti dvou stanovištích Židů* č. 78 (vysv. s. 266/1), odst. 15 (zastavení 13, odchod Izraelců od hory Sinaj)

Beschreibung der Wallfarth zum H. Grab Hans Werli von Zimmer und ander. Herrn etc. anno 1483 — Johannes Werner (Werli) starší von Zimmern (vysv. s. 71)

Hier. in loc. Hebr. — hora Sínaj/Choréb: Jeroným, *O poloze a názvech židovských míst, Choreb* (PL 23,935B vyd. 1883), také *Kniha názvů míst ze Skutků apoštolských, Sina* (PL 23,1364A vyd. 1883 a PL 92,1040 vyd. 1862)

Ioseph. 2. antiq. 12. — Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 2,12,1 §265 (hora Sínaj, řec. *to Sinaion oros*, nejvyšší hora v okolí, ideální pro pastvu)

jméno Oreb, tu, jako se Eliáš postil... — 1Kr 19,8n

Super verticem montis... — Ex 24,17; 34,2

Weissenb. — zřejmě Wolfgang Wissenburg (1494/96–1575), basilejský teolog a matematik, autor spisu *Terrae sanctae... descriptio* (1536)

Odoardo Barbosa nel' summ. del' Ind. Orient. — Duarte Barbosa (asi 1480–1521), portugalský cestovatel, ve službách panovníka působil v portugalských državách v Indii; kol. r. 1500 se vydal na výpravu do Východní Indie a kol. r. 1516 napsal o této cestě relaci; text zařadil Ramusio do 1. sv. svého cestopisného souboru *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/1), a to pod názvem *Libro di Odoardo Barbosa Portoghese dell' Indie Orientali*

100

Za času Maxencia, císaře římského, byl jeden král Kostus manem císařovým — podle legendy o sv. Kateřině (*Legenda aurea* kap. CLXXII/167/, *De sancta Catherina*, ed. Th. Graesse, Leipzig 1850); k historickému Maxentiovi, protivníkovi Constantina Velikého vysv. s. 289/1

Po některém pak čase vydal se císař v tyranství a mordování křesťanův — tzv. velká perzekuce křesťanů, iniciovaná římským císařem Diocletianem a jeho spoluvládci (tetrarchy) na zač. 4. st.; Maxentius na území Říma a Itálie, které ovládal, křesťany nepronásledoval, ač sám vyznával pohanství, negativní obraz tyrana vytvořila propaganda jeho soupeře Constantina I. (Flavius Valerius Constantinus, Konstantin Veliký, vládl 306–337)

101

až i samu císařovou — manželkou historického Maxentia byla Valeria Maximilla, dcera velkého pronásledovatele křesťanů, císaře Galeriana Maximiana (vládl jako augustus v l. 305–311)

Peregrinus de sanctis serm. 70. — Peregrinus z Ratiboru (t. Peregrinus z Opole, kol. 1260 — po 1333), slezský dominikán, představený polské provincie; autor souboru kázání, mj. o svatých *Sermones de tempore et de sanctis* (tiskem opakovaně od 70. let 15. st.); kázání 70 je věnováno svaté Kateřině

passionale Iacobi de Vorag. legenda 67. — Iacobus de Voragine (Jacopo da Varazze, asi 1226–1298), italský dominikán, janovský arcibiskup, hagiograf, historik, homiletik; sbírka legend jím sestavená kol. r. 1260 náležela k nejoblíbenějším středověkým hagiografickým pracím, často opisovaná a s různými tituly: *Legenda aurea*, *Historia Lombardica*, *Passionale sanctorum*; legenda o sv. Kateřině kap. CLXXII (167) (ed. T. Graesse, Leipzig 1850; vysv. s. 100); (vysv. s. 347/1)

v knize Dormi secure serm. 66. — soubor kázání kapucína Iohanna de Verdena (†1437) s názvem *Sermones dormi secure de tempore et de sanctis* (vyd. 1477–83)

Discipulus Ioh. Heroldt serm. 44. — Iohannes Herolt zvaný Discipulus (†1468), německý dominikán, homiletik; autor oblíbeného souboru kázání *Sermones de tempore et de sanctis* (1489) a souboru exempel pro potřeby kazatelů *Promptuarium exemplorum*

102

Discipulum de tempt. serm. 44. de sanctis — Discipulus, *Sermones de tempore et de sanctis* (vysv. s. 101)

legend. 209. Iacobi de Vorag. — Iacobus de Voragine, *Legenda aurea* (vysv. s. 101), kap. CCXII (209) *Miraculum de sancta Catherina* (ed. Th. Graesse, Leipzig 1850)

Thor — al-Tór, přístav na jz. pobřeží Sinajského poloostrova

klášter svatého Antonína — Antónios, sv. Antonín Veliký (asi 251–356), poustevník, zakladatel anachorétismu, asketického života v odloučení; od něj se odvíjí dvě podoby, poustevnická a poloanachorérická, uplatňovaná Antonínem a jeho učedníky; klášter sv. Antonína se nachází u hory Pispir v Arabské poušti mezi Nilem a Rudým mořem
a Makaria — sv. Makarius Egyptský (asi 300 — asi 390), mnich a zakladatel mnišské kolonie ve Skétis v dn. egyptském Wádí 'n-natrún; podílel se na formování vznikajícího mnišství, za ariánského alexandrijského patriarchy Lucia (373–377) byl pronásledován, dostalo se mu přídomek Veliký

armeniáni — členové arménské apoštolské církve, starobylé východní církve, která své kořeny odvozuje od misijních cest apoštolů Bartoloměje a Judy Tadeáše; odmítá usnesení chalkédónského koncilu

(r. 451) o lidské a božské Kristově přirozenosti a všech koncilů následujících; její liturgie v arménštině vedla k rozvoji arménské literatury a kultury; je nejstarší státní církví (od r. 301); (vysv. s. 181/I)

maroniti — komunita vzniklá na konci 4. st. kolem mnich Maróna, náleželi sice pod správu antiochijského patriarchátu, ale zastávali christologické učení chalkédónského koncilu (r. 451) o lidské a božské Kristově přirozenosti; v 8. st. se přestěhovali do libanonských hor; jejich liturgie je západosyrského původu, ovlivněna je i východní, chaldejskou tradicí

104

chut a žaludek svatého Arsenia — (sv.) Arsenius Veliký (354 — kol. 430/445); z římské senátorské rodiny, údajně vychovatel synů císaře Theodosia I. v Kónstantínopoli, odešel jako poustevník do egyptských pouští, kde prožil kolem 50 let

Vit. Patr. lib. 2. c. 89. — *Vitae Patrum (Životy Otců)* O Arseniovi a zkažené vodě *Vitae patrum* liber 5, libellus 4 (*De continentia, O zdrženlivosti*), capitulum 5 (vyd. *Vitae Patrum, De vita et verbis seniorum sive Historiae eremiticae libri X*, ed. H. Rosweyodus, Antverpiae 1628, s. 568); (vysv. s. 132/I)

108

že by to místo země svatá byla... — Ex 3,5

109

Caes. Heisterbachensis lib. 8. cap. 83. hist. — Caesarius Heisterbachensis (t. Caesarius z Heisterbachu, asi 1180 — po 1240), mnich a posléze převor cisterciáckého kláštera v Heisterbachu; autor historických spisů, legend a souborů exempel jako kazatelských pomůcek; o ostatcích sv. Kateřiny se píše v souboru exempel *Dialogus miraculorum* (asi 1219–1223), distinctio VIII (*De diversis visionibus*), capitulum 83

110

Adrichom. in Pharan num. 92. — Christian Adrichem, *Theatrum Terrae Sanctae et biblicarum historiarum* (topografie Palestiny, *descriptio Terrae sanctae iuxta duodecim tribus Israēl cum deserto Pharan*); (vysv. s. 97)

císař Iustinian — Iústiniános / Iustinianus I. Veliký (Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus), byzantský císař v l. 527–565

řádu aneb regule svatého Bazilia — řehole řádu basilianů, jejímž autorem je sv. Bazil Veliký (asi 330–379; vysv. s. 418/I)

111

Elthor — al-Tór (vysv. s. 102)

113–114

Τοῖς ἀπανταχοῦ εὐσεβεσιν χριστιανοῖς χαίρειν... — diakritika, občas i grafika celých slov řeckého textu je problematická, stejně tak číslovky v datu; text by měl správně vypadat asi takto:

Τοῖς ἀπανταχοῦ εὐσεβέσιν Χριστιανοῖς χαίρειν. Γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν, ὅθ' ὁ παρῶν εὐγενῆς κύριος, κύριος Χριστόφορος Ἄραντ τὲ Πολτζίτζη, τὲ Βοημία, ἐλθὼν πρὸς ἡμᾶς χάριν προσκυνήσεως τοῦ ἀγίου καὶ θεοβαδίστου ὄρους τοῦ Σινᾶ. Ἐν ᾧ ὁ θεὸς τῷ θεόπτη Μωυσεῖ τὰς θείας πλακάς τοῦ νόμου ἐνεχείρησεν. Ἐν ᾧ καὶ τὸ μέγα μυστήριον τῆς ἀκαταβλήτου βάτου ἐνεφάνισεν. Ἐν ᾧ ἄνθινον καὶ τὸ μυρεψικὸν καὶ μαρτύρικον λείψανον τῆς μεγαλομάρτυρος παρθένου καὶ πανσόφου τῆς Καθαρίνης κατέκειται καὶ ἄλλα πλεῖστα θαύματα ὑπάρχει, καθὼς γέγραπται ἐν τῇ θείᾳ γραφῇ. Ὅθεν ὁ ἄνωθεν ῥηθεὶς κύριος Χριστόφορος, προσκυνήσας καὶ ἀσπασάμενος μετ' εὐλαβείας ἅπαντα, βουλόμενος δὲ ἀνακάμψαι πρὸς τὴν αὐτοῦ πατρίδα ἠτίσατο γράμμα παρὰ τῆς ὑμῆς (sic!) ταπεινότητος εἰς πίστωσιν καὶ τῆς ἀληθείας βεβαίωσιν. Διὸ παρέχομεν αὐτῷ υπογεγραμμένον τῇ ἐμῇ χειρὶ σφραγισθὲν μετὰ τῆς μεγάλης σφραγίδος τοῦ ἡμετέρου μοναστηρίου. Ἐν ἔτει ἁφ' ὄη', ἐν μηνὶ Ὀκτωβρίῳ ιη'. Ἐξ Αἰγύπτου. Ταπεινὸς ἀρχιεπίσκοπος Λαυρέντιος τοῦ ἀγίου ὄρους Σινᾶ καὶ Ὁραιβοῦ καὶ ὑπέρτιμος.

116

Ludovico Barthemia Itiner. cap. 10. — Ludovico de Varthema (asi 1470–1517), z Bologne, italský spisovatel a cestovatel; na cestu do Orientu se vydal kol. r. 1501, navštívil Egypt, poté Damašek a Bejrút, r. 1503 se vydal s karavanou do Mekky a Mediny, další pouť s karavanou do Indie však opustil a vrátil se přes Rudé moře do Adenu; jeho další předpokládané cesty na východ nejsou potvrzeny, r. 1507 se vrací do Evropy; jeho spis zachycující cesty skutečně i nedoložené (*Itinerario di Lodovico Barthema*) byl zařazen do několika dobových cestopisných souborů, z nichž nejznámější je soubor Giovanniho Battisty Ramusia nazvaný *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.); (vysv. 431/I)

Giovan Maria Angiolello cap. 6. — Giovanni Maria Angiolello (1451/52 — asi 1525), benátský obchodník a cestovatel, znalec tureckých poměrů; při obraně Negroponte r. 1468 se dostal do tureckého zajetí, s osmanskou armádou byl v Persii (válka s perským šáhem Uzun-Hasanem /1423–1478/), na Balkáně i v Asii; autor historického díla *Historia Turchesca*, významného pro poznání doby vlády sultánů Mehmeda II. a Bayezida II.; jeho částí je spis *Breve narratione della vita et fatti del signor Ussuncassano* (1490), zařazený též do 2. svazku souboru cestopisů vydaného Giovannim Battistou Ramusiem pod názvem *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127); (vysv. s. 431/I) **léta 1473, když císař turecký proti Usuncassanovi, králi perskému... táhl** — osmanský sultán Mehmed II. Dobyvatel (vládl v l. 1451–1481); zde odkaz na jeho tažení r. 1473 proti perskému šáhovi Uzun-Hasanovi (1423–1478), jež porazil (předtím už i r. 1471); o tom podrobněji Giovanni Maria Angiolello (viz výše)

117

Flavius Vopis. in vita Aurel. imp. připomíná o královně Zenobii — životopis císaře Aureliana v pozdně antickém souboru biografii římských císařů *Historia Augusta* (vysv. s. 78/I), údajně od Flavia Vopiska, 28,3; Zénobia byla od r. 267 vládkyní palmýrského království, území, které se jejím dílem osamostatnilo od římské říše (za císaře Galliena, vládl 253–68); Palmýřané ovládli římskou Arábii, Egypt, Syropalestinu a část Malé Asie; pod římskou kontrolu se Palmýra opět dostala po Zénobiině porážce císařem Aurelianem (vládl 270–75); Palmýra byla pro Řím důležitá z hlediska zajištění obchodních cest a karavan i jako výspa vůči novoperské říši; porážka měla pro město fatální následky

119

faraonové vši — snad štěnice tropická (*Cimex hemipterus*)

121

Dobře Menander pověděl, haud molliuntur viscera improbi viri — citát tradovaný pod jménem komediografa Menandra (*Menandri sententiae*, ř. 33, ed. S. Jäkel, Leipzig 1964)

122

assa avanza, chi fortuna passa — „dosti postoupí (získá) ten, koho mine neštěstí“

123

„*síd schobisch*“ — v egyptské arabštině „sídí, habíz“, tedy „pane, chleba“ (L.S.)

pobreza fuerza a los hombres experimentar muchas cosas — „nouze nutí lidi zkoušet mnoho věcí“

127

Před lety sloulo Arsinoe od jména dcery krále Filadelfa Laga — Arsinoé II., sestra a druhá manželka Ptolemaia II. Filadelfa (žila kol. 316–270 př. Kr.); jako Ptolemaios Lagú označován Ptolemaios I., neboť jeho otcem, a tedy prapředkem rodu Ptolemaiovců, byl Make-donec Lagos (Lagovci, též Ptolemaiovcí)

Arsinoé neboli Kleopatris, město poblíž dn. Suez, významný přístav **Batt. Ramusio nell' disc. sopra li viag. delle spetierie** — Giovanni Battista Ramusio (1485–1557), italský humanista, geograf a kosmograf, diplomat ve službách benátské republiky; v monumentálním souboru *Delle navigationi et viaggi* (3 sv., 1. vyd. 1: 1550, 2: 1559, 3: 1556) vydal nejvýznamnější cestovatelské práce a reprezentoval tak dobové poznání světa; odkaz na titul 1. sv. (*Primo volume delle navigationi et viaggi nel quale si contengono la descrizione dell'Africa et del paese del prete Ianni con varii viaggi dalla città di Lisbona et dal Mar Rosso a Calicut et infin' all' isole Molucche, dove nascono le spetierie...*); (vysv. s. 426/I)

128

Viaggio di un comito Venetiano — cestovní zápisy neznámého Benátčana, datované k r. 1537 a vřazené do Ramusiova spisu *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127) pod názvem *Viaggio scritto per un comito Venetiano...* (1. sv.)

129

Ubicunque fuerit corpus... — správně *Ubicumque...*; Mt 24,28

130

Diodo. Sic. lib. 2. cap. 10. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,50,3 (pštros — *struthokamélos*, vlastně „vrabcovelbloud“)

Ioh. Bapt. Porta physiogn. lib. 2. c. 1. — Giovanni Battista della Porta (Giambattista d. P., 1535–1615), italský učenec, znalec přírodních věd, matematiky, astronomie, alchymie, autor řady spisů, např. *Magiae naturalis sive De miraculis rerum naturalium libri IV* (1558;

rozšířené vyd. ve 20 kn. 1589), *De humana physiognomia libri IV* (1586), *Coelestis physiognomia* (1603)

Albertus Magnus — Albert Veliký (kol. 1200–1280), významný učenec středověku, teolog, filozof, dominikán; znalec a komentátor Aristotela, jehož učení využil pro křesťanskou teologii, autor mnoha teologických prací (*Summa de creaturis*, *Summa theologica*); hluboký zájem o přírodní vědy vyústil v řadu přírodovědných prací; zde Harant odkazuje na spis *De animalibus libri XXVI* (popsal více než 400 živočišných druhů)

131

Lampridius in vita Heliogabali — životopis římského císaře Elagabala v souboru *Historia Augusta* (vysv. s. 78/I), údajně od Aelia Lampridia, 30,2; Elagabalus (vládl 218–22), z dynastie Severovců, pocházel z rodu kněží boha Elah-gabala (Illáhu-džabala), ochranného božstva syrského města Emesy (dn. Homs), ztotožněného se slunečním božstvem (odtud nesprávný tvar císařova jména Heliogabalus); v Římě zaváděl orientální zvyky, jeho vláda byla hodnocena negativně, *Historia Augusta* zaznamenává množství více či méně podložených historek o jeho extravagantních a zvrhlých zábavách

Gio. Leone 8. par. del’Africa — Giovanni Leone l’Africano, *Descrittione dell’Africa...* (vysv. s. 15)

Plinius lib. 10. cap. 1. Latinské slove struthiocamelus — Plinius Starší, *Přírodověda* 10,1,1–2 (lat. *struthocamelus*, viz vysv. s. 130)

133

Arabia Deserta... Petraea... Felix — (vysv. s. 1)

Petra, totiž skála — Petra, arab. al-Batrá, město v sz. Arábii (dn. Jordánsko) asi 24 km j. od Jeruzaléma na strategickém místě mezi Rudým a Mrtvým mořem, známé svou architekturou tesanou do skály; centrum království arabských Nabatejců (sz. Arábie, asi 4. st. př. Kr. — zač. 2. st.)

jináč Nabataea od Nabaioth, syna Izmaele, nazvaná... — Iz 60,7; na původ od Izmaele odkaz např. Gn 25,13; Iosephus Flavius, *Židovské starožitnosti* 1,12,4 §220–221

krajina Saba, v Písmích svatých — podle biblického podání není Sába pojem geograficky ani etnograficky jednoznačný (lokalizována do dn. Jemenu nebo Etiopie)

Cestius epitome orbis terr. — Pierre d’Airebaudouze du Cest (t. Petrus de Area Baudoza Cestius, 1557–1627), ženevský právník, autor právních výkladů, např. *In Iustiniani imperatoris Institutiones iuris civilis*

commentarii (1593), zde odkaz na geografický spis *Orbis terrarum synoptica epitome* (1588)

134

Thor — al-Tór (vysv. s. 102)

Erupa, Sora, Choca a Salma... Lysa, Lydia a Adra — historická města či osady zachycené na Ptolemaiově mapě (vysv. s. 19/I) i dalších starých mapách, místa v pouštní krajině severní a střední části Arabského poloostrova (L.S.)

o nichž viz cosmoгр. Petri Apiniani — Petrus Apianus (t. Bennewitz, 1495–1552), německý matematik, astronom, kartograf a kosmograf, autor spisu *Cosmographia* (1524), na něž Harant zřejmě odkazuje, též *Astronomicum caesareum* (1540)

Hier. in epist. Paulae — Jeroným, dopis pro Eustochium č. 108 (*Epitaphium s. Paulae*), odst. 14

135

Cynozurou se spravovati — lat. *Cynosura* (řec. *Kynosúra*, vlastně „psí ocas“), souhvězdí Malého medvěda, tradiční orientační bod na nebi

Ludov. Roman. navigat. 1. cap. 14. — Ludovicus, Romanus patricius, tj. Ludovico de Varthema (vysv. s. 116); spis nazvaný *Ludovici Romani Navigatio Aethiopiae, Aegypti, utriusque Arabiae, Persidis ac Indiae intra et extra Gangem* byl zařazen do cestopisného souboru *Novus orbis regionum ac insularum veteribus incognitarum* (1532 a potom i dále) Simona Grynaea a Johanna Hutticha; přízvisko patricius získal L. de Varthema v Římě jako titul, není to jméno („římský patricij“)

Nicephorus 3. eccle. hist. cap. 37. — Níkéforos Xanthopúlos, *Církevní dějiny* 3,37

za panování Marka Antonia císaře — správně Marcus Aurelius Antoninus (vládl 161–180)

136

jmenují se třiceti dvě místa — Jeroným, dopis č. 78 (vysv. s. 266/I), uvádí 42 zastavení

pouště, jako Pharan — biblická Páranská poušť

Elim — biblická oáza Élim

Zin — biblická poušť Sín

Cades a Cadesbarne — biblická Kádeš a Kádeš-barnej

Sur, Gen. 16. 19. — biblické město Šúr (Gn 16,7; 20,1), nepatří mezi zastavení

Sulpit. Seve. Aquit. hist. sacra — Sulpicius Severus, *Chronica* neboli *Historia sacra*, *Kronika* neboli *Svaté dějiny* (vysv. s. 183/I); o židovském exodu z Egypta po smrt Mojžíšovu *Kronika* 1,15–21

když léta 252 za časův Decia a Valeriana — císařové-pronásledovatelé Gaius Messius Quintus Traianus Decius (vládl 249–251) a Publius Licinius Valerianus (vládl 253–260); Decius inicioval první celoríšské, státem řízené pronásledování křesťanů

137

Niceph. lib. 8. c. 39., Sozom. lib. 1. c. 12. — Níkéforos Xanthópulos, *Církevní dějiny* 8,39 a Sózomenos (vysv. s. 163/I), *Církevní dějiny* 1,12 (o původu mnišství)

poustenníci, a ti byli troji — srov. také čtyři druhy mnichů v *Řeholi svatého Benedikta* kap. 1 (cenobité-klášterníci a zkušenější anachorité-poustevníci jako jediné dva chvályhodné druhy vedle nestálých sarabaitů a potulných gyrovagů)

Rabanus lib. 4. c. 6. de prop. ser. — (H)rabanus Maurus (kol. 780–856), vzdělanec a spisovatel doby karolinské renesance, žák Alcuina z Yorku, opat benediktinského kláštera ve Fuldě, z níž učinil centrum učení, mohučský arcibiskup, autor hymnů, figurálních (obrazových) básní, biblických komentářů (téměř ke všem knihám Starého i Nového Zákona) aj.; encyklopedie *De rerum naturis* (*O povaze věcí*, také nazýváno *De universo*, *O veškerenstvu*; 22 kn.; zde citováno jako *De proprietate sermonum*) vychází především z *Etymologií* Isidora Sevilského, pojednává o vlastnostech věcí, o jejich věcném a alegorickém významu; *O povaze věcí* 4,6 (*De monachis*, *O mniších*)

Pyamon apud Cassian. collat. 18. c. 4. — Iohannes Cassianus (Ióannés Kassiános; kol. 360–430/435), původem snad z dn. Dobružže, křesťanský spisovatel, díky svým bohatým zkušenostem s mnišstvím v Egyptě, Palestině a Sýrii se stal jedním z nejvýznamnějších prostředníků mezi v. mnišskou a poustevníckou tradicí a západem, kde se nakonec usadil (zakladatel dvou klášterů v dn. Marseille); autor díla *De institutis coenobiorum et de octo principalium vitiorum remediis* (*Zvyky cenobitů a léky na osm základních neřestí*; 12 kn.; o mnišském životě v Egyptě a Palestině, o překonání neřestí pomocí askeze) a *Collationes Patrum* (*Rozhovory Otců*; 24 rozhovorů; monasticko-asketická instruktáž formou fiktivních rozmluv s Otcí egyptské pouště), výrazný inspirační zdroj *Řehole svatého Benedikta*; citovány

Rozhovory Otců, 18. kolace, 4. kap. (opat Piammon o třech druhích mnichů v Egyptě)

Euagrius de Palest. monachis — *de Palaestinis monachis*, o palestinských mniších: Euagrius Scholasticus (vysv. s. 426/I), *Církevní dějiny* 1,21

Třetí slouli *remboth* — *remboth* nebo *remnuoth*, z koptštiny: Jeroným, dopis č. 22 (pro Eustochium), odst. 34 (o třech druhích mnichů v Egyptě)

jináč *sarabaitae* — sarabaité jsou jmenováni u Ióanna Kassiána, *Rozhovory Otců* 18,4 a 18,7, Jeroným tento název neuvádí (srov. *Regula Benedicti*, *Benediktova řehole*, 1)

Vincent. in spec. hist. c. 54. lib. 17. — Vincentius Bellocensis (t. Vincent z Beauvais, asi 1190–1264), francouzský dominikán, myslitel, encyklopedista; autor slavné středověké encyklopedie *Speculum mundi (universale, maius)*; 1. vyd. 1474), dopsané r. 1250 a dělicí se na tři části, *Speculum naturale* (o stvořeních, přírodověda), *Speculum doctrinale* (příručka o sedmi svobodných uměních ad. vědách); zde odkaz na *Speculum historiale* (světové dějiny od vyhnání z Ráje do pol. 13. st.); obsahuje množství výtahů z jiných děl

Cassian. — Ióannés Kassiános, viz výše

Isido. de offic. — Isidor ze Sevilly (t. Isidorus Hispalensis, kol. 570–636), sevillský arcibiskup, učenec autor teologických i historických spisů a zejména slavné encyklopedie *Etymologie* nebo *Počátky (Etymologiae* nebo *Origines*; 20 kn.), podávající výklad pojmů z nejrůznějších oblastí přírody i lidské činnosti; Harant odkazuje na jeho spis *De ecclesiasticis officiis (O církevních úřadech*; 2 kn.; výklad základů liturgie a jejího původu) 2,16(15) (*De monachis, O mniších*); (vysv. s. 114/I)

Antoninus tit. 15. parag. 2. — (sv.) Antonín Florentský (Antoninus Florentinus, Antonino Pierozzi, 1389–1459), italský dominikán a učenec, představený dominikánského kláštera sv. Marka ve Florencii, florentský arcibiskup; citovaná *Summa theologica (Summa moralis; Suma teologie, Morální suma)* je jedním z jeho nejvýznamnějších děl; (vysv. s. 372/I)

Isid. lib. de offi. — Isidor ze Sevilly, *O církevních úřadech* 2,16(15),7 (*cir/cum/celliones*, pátý druh mnichů; srov. *gyrovagi*, čtvrtý druh mnichů, *Řehole Benediktova* 1,10–11)

na sněmu chalcedonském léta 453, c. 4. — chalkédonský koncil (4. ekumenický) se konal r. 451; odkaz na kapitolu zřejmě u Antonína Florentského, *Summa theologica*

Basilius, Nazianzenus, Augustinus, Hieronymus — v. a z. církevní Otcové, ctění jako světcí; Bazil Veliký (vysv. s. 418/I); Řehoř z Nazianzu (vysv. s. 193/I); Augustin (vysv. s. 338/I); Jeroným (vysv. s. 151/I)

Cassiod. tripar. hist. lib. 1. c. 11. — Cassiodorus, *Trojdílné dějiny* 1,11 (o mnišství; výše zmíněné osobnosti neuvádí)

desperatio facit monachum — „zoufalství dělá mnicha“

138

sv. Ambrož apud Gratian. distin. 40. ca. Illud autem — *Decretum Gratiani*, dist. 40, can. 9 (*Illud autem*); sv. Ambrož vysv. s. 183/I

Řehoř papež ead. dist. c. Quaelibet a glossa ibid. — *Decretum Gratiani*, dist. 40, can. 10 (*Quaelibet*) a příslušný výklad (glosa)

Epiphan. lib. 3. tom. 2. haeresi. 80. — (sv.) Epifanios (kol. 315–403), křesťanský teolog, biskup v kyperské Salamíně, příznivec mnišského života, proslul jako horlivý bojovník proti herezím, silně konzervativní, ve svých dílech značně nekritický; citováno je *Panarion (Lékárnička, lat. Panarium sive Adversus haereses, Lékárnička neboli Proti herezím)*, rozsáhlé dílo popisující 80 herezí; odkaz na *Lékárničku* 3,485–496 (ed. K. Holl, Leipzig 1915–33; massaliáni-messaliáni)

Hilarius Pictav. episco. expl. psal. 64. — Hilarius z Poitiers (Hilarius Pictaviensis, 315–367), z Galie, křesťanský spisovatel, biskup v Pictaviu (dn. Poitiers), významný odpůrce ariánské hereze (kvůli tomu vypovězen císařem Constantiem II. do Frygie v Malé Asii); autor polemik a dogmatických spisů proti ariánství (zejména *De Sancta Trinitate, O Svaté Trojici*; 12 kn.), nejstarších latinských hymnů, výkladů biblických knih (nejstarší úplně dochovaný lat. komentář k Matoušovu evangeliu); Harant odkazuje na *Tractatus super psalmos* („*explanatio*“), *Výklad žalmů*, výklad Ž 64 (ČEP Ž 65, „Ztišením se sluší tebe chválit“)

Hieron. in Paulae epita. — Jeroným, dopis č. 108 (*Epitaphium s. Paulae*), odst. 14 (mniši v Nitrijské poušti)

Pavla z města Theby — sv. Pavel z Théb (3.–4. st.), údajný předchůdce sv. Antonína, jeho historicita je sporná (jeho život známý jen od Jeronýma)

Marul. lib. 1. c. 9. — Marcus Marulus Spalatensis (Marko Marulić, 1450–1524), ze Splitu, chorvatský humanista, citováno nejznámější dílo, sbírka anekdot ze Starého a Nového zákona *De institutione bene vivendi per exempla sanctorum* (6 kn.; 1. vyd. asi před 1499; 1,9 *De vita solitaria*)

Hierony. in vitis Patrum — Jeroným, *Vita sancti Pauli, primi eremitae* (Život sv. Pavla, prvního poustevníka); sv. Pavel z Théb viz výše
Alvarez Guerrero thes. Chri. relat. cap. 57. — Alonso Álvarez Guerrero (asi 1502–1576), španělský právník a renesanční básník; mj. autor právních spisů i básnických skladeb oslavujících Karla V.; Harant odkazuje na jeho spis *Thesaurus Christianae religionis et speculum sacrorum summorum Romanorum pontificum, imperatorum ac regum et sanctissimorum episcoporum* (1559)

Po něm Antonia, Hilariona, Amona, Macaria, Raphuntia, Apollonia etc. — pouštní Otcové 3./4. st.; Antónios z Egypta (vysv. s. 102) platil za prototyp mnicha-poustevníka, jeho životopis sepsaný krátce po jeho smrti Athanasiem z Alexandreie (r. 357) byl záhy přeložen do latiny a stal se vzorem pro další životopisy světců; Hilarión z Gazy byl Antóniovým žákem, jeho biografii sepsal Jeroným; Ammón, dva Makariové a Apollónios žili v egyptských pouštích ve 4. st.; pod Rafuntiem je zcela jistě myšlen Pafnutios, taktéž působící ve 4. st. na poušti v Egyptě

Sozom. ca., Suidas, Hierony. — Sózomenos, *Církevní dějiny* 1,13–14 (Antónios, Ammón) a 3,14 (dva Makariové, Pafnutios, Apollónios, Hilarión; o mniších v Egyptě také 6,20 a 6,28–31, mniši v Palestině a Sýrii 6,32–34); hesla ve slovníku Súdta (vysv. s. 432/1); Jeronýmův *Život sv. Pavla* a *Život Hilarionův*

Bathaeus poustenník... Sozom. lib. 6. c. 34. — mnich Bathaios; Sózomenos, *Církevní dějiny* 6,34,3

Alas... Niceph. lib. 11. — mnich Halás; Sózomenos, *Církevní dějiny* 6,34,3; Níkéforos Xanthopúlos, *Církevní dějiny* 11,40 (Hallás /sic/ ad. syrští mniši, kteří zachovávali extrémní půst)

Acepsesma... Theod. lib. 4. c. 28. — mnich Akepsemás v Sýrii; Theodórétos z Kyrrhoi (vysv. s. 186/1), *Církevní dějiny* 4,25

Didimus... Socr. lib. 4. c. 23. — Didymos v Egyptě; Sókratés Scholastikos (vysv. s. 183/1), *Církevní dějiny* 4,23,17

Paul. Diac. in vitis Pat. — Paulus Diaconus Neapolitanus (Pavel, neapolský jáhen, 2. pol. 9. st.), je uveden jako překladatel životopisu sv. Marie Egyptské, kajičné poustevnice v poušti v. od řeky Jordánu (4.–5. st.), z řečtiny do latiny (*Vita sanctae Mariae Aegyptiacae, meretricis*, PL 73,671C-690 vyd. 1879); řecký originál připisován patriarchovi Sófroniovovi z Jeruzaléma

Iohannes Egyptský... Sozom. lib. 6. c. 34. — egyptský poustevník Jan z Lykopolé, měl prorocký dar a léčitelské schopnosti; Sózomenos, *Církevní dějiny* 6,28,1 a 6,29,7; informaci o uzavření a okně S. neuvádí, je

ale např. ve *Vitae Patrum* (lib. 8, cap. 43, *Historia Lausiaca, De abbate Ioanne urbis Lyco*, s. 739, ed. H. Rosweydeus, Antverpiae 1628)

Mikuláš z Antiochie — (1. st.), patřil mezi jáhny, kteří pomáhali apoštolům; podle něj nazváni nikolaité (vysv. s. 308)

139

Gerardus de Nazareth — Gerardus z Nazaretu (12. st.), poustevník v Antiocheii, asi r. 1140 se stal laodicejským biskupem, autor pastoračních, teologických a polemických spisů (*De conversatione servorum Dei, Vita abbatiss Heliae*)

Surius tom. 5. de vit. sanctorum — Laurentius Surius (1522–1578), německý kartuziánský církevní historik a hagiograf, pův. protestant, ke katolicismu konvertoval pod vlivem Petra Canisia; překladatel asketických a teologických spisů z němčiny do latiny, polemizoval s reformačními teology (Sleidanův spis *Commentarius brevis rerum in orbe gestarum*, 1566); jako hagiograf proslul spísem *De probatis sanctorum historiis ab Aloysio Lipomano olim conscriptis nunc primo a Laurentio Surio emendatis et auctis* (6 sv.; 1570–1575); na něj Harant odkazuje **Simeon, ten na sloupě... bydlel** — (sv.) Simeon Stylita (Sloupovník) starší (389–459), byzantský poustevník a asketa

Euagr. lib. 1. c. 13. — Euagrios Scholastikos, *Církevní dějiny* 1,13 (Symeón Sloupovník)

Surius tom. 1. de vit. sanct. — viz výše

Vincent. spec. hist. lib. 21. c. 51. et 52. — Vincent z Beauvais (vysv. s. 137)

Metaphrastes — Symeón Metafrastés (10. st.), významný byzantský hagiograf, spolupracovník císaře Kónstantína Porfyrogennéta, nejspíš z jeho podnětu sestavil nové ménologion, sbírku životů svatých seřazených podle církevního roku (148 životů); asi také autor světové kroniky (do r. 948); Daniel Sloupovník se v ménologiu připomíná k 11. prosinci (PG 116,969D-1038C vyd. 1891)

Aloisius Lippomanes — Luigi Lippomano (t. Aloisius Lippomanus, 1496–1559), italský biskup, papežský nuncius v Polsku a v Portugalsku, r. 1551 předsedal tridentskému koncilu; autor teologických spisů, proslul jako autor hagiografického souboru *Sanctorum priscorum Patrum vitae* (8 sv.; 1551–1560)

Surius tom. 6. de vit. san. — viz výše

Alipius, biskup adrianopolitánský — Alypius (7. st.), jeden ze slavných stylitů

Surius tom. 6. vit. sanct. — viz výše

Hierony. in vitis Patrum — Jeronýmovy životopisy Pavla z Théb, Hilarióna a Malcha, zařazené do sbírky *Vitae Patrum*

Bigae salutis — spis *Sermones dominicales Biga salutis intitupati* (1498), soubor exempel uherského františkánského kazatele Osváta Laskai (Osvaldus de Lasko, †1511)

Franci. Petrarchae lib. 2. de vita solitaria — Francesco Petrarca (1304–1374), humanistický básník, spisovatel, diplomat a politik; Harant odkazuje na jeho duchovně zaměřený traktát *De vita solitaria* (vznikal v l. 1346–1366)

v knihách de vitis Patrum — (vysv. s. 132/I)

140

Jaká by to věc byla... — Ex 16,15n

141

Galenus píše — *O působení pokrmů* 6,739Kühn (o maně, sladké pryskyřici ze stromů)

Juan Huarte lib. examen de ingenios para las scientias cap. 12. — Juan Huarte de San Juan (1529–1583), španělský lékař a filozof, v dobově oblíbeném a vydávaném spisu *Examen de ingenios para las sciencias* (1575) uvažoval o vztazích mezi psychologií a fyziologií

Mesue lib. 2. cap. 16. — Iohannes Mesue; pod tímto jménem figurují dva arabští lékaři, otec a syn: významnější Mesue ml., Jahjá ibn Mása-weih (777–857), nestorián, lékař a překladatel z řečtiny do arabštiny, autor mnoha spisů, zejména z oblasti farmakologie; spíše ale citován komentované farmakologické dílo, sestávající ze čtyř částí, z nichž první tři (*Canones*, *De simplicibus* a *Grabadin*) jsou snad překladem díla neznámého arabského autora 11. nebo 12. st.

Breidenbach — Bernhard von Breidenbach (vysv. s. 26)

Hans Werli von Zimmer — Johannes Werner (Werli) Starší von Zimmer (vysv. s. 71)

Plinius lib. 8. c. 21. — jednorožec (lat. *monoceros*) Plinius Starší, *Přírodověda* 8,31,76

Albertus — Albert Veliký (vysv. s. 130)

Arlunus — Francesco Alunno (t. Franciscus Alunus, nesprávně uváděný jako Arlunus, vl. jménem Francesco del Bailo, asi 1485–1556), italský gramatik, lexikograf a kaligraf, odkaz na jeho italský výkladový slovník, uspořádaný jako kosmografie, *La fabrica del mondo* (10 kn.; 1546–1548; heslo *liocorno*)

Job v 39. kapitole... Svolí-liž jednorožec... — Jb 39,9n

Ludo. Barthema itiner. c. 17. — Ludovico de Varthema, *Itinerario* (vysv. s. 116)

Marco Polo lib. 3. c. 12. — Marco Polo (t. Marcus Paulus, zvaný Venetus, kol. 1254–1324), Benátčan, obchodník a cestovatel, proslavil se cestou přes Asii do Číny (1271–1295), kterou popisuje cestopis známý jako *Il Milione* (*Milion*, Rustichellem z Pisy zapsané vyprávění M. Pola, ve staré francouzštině), který mj. obsahuje první evropský popis Číny; pod názvem *Dei viaggi di messer Marco Polo...* byl spis zařazen do 2. sv. monumentálního souboru cestopisů vydaného Giovannim Battistou Ramusiem a nazvaného *Delle navigationi et viaggi* (kn. 3., kap. 12. o království Basma); (vysv. s. 21/I, 431/I)

království Basma — bývalo identifikováno s krajem Pasaman na z. pobřeží Sumatry (Marco Polo ji nazývá Malou Jávou), spíš by se ale mohlo jednat o království Pasé (portug. Paçem) na s. ostrova

142

v 2. knize kap. 43. píše, že v království Mien — čínský název Myanmaru (Barmy)

item lib. 3. c. 28. že v království Guzzerat — Gudžarát, dn. ind. stát v sz. cípu Indie u hranice s Pákistánem

Victorius lib. 38. var. lect. c. 1. — Petrus Victorius (Pietro Vettori, 1499–1585), italský humanista, filolog; odkaz na jeho textově kritickou práci věnovanou ant. autorům *Variae lectiones* (pův. vyd. v 25 kn. 1553, dalších 13 kn. vyd. r. 1568, celkové vyd. o 38 kn. 1582)

Píše Diodo. Sic. lib. 2. c. 12. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,49–50 (vůně a bohatství Šťastné Arábie)

Diod. lib. 2. c. 13., lib. 3. c. 3. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,50,1 a 3,45,7 (zlaté nugety)

Sabell. lib. 3. ene. 1. — Marcus Antonius Coccius Sabellicus (Marcantonio Cocchio, zvaný Sabellico, asi 1436–1506), benátský historik, autor dějin Benátek *Historiae rerum Venetarum ab urbe condita* (1487); zde odkaz na jeho spis *Enneades sive Rhapsodia historiarum* (1498–1504), zachycující světové dějiny v 92 kn.; (vysv. s. 46/I)

143

Alexand. ab Alex. gen. die. lib. 5. c. 24. — Alexander ab Alexandro (vysv. s. 79/I), *Geniales dies* 5,24 (s. 339b vyd. z r. 1673)

Aden — přístavní město v Adenském zálivu v Jemenu

Po něm jest *Zibith, Tartaque, Taqui, Lasa, Nazua, Bayla, Manta, Calhat, Zaqui* a jiná mnohá — města v oblasti zvané Arabia Štastná, přibližně území dn. Jemenu

delle relati. univers. de Giov. Botero lib. 2. — Giovanni Botero Benese (1540–1617), italský jezuita, myslitel, diplomat, autor teologických a politických spisů, proslulý především prací *Della ragion di stato* (10 kn.), v níž polemizoval s politickou filozofií N. Machiavelliho; Harant odkazuje na jeho spis *Le relationi universali* (4 sv.; 1591), popis zemí tehdejšího světa

Summ. di tutti li regni etc. Orientali — *Sommario di tutti li regni, città et populi orientali*, spis přeložený z portugalštiny (autor neuveden) a zahrnutý do souboru sestaveného Giovannim Battistou Ramusiem *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/1, s. 127; 1. sv.)

Diodorus lib. 3. c. 3., Plin. lib. 6. c. 28. — Diodóros, *Historická knihovna* 3,47,6–7 (bohatství města Sáby); Plinius Starší, *Přírodověda* 6,32,161 (bohatství Sabajců)

Diod. lib. 3. c. 3. — Diodóros, *Historická knihovna* 3,46,4 **kozlovou bradou** — kručinka barvířská (*Genista tinctoria*), léčivá bylina

Strabo lib. 16., Diod. lib. 3. c. 3. — Strabón, *Zeměpis* 16,4,19 (zde také o bohatství Sabajců); Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 3,47,3

144

don Fran. Alvarez viag. della Aetiopia cap. 37. — Francisco Álvares, *Viaggio nella Ethiopia...* (vysv. s. 72)

v království Chaxumo v městě Sabaim — království Chaxum (vysv. s. 72)

královna jménem Maqueda — biblická královna ze Sáby (asi 10. st. př. Kr.); jako Makedu ji jmenovali Etiopané; o lokalizaci království královny ze Sáby není jednotné mínění (dn. Jemen nebo Etiopie) (vysv. s. 133)

145

týž Alvarez cap. 138. ibid. — Francisco Álvare, *Viaggio nella Ethiopia...* (vysv. s. 72)

král Tigremahon — v raně novověké historiografii je král připomínán jako vládce království Chaxum (vysv. s. 72)

Iosephus lib. 1. c. 21. — Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 1,12,4 §220–221

sotva za času Trajána, císaře římského, pod mocí římskou a poplatníci jejich byli. *Eutropius brev. lib. 8.* — provincie *Arabia Petraea* vznikla v r. 106 anexí království Nabatejců; Eutropius (vysv. s. 230/I), *Souhrnné pojednání od založení Města 8,3*

Cassiodorus — Cassiodorus Senator (vysv. s. 238/I), myšlena *Chronica (Kronika)*, chronologický přehled od Adama po r. 519 místy se stručnými komentáři; podmanění Arabů v zápisu ke konzulátu Commoda a Cereala (r. 106)

Ač předtím přemožení byli od Oktaviána císaře — omyl, tažení do Šťastné Arábie vedené egyptským prefektem (Markem?) Aeliem Gallem v l. 25–24 př. Kr. skončilo velkým neúspěchem; o expedici podrobně Strabón (Gallův přítel), *Zeměpis 16,4,22–24*; také Plinius Starší, *Přírodověda 6,32,160–161*; Dión Kassios (vysv. s. 345/I), *Římské dějiny 53,29*

Sext. Rufus — Rufius Festus (4. st.), pozdně římský historik, ztotožňován s úspěšným úředníkem za císaře Valenta (vládl 364–378), na jehož pokyn sepsal přehled dějin podobně jako Eutropius, z něžž čerpá (*Breviarium rerum gestarum populi Romani, Souhrnné pojednání o dějinách římského lidu*); jeho hlavním zájmem jsou římské výboje a války s Parthy a novoperskou říší; dílo zahrnuje chronologický přehled římských králů, konzulů a císařů a přehled provincií; připojení Arábie za Traiana *Souhrnné pojednání*, kap. 14 (mylnou informaci neuvádí)

Nejvíce s jízdou zacházeli a udatní rekové na koních byli (z jakýchž také i Marcus Iulius Philippus císařem římským učiněn jest — Marcus Iulius Philippus zvaný Arabs, vládl 244–249, předtím zastával nejvyšší jezdecký úřad praefekta praetorio, velitele císařské tělesné stráže

Pompon. Laetus in vita eius — Iulius Pomponius Laetus (t. Giulio Pomponio Leto, 1428–1498), italský humanista, žák Lorenza Vally, zakladatel humanistické akademie v Římě, komentátor antických autorů, zabýval se topografií a dějinami Říma (jako první rehabilitoval osobnost císaře Iuliana Apostaty); citováno dílo *Caesares (Romanae historiae compendium ab interitu Gordiani Junioris usque ad Iustinum III.*, vyd. 1499), v raném novověku oblíbené stručné dějiny římské říše od nástupu Philippa Araba po Iústiniána II. (tj. Laetův Iústinos III.; od r. 244 do konce 7. st.), kompilace z různých antických a byzantských zdrojů (např. *Historia Augusta*, Eutropius, Ióannés Zónarás); Philippus a Arabové jako výborní jezdci kn. 1, fol. 4 (vyd. z r. 1521, Moguntiae)

Numidii — Numidie, území v s. Africe hraničící s pobřežím Středozemního moře, z. od města Kartága (v užším smyslu zhruba dn. sv. Alžírsko), starověké království, od 1. st. př. Kr. součást římských provincií

Barbarii — Barbaria (Berberia), pojem v raném novověku tradičně označující přesně nevymezené území s. Afriky zahrnující dn. Tripolisko (sz. část Libye), Tunis, Alžír a Maroko

království Granata — Granada, království vzniklé r. 1492, když Kastilie a Aragonie ukončily reconquistu porážkou granadského emirátu; Granada se stala jedním ze čtyř andaluských království (Córdoba, Jaén, Sevilla) náležejících pod kastilskou korunu

Giov. Lioní Afr. 1. parte dell’Africa — Giovanni Leone l’Africano, *Descrittione dell’Africa...* (vysv. s. 15)

Aristotele, Platona a jiných sobě vážili — (vysv. s. 17; též 18/I)

Pic. Mirandula lib. 1. vanit. gent. et lib. 8. c. 6. in astrolog. — Giovanni Pico della Mirandola (1463–1494), italský renesanční filozof, znalec Platóna, autor spisu *De dignitate hominis* (seps. 1486), manifestu humanismu, stavícího člověka na vrchol hierarchie všech tvorů Bohem stvořených a příznávajícího mu schopnost formovat svůj osud; zde odkaz na spis *Examen vanitatis doctrinae gentium et veritatis Christianae disciplinae*, dále zřejmě i na spis *Disputationes adversus astrologiam divinatricem* (1493)

artis cabal. Ioh. Pistorii — Iohannes Pistorius ml., zvaný Niddanus (1546–1608), německý humanista, lékař, teolog a historik; zde odkaz na spis *Artis cabalisticae, hoc est reconditae theologiae et philosophiae scriptorum tomus I* (1587)

D. Clemens lib. 8. ad Iacob. frat. Domini — sv. Klement, 4. římský biskup-papež (2. pol. 1. st.); odkaz zřejmě na *Divi Clementis recognitionum libri X ad Iacobum fratrem Domini* (10 knih poznávání svatého Klementa k Jakobovi, bratru Páně), pod Klementovým jménem tradovaný podvrh pojednávající románovou formou o Klementově životě (první křesťanský román), lat. překlad nedochovaného řec. originálu, který pořídil Tyrannius Rufinus z Aquileie (vysv. s. 183/I); spolu s řec. *Homiliai* (Kázání; z velké části shodného obsahu) tvoří tzv. *Pseudoklementiny* (asi 4. st.)

Leoni Africano sub. all. — Giovanni Leone l’Africano, *supra allegatum*, tj. *Descrittione dell’Africa...* (vysv. s. 15)

151

Curt. lib. 7., Plin. lib. 6. c. 22. — král *Erythras*: Curtius Rufus (vysv. s. 413/I), *Dějiny Alexandra Velikého* 8,9,14; 10,1,13; Plinius Starší, *Přírodověda* 6,28,107

Hugo de Lintschot 2. parte c. 4. Ind. Orient. — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Lopez lib. 2. c. 10. descr. reg. Congo — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

Capo de Guadafu, jináč Capo d'Ara — mys Guardafui, výběžek Afrického rohu (Somálsko)

z druhé strany Afriky Capo Rosbet — nejasné, snad mys Ras ben Sakka / Rás bin Siká, nejs. bod Afriky

152

země abissinská — území dn. Etiopie (vysv. s. 10)

troglodytská — Tróg(l)odytis, pustá země v. od egyptského nilského údolí; podle mýtů její obyvatelé sídlili v jeskyních; (vysv. s. 325/I)

tři hlavní ostrovy... Camaran, Delaque a Suaquem — ostrov Kamarán (v Rudém moři u Arabského poloostrova), Dahlak (v Rudém moři u pobřeží Afriky), Suakin (přístav s ostrovem na v. Súdánské republiky, při z. pobřeží Rudého moře; vysv. s. 321)

153

starožitný historik, Berosus in Ascatade — Bérós(s)os z Babylónie (3. st. př. Kr.), kněz, pro seleukovského vládcce Antiocha I. (vládl 281–261 př. Kr.) sepsal řecky babylónské dějiny (*Babylóniaka* nebo *Chaldaika*; 3 kn.) od počátků po smrt Alexandra Velikého, dochovaly se jen zlomky (významné jsou citace u Iosepha Flavia); citován ale podvrh, který vyšel v souboru *Antiquitates variae* (17 sv.), komentovaném vydání údajně autentických antických autorů, dominikána, humanisty a falzátora Giovanniho Nannioho z Viterba (Ioannes Annius Viterbiensis, 1437–1502; těšil se podpoře papežů Sixta IV. a Alexandra VI.)

in Ascatade... léta osmého Ascatadis, král egyptský, Cancreš řečený — datovací formule: „v 8. roce vlády babylónského krále Ascatada“ („*Ascatadis anno octavo*“); Nanni, *Antiquitates variae*, kn. 15, fol. 144 (vyd. z r. 1512); datování odchodu Židů z Egypta je velmi problematické, podle některých teorií k němu mohlo dojít už v pol. 15. st. př. Kr., podle jiných ve 13. st. př. Kr.

Thor — al-Tór, přístav na jz. pobřeží Sinajského poloostrova

Zibith — přístav Zabíd v Jemenu

Zidem — přístav Džidda (provincie Mekka)

Adem — Aden (vysv. s. 143)

Suaquem — Suakin, přístav s ostrovem na v. Súdánské republiky (vysv. s. 321)

Erioco — (Ercoco, Hirgigo, Harkiko), město na pobřeží Rudého moře, naproti ostrovu Massawa, v dn. Eritreji

v právech císařských in Codice et Novellis constitutionibus... Obzvláště pak císaře Marca a Commoda... nařízení — myšlen Kodex císaře Lústiniána a Novely (vysv. s. 79/1); odkaz na reskript v *Digestech* 39,4,16,7 (tzv. alexandrijský sazebník, seznam 54 druhů zboží dováženého z Východu, na něž se vztahovalo dovozní clo; mezi r. 176–180 po Kr.)

pepř dlouhý — plod pepřovníku dlouhého (*Piper longum*), podlouhlého tvaru a ostré chuti

špikanard — nard, esenciální olej jantarové barvy z nardu pravého (*Nardostachys iatamansi*), z v. Asie, užívaný jako parfém, lék, koření i k náboženským účelům

cassie — kassie, druh neupřesněn; listy či lusky byly tradičně užívány jako projímadlo

costus — rostlina z čeledi *Costaceae*, zřejmě *Costus arabicus*, rostoucí v tropické a subtropické Asii a Africe, zázvorové chuti

xylocassie — kůra vavřínu (druh *Laurus malabathrum*), blízká podobou a chutí skořici, užívaná jako lék proti trávicím potížím

mirra — modrozelená pryskyřice, zpravidla směs různých druhů míz stromů rodu *Commiphora*

cassia fistula — kassie obecná

thymiama — vonný prášek tvořený směsí aromatických látek a pálený k náboženským účelům

kadidlo skládané — aromatická pryskyřice kadidlovníku pravého (*Boswellia sacra*) spolu s dalšími vonnými látkami (myrha aj.) určená k pálení k nábož. účelům

ammoniacum — ošak ammonatý (*Dorema ammoniacum*), strom ronící po řezu bílou šťávu s léčivými účinky

amamum — snad aromatická rostlina (*Amomum compactum*) blízká pravému kardamomu, používaná jako koření

galgan — galgán (*Alpinia galanga*), siamský zázvor, aromatictější a méně peprný než zázvor, užívá se jako koření

galbanum — kořeny ločidla galbanového (*Ferula galbaniflua*), obsahující aromatickou klejoprskyřici žlutavě hnědého zbarvení

lazúr — lazurit (ultramarín), minerál, hlinítokřemičitan sodíku a vápníku; drahokam *lapis lazuli* je jeho ceněnou odrůdou (už ve starověku se získával převážně v oblasti dn. Afghánistánu)

dřínová houba — snad verpáník lékařský (*Fomitopsis officinalis*), dřevokazná houba parazitující na modřinech, užívaná jako koření i lék (antibakteriální a antivirové účinky)

gummi — tzv. arabská guma, jejíž surovinou je tekutina vytékající po řezu z některých druhů akácií (např. *Senegalia senegala*); užívá se v lékařství jako pojídlo dalších látek

rájská zrna — aframon rájské zrno (*Aframomum melequeta*), též guinejský pepř nazvaný podle místa pěstování; koření

carpesium — *Carpesium abrotanoides*, rostlina všestranně používaná v lékařství

šarlat — tkanina jasně rudé barvy, obarvená červcem (*Coccus ilicis*)

indigo, barva drahá — přírodní barvivo modré barvy získávané z dřeviny zvané indigovník; nejznámější je indigovník pravý (*Indigofera tinctoria*)

myrabolanum — plody i kůra stromu vrcholáku (česky též terminálie, mandlovník), např. vrcholáku myrobalánového (*Terminalia chebula*), obsahují třísloviny užívané v lékařství, k vydělávání kůži nebo barvení látek

155

tamarimum — nejasné; viz níže *tamarindi*

camphora — kafr, tuhá silice získaná ze stromu kastrovníku lékařského (*Cinnamomum camphora*), užívána všestranně v lékařství

opium — zaschlá šťáva získaná naříznutím nezralých makovic máku setého (*Papaverum somniferum*), s vysokým obsahem alkaloidů

anfion — nejištěno

bangue — indické konopí (*Cannabis indica*) pěstované jako zdroj drogy marihuany

ambra — voskovitá hmota vytvářející se v trávicím traktu vorvaně, někdy vyloučená spolu s trusem; sbírána a využívána k výrobě parfémů

rhabarbarum — tzv. pravá rabarbara (snad *Rheum australe*), původem z Himaláji, ceněná pro své léčebné účinky

manna — látka nejednoznačného původu: ztuhlá míza tamaryšku manového (*Tamarix mannifera*), na němž parazituje črvec *Coccus*

manniparus; míza mannovce mouřenínského (*Alhagi maurorum*), tzv. perská mana v podobě hnědých zrnek; lišejník misnička jedlá (*Lecanora esculenta*), rychle rostoucí a roznášený větrem

tamarindi — tamarind indický (*Tamarindus indica*), strom původem z Afriky, jehož plody (t. indické fíky) se konzumují čerstvé i upravené jako povidla, užívaná mj. jako projímadlo

iaqua — snad jagua, několik druhů stromů z rodu *Genipa*; jeho ovoce se po tepelné úpravě užívá jako lék na bronchitidu

turbith — turpít, turpítový kořen, kořen povijnice křídlaté (*Operculina turpethum*) s léčivými účinky

cubeby — plod pepřovníku kubesového (*Piper cubeba*), hnědé barvy a chuti blízké kafru

duriacon — snad durian cibetkový (*Durio zibethinus*), ovoce proslulé svým zápachem, mající mnoho podob zpracování; má též afrodiziakální účinky

iambos — snad jambosa obecná (*Iambosa vulgaris*); keř nebo strom s chutnými plody, z nichž se připravuje marmeláda vonící po růžích

mangas — mangovník indický (*Magnifera indica*), strom s chutnými plody tradičně dováženými i do Evropy

ananas — *Ananas sativus*; rostlina původem ze Střední Ameriky, do Evropy přišla v 16. st.

samaca — neznámé

bettele, arecca — areka obecná (*Areca catechu*), palma, jejíž nedožralé oříšky se balily do listů pepřovníku betelového (*Piper betle*) a žvýkaly se

sanguis draconis — dračí krev, pryskyřice červené barvy získávaná ze stromu *Draco draconis*, pocházejícího z Kanárských ostrovů; má též léčivý účinek

vannanas — zřejmě banány

Hugo de Lintschot v čtvrtém dílu o Východní Indii — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Cicero v jedné své oraci — odkaz převzat od Strabóna, *Zeměpis* 17,1,13, daná Ciceronova řeč se nedochovala

král Ptolomaeus Auleta, otec královny Cleopatry poslední — Ptolemaios XII. (P. XI. podle číslování Wernera Huřa, *Ägypten in hellenistischer Zeit, 332-30 v. Chr.*, München 2001) Neos Dionýsos (Nový Dionýsos), posměšně zvaný Aulétés (Pištec), vládl 80–58 a 55–51 př. Kr.; Kleopatra VII. (K. VIII. podle W. Huřa) Filopatór (Milující otce), vládl 51–30 př. Kr.; Ptolemaios byl r. 58 př. Kr. lidem, vzbouřeným kvůli římské anexi Kypru, donucen utéct z Egypta, později byl znovu nastolen

díky římské asistenci, potýkal se pak s velkými finančními problémy (už předtím si zajistil římské spojenectví vysokým úplatkem)

**talentů neb hřiven, v naší sumě počítajíc, půlosma milionu zla-
ta** — talent (řec. *talanton*), nejvyšší řecká váhová a peněžní jednotka, odpovídal 60 minám, váha se různila podle oblasti a období (pohybovala se od asi 26 kg do více než 40 kg; běžněji se mluvívalo o talentech stříbra; ovšem Harantova hřivna je 256,87 g)

156

Herodotus lib. 2. píše, že král Sestoris... — omyl, Hérodotos (*Dějiny* 2,158) uvádí faraona Nekóa (Nekó I. a II., Pozdní doba, 26. dynastie, 7.–6. st. př. Kr.); Sesóstrida mají Strabón, *Zeměpis* 17,1,25 (Senusret I., II. a III., Střední říše, 12. dyn., pol. 20. — zač. 19. st. př. Kr.), Plinius Starší, *Přírodověda* 6,33,165, a Bazil Veliký, *Devět kázání o stvoření světa* (viz níže) 4,3; o kanálu také Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,33,8–12; průběh kanálu se lišil od dn. Suezského průplavu: vedl od Búbastis v Deltě přes údolí Wádí Tumilát do Rudého moře
Darius, král perský... Až po něm král Ptolomaeus udělal strouhu — Dáreios I. (vládl 522–486 př. Kr.), za nějž se kanál stal splavným; Ptolemaios II. (vysv. s. 21/I a 328/I)

Plinius, Strabo, Basilius in 4. hom. sex dierum — Plinius Starší, Strabón viz výše; Bazil Veliký, *Devět kázání o stvoření světa* (*Homiliai ennea eis tén Hexaémeron*, lat. překlad *De operibus sex dierum homiliae*), soubor homilií (kázání) na první kapitoly knihy Genesis
Aeneas Silv. in cosmogr. — Aeneas Silvius (t. Enea Silvio Piccolomini, 1405–1464), italský humanista, historik a básník, později papež Pius II. (vl. 1458–1464); autor spisů různých žánrů, novely *Historia de duobus amantibus* (1444), spisů politicko-historických (*De gestis concilii Basiliensis commentariorum libri II*) a historicko-zeměpisných (*De ritu, situ, moribus et conditione Germaniae descriptio; Historia Bohemica*); Harant odkazuje na jeho *Cosmographii* (1461); (vysv. s. 409/I)
Batt. Ram. tom. 1. fol. 371. — Giovanni Battista Ramusio (vysv. s. 127)

O královně Kleopatře píše Plutarchus in vita Antonii, že... dala se do kopání jiného příkopu — Plútarchos, životopis Marka Antonia 69, ale nepřesně: po porážce Kleopatřiny a Antoniovoy flotily od Octavianiana u Actia (31 př. Kr.) chtěla Kleopatra utéct z Egypta, proto se snažila přetáhnout své lodě po souši (přes isthmus) s cílem dosáhnout Arabského zálivu; podniknu však zanechala poté, co jí Arabové první přetažené lodě spálili

s zeměmi *parapomissadskou*, o níž *Plinius lib. 6. c. 20. 23.* — pohoří Paropamisos (Paropanisus) a kraj Paropamisadai (Paropanisidae), antický řecký název pro pohoří Hindúkuš, oddělující starověkou Baktrii (dn. s. Afghánistán) a Indii; Plinius Starší, *Přírodověda* 6,18,48; 6,21,60; 6,23,71; 6,23,78 a 6,25,92; také Strabón, *Zeměpis* 15,1,11 (15,1,8 a 15,1,17); 15,2,8–10

Arachosii*, o níž *Strabo lib. 11. a Ptolom. lib. 6. c. 20. — Strabón, *Zeměpis* 11,10,1 (o kraji Arachóťů také v 15,2,8–11); Klaudios Ptolemaios, *Návod k zeměpisu* 6,20

Gedrosii — starověký název historického území přibližně v hranicích dn. Balúčistánu v Pákistánu, j. hranicí je Ománský záliv; z Alexandrových výprav je známá Gedrósijská poušť

Sabellicus — Marcus Antonius Coccius Sabellicus (vysv. s. 142)

od hory *Imao*, kteráž jest díl vrchův *Caucasus* — hora Imao je uvedena v dobových kosmografiích jako součást Kavkazu, její dn. název nezjištěn

s mořem *Oceanus* — s oceánem, t. Atlantickým oceánem

jakž *Pomponius píše* — Pomponius Mela (vysv. s. 115/I), *Místopis* 3,61 (ed. C. Frick, Leipzig 1880)

Alexandra Velikého... některé jejich krále přemohv — r. 326 př. Kr. porazil za cenu velkých ztrát v bitvě na řece Hydaspu (dn. Džihlam) krále Póra; král byl zajat, Alexandros mu ale ponechal vládu; království Póra i jeho sousedního rivala se stala formálně závislými na Alexandrovi, z území mezi Hindúkušem a Indem pak vytvořil správní jednotku (satrapii); na obou březích řeky Hydaspu vznikla města Alexandreie

o čemž *Quintus Curtius a Diodorus píší* — Curtius Rufus, *Dějiny Alexandra Velikého*, 8.–9. kn.; Diodóros Sicilský, *Historická knihovna*, 17. kn.

brachmanes... pythagoritský život vedli — Pýthagorás (6. st. př. Kr.), ze Samu, řecký filozof a matematik, podle antické tradice navštívil Egypt a na svých cestách se měl dostat až do Indie; založil školu v jihoitalském Krotónu, sám asi nic nenapsal; škola měla přísný řád, vnitřní a vnější doktrínu (vnitřní určená jen pro zasvěcené); pýthagorejci působili jako tajnůstkářský, uzavřený aristokratický spolek, čímž se stali trnem v oku společnosti, Pýthagorás byl ke konci života spolu s žáky z Krotónu vyhnán; pýthagorejci se zabývali matematikou,

hudební vědou a astronomií (podstatou světa jsou čísla); hinduismus se těšil v dobách zámořských objevů zájmu Evropanů, jeho vyznavači byli připodobňováni k pythagorejcům pro společnou víru v metempsychosis (stěhování duší)

Pic. Mirand. lib. 1. de van. gent. c. 2. etc., lib. 7. de rer. etc. praenot. c. 9. — Giovanni Pico della Mirandola, odkaz na spisy *Examen vanitatis doctrinae gentium* (vysv. s. 150) a *De rerum praenotione libri IX, pro veritate religionis contra superstitiosas vanitates editi*

Philostr. in vita Apoll. — Flávios Filostratos (Flavius Philostratus, 2./3. st.), z Athén, řecký sofista, pobýval v Římě na dvoře císaře Septimia Severa (vládl 193–211); na žádost císařovy manželky Iulie Domny sepsal *Život Apollónia z Tyany (Ta es ton Tyanea Apollónion, lat. Vita Apollonii; 8 kn.)*, novopythagorejce (žil v 1. st.), jenž byl už v antice uznáván jako divotvůrce, ale také odsuzován jako šarlatán; *Život* popisuje jeho pythagorejské putování po světě (Babylónie, Indie, Egypt, Etiopie, Středomoří), soud a obhajobu za urážku císařského majestátu v Římě i zázračnou záchranu; rozmluva s indickými mudrci (bráhmany) o stěhování duší 3, 19–22

Bardessanes Syrus — Bar Dajsán (řec. Bardesanés, 154–222), syrský křesťanský básník, filozof a astrolog, tradičně spojovaný s gnosticizmem; vzhledem k tomu, že se jeho četná díla nedochovala, není možné si o jeho názorech udělat přesnou představu

Hugo de Lintschot lib. 2. Orient. Ind. c. 36. — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Odoardo Barbosa nell somm. delle Indie — Duarte Barbosa (vysv. s. 98)

v Historii církevní Eusebiově — Eusebios z Kaisareie (vysv. s. 183/1), *Církevní dějiny* 3,1,1; podle Eusebia byl apoštol Tomáš vyslán do Parthie (tehdy území od Indu po Tigris, od Perského zálivu po Kaspické moře), teprve pozdější tradice mu připsala působení a mučednickou smrt v Indii

Dorotheaus synopsis — *Synopsis de vita et morte prophetarum, apostolorum et discipulorum Domini (Přehled o životě a smrti proroků, apoštolů a žáků Páně)*, kompilace s množstvím fabulací, obsahuje životy proroků a 12 apoštolů, katalog 70 učedníků (s vloženým seznamem kónstantinopolských patriarchů); řecký originál sepsal neznámý autor mezi koncem 8. a zač. 9. st., traduje se pod jménem Dórothea, biskupa z Tyru (4. st.)

město svatého Tomáše, jináč *Meliapor* — podle tradice sem přišel po Kristově smrti apoštol Tomáš (vysv. s. 158), zemřel údajně r. 72 v Mylapore, poblíž Čennai (dříve Madrásu), města v indickém státě Tamil Nadu; Portugalci tu postavili kostel sv. Tomáše a založili kolonii São Tomé de Meliapor; působili tu i jezuité

Hugo de Lintschot cap. 15. Orient. hist. — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Hugo de Lint. — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

s. Giovan de Barros nell'istoria — João de Barros (1496–1570), portugalský historik, autor jedné z prvních gramatik portugalštiny; ve spisu *Décadas da Ásia* (1552) se věnuje působení Portugalců mj. i v Indii; spis byl zařazen do Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (1. sv.; vysv. s. 426/I, s. 127) pod názvem *Della historia del signor Giovan de Barros*

S. Giov. de Barros — João de Barros (vysv. s. 159)

Malabar — Malabár, území na pobřeží jz. Indie mezi pohořím Západním Ghátem a Arabským mořem

Osorius lib. 2. — Jerónimo Osório (1506–1580), portugalský teolog, biskup, humanistický učenec, historik, překladatel; autor teologických spisů, též hist. práce *De rebus Emmanuelis, regis Lusitaniae* (1571), na niž Harant odkazuje

S. Gio. de Barros — João de Barros (vysv. s. 159)

l'universale fabrica del mondo di m. Gio. Loren. d'Anania — Giovanni Lorenzo d'Anania (Gian L. d'A., 1545–1609), italský geograf a teolog, autor spisu *L'universale fabrica del mondo, overo Cosmografia* (1573), ve 4 sv. zachycující dobovou představu o podobě světa

Sabel. en. 10. — Marcus Antonius Coccius Sabellicus (vysv. s. 142), *Enneades sive Rhapsodia historiarum*

Munst. — Sebastian Münster (1488–1552), německý teolog, kosmograf, humanistický učenec, autor spisu *Cosmographia. Beschreibung aller Lender* (1544; 6 kn.), nejstaršího popisu světa v němčině, významného díla, kterému se záhy dostalo vydání v různých jazycích včetně latiny a češtiny (Zikmund z Púchova, *Kosmografia česká*, 1554); (vysv. s. 118/I)

Stephan. Torcatulus — Stephanus Forcatulus (t. Estienne Forcadel, asi 1518 — asi 1578), francouzský právník a básník; v Harantově seznamu autorů *Torculatus*

Barth. Tacius — zřejmě Bartholomaeus Facius (asi 1410–1457), italský humanista a historik, autor dějin vlády sicilského a neapolského krále Alfonse V. Aragonského *De rebus gestis ab Alphonso Primo Neapolitanorum rege commentariorum libri X* (dokončeno k r. 1457, vyd. 1560) nebo *De bello Veneto Clodiano* o válce Benátek a Janova r. 1377 (vyd. 1568)

Stumph. 13. Helv. — Iohannes Stumpf (1500–1577/78), švýcarský historik, autor spisu *Schwytzer Chronica...* (1546); (vysv. s. 371/I)

Les essais du Montag. lib. 3. — Michel de Montaigne (1533–1592), francouzský humanista, právník, spisovatel a filozof; *Eseje (Les essais)* reflektují základní otázky lidské existence, Montaigne jimi ideově připravuje nástup osvícenství; rozsah souboru esejí (M. je tvůrcem eseje jako lit. žánru) se postupně zvětšoval, 1. vyd. (1550) sestává ze dvou knih, v 5. vyd. (1588) je připojena 3. kniha

161

Hugo de Lintschot — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Nicol. di Conti — Niccolò de' Conti (1395–1469), italský obchodník a cestovatel do jv. Indie; jeho zprávy pomohly upřesnit vědomosti o těchto zemích a jejich geografii; Giovanni Battista Ramusio zařadil jeho spis do souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I; 1. sv.) pod názvem *Viaggio di Nicolo di Conti Venetiano diversi avisi particolari del' Indie dalli rev. padri della Comp. di Giesu* — italský překlad původně španělsky psaných jezuitských relací (*Diversi avisi particolari dall' Indie di Portogallo ricevuti dall' anno 1551 sino al 1558 dalli Reverendi padri della Compagnia di Giesu*), vyd. v Benátkách v r. 1559

Nicolo di Conti narrat. — Niccolò de' Conti (viz výše)

162

M. Ant. Pigafetta viag. — Antonio Pigafetta (asi 1491 — asi 1534), italský mořeplavec a účastník první cesty kolem světa, kterou ve španělských službách vedl Portugalec Fernão Magalhães (v l. 1519–1522); jeho zprávu o této cestě vřadil do souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.) Giovanni Battista Ramusio pod názvem *Viaggio atorno il mondo fatto et descritto per il signor Antonio Pigafetta...*

Nicolo di Conti — Niccolò de' Conti (vysv. s. 161)

Giovan. di Barros — João de Barros (vysv. s. 159)

Odoardo Barbasa — Duarte Barbosa (vysv. s. 98)

Cantan — Kuang-čou (Kanton), město v j. Číně
Boterus — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)
Nicolo di Conti — Niccolò de' Conti (vysv. s. 161)
Boterus — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)

163

Boterus lib. 2. par. 2. — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)
Pigafetta — Antonio Pigafetta (vysv. s. 162)
Osorius lib. 11. — Jerónimo Osório (vysv. s. 160)
Siam, jináč Menan — historické království Siam v Myanmaru (Barmě)
Udia — historické siamské (thajské) království Ajutthaja (t. Juthia, Judia; od r. 1350 do r. 1767)
Boterus — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)
Som. delle Indie Ori. — Duarte Barbosa nebo *Sommario di tutti li regni, città et populi orientali* (vysv. s. 98, 143)
Pegu — historické království (pol. 14. — pol. 16. st.) v Myanmaru (Barmě) a dn. oblast na j. stř. části Myanmaru

164

Odoar. Barbosa — Duarte Barbosa (vysv. s. 98)
Pigafetta — Antonio Pigafetta (vysv. s. 162)
Lodov. Barthema cap. 15. 16. — Ludovico de Varthema, *Itinerario* (vysv. s. 116)
Somm. dell'Indie — Duarte Barbosa nebo *Sommario di tutti li regni, città et populi orientali* (vysv. s. 98, 143); viz výše
Bengala — Bengálsko, historický region v j. Asii, na vrcholku Bengálského zálivu; ve 14. st. zde vznikl sultanát
Aracan — Arakan, historické království v Myanmaru (Barmě)
Orixa — historické království na sv. pobřeží Indie
Narsinga, jináč Bisnagar — Narsinga, portugalský název království Vidžajanagar v j. Indii (14.–17. st.); Bisnagar, portug. označení jeho hl. města (dn. Hampí)
Pietro Alvarez — Pedro Álvares Cabral (1467–1520), portugalský mořeplavec a objevitel; it. překlad portug. popisu jím vedené cesty do Indie je zařazený v Ramusiově souboru *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/1; 1. sv.) pod názvem *Navigation(e) del capitano Pedro Alvares scritta per un pilot(t)o portughese*
Oduardo Barbosa — Duarte Barbosa (vysv. s. 98)
Boterus — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)
Ioh. Barros — João de Barros (vysv. s. 159)

Malipur — Meliapor (vysv. s. 159)

Coromandel — Koromandel, jv. pobřeží Indie (u Bengálského zálivu); v Harantově době centrum obchodu v moci Portugalců

Cael — hist. přístav Kájal v jv. Indii (na území dn. ind. státu Tamilnádu)

Pescaria — t. Pobřeží lovců perel, v. část nejj jižnějšího pobřeží Indie (část Koromandelského pobřeží), na něž na z. navazuje pobřeží Malabár

Malabar — Malabár (vysv. s. 160)

Canara — Kanara, území na pobřeží jz. Indie mezi pohořím Západním Ghátem a Arabským mořem v dn. ind. státě Karnátaka, leží uprostřed mezi pobřežím Kónkan (s.) a Malábar (j.)

Decam — dekánské sultanáty, označení pro pět muslimských království existujících v 16. st. na Dekánské plošině mezi řekou Krišna a pohořím Vindhja ve stř. Indii

Guzurat, jináč Cambay — Gudžarát (vysv. s. 142), město Khambát u stejnojmenného zálivu v Gudžarátu

P. Maffeo — Giampietro (t. Giovanni Pietro) Maffei (1536–1603), italský jezuita, sekretář janovské republiky, historik, autor spisu *Historiarum Indicarum libri XVI...* (1588)

proti velikému Mogor — říše Velikých Mughalů (Mogolů), mughalská (mogolská) říše, historický stát na území Indie (přibližně dn. Pákistán, Bangladéš a Afghánistán), v l. 1526–1540, 1595–1858

Cambaya — Khambát (viz výše); Duarte Barbosa o něm píše s obdivem

Lodov. Barthema lib. 1. dell India c. 1. 2. — Ludovico de Varthema, *Itinerario* (vysv. s. 116)

Sommar. delle Indie Orient. — Duarte Barbosa nebo *Sommario di tutti li regni, città et populi orientali* (vysv. s. 98, 143) viz výše

o ostrovích... přední jsou: Iava... — Jáva

Iapon — Japonsko

China — ostrovy v Čínském moři

Moro — Mindanao

d'Amboino — Ambon

Molucch — Moluky

Samatra — Sumatra

Zeilam — Cejlon

Diu — Díu (vysv. s. 173)

Plinius píše lib. 6. cap. 19. — Plinius Starší, *Přírodověda* 6,22,68

Píše také, že Alexander Veliký... každého dne 600 honův ujížděl — Plinius Starší, *Přírodověda* 6,21,60; v originálu jsou jednotkou stadia, stadion, tj. 600 stop, římské stadion 184,98 m (srov. attické stadion 177,6 m, olympijské 192,27 m)

Item pokládá... cap. 17. 18. 20. — Plinius Starší, *Přírodověda* 6,21,59 (počty měst a národů v části Indie, kterou si podrobil Alexandros); o Indech, řekách Ganze a Indu 6,21,56–6,23,80

166

Mendezium — Juan González de Mendoza (1545–1618), španělský augustinián, misionář v Číně, autor první západní historiografické práce o Číně *Historia de las cosas más notables...* (1585)

navig. Petro Alvarez — Pedro Álvares Cabral, *Navigazione...* (vysv. s. 164)

Vasco di Gama — Vasco da Gama (1469–1524), portugalský mořeplavec; jeho výpravy do Indie (1497–1499, 1502–1503, 1524) umožnily vytvoření portugalské koloniální říše

Thom. Lopez — Thomé Lopez (15./16. st.), portugalský mořeplavec, účastník expedice do Indie r. 1502 pod vedením Vasco da Gamy; spis *Navigazione verso l' Indie Orientali* je zařazen do 1. sv. Ramusiova sborníku *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I)

epist. di Mass. Transilvano — Maximilianus Transylvanus (asi 1490 — asi 1538), tajemník španělského krále a německého císaře Karla V., autor spisu o Magalhãesově cestě kolem světa v l. 1519–1522, sepsaného na základě rozhovorů s přeživšími účastníky výpravy a nazvaného *Maximiliani Transylvani... epistola de admirabili et novissima Hispanorum in Orientem navigatione...* (1523), který byl s titulem *Epistola di Massimiliano Transilvano... della ammirabile e stupenda navigazione fatta... attorno il mondo* zařazen do Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.)

relat. di Gio. Gaetan — spis *Relazione di Iuan Gaetan... del discoprimiento dell' isole Molucche...*, zařazený do Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.); neznámý autor sepsal tuto zprávu r. 1547 nebo 1548 pro španělského krále a německého císaře Karla V., referuje v ní o cestě na palubě portugalské lodi k souostroví Moluky, jež také popisuje

Inform. dell'isola del Giapan — spis *Information dell'isola del Giapan nuovamente scoperta* z Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv., od 2. vyd. 1554)

léta 1497... král Emmanuel v Portugálii — Manuel I. Portugalský (vládl v l. 1495–1521), zeť španělského krále Ferdinanda Aragonského, zastávce kolonizační politiky; za jeho vlády objevil Vasco da Gama obeplutím Afriky přímou námořní cestu do Indie (1497–1499)

167

promontorium Bonae Spei, vlasky capo di Buona Speranza — mys Dobré naděje na j. cípu Afriky

Osorius lib. 1. — Jerónimo Osório (vysv. s. 160)

Edoar. Lopez dell' reg. Congo c. 8. — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

do Kalikut — dn. město Kalikat, Kólikkótu, na Malabárském pobřeží Indie, významné obchodní centrum, hlavní město stejnojmenného historického království

Alvarus Capralis — Petrus Alvarus Capralis (Pedro Álvares Cabral), portugalský velitel druhé námořní výpravy do Indie konané r. 1500 (vysv. s. 164)

168

v Cochim — Kočči (Kóčín, angl. Cochin), město v jz. Indii, na pobřeží Arabského moře; Portugalci tu r. 1503 vybudovali první pevnost na obranu svých zájmů (pojmenovanou podle portugalského krále Manuela I.)

v Ormus — království (10.–17. st.) v Perském zálivu se stejnojmenným hlavním městem (t. Hormuz.), původně založeném na pevnině, po vpádu Mongolů ve 13. st. bylo přesunuto na blízký ostrov; výhodná pozice mu umožňovala kontrolovat obchodní cesty přes Perský záliv do Indie a v. Afriky; Portugalci je ovládali v l. 1510–1522

město Goa — portug. (Velha) Goa, město v z. Indii na pobřeží Arabského moře, portugalská kolonie od 1. desetiletí 16. st.; v Góe byla jedna z největších jezuitských kolejí a též arcibiskupská stolice; pův. jeho předměstí Panadží (Nova Goa) je dnes hl. městem svazového státu Góa

169

patres iesuitští — jezuité, zde misionáři

mesticos, jako by řekl cvikýři — mesticové, míšenci, u Haranta děti bělocha a domorodé (zde indické) matky; cvikýř však mohlo být i označení pro hermafrodita

castisos — „čistí“, děti obou rodičů bělochů; časem mohlo označení znamenat i dítě bělocha a mestice

beso las manos — „ruku líbám“

Hugo de Linschot — Jan Huygen van Linschoten (vysv. s. 49)

Gotthard Arthus — Gotthard Arthus (1568–1630), německý historik, jeho *Historia Indiae Orientalis ex variis auctoribus collecta* (1608) byla opakovaně vydávána

Edoard Lopez — Duarte Lopez (vysv. s. 15)

Thoma Lopez — Thomé Lopez (vysv. s. 166)

od města Daman — město v z. Indii na pobřeží Arabského moře, leží na s. od Góy, v 16. st. významná portugalská kolonie; Harant zachycuje pobřeží mezi městy Daman a Góa

měst a portův, jako Basayn — Vasáí (portug. Baçaim, angl. Bassein), město v z. Indii na pobřeží Arabského moře; portugalská kolonie od 30. let 16. st.

Chaul — Čaul (angl. Chaul), město v z. Indii na pobřeží Arabského moře; portugalská kolonie i s pevností, dn. v troskách

krajina Mulabar... měst a pevností několik: jako Onor... Barsalor... Mangalor — Malabár (vysv. s. 165); Harant zachycuje pevnosti na území mezi Góou a Kalikatem, též významné mysy (v dobové literatuře je připomínán hl. mys Komorin ležící na ind. pobřeží naproti Cejlonu)

Cananor — Kannúr (angl. Cannanore), indické město na Malabárském pobřeží (ve státě Kérala), významné středisko obchodu s Portugalskem, založil je r. 1498 Vasco da Gama

kdež Comoryn, totiž král — nezjištěno

Cranganor... Cochin... Caulon — Kotunnallúr (angl. Cranganore), Kočči (Kóčín, angl. Cochin), Kollam (angl. Quilon), pobřežní města a portugalské kolonie od Kalikatu po j. cíp Indického subkontinentu
Choramandel, jináč Narsinga neb Bisnagar království — Koromandel (vysv. s. 160)

Negapatan... Musulepatan... svatého Tomáše město — Nagapattinam (Negapatam), Mačilípatnam (Masulipatnam), Majlápúr (Mylapore), města a portugalské kolonie na v. pobřeží Indického subkontinentu

království Bengalen — (vysv. s. 164)

Porto Grando, Porto Pigueno — portugal. kolonie Čattagrám a Porto Pegueno (Saptagram) v Bengálském zálivu

Aragan — Arakan (vysv. s. 164)

Pegu — (vysv. s. 163)

Sian — (vysv. s. 163)

Osorius — Jerónimo Osório (vysv. s. 160)

Malaca začíná se Capo Singapura až do Capo Sinosura — Malakka (Melaka), historické království a jeden z dn. států malajské federace v j. části Malajského poloostrova

království Pan a Patane — historické království Pan Pan (3.–7. st.) a Patani na s. Malajského poloostrova

v Machau — Macao (portug. Macau), přístav při ústí Perlové řeky do Jihočínského moře, portugalská kolonie, dn. zvláštní správní oblast Čínské lidové republiky

Canton — Kanton (Kuang-čou), město v j. Číně, nedaleko ústí Perlové řeky (vysv. s. 162)

173

království Cambaiae — (vysv. s. 165)

ostrov a město Diu — město a ostrov Díu v z. Indii na pobřeží Arabského moře u Khambátského zálivu

Ormus — (vysv. s. 166)

174

Balsari — (vysv. s. 34)

Bagdet město jest z řícenin... města Babylona v chaldejské zemi vystaveno, však opodál — ruiny Babylónu se nacházejí asi 90 km j. od dn. Bagdádu v Iráku

o štěpnici a lesu na sloupích — visuté zahrady královny Semíramis, archeologicky nedoložené; podle Béróssa je dal postavit novobabylónský král z chaldejské dynastie Nebúkadnesar II. pro svou médkou manželku (Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 10,11,1 §226; také *Proti Apiónovi* 1,19 §141)

jakž je také Plinius, Strabo, Q. Curtius obšírně vypisují — Plinius Starší, *Přírodověda* 19,19,49 (jen krátká zmínka: uvádí, že se k zahradám vrátí jinde, což už neučinil); Strabón, *Zeměpis* 16,1,5; Curtius Rufus, *Dějiny Alexandra Velikého* 5,1,32–35; také Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,10

toliko o chrámu dotknu, ježž Herodotus lib. 1. vypisuje — Hérodotos, *Dějiny* 1,181

u toho byla věže... Schody šly zevnitř vůkol... — jednalo se o stupňovitou věž (zikkurat) Etemenanki zasvěcenou bohu Mardukovi, související s hlavní Mardukovou svatyní zvanou Esagila; doloženo

sedm pater (výška 91 m); do stavební historie věže se výrazně zapsal král Nebúkadnesar II. (dokončil její přestavbu); Alexandros Veliký nařídil kompletní rekonstrukci věže, kvůli jeho smrti k ní ale nedošlo a nepodařila se ani později

V tom chrámě byly tři modly, Iovis, Iunonis a Opis — řecky Zeus, Héra a Rhea (Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,9,5)

175

Budaeus — Guillaume Budé (1467–1540), francouzský učenec, znalec antiky, o jeho postavení mezi vzdělanci svědčí mj. jeho korespondence s Thomasem Morem, Erasmem Rotterdamským či Françoisem Rabelaisem; zde odkaz na spis *De asse et partibus eius libri V* (1514) o starověkých mincích a systému měr (*as, assis*, římská mince)

Diodorus lib. 1. c. 4. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 2,9,4–8

Při tom městě byla také věže Nimrod — s biblickou babylónskou věží bývá ztotožňován právě popsaný zikkurat

O kteréz mezi jinými svatý Jeronym in com. in Daniel. cap. 1. a lib. 5. in Esai. c. 14. píše — Jeronýmův komentář k Dn 1,2 (*Commentarii in Daniele*, 1 kn.; PL 25,495C vyd. 1845) a k Iz 14,22–23 (*Commentarii in Esaiam*; 18 kn.; PL 24,164A vyd. 1845)

nyňi toliko říceniny se nacházejí — také Pierre Belon (vysv. s. 13) popisuje zříceniny starého Babylónu, jedná se však o vesnici u Káhiry a Belon si je vědom, že existuje ještě Babylón v Mezopotámii (podle něj tehdejší Bagdád; kn. 2, kap. 38, fol. 110 franc. vyd. z r. 1553); první archeologický výzkum starověkého Babylónu vedl německý badatel Robert Koldewey (od r. 1899)

Bagdet nový... Peršanům... odňal — Bagdád od r. 1534 náležel k osmanské říši (do r. 1921)

176

od Almeidy a Albuquerqueia — Francisco de Almeida a Alfonso de Albuquerque, oba v portugalských službách, usilovali vojenskou cestou o prosazení portugalského vlivu; v r. 1509 zvítězil F. Almeida s portugalskou flotilou v námořní bitvě u Diu nad spojeným arabsko-egyptsko-indickým loďstvem; tato bitva pomohla otevřít Portugalcům obchodní cesty na východ

Gaspar Balbi viag. — Gasparo Balbi, *Viaggio dell' Indie Orientali* (vysv. s. 34)

Osorius — Jerónimo Osório (vysv. s. 160)

Ormus — (vysv. s. 166)

sinus Persicus — Perský záliv

Capo de Guardafum — (vysv. s. 151)

za času žoldánův egyptských, jako Campsona etc. — al-Ašrat Kán-súh al-Gaurí, egypt. sultán v l. 1501–1516

Thor — (vysv. s. 102)

Aden — (vysv. s. 143)

Viagg. di un comito Venetiano, dal Mar Rosso — (vysv. s. 128)

Osorius — Jerónimo Osório (vysv. s. 160)

království Candy — Kandy, historické království na ostrově Cejlon

Sumatra — nejasné, na ostrově Sumatra (souostroví Velké Sundy) existovalo několik historických království

Bantam — historické království na ostrově Jáva

Ternate — historické království na ostrově Ternate (na s. souostroví Moluky)

Patani — (vysv. s. 172)

Ačín — Ačín, historické království na s. Sumatry

Mertecalo, Ior — historické království v Indonézii, blíže nezjištěno

Calicut — Kalikat, Kólikkótu (vysv. s. 167)

Holenderové pokoušeli se léta 1594 — snaha najít tzv. severní cestu do východních zemí; výprava Holanďana Willema Barentse (†1597) podnikla tento pokus třikrát (1594, 1595, 1596); Barentse na třetí cestě zemřel u ústí řeky Pečory u Nové země

do Malaky — Malakka (Melaka) (vysv. s. 172)

Edoardo Lopez c. 8. lib. 2. reg. Congo. — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

Gerar. de Weer navig. — Girard Le Veer (t. Gerrit de Veer, asi 1570 — po 1598), doprovázel W. Barentse na druhé a třetí výpravě, které zachytil v deníku *Vraye description de trois voyages de mer très admirables faits en trois ans...* (1609)

císařství trebizondské — t. trapezúntské (vysv. s. 408/I), jeden z nástupnických států byzantské říše r. 1204, nacházelo se v sv. části Malé Asie (oblast Pontu), r. 1461 bylo dobyto osmanskými Turky

Pontus Euxinus — (vysv. s. 99)

georgiánskou zemi — Gruzie, křesťanská země (od 4. st.) se pod tlakem Turků a Peršanů postupně začala islamizovat; v Harantově době byla rozdělena na tři království (Imeretie, Kachetie, Kartlie) a několik

knížectví (abchazské, kachetinské, eretinské, tao-klardžetské) (vysv. s. 421/I)

moře Caspicum — Kaspické moře

jedno kníže moskevské — nejasné; zřejmě jde o úsilí navázat obchodní kontakty s Angličany a Holanďany, tyto snahy spadají do doby vlády Ivana IV. (reálně vládl v l. 1547–1584)

skrze zemi Permii — tzv. Velká Permie, dn. země Komi v sv. části Ruska

k řece Varziga — řeka Severní Dvina

k moři Půlnočnímu — Severní moře

k řece veliké Oby — řeka Ob

moře Tatarské — Karské moře

do města hlavního Cambalu — Kambalu, Chánbalik, název hl. města mongolsko-čínské říše Jüan (2. pol. 13. — pol. 14. st.), tj. středověký název dnešního Pekingu; turecký název Chánbalik se překládá jako „Chánovo město“, Marco Polo jej přepisoval jako Cambalu

Ramusio disc. sopra li viag. delle spetierie — Giovanni Battista Ramusio, *Delle navigationi et viaggi*, 1. sv. (vysv. s. 426/I; s. 127)

navig. di Sebast. Cabota — Sebastiano Caboto (asi 1474 — asi 1557), italský cestovatel a mořeplavec, zejm. v anglických a španělských službách hledal výhodné trasy spojení s východními zeměmi (např. cesta k Labradoru, do oblasti Rio de la Plata v Jižní Americe); Ramusio ve svém souboru *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 2. sv. od rozšířeného vyd. z r. 1583) uvádí jeho spis pod názvem *Navigazione di Sebastiano Cabota*

Urban. Calcet. descrip. Indiae — nezištěno

Conr. Leonem — Konrad Löw (16./17. st.), historik činný v l. 1596–1601 v Kolíně n. R.; autor spisů polemizujících s islámem (*Mahometische History was der gottlose... Prophet Mahomet für eine falsche... Ketzerey und Lehre erdacht*, 1596), opakovaně vydávaných souborů map Evropy a blízkých zemí (*Italia, Hispania, Francia, Austrasia, Helvetia tabulis aeneis incisae...*, 1598) i cestopisných prací

Giov. Empoli — Giovanni da Empoli (1483–1518), italský mořeplavec, na svých cestách v portugalských službách poznal Indii, navštívil Sumatru a Čínu; jeho spis *Viaggio fatto nell'India per Giovanni da Empoli fattore su la nave del Serenissimo Re di Portogallo per conto de Marchionni di Lisbona* zařadil Ramusio do svého souboru *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.)

And. Corsoli — Andrea Corsali (vysv. s. 15)

Ioseph. Indi. navig. — Iosephus Indus (15./16. st.), autor spisu *Navigationes* (1537)

Ioh. Mettell. — Iohannes Matalius Metellus Sequanus (t. Jean Matal, 1517–1597), burgundský právník, znalec římského práva, historik a geograf; od 90. let 16. st. vydával soubory map, nejprve Evropy, poté i Asie, Afriky, Ameriky a ostrovních zemí, v l. 1600–1602 vydal jejich kolekci v atlasu *Speculum orbis terrae*

Ioh. Gonsales de Mendoza — Juan González de Mendoza (vysv. s. 166)

Lud. Rom. navig. — *Ludovici Romani Navigatio...* (vysv. s. 135)

179

Cathay — území s. Číny

Zagathay — území stř. Asie

Scythia, jináč Tartaria — široký geografický okruh, od Kaspického moře po Tichý oceán, po hranice Číny a Indie

v Sarmacanda městě — Samarkand, v době Tamerlánově hlavní město mongolské říše

Tamerlan — Tamerlán (t. Timur, Timur Lenk, 1336–1405), mongolský vládce; r. 1402 porazil u Ankary tureckého sultána Bajezida I. a potupně jej nechal před popravou předvádět

Matt. di Micheovo tract. 1. c. 8. — Matteo di Micheovo, italizovaná podoba jména polského učence Macieje Miechowity (1457–1523), historika, geografa, lékaře a alchymisty, profesora univerzity v Krakově; jeho *Tractatus de duabus Sarmatiis, Asiana et Europiana et de contentis in eis* (1517) podává zeměpisné i národopisné údaje o v. Evropě v oblasti mezi Vislou, Donem a Kaspickým mořem; je významným dokladem dobového mýtu o polské šlechtě jako potomcích starověkých Sarmatů; Ramusio zařadil jeho spis do svého souboru *Delle navigationi et viaggi (La descrizione dell'una e dell'altra Sarmatia del... Mattheo di Micheovo, 2. sv. rozšíř. vyd. 1583)*

Volater. in geogr. — Raphael Volaterranus (t. Raffaele Maffei, 1451–1522), italský humanista, teolog, historik, autor oblíbené encyklopedické práce *Commentariorum urbanorum libri XXXVIII* (1506), odkaz na její 1. sv. věnovaný geografii; (vysv. s. 114/I)

Bacara — Buchara, historické město ve střední Asii (dn. Uzbekistán) **v zemi řečené Mangi** — Mandži, j. Čína

Marco Polo lib. 2. c. 6. 8. de i viag. — *Dei viaggi di messer Marco Polo* (vysv. s. 141); Harant se zde opírá o Marca Pola, 2. kn., 68. kap.

město Quinsai — město Chang-čou na v. Číny, v provincii Če-tiang

180

Pizarus hist. Pers. lib. 9. — Petrus Bizarus (t. Pietro Bizzarri, 1525 — po 1586), historik italského původu, působil léta ve službách kurfiřta Augusta Saského; autor mnoha historických prací, mj. i spisu *Rerum Persicarum historia in XII libros descripta* (1583)

Lazar. Soranzius — Lazarus Soranzius (t. Lazzaro Soranzo, 2. pol. 16. st. — poč. 17. st.), benátský patricij, právník, básník a historik, autor oblíbené historické práce *L'Ottomanno* (1598; lat. *Ottomannus... sive De rebus Turcicis*, 1600)

182

V tom městě a zámku Ulu-Cam — Úlu chán, Velký chán (titul)
u města velikého Cambalu řečeného — Kambalu (Peking) (vysv. s. 178)

183

Marco Polo de i viag. — Marco Polo (vysv. s. 141)

Montevilla de i viaggi — John Mandeville, jméno označující autora tzv. Mandevillova cestopisu (asi 1357–1371), oblíbeného zdroje (mnohdy fantazijních) informací o v. zemích, do češtiny přeloženého Vavřincem z Březové; (vysv. s. 21/I)

z Europy, latině z Sarmatiae a z Scythiae — nomádké kmeny Skythů a později Sarmatů (vysv. s. 20/I) obývaly v antice oblasti s. od Černého moře; od 1. a významně ve 4.–5. st. se v Černomoří a Podunají Sarmaté střetávali s Římany; termín Skythové byl používán Řeky pro různé nomádké kmeny na s. a sz. od Černého moře, jako Skythy označovali ještě pozdně antičtí autoři různé kmeny, které ohrožovaly v. polovinu římské říše, ačkoliv v té době to byl již termín ahistorický **bokarských a sarmakandských** — Tataři žijící v oblasti, jejímž centrem jsou města Buchara, Samarkand

prekopitští — krymští

rosanezerští — neurčeno

nagajenští — nogajští

kasachenští — kazaňští

zanolenští – astrachaňští, ázerbajdžánští

turkomanští — západní označení pro národy Anatolie, Turkmenistánu

Matth. di Micheovo tractato 1. 2. et 3. — Matteo di Micheovo (Maciej Miechowita; vysv. s. 179)

Aless. Guaguino nella descr. della Sarmatia etc. — Alessandro Guagnini (vysv. s. 42)

Caterino Zeno nell viag. — Caterino Zeno (15. st.), italský diplomat, voják a cestovatel; ve službách benátské republiky podnikl v l. 1471–1473 cestu přes Arménii do Persie, na cestě zpět přes Polsko a Uhry; svědectví o cestě je zapsáno v díle *De i commentarii del viaggio in Persia...* (1558); Ramusio uvádí jeho spis ve svém souboru *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 2. sv. od 2. vyd. 1574)

Sigi. baro de Herbersteino legat. — Sigismund von Herberstein (1486–1566), diplomat a voják původem z Kraňska, v habsburských službách vyslaný do moskevského knížectví; spis *Rerum Moscovitarum commentarii* (1549), ceněný a opakovaně vydávaný, podává všestranné svědectví o historii, zeměpisu, kultuře země

Hayton Armeno nel'hist. — Haythou du Corc (1230/1245 — asi 1309), šlechtic původem z království Malé Arménie, historik, autor spisu *La flor des estoires de la terre d'Orient* (1307), přeloženého do latiny jako *Flos historiarum terrae Orientis*; zpětně přel. do francouzštiny belgickým mnichem Jeanem de Long jako *Traitiez des estas et des conditions de quatorze royaumes de Aise*, 1351), v Evropě až do 18. st. velmi ceněného zdroje informací o Mongolech, jejich dějinách a životě; v souboru cestopisů sestaveném Giovannim Battistou Ramusiem *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127) je zařazen pod titulem *Historia del signor Hayton Armeno* (2. sv.)

185

do Rosetty — (vysv. s. 244)

186

apodiarium — apodyterium (z řeč.), lázeňská šatna

188

nejprvé u aziatických národů... pošly neb býti počaly lázně a ty potom i do Europy se dostaly, zvláště do Říma — nejstarší veřejné lázně jsou doložené z oblasti staroindické civilizace (Mohendžodaro, 3. tis. př. Kr.); v antickém Řecku jsou doložené veřejné koupele od 5. st. př. Kr., lázně tu byly také součástí gymnasií, veřejných institucí, které sloužily vzdělávání těla a později i ducha; Římané budují veřejné lázně (*balneae*) od 3. st. př. Kr., nejstarší dochované jsou Stabijské v Pompejích v Kampánii (2. st. př. Kr.); prvními velkými veřejnými lázněmi (*thermae*) v Římě byly lázně Agrippovy postavené za Augusta, jež následovala řada monumentálních therem budovaných císaři, jako byly zejména thermy Neronovy (přestavěné

za Alexandra Severa), Titovy, Traianovy, Caracallový, Diocletianovy a Constantinovy; lázně měly vytápění (*hypocaustum*), byly vybavené veškerým komfortem i pro sportovní a kulturní aktivity; měly klenuté stropy, byly zdobené malbami, mozaikami a štuky; k základním součástí římských lázní patřila šatna (*apodyterium*), místnost pro studenou koupel (*frigidarium*), místnost pro zahřátí (*tepidarium*), pro horkou koupel (*caldarium*), někdy tu byla i parní lázeň (*laconicum/sudatorium*; postupovalo se z *tepidaria* do *caldaria* a *frigidaria*); lázně mívaly mužskou a ženskou část, někde bývaly mužům a ženám vyhrazeny určité hodiny; vstupné bylo nízké (ženy platily víc než muži, děti zdarma), do velkých císařských nebo městských lázní býval často vstup zdarma

ve dne i v noci tam bývali — v antickém Římě zpravidla veřejné lázně zavíraly s příchodem noci

O čemž Plin. in epist. — Plinius Mladší (vysv. s. 77/I), *Dopisy*; asi myšlen dopis 2,17 nebo 5,6, kde Plinius zmiňuje lázeňské místnosti v rámci popisu svých vil v Laurentu a v Tiferu

Spartianus, Lampridius, Iulius Capitolinus — údajní autoři životopisů římských císařů v *Historii Augustě*; zmínky o stavbě lázní a péči o ně ze strany císařů: Aelius Spartianus, životopis Septimia Severa 19,5; 21,11; životopis Antonina Caracally 9,4–5; Aelius Lampridius, životopis Severa Alexandra 24,5–6; 25,3–6; Iulius Capitolinus, životopis tří císařů jménem Gordianus 32,3; 32,7

Barth. Marlianus topog. Urb. Romae — (Giovanni) Bartolomeo Marliani (1488–1566), italský humanista, autor oblíbeného ilustrovaného spisu o topografii starého Říma, *Antiquae Romae topographia* (1. vyd. 1534; 7 kn.), vycházejícího jak z antických literárních děl, tak z pramenů epigrafických a archeologických; vydáváno i ve výtazích, po částech, často spolu s jinými starožitnickými spisy; (vysv. s. 237/I)

Ioh. Servilius de mir. antiq. oper. — Iohannes Servilius (t. Jan Knaep, 1536 — po 1569), holandský filolog a lexikograf (*Dictionarium triglotton*), historik spjatý s Antverpami; mj. autor spisu *De mirandis antiquorum operibus et veteris aevi rebus pace belloque magnifice gestis libri III* (1541 a opakovaně dále)

jakž jest tomu rozuměti z Pausania lib. 2. — Pausaniás, *Cesta po Řecku* 2,31,9 (Agamemnónův syn Orestés očištěn po vraždě matky Klytaimnéstry mj. vodou z pramene)

Virg. lib. 2. Eneid. et 6. ibid. — Vergilius, *Aeneis* 2,717–720; *Aeneis* 6,635–636

vypisují Suidas a Martialis, jmenujíce je tribades — jednotné číslo *tribas* (z řečtiny), expresivní označení; Súdá, písmeno epsilon 3273 (*hetairistriaí*; zmínka také u písmene omikron 169, *olisbos*); Martialis, *Epigramy* 7,67 a 7,70 (dívka jménem Philaenis)

rusma — účinná depilační pasta z nehašeného vápna, sulfidu arzenu aj.

Leon. Fioravanti del comp. de i secreti ration... lib. 4. c. 13. 14. 15. — Leonardo Fioravanti (1517–1588), italský lékař a alchymista; působil v Itálii, ve Španělsku, jako vojenský lékař v Africe; sepsal lékařskou příručku *De'capricci medicinali... libri IV* (1561; zasahuje i do alchymie, magie); Harant odkazuje na jeho spis *Del compendio de i secreti rationali... libri V* (1564)

de capricci medicinali cap. 88. — Leonardo Fioravanti (vysv. s. 189), *De'capricci medicinali... libri IV* (1561)

Baden — lázeňské město v s. Švýcarsku (kanton Aargau)

Vallis — Wallis (Valais), kanton na j. Švýcarska, známý svými termálními lázněmi

Casp. Collinus Sedunus — Kaspar Ambühl (asi 1520–1560/1561), švýcarský lékárník (spjatý se švýcarským městem Sion/Sedunum), znalec termálních pramenů v kantonu Wallis, jeho spis *De Sedunorum thermis et aliis fontibus medicatis* byl vydán jako příloha geografické práce Josiase Simlera (1530–1576) *Vallesiae descriptio libri duo* (1574)

Poggius Florent. inter epist. — Giovanni Francesco Poggio Bracciolini (t. Poggius Florentinus, 1380–1459), italský humanista, papežský sekretář, znalec a hledač rukopisů antických textů (jako účastník kostnického koncilu podnikal cesty po Švýcarsku, Německu a Francii právě za tímto účelem), překladatel řeckých autorů, autor textů zábavně moralistních (*Liber facetiarum*, 1470), filozofických, historicko-politických (*Historia Florentina*), bohaté korespondence **En. Silvii epist. 4. 2. 5.** — Enea Silvio Piccolomini (vysv. s. 156)

Měli ten obyčej Egyptčané... těla mrtvých nepáliti jako Římané, ani do země... jako Řekové pohřbovati — k římskému pohřebnímu ritu vysv. s. 98/1; v době minójské a mykénské byla preferována spíše inhumace, v 11.–9. st. př. Kr. ve velké části Řecka převládala žárový ritus, poté se praktikovala kremace i inhumace

v těch místech z strany polední přes řeku Nilus blízko od města Cairu — kolem pyramid v lokalitě Gíza (na z. okraji dn. Káhiry) se vytvořila rozsáhlá pohřebiště určená vysokým úředníkům, kněžím a členům královských rodin, která zahrnují skalní hrobky a mastaby (stavby s nadzemní částí ze sušených cihel nebo později z kamene, připomínající tvarem nízké lavice)

Ty věže tak sou nazvané od řeckého slova pyr, totiž oheň — původ slova „pyramida“ je nejasný, bývá odvozován od egyptského termínu *peremus* označujícího v geometrii výšku

Plinius lib. 36. c. 12., Herod. lib. 2. — o třech velkých pyramidách Hérodotos, *Dějiny* 2,124–135; Plinius Starší, *Přírodověda* 36,16,75–36,17,82 (včetně sfingy); také Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,63–64; Strabón, *Zeměpis* 17,1,33–34

a jiní staří historikové, jež Plinius vyčítá — Plinius Starší, *Přírodověda* 36,17,79

Pierre Messiees div. lecons trois. part. c. 32. — Pedro Mejía (1497–1551), španělský humanistický spisovatel, historik, oficiální kronikář španělského krále a německého císaře Karla V., mj. autor literárních portrétů císařů (*Historia imperial y cesarea*, 1545); Harant odkazuje na jeho nejznámější práci *Silva de varia lección* (1540), tematicky pestrý soubor úvah, čerpaných z antických i mladších autorů, přeložený do francouzštiny jako *Les diverses leçons de Pierre Messie...* (opakovaně vydávaný od r. 1552)

O největší a nejpřednější píše Herodotus a jiní historikové, že ji nějaký král Chemmis neb Cheopis... — Velká pyramida v Gíze; stavitelem faraon Chufu, řecky Cheops (Hérodotos, *Dějiny* 2,124–126) nebo Chemmis (Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,63,2–9), syn zakladatele 4. dynastie Snofrua (dynastie vládla v 27.–26. st. př. Kr.); délka strany 230,38 m, pův. výška 146,5 m

a jakž Diodorus poznamenal — Diodórova měření *Historická knihovna* 1,63,4; jednotkou je plethron — 100 stop, tj. 29,6 nebo 30,83 m (délka se různila podle délky stopy)

du Villamont les voyages lib. 3. c. 13. — Jacques de Villamont (1558–1628), bretaňský šlechtic a rytíř Božího hrobu, autor oblíbeného cestopisu *Les voyages du seigneur de Villamont divisez en trois livres* (1595; 3 kn.); podobně jako Harant putoval do Palestiny a Egypta (1588–1591), v Egyptě strávil téměř půl roku; (vysv. s. 114/I)

Boterus lib. 3. — Giovanni Botero Benese (vysv. s. 143)

Vysokou pokládají Herodotus 8 honův... Diodorus 6 honův — Hérodotos, *Dějiny* 2,124 (výška 8 plether), Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,63,4 (více než 6 plether)

Bellon. lib. 2. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

Pet. Martyre Milannese — Pietro Martire d'Anghiera (vysv. s. 55)

Kamení jest velmi tvrdé a veliké, a jakž Pompon. Mela pokládá... avšak tehdejších časův neměli takových nástrojův — Pomponius Mela, *Mistopis* 1,55 (ed. C. Frick, Leipzig 1880); na stavbu pyramid se používal vápenec (kvalitní bílý pro obložení, méně kvalitní, hrubě opracovaný pro jádro); ani dnes nelze přesně říct, jak byly pyramidy stavěny, z výzkumů plyne, že existovaly různé metody stavby

Na špici nahoře... jest tam plac čtverhranný — Chufuova pyramida je charakteristická tím, že nemá špici

194

Druhou pyramidem stavěl Cephus, bratr krále Lhemnisa, kteráž o mnoho menší i prostější jest — Rachef, řecky Chefrén (Hérodotos, *Dějiny* 2,127) nebo Kefrén (Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,64,1–6), 4. dynastie, syn Chufuův, nástupce bratra Radžedefa; dochovaly se zbytky obložení vrcholu pyramidy; výška 143,5 m (druhá největší egyptská pyramida)

jedinou dceru svou... k tomu přivedl... O čemž Herodotus lib. 2. píše — pověst patří k Chufuovi-Cheopsovi; Hérodotos, *Dějiny* 2,126
Následuje třetí, kteráž nejmenší jest. O té píše Herodotus, že ji vystavěl král Mycerinus, syn bratra krále Cophis — Menkaure, řecky Mykerinos (Hérodotos, *Dějiny* 2,129–134; Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,64,6–9), 4. dynastie, syn Rachefův; výška pyramidy 66,45 m

ale větší počet, jako Plinius a jiní, přivlastňují to stavení nějaké Rhodope cortisaně — Plinius Starší, *Přírodověda* 36,17,82; Hérodotos, *Dějiny* 2,134–135 (snaží se tvrzení vyvrátit); Strabón, *Zeměpis* 17,1,33
od země... jest vystavená z černého mramoru mouřeninského, basaltes řečeného — dochované obložení spodní části pyramidy je z červené žuly

195

Orus v knize hieroglyův — *Hieroglyfika (Hieroglyphica, Pojednání o hieroglyfech; 2 kn.)*, pojednání obsahující alegoricko-symbolický

výklad hieroglyfů (100 skutečných a 89 smyšlených znaků), připisované egyptskému učenci jménem Hórapollón (lat. Horapollo, Horus Apollo, konec 5. st.); pův. v řečtině (údajně přeložené z egyptštiny), objevené ve 14. st., na zač. 16. st. přeložené do latiny a ještě během téhož století i do jiných jazyků, nesmírně oblíbené mezi humanisty
hlava a tvář jako člověčí s krkem — Velká sfinga v Gíze, datovaná nejčastěji do doby faraona Rachefa (její obličej podle některých názorů nese Rachefovy rysy), měla nejspíš strážit celé královské pohřebiště; vytesána ze skály, vysoká 20 m, dlouhá asi 73,5 m (viz *Encyklopedie starověkého Egypta*, heslo *sfinga*)

Plinius vypisuje tu hlavu a míru její — Plinius Starší, *Přírodověda* 36,17,77

Mons. de Villamont lib. 3. — Jacques de Villamont (vysv. s. 193)

Byla pak ta hlava hrobem krále Amasis... Plinius — omyl, Plinius Starší, *Přírodověda* 36,17,77 uvádí „krále Harmaida“ („*Harmain regem*“; sfinga byla od Nové říše do římské doby uctívána jako sluneční božstvo Harmachet, řec. Harmachis, tj. Hór v zemi světla / Hór na obzoru; viz *Encyklopedie starověkého Egypta*, heslo *sfinga*); Ahmóse II., řecky Amásis, vládl 570–526 př. Kr., 26. dynastie, předposlední faraon před perskou nadvládou, jeho vláda byla dobou kulturního rozkvětu, pěstoval kontakty s Řeky, využíval řecké žoldnéře a podporoval usídlování Řeků v Egyptě (kolonie Naukratis); jeho hrobka se nacházela ve městě Sais (o jejím znesvěcení Peršany Hérodotos, *Dějiny* 3,16)

že jest dal dům udělati z jednoho kusu kamene... Herodotus — Hérodotos, *Dějiny* 2,175, popis Ahmósova zvelebení chrámu bohyně Neit („Athény“) v Sais, sídelním městě 26. dynastie (zmíněnou místnost sem dal přivézt z města Elefantíny)

Blase de Vinegere les images de platte peint. de Philostrate — Blais de Vigenère (1523–1596), francouzský diplomat, významný kryptoграф, alchymista, překladatel, sekretář a astrolog krále Jindřicha III.; *Les images ou Tableaux de platte peinture de Philostrate Lemnien... mis en françois* (opravené vyd. 1597) jsou komentovaným překladem spisu *Eikones* (lat. *Imagines, Obrazy*; 2 kn.), připisovaného starověkému sofistovi Fláviu Filostratovi (autor životopisu Apollónia z Tyan) nebo jeho zeti Filostratovi; dílo se stylizuje jako komentář k obrazům v jednom portiku na předměstí Neapole (popisuje 65 obrazů převážně s mytologickými náměty); stejnojmenný spis (*Eikones* II) připisován Fláviovu vnukovi Filostratovi (tvořil kol. r. 250), z něj dochován úvod a 17 podrobnějších popisů; příběh o sfinze a Francouzi

ve Vigenèrově komentáři k obrazu s Ariadnou (1,15; s. 242 pařížského vyd. z r. 1597)

v téměř reviru nedaleko městečka Zaccara — Sakkára, rozsáhlé pohřebiště asi 30 km j. od Káhiry, kde se nacházejí mj. královské hrobky z archaického období a Staré říše; nejvýznamnější památkou tu je komplex faraona Necericheta-Džósera ze 3. dynastie (27. st. př. Kr.) se stupňovitou pyramidou

196

Bellon. lib. 2. c. 4. 7. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

král František První — František I. Francouzský (vládl v l. 1515–1547), francouzský král, příznivec renesančního umění a humanismu; z Harantova pohledu je důležité, že jako jeden z prvních evropských panovníků vstoupil do spolenectví s osmanskou říší

rhabarbarum — (vysv. s. 155)

terrae sigillatae — lat. *terra sigillata*, doslova „označkováná země“, v archeologii označení pro luxusní římskou a římsko-provinciální keramiku oranžové až červené barvy s lesklým povrchem, často reliéfně zdobenou, vyráběnou za císařství (po pol. 1. st. př. Kr. — 7. st.); zde se ovšem myslí léčivá hlína, jejíž název vzešel z toho, že se prodávala ve formě tabulek (kostek, disků) označených pečeti; významná byla sigillata ze severoegejského ostrova Lémnu

Galenus libro 2. de dynamid. spur. — Galénos, *De dynamidiis (O silných léčích), spurium* (podvrh); latinský spisek podle domnělého Galénova originálu (2 kn.); 2. kn. obsahuje seznam neduhů a roztodivných léčivých substancí

Alvigi di Giov. nell viag. — Aluigi di Giovanni (16. st.), autor spisu *Viaggio in India et in Calecut* (1545)

Iacob Wormser — Jakob Wurmser (Wormský, 16. st.), podnikl cestu do Svaté země a do Egypta v l. 1561–1562; jeho cestopis vyšel německy v souboru *Reyssbuch des heyligen Landes* (1584; *Herrn Jacob Wormbsers etc. Reyss ins Heiligen Land und in Egypten...*); (vysv. s. 153/1)

Albrecht hrabě z Lowensteina — Albrecht von Löwenstein (1536–1587), německý šlechtic, diplomat, poutník do Svaté země (na poč. 60. let 16. st.), autor cestopisu *Pilgefahrt gen Jerusalem, Alkayr, in Egypten...* (1562)

197

po neděli *Laetare* — po čtvrté neděli postní

198

Nansre — Báb an-Nasr, Brána vítězství (11. st.), s. brána do starého městského jádra (L.S.)

Zuaila — Báb Zuwéla, dn. jedna ze tří zbylých bran opevnění Káhiry (11. st.) (L.S.)

Gemelhazar — Džámič al-Azhar, jedna z nejstarších islámských univerzit při mešitě al-Azhar (od 10. st.) (L.S.)

199

Deo gratias — „Bohu díky“

fondiques — francouzská podoba arabského *funduk*, skladiště; slovo lze patrně odvozovat od italského *fondaco* (L.S.)

canelhalily — Chán al-Chalílí, káhirska obchodní čtvrť (L.S.)

ambry — (vysv. s. 155)

kancala — viz výše *canelhalily*

201

že jsou skopce měli s tak velikými ocasy — plemena tlustoocasých (či širokoocasých) ovcí (*Platycerae*), která ukládají tuk v ocasy; žijí v pouštních oblastech Asie a Afriky

v třetích knihách Královských v 10. kapitole — 1Kr 10,28–29: „Koně, které měl Šalomoun, přicházeli z Egypta. Karavany králových překupníků kupovaly stáda koní za pevnou cenu. Vůz se vyvážel z Egypta za šest set šekelů stříbra a kůň za sto padesát“

Budaeus de asse lib. 4. — Guillaume Budé, *De asse et partibus eius* (vysv. s. 175)

kancali — (vysv. s. 199)

202

Jiného všeho, jako... porcelán — vzácná přírodnímu, mušle (termín porcelán se odvozuje od it. slova *porcellana*, které označovalo ulitu mořských plžů z rodu zavinutců /*Cypraea*; pro svůj bělostný, lesklý a průsvitný povrch/ sloužící v Orientu též jako platidlo)

203

Alpinas de med. Aegypt. — Prospero Alpini (vysv. s. 75)

roch — „růh“, imperativ „jdi“ (L.S.)

207

Aristoteles lib. 6. cap. 2. hist. animal. — Aristotelés, *Živočichopis* 559a–bBekker

210

camelopardalin — žirafa (Giraffa); název camelopardus, používaný ve starověku a středověku, vychází z antické pověsti, podle níž je žirafa křížencem velblouda (camelus) a levharta (pardus), protože má postavu velblouda a srst skvrnitou jako levhart

Strabo lib. 16. — Strabón, *Zeměpis* 16,4,16

Galeot. Mart. de doctr. prom. c. 6. — Galeottus Martius (t. Galeotto Marzio, asi 1427 — asi 1492), humanistický učenec, lékař, filozof; obviněn z kacířství, odešel do Uher ke dvoru Matyáše Korvína (jemu též věnoval spis); mj. autor lékařské práce *De homine libri II*, bohaté korespondence i polemik; Harant odkazuje na jeho spis *De doctrina promiscua liber* (asi 1489)

knížeti florentskému Laurentio Medices — Lorenzo de' Medici, zvaný Il Magnifico (Nádherný, 1449–1492), vládce Florencie, která se za jeho podpory stala centrem renesanční umělecké tvorby, literát, politik (usiloval o udržení politické rovnováhy mezi severoitalskými státy)

balle — balíky (komodity svázané do balíků)

212

Nicol. Monardes de med. ex Occid. Ind. delatis — Nicolás Monardes (1493–1588), španělský lékař, botanik; zabýval se studiem řecké a arabské medicíny, jak dokládá spis *De secanda vena in pleuritide inter Graecos et Arabes concordia* (1539), sepsal též botanický spis věnovaný růži a citrusovým plodům *De rosa et partibus eius* (1540); Harant odkazuje na latinský překlad jeho španělské práce nazvaný *De simplicibus medicamentis ex Occidentali India delatis, quorum in medicina usus est* (1574; přel. Charles l'Écluse)

tatou — pásovec, blíže neurčený druh z čeledi pásovcovitých (*Dasypodidae*), importovaný z původního prostoru (j. část Severní Ameriky, Střední a Jižní Amerika)

214

Cair aneb Ceir město... Od starodávna sloulo Memphis... — řec. Memfis, eg. Mennefer, arab. Mít Rahína, v Dolním Egyptě, asi 30 km jz. od dn. Káhiry; první hlavní město Egypta po jeho sjednocení legendárním faraonem Menim (kol. r. 3150 př. Kr.)

Laonicus hist. — Láoníkos Chalkokondylés (lat. Laonicus Chalcondyles, asi 1423–1490), byzantský historik původem z Athén, autor historického spisu *Apodeixis historión* (*Výklad o dějinách*; 10 kn.), který zachycuje události let 1298–1463 (zaměřuje se na tureckou expanzi na úkor Byzance); (vysv. s. 414/I)

215

Mifrubetich — Mifrubetich, Misr al-^oAtíqa, Stará Káhira, dnes stranou rozvoje moderní muslimské Káhiry (L.S.)

el Cháhira — al-Qáhira, Káhira; neznamená však „Veliké město“, jak uvádí Harant, ale „Vítězná“ (L.S.)

Bulák — (vysv. s. 35)

Medín — Madínat al-Qáhira, vnitřní městský okrsek založený v 10. st., poté, co byla Káhira zbudována jako nové centrum poněkud stranou (L.S.)

Caraffar — „qarafa“, tj. hřbitovy, pohřebiště mamlúků ležící jižně od citadely, za hradbami města (L.S.)

Massar — Massara; jedná se buď o oblast u jezírka Birkat an-Násírja na jih od Báb al-Lúq (s rezidencemi významných rodů), nebo pravděpodobněji o Harat an-Nasará, křesťanskou čtvrť ležící u jezírka Azbakíja (L.S.)

Bebzuaila — Báb Zuwéla (vysv. s. 198)

Gemethailon — Džámí^o ibn Tulún, mešita ibn Tulúnova, postavená r. 879 chalífovým místodržícím Ahmadem ibn Tulúnem; leží na jižním konci původního starého městského jádra a v blízkosti citadely (L.S.)

Bebelloch — Báb al-Lúq, tj. Prkenná brána, název se vztahuje zřejmě k branám hippodromu ve čtvrti z. od kanálu Chalídž (L.S.)

216

georgiáni — gruzínská apoštolská pravoslavná církev, jako státní náboženství přijata r. 337; spadala pod antiochijský patriarchát, od r. 467 dosáhla samostatnosti (autokefalie); (vysv. s. 180/I)

abissíni — etiopská pravoslavná církev (abissinská); jedna z nejstarších pravoslavných církví vzniklých před chalkédónským koncilem (z r. 451); usnesení dalších koncilů neuznává, kanonicky je závislá na koptské církvi, časem získala autokefalii; (vysv. s. 189/I)

nestoriáni — christologická hereze (vyznává dvě osoby, lidskou a božskou, spojené morálním způsobem v Kristu; vznik bývá spojován s osobou cařihradského (kónstantínopolského) patriarchy Nestoria (patriarchou byl v l. 428–431), nestoriánství bylo nejprve

odsouzeno jako kacířství koncilem v Efesu (r. 431), definitivně pak koncilem v Chalkédónu (r. 451); (vysv. s. 404/I)

gofyti — nezjištěno

armeniáni — (vysv. s. 102)

syriáni — syrská pravoslavná církev se sídlem v Sýrii (náležející pod antiochijský patriarchát), která nepřijala christologickou formuli chalkédónského koncilu (r. 451) o lidské a božské Kristově přirozenosti; (vysv. s. 279/I)

Quel que debbe... — správně *Quel che debbe...*

217

Jan Geylryff — Johannes Helfrich, lipský měšťan, v r. 1565 se vydal do Jeruzaléma a Egypta, jeho cestopis je součástí sbírky cestopisů *Reyssbuch des heyligen Landes* (1584) (L.S.)

Jan Tucher — Johannes Tucher (vysv. s. 71)

monsieur de Villamont — Jacques de Villamont (vysv. s. 193)

219

ostrov Michias — Miqjás an-Níl, měřidlo Nilu, sloup s mírou zbudovaný již v r. 716 (L.S.)

220

římské iubilaecum — jubileum (z hebrej.), Svatý rok, v katolické církvi rok smíření a odpuštění hříchů, vychází z konceptu starozákonního milostivého léta (Lv 25,8–16), vyhlášován papežem; věřící, kteří v této době přijdou do Říma a vykonají určené náboženské úkony, získávají plnomocné odpustky; poprvé vyhlášen papežem Bonifácem VIII. na r. 1300, poté se měl konat každých 100 let, později doba zkracována (50, 33, 25 let), vyhlášován také při mimořádných příležitostech

221

řeku Nilus za boha ctili — jako boha záplav, hojnosti a blahobytu jménem Hapi/Hapej

Strabo lib. ult. — *libro ultimo*, v poslední knize: Strabón, *Zeměpis*, kn. 17, kde píše o Egyptě; o Nilu 17,1,1–5

Plin. lib. 5. c. 9. — o Egyptu a Nilu Plinius Starší, *Přírodověda* 5,9,49–5,11,65

Heliod. lib. 9. Aethiopi. — Héliodóros z Emesy, *Aethiopica* (lat. *Aithiopia*, *Příběhy aithiopské*; 10 kn.), nejmladší z pěti vcelku dochovaných

antických dobrodružných románů, datován do 3. nebo 4. st.; děj se odehrává v Egyptě, dívka z ústřední milenecké dvojice je nepoznanou dcerou aithiopského krále; o Nilu jako božstvu 9,9,3; chvála Nilu 9,22
Giov. Lioni — Giovanni Leone l'Africano (vysv. s. 15)
ves Mattharia, kdež jest zahrada balsamová — (vysv. s. 66)
palác Kampsona, žoldána egyptského — egyptský mamlúcký sultán Al-Ašraf Kánsúh al-Gaurí (vládl v l. 1501–1516); (vysv. s. 177)
Petrus Martyr lib. de legat. — Pietro Martire d'Anghiera, *Legatio Babylonica* (vysv. s. 55)

222

ostrov Micheas — (vysv. s. 219)
město Memphis — (vysv. s. 214)

223

stromoví cassiae — kasie obecná (vysv. s. 42)

226

Diodorus Siculus lib. 1. c. 2. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,37,7 (cituje názor egyptských kněží, vysv. s. 230)

Potom sloula Orelice, jakž ji Homerus tak jmenuje, Aegypt. 4. Odís. — Homéros, *Odyseia* 4,355; 4,477; 4,483; 4,581: u Homéra se pro řeku používá označení *Aigyptos* (lat. Aegyptus); jméno Nil (řec. Neilos), se objevuje poprvé u básníka Hésioda (kol. r. 700 př. Kr., z Askry v Boiótii) v katalogu řek v eposu *Theogoniá (Původ bohů)*, v. 338

Ennius ji nazývá Melon — Quintus Ennius (239–169 př. Kr.), římský básník, z j. Itálie, do Říma jej údajně přivedl Cato Cenzor, autor tragédií, satir, epigramů ad.; nejvýznamnějším dílem historický epos o nejstarších římských dějinách *Annales (Letopisy; 18 kn.)*, jímž zavádí daktylský hexametr do římské poezie, velmi oblíbený, ovlivnil Vergilia, dochovány jen zlomky

Servius — Maurus Servius Honoratus (kol. r. 400), gramatik, známý svým komentářem k Vergiliově *Aeneidě*, jenž se dochoval ve dvou redakcích, delší, kterou objevil r. 1600 francouzský humanista Pierre Daniel (*Servius Danielinus* nebo *auctus, Danielův* nebo *rozšířený*), zřejmě dílo kompilátora ze 7.–8. st., a kratší, zřejmě původnější, tradované pod Serviovým jménem (Conte 2003, s. 557); Ennius je citován prostřednictvím rozšířeného Servia, komentář k *Aeneidě* 1,741 („Ennius říká, že se Nil nazývá Melo“)

γέον ἰλὸν — správně *véav ἰλὸν* (*nean ilyn*; „[přinášející] nové bahno, novou náplavovou zeminu“), Servius, komentář k Vergiliovým *Zpěvům rolnickým* (*Georgica*) 4,291; také Héliodóros, *Příběhy aithiopské* 9,22,5 (Harant čerpal spíše ze Servia)

Pausanias Arcad. — Pausaniás, *Cesta po Řecku*, kn. 8 — Arkádie (hornatá krajina v srdci Peloponnésu); o černých Nilových sochách 8,24,12

Athen. lib. 8. píše, že jeden král egyptský, jménem Psammetichos — Athénaios, *Hodující sofisté* 8,35Kaibel; Psammétek I. (Psammetik, řecky Psammétichos), vládl 664–610 př. Kr., 26. dynastie; jeho experimenty viz Hérodotos, *Dějiny* 2,2 a 2,28

Juba, král mouřeninský... o čemž Plinius lib. 5. c. 9. — Iuba II., král Mauretánie v s. Africe (vládl 25 př. Kr. — asi 23), syn numidského krále luby I. poraženého diktátorem Caesarem, přítel císaře Augusta, Plinius Starší z něj často čerpá a popisuje jej jako nesmírně vzdělaného (*Přírodověda* 5,1,16); napsal etnografická díla o Asýrii, Arábii, Africe, spisy přírodovědné, o umění ad.; měl za manželku Kleopatru Seléné, dceru Marka Antonia a Kleopatry VII. (VIII.); Iuba a prameny Nilu Plinius Starší, *Přírodověda* 5,10,52

227

Ptolomaeus pokládá, že pod horami Lunae z jakýchsi dvou jezer — Klaudios Ptolemaios, *Návod k zeměpisu* 4,8,3 (dvě jezera také 4,7,23); Měsíční hory, řec. *to tés Selénés oros*, pohoří Ruwenzori na hranici mezi dn. Konžskou demokratickou republikou a Ugandskou republikou (nilské prameny leží ve skutečnosti o něco jižněji)

Odoard Lopez — Duarte Lopez (vysv. s. 15)

Angola — nejasné; na území dn. Angoly existovalo několik království (v sz. části od 14. st. král. Kongo, j. od něj asi od konce 15. st. král. Ndongo, v sv. části král. Lunda)

Monomotapa — Mutapa (t. Mwenemutara), království v 15.–18. st. ve středu j. Afriky, j. od řeky Zambezi

nemohouce stihnouti původu jejího — Nil pramení na j. státu Burundi, v horách mezi Viktoriiným jezerem, jezery Tanganjika a Kivu (viz *Encyklopedie starověkého Egypta*, heslo *Nil*); prameny Nilu byly objeveny teprve po pol. 19. st.

Ephorus — řecký historik Eforos z Kýmé (vysv. s. 113/I)

Hellanicus — Hellánikos z Mytilény na Lesbu (5. st. př. Kr.), první plodný řecký spisovatel, asi mladší současník Hérodotův, autor prvních lokálních dějin (*Atthis, Kronika Attiky*) a různých děl

mytologických, etnografických, chronografických aj.; dochovány jen zlomky

Cadmus — Kadmos z Milétu, údajně nejstarší řecký historik anebo spisovatel řecké prózy vůbec (tzv. logograf), snad po pol. 6. st. př. Kr.

Hecataeus — Hekataios z Milétu (kol. r. 500 př. Kr.), jeden z nejstarších řeckých geografů a historiků (nejvýznamnější logograf, tj. předhérodotovský spisovatel řecké prózy), předchůdce a zdroj Hérodotův; autor racionálních výkladů mýtů (*Geneélogiai*, *Genealogie*, neboli *Héróologiá*, *Příběhy/Původ héróů*; 4 kn.), mapy světa a jejího komentáře v podobě díla *Periéghésis* neboli *Periodos gés* (*Cesta po světě*; 2 kn.), popisujícího převážně pobřeží Středozemního a Černého moře; hojně cestoval, pobýval v Egyptě; dochovány zlomky

Theopompus — Theopompos z Chiu (4. st. př. Kr.), řecký historik, autor *Řeckých dějin* (*Hellénika*; 12 kn.), navazujících na Thúkydida, popisujících roky 411–394 př. Kr., a *Dějin vlády Filippa Makedonského* (*Filippika*; 58 kn.; r. 359–336 př. Kr.), které obsahovaly různé odbočky (mytologické, kulturněhistorické, místopisné, vyprávění o pozoruhodných událostech, která kolovala i samostatně); dochovány fragmenty; nedochován výťah z Hérodota (2 kn.), řeči ani politické spisy

Thucydides — řecký historik Thúkydídés (vysv. s. 412/1); jména Hellánika, Kadma, Hekataia, Thúkydida, Efora i Theopompa uvádí v pasáži věnované řece Nilu Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,37,3–4

Franc. Alvarez — Francisco Álvares (vysv. s. 72)

Edoard Lopez... descrip. reg. Congo — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

z jezera jednoho Zaire nazvaného... horami jménem Cafates — nejasné; spíše svědectví o dobových (nejen Harantových) geografických znalostech těchto krajů

království Gojame — Gojjam, království v sz. části Etiopie, druhé království (po král. Axum), které přijalo křesťanství, od 14. st. součást etiopského císařství

národ Anzyqueran vůkol toho velikého kněze Jana bydlí — název národa nejasný; legendární země kněze Jana (it. *prete Ianni*, lat. *presbyter Iohannes*) byla umísťována např. do Indie (v souvislosti s christianizací tradičně spojovanou s působením sv. Tomáše), do v. Afriky (zde byla křesťanská království a posléze křesťanské etiopské císařství)

Meroe — hlavní město starověkého kušitského království, dn. zbytky na v. břehu Nilu mezi 5. a 6. kataraktem, poblíž města Kabušija v dn. Súdánu

řeky, jako *Colues*, *Abagni*, *Saraboe* — nejasné *cataracta* — peřeje

228

spád na Rejnu řece — největší evropský vodopád na řece Rýnu u měst Neuhausen a Schaffhausen, zámek Laufen nad vodopádem *Philostrati de vita Ap. lib. 6.* — popis kataraktů-peřeji Filostratos, *Život Apollónia z Tyany* 6,26
Lucanus lib. 10. — Marcus Annaeus Lucanus (vysv. s. 47/1), *Farsalské pole* 10,317–322

229

ostrov Syene, na němž město někdy slavné bylo... O tom městě psal Plinius lib. 2. c. 72. — Plinius Starší, *Přírodověda* 2,75,183; řec. Syéné, eg. Sunu, dn. Asuán, město na 1. nilském kataraktu; nachází se na v. nilském břehu, na ostrůvku naproti v řece leží starší město Elefantína (eg. Abu); Plinius mylný údaj o ostrovu nemá
Luca. lib. 2., umbras nusquam flectente Syene — Lucanus, *Farsalské pole* 2,587 („v Syéně, která nevrhá stín na žádnou stranu“)
v archipelago Cyclades ostrovové, jichž do padesáti malých pospolu leží. Plinius lib. 4. cap. 12. — souostroví Kyklady v Egejském moři jv. od Athén, dnes zahrnuje 33 větších ostrovů a množství menších ostrůvků; název pochází z antiky a odkazuje na jejich uspořádání okolo posvátného ostrova Délu, rodiště bohů Apollóna a Artemidy (řec. *kyklos*, *kruh*); Plinius Starší, *Přírodověda* 4,12,65; přirovnání v souvislosti s Nilem se nachází u Diodóra Sicilského, *Historická knihovna* 1,36,8

Hermolaus — Hermolaus Barbarus (t. Ermolao Barbaro, 1454–1493), z Benátek, italský humanista, uznávaný filolog: překladatel, editor a komentátor antických autorů (např. Aristotela); Harant myslí jeho nejslavnější spis *Castigationes Plinianaet et in Pomponium Melam* (1492–1493), textově-kritické poznámky k přírodovědné encyklopedii Plinia Staršího a zeměpisnému dílu Melovu

230

Thales — Thalés z Miletu (1. pol. 6. st. př. Kr.), představitel řecké přírodní filozofie, astronom a matematik, jeden ze sedmi mudrců (vysv. s. 411/I); jako první hledal prazáklad světa, počátek všech věcí, pralátku (řec. *arché*), považoval za ni vodu (Země plave na vodě); předpověděl zatmění Slunce, k němuž došlo 28. 5. 585 př. Kr., navštívil Egypt;

žádné dílo se nedochovalo (napsal-li jaké); Thalétův názor u Diodóra Sicilského, *Historická knihovna* 1,38,2

Eudemenes — týž jako *Euthimenes* (viz níže); Euthymenés z Massalie (asi 6.–5. st. př. Kr.), řecký mořeplavec, jeho záznam o plavbě kolem afrického pobřeží Atlantského oceánu se nedochoval; doslova ho cituje Seneka Mladší, *Otázky přírodní filozofie* 4a,2,22 (uvádí i Thalétův názor); společně s Thalétem také v pseudo Plútarchových *Učených názorech filozofů ohledně přírodní filozofie* (*Peri tón areskontón filosofois fysikón dogmatón*, lat. *Placita philosophorum*; *Moralia* 897f); názor o etésiových větrech a původu Nilu v Ókeánu uvádí bez jména zdroje už Hérodotos, *Dějiny* 2,20–21; Harant odkaz na Euthymena převzal z níže citovaného Girolama Fracastora (vysv. s. 231), Diodóros ho neuvádí

Lucret. lib. 6. — Titus Lucretius Carus (asi 98–55 př. Kr.), římský básník, autor asi nedokončeného filozofického didaktického eposu *De rerum natura* (*O přírodě*; 6 kn.), v němž Římanům zprostředkoval učení řeckého filozofa Epikúra; o vydání eposu se postaral M. Tullius Cicero, ačkoliv se s Lucretiovými filozofickými postoji neztotožňoval; o nilských záplavách a etésiových větrech *O přírodě* 6,712–737

ve dnech psích — Psí hvězda, Sirius, eg. Sopdet, řec. Sóthis, hlavní hvězda zimního souhvězdí Velkého psa, dvojhvězda, nejjasnější hvězda noční oblohy, u Egyptanů božstvo, jejímž héliakickým východem (den, kdy se hvězda poprvé během roku objeví v ranním soumraku před východem Slunce; asi polovina července) začínaly nilské záplavy, a proto i staroegyptský rok

Anaxagoras physicus — Anaxagorás z Klazomen (1. pol. 5. st. př. Kr.), řecký přírodní filozof, pobýval v Athénách, kde učil filozofii, blízký přítel státníka Perikleá; za pralátku považoval hmotné částice (*spermata*), jež uvádí do pohybu a harmonie duchovní síla (*nús*); z jeho díla se dochovaly zlomky

Euripides — Eurípídés, řecký tragický básník (vysv. s. 9); odkaz na Anaxagoru i Eurípida u Diodóra Sicilského, *Historická knihovna* 1,38,4

Democritus Abderita — Démokritos z Abdér, řecký filozof (vysv. s. 20/I); převzato opět z Diodóra Sicilského, *Historická knihovna* 1,39,1

Euthimenes — Euthymenés z Massalie (viz výše)

kněží egyptští (jakž Diodor. Sic. svědčí) — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,37,7 (vysv. s. 226)

jakž Plin. 31. lib. 4. cap. píše — Plinius Starší, *Přírodověda*, nejspíš myšleno 31,29,52 (slaný déšť třikrát způsobil, že voda Nilu zhořkla)

Herodotus — Hérodotos, *Dějiny* 2,24–25

messer Hier. Fracastoro del cresc. del Nilo — Girolamo Fracastoro (t. Hieronymus Fracastorius, asi 1476/1478–1553), italský filozof, básník, lékař a astronom; odkaz na spis *Risposta dello eccellentissimo messer Hieronymo Fracastoro del crescimento del Nilo a messer Giovanni Battista Rhamusio*, zahrnutý do Ramusiovy sbírky cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/I, s. 127; 1. sv.), Euthymenés z Massalie je v kapitole nazvané *Opinione di Thalete et di Eudemene sopra il crescer del Nilo...*

Lucan. lib. 10. — o Nilu Lucanus, *Farsalské pole* 10,210–331

Francis. Alvarez — Francisco Álvares (vysv. s. 72)

Zaire řeky — portugalský název řeky Kongo

království Congo — nejstarší křesťanský stát v oblasti rovníkové Afriky (14.–19. st.), v Harantově době známé svými obchodními styky s Portugalskem

Guinea — na území dn. státu Guinea se postupně formovalo několik království; od 13. st. říše Mali, v Harantově době její nástupnický stát Songhaj (do konce 16. st.), i zde kvetl obchod s Portugalskem

Edoar. Lopez des. lib. Congo cap. 10. — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

Fracastoro — Girolamo Fracastoro (vysv. s. 231)

Batt. Ram. sopra il crescer del Nilo — Giovanni Battista Ramusio (vysv. s. 426/I, s. 127); v 1. sv. Ramusiova sborníku cestopisů *Delle navigationi et viaggi* je zařazeno i jeho pojednání o stoupání hladiny Nilu, *Discorso sopra il crescer del fiume Nilo*, směřované k Girolamu Fracastorovi

v Scythii — (vysv. s. 179)

okolo hory Caucasu — zřejmě horské pásmo Velkého Kavkazu od dělující Evropu od Asie

okolo řeky Idaspes — Hydaspés (dn. Džihlam), řeka protékající Indií (stát Džammú a Kašmír) a Pákistánem (Ázád Kašmír a Paňdžáb)

město znamenité Thebae nazvané a někdy stolice faraonův — Théby, eg. Veset, v Horním Egyptě, dosáhly největšího rozkvětu v době Nové říše (2. pol. 16. st. — zač. 11. st. př. Kr.), během nějž byly určity čas hlavním městem; na jejich území po obou březích Nilu se nacházejí významné archeologické lokality, jako chrámy v Luxoru a Karnaku nebo královská nekropole Nové říše (Údolí králů a královen)

100 bran mající... o nichž Herod. a jiní píší — Hérodotos, *Dějiny*, různé zmínky o Thébách; „stobranné Théby“ Homér, *Ílias* 9,383

Plin. lib. 8. c. 14. 25., lib. 1. c. 37. — o krokodýlech Plinius Starší, *Přírodověda* 8,37,89–90; 8,40,96 (krokodýli poprvé v Římě); 8,51,121 (chameleon má stejné hrubé tělo jako krokodýl); v 1. kn. se nachází pouze rejstřík a seznam autorů, z nichž čerpal

Albertus — Albertus Magnus (Albert Veliký) (vysv. s. 130)

Plutarchus — o krokodýlích vejcích a nilských záplavách Plútarchos, *O Ísidě a Osíridovi* (*Peri Isidos kai Osiridos*, lat. *De Iside et Osiride*), *Moralia* 381B–C; jedná se o nábožensky zaměřené dílko vykládající základní egyptský mýtus o králi bohu Ušírovi (Osiridovi), jeho sestře-manželce Ésetě (Ísidě) a jejich synu Hórovi (podrobněji viz Charvát 2011, s. 62–64); o snášení krokodýlích vajec na souši a jejich velikosti Hérodotos, *Dějiny* 2,68; o velikosti, vzhledu a počtu vajec Aristotelés, *Živočichopis* 558aBekker (oba srovnávají jen s husím vejcem)

Herod. — Hérodotos, *Dějiny* 2,68

Marcellinus — Ammianus Marcellinus (330/335 — kol. 400), významný římský historik, z řecky mluvící rodiny v syrské Antiocheii, obdivovatel císaře Iuliana Apostaty, ve svých částečně dochovaných *Dějinách* (*Rerum gestarum libri XXXI*) navazuje na Tacita a inspirované jím; popsal dobu od vlády císaře Nery po smrt císaře Valenta u Hadrianopole (96–378), dochovala se pouze část pojednávající o Ammianově současnosti (353–378, kn. 14–31); krokodýl v exkurzu o Egyptě *Dějiny* 22,15,15–20 (odkaz k 22,15,20)

ostrov Tentyris — řec. Tentyra (dn. Dendera), egyptské město na z. břehu Nilu (asi 60 km s. od Théb), v ptolemaiovské a římské době centrum kultu bohyně Hathor; pověst o neohroženosti Tentyritů vůči krokodýlům u Strabóna, *Zeměpis* 17,1,44; také Plinius Starší, *Přírodověda* 8,38,92–93

trochilus — označení malého ptáčka, též střízlíka (lat.); zde je zřejmě míněn malý ptáček bez bližšího určení

ichneumon — promyka ichneumon (*Herpestes ichneumon*), drobná šelma původně žijící v subsaharské Africe a na Blízkém východě
delphin aneb mořská svině — delfin (z čeledi *Delphinidae*)

Také jiné zvíře *stincus* řečené... *Plinius lib. 28. c. 8.* — lat. *scincus* (řec. *skinkos*), nazývaný také „suchozemský krokodýl“, druh varana (snad varan pustinný, *Varanus griseus*, Daudin 1803); Plinius Starší, *Přírodověda* 28,30,119–120, také 8,38,91–94

Lopez des. Congo — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

okolo ostrovu sv. Tomáše — ostrov v Guinejském zálivu, bývalá portugalská kolonie

Navig. all isola di S. Thoma — spis *Navigazione da Lisbona all' isola di san Thomè...* (italský překlad z portugalštiny) zařazený do Ramusiova sborníku cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s 426/1, s. 127; 1. sv.)

království *Cananor* — Kannúr (vysv. s. 171)

Odoard. Barbosa — Duarte Barbosa (vysv. s. 98)

Giov. di Barros — João de Barros (vysv. s. 159)

okolo ostrovu *Goa* — Góa (vysv. s. 168), bývalá portugalská kolonie na z. pobřeží Indického subkontinentu, dn. svazový stát Indie; Harant snad míní některý z ostrovů ke Góe náležejících

And. Corsali — Andrea Corsali (vysv. s. 15)

v Indiích Západních — dobové označení pro Ameriku

Petr Martyr — Pietro Martire d'Anghiera (vysv. s. 55)

Xaqueguara — nejasné, v raně novověké cestopisné produkci se odkazuje pouze obecně na Petra Martyra, který zmiňuje zemi tohoto jména, pravděpodobně ve Střední Americe

237

Cevola — Cevola, též Cibola, v Harantově době územní útvar ve Střední Americe (cílem conquistadorů jako údajné legendární království „sedmi zlatých měst“), známý z relací misionářů

Fern. Alarchon rellat. — Hernando (t. Fernando) de Alarcón (1500–1541), španělský mořeplavec a objevitel; svou cestu Kalifornským zálivem a krajem řeky Colorado konanou r. 1540 popsal ve zprávě, kterou dokumentují i mapy navštívených území; spis je pod názvem *Relatione della navigatione et scoperta, che fece il capitano Fernando Alarchone* zařazen do 3. sv. Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/1, s. 127)

Giov. Lioni 9. parte dell'Africa — Giovanni Leone l'Africano, *Descrittione dell'Africa...* (vysv. s. 15)

Meshudum delle cose mir. scoperte alli tempi mod. — al-Mas'údí (asi 896–956), arabský historik a cestovatel po Blízkém východě, Indii

a Africe, autor obsáhlých světových dějin (*Historie času*, 30 sv.), předzdivaný také „arabský Hérodotos“; informaci o spisu arabského historika (i o Humethovi, viz níže) převzal Harant zřejmě z Ramusiova souboru cestopisů *Delle navigationi et viaggi* (vysv. s. 426/1, s. 127) **za panování Humeth, syna Taulona** — Ahmed ibn Túlún (835–884), chalífův místodržící v Egyptě

hippopotamus, po česku vodní kůň — hroch (z čeledi *Hippopotamidae*)
Elianus — Claudius Aelianus (vysv. s. 96/1), *O zvláštnostech zvířat* 5,53 (hroch)

jakž Pausanias Arcad. píše — Pausaniás, *Cesta po Řecku* 8,46,4 (o soše bohyně Kybelé ve městě Prokonnésu na stejnojmenném ostrově v Propontidě /dn. Marmara/)

tvář z zubů koně vodníhoho — z hroších klů (v řečtině jsou doslova zuby, *odontes*)

238

Plinius lib. 8. 20. 27. — Plinius Starší, *Přírodověda* 8,39,95; o hrochovi a pouštění žilou 8,40,96 (a 28,31,121)

Massardus — nezjištěno

Ioh. Pet. Valerianus Hieroglyph. lib. 29. — Iohannes Pierius Valerianus (t. Giovanni Pietro dalle Fosse, Pierio Valeriano, 1477–1560), italský básník (*Amores*, 1524, *Poemata*, 1538), filolog; Harant odkazuje na jeho dobově oblíbený spis *Hieroglyphica* (58 kn.; 1556) zabývající se hieroglyfickým písmem

Gesnerus — Konrad Gesner (1516–1565), lékař, přírodovědec, encyklopedista spojený s Curychem; proslul svou rozsáhlou bibliografií (*Bibliotheca universalis*; 1545); Harant odkazuje na jeho přírodovědnou činnost; Gesner je mj. autorem spisu *Historia animalium* (5 sv. vyd. v l. 1551–1587)

Aristot. lib. 2. cap. 7. animal. — Aristotelés, *Živočichopis* 502aBekker (vzhled hrocha)

239

ichneumon — (vysv. s. 236)

s aspidem — aspis, kobra, jedovatý had z čeledi korálovcovitých (*Elapidae*)

240

Bellon. lib. 2. c. 22. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

Nicander — Nikandros z Kolofónu (3. nebo 2. st. př. Kr.), řecký básník, autor především didaktických básní, z nichž se dochovala v humanismu vydávaná, komentovaná a překládaná *Alexifarmaka* (*Protijedy*), a *Thériaka* (*O lécích proti jedovatým kousnutím*), na něž se odkazuje (ichneumon vv. 190–208)

242

orlové kamení — lat. *aetites* (z řec. *aetos*, orel), magický kámen, který si podle tradice vkládá orlice do hnízda, aby si usnadnila kladení vajec; používal se jako magický prostředek pro zajištění dobrého potomu, nejčastěji je popisován jako dutý kámen s chřestíci kamínky či pískem uvnitř

Garbie — (vysv. s. 27)

Damiáta — Damietta, město v deltě Nilu

Pharson a Foua — patrně nesprávná lokalizace; podle popisu plavby vyrazili poutníci z Bulaku po Rašidském rameni Nilu, minuli kláštery ve Wádí Natrún a dojeli k Damanhúru a Fuwě (Pharson a Foua) asi za dva dny plavby; Harant zřejmě spojil chybně přeloženou pasáž z Villamonta s vlastním pozorováním (L.S.)

Diod. lib. 1. c. 3. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,33,5–6
Hircius lib. 4. bel. civ. — Aulus Hirtius (†43 př. Kr.), konzul r. 43 př. Kr., oddaný stoupenec Gaia Iulia Caesara (sloužil pod ním v Galii), dopsal poslední knihu k jeho *Zápisům o válce galské* (vysv. s. 47/1) a připisuje se mu také kniha *O válce alexandrijské* (*Bellum Alexandrinum*), tedy pokračování Caesarových *Zápisů o válce občanské* (*Commentarii de bello civili*) sepsaných ve 3 knihách (proto zde citováno jako 4. kniha; Caesarovy zápisky končí jeho příchodem do Egypta r. 48 př. Kr.); další Caesarovi pokračovatelé přidali zápisky *O válce africké* (*Bellum Africanum*) a *O válce hispánské* (*Bellum Hispaniense*), pojednávající o občanské válce v l. 47–45 př. Kr.; o deltě *Válka alexandrijská* 27,1

243

rájský pták — nejasné; tzv. rájští ptáci, rajky (*Paradisaeidae*) žijí na Nové Guinei, též Molukách a v j. Austrálii; v 16. st. se jejich peří či vycpaná těla dostávají do Evropy, a protože vycpaniny bývaly bez nohou (někdy i bez křídel), podporovaly mínění, že ptáci pocházejí přímo z pozemského ráje, kde žijí výjimečným životem; není však jasné, které ptáky Harant v deltě Nilu pozoroval

To město sloulo před lety latině *Canopus*, jménem jakéhosi *Ganaba*, plavce krále řeckého *Menala* — řec. Kanóbos/Kanópos, starověké město v z. části nilské Deltý, u dn. Abúkíru, asi 20 km v. od Alexandreie; pojmenováno podle Kanópa, kormidelníka spartského krále Meneláa (Meneláos byl do Egypta přihnán na zpáteční cestě od Tróje a nepřízní bohů tu byl nějaký čas zdržován); Harant mylně ztotožňuje s městem Rosettou (arab. ar-Rašíd), při ústí z. nilského ramene asi 65 km v. od Alexandreie, významným středověkým přístavem, proslaveným nálezem tzv. rosettské desky (r. 1799), která umožnila rozluštění hieroglyfického písma

Selim — Selim I. Hrozný (vysv. s. 67)

jakž *Iosephus* toho čas pokládá, před narozením Krista Pána 320 let vystaveno — Alexandreia byla založena na začátku r. 331 př. Kr., přesné datum je však předmětem dohadů; r. 320 př. Kr. se stala hlavním městem ptolemaiovského Egypta; odkaz na Flavia Iosepha je nejasný

Iust. lib. 11. — založení Alexandreie M. Iunianus Iustinus, *Výtah z Filippských dějin* (vysv. s. 130/I), 11,11,13

jezero *Mareotis*, nyní *Buschiara*, o němž *Strabo lib. 17.* — jezero Mareótis u Alexandreie; Strabón, *Zeměpis* 17,1,7

aurea Alexandria, Antiochia pulchra, Nicomedia speciosa — viz Athénaios, *Hodující sofisté* 1,36Kaibel

Herodianus píše... — Héródiános (2./3. st.), řecký dějepisec, o jeho životě mnoho nevíme, sepsal *Dějiny císařství po smrti Marka Aurelia (Tés meta Markon basileiás historiai*, lat. *Ab excessu divi Marci*; 8 kn.; římské dějiny od smrti císaře M. Aurelia do nástupu Gordiana III., 180–238), díky svému vypravěčskému umění patil ve středověku neprávem za předního antického historika; dopouští se nepřesností, jeho chronologie je vágní; Alexandreia jako nejlidnatější město za Římem *Dějiny* 4,3,7 (spolu se syrskou Antiocheiou) a zejm. 7,6,1 (soutěží o druhé místo za Římem spolu s Karthagem)

když císař *Octavianus Augustus...* toho města dobyv — častěji uváděná anekdota, v této podobě v oblíbené, pod Plútarchovým jménem tradované sbírce anekdot a výroků perských, řeckých a římských králů a vojevůdců od Kýra Velikého po Augusta (*Basileón apofthegmata*

kai stratégón, lat. *Regum et imperatorum apophthegmata*; oddíl *Kaisar ho Sebastos* / lat. *Caesar Augustus, Moralia* 207B); srov. také Plútarchos, životopis Marka Antonia 80, Dión Kassios, *Římské dějiny* 51,16,3–4 a císař Iulianus Apostata v dopisu Alexandrijským (z r. 362; č. 111, ed. J. Bidez, Paris 1960)

jeden učený filozof, Arrius řečený — Areios, stoický filozof (1. st. př. Kr.)

bylina harmala, arabsky kaly řečená — harmala mnohodílná (*Peganum harmala*), t. syrská či stepní routa, omamná rostlina používaná při rituálních obřadech

250

krále Ludvíka franckého u Damiáty zajatého — (vysv. s. 152/1, s. 41); v době Ludvíkova zajetí vládl na Kypru Jindřich II. z rodu Lusignanů (vládl v l. 1218–1253)

palác starý a dosti někdy nákladný, o němž zprávu dávají, že byl Alexandra Velikého — stavbu paláce zadal Alexandros, po založení města se sem však již nevrátil; palác a spřízněné budovy (včetně Múseia a Alexandrovy hrobky) tvořily celou královskou čtvrť a zabíraly v římské době čtvrtinu až třetinu města (viz Strabón, *Zeměpis* 17,1,8)

Blízko toho jsou dva sloupové... — pravděpodobně tzv. Kleopatřiny jehly, obelisky převezené na pokyn císaře Augusta z Héliopole do Alexandreie a umístěné před *Caesareum* naproti přístavu (pův. chrám zbožněného Caesara, s jehož stavbou začala Kleopatra snad r. 47 př. Kr.); tam zůstaly až zhruba do poslední čtvrtiny 19. st. (jeden stojící, druhý padlý), kdy byl jeden odvezen do Londýna (dnes na Viktoriině nábřeží, City of Westminster), druhý do New Yorku (Central Park)

Píše Plinius lib. 36. c. 9., že jsou dva císařové římstí, Augustus a Claudius, dva sloupy odtud... odvezti dali — o obeliscích Plinius Starší, *Přírodověda* 36,14,64–36,15,74; Augustus přivezl do Říma celkem čtyři obelisky, dva pro své mauzoleum, jeden pro sluneční hodiny (obě stavby na Martově poli) a jeden pro velké závodíště, *Circus maximus*, další čtyři nechal přemístít v Egyptě; z obelisků přivezených Augustem do Říma Plinius zmiňuje obelisk pro Velký cirkus a jeden obelisk pro Martovo pole (36,14,71; podrobně o jeho funkci v rámci slunečních hodin 36,15,72–73); císař Claudius (vládl 41–54) nepřivezl žádný, Plinius jej zmiňuje pouze v souvislosti s potopením velké lodi, použité na přepravu obelisku jeho předchůdcem Gaiem Caligulou, v přístavu Ostia (*Přírodověda* 36,14,70)

nad hrobem *Pompeia* (římského knížete, kterýž s Juliem Císařem válku vedl, jakž o něm *in comm. Caes. bell. civili*, že u Alexandrie zahynul, obšírně se vypisuje) postavený — Caesar a Pompeius vysv. s. 47/1 a 234/1; Caesar byl původně Pompeiovým politickým spojencem (první triumvirát r. 60 př. Kr.), poté nepřitelem (občanská válka od r. 49 př. Kr.); o Pompeiově smrti Caesar, *Zápisy o válce občanské* 3,104; po prohrané bitvě s Caesarem u Farsalu (srpen 48 př. Kr.) se Pompeius obrátil do Egypta, byl však hned při vylodění (28. 9.) zavražděn na příkaz krále Ptolemaia XIII. (XII.) a jeho rádců; k jeho neslavnému pohřbu v Egyptě viz Lucanus, *Farsalské pole* 8,712–822 **O tom píše Plinius, že jej dal Ptolomaeus Philadelphus... postavití... Sloup ten jest okrouhlý a hladce vytesaný** — tzv. Pompeiův sloup, 27 m vysoký sloup z červené asuánské žuly, s korintskou hlavicí a hladkým dřikem, dodnes ční nad zříceninami svatyně boha Serápi-da ve čtvrti Rakótis; byl vztyčen za císaře Diocletiana r. 297; jméno dedikátora (egyptský prefekt) je na nápisu silně poškozené, bývalo různě doplňováno (Pompéios, Poseidios...), západní středověká tradice dokonce na vrchol sloupu umísťovala urnu s Pompeiovým popelem; Harant si sloup plete s obeliskem, který dal Ptolemaios II. postavit na počest své manželky-sestry Arsinoé II. v její svatyni v Alexandrii a jež byl za Augusta přemístěn, protože blokoval doky: o něm Plinius Starší, *Přírodověda* 36,14,67–69 (nevíme, kde se dnes nachází)

251

Ptolomaeus Philadelphus, král egyptský, dal... na témž ostrově Pharos vystavěti velmi vysokou věži — maják na ostrově Faru, jeden ze sedmi divů starověkého světa, nejvyšší věž starověku (110 nebo 120–140 m), stavba započata za Ptolemaia I. a nejspíš dokončena za Ptolemaia II. Filadelfa; zřítíl se za zemětřesení r. 1326 (srov. lat. *pharus*, řec. *faros*, maják)

Na tom ostrově bylo domečků sedmdesáte dva, pro 72 vykladače... Iust. philos. et martyr admon. gentium — *Iustinus, philosophus et martyr*, Iústínos, z Palestiny, řecký křesťanský apologeta, studoval pohanskou filozofii (v mládí stoupenec více škol), později se obrátil ke křesťanství; zemřel jako mučedník za vlády Marka Aurelia (kol. r. 165); dochován *Dialog s židem Tryfónem* (vysv. s. 276/1), *Apolo-gia (Obrana; dělená na dvě)* a spisy neautentické; Harant odkazuje na pseudo Iústínův *Logos parainetikos pros Hellénas* (lat. *Cohortatio ad gentiles, Napomenutí Řekům* či *pohanům*), spis asi ze 4. st., pod názvem *Admonitorius gentium* jej přeložil znalec Platóna Giovanni

Pico della Mirandola (15. st.; vysv. s. 150); překladatelé a domečky na ostrově Faru *Napomenutí* 13D–14A (ed. J. C. T. Otto, Jena 1879); domů byl stejný počet jako vykladačů, tj. zde sedmdesát

Královna Kleopatra egyptská dala tu věž obnoviti — Kleopatra VII. (VIII.), zřejmě omyl; Ammianus Marcellinus (*Dějiny* 22,16,9), některé rané byzantské kroniky a středověké arabské prameny Kleopatře přisuzovaly stavbu majáku

Připojila také ten ostrov k městu s velikým a mocným náspem — tzv. *Heptastadion*, postaveno někdy v době po založení města nebo na počátku ptolemaiovského období; název podle délky 7 stadií (asi 1 243 m)

253

cursum zodiacum — otáčení zvěřetníku

latini — členové římskokatolické církve

jakobitae — syrská pravoslavná církev, patriarchální církev, která nepřijala christologickou formuli chalkédónského koncilu (r. 451) o lidské a božské Kristově přirozenosti; její členové sídlí v Egyptě a podléhají alexandrijskému patriarchátu; (vysv. s. 195/I)

když onen král z Kýpru to město zplundroval — Alexandrii dobyl a vyloupil r. 1365 kyperský král Petr I. (vládl v l. 1359–1366); podle tradice však ostatky sv. Marka získali z Alexandrie Benátčené už na poč. 9. st.; (vysv. s. 52/I)

Genueňští — obyvatelé Janova (it. Genova)

Raguzští — obyvatelé Dubrovníka

254

vedle obyčeje tehdejšího římského svatému Jánů Křtiteli na poručení Herodesa krále hlava byla sřatá — Héróda Antipy (tetrarcha Galileje a Pereje v l. 4 př. Kr. — 39; vysv. s. 266/I); v souladu s údajným požadavkem Héródiadiny dcery, která si přála jeho hlavu; u Římanů bylo stětí chápáno jako privilegium římských občanů, tím Jan Křtitel nebyl

Cael. lib. 16. c. 3. — Ludovicus Caelius Rhodiginus (t. Lodovico Ricchieri, 1469–1525), italský humanista, znalec latiny i řečtiny, autor rozsáhlého spisu *Lectioŕum antiquarum libri*, souboru zajímavých postřehů o starověku (16 kn., 1516, posmrtně rozšířených na 30 kn., 1542); kn. 16, kap. 3 o mravech starých národů; (vysv. s. 424/I)

od jezera Mareotis — (vysv. s. 248)

Iulius Caesar comm. de bel. Alexand., oblehv to město — Caesar, *O válce alexandrijské* 8–9; v probíhajícím sporu o trůn mezi vládnoucími sourozenci Ptolemaiem XIII. (XII.) a Kleopatrou VII. (VIII.) se Caesar postavil na stranu Kleopatry, načež byl dlouho obléhán v královském paláci nepřátelskými egyptskými oddíly; k jeho špatné situaci přispívala i nevole alexandrijského lidu vůči Římanům, který nesl následky uplácení Římanů za Ptolemaia Auléta, Caesar vymáhal Aulétův římský dluh (vysv. s. 155)

Ha chiera bionda come lino d'Alexandria — „Má tvář bílou jako alexandrijské plátno“ (v ben. dialektu *ciera/cera* — vzezření)

nejpřednější na světě škola v něm se skvěla — alexandrijské vědecké centrum, tzv. Múseion (vysv. s. 21/I)

Athaen. lib. 4. c. 24. — Athénaios, *Hodující sofisté* 4,83Kaibel (mylný odkaz): Ptolemaios VIII. (VII.) Euergetés II., zvaný Fyskón (Břicháč) nebo Kakergetés (Zločinec; vládl 145–116 př. Kr.), vyhnal z politických důvodů množství učenců a umělců z Alexandrie, takže pak věda a kultura kvetly jinde; o proslulosti Múseia a knihovny za Ptolemaia II. Filadelfa ovšem Athénaios, *Hodující sofisté* 5,36Kaibel

Strabo lib. 14. — asi Strabón, *Zeměpis* 14,5,13 (v Alexandrii jsou školy a přednášky filozofů, do alexandrijských škol jsou přijímáni cizinci a Alexandrijští se vzdělávají i v zahraničí); popis Múseia ovšem Strabón, *Zeměpis* 17,1,8

Amm. Marcell. lib. 22. — o učencích z Alexandrie Ammianus Marcellinus, *Dějiny* 22,16,15–18

veliký sklad knéh, jakž Vitruvius pokládá — Vitruvius Pollio (1. st. př. Kr.), římský architekt, vojenský a civilní inženýr, autor jediného dochovaného teoretického spisu o antické architektuře, *Deset knih o architektuře* (*De re architectura libri X*), jež věnoval císaři Augustovi; sám projektoval jedinou stavbu (baziliku ve městě Fanum Fortunae, dn. Fano); architekt měl být podle něj všestranně vzdělaný, což se odráží v množství oborů, do kterých spis zasahuje (akustika, lékařství, optika ad.); dílo výrazně ovlivnilo renesanční stavitele (např. Leon Battista Alberti, 1404–1472, Andrea Palladio, 1508–1580), mělo vliv i na stavitele baroka, empiru a klasicismu; založení knihovny v Alexandrii *Deset knih o architektuře* 7, předml. 4 (počet knih neudává)

Zonaras tom. 1. dvakrát sto tisíc — Ióánnés Zónarás (vysv. s. 288/I), *Historický výklad* 1,307 (ed. L. Dindorf, Leipzig 1868–70)

Gell. lib. 6. c. 17. jedno sto sedmdesáte tisíc — Aulus Gellius, *Attické noci* 7,17,3, uvádí ovšem téměř 700 000 knih

něco na pergameně, něco na kozích kůžech — kůže jako psací materiál je doložená už ze starého Egypta (4. dynastie, 27./26. st. př. Kr.), klasická attická kniha však měla formu papyrového svitku (alexandrijská knihovna obsahovala snad 40 000–500 000 papyrových rolí, z nichž se ovšem žádná nedochovala); pergamen, trvanlivější a všeobecně dostupná alternativa papyru s lepšími vlastnostmi pro psaní, se vyráběl z nevydělaných kůží koz, ovcí a skotu; pergamenový kodex se prosazoval během prvních století našeho letopočtu, ve 4. st. už nad papyrovým svitkem převažoval

Viz o tom více Ioseph. 12. lib. antiq. — historie vzniku *Septuaginty* Flavius Iosephus, *Židovské starožitnosti* 12,2 §11–118 (vysv. s. 21/I)

A byl ten král netoliko při té jedné knize zákona Božího štědrý, ale čte se o něm... — o Filadelfově synovi, Ptolemaiovi III. Euergetovi (Dobrodinci; vládl 246–222/1 př. Kr.)

tragediarum Sophoclis, Euripidis a Aeschyli — nejvýznamnější představitelé attické tragédie klasického období: Sofoklés (497/496–406 př. Kr.), z Kolónu u Athén, inovátor (zavedl např. třetího herce), podle Súdy napsal 123 dramata, dochováno 7 tragédií a zlomky: dramata z okruhu thébského (např. *Antigoné*, *Král Oidipús*), z okruhu trójské války, o potomcích Pelopových, o Hérakleovi k Eurípidovi vysv. s. 9

Aischylos (525/524–456/455 př. Kr.), z Eleusíny, přesvědčený zastánce athénské demokracie, bojoval proti Peršanům u Marathónu, Salamíny a snad i u Platají, zemřel na Sicílii; tvůrce vznešené mluvy attické tragédie, podle Súdy napsal 90 dramata, dochováno 7 tragédií včetně jedné celé trilogie (*Oresteia*) a zlomky

Ptolemaios III. složil Athénanům zálohu za zapůjčení oficiálních státních kopií spisů za účelem jejich okopírování, vrátil jim však jen kopie (a ponechal zálohu)

Galenus a jiní to vysvěďují — Galénův komentář k hippokratovským *Epidemiím* (*Eis to triton biblon tón Epidemiôn Hippokratús hypomnēmata tria*, lat. *In Hippocratis librum III epidemiarum commentarii III*), 17a,607Kühn

Léta pak před narozením Krista Pána 45 přihodilo se v té válce — válka alexandrijská byla vedena od října 48 do března 47 př. Kr.

ten oheň... a v jednom domě, v němž ty knihy chovány byly, všechny spálil — k zapálení lodí mezi mnoha jinými autory Plútarchos, životopis Caesara 49,6; ze zničení knihovny v Múseiu je viněno více osob v průběhu dějin, názory na Caesarův podíl se různí, zkáza, kterou způsobil, nemusela být úplná

Euseb. 2. lib. ecc. hist. — Eusebios z Kaisareie, *Církevní dějiny* 2,16,1 **léta od narození Syna Božího 329, svatý Athanasius učiněn byl správcím a biskupem** — alexandrijským patriarchou zvolen r. 328 **to pěkné symbolum** — *Symbolum Athanasii (Quicumque vult salvus esse)*; (vysv. s. 420/1)

mnoho jiných svatých mužův, jako Origenes — Órigenés (asi 185–254), z Alexandreie, řecký křesťanský teolog, filozof, filolog a učitel, nástupce Klémenta z Alexandreie ve vedení alexandrijské katéchetické školy; velký učenec, nesmírně plodný spisovatel, věnoval se biblické exegezi, dogmatice, polemikám, textové kritice; pod silným vlivem řecké filozofie; v exegezi se soustředil na alegorický výklad Písma (hledání skrytých významů); autor monumentální edice Starého zákona obsahující šest textových verzí uspořádaných do šesti sloupců (tzv. *Hexaplá*; hebrejský text psaný hebrejským a řeckým písmem, čtyři řecké překlady včetně *Septuaginty*); už za života obviňován z hereze (musel odejít z Alexandreie, usadil se v Kaisareii v Palestině), později se o ortodoxnost jeho díla vedly ostré spory, jeho stoupenci bývali pronásledováni; mučen a vězněn v rámci pronásledování křesťanů za císaře Traiana Decia (249–251); na Órigenovy názory na Boží trojjedinnost, odrážející inspiraci novoplatónským učením o emanaci, navázal alexandrijský presbyter Areios (původce arianismu; vysv. s. 308)

Didimus — Didymos zvaný Slepec (313–398), z Alexandreie, řecký křesťanský teolog, asketa a učitel (mj. Jeronýma a Rufína), od dětství slepý, vedl alexandrijskou katéchetickou školu, autor množství biblických komentářů aj. děl, čerpal z Órigena, posmrtně jako órigenista odsouzen a mnoho jeho spisů zničeno

Theophilus — Theofilos (asi 345–412), alexandrijský patriarcha od r. 385, ostře vystupoval proti pohanům, obrátil se i proti zastáncům Órigena, k nimž původně patřil, odpůrce Jana Zlatoústého (dosáhl jeho sesazení z postu kónstantínopolského biskupa)

i některá concilia a sněmové duchovní tam držáni byli — jednalo se o synody, ne o ekumenické (všeobecné) koncily

jako za časů císařův Iuliana — Iulianus Apostata (vysv. s. 185/I); r. 362, svolal alexandrijský patriarcha Athanasius, navrátivší se ze svého třetího exilu, řešily se spory ohledně Boží podstaty

Ioviniana — Flavius Iovianus, vládl 363–364; sněmy r. 363 a 364, které měl svolat opět Athanasius, navrátivší se ze svého čtvrtého exilu (vyhnán Iulianem Apostatou), aby povzbudil císaře k podpoře pravé (níkajské) víry, jejich historicita je ale popírána

Arcadia — Arcadius, syn Theodosia I. Velikého (vysv. s. 47/I); sněm r. 399/400 pod předsednictvím alexandrijského patriarchy Theofila, kde došlo k odsouzení Órigenova učení

Heliogabalus řečený, jinák Antoninus Caracalla, římský císař, dověděv se toho v Římě, že písničky o něm skládali... — císař Marcus Aurelius Severus Antoninus zvaný Caracalla (vládl 211–217), nikoliv Elagabalus (vysv. s. 131); masakr, jehož příčiny a průběh nejsou zcela jasné, nařídil během svého pobytu ve městě r. 215 v reakci na místní nepokoje

že z nich sobě k své quardii — Harant myslí bezesporu praetorian-skou gardu, Héródiános ale uvádí falangu, elitní pěší vojenskou jednotku, kterou Caracalla zřídil ve snaze napodobit Alexandra Velikého **z nich potomně k úřadům vyšším, až i k císařství osoby se obíraly** — vrchní velení praetoriánské gardy (*praefectus praetorio*) bylo ovšem nejvyšším úředním postem pro římské jezdce za císařství (před vládou dynastie Flaviovců stála výše jen správa Egypta, *praefectura Aegypti*); císařskou moc si velitelé mohli uzurpovat s pomocí vojáků, jak se někdy stávalo

260

Herodia. lib. 4. — Héródiános, *Dějiny císařství po smrti Marka Aurelia* 4,9

i císaři Vespesiánovi neodpustili... o čemž Suetonius — Suetonius (vysv. s. 317/I), životopis Vespasianův 19,2 (nazývali ho „slanečkářem“); Alexandrijští se cítili dotčeni, protože egyptské vojsko bylo první, které provolalo Vespasiana císařem, ale císař, nacházející se ve značné finanční tísní, jim zvýšil daňové povinnosti, viz Dión Kassios, *Římské dějiny* 66,8,2–7

Alexandrini derisores et dicaces — Alexander ab Alexandro, *Geniales dies* 4,13 (s. 1035a vyd. z r. 1673)

Nebo měli ten obyčej, že v jistých dnech... Suidas — Súda, písmeno tau 19; účelem zvyku ovšem bylo „očistění duší“, konfrontace lidí s pravdivými výtkami

Maneth. in suppl. Berosi — Manethón ze Sebennytu (3. st. př. Kr.), egyptský kněz, na objednávku Ptolemaia II. sepsal řecky dějiny Egypta (*Aigyptiaka*; 3 kn.; od počátků do konce vlády 30. dynastie); pracoval s egyptskými prameny, rozdělil faraony do 30 dynastií; dochováno jen formou výpisků a výtahů u jiných autorů; Harant má ovšem na mysli *Manethónovy doplňky k Bérósovi* (*Supplementa Manethonis ad Berosum*), jeden z podvrhů v *Antiquitates variae* G. Nanniho (vysv. s. 153; Egypt nazvaný podle mytického krále *Aegypta*, kn. 16, fol. 146 vyd. z r. 1512)

mezuje... s pouští Barca — nepřesné, Barka je označení Kyrénaiky, pobřežní oblasti na v. dn. Libye, tedy z. od Egypta, v době pod muslimskou vládou (podle stejnojmenného města, pův. řecké kolonie Barké, zal. před pol. 6. st. př. Kr., dn. al-Mardž)

s Barbarií aneb královstvím Buggia — Barbaria (Berberia), rozsáhlé území stř. a z. pobřeží s. Afriky, se podle dobových zpráv dělila na čtyři království (Tripolis, Tunis, Alžír a Maroko), přičemž Buggia (Bougie) bylo království a město na v. dn. Alžíru (dn. město Bejaia)

Errif — ar-Ríf neboli venkov, označení země mimo město, zde Delta a Dolní Egypt (L.S.)

Kraj... nad Kairem jmenuje se Assahid — as-Sa'íd, Horní Egypt (L.S.)

Bechria, jináč Maremma — Bahríja neboli přímoří, oblast Delty na pobřeží Středozemního moře (L.S.)

jakž Antiphilus pokládá — básník Antifilos z Byzantia (1. st.), epigram v *Anthologii palatinské* (vysv. s. 112/I) 9,413

Národ egyptský pošel od Misraim, syna Chus, a to syna Cháмова, kterýž byl syn Noe... — Chám byl druhorozený syn Noemův (Gn 5,36); Kúš (Chus) byl prvorozený syn Chámův a Misrajim (Mizraim) druhorozený (bratr, nikoli tedy syn Kúšův); Misrajim je tedy podle biblické tradice praotcem obyvatelstva, které osadilo Egypt (Gn 10,6)

Chibth — slova Qibt, Kopt a Egypt mají týž základ (L.S.)

Po těch na díle něco Peršanům, potom něco Alexandrovi Velikému toho království poddáno bylo — Peršané ovládli Egypt ke konci 6. st. př. Kr. (vysv. s. 26/I), Alexandr Veliký si jej podrobil bez boje r. 332 př. Kr.

až po jeho smrti Ptolomaeové... až potom Římané — Ptolemaiovci vládli Egyptu v l. 306–30 př. Kr., Římané jej ovládali od r. 30 př. Kr. **když římská stolice do Konstantinopole přenešena byla, poddáno bylo císařům řeckým** — r. 395 se římská říše rozdělila a Egypt náležel pod správu východní části říše

Těm mocí je vydřeli mahometáni, jako nějaký Hamar, syn Hase — °Amr ibn al-°Ās dobyl r. 642 Egypt, Ibn al-°Ās založil Fustát, nové centrum země severně od starších sídlišť; Harant si spletl chalífu °Umara s jeho vojevůdcem °Amr ibn al-°Āsem (L.S.)

tedy povolal kalífa na pomoc kníže z Mezopotamiae, jináč z Curtu, Saladina řečeného — Júsuť ibn Ajjúb Salah ad-Dín, původem Kurd (1138–1193); založil dynastii Ajjúbovců, r. 1187 v bitvě u Hattínu zlomil moc křižáckých států ve Svaté zemi a přinutil Jeruzalém ke kapitulaci

Piperis — zřejmě al-Záhír Bajbars I., mamlúcký sultán (vládl v l. 1260–1277) (L.S.)

slouli mamalukové — pod vládou mamlúků (původně elitních islámských bojovníků eurasijského původu) byl Egypt v l. 1250–1517, poté byl opanován osmanskou říší

Ant. Iustinopolitano lib. 2. del gentilhuomo — Girolamo Muzio (t. Mutius Iustinopolitanus, 1496–1576), italský učenec širokých zájmů, dvořan, mj. u císaře Maxmiliána I.; básník, autor esejí o teologii, morálce, filologii (zastával se italštiny proti latině) aj.; Harant odkazuje na jeho spis *Il gentilhuomo* (1571)

až léta 1517 císař turecký Selimus, zvítěziv nad Tomumbeiem — Selim I. Hrozný (vysv. s. 67) porazil Tumana Beje, posledního mamlúckého sultána (vládl v l. 1516–1517), r. 1517 v bitvě u Káhiry

264

Gio. Lioni 8. parte dell’Africa — Giovanni Leone l’Africano, *Descrittione dell’Africa...* (vysv. s. 15)

Lodov. Barthema l’itin. cap. 6. 7. — Ludovico de Varthema, *Itinerario* (vysv. s. 116)

Leunclav. Tur. hist. — Iohannes Löwenklau (vysv. s. 19)

Jeden král Maros, jináč Menis řečený, dal vystavěti labyrinth...
O čemž Herodot. a Diodorus hist., Plinius lib. 5. vypisují — Hérodotos, *Dějiny* 2,148; Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,61,1–2 a 1,66,3–6; Plinius Starší, *Přírodověda* 5,11,62, ale podrobně o labyrintech 36,19,84–93; také Strabón, *Zeměpis* 17,1,3; 17,1,37 a 17,1,42; egyptský labyrint bývá ztotožňován s rozlehlým

komplexem zádušního chrámu u pyramidy Amenemheta III. (Střední říše, 12. dynastie, 2. pol. 19. st. př. Kr.) v Hawwáre ve Fajjúmské oáze (téměř 3 ha; viz *Encyklopedie starověkého Egypta*, heslo *labyrint*); antičtí autoři zaznamenali různá jména panovníků, kteří ho měli vystavět (faraon *Mendés* nebo *Marros* u Diodóra Sicilského, *Historická knihovna* 1,61,1), i teorii, že se jednalo o hrobku

Ptolomaeus Philadelphus — Ptolemaios II. Filadelfos (žil 308–246 př. Kr., vládl od r. 285/4, resp. 282 př. Kr.), druhý ptolemaiiovský vládce Egypta, podporovatel umělců a vědců, spojuje se s ním vznik alexandrijského vědeckého centra, Múseia (vysv. s. 21/I a 328/I)

procesí každoroční Bachovi ku poctivosti — Bakchos (lat. Bacchus), jiné jméno řec. boha vína a orgiastického veselí Dionýsa, jehož kult kvetl za Ptolemaiovců v Alexandrii; pro helénismus bylo typické splývání náboženských představ (synkrétismus), egyptský Osiris byl již dříve Řeky ztotožňován s Dionýsem, jeho manželka Ísis s Démétrou (bohyní obilí a úrody) nebo Afrodítou; v helénistické době hrál Dionýsos ústřední roli v kultu panovníka; o velkolepém průvodu Ptolemaia II. Filadelfa Athénaios, *Hodující sofisté* 5,25–36Kaibel

265

ale však dotknu toliko dvou lodí — převyprávění Athénaia, *Hodující sofisté* 5,37–39Kaibel; majitelem popisovaných lodí ovšem nebyl Ptolemaios II., ale Ptolemaios IV. Filopatór (vládl 222/221–204 př. Kr.); na rozdíl např. od athénské loďstva doby klasické, složeného z trojveslic (triér), si helénističtí králové libovali v mohutných, až monstrózních lodích

dlouhých na půl honu — v originálu půl stadia (vysv. s. 165)

v té stáli obrazové králův a předkův jeho z toho rodu, vytesaní z kamene drahého, jenž slove lychmis, aneb z rubínu — u Athénaia, *Hodující sofisté* 5,39Kaibel, je pro kámen použito označení *lychneus*, jež se ztotožňuje s termínem *lychnités*, označujícím podle Plinia Staršího (*Přírodověda* 36,4,14) bílý mramor z ostrova Paru (v souostroví Kyklad; protože byl těžen za svitu lamp, řec. *lychnos*); Harant ovšem *lychneus* ztotožňuje s kamenem jménem *lychmis*, který popisuje Plinius Starší (*Přírodověda* 37,29,103) jako kámen ohnivě barvy, nazvaný také podle řeckého označení lampy — ačkoliv se i v moderní době objevily identifikace s rubínem, vzhledem k jeho Pliniem popisovaným pyroelektrickým vlastnostem se jedná nejspíš o turmalín; u soch lze ovšem předpokládat jako materiál parský mramor

Královna egyptská Cleopatra poslední, kteráž se byla s Markem Antoniem... založila... Plinius lib. 9. c. 35. — podle Plinia Staršího, *Přírodověda* 9,58,119–121; Kleopatra VII. (VIII.), vlastnila dvě největší perly tehdejšího světa; vsadila se s Antoniem, že za jedinou večeři utratí deset milionů sestertiů (*centie/n/s sestertium*), při hostině pak prohlásila, že oněch deset milionů si dá k večeři sama; druhou perlu zachránil rozhodčí sporu Lucius Plancus, nikoliv Antonius

všecko na lůžku malém a nízkém, při nízkém stole stojícím, jidali — v antickém Řecku i Římě se běžně stolovalo v pololeže na lehátkách (řec. *klínai*, lat. *lecti*); v klasickém Řecku se jídelna nacházela v mužské části domu, stolování vleže bylo určeno pouze pro muže, nikoliv počestné ženy a dívky; lehátka, která pojala jednu, maximálně dvě osoby, byla rozmístěna podél zdi, každé mělo svůj malý stolek a často i stoličku (schůdky), protože lehátka bývala vysoká; v klasické římské jídelně byla lehátka v počtu tří rozmístěna ve tvaru podkovy kolem stolu (odtud název pro jídelnu *triclinium*), každé lehátko pojalo tři osoby, proto bylo širší než lehátka pro jiné účely; počestné ženy mohly stolat vleže s muži, ačkoliv ve starých dobách tomu tak nebylo

Athe. lib. 4. cap. 7. a jiní — celé vyprávění o Kleopatřině hostině je převzato od Athénaia, *Hodující sofisté* 4,29Kaibel

Budaeus annot. Pand. — Guillaume Budé (vysv. s. 175), spis *Annotations in XXIV libros Pandectarum*, v nichž filologickou analýzou přispěl k výkladu římského práva

Lazare de Baif de l'art navale — Lazare de Baif (1499–1547), francouzský humanista a diplomat, básník, překladatel antických dramát; Harant odkazuje na spis *De re navali* (1536), shrnující námořní umění starších dob

mirac. mundi Domitii — snad spis italského humanisty Lucia Domizia Brusoniho (působil v 2. pol. 16. st.) *Rerum memorabilium, insignium, sententiarum, historiarum, miraculorum... libri VII* (1600; sbírka tematicky řazených anekdot, vyd. opakovaně od r. 1518 pod různými názvy, také jako *Speculum mundi*); obdivuhodných staveb egyptských faraonů se dotýká v 1. kn.

Jaký palác vystavěla tatáž Cleopatra, vypisuje jej Luc. lib. 8. — správně Lucanus, *Farsalské pole* 10,111–125

et suffixa manu — správně *suffecta* (ed. D. R. Shackleton Bailey, Stuttgart–Leipzig 1997)

fulva suppellex — správně *supellex* (viz výše)
pars maxima succo — správně *suco* nebo *fuco* (viz výše)

268

hřbety od hlemežďův indických — želvovina z Indie
Iuan Huarte v knize *Examen de ingenios* — Juan Huarte de San Juan (vysv. s. 141)

Aventi. ann. Boior. lib. 7. — Iohannes Aventinus (t. Johannes Turmair, 1477–1534), německý historik, klasický filolog, encyklopedista, od r. 1517 historiograf u bavorského dvora; autor historického spisu *Annales ducum Boiariae* (vyd. 1554)

Bon. Vulcanius Brugens. de lit. et lingua Getarum — Bonaventura Vulcanius (1538–1614), nizozemský humanista, filolog, editor a překladatel řeckých a latinských klasických děl, encyklopedista; Góty se zabývá v práci *De literis et lingua Getarum sive Gothorum* (1597)

269

Cranzius Saxon. lib. 11. cap. 2. — Albertus Cranzius (t. Krantz, 1448–1517), německý historik, v jehož tvorbě je shromážděn bohatý materiál k dějinám s., stř. a v. Evropy; Harant zmiňuje spisy *Saxonia* (1520), dějiny Sasů a německé říše, a *Metropolis* (1548), církevní dějiny dolního Saska; k nim náleží ještě *Vandalia* (1519) a *Chronica regnorum aquilonarium* (1546); (vysv. s. 371/I)

270

to putování předešle od Jana Leuenclavia v knize jeho turecké pořádně vypsané stojí — Iohannes Löwenklau (vysv. s. 19); Harant zde odkazuje na jeho kroniku, nikoli však na její český překlad, kde pasáž o putování do Mekky není zařazena (v německé verzi *Neuwe Chronica türkischer Nation von Türcken selbs beschrieben /1590/* je tato pasáž na s. 305–320)

ramasan — ramadán, devátý měsíc islámského lunárního kalendáře, měsíc půstu na památku seslání Koránu a zvěstování Muhammadovi; smyslem půstu je prostřednictvím modliteb, rozjímání a dočasného zřeknutí se některých pozemských potřeb přiblížit se více k duchovní podstatě islámu

Bairam — Bajram, turecký název pro Malý i Velký svátek; Malý Bairam je svátek na konci ramadánu a tři dny v následujícím měsíci, má charakter díkuvzdání; Velký Bairam je svátek oběti (Abraháмова obětování syna), 20 dní po malém svátku se poutníci připravují na pouť do Mekky

271

amir illahaggi — vůdce poutníků (L.S.)

272

chysnalty nabi — černožlatá brokátová pokrývka Ka^ʿby, která se mění vždy před hlavní poutí, stará pokrývka bývá rozdána po kouscích poutníkům jako amulet (L.S.)

273

Bob Nascera — Báb an-Nasr (vysv. s. 198)

277

amira illahaggi — (vysv. s. 271)

278

Agerut, Náchel, Akba, Biritem aneb Muel a Eszlom — Suez, Na-chíl (palmové pobřeží), Aqaba, Mauwál a Azlám (L.S.)

279

Ajum el casap — Adžam al-Qasab, město ležící sev. od dn. Mediny (L.S.)

hylina Jétrova — Ex 2,15; výraz „hylina“ (zde dle biblické předlohy ve významu studny) je užít zcela ojedinele a je etymologicky nejasný

280

prorok Mahumet podlé svědectví jeho Alkoránu silný a krvavý boj vedl — bitva u Badru r. 624, v níž vojsko Muhammada zvítězilo nad vojskem Kurajšovců, kteří dosud ovládali Mekku; v islámské tradici bylo vítězství důkazem Boží přízně

281

fota — fúta, součást poutnického oděvu, dva kusy režného bežešvého plátna, kterými se poutník oděje, když vstoupí do posvátného okrsku v Mekce (L.S.)

dřívko... archa cassagic řečené — dřevěná vyhlazená zaoblená hůl (L.S.)

283

z Fatmy, dcery Mahumetovy, a z Ali, zetě jeho — Fátima (asi 605 — asi 632), provdaná za ^ʿAlího ibn Abí Táliba (asi 600–661),

v sunnitské tradici považovaného za čtvrtého chalífu, v šiitské za prvního imáma

O městě Mecchu — pouť do Mekky (Hadždž) je jedním z pěti pilířů islámu, Mekka a tamní svatyně Ka'ba náležejí k nejposvátnějším místům; pouť, kterou tvoří celý systém rituálních úkonů, by měl absolvovat aspoň jednou za život každý muslim, který je toho fyzicky schopen

284

k studénce Zun Zun — posvátný pramen Zamzam, který se nachází na nádvoří mešity al-Masdzid al-Harám v Mekce; podle tradice sem byla andělem přivedena Agar, když bloudila pouští se svým synem; pramenu je přisuzována zázračná moc a slouží k rituální očištění

ten veliký kostel meschit — mešita al-Masdzid al al-Harám v Mekce, v jejím prostoru je umístěna Ka'ba, stavba tvaru krychle, kterou Muhammad zasvětil Bohu a učinil z ní nejposvátnější místo islámského světa

Z jedné strany toho domu jest ve zdi jeden kámen — Ka'ba (viz výše)

285

sultan Soliman, toho nynějšího tureckého císaře sultána Murata děd — Süleyman I. Nádherný, osmanský sultán (vládl v l. 1520–1566), děd Murada III. (vládl v l. 1574–1595); (vysv. s. 352/I)

studénka, kterouž jest anjel Páně Agar, dívce Abrahamové, ukázal — (vysv. s. 284), Gn 16,7n

286

ramazána — (vysv. s. 270)

Skopcovou Velikounoc — Svátek oběti (obětování), íd al-Adhá, při němž se obětuje zvíře (ovce, koza) jako připomínka Abrahamovy (Ibrahimovy) oběti Bohu; slaví se 10. dne měsíce dhú'l-hidždža islámského kalendáře

Biguc Bairam — (vysv. s. 270)

Bab el Salema — Báb as-Saláma, jedna z městských bran Mekky (L.S.)

287

Giabal Araffata — Džabal Arafát, předměstí Mekky, 30 km od města (L.S.)

288

Beith Adam — Bajt Adam, Adamův dům, legendární místo v Mekce
Lodovi. Barthema itinerario — Ludovico de Varthema, *Itinerario*
(vysv. s. 116)

290

„**Amin ja Allah, amin ja Allah**“ — *Ámín, já Allah, ámín, já Alláh*, tj.
„K Tobě se obracím, Bože, k Tobě se obracím“ (L.S.)

291

„**Auzu billahi minal šaitan il ragini**“ — *Aúzu bi'lláhi min aš-šajtán ar-radžím*, tj. „Utíkám se k Bohu před kamenovaným ďáblem“ (L.S.)

293

„**Salatu va salema allaica, ja nabi Alla. Salatu va salema allaica, ja habíb Alla**“ — *As-salátu wa's-salámu alajka, já Nabíji Alláh. As-salátu wa's-salámu alajka, já habíb Alláh*, tj. „Modlím se a zdravím Tě, Proroku Boží, modlím se a zdravím Tě, kdo jsi byl Bohem vyvolen“ (L.S.)

294

v tom městě jest kostel... — mešita al-Masdžid an-Nabawi na okraji Mediny, jedna z nejstarších, podle tradice ji pomáhal stavět Muhammad; je v ní umístěn i jeho hrob

295

pohřbená Fatma, dcera Mahumetova, v druhém muž její Ali — (vysv. s. 283)

ve jménu Kasachy, jmenované Rusky — pravděpodobně Roxelana (1506–1558), skythského původu, jedna z žen Süleymana I. a matka Selima II

296

Abubakar, Osman a Omar — Abú Bakr (po Muhammadově smrti chalífa v l. 632–634), °Usmán (třetí chalífa v l. 644–656, Muhammadův zeť), °Umar ibn al Chattáb (druhý chalífa v l. 634–644, Muhammadův tchán) (L.S.)

297

za Alim — (vysv. s. 283)

emeriti supererogatorie — „zasloužili nad míru“; pozdně lat. *supererogare* — vyplácet, dávat nad vyžadovanou míru; supererogatorní činy, tj. hrdinské činy, nelze je očekávat od kohokoliv; v kontextu katolické teologie činy, které jsou hodnoceny jako dobré, ale nejsou povinné, ani k nim není výslovně nabádáno (typické pro světce — konají víc, než Bůh žádá)

Chalcocondilas lib. 3. — Láonikos Chalkokondylés (vysv. s. 214)
Bart. Georgievicz de Tur. morib. — Bartholomaeus Georgievicz (t. Bartolomej Đurđević, asi 1510 — asi 1566), chorvatský teolog, spisovatel, orientalista; turecký vězeň po bitvě u Moháče (1526); autor díla *De Turcarum ritu et caeremoniis* (1544), zde zřejmě odkaz na spis *De Turcarum moribus epitome* (1553); (vysv.s. 407/1)

Ruffin. lib. 2. c. 23. — Tyrannius Rufinus, překlad Eusebiovyh *Církevních dějin* 11,23 (tj. 2. kn. Rufinova pokračování; vysv. s. 183/1): popis slavného Serápidova chrámu v Alexandrii, kultovní sochy a jejího zničení v období krvavých střetů mezi pohany a křesťany za patriarchy Theofila na konci 4. st. po Kr.

Plutarch. de Iside — Plútarchos, *O Isidě a Osíridovi* (vysv. s. 233)

Herod. lib. 2. — Hérodotos, *Dějiny* 2,35–90 (o egyptském náboženství)

Macrob. lib. 1. Saturn. c. 17. — Macrobius, *Saturnalia*, snad 1,17,40 (město Lykopolis v egyptské Thébaidě, kde se uctívá Slunce v podobě Apollóna a vlka) nebo 1,20,13–15 (socha stvoření se lví, psí a vlčí hlavou u sochy boha Serápidy v jednom městě na hranicích Egypta)

Diod. lib. 1. cap. 6. 7. — Diodóros Sicilský, *Historická knihovna* 1,69–98 (o egyptských zvycích a náboženství; o posvátných zvířatech 1,83–90)

Svatý Jeroným in vit. Patrum — pod *Vitae Patrum* zde snad myšleny Jeronýmovy životopisy prvních poustevníků Pavla z Théb a Hilarióna
item ad Sabinianum — Jeroným, dopis č. 147, adresovaný jáhnu Sabinianovi, vyzývající ho k pokání za jeho hříchy, odst. 5 (stříhání vlasů dívek a vdov, které vstupují do egyptských a syrských klášterů)

Maginus — Giovanni Antonio Magini (1555–1617), italský astronom, matematik a kartograf, autor mnoha objevných astronomických

a matematických spisů, geografického atlasu Itálie (*Atlante geografico d'Italia*, 1620); revidoval i dosavadní geografické práce (*Geografia cioè Descrittione universale delle terra*, 1597–98; obsahuje také it. překlad Ptolemaiovy geografické příručky, k tomu viz vysv. s. 19/1)

Clemens Alexand. — Klémé(n)s z Alexandreie (lat. Clemens Alexandrinus, Titus Flavius Clemens; kol. 150 — před 215), z Athén, řecký křesťanský teolog a filozof, vedl alexandrijskou katéchetickou školu, znalec křesťanské i pohanské řecké literatury, snažil se sladit křesťanskou nauku s pohanskou řeckou filozofií; mezi hlavní spisy patří *Napomenutí* nebo *Pobídka Řekům* (myšleno pohanům, *Protreptikos pros Hellénas*), útok na nemorálnost a nelogičnost pohanských nábožen-
ských představ s cílem obrátit pohany; jeho pokračování *Vychovatel* (*Paidagógos*; 3 kn.), detailní předpisy pro každodenní život křesťana; *Koberce* (*Strómateis*, tj. dílo o pestrém obsahu; 8 kn.), důležité pro množství citací antických pohanských autorů, obhajuje tu myšlenku kontinuity řecké filozofie a křesťanství; Harant myslí *Koberce* 7,4 (útok na antropomorfismus řeckého náboženství)

jménem al Caliph — chalífa, hlava muslimské obce; oficiální a dále v podstatě nezměnitelný text Koránu byl kodifikován za chalífy ʿUsmána (644–656) (L.S.)

knihy, a ty šesteré poručil Luna jmenovati — Sunna, zvyky a náboženská praxe proroka Muhammada, které pro budoucí generace zaznamenali jeho druhové a rodina a jsou považovány za ideální islámskou normu, staly se i součástí islámského práva; v sunnitském světě se nakonec prosadilo šest sbírek

Hali, jiný příbuzný Mahumetův — (vysv. s. 283)

Paulo Angelo nel libello contra lo Alcorano — Paolo Angelo, benátský kněz (zřejmě dominikán), autor polemických spisů (zvláště ostře vystupoval proti Lutherovi a jeho učení), autor spisu *Epistola Pauli Angeli ad Saracenos cum libello contra Alcoranum* (asi 1520)

Anton. Geufraeus aulae Turc. lib. 5. — Antoine de Geuffroy (16. st.), francouzský johanita, autor spisu *Estat de la court du grant Turc* (1542), opakovaně i v překladech vydávaného; Harant odkazuje na lat. překlad *Aulae Turcicae Othomannique imperii descriptio* (1573); (vysv. s. 421/I)

confutation de la secte de Mahom. par Lope d'Obregon — Lope de Obregón (kol. pol. 16. st.), španělský kněz působící v Ávile, autor polemického spisu *Confutation del Alcoran y secta Mahometana* (1560)

Bellon. observ. lib. 3. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

Simoneta de Alcorano — snad Bonifatius Simoneta (t. Bonifacio Simonetta, 15. st.), italský cisterciácký opat, spis o pronásledování křesťanů a prvních římských papežů *De Christianae fidei et Romanorum pontificum persecutionibus opus*, část, která pojednává o islámu (kn. 1, kap. 3)

emozaydí — al-muzájid, příslušník náboženské sekty, dnes již nečiné (L.S.)

302

Giov. di Barros nell'hist. — João de Barros (vysv. s. 159)

hashari — nezjištěno

malichi — stoupenci málikovské školy islámského práva, již založil Málík ibn Anas (†795)

Giov. Lioni parte 8. — Giovanni Leone l'Africano, *Descrittione dell'Africa...* (vysv. s. 15)

geomalieri aneb iomaileri, calenderi, dervisi a torlakové — turecké názvy pro dervíšská bratrstva (L.S.)

dervisi — náboženští asketové, kteří se začali organizovat ve 12. st., časem vytvářeli řády, jejichž příslušníci se těšili pověsti moudrých a vzdělaných mužů, obohatili kulturní život osmanské říše

303

mašlach, jináč maslar — opium

304

Marinus Barletius de vita Scanderbergi — Marin Barleti (1450–1512/1513), katolický kněz, humanistický vzdělanec, historik pocházející z albánského města Škodra (Skadar), z něhož po jeho ovládnutí Turky odešel do Itálie; životopis albánského národního hrdiny Skanderbega podal v díle *Historia de vita et gestis Scanderbegi, Epirotarum principis* (1508/1510); je též autorem biografie římských papežů a císařů a několika historických prací týkajících se jeho rodného regionu
Cuspinianus — Iohannes Cuspinianus (t. Johannes Speißeheimer, 1473–1529), humanista, diplomat ve službách císaře Maxmiliána I., básník a vydavatel antických děl; podal v podobě deníku svědectví o politickém vyjednávání panovníků ve Vídni r. 1515 (*Diarium de congressu caesaris Maximiliani Augusti et trium regum, Hungariae, Boemiae et Poloniae... in urbe Viennensi... /1515/,* přeložený i do češtiny), je autorem historické práce *De caesaribus atque imperatoribus Romanis...* (1540) i plamenné výzvy k boji proti Turkům *Oratio*

protreptica ad... principes et proceres, ut bellum suspiciant contra Turcum... (s. a.)

Andreas Thevetus — André Thevet (1516–1590), francouzský geograf, cestovatel a spisovatel; v l. 1549–1552 podnikl cestu po Egejském moři, pobýval v Kónstantínopoli, navštívil Egypt, Palestinu a Sýrii, svědectvím této cesty je spis *Cosmographie du Levant* (1554); v l. 1555–1556 navštívil Brazílii, po návratu vydal jako královský kosmograf další práce, mj. *Cosmographie universelle* (1571)

306

Nicol. Nicolai peregr. — Nicolas de Nicolay (t. d'Arfeuille et de Belair, 1517–1583), francouzský geograf; jako voják procestoval velkou část Evropy, stal se dvorním geografem u Jindřicha II.; r. 1551 se účastnil diplomatické mise Gabriela d'Aramon do Turecka, z níž vytěžil mnoho topografických pozorování, shromážděných v práci *Les quatre premiers livres des navigations et pérégrinations orientales...* (1568), oblíbené a známé v četných překladech

Anton. Menavii hist. Turc. — Giovanni Antonio Menavino (1492–15??), janovský námořník zajatý Turky, který svou zkušenost a získané informace o životě Turků, jejich náboženství aj. vložil do spisu *I cinque libri della lege, religione et vita de' Turchi...*, vyd. též jako *Trattato dei costumi dei Turchi* (1548)

La genealogie du grand Turcq — spis *Genealogie du grant Turc à present regnant* (1517) vycházel opakovaně v různých verzích i v překladech, též anonymně; autorem italského originálu je Theodoros Spandunis (it. Theodoro Spandugino, † asi 1538), řecký spisovatel urozeného původu (po matce z rodu Kantakuzénů), syn byzantských emigrantů narozený nejspíš v Benátkách

Hist. de Sarac. orig. morib. religione et nequitia — *Historiae de Saracenorum sive Turcarum origine, moribus, nequitia, religione, rebus gestis...* (1543, znovu 1550), svazek různých spisů z 15.–16. st. pojednávajících o Turcích a islámu, spolu se svazkem polemik s islámem (*Confutations*) tvoří pendent Bibliandrova vydání Koránu (vysv. s. 309)

Schiltperger hist. Turc. — Johannes Schiltberger (1380 — po 1427), bavorský šlechtic, který se jako patnáctiletý zúčastnil tažení uherského krále Zikmunda proti Turkům a po prohrané bitvě u Níkopole (1396) upadl do zajetí, poté se zúčastnil jako voják tažení sultána Bajezida I. a po bitvě u Ankary se r. 1402 stal zajatcem Mongolů (Tamerlána a jeho nástupců), až r. 1426 se mu podařilo uprchnout do

Kónstantínopole a vrátit do Bavorska; sepsal cestopis (*Reisebuch*), v němž zaznamenal své zážitky a mnoho zajímavých postřehů o zemích, v nichž žil; zachoval se v několika rukopisech, poprvé vyšel tiskem kol. r. 1473, a poté vycházel opakovaně, autor získal díky němu přízvisko „německý Marco Polo“

Měl Mahomet otce... Abdela, matku Izmahelkyni — Muhammadovi rodiče nejsou známi, takto je podává tradice

hegiram — hidžra (vystěhování, přerušení kmenových a rodových svazků); nejčastěji se jí míní vystěhování proroka Muhammada z Mekky do Jatribu (Medíny) r. 622; v r. 627 byla hidžra vzata za základ nového letopočtu (začátek tehdejšího nového roku, 1. muharram, odpovídá 16. červenci); Harant tedy omylem zaměnil hidžru za datum Muhammadova narození

Cedren. in chron. — Geórgios Kedrénos, *Přehledné dějiny* (vysv. s. 7)

Vincent. spec. lib. 24. c. 4. — Vincent z Beauvais (vysv. s. 137)

Blond. dec. 1. lib. 6. — Flavius Blondus (t. Flavio Biondo, 1392–1463), italský humanista, antikvář a historik, praotec archeologie; odkaz na jeho římské dějiny *Historiarum ab inclinatione Romanorum imperii decades* (vysv. s. 92/1)

Sigibertus — Sigibertus Gemblacensis (t. Sigebert z Gembloux, kol. 1030–1112), mnich, historik, hagiograf, polemik (v bojích o investitu stál na straně císaře), působil jako učitel v Metách; autor souboru biografii *De viris illustribus* a světové kroniky *Chronographia sive Chronica*, zachycující období let 831–1111, která měla řadu pokračovatelů

Lucidus — zřejmě Iohannes Lucidus Samotheus, údajně francouzský kněz, autor spisu *Opusculum de emendationibus temporum...* (1537; ve 3. vyd. 1575 *Chronicon seu Emendatio temporum...*), chronologických přehledů od Stvoření do současnosti; předpokládá se, že Lucidus je pseudonym Giovanniho Mariy Tolosaniho, florentského dominikána, astronoma a matematika (†1549, odpůrce Koperníkových názorů), který k dílu napsal věnovací dopis

Robert. Cetenensis — Robertus Cetenensis (t. Robert z Kettonu, asi 1110 — asi 1160), anglický teolog a arabista, překladatel; r. 1134 se spolu s přítelem Hermannem Dalmatou vydal na cestu do Středomoří, navštívil byzantskou říši a Blízký východ, naučil se arabsky; tuto znalost pak uplatnil za pobytu v nábožensky a politicky rozděleném Španělsku (Navarra, od r. 1141); r. 1143 vytvořil první překlad Koránu do latiny (*Lex Mahumet pseudoprophete*; patřil k týmu překladatelů z arabštiny kolem Petra Ctihodného, vysv. s. 309); některé zdroje

jej ztotožňují s Robertem z Chesteru (R. Castrensis), též významným arabistou 12. st. působícím tou dobou ve Španělsku, ovšem v jiné části země

Egnatius lib. 3. c. 4. — Iohannes Baptista Egnatius (t. Giovanni Battista Cipelli, zvaný Egnazio, 1478–1553), italský humanista a filolog; podílel se na podobě sbírky mravoučných příběhů podle vzoru Valeria Maxima *De memorabilibus factis dictisque exemplorum libri X* (1507), kterou připravoval v posledních letech života Marcantonio Sabellico; (vysv. s. 62/I)

Fulgos. lib. 3. c. 4. — Baptista Fulgosius (t. Battisto Fregoso, 1452–1504), italský literát a historik, janovský dóže (1478–1483), autor spisu *De dictis factisque memorabilibus collectanea* (1509); (vysv. s. 372/I)

Antoninus tit. 13. cap. 2. par. 2. — (sv.) Antonín Florentský (vysv. s. 137)

a tu že jej svatý Isidorus spatřil — Isidor ze Sevilly (vysv. s. 137); apokryfní příběh z anonymního Isidorova životopisu (*Vita sancti Isidori*; asi konec 12. st. — zač. 13. st.): Isidor se dozví o Muhammadově pobytu a škodlivém učení v Hispánii, načež pro něj pošle své služebníky, ďábel však Muhammada pobídne k útěku

307

Ogni cosa se fa sopportar excetto el buon tempo, totiž že se všecko snáze snese nežli těla zvůle a štěstí — „těla zvůle“ v italštině není jakéhosi mnicha *Sergia* — Sergius Bahírá, zbloudilý křesťanský mnich, který měl Muhammadovi předpovědět jeho prorockou budoucnost, existují různé verze příběhu

Jana Antiochenského, kacířství ariánského plného — jistý mnich, postava z jedné z latinských verzí příběhů o Muhammadovi a zbloudilém mnichovi (Jan je také jiné jméno Bahírovo); Ióannés byl též monofyzitský (nikoliv ovšem ariánský) patriarcha Antiocheie v l. 630–648 **Zonaras tom. 3.** — Ióannés Zónarás, *Historický výklad*, kn. 14, p. 214 (ed. T. Büttner-Wobst, Bonn 1897)

Paul. Diac. lib. 18. rer. Rom. — Paulus Diaconus, *Římské dějiny* (zde *Res Romanae*; vysv. s. 47/I); nejedná se však o Paulovo pokračování Eutropiových dějin, ale o *Historia miscella* (*Dějinná směs*; 24 kn.), dílo neznámého autora, „římské dějiny“ od mytických vládců Itálie po byzantské císaře (do r. 816) sestavené na základě nejrůznějších antických a pozdějších historiků včetně Eutropia a Paula Diacona,

kteře bývalo tištěno pod Paulovým jménem; v 18. kn. o Mohamedovi (PL 95,1023B–1048B vyd. 1861)

Vincent. lib. 23. — Vincent z Beauvais (vysv. s. 137)

308

Trojici svatou zapírá s kacířem Sabelliem — Sabellius (3. st.), křesťanský teolog, z Říma nebo z Libye, zastánce modalismu (modalistického monarchianismu), podle nějž je Bůh jedinou osobou, Otec, Syn a Duch svatý jsou jen jeho mody („tváře“), v nichž se postupně zjevoval v dějinách spásy (podle ortodoxního pojetí jeden Bůh existuje věčně ve třech osobách), není rozdíl mezi Otcem a Synem, tudíž i Otec trpěl na kříži: hereze nazývána na Západě patripassianství (*pater*, otec; *passio*, utrpení), na východě sabelliánství

Hermogenem — Hermogenés (ke konci 2. st.), raně křesťanský hereetik; Bůh podle něj stvořil svět nikoliv z ničeho, ale z již existující nestvořené hmoty, hmota je tak souvěčná s Bohem, je původcem zla; lidská duše pochází z hmoty, je proto smrtelná, nesmrtelnost jí dává Bohem vdechnutý duch života; po bok vyznavačů monarchianismu sabelliánů (patripassiánů) řadí hermogeniány Harantovi známý Filastrius (vysv. s. 309), *Diversarum hereseon liber* 54 (CSEL 38, ed. F. Marx, Praha–Wien–Leipzig, 1898)

Křta Pána božství s Ariem — Arius (lat. Arius, asi 260–336), alexandrijský presbyter; podle něj je nazvané ariánství, křesťanský teologický a christologický směr popírající božství Ježíše Křta; ariánství bylo odmítnuto na prvním ekumenickém koncilu v Níkaji r. 325

Eumonianem — Eunomios (†kol. 394), biskup v maloasijském Kyziku; žák Aëtia (viz níže), představitel krajního ariánství (mladoariánství), podle něj nazývaného eunomiánství: Syn nemá božství, stvořil jej Otec bezprostředně z nejsoucná, svět pak prostřednictvím Syna; Syn je podstatou Otcí nepodobný (*anomoios*)

Photianem — Fóteinos (†376), z Galatie v Malé Asii, biskup v pannonském Sirmiu (dn. Sremska Mitrovica), učení blízké nestoriánství a sabelliánství: Otec a Duch (Slovo) jsou jedna osoba, Duch (Slovo) je částí Otcem, dlí věčně v něm, rozšířením Božské podstaty vznikl Syn; Syn až do Vtělení neexistoval, je pouze člověkem, synem Marie

Ducha svatého s Macedoniem — Makedonios (†kol. 364), ariány dosazený biskup v Kónstantínopoli, později sesazený, tvrdě pronásledoval ortodoxní křesťany, považován za zakladatele sekty zvané *pneumatomachi*, která odmítala božství Ducha svatého

příkladem kacírův *marcionitů, cerdonianů* — Markión ze Sinópy v Pontu (†kol. 160) a jeho učitel, gnostik Kerdón ze Sýrie; Markión odmítal jakékoliv spojení křesťanství s židovstvím, odmítl proto Starý zákon a většinu knih Nového zákona, podle něj jsou dva různí bohové, nižší Bůh starozákonní, spravedlivý, ale přísný, a Bůh novozákonní, milosrdný, umožňující spásu; stoupenci učení byli askety, odmítali svět jako dílo židovského Boha, zastávali dokétismus: Kristus byl tělesný jen zdánlivě, byl jen příznakem, který podstoupil smrt na kříži pouze zdánlivě (Kristus se nemohl spojit s hmotou, která je zdrojem zla, historická postava Ježíše nemůže být nadsvětská), odmítali tělesné vzkříšení

manichaeův — Mání (216–276), z novoperské říše, zemřel ve vězení, spojil ve svém učení prvky zoroastrismu, gnóze a křesťanství, odmítl Starý a částečně i Nový zákon; jde o dualistické učení o neustálém boji dobra (světla) a zla (tmy), dobro je duchovní povahy, zlo je hmotné, člověk má dvě duše (dobrou a zlou), lidské tělo je nositel zla, tělesnost je třeba potlačit, Ježíš nemohl mít hmotné tělo; v římské říši od konce 3. st. státem odsuzováno a pronásledováno, proniklo až do Číny, i tam perzekuováno; horlivě odsuzováno Aureliem Augustinem, jenž se k manichejství v mládí sám hlásil

příkladem *Carpocrata kacíře* — Karpokratés z Alexandrie (1. pol. 2. st.), zakladatel rané gnostické sekty; podle jeho učení byl svět stvořený anděly (podřadnými vůči Bohu Otci): duše se z něj může vymanit a vrátit se k svému věčnému Otci, jestliže pohrdne vším světským a (židovským) Zákonem a vyjádří svou svobodu tím, že se oddá nevázanosti; Ježíš je syn Josefův, není Bůh, ale jeho duše byla čistá, proto si pamatoval věci z doby, když byl u Boha, díky tomu unikl božskou mocí stvořitelům světa a dosáhl návratu k Otci

jako *Aetius* — Aëtios z Antiocheie (činný kol. 4. st.), jáhen, zakladatel mladoariánství, krajní varianty ariánství, jeho žákem Eunomios (viz výše); dostalo se mu podpory od císaře Iuliana Apostaty

manželek množství... jako *nicolaitae* — sekta nazvaná podle jáhna Níkoláa, zmíněná i v Novém zákoně (Zj 2,6; 2,15; známá v maloasijském Efezu a Pergamu); Kléméns z Alexandreie (*Koberce* 2,20,118) říká, že Níkoláos učil lhostejnosti k tělu, což bylo některými, kteří se neprávem označovali za jeho následovníky, překrouceno z nabádání ke zdrženlivosti v pobídce k nevázanosti a tělesným hříchům; ve středověku označení pro kněží, kteří nežili v celibátu

Gigas — Hermannus Gigas (1292–1349), františkán, odkaz na jeho historickou práci *Flores temporum seu Chronicon universale...* (konec

13. st.); o proroku Muhammadovi píše v oddílu o císařích 7. století; (vysv. s. 370/I)

Vincent. spec. hist. lib. 24. — Vincent z Beauvais (vysv. s. 137)

způsobem epikurův — Epikúros (341–270 př. Kr.), ze Samu, řecký filozof, v Athénách založil školu, jejímž sídlem byl dům se zahradou (Epikúrova zahrada); málo se zachovalo z množství jeho spisů; ve fyzice navázal na atomismus, základem jeho etiky bylo učení o slasti: cílem lidského snažení je dosažení trvalé slasti, tj. stavu, kdy se člověk oprostí od tělesné i duševní bolesti, vede ho k ní rozum; učení je individualistické, úsilí o slast se podle Epikúra neslučuje s účastí na veřejném životě; učení bývalo dezinterpretováno jako usilování o tělesné rozkoše, křesťané je odmítali také proto, že Epikúros popíral víru v nesmrtnost duše a boží prozřetelnost (podle něj se bohové o svět nestarají)

Nic. Clenard. lib. 1. epist. — Nicolaus Clenardus (t. Nicolas Clénard, Cleynaerts, Kleinharts, 1495–1542), humanista původem z Brabant-ska, filolog (autor gramatiky řečtiny a hebrejštiny), cestovatel po Evropě i s. Africe, znalec arabštiny a arabských rukopisů; své zážitky z cest popsal v listech přátelům ve Flandrech (*Nicolai Clenardi Epistoliarum libri II*, 1566, 2. vyd.)

Bonfin. lib. 8. dec. 1. — Antonio Bonfini (t. Antonius Bonfinius, 1427/1434–1502/1503), italský humanista a básník, dvorní historiograf uherského krále Matyáše Korvína; autor spisu o dějinách Uher *Historia Pannonica sive Rerum Ungaricarum decades IV...* (1487–1496, 1. úplné vyd. 1568)

Curio lib. 2. chron. — Augustinus Caelius Curio (t. Celio Agostino Curione, 1538–1567), italský humanista, učitel rétoriky na basilejské univerzitě, autor historické práce *Sarracenicae historiae libri III* (1567); připojil také 2 kn. ke spisu *Hieroglyphica Pieria Valeriana* (celé vyd. r. 1567; vysv. s. 238)

309

Epiphan. in cat. haeret. — *Epiphanius in catalogo haereticorum* (sic!), Epifanios, *Lékárnička*, (vysv. s. 138)

Philastrius — (sv.) Philastrius (Filastrius, Filaster; † před 397), biskup v italské Bressii (lat. Brixia), cestoval a kázal proti heretikům (hl. ariánům), židům a pohanům, vedl disputace a obracel na ortodoxní víru, setkal se s Aureliem Augustinem; sestavil katalog herezí *Diversarum hereseon liber* (*Knihla různých herezí*; 156 herezí), založený na výše zmíněné práci Epifania a polemickém díle Eirénaia, biskupa

v Lyonu (2. pol. 2. st.), *Elenchos kai anatropé tés pseudónymú gnóseós* (*Usvědčení a vyvrácení falešné gnóze*; 5 kn.), známém pod titulem lat. překladu *Adversus haereses* (*Proti herezím*)

Alfon. a Castro adver. haeres. — Alphonsus a Castro (t. Alfonso de Castro, asi 1495–1558), španělský františkánský teolog, právník, učitel na univerzitě v Salamance; autor mnoha prací o herezích, mj. spisu *Adversus omnes haereses libri XIV* (1534), abecedně řazené encyklopedie, na niž se zřejmě odkazuje, též *De iusta haereticorum punitione libri III* (1547), známého jako „bič na kacíře“

Cantacuzenus, císař konstantinopolitánský, lib. contra fidem Mahumet... appendix S. Aurelii Victoris — Sextus Aurelius Victor (4. st.), ze s. Afriky, římský historik, ze skromných poměrů, stal se senátorem a úspěšným úředníkem, autor *Knihy o císařích* (*Liber de Caesaribus* nebo také *Historiae abbreviatae, Zkrácené dějiny*), stručných římských dějin od císaře Augusta po Constantia II. (vládl 337–361), v nichž spojil styl biografii a epitom; na *Knize o císařích* je zčásti založen *Výtah o císařích* (*Epitome de Caesaribus*; od Augusta po Theodosia I.), anonymní dílo z pozdní antiky, jedná se ovšem o apendix (dodatek) z pozdější doby: *Cantacuzenus* je Ióannés VI. Kantakuzénos, samozvaný byzantský císař, který vládl krátce (1341–1354), se po nucené abdikaci stáhl do kláštera, kde se věnoval literární činnosti, pod pseudonymem Christodúlos sepsal dějiny I. 1320–1362 (*Historiai, Dějiny*; 4 kn.), kde obhajoval své činy; napsal také polemiku proti židovství, čtyři apologie křesťanství proti islámu a čtyři řeči proti Muhammadovu učení; apologie a řeči vyšly r. 1543 v latinském překladu spolu s řeckým textem pod názvem *Contra Mahometicam fidem Christiana et orthodoxa assertio, Graece conscripta ante annos fere ducentos...*, latinský překlad obého byl také zařazen do 2. vyd. 2. sv. Bibliandrovy edice Koránu (1550; viz níže)

Volaterra. lib. 23. — Raphael Volaterranus (vysv. s. 114)

Bibliander apolog. super Alcoran — Theodor Bibliander (t. Buchmann, 1509–1564), švýcarský protestantský teolog a učitel na univerzitě v Curychu, srovnávací jazykovědec (*De ratione communi omnium linguarum et litterarum commnetarius*, 1548), orientalista, archeolog, učitel hebrejštiny, biblista (mj. se podílel na vydání curyšské bible); na základě latinského překladu Roberta z Kettonu (vysv. s. 306) připravil první tištěné vydání Koránu, zařazené do třísvazkové edice spisů, jež 1. sv. nese název *Machumetis Saracenorum principis eiusque succesorum vitae ac doctrina ipseque Alcoran* (obsahuje Korán, různé úvody ad.), 2. sv. (*Confutationes legis Machumeticae, quam*

vocant Alcoranum) uvádí významné polemiky s islámem, 3. sv. (*Historiae...*; vysv. s. 306) přináší spisy věnované tureckým dějinám, státnímu zřízení, vojenství aj. (vyd. 1543, rozšíř. 1550); *Apologia pro editione Alcorani* (obhajoba vydání Koránu) je v 1. sv.

proti Alkoránu kněze Bartoloměje Dvorského, tištěná léta 1542 v Starém Městě pražském — Bartoloměj Dvorský (1. pol. 16. st.), utrakvistický kněz, farář a poté i děkan v Kouřimi; polemik s islámem ve spisu *Proti Alchoranu, totiž Zákonu tureckému a saracenskému a falešnému jich náboženství, a že vrchnostem církve křesťanské přináležejí víry svaté i lidu proti jich ukrutenství obhajovati...* knížky dvoje, vyd. r. 1542 u Jana Severýna ml. na Starém Městě pražském

Mahom. legis confut. in speculo historiali — lat. překlad tzv. al-Kindího apologie (*Risálat al-Kindí*), ve skutečnosti polemiky s islámem, připisované jinak neznámému arabskému křesťanu al-Kindímu (datace sporná, první lat. překlad z 12. st. z okruhu Petra Ctihodného), převzatý ze *Speculum maius* Vincenta z Beauvais (vysv. s. 137; *Speculum historiale*, kn. 24, kap. 39n) a zařazený do 2. sv. Bibliandrova vydání Koránu pod názvem *Disputatio Christiani eruditissimi... (De haeresi Heraclii et principatu ac lege Machumeti)*

Fortalitiium fidei — *Fortalitiium fidei in universos Christianae religionis hostes*, kazatelská příručka předkládající argumenty pro boj s nepřáteli víry (v pěti knihách útočí proti odpůrcům Kristova božství, proti kacířům, židům, muslimům a ďáblu); spis byl vydán mezi l. 1464–1476 bez uvedení autora, tradičně je připisován Alphonsu de Spinovi (t. Al/onso de Espina, †1491), španělskému františkánu, který působil jako představený řádových teologických studií v Salamance, je známý jako autor traktátů *Sermones plures de excellentia nostrae fidei* (1459) a *Sermones de nomine Iesu XXII* (asi 1454)

Dionis. Carthusianus contra Sarrac. — Dionysius Carthusianus (t. Denis van Leuwen, D. van Rijkel, asi 1403–1471), belgický kartuzián, teolog pozdního středověku; velmi plodný autor scholastických a mystických spisů; s koránem polemizuje v traktátu *Contra Alchoranum et sectam Machometicam libri V* (tiskem 1533)

fex universarum haeresium — lat. *faex, faecis*, f., sedlina; citát (mírně upravený) pochází z dopisu Petra Ctihodného, opata kláštera v Cluny (†1156), Bernardovi, opatovi z Clairvaux (†1153), ohledně lat. překladu Koránu, o němž se Petr se svými spolupracovníky zasloužil (*Epistola domni Petri abbatis ad domnum Bernardum Claraevallis abbatem de translatione sua, qua fecit transferri ex Arabico in Latinum sectam sive heresim Sarracenorum*); dopis byl otištěn v 1. sv. Bibliandrova

vydání Koránu; Petr byl rovněž autorem prvních latinsky psaných prací systematicky vyvracejících islám, polemiky *Liber contra sectam sive haeresim Saracenorum* a přehledové práce o islámském učení *Summa totius haeresis Sarracenorum*

311

okolo léta 620, za panování císaře římského Heraclia — Hérakleios, byzantský císař (vládl v l. 610–641), od r. 622 vedl válku s perskou říší, vítězně završenou r. 627 bitvou u Ninive (vysv. s. 239/I)

Iohan. de Oppido chroni. Sarracenorum — nejasné, snad *Chronica mendosa et ridiculosa Sarracenorum*, stručný přehled o životě Proroka a jeho nejbližších nástupců zařazený ke konci 1. sv. Bibliandrova vydání Koránu a souvisejících spisů (vysv. s. 309) bez uvedení autora (jde o překlad Roberta z Kettonu); v Harantově registru autorů jsou oba údaje spojeny, zřejmě však spolu nesouvisí, Iohanna de Oppido Harant zmiňuje též na s. 372/I (vysv. tamtéž)

312

Lazarus Sorancius lib. Ottomannus — Lazarus Soranzius, *Ottomanus... sive De rebus Turcicis* (vysv. s. 180)

hist. universale del orig. et impe. di Turchi da Fr. Sansovino — Francesco Sansovino (1521–1586), všestranně vzdělaný humanista, spisovatel, vydavatel, překladatel a komentátor klasických autorů; působil i u dvora papeže Julia III., autor prací týkajících se politického života, dějin, medicíny, filologie, náboženství (v polemice s islámem), zde odkaz na spis *Historia universale dell'origine et imperio de Turchi* (1560); (vysv. s. 367/I)

Vasco dia Stanco — Vasco Díaz Tanco (asi 1490 — asi 1530), španělský renesanční autor, básník, dramatik; autor spisu (*Libro intitulado Palinodia de la nephanda y fiera nación de los Turcos...*) (1547)

Catarino Zenone — Caterino Zeno (vysv. s. 182)

Mathaeus Orbatus — nezjištěno

Nicol. Secundinus de orig. Turc. — Nicolaus Secundinus (t. N. Sargundinus, Nikolaos Sekundinos, N. Eubojan, poč. 15. st. — 1464), humanistický vzdělanec původem z řec. ostrova Euboie, právník, účastník ferraro–florentského koncilu (1438/9; díky znalosti latiny působil jako tlumočnick), poté diplomat ve službách benátské republiky, r. 1453 se v Kónstantínopoli účastnil jednání Benátčanů s Muhammadem II.; Harant odkazuje na jeho spis *De Turcarum origine* (1531)

od Otomana Prvního — Osman I. (vládl v l. 1298–1326), zakladatel osmanské dynastie, sjednotil islámské kmeny ohrožované z v. mongolskou říší a na z. ovládané říší byzantskou a založil osmanskou říši, jež postupně ovládla velké oblasti z. Asie, s. Afriky a v. Evropy

313

Luigi Bassano de i costumi et modi de la vita de Turchi — Luigi Bassano da Zara (*1. pol. 16. st.), rodák ze Zadaru, žil v Dalmácii a Itálii; mezi l. 1530–1540 upadl do tureckého zajetí, po návratu využil svých zkušeností v diplomatických službách u španělského vyslance v Kónstantínopoli; jeho spis *I costumi et i modi particolari de la vita de' Turchi* (1545) je cenným svědectvím o životě a zvycích v osmanské říši

Ludovici Vartomanni Bolognese — Ludovico de Varthema, *Itinerario* (vysv. s. 116)

Marti. a Baumgarten peregrinat. — Martin von Baumgarten (†1535), urozený muž, který vykonal svou cestu na východ v roce 1507 (1508?) a zprávu o ní podal v cestopisu *Peregrinatio in Aegyptum, Arabiam, Palaestinam et Syriam* (1594)

Conradus Leo — Konrad Löw (vysv. s. 178); zde odkaz na protiislámsky zaměřenou práci *Mahometische History was der gottlose... Prophet Mahomet für eine falsche... Ketzerey und Lehre erdacht* (1596)

Morea — Peloponnésos

315

Godefridus Steghius arte medica lib. 14. cap. 1. — Godefridus Steeghius (t. Gottfried Steegh, *2. pol. 16. st.), nizozemský lékař působící u dvora jako osobní lékař Rudolfa II., autor odborných prací, např. *Tractatus de peste* (1597), *Ars medica* (1606), na niž se odkazuje, též příležitostných latinských veršů; (vysv. s. 13/I)

Vypisují o tom mašlachu Dioscorides — Dioskúridés Pedanios, *O léčivých látkách* 4,64 (mák)

mon. de Villamont lib. 2. — Jacques de Villamont (vysv. s. 193)

Pet. Bellonius obs. lib. 3. cap. 15. — Pierre Belon, *Les observations / Observations* (vysv. s. 13)

316

chna aneb cna — henna, barvivo získávané z listů henovníku bílého (*Lawsonia inermis*), jímž se tradičně barví vlasy, kůže a nehty, též látky

319

Anton. Menavio hist. Tur. — Giovanni Antonio Menavino (vysv. s. 306)

321

Aethiopia, nyní obyčejně **Abissina** — Etiopie (vysv. s. 10)

k Suaquem, městu tureckému **k Egyptu náležejícímu** — Suakin (Sawákin), přístav (s historickým jádrem na ostrově) na pobřeží Rudého moře, na území dn. Súdánu; v Harantově době jeden z nejvýznamnějších afrických přístavů, od r. 1517 v rukou Turků

port Ercoco — Arkiko (vysv. s. 154)

království svobodná, jako Mon hemuge, Adel etc. — historické království Monoemugi, ležící v. od Konga; sultanát Adal (dn. území Somálska), v Harantově době měl velké obchodní centrum, město Zeilu
Damianus a Goes — Damião de Góis (1502–1574), portugalský diplomat a historik; žil u portugalského královského dvora, u dvora polského krále a litevského velkoknížete Zikmunda I. Starého (vládl v l. 1506–1548) ve Vilniusu, dále v Dánsku, Švédsku; posléze byl obviněn z kacířství a zemřel ve vězení; Harant zřejmě odkazuje na jeho spis *Fides, religio moresque Aethiopum* (1540)

322

Horat. Malaguccius — Orazio Malaguzzi (1531–1583), italský spisovatel a diplomat, autor spisu *Discorso... sopra i cinque potentati maggiori del mondo* (1578)

Marc. Ant. Sabellicus — Marcus Antonius Coccius Sabellicus (vysv. s. 142)

Edoard Lopez c. 10. descr. Congo — Duarte Lopez, *Relatione del reame di Congo...* (vysv. s. 15)

scaeptrum — žezlo

Thomas Iunta, Paulus Polus — nezjištěno

323

praesbyter Iohannes — bájný kněz Jan (lat. *presbyter Iohannes*), vládce legendární země (vysv. s. 227)

325

v krajině Angota — Angot, provincie ve středověkém etiopském císařství, zaniklá v 16./17. st.

326

královna z Sáby... slouti měla *Merquerta* a že od krále obtěžkána byla a syna z něho porodila *Mejlecha* jménem — Merquerta je jedním z mnoha jmen královny ze Sáby (vysv. s. 133, 144); žila pravděpodobně v 10. st. př. Kr., podle tradice měla s králem Šalomounem syna Menelika, jenž se stal císařem a od něhož odvozují svůj původ etiopští císaři (královna je připomínána v Bibli /1Kr 10, 1n; 2Pa 9, 1n/, v etiopských legendách aj.)

Dorotheus synopsi — pseudo Dórotheus, *Přehled o životě a smrti proroků, apoštolů a žáků Páně* (vysv. s. 158)

čteme v Skutcích apoštolských v kapitole 8., že svatý Filip apoštol komorníka *Candaces*, královny mouřeninské, ne ohněm, ale vodou pokřtil — Sk 8,27n

oni původ čtení svatého Matouše v 3. kapitole berou... On, prý, křtíti bude ohněm a Duchem svatým — Mt 3,11

Item z Skutkův apoštolských v kapitole první: „Jan křtil vodou, vy pak Duchem svatým pokřtění budete.“ — Sk 1,5

na den Letnic — svatodušní svátky slavené 50 dní po Velikonocích a 10 dní po svátku Nanebevstoupení Páně

olej *achalecinte* řečený — nezjištěno

327

don Franc. Alvarez viag. nell Etiopia — Francisco Álvares, *Viaggio nella Ethiopia...* (vysv. s. 72)

Ludov. Rom. navig. Aethiopiae — *Ludovici Romani Navigatio...* (vysv. s. 135)

330

země *Kandie* — ostrov Kréta

331

z *Marsilie* — z francouzského přístavu Marseille

336

díl země *slovanské* — Slavonie, historické území vymezené řekami Drávou, Sávou a Dunajem

k zemi *Histria*, k městu a portu, jenž slove *Citta Nova* — Istrie, dn. chorvatské přístavní město Novigrad

H. B.

Slovníček

Slova, jejichž význam je v textu vysvětlen, nezařazujeme, u slov mnohovýznamových uvádíme zejména význam v textu užitý.

abris — vyobrazení, obrázek

aksamít, axamít — hedvábná látka s hustým vlasem, samet

akštejn — jantar

alexandrinský — alexandrijský

alterací — obtíž

alternatim — střídavě

ambit — otevřená sloupová klenutá chodba na vnitřní straně budovy

antidotum — protijed

apatéka, apatyka — lékárna

apelovati — odvolávat se

aquaeductus — vodovod

archa — ozdobná schránka na posvátné předměty

armada — vojenské loďstvo, též vojsko obecně

armpant — náramek

arteria — dělostřelectvo

artikul — článek

aspra — drobná mince (1/50 benátského dukátu, cikýnu)

barca — plachetní loď
barchan — tkanina ze lnu i bavlny
barvíř — lazebník, ranhojič
báseň — výmysl
baša, baše — vysoký úředník a vojenský hodnostář v osmanské říši
běhoun — neusedlý člověk
bevelichshaber — nejasné; dle smyslu velitel
bezděčný — nedobrovolný
bezděk — nedobrovolně
bezhrdlí — zabítí
bezpečítí — ujišťovat
biskot — suchar, trvanlivé pečivo
bíti (minci) — razit
bosák — mnich františkán
brada — vousy na bradě
branný — vrátný
braň — zbraň, ochrana
bravní — dobytčí, určený drobnějšímu dobytku
bumbál — pĳan
bydlitedlný — obyvatelný

cabalistský — kabalistický
cady — kádĳ, islámský soudce
camera locante — pronajatý pokoj
canonicus — kanovník, kněz příslušeĳící ke katedrálnĳ kapitule
cantor — zpěvák
carmen — skladba, báseň
cejg — látka, tkanina
celný — celník
centněř — jednotka hmotnosti (61,6 kg)
ceremonie — obřad
ceughaus — zbrojnice
cikyn, cikýn — zecchino, benátská zlatá mince (25 majdýn)
cink — roh, konec, výčnělek
circumstance — okolnost
církev, církvička — kostel
cirkl — kruh
cítovati — povolat
comes (šĳfu) — průvodce, lodivod

commendací — doporučení
complet — poslední večerní modlitba, jedna z tzv. hodin
concordovati — souhlasit, souznít
condicí — podmínka
convent — konvent, osazenstvo, též budova kláštera
cortina — opona
cuba — qubba, kupole
cug — ornament, obrazec
cundrštryk — zápalná šňůra
cyperský, cyprský — kyperský

čamrha — hračka, která se točí, káča
časně — včas, podle času, v časovém sledu
čauš — velitel v turecké armádě
čechlík — lehké svrchní oblečení, plachetka
čekan — kyj
čerstvost — rychlost
čeřen — čtverhranná rybářská síť
čisterna — cisterna, studnice
čitedlnost — cit, citlivost
čítí — cítit
čítiroba, na čítirobu píti — prázdný žaludek, pít nalačno
čtyřmecítma — dvacet čtyři

dalmatica — svrchní liturgické roucho pro jáhna
damašek — látka vzorovaná střídáním osnovní a útkové vazby
daremní — marný
darmo — zdarma
darovaný — obdarovaný
dek — pokrývka na koně
denemarský — dánský
dětinský — dětský, nerozumný
děvka — služebná dívka
diakonus — duchovní s nižším svěcením, jáhen
díka — díky, poděkování
diskurs — rozprava
dispensací — povolení
disputovati — rozmlouvat
distilovati — destilovat
divadlo — podívaná

dívati se — divit se
divinus — božský
divný — neobvyklý, podivuhodný
dlážení — dlažba
dobyty (meč) — vytasený
dokonalý — úplný
dolomán — mužská dlouhá sukně, též plášť
domines (akuz. dominos) — páni (pány)
dorp — země, rašelina
doskočný — hbitý, drzý
dostatečný — schopný
dověsti — dokázat, vykonat
dovoditi — dokazovat
dovolení — povolení
drabant — pěší voják
drachma — nejrozšířenější mince antic. řec. světa (o hmotnosti asi 4,36 g)
dromedár — jednohrbý velbloud
drukárna — tiskárna
dryačník — ranhojič, mastičkář
dryák — původně protijed, později všelék
držeti za to — mít za to
dříví — dřevo, stromoví
dsky — desky
duch — dech, duch
důchod — plat, příjem
duchovník — osoba duchovního stavu
dukát benátský — zlatá mince, též zecchino (zde cikýn), časem užívaná i v někt. arab. zemích
dukát uherský — zlatá mince (v hodnotě benátského zecchinu)
duplem — dvakrát, dvojnásobně
duplovaný — dvojitý
dutek — dutka, dudek, polský třígroš; stříbrná, pak i měděná mince
důvěřiti se — věřit, spoléhat se
důvod — dokázání, důkaz
dvamecítma — dvacet dva
dvamecítmerý — čítající 22 kusů
dzaur, đaur — v islámských zemích označení nemuslimů
dzierma — malá okrouhlá loď

edelknab — urozený chlapec, páže
Egyptčan — Egyptan
einkaufer — nákupčí
epikureus — stoupenec učení Epikurova, též požitkář
epitaphium — epitaf, náhrobní nápis
erbanuňk — dědická smlouva
eremita — poustevník
etc. — et cetera, a tak dále
ex diametro — průměrem
exactio — daň, dávka
examen držeti, examinovati — vyšetřovat, zkoušet
excommunicací — vyobcování z církve

fabule — vyprávění, bajka
fachi, fakichi — islámský duchovní
faktor (lodi) — správce
faktorství — dálkový obchod
falirovati — udělat úpadek
fantazie — představa
faseol — fazole
fasování — upevnění
fatum — osud, úděl, věštba
fedrovati — podporovat
fedrovní — pomocný
fedruňk — pomoc
fěrtoch — zástěra
fiflovati se — parádit se
figůra — obraz, znamení
figurální (zpěv) — vícehlasý sborový zpěv
filec — tlumok
filial — odbočka, pobočka
firer — malý peníz (1/5 krejcaru)
firhaňk — závěs
fiškální — náležející obecní pokladně
flek — kousek
flus — nemoc vyznačující se výtokem výměšků
foch — žert, klam
fochrování — blýskání
fochrovati — ohánět se

folium, in folio — největší formát knihy vzniklý jedním přeložením archu papíru
folkovati — vyhovět, povolovat
forberk — venkovský statek
fortel — chytrost, úmysl, úskok
fortelně — důmyslně, lstivě
fortna — brána
fracimer — ženské služebnictvo
frej — smilstvo
frejř — milenec
frejmarčiti — směňovat (zboží za jiné)
fresuňk — starost, smutek
frněti — frkat, hněvat se
fundator — zakladatel

galioty — kalhoty
gaur — v islámských zemích označení nemuslimů
gejdař — dudák
generaliter — obecně
gentildonna — urozená paní
glejtsman — průvodce, tlumočník
gomer — dutá míra pro sypké látky (3,6l)
grádus — stupeň (též jednotka zeměpisného určení)
granátský — granadský
groš, na svůj groš — vlastním nákladem
grunt — základ, pozemek, statek
gruntovně — důkladně
guardie, quardie — ochranná stráž
gvardaroba — šatstvo
gvardian — představený některých klášterů (zde františkánského)

hadrování — hádka
hák — nástroj na konci zahnutý, zbraň
halsbant, halspant — náhrdelník, obojek
hanba — pohlaví
handl — obchod
harc — půtka, začátek boje
hedbávi — hedvábi
heleparte — halapartna, sudlice

hemelín — helma
hemiciclus — polokruh
heremita — poustevník
heroitský — hrdinský
hišpánský — španělský
hladovitý — hladový
hlavní — hlavy se týkající (nemoc)
hlemežď — tvor (hlemýžď, želva) i jeho schránka (ulita, krunýř)
hlinovatý — bahnitý, jílovitý
hodnost — hodnota
hofmistr — správce domu
holemý — velký
Holender — Holanďan
holopiskovatý — obsahující jen písek
holota — psodod, opatrovník psů
hon — délková míra (asi 154 m), též plošná míra (tzv. jitro, 2837 m²)
hotoviti se — připravovat se
hovado — dobytek, zvíře
hrubý — hrubý, velký, nevzdělaný
hryzení — hryzáni
hřivna — obchodní forma kovu standardní hmotnosti (hm. zlata původně asi 250 g)
hurt — pokřik, hluk (s hurtem prudce)
hurtik — postrk
hyndrovati — překážet, týrat

chám — hanlivé označení sedláka
charakter — podoba, znamení
chlap — poddaný, sedlák
chlapkyně — poddaná, selka
chocholatý — pahrbkovitý, s výrazným hřebenem
chřest — hluk
chybiti — minout
chytiti se — uchopit, chopit se

immediate — bezprostředně
impresí — tiskárna
indulgencí — odpustek (círk.)
inquisitor — dotazovatel
instrument — nástroj, též hudební n.

intent — úmysl
invencí — vynález, nápad
item — také
iustitia — právo

jahoda — jahoda, též obecně bobule
janičar — turecký elitní voják z řad nemuslimů
jedno — jenom, jen
jednonásobní, jednonásobný — jednoduchý
jednostejný — stejný
jednota — sbor, společnost
jícha — polévka, omáčka
jistiti — tvrdit
jmenovitě — zejména

kaceřovati — osočovat z kacířství
káně — loďka
karbuňkul, karbunkule — červený drahokam, zvl. rubín
karmazín — hedvábná látka, často šarlatové barvy
karnýř — váček
keser — ruční síť na lov ryb
klauza — průsmyk
klemr — skoba
kleprlík — jízdní kůň, mimochodník
knecht — zbrojnoš, voják
knytel — kyj, sochor
kolba — závod, rytířský souboj
kolč — hedvábná tkanina, zprav. bílá s modrými pruhy, též oděv
komonstvo — jízdní družina
konfekt — pamlsek
kontrabant — pokuta
kontrfekt — obraz, portrét
korbelík — nádobka z kůry
korec — dutá míra (93,6 l)
koruna — mince (blíže neurčená)
koření — koření, byliny
kosmograf — zeměpisec
koštišfko — koště
koštování — ochutnání, chuť
kotec — kupecký krám

kovář studený — cínař
kozlový — kozlí
krámský — prodáváný v krámě
krancl — římsa, ochoz
kratochvílný — zábavný
kredencovati — ověřit, slavnostně podat
krejcar — drobná mince
krevnost — pokrevní příbuznost
kročej — krok
krumplovaný — vyšívaný drahým kovem a kameny
kříček — keř
křtalt — krása
křtalt dávati — zdobit
ksas — zadek, kapsa na zadní části oděvu
kšaft — závěť
kuběna — nevěstka, souložnice
kuběnářství — smilstvo
kůlka — kulička
kundšaft — zpráva
kunštik — žert
kunštovati — žertovat
kus — dělo
kůtek — kotník
kvadrát — čtverec
kvasitel — hodovník
kvasiti — hodovat
kyz — ruda, nerost s příměsí kovu

ladovati — nakládat
laduňk — náklad
laryně — nevěstka
látro — délková míra (236,6 cm)
lavirovati — udržovat loď na stejném místě
léč — past
ledví — bedra, ledviny
lejtenant, lejtant — poručík
lesknatý — lesklý
libycký — libyjský
lidný — lidnatý
limoun — citron

loch — díra, jáma
loket pražský — délková míra (59,2 cm)
lot — jednotka hmotnosti (asi 16,1 g)
lozirovati — ubytovat, bydlet
lozument — obydlí
lučičtě — luk
lunet — polokruh
lusthaus — letohrádek, altán
luže — lůžko
lýčený, lýčený — lýkový

macedonský — makedonský
mahometán — muslim
majdyn — stříbrná mince (1/25 benátského dukátu, cikýnu)
makání — osahávání
malvazí — sladké bílé víno
marinář — námořník
marketentér — markytán, zásobovatel vojska
marštal — stáj
mašlach — opium
materialista — bylinkář
materie — látka
matka perlová — perleť
mazhauz — síň, předsíň
mdloba — únava
medenice — mísa
medle — tedy, pak
meschit, meschita — mešita
meškati — otálet
mezovati — hraničit
míle česká — délková míra (7 530 m)
míle vlaská — délková míra (1 489 m)
míli — jmelí
milostný — milý, pěkný
mimo — okolo
míra — rozměr, míra
mírka — dávka (odměřená)
mírně — přiměřeně
mocný — mocný, silný, velký
modrací — podložka, houně

mordéřský — vražedný
možný — zámožný, bohatý
mrákota — temnota
mrdati se — hýbat se
mše čtená — mše, kdy kněz čte všechny části potichu a dialogy přednáší spolu s ministrantem
mše velká — poslední mše konaná před polednem o nedělích a svátcích, zpívaná
mše zpěvavá — mše zpívaná, za účasti chóru
muchejr — vlněná látka, zprav. z kozí srsti
mukar — oslář, mezkář
muphti — islámský duchovní
musový, můzový — banánovníkový
mustr — způsob, vzor
musulmanství — muslimství, islám
müntzhaus — mincovna
myš německá — krysa

nábělený — bělavý
náčerný — černavý
nádobí — náčiní, náradí
náhlost — rychlost
náhončí — pomocník
nahotově — připraven
náhřebíčkový — hnědavý
nahý — nechráněný
náchlební — živený, kdo je na stravě
naklonek — nakloněný k pití (džbán)
nákončí — kovové zakončení meče, pochvy či opasku
námluva — dohoda
naplískaný — naplácaný
nápodobný — podobný
napořád — bez rozdílu, po řadě
naposledy — nakonec
naprati — vtlačit
naprositi — uprosit, přemluvit
napřed dáti — dát přednost
napředu — zepředu
násada — mladé rybky nasazené k chovu
naschvální — zvláštní

nastupovati — útočit, napadnout
našpihovaný — zásobený
našpikovati — propíchat
natatorium — koupadlo
navážiti — nabrat, načerpat
náve — loď
návěští — znamení, pokyn
nazad — zezadu
názelený — zelenavý
nážlutý — žlutavý
nebezpečiti se — nespoléhat se
nebo — neboť, protože
nebrzy — stěží, nesnadno
nečitedlnost — necitlivost
nedvěd — medvěd
nejistý — nestálý
nejsubtilnější, nejsubtýlnější — nejjemnější
nelitostivě — nelitostně
nemoc červená — úplavice
neodtrhnouti — neodplout
neopravovaný — neupravený
nepamětlivý — zapomnětlivý
neplachý — klidný
nepodobný — nepravděpodobný
nepřispořovati — nešetřit
nercili — neřkuli
neshořující — nehořící
nesmyslný — nerozumný, pomatený
nesnaditi se — hádat se, přít se
nestatečný — slabý, mdlý
nesvláčeti, nesláčeti — nesvlékat
nešanovati — nebrat ohled
nešetřiti — nedbat, nemít ohled
nešpor — večerní čas, večerní modlitba
neučiti — neucítit
neumělost — neznalost, nezkušenost
nevědomý — neznámý, nepoznaný
nevěrný — nevěřící
nevlastně — nesprávně
nevylištěný — špinavý, nevyčištěný

nevypeklý — nedopečený
nevpravitedlný — nepopsatelný
neznámý — neznalý, neznámý
nezprubovaný — nevyzkoušený
nezpůsobný — nevhodný
nezpytatelný — nevyzpytatelný, nezbádatelný
noha — délková míra, stopa (29,6 cm)
nosatec — špičatá motyka
novměsíc — novoluní, nov
Nyderlander — Holanďan

obcování — stýkání se
obdloužený, obdloužení — protáhlý
obececnství — sdílení společnosti, stýkání se
obecní — obecný, veřejný, obvyklý
obláčeti se — oblékat se
oblátek — křemen
obmezený — vymezený, opatřený hranicí
obmysl — důmysl, též lest
oborem — hromadně
obraný — vybraný
obraz — vyobrazení, socha, podoba
odběhnouti — utéci, zanechat
odězec — ozbrojenec
odoumrť — majetek propadlý vrchnosti po smrti majitele bez dědiců
odporný — nepřátelský
odpovídání — odporování
odpustiti — dovolit
odvozovati — svěřovat, předat
ofěra — dar
ofěrovati — darovat
oficír — úředník, správce
ohbitější — pružnější
ochtáb — osmý den po urč. svátku
okcidentálský — západní
okršlek — obvod, prostor, oblast
omastek — tuk, olej
omen — znamení
onychín — žilkovaný polodrahokam, druh chalcedonu
opráhati se — napřahovat se (něčím)

orátor — řečník
ordinariè — řádně, pravidelně
orduňk — řád, pořádek
orientálský — východní
orodovník — přímluvce, prosebník
ospánlivý — malátný
ostrach — strach
oštipce — oštěp
otevření — otvor
outor — spodní obruba nádoby bránící úniku obsahu
oužlab — údolí

paenitenci — lítost
pálené — pálenka
palík — balík
pancířová — drátěná
pankét — hostina
partyta — podvod (též koupě)
pas, pás — úžina, průchod
pasaman, pasiman, pasoman — barevná nebo zlatá stužka, prýmek
pasirovati — propustit, ustoupit
páteř — otčenáš, růženec
patria — domov, vlast
patrimonium — svobodné pozemkové vlastnictví
patrné — zřetelně
patron (šifu) — majitel nebo nájemce lodi
patuch — oděv do lázně
pečité — pečeně
peníz bílý — drobná mince (1/3 krejcaru)
per consequens — v důsledku, následkem, následně
peregrinací — pouť, putování
perimetrum — obvod
peřestý — skvrnitý
peský — hanebný, bídný
pětmecítma — dvacet pět
piastr — drobná stříbrná mince, pův. španělská
píď — délková míra (19,7 cm)
pihavka — pijavice
pinely — piniové oříšky, semena borovice pinie
pinta — čelenka, pás, též dutá míra (1,9l)

písač — pištec
pískovatý — písčitý
pištěti — pískat, protékat
pitomý — domácí, ochočený
plac — náměstí, dvůr, prostor
plachý — divoký
planýř — pranýř
plátenka — plátěná suknice
pleskatý — široký
plinutí — plivnutí
plundry — široké kalhoty
pluviál — liturgický oděv užívaný při některých církv. obřadech
poctivě — počestně, uctivě
poctivost — pocta, čest
počas — povětrí
počet učiniti — provést vyúčtování
podpopelný — upečený pod žhavým popelem (chléb)
podroušiti se — opít se
podštemflováný — podepřený, vyztužený
pohádka — hádanka
pohřeb — hrob
pochoťný — milý, chutný
pojišťovati — zjišťovat
poklis, pokles — omyl, chyba
poledne — jih
pomořský — přímořský
ponebí — poschodí, strop, paluba
popelice — kožešina šedé veverky sibiřské
poplatní — platu podrobený
poporád — řádně, jeden po druhém
port — přístav
Portugales, Portugalez — Portugalec
pořád — po řadě, za sebou
pořadati se — řadit se
pošmourňý — pokrytecký
poštyrský — poštovní, též kočárový (kůň)
pošva — pochva
potáhnouti po sobě — získat přívržence
potkati se — utkat se
potužiti — posílit

poučník — závoj, jemná tkanina
povědomý — znalý
pověrný — pověřivý
povodní (kůň) — nezapřažený, pouze vedený
pozbadaný — puntikovaný
pozlatitý — pozlacený
pracht — nádhera, přepych
praktika — pleticha
prampouch — opěrný oblouk
praporec (pěších vojáků) — vojenský útvar (zprav. 400–500 mužů)
práti — tlouci, bít
právě — opravdu, pravdivě
prázny — prázdný
preceptor — učitel
prefací — předmluva
pregovati — razit (minci)
prejs dáti — dát napospas
pres — lis
present — dar
presentovati se — představit se
prevít — záchod, stoka
principál — předák, nadřízený
probosti — probodnout
procesí — průvod
profant, profiant — zásoby
prohledací — průhledný
propůjčovati se — být po vůli
prostice — bečka, putna
prostředkem — prostřednictvím
prostřední — obyčejný
provéstí (nevinu) — prokázat, vyjevit
provision, provizio — zaopatření
prst — délková míra (1, 98 cm)
pršek — déšť
prubovati — zkoušet
přece — kupředu, přece, stále
přečísti — přepočítat
přehlídati — opomíjet
přeladovati — překupovat, nakupovat za účelem prodeje
přemítati — obracet, přesýpat

přestati na (něčem) — spokojit se (s něčím)
přetrhovati — zastavit
převrácenec — konvertita
příhbí — ohbí, kloub
příhrada — ohrada, komora
přijítí — přijmout, vzít
příkrost — obtíž
příkvácíti — přepadnout
příležitost — náležitost, potřeba
přímoří — mor, epidemie
přípověď — slib
příprava — nástroj
přirození — podstata, přirozený stav
příští — příchod
přítí — popírat
přivozovati — uvádět
příze — napřed, více vpředu
psotnější — nuznější, bídnější
pučálka, pučalka — jídlo z upraženého nebo napolo uvařeného hrachu
pukla — vypouklá ozdoba
pulérovaný — leštěný, hlazený
půlnoční — severní
puntování — spolčování
purgovati — čistit, projímat

rafije, rafika — hůlka
raněji — dřívě
raní, za raní — ráno, časně
rathauz — radnice
rauš — opilost
ráz — ražba (mince)
refectorium — refektář, společná klášterní jídelna
regent — správce, dočasný zástupce panovníka
regiment — správa, řád
regule — pravidlo
rejsovaný — kreslený
rejtar — jezdec
reliquie — relikvie, posvátné předměty
rentmistr — důchodní úředník

reštant — dlužník
retovati — pomoci, zachránit
retuňk — pomoc
rodič — rodák
rodný — plodný
rondella — podložka
roucha — roucho, rouška
rovně — stejně
rozbodovati — pobízet ostruhami
rozkutiti — rozhrabat
rozmazaný — zhýčkaný
roznostiti — odnést, ukrást
rozpustiti — rozpustit, uvolnit
rozšafný — prozíravý, moudrý
rozvésti — rozloučit
rufka — svůdnice, nevěstka
rum — suť, trosky, kamení
rystuňk — odění, zbroj
rytm — rým
rýví — révoví, vinná réva

řehola — řehole, ustanovení, pravidlo
řícenina — zřícenina, suť

sabaudský — savojský
sacramentum — svátost
sáh — délková míra (177, 4 cm)
salnytrovaný — obsahující sanytr, ledek draselný
saltzträger — nosič soli
sám čtvrtý — on a ještě tři
sám druhý — on a ještě jeden
samotnost — samota
sangiach, sangiak — správce
santon — muslimský duchovní
sanzak — sandžak, pův. insignie, kolem níž se shromažďovali jezdcí, pak i vojenskosprávní jednotka
sceptrum — žezlo
seja — mince (asi 1/6 cikýnu)
semeněčné (zrno) — konopné semeno, semeneč
sequester — zprostředkovatel

sic — však
shlazení — odstranění
schlouba — chlouba
skutečně — skutkem
slinovatý — plný slínu
smečka — smyčka, obojek
směti — odvážit se
mysl — mínění, myšlení, rozum, význam
sodomářský — užívající nedovolené sexuální praktiky
sofojský — savojský
sochor — tyč, bidlo
soldan — sultán
soldát — voják
solemniter — slavnostně
sorianský, soriánský, surianský — syrský
spahia — jezdec tureckého vojska
species — koření i jiné vzácné látky
splakovati — oplachovat
splejvati — plavat po hladině
spokojiti — uklidnit
spolučitedlnost — soucit
sponsalia — zasnoubení
spraviti — udělat, splnit
správně — po právu
spravovati se — řídit se
sprosný — prostý, neumělý
spřež — zápřah
stadium — délková míra (154 m, 1 hon)
starodávni — velmi dávný, odvěký
statua — socha
stavuňk — zastávka
stift — nadání, obdarování majetkem
stranni — postranní
straspurský — štrasburský
strášlivý — ustrašený
strašný — bázlivý
stravně — nákladně
stred — medový plást
strhnouti se — oddělit se
stroj — oděv

strojený — upravený, připravený
strom — lodní stožár
strych — dutá míra (93,5 hl)
střelba — střelení, dělo
střevíc — délková míra (29,6 cm, 1 stopa)
stříbrohlav — hedvábná látka protkávaná stříbrem
střmen — třmen
subassi, subassa — velitel
subtilný, subtýlný — jemný, choulostivý, bystrý
sudarium — rouška
sufraganeus — diecézní biskup
suché dny — třídnenní půst opakující se každé čtvrtletí
sultanin zlatý — zlatá mince (v hodnotě benátského cechinu či uher-
ského dukátu)
sumovní — úhrnný, stručný
Surian — Syřan
svědomí — vědomí, svědectví
svláčeti se, sláčeti se — svlékat se
svrchnice — lavice v lázni blízko vodní hladiny
svrchu — nahoře

šacuňk — ocenění
šafovati — spravovat
šajn — list, dokument
šál — pohár, mísa
šamlat — tkanina z velbloudí nebo kozí srsti
šance — zákop, okop
šanovati — šetřit (někoho)
šarlat — tkanina jasně rudé barvy
šejd — podvod
šermicl — šarvátka, souboj
šestmecítma — dvacet šest
šetřiti — pozorovat, zkoumat
šif — loď
šifař — lodník
šifknechtský — námořnický
šije — chodba, průchod
šikovati — řadit, posílat
šin, šin — kus kovu, plát
škrybent — spisovatel

škřemen — křemen
šlachtordnuňk — bojový šik
šmelcovati — slévat kovy
šmerigli — malé dělo
šnejdrem — šikmo
šnek — točité schodiště
špáh — jezdec tureckého vojska
špehěr — zvěd
špihovati — zásobovat
šťáf — kus, díl
štekovati — předčít
štěpný — vyšlechtěný
štěpovati — pěstovat
štíce — vlasy
štípek — sazenice
štípiti — sázet
štok — břevno, hrubý stůl, patro
štolcirovati — honosit se
štráf — vojenský výpad
štrafovati — přepadat, trestat
štrejchovati — otřít se
štrych — pruh
šťůček — určitý kus plátna, tkaniny
štuk — otesaný čtverhranný kámen
šturm — útok
šuldpryf — dluhopis
švancarka — sekyra bradatice

tafat — taft, hedvábná tkanina
tafelmazhauz — velká síň, sál
taflovany — obkládaný
takt — dotyk
talent — jednotka hmotnosti (od 20 do 40 kg podle času a místa); peněžní jednotka (cena asi 25–36 kg zlata nebo častěji stříbra)
talmutický — týkající se talmudu
tarmarčiti — obchodovat
tehdy — tedy
téhoden, týžden — týden
tejný — tajný
tělná — narůžovělá

temon, tymon — zadní ploutvové kormidlo
temperovati — mírnit
teplíce — lázně s teplými prameny
termín — hranice
terpentýn — pryskyřice
terra firma — pevnina
testimonialis — svědečný
theatrum, na theatrum vystaviti — na podívanou vystavit
thebaiský, tebaiský — thébský
tíž — závaží
tluč — dř
točenice — vír
tolar široký — mince širšího průměru než obvyklý tolar, s větší hmotností i plochou pro mincovní reliéf
topořiště — topůrko, násada
torrens — potok, bystřina
toužiti — toužit, naříkat
traktát — pojednání
traktirovati — hostit, nakládat s kým, jednat oč
trakující — toulavý
trávenina — jed
trefiti — stát se, potkat, nalézt
trety — směšné kousky
tribut — poplatek
triumf — slavnostní průvod
trošt — naděje, útěcha
troštovati — utěšovat
trucelman — průvodce
trunk, truňk — doušek
trupel — kus, hromada
trusek — odpad, smetí
trvanlivý — vytrvalý
tržný — prodávaný na trhu
třicátník — vojenský velitel útvaru o 30 mužích
tučnost — úrodnost
tuhý — přísný, tvrdý
tulačka — toulka
tulban, tulbant, tulpant — turban
tulich — dýka
tulmač — tlumočnick

tumlovati — projíždět se
tumplac — jízdárna
tunka — soudek
tunná (ryba) — ryba naložená v láku, nasolená
tuplhák — ručnice
turkus — tyrkys
tvárnost — podoba, krása

ufasovati — upoutat, uvázat
ult. — ultra, dále, více
umbrella — deštník
umdleti — unavit
uměle — zdařile
umělý — zkušený, vzdělaný
umítati — házet
ungelt — clo
upachtovati — zmoci, přemoci
upřímo — přímo
usazený — pevně stanovený
ustání — únava
ustavně — stále
ušanovati — ušetřit
ušinouti se — uchýlit se
uvazek — pouto, povinnost
užití — získat, zakusit

valný — mnohý, silný
varta — hlídka
vartýř — hlídač
vary — lázně
vaření — způsob přípravy jídla, vařivo, pokrm
vedlé — podle
vědomý — patrný
vědro — jednotka duté míry (46,5 l, někdy i 62 l)
vejsadný — ustanovený
verštat — dílna
veselí — veselí, slavnost, svatba
veselý (oděv) — jasný, pestrý
vesměs — spolu
věští — nadaný věšteckou schopností

vezir — vysoce postavený úředník v osmanské říši
vicarius — vikář, duchovní zastupující vyššího hodnostáře
vide — podívej se (odkaz zprav. určený čtenáři)
vigilie — předvečer náboženského svátku, přitom i bohoslužba
vích — síť
Vlachy — Itálie
vlaský — italský
vlastně — skutečně, výstižně
vobálka — věc sloužící k balení nebo zavinutí
vodnotedlný — vodnatelný, trpící vodnatelností
všetečnost — nerozvážnost, drzost
vtip — rozum, důmysl
vtipný — důmyslný
vtrušovati — šířit
vůbec — obecně, veřejně
vydýmati se — nadouvat se, rozmáhat se
vydynchovaný — obílený
vyfrejmarčiti — vyměnit
vychování — obživa
výchoz — vycházení, pochůzka
výklad — překlad
vykontrfektovati — zpodobnit
vyladovati — vyložit
vyléhati — vysedět (vejce)
vyrumovati — odstranit rum, trosky
vyslípání — vyčítání
výstupek — přestupek
vytisknouti — vytlačit
vytráviti — spotřebovat, strávit
vyvažovati — čerpat, vážit
vyživení — obživa
vyžle — pes slídič
vždy — stále, přece

zabejvati se — bavit se
záduší — majetek odkázaný církvi pro spásu duše
zafir — safír
zakázaní — slib, závazek
zakázat se — slíbit
základ — zástava, potvrzení

založiti — vsadit se
zamákání — namočení
zámíšový — z vydělané kůže, semišový
zaneprázdnění — zabývání se
záplata — platba
zarání — brzy zrána
zaraziti — založiti
zase — zpátky
zástěra — záminka, přetvářka
zašancovati se — opevnit se
zavítí — závoj, pokrývka hlavy
zavoctělý — kyselý jako ocet
zavrci — vhodit, vrhnout
zavříti — ustanovit, obsáhnout, ukončit
zážeji — dřívě
zejména — jmenovitě
zeughaus — zbrojnice
zevnitřní — vnější
zežrat se — opít se
zkáliti se — ušpinit se
zkušení — zkušenost
zlato uncové — zlato počítané na unce
zlatohlav — hedvábná tkanina protkávaná zlatem
zmládi, zmládí — zamlada
zollmistr — celník
zprosta — prostě
zpruditi — zjitřit, zdrazdit
zpuštění — zpuštění
zrostlina — vzrostlé byliny, houští
ztemperovati — usušit
zturbovati — znepokojit
zudilý — vyuzený
zũftstube — cechovní místnost
zũstání — ujednání
zvedený — vychovaný
zvolovati — volit
zvũle — zvũle, vũle, volnost

ženina — konkubína, souložnice
židoviny — skráně

život — tělo, břicho
žížala — červ i hmyz, plaz, ještěr
žoldán — sultán
žření — bolest, křeč
žvátí — tlachat, žvýkat

H. B.

Obsah

DRUHÝ DÍL

Kapitola I.	7
Kapitola II.	14
Kapitola III.	22
Kapitola IV.	28
Kapitola V.	35
Kapitola VI.	44
Kapitola VII.	57
Kapitola VIII.	69
Kapitola IX.	79
Kapitola X.	89
Kapitola XI.	92
Kapitola XII.	107
Kapitola XIII.	118
Kapitola XIV.	135
Kapitola XV.	153
Kapitola XVI.	159
Kapitola XVII.	186
Kapitola XVIII.	200
Kapitola XIX.	228

Kapitola XX.	243
Kapitola XXI.	250
Kapitola XXII.	263
Kapitola XXIII.	272
Kapitola XXIV.	302
Kapitola XXV.	323
Kapitola XXVI.	330
Registrum aneb Index na druhý díl knihy této	343
Authores, kteříž se se mnou v vypravování věcí v této knize obsažených srovnávají, jsou tito	370
Komentář	403
Ediční poznámka	431
Rejstřík toponym	448
Vysvětlivky	476
Slovníček	594

ČESKÁ KNIŽNICE / sv. 91-II
Řídí redakční rada České knihovny ve složení:
Jiří Flaišman (předseda), Jiří Holý, Pavel Janáček,
Jan Linka, Filip Tomáš, Martin Valášek

Kryštof Harant z Polžic a Bezdruzic
PUTOVÁNÍ ANEB CESTA Z KRÁLOVSTVÍ ČESKÉHO
DO MĚSTA BENÁTEK, ODTUD PO MOŘI DO ZEMĚ
SVATÉ, ZEMĚ JŮDSKÉ A DÁLE DO EGYPTA
A VELIKÉHO MĚSTA KAIRU / II /

Text edičně připravila Hana Bočková
Latinský text edičně připravila Markéta Melounová
Komentář, vysvětlivky a slovníček napsaly Hana Bočková a Markéta
Melounová
Obálka (s použitím dřevorezů Johanna Willenberga, 1608),
vazba a grafická úprava Boris Mysliveček
Odpovědná redaktorka Petra Hesová
Sazba písmem Lido a litografie obálky a vazby Robert Šváb
Tisk a knihařské zpracování Finidr, s. r. o., Český Těšín

Vydal Nadační fond Česká knihovny
ÚČLK FF UK, Náměstí Jana Palacha 2, 116 38 Praha 1
(www.kniznice.cz),
Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i.
Na Florenci 3/1420, 110 00 Praha 1
(www.ucl.cas.cz)
a vydavatelství Host, s. r. o.
Radlas 5, 602 00 Brno
(www.hostbrno.cz, e-mail: redakce@hostbrno.cz)
v Praze a Brně roku 2017
jako 1272. publikaci vydavatelství Host
628 stran
V České knihovně vydání první

V edici Česká knižnice dosud vyšlo:

ČESKÝ SPISOVATEL

- 1/ Karel Toman: *Básně* (1997)
- 2/ Karel Hynek Mácha: *Básně* (1997)

NAKLADATELSTVÍ LIDOVÉ NOVINY

- 3/ Josef Škvorecký: *Zbabělci* (1998)
- 4/ *Středověké legendy o českých světcích* (1998)
- 5/ Josef Václav Sládek: *Má Amerika* (1998)
- 6/ Jan Neruda: *Knihy básní. Hřbitovní kvítí, Knihy veršů, Písně kosmické, Balady a romance, Prosté motivy, Zpěvy páteční* (1998)
- 7/ Jan Amos Komenský: *Truchlivý I–II. Labyrint světa a ráj srdce* (1998)
- 8/ Karel Čapek: *Hordubal. Povětroň. Obyčejný život* (1998)
- 9/ *Život svaté Kateřiny* (1999)
- 10/ Jiří Weil: *Život s hvězdou. Na střeše je Mendelssohn. Žalozpěv za 77 297 obětí* (1999)
- 11/ *Pohádkové drama. Jaroslav Kvapil: Princezna Pampeliška. Julius Zeyer: Radúz a Mahulena. Alois Jirásek: Lucerna. Jiří Karásek ze Lvovic: Sen o říši krásy* (1999)
- 12/ Božena Němcová: *Babička* (1999)
- 13/ Adam Michna z Otradovic: *Básnické dílo. Texty písní 1647–1661* (1999)

- 14/ Karel Klostermann: *Ze světa lesních samot* (1999)
- 15/ Jaroslav Vrchlický: *Intimní lyrika*. Rok na jihu, Hořká jádra, Okna v bouři (2000)
- 16/ Vladislav Vančura: *Amazonský proud*. Pekař Jan Marhoul. *Pole orná a válečná*. *Poslední soud* (2000)
- 17/ *Tři knížky lidového čtení*. Meluzína, Magelona, Jenovefa (2000)
- 18/ Fráňa Šrámek: *Modrý a rudý*. *Stříbrný vítr*. *Léto*. *Splav* (2000)
- 19/ F. X. Šalda: *Boje o zítřek* (2000)
- 20/ Jan Kořínek: *Staré paměti kutnohorské* (2000)
- 21/ Julius Zeyer: *Jan Maria Plojhar* (2001)
- 22/ Jan Zahradníček: *Knihy básní*. Pokušení smrti, Návrat, Jeřáby, Žiznivé léto, Pozdravení slunci, Korouhve, Pod bičem milostným, Stará země, Svätý Václav, Rouška Veroničina, La Saletta, Znamení moci, Dům Strach, Čtyři léta (2001)
- 23/ Ivan Olbracht: *Nikola Šuhaj loupežník*. *Golet v údolí* (2001)
- 24/ Teréza Nováková: *Úlomky žuly* (2001)
- 25/ Karel Michal: *Soubor díla*. Krok stranou, Bubáci pro všední den, Čest a sláva, Gypsová dáma, Rodný kraj, Knižně nepublikované texty (2001)
- 26/ Alois Jirásek: *Staré pověsti české* (2001)
- 27/ Josef Karel Šlejhar: *Dojmy z přírody a společnosti*. *Co život opomíjí* (2002)
- 28/ Karel Schulz: *Kámen a bolest* (2002)
- 29/ *Poetistická próza*. Vladislav Vančura: Dlouhý, Široký, Bystrozraký. Rozmarné léto. Karel Konrád: Robinsonáda. Rinaldino. Dinah. Jaroslav Jan Paulík: Arizona (2002)
- 30/ Božena Němcová: *Povídky* (2002)
- 31/ Karel Hynek Mácha: *Básně* (upravená reedice, 2002)
- 32/ Viktor Dyk: *Pět básnických knih*. Milá sedmi loupežníků, Giuseppe Moro, Noci chiméry, Okno, Domy (2002)
- 33/ *Třikrát rozprávky o jednom hrdinovi*. Život Ezopův, Enšpígl, Paleček (2003)
- 34/ František Křelina: *Amarú, syn hadí*. *Každý své břímě* (2003)
- 35/ Jiří Gruša: *Dotazník* (2003)
- 36/ Karel Jaromír Erben: *Kytice*. *České pohádky* (2003)
- 37/ Viktor Dyk: *Dramata a prózy*. Zmoudření dona Quijota, Veliký mág, Stud, Píseň o vrbě, Krysař (2003)
- 38/ Josef Václav Sládek: *Básně I*. Básně, Jiskry na moři, Světlou stopou, Na prahu ráje (2003)
- 39/ Ignát Herrmann: *Nedělní povídky* (2004)

- 40/ Václav Řezáč: *Rozhraní* (2004)
- 41/ Josef Václav Sládek: *Básně II. Ze života, Sluncem a stínem, Selské písně a České znělky, Jiné písně, České písně* (2004)
- 42/ Václav Bolemír Nebeský: *Básně* (2005)
- 43/ *Zábavné povídky raného obrození* (2005)
- 44/ Josef Čapek: *Lelio. Pro delfína. Stín kapradiny. Kulhavý poutník* (2005)
- 45/ Josef Václav Sládek: *Básně III. V zimním slunci, Písně smuteční, Za soumraku, Nové selské písně, Léthé a jiné básně* (2006)
- 46/ Jaroslav Havlíček: *Neviditelný* (2006)
- 47/ Jakub Arbes: *Romaneta. Svatý Xaverius, Sivooký démon, Zázračná madona, Ukřížovaná, Newtonův mozek* (2007)
- 48/ Vilém Závada: *Básně. Panychida, Siréna, Cesta pěšky, Hradní věž, Na prahu* (2007)
- 49/ Bernard Bolzano: *Exhorty* (2007)
- 50/ Oldřich Prefát z Vlkanova: *Cesta z Prahy do Benátek a odtud potom po moři až do Palestiny* (2007)
- 51/ Zdeněk Němeček: *New York: zamlženo* (2007)
- 52/ Josef Kainar: *Básně. Osudy, Nové mýty, Lazar a píseň, Moje blues* (2007)
- 53/ Karel Hynek Mácha: *Prózy* (2008)
- 54/ Jaroslav Hašek: *Moje zpověď a jiné povídky* (2008)
- 55/ Vavřinec Leandr Rvačovský: *Massopust* (2009)

HOST

- 56/ Zikmund Winter: *Povídky. Krátký jeho svět, Proti pánům, Vojačka, Peklo, Panečnice* (2009)
- 57/ Julius Zeyer: *Vyšehrad / Troje paměti Víta Choráze* (2009)
- 58/ Marie Majerová: *Přehrada* (2010)
- 59/ František Hrubín: *Básně. Zpíváno z dálky, Krásná po chudobě, Země po polednách, Včelí plást, Jobova noc, Hirošima, Proměna, Až do konce lásky, Romance pro křídlovku, Černá denice, Lešanské jesličky* (2010)
- 60/ Josef Jedlička: *Kde život náš je v půli se svou poutí / Krev není voda* (2010)
- 61/ *Rukopisy královédvorský a zelenohorský* (2010)
- 62/ Vítězslav Nezval: *Básně I. Most, Pantomima, Rozdělená, Židovský hřbitov, Básně noci, Signál času, Pět prstů* (2011)
- 63/ Petr Chelčický: *Síť víry* (2011)

- 64/ Alois a Vilém Mrštíkovi: *Rok na vsi I–II* (2011)
- 65/ *Středověké legendy o českých světcích* (reedice, 2011)
- 66/ Marie Pujmanová: *Pod křídly / Pacientka doktora Hegla / Předtucha* (2012)
- 67/ Jan Neruda: *Arabesky / Povídky malostranské* (2012)
- 68/ Vítězslav Nezval: *Básně II. Žena v množném čísle*, Praha s prsty deště, Absolutní hrobař (2012)
- 69/ Josef Svatopluk Machar: *Confíteor... / Zde by měly kvést růže...* (2012)
- 70/ Jakub Deml: *Pozdrav Tasova. Pozdrav Tasova, Můj očistec, Miriam, Nebe se jiskří mlékem, Moji přátelé, Mohyla, Zapomenuté světlo, Rodný kraj* (2013)
- 71/ Karel V. Rais: *Povídky* (2013)
- 72/ Karel Jaromír Erben: *Kytice / České pohádky* (upravená reedice, 2013)
- 73/ Vítězslav Nezval: *Básně III. 52 hořkých balad věčného studenta Roberta Davida, Pět minut za městem, Kůň a tanečnice, Balady Manoně, Křídla, Nedokončená* (2013)
- 74/ Jan Blahoslav: *Čtyři menší spisy* (2013)
- 75/ Karel Čapek: *Tři hry. Loupežník, RUR, Bílá nemoc* (2014)
- 76/ Jan Amos Komenský: *Labyrint světa a ráj srdce* (upravená reedice, 2014)
- 77/ Milota Zdirad Polák: *Vznešenost přírody / Cesta do Itálie* (2014)
- 78/ Konstantin Biebl: *Básně. Věrný hlas, Zlom, Zloděj z Bagdadu, Zlatými řetězy, S lodí jež dováží čaj a kávu, Nový Ikaros, Nebe peklo ráj, Zrcadlo noci* (2014)
- 79/ Antonín Sova: *Básně. Z mého kraje, Zlomená duše, Vybouřené smutky, Ještě jednou se vrátíme..., Lyrika lásky a života* (2014)
- 80/ Bohumil Hrabal: *Povídky, črty a hovory* (2015)
- 81/ Božena Benešová: *Prózy* (2015)
- 82/ Karel Hynek Mácha: *Básně* (reedice, 2015)
- 83/ Jaroslav Durych: *Bloudění: větší valdštejnská trilogie* (2015)
- 84/ Emil Juliš: *Básně (1956–1971)*. Progresivní nepohoda, Pohledná poezie, Krajina her, Pod kroky dýmů, Vědomí možností, Nová země (2015)
- 85/ Jan Čep: *Povídky* (2016)
- 86/ Svatopluk Čech: *Výlety pana Broučka* (2016)
- 87/ Jaroslav Vrchlický: *Epické básně* (2016)
- 88/ Jiří Kolář: *Prometheova játra / Trilogie* (2016)
- 89/ *Život svaté Kateřiny* (upravená reedice, 2016)

- 90/ Jaromír John: *Věčery na slavníku* (2017)
- 91/ Kryštof Harant: *Putování aneb Cesta z království českého do města Benátek, odtud po moři do země Svaté, země jüdské a dále do Egypta a velikého města Kairu I–II* (2017)
- 92/ Karel Sabina: *Novely* (2017)
- 93/ Václav Havel: *Hry* (2017)
- 94/ Božena Němcová: *Babička* (upravená reedice, 2017)